

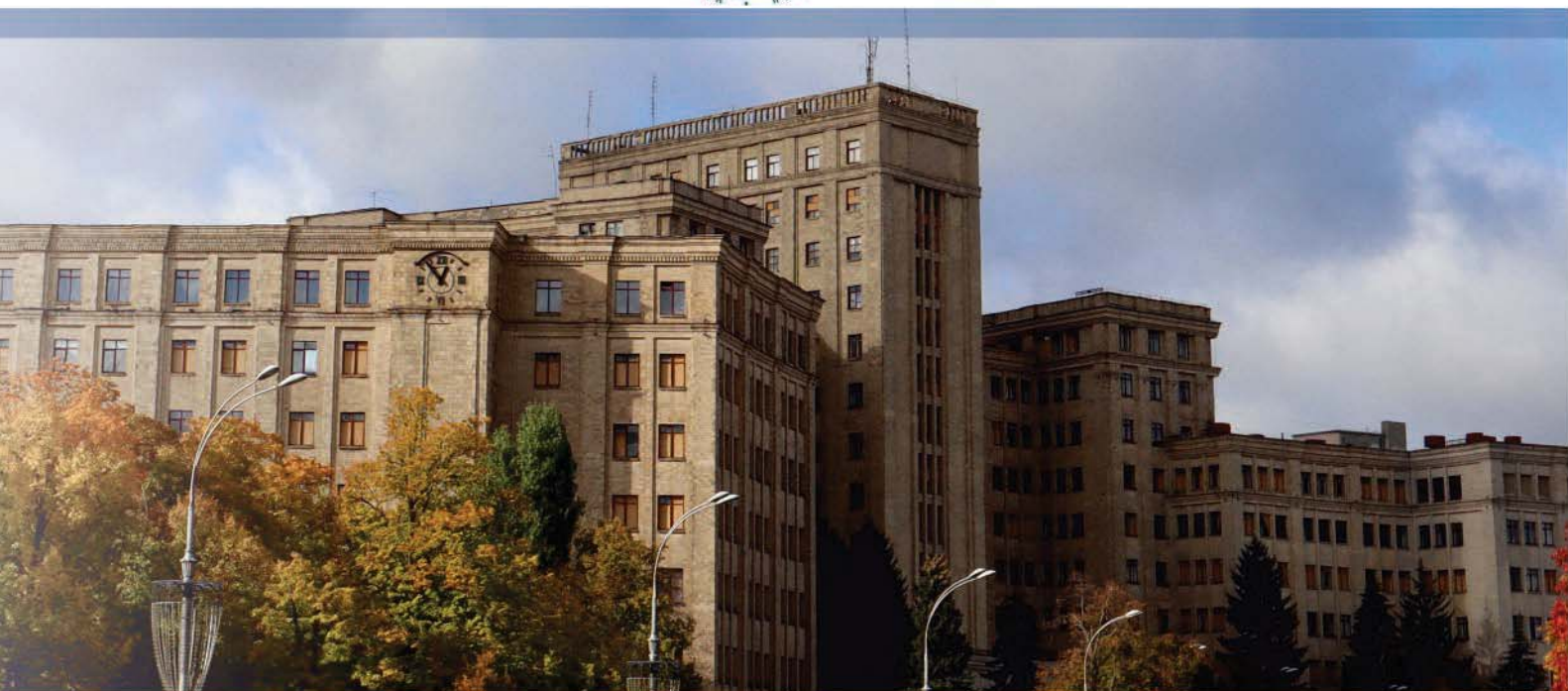
UNIVERSITÄT
DES
SAARLANDES

Universidad
Rey Juan Carlos

ІННОВАЦІЙНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ МАЙБУТЬОГО ТА ВПЛИВ НА ОСВІТУ

Збірник тез доповідей

Міжнародної науково-практичної конференції

20-22 вересня 2023 року, м. Харків, Україна

TRANSFORMATIONS OF PERSONALITY, SOCIETY AND THE LABOR MARKET: FUTURE CHALLENGES AND IMPACT ON EDUCATION

Collection of abstracts

International Scientific and Practical Conference

September 20-22, 2023, Kharkiv, Ukraine

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ТА ВПЛИВ НА ОСВІТУ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

(20-22 вересня 2023 року, м. Харків, Україна)

Харків – 2023

УДК 378.1+331.54
Т 65

Проект CBHE Erasmus+ KA2 DEFEP

«Дистанційна освіта майбутнього: кращі практики ЄС у відповідь на запити сучасних здобувачів вищої освіти і представників ринку праці»

Проект 101083143 - DEFEP

Проект співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проекту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 17 від 02 жовтня 2023 року)*

Редакційна колегія:

Б. В. Самородов, д. екон. н., проф. (головний редактор);
А. А. Чхеайло, к. філос. н., доц.;
Г. М. Азаренкова, д. екон. н., проф.;
Н. Л. Морозова, к. екон. н., доц.;
В. Ю. Кочорба, к. екон. н., доц.;
І. С. Денчик.

Адреса редколегії: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Т 65 Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2023 року, Україна, м. Харків). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 560 с.
ISBN 978-966-285-721-4

У збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції на загальну тему «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту».

Для освітян і науковців, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів, представників бізнесу, держави, громадянського суспільства України, Молдови та країн ЄС. Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст і оформлення матеріалів несуть автори.

Усі права захищено. Посилання на матеріали обов'язкові.

УДК 378.1+331.54

ISBN 978-966-285-721-4

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2023
© Колектив авторів, 2023
© Пруднік Н. Є., макет обкладинки, 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V.N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

**TRANSFORMATIONS OF PERSONALITY,
SOCIETY AND THE LABOR MARKET:
FUTURE CHALLENGES AND IMPACT ON EDUCATION**

Collection of abstracts
International Scientific and Practical Conference

(September 20-22, 2023, Kharkiv, Ukraine)

UDC 378.1+331.54

CBHE Erasmus+ KA2 DEFEP project

"Distance Education for Future: best EU practices in response to the requests of modern higher education seekers and labor market"

Project 101083143 – DEFEP

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

*Approved for publication by the decision of the Academic Council
of V.N. Karazin Kharkiv National University
(Protocol № 17 of October 2, 2023)*

Editorial board:

Borys Samorodov, Dr. of Economics, Prof. (editor in chief);
Anna Chkheailo, PhD in Philosophy, Assoc. Professor;
Galina Azarenkova, Dr. of Economics, Prof.;
Nadiia Morozova, PhD in Economics, Assoc. Prof.;
Valeriia Kochorba, PhD in Economics, Assoc. Prof.;
Iryna Denchyk.

Editorial board address: 61022, Kharkiv, Svobody Square, 4.

Transformations of personality, society and the labor market: future challenges and impact on education : a collection of abstracts of the International Scientific and Practical Conference (September 20-22, 2023, Ukraine, Kharkiv). – Kharkiv : V.N. Karazin Kharkiv National University, 2023. – 560 p.

ISBN 978-966-285-721-4

The collection presents abstracts of the participants of the International Scientific and Practical Conference on the general topic «Transformations of personality, society and the labor market: future challenges and impact on education».

For educators and scientists, postgraduates and students of higher education institutions, and representatives of business, government, and civil society of Ukraine, Moldova, and EU countries. Materials are submitted in the author's edition. The authors are responsible for the content and design of the materials.

All rights reserved. References to materials are required.

UDC 378.1+331.54

ISBN 978-966-285-721-4

© V. N. Karazin Kharkiv National University, 2023

© The team of authors, 2023

© Prudnik N. Ye., design of cover, 2023

РОЗДІЛ 1

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО

UDC 339.9

Astrid Fellner*PhD in American Studies, Professor**Chair of North American Literary and Cultural Studies Saarland University***Eva Nossem***Graduate Translator, Scientific coordinator UniGR-Center for Border Studies**Chair of North American Literary and Cultural Studies Saarland University***Yuliya Stodolinska***PhD in Philology, Associate Professor Department of English Philology**Petro Mohyla Black Sea National University / Visiting scholar**Chair of North American Literary and Cultural Studies Saarland University*

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: CHALLENGES OF THE FUTURE

The 21st century's rapid growth of artificial intelligence results in both new opportunities for advancement and issues that affect people all around the world. Ordinary users are curious to learn more about the capabilities of the innovative technologies that have recently been released, such as ChatGPT and similar artificial text generators. Scholars from different fields of study also want to learn more about the new possibilities that artificial intelligence may open up and the issues that the world may face in the future. In this context, academia cannot stay aside. In order to prepare students for the competitive labor market and maintain academic integrity, educational institutions must determine how to incorporate the use of artificial intelligence into their educational programs.

A team of scholars from the UniGR-Center for Border Studies and the department of English and American Studies at Saarland University are currently working on the Project "AI Across Borders" headed by Prof. Astrid M. Fellner and Eva Nossem as part of the "Digital Teaching Plug-in" (DaTa-Pin) project at Saarland University. The goal of this research is to get a better understanding of the application, potentials, and limitations of AI-based text generators in the Humanities, in Border Studies, and in Cultural Studies. By integrating the usage of artificial intelligence into the university classroom, the research team investigates the linguistic, social, and cultural limits that AI text generators create and/or help to overcome, as well as the possible reinforcement of existing social inequalities caused by AI.

In the project's initial phase, we experimented with the creation and translation of prompts for text production as well as with AI-generated text output in multiple languages and in English in relation to other languages. In the conference paper we would like to present the most recent findings about the potential applications of artificial text generators in the classroom based on the analysis of the outputs and the accuracy of the AI generated answers. Particular emphasis will be put on the feedback received from the students after taking the course, their evaluation of AI performance and on how to introduce the AI text generators into the courses to make the teaching and learning processes beneficial and productive.

REFERENCES

1. Firat, M. (2023). What ChatGPT means for universities: Perceptions of scholars and students. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1).
2. Holmes, W., Porayska-Pomsta, K., Holstein, K., Sutherland, E., Baker, T., Shum, S. B., ... & Koedinger, K. R. (2021). Ethics of AI in education: Towards a community-wide framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 1-23.
3. Mucharraz y Cano, Y., Venuti, F., and Herrera Martinez, R. (2023). ChatGPT and AI Text Generators: Should Academia Adapt or Resist? Harvard Business Publishing Education. <https://www.hbsp.harvard.edu/inspiring-minds/chatgpt-and-ai-text-generators-should-academia-adapt-or-resist>

UDC 35:342.34:323:004(477)

Heorhii Slukin*Ph.D. Student of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics
School of Economics V.N. Karazin Kharkiv National University***Vitalii Danich***DEc, Professor of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics
School of Economics V.N. Karazin Kharkiv National University*

CHALLENGES OF DIGITALIZATION FOR THE STUDY OF SOCIAL PHENOMENA

As a manifestation of human interaction in social reality, social phenomena undergo transformation along with changes in the conditions of social reality. One of the drivers of this change is the acceleration of information exchange, whether it is the spread of press, radio, television, the Internet, social networks or artificial intelligence. Thus, it is fair to say that digitalization affects the transformation of social phenomena, and this influence is diverse and multidimensional and thus requires a thorough study.

A powerful lever of digitalization's impact on social reality is the change in individuals' perception of ideas, beliefs, and behavioral patterns. This leads to a number of challenges.

Digitalization and the perception of new ideas:

1. **Information Overload:** The digital age has brought about an abundance of information, much of it easily accessible online. While this provides opportunities for exposure to new ideas and perspectives, it can also lead to information overload, making it challenging for individuals to process and critically evaluate the sheer volume of information.
2. **Filter Bubbles and Echo Chambers:** Digital platforms often use algorithms to show users content that aligns with their existing beliefs and preferences. This can create filter bubbles and echo chambers, where individuals are exposed mainly to information that reinforces their existing views. The difference between the two concepts was considered by J. Moller. In her opinion, filter bubbles are the product of recommendation algorithms that surround the user with the same type of information, while echo chambers arise as a result of an individual's choice to perceive information only from certain sources [1]. In such environments, resistance to new ideas may be more likely because dissenting voices are rarely encountered.
3. **Confirmation Bias:** Individuals tend to seek out and give more weight to information that confirms their existing beliefs, a phenomenon known as confirmation bias. It is easy to see that this is also the basis of echo chambers. The ease of finding like-minded communities and information online can reinforce this bias.
4. **Online Disinformation and Misinformation:** The spread of disinformation and misinformation on digital platforms can lead to the acceptance of false or misleading ideas. When individuals encounter such content repeatedly, they may become less resistant to these ideas, especially if it aligns with their preconceived notions.

In the context of these challenges, it is appropriate to refer to the thought of G. Le Bon, who distinguished between stable and changeable beliefs of the masses of people. In particular, stable beliefs are the basis that determines the structure of society, its institutions, values, and acceptable behavioral patterns. The potential of changeable beliefs to reach large groups, in turn, depends on their compliance with the stable beliefs of individuals [2]. In the era of digitalization, the number of means and strategies for spreading ideas is only growing, which increases the relevance of the issue of identifying and classifying the stable beliefs of different societies and social groups.

Given the constant use of information campaigns in business, politics, and military conflicts, one of the tasks of a person in the information space is to protect themselves from harmful, false ideas. Critical thinking, awareness of cognitive biases, and the ability to verify information are common means of such protection. While such methods are effective, the issue of modeling the process of idea infiltration remains important to improve understanding of its nature. For example, models of avalanche-like socio-economic processes based on the principle of "contact contagion" can be used as a basis [3].

Knowledge of the context of the society under study and the availability of models of information contagion processes provide an opportunity to study the dynamics and systematize social phenomena. In turn, an in-depth understanding of social dynamics opens up new opportunities to study economic and political trends.

To summarize, one of the consequences of digitalization for social reality is a change in the perception of information, which leads to changes in the dynamics of social phenomena. The presence of challenges such as information overload, filter bubbles, echo chambers, confirmation bias, and disinformation necessitates the identification of fundamental ("stable") beliefs of different societies and the development of models of the information contagion process. The tools obtained as a result of the described studies open up opportunities for systematizing social phenomena and in-depth understanding of social dynamics, as well as further research on trends in economics and politics.

REFERENCES

1. Möller J. What are Filter Bubbles and Digital Echo Chambers? | IPPI. URL: <https://www.ippi.org.il/what-are-filter-bubbles-and-digital-echo-chambers/> (date of access: 15.09.2023).
2. Le Bon, Gustave. (1897). *The Crowd: A Study of the Popular Mind*. London: Fischer.
3. Danich, V. (2006). *Modelling of avalanche-like processes in socio-economic systems* [Doctoral thesis, Volodymyr Dahl Eastern Ukrainian National University]. Luhansk.

Olha Horishna, Oleksandra Danylova, Nikita Ishchenko
 Bachelor students of the Department of Computer Engineering
 Petro Mohyla Black Sea National University

METHODS OF DIGITAL SIMULATION OF FINANCIAL BUSINESS PROCESSES

Gamification is the integration of game elements and principles into non-game contexts, such as business and marketing strategies. In the corporate world, it's often referred to as "business gamification." This approach leverages the inherent human desire for competition, achievement, and rewards to engage customers, employees, and partners in various business activities, make interaction with the company interesting and turn it into a pleasant habit.

Gamification Market - Growth Rate by Region (2020 - 2025)

Figure 1. Gamification covers most of the countries of the world, but at different speeds

According to research conducted by Fortune Business Insights, the trend of incorporating gaming elements into both B2B and B2C sectors is steadily gaining momentum year by year. This trend is not limited to just consumer-facing industries; it's permeating all aspects of business, from employee training and customer loyalty programs to product promotions and data collection.

So, what does gamification bring to the table in the world of business?

Gamification captivates the attention of customers and keeps them actively involved with a brand or product. It creates an immersive experience that can turn mundane tasks into exciting challenges.

Game mechanics, such as points, badges, leaderboards, and rewards, motivate customers to take desired actions. Whether it's making a purchase, referring a friend, or providing feedback, gamification makes customers feel a sense of accomplishment and progress.

By providing incentives and recognition, gamification fosters customer loyalty.

Gamified systems can collect valuable data on customer behavior and preferences. This data can be used to fine-tune marketing strategies and product offerings.

Beyond customer engagement and loyalty, gamification can directly impact a company's bottom line. It can lead to increased sales, higher customer lifetime value, and improved customer retention.

In essence, gamification taps into the innate human desire for achievement and recognition, transforming routine interactions with a business into enjoyable experiences. It's a win-win strategy: customers are entertained and motivated, while businesses benefit from increased customer engagement, loyalty, and revenue. As the gamification trend continues to evolve, it's clear that businesses that embrace these game-inspired techniques are positioned to thrive in today's competitive marketplace.

Beginners in business are often frustrated by the tough effort to find a perfect business expert. Collaboration on a single platform with the desired expert eliminates the need for a long search for experts all over the Internet. With Cash Wallet, you can spend six times less your time just choosing your expert in an efficient way.

Figure 2. The Cash Wallet simulator

The Cash Wallet simulator is an online business and finance platform that is endowed with all the necessary functionality for choosing the desired field, performing random events, making decisions, conducting analysis, interacting with an expert and participants. Calculation and filling of all financial documents as in real life. All this allows the user to immerse himself as much as possible in the world of creating and scaling own business.

Another advantage is that the experience of financial experts is incorporated into the ML behavioral analysis model. Machine learning and decision trees are used to recognize patterns in the financial behavior of entrepreneurs, which can then be used to predict financial strategies.

REFERENCES

GAMIFICATION MARKET SIZE & SHARE ANALYSIS - GROWTH TRENDS & FORECASTS (2023 – 2028). URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/gamification-market>

1. Bayuk, Julia & Altobello, Suzanne. (2019). Can gamification improve financial behavior? The moderating role of app expertise. *International Journal of Bank Marketing*. 37. 10.1108/IJBM-04-2018-0086.
2. Hutton, Robert. (2013). The Gamification of Finance. *TOPIA: Canadian Journal of Cultural Studies*. 30-31. 207-217. 10.3138/topia.30-31.207.
3. Bitrián Arcas, Paula & Buil, Isabel & Catalán, Sara. (2021). Making finance fun: the gamification of personal financial management apps. *International Journal of Bank Marketing*. 39. 1310-1332. 10.1108/IJBM-02-2021-0074.
4. Želinský, Dominik & van der Heide, Arjen. (2021). 'Level up your money game': an analysis of gamification discourse in financial services. *Journal of Cultural Economy*. 14.10.1080/17530350.2021.1882537.

Стяглик Н. І.*к.п.н., завідувач кафедри інформаційних технологій**та математичного моделювання**ННІ «Каразінський банківський інститут»**ХНУ імені В. Н. Каразіна***Андренко К. В.***здобувач вищої освіти ННІ «Каразінський банківський інститут»**ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ВИКЛИКИ СВІТОВОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Розвиток сучасної науки та технологій провокує наполегливу цифровізацію оточуючого нас світу. Цифровізація сучасного буття вносить свої корективи до багатьох сфер діяльності людини та продовжує втілювати дивовижні прогресивні ідеї в оточуючий нас світ. Ця трансформація має ліквідувати ізоляцію окремих наукових досліджень та посприяти формуванню запитів на якісну підготовку дослідників у різних сферах науки, наблизити найсміливіші дослідження до впровадження їх результатів, інтегрувати освіту і науку України в світовий освітній та дослідницький простір. Проте глобальні процеси цифрової модернізації та їх позитивний вплив на людство ставлять певні питання, з якими потрібно буде впоратися в майбутньому. Спробуємо схарактеризувати основні моменти, пов'язані із цифровізацією.

Найголовнішим викликом постає організація кіберпростору та забезпечення кібербезпеки. Із оновленням цифрових технологій дуже інтенсивно зростають і загрози кібератак. Хакери запросто можуть атакувати комп'ютерні системи та мережі, посягати на особисті дані, фінансову та комерційну інформацію та інші цінні дані. Вони можуть використати отримані дані на власну користь: шахрайства, продаж на чорному ринку або шпигунство. Отже, забезпечення ефективної кібербезпеки є необхідною запорукою розслідування та усунення злочинів, що здійснюються в кіберпросторі. Для боротьби з такими проблемами необхідно впровадити широкий спектр заходів. Корисним буде розробити міцніші паролі та аутентифікації, запровадити шифрування даних, постійно оновлювати програмне забезпечення та забезпечувати фахові консультації користувачів з боку спеціалістів кібербезпеки.

Наступною проблемою є забезпечення приватності та захисту даних. Цифрові технології збирають велику кількість особистої інформації про користувачів. Саме з цього постає питання про захист конфіденційних даних і контроль за їх використанням. У майбутньому найважливіше забезпечити прозорість, конфіденційність та контроль над зберіганням даних, щоб захистити особистий простір користувачів. Важливо, щоб користувачі були обізнані щодо своїх прав та ризиків, пов'язаних з надаванням особистих даних.

Одним з найпопулярніших викликів сьогодення є нерівність доступу. В цифровому світі існує небезпека зростання нерівності доступу до технологій. Люди з низьким рівнем освіти, похилого віку або обмеженими ресурсами можуть опинитися поза технологічним світом. Вони не будуть мати можливості використовувати переваги цифрових інструментів. Тому розвиток інклюзивних проектів та поліпшення доступу до технологій стає важливим завданням для будь-якого суспільства. На сучасному етапі розвитку країни не всі регіони та групи населення мають однаковий рівень доступу до цифрових технологій. Звісно, саме через це утворюється цифровий розрив між країнами, містами та соціальними групами населення. Тому потрібно зосередитися на вирішенні цієї проблеми, потрібно зменшити цей розрив і забезпечити людей рівними можливостями для використання цифрових технологій.

Крім того, цифрова трансформація викликає автоматизацію багатьох робочих місць. Зростаючий розвиток штучного інтелекту і робототехніки може створити виклики для майбутньої зайнятості, тому що деякі види робіт будуть замінені автоматизованими системами. Потрібно шукати спосіб адаптуватися до змін і перекваліфікуватися до майбутніх робочих місць.

Розробка штучного інтелекту створює нові можливості, але також ставить етичні питання. Розвиток та використання штучного інтелекту можуть мати великий вплив на суспільство і людей. Штучний інтелект може бути складним для розуміння та пояснення своїх рішень. З цього випливає проблема щодо прозорості та відповідальності за скоєні дії, особливо якщо були прийняті якісь важливі рішення, які вплинуть на права та добробут людей. Існує великий ряд етичних проблем штучного інтелекту, тому важливо проводити дискусії, розробляти політики та встановлювати норми для забезпечення етичного використання штучного інтелекту. Подальший розвиток такої етики і застосування особливих механізмів можуть допомогти зробити штучний інтелект більш корисним, етичним та суспільно відповідальним.

Цифровий світ передбачає можливості втручання в особисте життя людей та маніпуляцію інформацією. Розповсюдження фейкових новин, вплив соціальних медіа та маніпуляція громадською думкою стають серйозними проблемами. Саме тому потрібно вчитися бути більш критичними до інформації, розвивати медійну грамотність і забезпечувати достовірність джерел.

Цифровізація доторкнеться не тільки до використання технологій, вона буде супроводжуватися зміною культури, інтегрованої в усі сфери роботи, та модернізацією в керуванні різними командами. У сфері послуг цифровізація дозволяє здійснювати діяльність з будь-якого куточка світу, дати змогу на відстані проводити відеоконференції та вирішувати складні, бізнес-питання. Цифровізація може надати вирішення соціальним

проблемам: полегшивши доступ до найголовніших послуг у сфері охорони здоров'я, створенням електронних систем охорони здоров'я та освіти, запровадивши дистанційне навчання. Для надання фінансових послуг, прозорості та ефективності уряду було створено електронний уряд: систему електронних регламентів та реєстрацій.

Отже, для ефективного використання цифровізації потрібно постійно впроваджувати новітні технології, тестувати та досліджувати результати, які були отримані, щоб краще адаптуватися і добре підготуватися до викликів майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цифровізація як нова реальність України [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyvrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>
2. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyvrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>
3. Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/19138>

Чхеайло А. А.
к.філ.н., доцент, директор
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ ЯК КЛЮЧОВОЇ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Узагальненою рисою сучасності стає фокусування на домінуючу роль людського знання як вихідного компонента інновацій, основи конкурентоспроможності підприємства та фактора його стратегічного розвитку. Більше того, процес створення та поширення знання з кожним роком набуває все більшої значущості, перетворюючись на одну з ключових засад цифрової економіки. Все частіше знання розглядаються як інтелектуальний актив, вбудований у результат діяльності, а також у рівень освіти, навички та досвід кваліфікованих працівників.

У зв'язку з ескалацією ролі знання з економіки дозволимо собі більш ретельно дослідити виникнення та розвиток цієї категорії. Як відомо, у загальному розумінні знання трактується як наслідок пізнавальної діяльності людини. Відзначимо, що дане трактування повністю вписується в уявлення про знання, що домінувало за часів древньогрецьких мислителів. Зокрема Аристотель розглядав знання як уміння, як функцію будь-якої людської активності, Гераклід, Парменід, Платон стверджували про те, що думка може бути як істинною, так і хибною, а знання істинним.

Дослідження робіт, у яких викладено підходи до визначення категорії «знання», надало можливість виділити властиві їй характеристики, які кардинально відрізняють знання від інших цінних активів і можуть відповідати наступним твердженням: знання не споживається у процесі його використання; передача знання не призводить до його втрати; люди є головними носіями знання.

Ще в 1966 р. П. Друкер передбачив, що основним джерелом найважливіших суспільних змін буде саме поширення знань, оскільки «знання стають центральним, ключовим ресурсом, який не має географії» [1]. Дійсно, з розвитком відповідних технологій експерти виділяють знання та інформацію як характерну ознаку сучасного цифрового світу. Відповідно до висновків Д. Белла [2], у суспільстві головним джерелом інновацій стають теоретичні знання. В економічній сфері це простежується через втрату промисловим виробництвом статусу головної форми економічної активності, що перейшла до сфери виробництва послуг. Д. Белл виділив дві причини зростання значущості теоретичних знань. По-перше, теоретичні знання зближують науку та технологію, сприяючи інноваційній активності та економічному розвитку. По-друге, знання стають ключовою компетенцією значної частини населення (так званого нового суспільно-соціального класу). У постіндустріальному суспільстві відбувається зміна соціально-класової структури, на тлі чого виділяється перевага професійної та технічної праці, що створює новий клас у всіх сферах діяльності – інтелектуальний (або технократичний). У працях ряду вчених концепція постіндустріального суспільства узагальнена з ідеєю інформаційного суспільства, запропонованою у США Ф. Махлупом [3].

Отже, розвиваючи теорії щодо економіки знань, доцільно виділити риси, що відрізняють інтелектуального працівника, додавши до рівня його освіти наступні додаткові критерії: високу частку інформації в ресурсах, необхідних для роботи; високу частку розумової праці у виконуваній роботі; професійну ознаку; здатність створювати нове знання, а також володіти творчими здібностями.

Оскільки в умовах цифрової економіки зміна інформаційних технологій відбувається безперервно та паралельно з розвитком мережі Інтернет, організаціям, галузям і державі взагалі необхідні людські ресурси, які мають відповідні компетенції з цього напрямку. Причому це не лише спеціалісти відділів інформаційних технологій, а й співробітники інших підрозділів, які займаються інноваціями.

Вважаємо, що є логічним відобразити забезпечення цілісності інноваційного процесу в умовах цифрової економіки через модель у вигляді «потрійного ланцюга», який складається з трьох взаємопов'язаних ланок: зусиль щодо інноватизації бізнесу, держави та університетів, де університети відіграють центральну роль. Виникає питання щодо першочергової ролі університетів, а не, наприклад, різних науково-дослідних структур? Відповідь полягає у самій функціональній природі університетів, що розрахована на молодь – студентів, які найлегше засвоюють знання та піддаються навчанню інноваційним процесам.

На підставі узагальнення результатів досліджень у галузі економіки знань та управління інноваціями звернемо увагу на те, що зі зміною етапів суспільного розвитку відбувається переосмислення змісту, функцій та факторів, що визначають концептуальні особливості знань та інновацій, а також освіти як інструменту формування особистості через трансляцію знань та трудову діяльність, внаслідок якої забезпечується виробництво інновацій.

Сучасні підприємства та організації висувають до людського потенціалу такі вимоги, як високий рівень технічних знань, навичок та компетенцій для реалізації бізнес-процесів та інноваційної діяльності; високий рівень ділової підготовки для реалізації інноваційних проєктів; креативність та професійні творчі здібності у створенні інноваційних продуктів та технологій; вміння працювати в команді; технічні знання та навички як головний елемент розвитку інновацій для підприємства та підвищення його конкурентоспроможності; інноваційна активність як ключова якість розвитку інновацій; здатність приймати швидкі нестандартні рішення.

Оскільки сьогодні в нашій країні проголошено інноваційний шлях розвитку економіки та визначено позицію в суспільстві, засновану на знаннях, доцільно вивчення інноваційної діяльності та цифрової економіки починати саме з вищих навчальних закладів та відповідних напрямів підготовки. Наприклад,

у ННІ «Каразінський банківський інститут» з 2022 навчального року реалізується освітньо-професійна програма «Цифровий менеджмент в бізнесі», спрямована на підготовку фахівців з економічним мисленням, теоретичними та практичними знаннями в галузі сучасних цифрових технологій, готових здійснювати цифрову трансформацію в усіх сферах бізнесу шляхом побудови ефективної стратегії цифровізації бізнес-процесів та забезпечення єдності, стабільності та безпеки інфраструктури на всіх рівнях інформаційного простору. Відмітною рисою програми є її спрямованість на креативний розвиток та прикладну підготовку менеджерів в умовах цифрової трансформації бізнесу.

Таким чином, поширення знань через навчання студентів, вивчення сучасних за спрямованістю дисциплін дозволить суттєво покращити якість підготовки фахівців та адаптувати їх до практичної діяльності в галузі інновацій, а управління людським потенціалом, у тому числі, управління знаннями та навичками кожного індивіда, здатне забезпечити розвиток інноваційного потенціалу підприємства та інноваційний розвиток економіки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drucker P. F. (1991). The new Productivity Challenge. *Harvard Business Review*. November-December.
2. Bell D. (1976). *The Coming of Post-Industrial Society*. Basic Books. 507 p.
3. Machlup F. (1984). *The Economics of information and Human Capital*. Princeton. 436 p.

ЕКОНОМІКА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ В КОНТЕКСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Платформи — це технологічна інновація з більш-менш централізованою алгоритмічною архітектурою, яка об'єднує попит і пропозицію на певному ринку з метою отримання прибутку [4, с. 333]. Функціонування цифрових платформ базується на основному принципі двосторонніх ринків, з платформа, яка діє як цифровий посередник (наприклад: Uber, Airbnb, Booking, Amazon, Alibaba). Завдяки використанню платформи як посередника між групами користувачів транзакційні витрати інтернаціоналізуються платформою та зменшуються для окремого споживача.

Що стосується сфери роботи платформи, то її оператори є центральними дійовими особами. Вони з'єднують ринки між постачальниками праці та споживачами послуг. У ролі посередників платформи виконують наступні завдання [3]:

- визначення потреб роботи платформи;
- підтримка клієнта в процесі виконання завдання;
- визначення відповідних партнерів для співпраці;
- налагодження роботи між клієнтом та підрядником;
- супровід у виконанні контрактів та переговорів між клієнтами та підрядниками;
- управління клієнтськими мережами.

Платформи стикаються з проблемою «курки та яйця» на момент їх створення. Чим більше клієнтів користуються платформою, тим привабливішою ця платформа стає для провайдерів. Те саме навпаки. Чим більше провайдерів активно працюють на платформі, тим привабливішою стає платформа для клієнтів. Це пов'язано з мережевими ефектами між групами клієнтів.

Завдяки позитивному мережевому ефекту між різними ринками, граничні витрати для операторів платформи зменшуються зі збільшенням розміру груп клієнтів. Після подолання необхідної критичної маси клієнтів бізнес-модель платформи швидко стає прибутковою, оскільки продажі збільшуються з кожним додатковим клієнтом, але граничні витрати падають або вже є дуже низькими [1, с. 281].

Тому оператор платформи повинен придумати відповідні стратегії ціноутворення та заохочення, які встановлюються на ринку, щоб створити мережу, достатньо велику, щоб викликати позитивний ефект мережі.

Користувачі стають більш залежними від платформи, якщо вони можуть або хочуть зв'язуватися з потенційними клієнтами виключно через цю платформу. Тоді у користувачів відсутні альтернативи, і відбувається так зване «блокування». Це означає, що зміна платформи або посередника пов'язана з такими високими витратами, що вона більше не має економічного сенсу для робітника платформи. Блокування можна досягти або посилити, наприклад, зробивши розміщення замовлення залежним від цифрової репутації.

Співробітники платформи оцінюються клієнтами, але також збираються метадані про виконання замовлення, наприклад час відповіді на повідомлення від клієнта або частота, з якою приймаються замовлення. Залежно від цієї репутації, співробітники платформи потім отримують доступ до замовлень або доступ до особливо прибуткових замовлень. Таким чином, ця репутація є цифровим капіталом, який прив'язаний до платформи.

Якщо працівник змінить платформу, він втратить свої цифрові активи, тому, щоб цього не сталося, він залишається на цій платформі та буквально заблокований на ній. Метою платформи є створення таких блокувань для якомога більшої кількості користувачів платформи, щоб назавжди прив'язати їх до платформи. Коли користувач прив'язаний до платформи, витрати на перехід настільки високі, що змінювати платформу не вигідно, навіть якщо умови погіршуються.

Незважаючи на ці недоліки, які можуть бути результатом використання платформи, платформи представляють значні переваги для користувача. Мережевий ефект, зокрема, підтримує швидке зростання платформ на ринку. З точки зору користувача, платформа є найефективнішою, коли на ринку є лише кілька постачальників платформи, оскільки мережі навколо цих постачальників є великими, а транзакційні витрати можна мінімізувати, наскільки це можливо. Це в свою чергу посилює позиції представлених платформ на ринку.

З одного боку, користувачі можуть бути прив'язані до платформи завдяки цій ефективності, з іншого боку, це призводить до високих бар'єрів для входу на ринок, оскільки інший постачальник платформи повинен спочатку перевищити критичну масу користувачів, перш ніж він зможе працювати на ринку прибутково [2].

У результаті доступ до ринку ускладнений або неможливий, особливо для конкурентів з невеликим капіталом. Однак це також залежить від того, наскільки високими є витрати на зміну платформи та які витрати виникають для учасників ринку внаслідок паралельного використання кількох платформ. Якщо є можливість використовувати декілька платформ паралельно з низькою ціною, це знижує бар'єри для входу на ринок і сприяє конкуренції.

На ринку з високими входовими бар'єрами, монопольною структурою та високими витратами на перехід, платформи можуть диктувати правила ринку. Завдяки таким параметрам, як рейтинг, дизайн, системи рекомендацій і оцінки, платформи можуть мати великий вплив на попит, контролювати конкуренцію у власних інтересах і зміцнювати свої позиції на ринку. Завдяки цій ринковій владі та використовуючи дані про використання для відкриття нових ринків, такі платформи також можуть розширити свою ринкову владу на суміжні ринки та ще більше зміцнити свою позицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Clement R., Schreiber D. (2016). *Internet-Ökonomie*. 3rd ed. Berlin: Heidelberg.
2. Krause K. (2022). *Plattformarbeit: Masterarbeit*. Meißen. 64 p. URL: https://opus.bsz-bw.de/hsf/frontdoor/deliver/index/docId/2798/file/Kristin_Krause_Masterarbeit.pdf (дата звернення: 18.08.2023).
3. Zogaj Sh., Bretschneider U., Leimeister J. (2014). Managing Crowdsourced Software Testing: A Case Study Based Insight on the Challenges of a Crowdsourcing Intermediary. *Journal of Business Economics*. Nr. 3. Jg. 84. April. S. 375–405.
4. Zysman J., Kenney M. (2017). Intelligent Tool and Digital Platforms: Implications for Work and Employment. *Intereconomics*. Jg. 52. S. 329–334.

Kulakov P. I.

*Doctor of Science, Professor Department of information technologies
Uman National University of Horticulture*

Kucheruk V. Y.

*Doctor of Science, Professor Department of information technologies
Uman National University of Horticulture*

Kulakova A. P.

Engineer Department of information technologies Vasyl' Stus Donetsk National University

INFORMATION SYSTEM FOR MILKING PLANT WITH MILKLINE

The modern milking farms cannot function effectively without automatic control systems and control systems of technological process parameters. Currently, such systems are widely used in various milking plants, but until recently there were no information systems for a milking plants with the milkline and individual accounting of milk obtained by each milker, although they are the most widespread in Ukraine [1].

Employees of the department of information technologies of the Uman National University of Horticulture together with the enterprise "AGRO-PROMSERVIS" [2] developed the experimental sample of the information system, which is the innovative solution for a milking plants with a milkline and individual milk accounting, which uses modern "Internet of things" technology and implemented the concept "Farm in a smartphone".

The proposed information system allows the user, using a smartphone, personal computer or tablet computer, to receive information about the parameters of the cow's milk technological process production, to monitor the events that take place at the milking plant, identify emergency situations and facts of violations of work regulations by the farm staff, perform livestock accounting. The generalized structural scheme of the information system is shown in fig. 1.

The system consists of electronic milk dispensers, washing machine control unit, vacuum pump control unit, and interface unit.

The interface unit is designed to receive data about events occurring at the milking plant, to record the date and time of these events, process the received data, present them in the required form, and transmit this data to the user via the Internet.

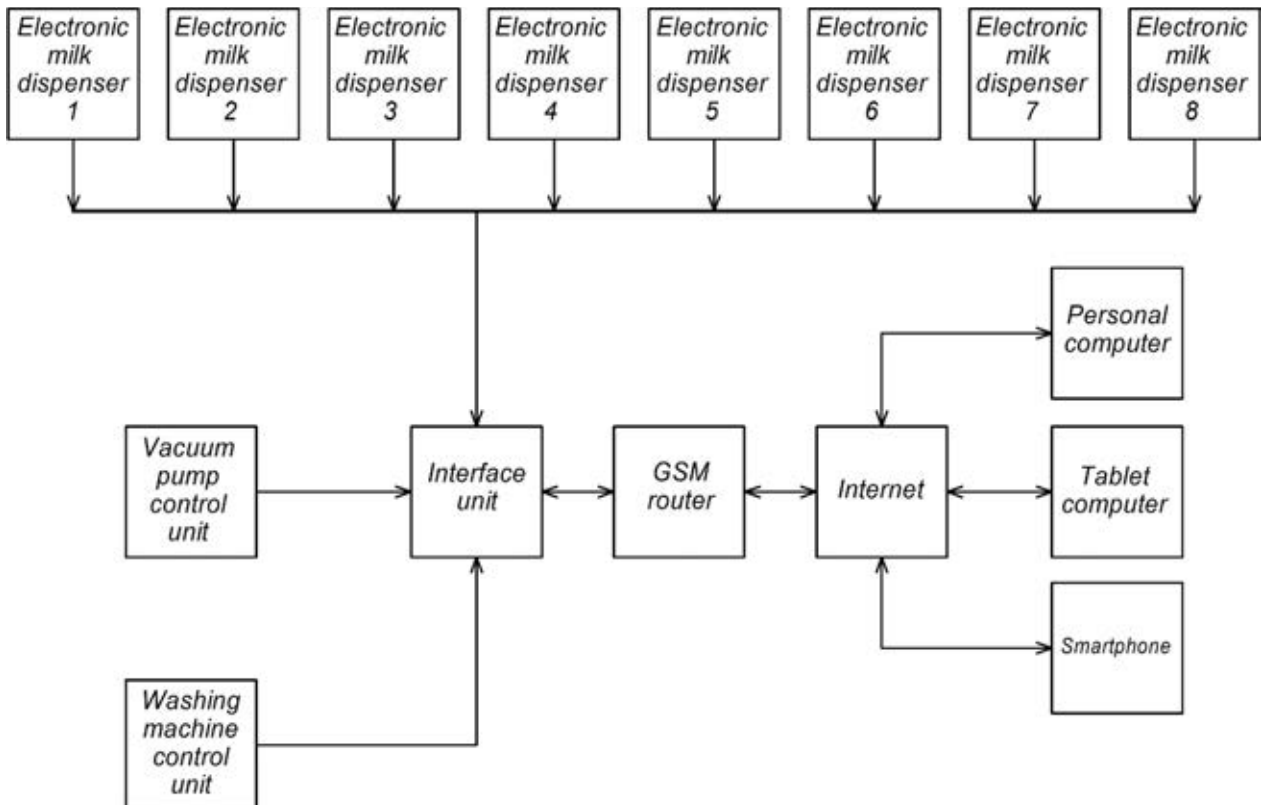

Figure 1. Generalized structural scheme of the information system

The electronic milk dispenser is designed to control the dispenser executive system, count and display information about the number of milk portions, transfer data about the milking result to interface unit. In milk dispensers, a method of detecting the presence of water in milk has been implemented in order to prevent dilution of milk by the farm staff [3].

The vacuum pump control unit is designed to record the date and time of the vacuum pump on and off, measure the instantaneous and average value of the vacuum pressure, and transmit this information to the interface unit. Also, the pump control unit measures the parameters of the vacuum pump electric motor and establishes their compliance with the norm [4, 5].

The washing machine control unit is designed for automatic control of washing processes, control of washing process parameters and transmission of information about washing process parameters to the interface unit.

With the help of the experimental sample of the information system, typical emergency situations and violations of work regulations are effectively detected, namely interruption of washing in order to leave the workplace, execution of the shortest washing program instead of other programs, malfunction of the water supply system on the farm, malfunction of the water heater of the washing machine, unauthorized shutdown of the interface unit, a change in the average duration of milking, an unauthorized change in the settings of the washing machine, an unacceptable average value of vacuum pressure.

By analyzing the sequence of events detected by the information system, it is possible to establish the fact of deviation from the work schedule by the farm staff, and in certain cases, it is possible to carry out remote diagnostics of the milking equipment.

REFERENCES

1. Кулаков П. І. (2015). Елементи теорії вимірювального контролю параметрів біотехнічної системи доїння. Вінниця: ВНТУ. 220 с.
2. Official website of the AGRO-PROMSERVIS company. [Electronic resource]. Access mode: <https://agropromservis.net.ua/>
3. Kucheruk V. (2016). Measurement of the Number Servings of Milk and Control of Water Content in Milk on Stall Milking Machines. *Proceedings of the International Conference SCIT*. May 20-21. Warsaw, Poland. Recent Advances in Systems, Control and Information Technology. Part V, Volume 543 of the series Advances in Intelligent Systems and Computing. Pp 435–447. 01 December. DOI: 10.1007/978-3-319-48923-0_46
4. Podzharenko V. A. (2001). Photoelectric angle converter : Selected papers from the international conference on optoelectronic information technologies. *International conference on optoelectronic information technologies*. Vol. 4425. Vinnitsa, Ukraine: VSTU. P. 452–456. DOI: 10.1117/12.429768
5. Поджаренко В. О. (1998). Пристрій для вимірювання і контролю кутової швидкості та кута повороту. *Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах*. № 2. С. 45–50.

ADAPTIVER KONTEXT DER DIGITALISIERUNG DER MODERNEN WIRTSCHAFT

Das moderne Wirtschaftsökosystem hat in den letzten Jahrzehnten grundlegend neue Merkmale entwickelt, die mit der rasanten Entwicklung von Technologien verbunden sind. Die Wirtschaft fungiert heute als komplexes kognitives System, das durch neue Eigenschaften und die Art der Beziehungen zu sozialen und wirtschaftlichen Systemen gekennzeichnet ist. Die Erfahrungen der letzten Jahre haben gezeigt, dass die vollständige Automatisierung wirtschaftlicher Prozesse nicht die erwarteten hohen Ergebnisse bringt. Nach zahlreichen Versuchen und Experimenten werden Technologien nicht als Ziel, sondern als Werkzeug zur Erreichung des Entwicklungsziels aller sozioökonomischen Subsysteme wahrgenommen. Technologische Lösungen können den menschlichen Faktor nicht ausschließen, daher hat die groß angelegte Technologisierung erhebliche Anpassungen erfahren und wird derzeit als optimales Umfeld für die Anwendung sozialer Fähigkeiten wahrgenommen.

Internationale Experten assoziieren die Wirksamkeit digitaler Technologien mit der Integrität der Strategie, der Klarheit der technologischen Architektur, der Flexibilität, dem produktorientierten Betriebsmodell, der Entwicklung der Analysefunktion, der Beherrschung innovativer Entscheidungstechnologien und des Managementsystems basierend auf den Prinzipien der Interdisziplinarität [1]. Gleichzeitig weisen Experten darauf hin, dass digitale Betriebsmodelle nicht nur einen Mehrwert für Unternehmen haben, sondern auch eine Quelle von Problemen darstellen können.

In den meisten Fällen zeichnen sich Unternehmen durch eine strategische Entscheidung aus, bei der die strategische Flexibilität als optimal beurteilt wird. Das bedeutet, dass Unternehmen den Übergang von einer Transformationsstrategie zu einer adaptiven Strategie vollziehen müssen.

Die Transformationsstrategie kann als traditionelles Veränderungsmodell mit einer vertikalen Hierarchie der Koordination von Innovationen und Lösungen beschrieben werden, die durch die Art der Aufrechterhaltung der internen Logik der Organisation von Aktivitäten gekennzeichnet ist. Eine solche Konstruktion zeichnet sich durch einen subjektiven Charakter mit der Nivellierung des kritischen Denkens hinsichtlich äußerer Transformationen aus. Dies bedeutet, dass das Änderungsmodell nur auf der Grundlage der Einsicht gebildet wird, dass Änderungen notwendig sind und in jedem Fall im Prozess umgesetzt werden sollten. Bei einer solchen Strategie geht die Individualisierung der Entwicklung verloren, und daher können solche Änderungen nicht die erwarteten Verbesserungen garantieren.

Die Anpassungsstrategie zeichnet sich durch einen Fokus auf den Einsatz von Schlüsselkompetenzen, digitaler Kultur, Integration und multivarianten Lösungen aus. In einer solchen Strategie wird das Potenzial der Wettbewerbsqualitäten durch eine intelligente Kombination von Menschen und Ressourcen zur Erfüllung der Aufgaben ausgeschöpft. Experten zufolge ist die Bildung funktionsübergreifender Teams bei einer solchen Arbeit am effektivsten, die unterschiedliche Ansichten, Erfahrungen und berufliche Fähigkeiten vereinen und vor allem einen variablen Charakter haben, das heißt, sie werden nur für die Ausführung einer bestimmten Aufgabe zusammengestellt [2]. Gemeinsam sichern diese Teams die Individualität des Unternehmens und bestimmen die Art der Tätigkeit und Entwicklung nach dem objektiv besten Modell. Bei der Strategie der Anpassungsfähigkeit liegt der Fokus auf der äußeren Umgebung mit Chancen, Nachfrage, erwarteten Veränderungen und Innovationen. In einer solchen Strategie haben Prozesse den Charakter bewegter Objekte, bei denen Flexibilität an erster Stelle steht, ohne übermäßigen Perfektionismus in der Genauigkeit und Perfektion des Modells. In der Strategie der Anpassungsfähigkeit wird das Modell der Betriebsinformation mit der Bildung des Informationsökosystems des Unternehmens erweitert. Dadurch können Sie eine neue Art von Informationsumgebung mit erweiterten Analysefunktionen und neuen Datenverarbeitungsvolumina einrichten.

Der Erfolg der digitalen Transformation hängt vom Entwicklungsstand der Anpassungsstrategie ab. Das Ergebnis seiner Umsetzung hängt von zentralen Fragen im Zusammenhang mit Führung und Entwicklung ab. Insbesondere erfordert eine solche Strategie die Anwesenheit eines adaptiven Managers, nämlich einer Führungskraft, die für die Entwicklung und Umsetzung einer solchen Strategie verantwortlich ist. Ein adaptiver Manager sollte in seiner Arbeit Coaching und partizipative Führungsansätze kombinieren. Ein charakteristisches Merkmal dieses Führungsstils ist die Situationalität, also die Fähigkeit, Veränderungen zu antizipieren und schnell auf eine neue Situation im äußeren Umfeld zu reagieren.

Daher ist die Digitalisierung der modernen Wirtschaft eine erfolgsversprechende Lösung, allerdings nur, wenn sie an die Realitäten angepasst wird, die vor allem auf den Humanressourcen basieren.

REFERENCES

1. Marco Iansiti, Karim R. Lakhani. (2020). *Competing in the Age of AI: Strategy and Leadership When Algorithms and Networks Run the World*. Harvard Business Review Press; Illustrated edition. 288.
2. Eric Ries. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. Crown Currency; 1st edition. 334.

УДК 336.71.078.3

Томарович Т. В.
аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ ТРАНЗАКЦІЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В БАНКАХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ В УКРАЇНІ

Історія виникнення моніторингу фінансових транзакцій пов'язана зі злочинними діями або інцидентами, що сталися через банківські установи або за допомогою банківської системи. Різні терористичні групи відмивали гроші, використовуючи банківську систему, що з часом призводило до накладення величезних штрафів на комерційні банки регулюючими органами, що, в свою чергу, призводило до втрати репутації та фінансових втрат, у тому числі втрати клієнтської бази, сплати великих штрафів тощо.

У зв'язку з виникненням кримінальних дій через фінансові канали, регулюючі органи країн світу запроваджують відповідне законодавство з метою врегулювання процесу ідентифікації підозрілих дій. Банківські установи почали впроваджувати процеси для виявлення підозрілих транзакцій, ініційованих їхніми клієнтами або проведених на їхніх рахунках, та наголошували на проведенні періодичного та регулярного моніторингу транзакцій.

Питання фінансового моніторингу та вивчення фінансових потоків банку в Україні досліджуються у працях таких вчених і практиків: Г. Азаренкова, О. Бережний, О. Василик, Л. Воронова, О. Глущенко, В. Коваленко, Л. Слобода, І. Пахомова, Л. Примостка, Л. Савченко, В. Федосов та інші.

Практика моніторингу транзакцій на предмет потенційних дій з легалізації злочинних доходів розпочинається із 1980-х років, коли міжнародна спільнота почала визнавати необхідність боротьби з фінансовим злочинством та встановлення заходів для запобігання використанню фінансової системи [1].

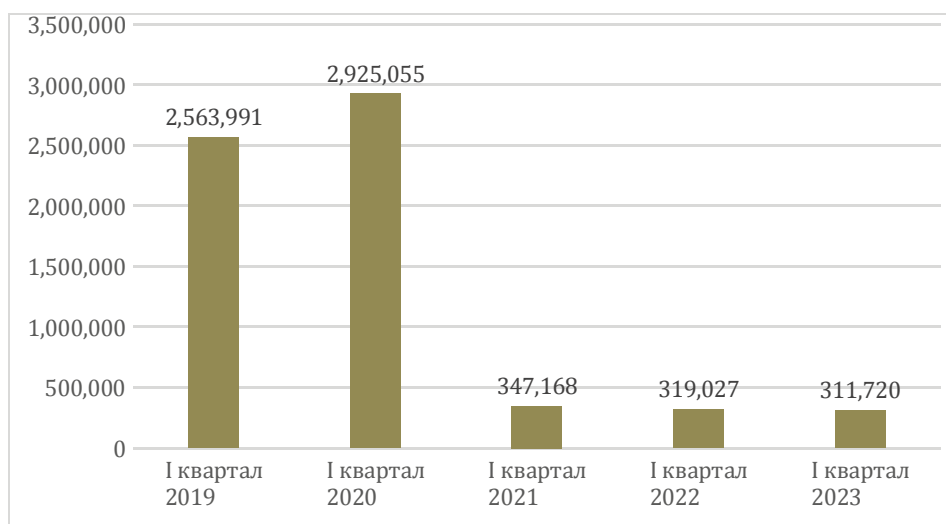
В історії установ виникали труднощі при виявленні злочинних дій, таких як легалізація доходів та фінансування тероризму, через відсутність систем та процесів, які допомагають виявляти підозрілі дії з боку клієнта.

Міжнародні організації, такі як Група з фінансових дій за контролем над відмиванням грошей (ФАТФ) [2], також пропонували рекомендації щодо підсилення фінансової системи для боротьби з легалізацією доходів і фінансуванням тероризму та пов'язаними діями, що передбачає регулярний моніторинг, особливо високоризикових клієнтів та транзакцій.

Відсутність відповідних процесів моніторингу транзакцій призводила до розривів у фінансовій системі. Після випадків легалізації доходів була визнана необхідність розробки надійних процесів та контролю, включаючи автоматизовані системи.

Що стосується України, станом на I квартал 2023 року Державною службою фінансового Моніторингу [3] отримано та оброблено 311 720 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу від банків та небанківських фінансових установ, які вони, в свою чергу, змогли відстежити завдяки внутрішнім системам автоматизації.

Протягом I кварталу 2023 року від банків було отримано 99,62 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції [3].

*Рисунок 1. Динаміка інформування про фінансові операції
Джерело: [3].*

Виходячи із інформації Державної служби фінансового моніторингу, протягом I кварталу 2021 року кількість отриманих повідомлень про фінансові операції зменшилась на 88,1 % у порівнянні з аналогічним періодом 2020 року у зв'язку з набранням чинності Законом України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], а зменшення кількості повідомлень протягом I

кварталу 2023 року на 2,29 % у порівнянні з 2022 роком – у зв'язку з воєнним станом в Україні, введеним згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) [5].

Оскільки в сучасному світі фінансові злочини стають все більш складними, із застосуванням цифрових інструментів та електронних платіжних систем, банки мають в подальшому розробляти та вдосконалювати свої внутрішні процеси моніторингу фінансових транзакцій на основі ризик-орієнтовного підходу.

Отже, регулюючі органи мають постійно підтримувати актуальне законодавче регулювання із врахуванням всіх сучасних тенденцій на фінансовому банківському ринку, враховувати рекомендації ФАТФ та інших провідних міжнародних організацій у сфері регулювання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та відстежувати діяльність банків у сфері виконання вимог із фінансового моніторингу. Одним із важливих напрямків є впровадження та своєчасне оновлення надійного, непереборного та автоматизованого механізму моніторингу транзакцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єгоричева С.Б. (2014). Організація фінансового моніторингу в банках: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 292 с.
2. Офіційний сайт Міжурядової комісії з фінансового моніторингу –ФАТФ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/en/>
3. Статистика Державної служби фінансового моніторингу України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/statistika-ta-infografika/statistika/Informacziya-za-2023-rik>
4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»: від 06.12.2019 № 361-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

УДК 378.018.8

Собченко Т. М.*д.п.н., професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
ХНПУ імені Г.С. Сковороди***Федоренко В. В.***здобувачка першого рівня вищої освіти, третього року навчання
українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Розвиток цифрової компетентності педагога – це необхідна та важлива складова сьогодення. Сучасна освіта є дуже важливим інструментом соціуму, оскільки вона повинна мати випереджувальний характер задля стрімкого формування цифрової компетентності будь-якого педагога. За дослідженнями S. Carretero Gomez: «Цифрова компетентність – це здатність використовувати цифрові медіа й інформаційно-комп'ютерні технології, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа та медіаконтенту, а також уміти ефективно комунікувати в різноманітних контекстах» [2, с. 159].

Проблема розвитку та підвищення цифрової компетентності педагогів порушена у дослідженнях сучасних вітчизняних (Т. Собченко, Н. Білик, Г. Генсерук, Н. Сороко, О. Соколюк, І. Іванюк, Г. Данілова, Л. Даниленко, Л. Петрова, С. Толочко) та зарубіжних (F. Pettersson, G. Ottestad, M. Kelentrić, A. Peñalva, M. Napal) науковців.

Сьогодні, в епоху діджиталізації освіти, використання цифрових технологій змінює не тільки позицію студента, а головне – викладача. Цей процес перестає бути певним «джерелом знань», а перетворюється на творця творчої обробки інформації, активний компонент формування педагога як майбутнього досвідченого професіонала своєї справи. Важливою метою кожного ЗВО є підготовка конкурентоспроможних та висококваліфікованих спеціалістів. Одним із необхідних етапів підтримання цього аспекту є розвиток цифрової компетентності педагога. Під час підготовки та розвитку – важливо сформувати у викладача цифрові компетентності, які стануть у нагоді для професійної та особистої сфери діяльності [5, с. 95–98].

У 2021 році Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей, що зосереджує увагу й підкреслює масштабність та велич цієї теми для педагогів [3]. У документі сформовані всі компетентності, що згруповані у шістьох аспектах цифрової. Розглянемо їх більш детально:

1. *Викладання й навчання* – це управління, керування навчальним процесом та організація його за допомогою цифрових технологій та можливостей.
2. *Професійне залучення* – це застосування цифрових технологій для офіційно-ділового спілкування, проведення онлайн-зустрічей, конференцій, для підвищення професійного розвитку педагога та, звичайно, самовдосконалення.
3. *Оцінювання* – це використання цифрових технологій педагогом задля оцінювання знань учнів за певний матеріал.
4. *Розширення можливостей учнів* – це використання цифрових технологій задля покращення активності залученого до навчання до навчального та освітнього процесу і підвищення інклюзивності.
5. *Покращення цифрової компетентності учнів* – це надання можливостей у «вільному просторі» застосовувати цифрові технології для звичайного спілкування, створення особистого контенту, вирішення певних задач та проблем.
6. *Цифрові ресурси* – це надання змоги самостійно шукати учням певні цифрові ресурси, обмінюватися серед інших учасників освітнього процесу ними [3].

Такі «межі» цифрової компетентності необхідні, оскільки завдяки ним педагоги чітко розуміють, які цифрові навички необхідно покращити та вдосконалити.

Розвиток цифрової компетентності педагога є важливим показником кваліфікації фахівця, тому окрім звичайної професійно-орієнтованої підготовки (створення базових матеріалів, уміння користуватися пакетами «Word», «Excel», «Power Point») педагог повинен опанувати інноваційні практики задля введення їх у навчальний процес із учнями як адаптивне, синхронне та асинхронне навчання, користування різними додатками, сайтами, програмами, хмарним та мобільним навчанням, системою управління e-learning тощо.

Команда наукових працівників на чолі з Н. Морзе зазначили, що «у зв'язку з відсутністю системного підходу розробки державної освітньої політики з питань упровадження цифрових технологій в освітній процес у повній мірі не формується цифрова компетентність ні під час навчання майбутніх учителів, ні при здійсненні вчителями професійної педагогічної діяльності, ні під час підвищення кваліфікації педагогічного працівника» [1, с. 16–18], створили критерії цифрової компетентності педагогічного працівника відповідно до Концепції розвитку педагогічної освіти, Європейських рамкових зазначень про цифрову компетентність.

Розглянемо ці критерії:

- застосування цифрових ресурсів;
- формування інноваційних та цифрових ресурсів;
- модель учителя в цифровому просторі;
- розвиток педагога на професійно-технологічній ниві;
- критерії та спосіб цифрового оцінювання учнів [1, с. 15–18].

Організація освітнього процесу з використанням дистанційних та онлайн-технологій навчання створила певну кількість нюансів: від психологічної невідповідності учасників освітнього процесу до відсутності

технічних можливостей. Такий вид освітнього процесу не може бути однозначним у силу об'єктивних і суб'єктивних факторів [4, с. 34–39].

Отже, розвиток цифрової компетентності педагога є дуже важливим та необхідним інструментом. Саме він надає вказівку на кваліфікацію та конкурентоспроможність педагога як професіонала своєї справи. Цифрова компетентність важлива не тільки для проведення навчальних занять, а й для всебічного розвитку, можливості надати додаткових знань учням ще більше, ніж мають наразі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик Н., Пилипенко В., Шостя С. (2020). Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. *Післядипломна освіта*. Т. 195. № 6. С. 15–20.
2. Генсерук Г., Мартинюк С. (2019). Розвиток цифрової компетентності майбутніх учителів в умовах цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. Т. 2. № 19. С. 158–161.
3. Іонан В. Як учителям підвищити цифрові компетентності. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-tsyfrovi-kompetentnosti/> (дата звернення: 26.08.2023).
4. Самко А. (2021). Цифрова компетентність педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Освітня аналітика України*. Т. 13. № 2. С. 33–43.
5. Собченко Т. М. (2022). Використання цифрових сервісів та інструментів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. № 2. С. 93–100.
6. Собченко Т. М. (2020). Досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні педагогічних дисциплін. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Вип. 44. С. 71–78. DOI: 10.31376/2410-0897-2020-3-44-71-78.

УДК 338.28:330.5

Чалюк Ю. О.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Цифрова економіка висуває нові стандарти якості життя, роботи і комунікації між людьми, відбувається перехід від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства, закладається базис для нового цифрового устрою. У науковий обіг поняття «цифрова економіка» ввів канадський економіст Д. Тапскотт [1]. Саму ж концепцію сформулював американський програміст Н. Негропonte, схарактеризувавши цифрову економіку як перехід від обробки атомів до обробки бітів [2]. У завершеному вигляді дана наукова парадигма знайшла своє відображення у колективній монографії «Ера цифрового врядування», яку написали англійські учені-економісти П. Данлеві, Х. Маргеттс, С. Бастоу та Дж. Тінклер [3]. Сьогодні актуальною залишається проблема визначення основних детермінантів четвертої промислової революції, структурно-функціональних характеристик цифрової економіки та інформаційного суспільства. Процес цифровізації призвів до зміни парадигми соціально-економічного розвитку та до розгортання четвертої промислової революції, в основі якої лежать цифрові технології [4, 5]. Аналітики компанії MasterCard та дослідники The Fletcher School розробили Індекс цифрової еволюції або Індекс цифрового інтелекту (Digital Evolution Index), який відображає прогрес у розвитку цифрової економіки 90 країн за 358 параметрами. Цей інтегральний Індекс був трансформований у зв'язку зі збільшенням числа країн від 60 до 90, кількості параметрів їх оцінки від 170 до 358 [6]. Індикатори оцінки розділені на 4 основні групи, які визначають темпи діджиталізації:

- 1) рівень пропозиції, що залежить від розвитку інфраструктури країни та електронної комерції;
- 2) демографічні показники, доходи громадян і попит на цифрові технології, використання інтернету;
- 3) інституційне середовище, відповідальність держави і розвинене законодавство;
- 4) інноваційний клімат, інвестиції у R&D та digital-стартапи. Здійснивши групування та ранжування країн за наведеними показниками цифрової еволюції, можна виділити чотири кластери:

- країни-лідери цифровізації (*Stand Out*), до яких належать Велика Британія, Нова Зеландія, ОАЕ, Естонія, Гонконг, Сінгапур, Японія та Ізраїль. Вони демонструють високі темпи цифрового інноваційного розвитку;
- держави, у яких зменшились темпи зростання (*Stall Out*). Західна Європа, Скандинавія, Австралія, Південна Корея тривалий час демонстрували стійке зростання та в останні роки помітно зменшили свою інноваційну конкурентоспроможність;
- перспективні або вибухові країни (*Break Out*). Кенія, Росія, Індія, Китай, Малайзія, Індонезія, Бразилія, Філіппіни, Колумбія, Мексика, Чилі знаходяться на піку цифрового розвитку та приваблюють інвесторів;
- проблемні держави або спостерігачі з низьким рівнем діджиталізації (*Watch Out*). Найдієвішим способом розвитку Перу, Єгипту, Греції, ЮАР є поліпшення доступу до інтернету та мобільного зв'язку.

Уряд України ухвалив Державну стратегію регіонального розвитку до 2027 року. До пріоритетних цілей розвитку цифрової політики належать [7]: підвищення рівня цифрової грамотності населення; забезпечення високошвидкісного інтернету в усіх населених пунктах України; надання можливості отримати електронні та публічні послуги через смартфон; упровадження електронного документообігу; розвиток інструментів електронної демократії. Економічний добробут України та її конкурентоспроможність серед країн світу залежать від послідовної цифровізації економіки, а також інклюзивного залучення громадян до розвитку цифрового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tapscott D. (1996). The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence. New York: McGraw-Hill. 342 p.
2. Negroponte N. (1995). Being Digital. New York: Knopf. 256 p.
3. Dunleavy P., Margetts H., Bastow S. Tinkler J. (2006). Digital Era Governance – IT Corporations, the State and E-Government. New York: Oxford University Press. 289 p.
4. Чалюк Ю.О. (2020). Детермінанти цифровізації економіки та суспільства. *Інтелект XXI*. № 5. С. 138–143.
5. Чалюк Ю.О. (2020). Цифрова конкурентоспроможність країн. *Інфраструктура ринку*. Вип. 50. С. 23–30.
6. Digital Evolution Index. URL: <https://sites.tufts.edu/digitalplanet/files/2020/12/Digital-Intelligence-Index-Report.pdf>
7. Чалюк Ю. (2023). Сучасні тенденції розвитку ринку праці в умовах цифровізації економіки. *Підприємництво та інновації*. Вип. 26. С. 70–79.

Тоцька О. Л.
д. е. н., професор кафедри фінансів
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОБРОБКИ ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВИХ ДАНИХ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У Волинському національному університеті імені Лесі Українки в 2021–2023 н. рр. бакалаври спеціальності 071 «Облік і оподаткування» вивчали нормативний освітній компонент (далі – ОК) «Інформаційна обробка фінансово-облікових даних». Його основними завданнями є:

– ознайомити здобувачів освіти із суттю, класифікацією, застосуванням інформаційних систем і технологій, видами автоматизованих ІТ;

– виробити практичні навички обробки фінансово-облікових даних за допомогою програм пакету Microsoft Office:

Microsoft Office Word;

Microsoft Office Excel;

Microsoft Office Access;

Microsoft Office PowerPoint.

Оскільки в країні триває війна, то існує потреба в широкому використанні дистанційних технологій навчання в усіх закладах освіти, в т. ч. і вищих. Зокрема автором було створено електронний курс (далі – ЕК) «Інформаційна обробка фінансово-облікових даних» у веб-середовищі Moodle університету. Як і інший авторський ЕК [1], він має секційну структуру та складається з 15 секцій.

Перша секція містить загальну інформацію для організації вивчення ОК із використанням ресурсів ЕК:

- лінк на електронний розклад університету;
  - покликання на заняття в програмі Zoom, включно з ідентифікатором конференції та кодом доступу;
  - форум «Оголошення» (автоматично вбудований елемент ЕК);
  - витяг про рекомендацію електронного курсу освітнього компонента;
  - інструкцію для реєстрації на дистанційному курсі;
  - інформацію про викладача;
  - візитівку ОК;
  - лінк на силабус ОК в інституційному репозитарії університету;
  - перелік рекомендованої літератури й інтернет-ресурсів;
  - термінологічний словник ОК;
  - сценарій навчання;
  - оцінювання різних видів робіт;
- інструкцію до роботи з дистанційним курсом (див. рис. 1–2).

Вітаю на курсі "Інформаційна обробка фінансово-облікових даних"

і бажаю цікавого навчання!

Електронний розклад: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Заняття в он-лайн формі відбуватимуться за посиланням:

<https://zoom.us/j/4797273113?pwd=UIZFRzZsYktpdUJXdjI5TlY25PZz09>

Ідентифікатор конференції: 479 727 3113

Код доступу: ZTuYb7

Рис. 1. Фрагмент ЕК (1)

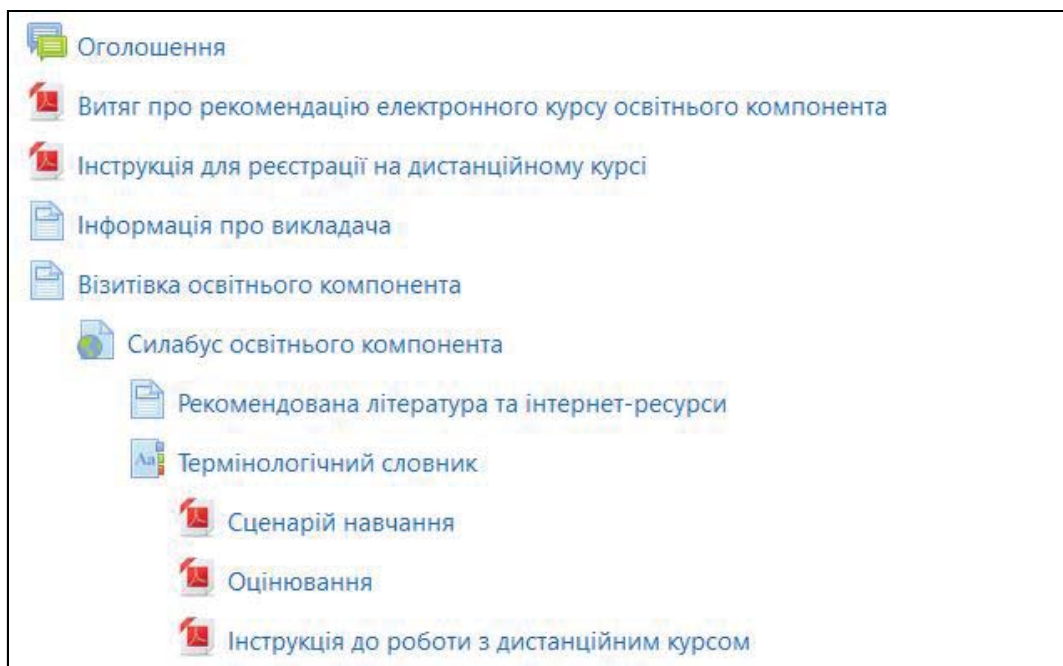

Рис. 2. Фрагмент ЕК (2)

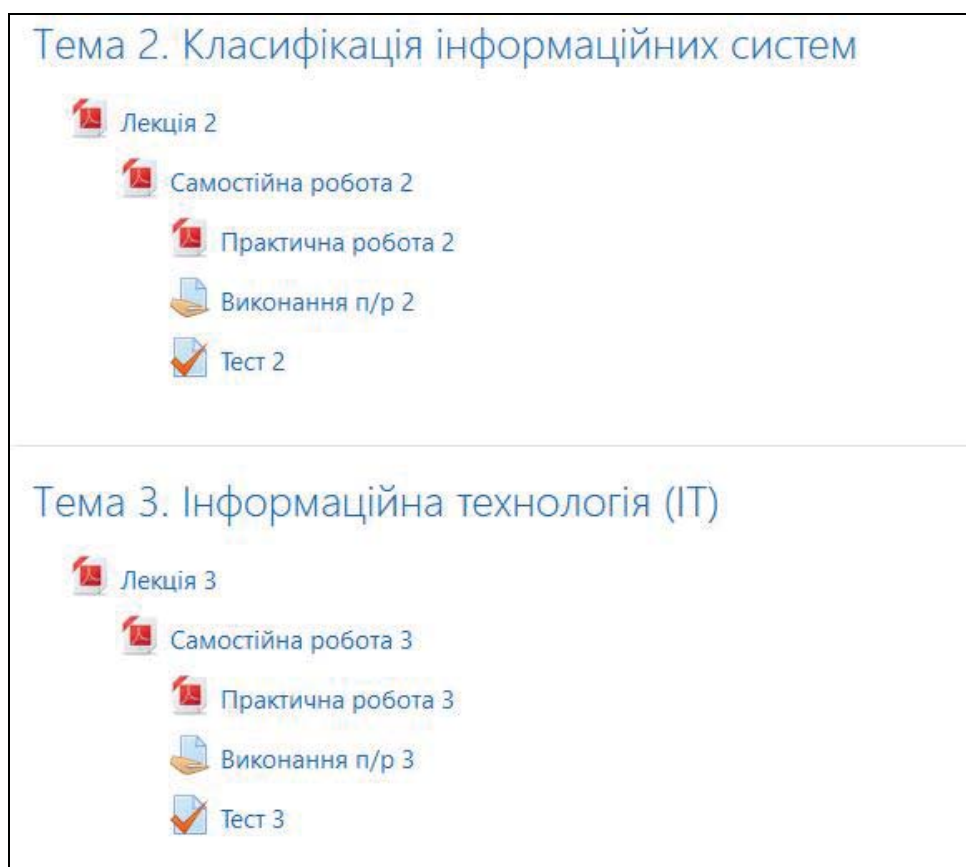

Рис. 3. Фрагмент ЕК (3)

Наступні 13 секцій (відповідно до кількості тем ОК) у переважній більшості мають ідентичну структуру:

- текст лекції;
- завдання для самостійної роботи;
- завдання для практичної роботи;
- елемент для прикріплення файлу з виконаним практичним завданням;
- тест (див. рис. 3).

Однак окремі секції ЕК містять унікальні елементи:

тема 1 – вимоги до оформлення текстових файлів;

тема 4 – покликання на онлайн-гру «Здолай шахрая»; основи роботи з Microsoft Excel;

тема 12 – основи роботи з Microsoft Access;

тема 13 – зразок роботи; вимоги до оформлення слайдів; елемент для прикріплення тез конференції.

Секція «Залік» містить підсумковий тест.

Таким чином, з допомогою цього ЕК здобувачі освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування» набувають навичок використання сучасних інформаційних систем і комунікаційних технологій, зокрема створення бізнес-плану віртуального малого підприємства, що детальніше описано в [2]. Окрім того, вони забезпечені безперервним цілодобовим доступом до навчально-методичних матеріалів ЕК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тоцька О. Л. (2023). Структура електронного курсу з фінансового й обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень та оцінювання ризиків. *Вектори модернізації економіки України в контексті сталого розвитку*: матеріали доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 трав. 2023 р. / відп. ред. Л. М. Горбач. Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП». С. 186–189.
2. Тоцька О. Л. (2021). Розвиток цифрових компетентностей бакалаврів-обліковців. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: тези доповідей VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 9 жовт. 2021 р. Вип. 8. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ. С. 380–382.

УДК 331. 005.95/.96

Холодницька А. В.*к.е.н., доцент кафедри управління персоналом та бізнес-технологій
ННІ бізнесу, природокористування і туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СФЕРУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА РОЗВИТОК НАВИЧОК HR-ФАХІВЦІВ

Сучасний ринок праці швидко змінюється, що обумовлено стрімким розвитком цифрових технологій, автоматизацією та роботизацією бізнес-процесів. Тому необхідно акцентувати увагу на розвитку тих навичок та компетенцій, які допоможуть менеджеру не лише вміло управляти персоналом, а й допомагати досягати стратегічних цілей організації.

HR-фахівці повинні постійно знаходити можливості для саморозвитку та самовдосконалення, щоб вміти своєчасно реагувати на виклики турбулентної сучасності та адаптувати до них персонал.

За останнє десятиріччя з'явилося багато цифрових інновацій, котрі допомогли менеджерам з персоналу швидше та краще виконувати свої функції. Розглянемо найбільш актуальні з них:

1. Використання штучного інтелекту та machine learning в HR-процесах. Поступово на ринку з'являються нові додатки та програми, що використовують технології штучного інтелекту та можуть використовуватися у роботі HR-ів та рекрутерів для виконання певних завдань та пошуку рішень (розробка анкет, тестів, складання оголошень про вакантні посади, генерація ідей, прогнозування кар'єри, атестація тощо).

2. Робота у гібридному, дистанційному чи надомному режимі, що дозволило збільшити гнучкість в роботі, підвищити продуктивність праці завдяки кращому врахуванню біоритмів працівника при плануванні графіка роботи, а також досягти суттєвої економії витрат на утримання приміщень організації. Використання сучасних діджитал-технологій та різних каналів зв'язку дозволяють організувати таку роботу набагато легше, ніж це було раніше.

3. Автоматизація HR процесів. Наразі організації вже успішно використовують різні інструменти автоматизації HR-процесів, які дозволяють швидше та ефективніше закривати вакансії, проводити автоматичну перевірку звітів та документів, аналізувати резюме, проводити співбесіди, аналізувати показники результативності праці.

4. Фокус на ментальне здоров'я співробітників. Зважаючи на сучасні виклики, організації почали активно впроваджувати онлайн програми та ініціативи, які спрямовані на підтримку психічного здоров'я працівників, їх стресостійкість, покращення психоемоційного стану.

5. Використання технологій доповненої чи віртуальної реальності в програмах навчання та розвитку працівників. Це допомагає більш ефективно організувати навчання та адаптацію персоналу завдяки створенню імерсивного середовища навчання, максимально наближеного до реальних умов праці, у результаті чого співробітники швидше зосереджуються на практичних завданнях, що дозволяє їм бути більш впевненими при роботі у нових умовах чи з новими технологіями.

6. Використання HR-аналітики та метрик сприяє оперативному контролінгу та оцінці продуктивності праці, залученості працівників, плинності кадрів, оптимізації підходів до утримання талантів та управління ними, дозволяє прогнозувати HR-тренди та своєчасно виявляти проблеми, враховувати потенційні ризики.

7. Використання чат-ботів та віртуальних асистентів. Ці програми передбачають використання штучного інтелекту (AI) для імітації розмови, допомагають знайти відповіді на питання, спланувати виконання завдань, розробити програми навчання та адаптації персоналу [2].

Зважаючи на це, при підготовці менеджерів з персоналу необхідно акцентувати увагу на розвитку тих навичок, які допоможуть успішно впроваджувати кращі досягнення цифровізації у практику управління.

Акцент уваги повинен бути спрямований на розвиток аналітичного, критичного та творчого мислення; стресостійкості, гнучкості та адаптивності до змін; прагнення до навчання впродовж життя; технологічної грамотності; лідерства тощо [3, 4].

Сфера управління персоналом динамічно розвивається, а тому і ролі фахівців цієї сфери швидко змінюються.

Впровадження гібридного формату роботи, цифровізація кадрових процесів, використання сучасних методів командної взаємодії потребують від менеджера з персоналу вміння протистояти опору змінам з боку працівників, а також інтегрувати управління змінами до системи менеджменту організації.

Важливою навичкою майбутнього є управління ризиками, що допоможе HR-фахівцям правильно їх виявляти та оцінювати, максимально уникати загроз, розробляти стратегії, що дозволяють обійти ризики або ж ефективно управляти ними.

People analytics та HR-метрики сприятимуть кращому розумінню поведінки працівників, розумінню їх потреб та очікувань, оцінці показників ефективності праці з метою прийняття оптимальних управлінських рішень.

Спостерігається тенденція переходу HR від адміністративної до стратегічної ролі, а тому для створення ефективної кадрової стратегії важливого значення набуває стейкхолдер-менеджмент, що дозволить максимально враховувати інтереси працівників, менеджерів, топ-менеджерів, клієнтів, бізнес-партнерів, споживачів продуктів і послуг.

Окрім того, фахівці з управління персоналом повинні дотримуватися принципів етичності та конфіденційності при роботі з кадровою документацією та базами даних, а також подбати про використання технологій кіберзахисту важливих даних.

Важливими також стали навички управління проектами, оскільки в сфері менеджменту персоналу проектами можуть бути і закриття вакансій, і розробка та впровадження програм навчання персоналу, мотивації, налагодження комунікації, згуртування колективу, адаптація, онбординг, менторинг тощо. А тому потрібно об'єктивно оцінити масштаби проекту, розподілити обов'язки між його учасниками та контролювати їх виконання, проаналізувати хід проекту та його результати для того, щоб врахувати отриманий досвід при виконанні подібних проектів у майбутньому [1, 3].

Отже, сучасні технологічні зміни, стрімка цифровізація та динамічне бізнес-середовище диктують зміни у сфері управління персоналом. Зважаючи на це, компетенції HR-фахівців повинні встигати розвиватися разом з ними, знаходити можливості для саморозвитку та самовдосконалення, прагнути до отримання нового досвіду, бути гнучкими, рішучими або вміти гідно протистояти викликам сучасності та ефективно управляти персоналом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джогола А. Майбутнє HR: 10 навичок, які варто розвивати вже сьогодні. URL: <https://budni.rabota.ua/ua/hr/maybutnye-hr-10-navichok-yaki-var-to-rozvivati-vzhe-sogodni>
2. HR тренди 2023: Які тренди HR впливатимуть на розвиток бізнесу в цьому році? URL: <https://hurma.work/blog/hr-trendy-2023-yaki-trendy-hr-vplyvatymut-na-rozvytok-biznesu-v-czomu-roczii/>
3. Навички майбутнього: які здібності будуть потрібні для роботи у 2030 році? URL: <https://vol.dcz.gov.ua/publikaciya/navychky-maybutnogo-yaki-zdibnosti-budut-potribni-dlya-roboty-u-2030-roci>
4. Чи загрожують роботи освіті: прогнози Всесвітнього економічного форуму. URL: <https://osvitoria.media/opinions/chy-zagrozhuuyut-roboty-osviti-prognozy-svitovogo-ekonomichnogo-forumu/>

УДК 338.24

Круглов В. В.*д. держ. упр., професор кафедри соціології і публічного управління
НТУ «Харківський політехнічний інститут»*

ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ПРАЦІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Наслідки військових конфліктів ставлять перед країнами складні виклики, зокрема відновлення економіки та поживлення ринків праці. Військова російська агресія проти України спричинила значне внутрішнє переміщення та потоки біженців, а також масштабну втрату роботи та доходів. Перед війною в Україні відбувалося досить суттєве скорочення населення, що в подальшому було прискорене активними воєнними діями. Станом на вересень 2022 року 7,8 млн українців перемістилися за кордон. Попередні оцінки показують, що національний дохід знизився в 2022 році – на 35-45 %. За оцінками МОП, порівняно з 2021 роком було втрачено 15 % робочих місць (що еквівалентно 2,4 млн робочих місць). В міру продовження активних бойових дій, все більше українців можуть втратити роботу, а мільйони людей можуть опинитися в бідності, зводячи нанівець багаторічні зусилля щодо розвитку [1]. Таким чином, післявоєнний період актуалізуватиме питання про напрямки попиту на ринку праці, а саме – чи зосередитися на традиційних методах відновлення, чи посилити напрями цифровізації.

Завершення активних бойових дій знаменує собою початок складного етапу відновлення та реконструкції. Перед Україною поствоєнного періоду стоїть завдання відбудови не лише інфраструктури, а й ринку праці. І досить зрозумілими стають конкуруючі перспективи застосування традиційних стратегій відновлення та використання тенденцій цифровізації у формуванні майбутнього попиту на ринку праці.

Війна в Україні через руйнування та зупинку підприємств змусила людей перейти до неформальної зайнятості та натурального сільського господарства. Розвиток в Україні основ ринкової економіки зіткнувся з серйозними політичними, економічними та безпековими викликами ще в довоєнний період до 2022 року. Війна 2014 року на Сході країни призвела до скорочення ВВП на 16 % і спричинила внутрішнє переміщення 2,3 млн осіб. З 2016 року і до спалаху пандемії Covid-19 у 2019 році українська економіка продемонструвала стабільні темпи зростання близько 3,5 %, але так і не відновилася повністю після різкого економічного спаду в 2014–2015 роках. Ключовими викликами ринку праці залишаються низькі рівні зайнятості з вираженим гендерним розривом, значна трудова еміграція, високий рівень безробіття та неактивності серед молоді, а також помітна невідповідність кваліфікації [1].

Традиційний підхід до післявоєнного відновлення передбачає реінвестування в галузі та сектори, які існували до конфлікту. Вказаний метод зосереджений на відновленні таких галузей, як сільське господарство, виробництво та будівництво, які можуть швидко використовувати робочу силу. Приплив іноземних інвестицій та грантової допомоги може сприяти відновленню основних видів економічної діяльності, тим самим забезпечуючи достатню швидкість можливості працевлаштування для значної частини робочої сили, реінтегрувати переміщених працівників у робочу силу, вирішуючи проблеми безробіття.

Відновлення традиційних галузей промисловості дозволяє використовувати наявні навички робочої сили, зводячи до мінімуму потребу в масштабній перепідготовці. Відновлення звичних галузей промисловості може сприяти соціальній стабільності та полегшити перехідний період для постраждалих громад. В той же час, використання виключно традиційних секторів може обмежити довгострокове економічне зростання та інноваційні перспективи. Традиційні галузі можуть залишатися чутливими до ринкових коливань та зовнішніх шоків, що впливає на стабільність робочих місць.

Підхід, орієнтований на цифровізацію, передбачає використання технологічного прогресу для розвитку нових галузей та вдосконалення існуючих. Вказана модель акцентує увагу на таких секторах, як інформаційні технології, цифрові послуги, електронна комерція та телекомунікації, які можуть забезпечити стабільні та висококваліфіковані можливості для працевлаштування. Широкий розвиток цифровізації може призвести до сталого економічного зростання завдяки використанню нових глобальних тенденцій.

Цифрові галузі часто вимагають спеціалізованих навичок, що сприяє підвищенню кваліфікації робочої сили та потенційно зменшує відтік кваліфікованих кадрів. Цифрові сектори менше залежать від фізичних перебоїв, пропонуючи більшу стабільність у непрості часи. Пристосування ринку праці до цифрових змін має спиратися на відповідну стратегію, в якій визначено чіткі цілі та дієвий інструментарій забезпечення трансформацій на ринку праці, що враховуватиме потреби в цифрових навичках [2].

Але слід зазначити, що перехід до цифрових галузей вимагає значної перепідготовки та підвищення кваліфікації наявної робочої сили, що може зайняти певний час. Швидка цифровізація може посилити нерівність, якщо окремі верстви населення не матимуть доступу до необхідних технологій та навчання. Розбудова цифрової інфраструктури та екосистем потребуватиме значних початкових інвестицій.

Актуальними підходами в найближчому майбутньому стане зосередження на розвитку ключових навичок майбутнього, включаючи креативність, аналітичне мислення та інновації, «навчання впродовж життя», постійне здобуття нових знань, не обмежуючись формальними програмами та традиційним навчанням, уміння користуватися новітніми технологіями, розвиток лідерських якостей та гнучке мислення [3].

Повоєнний період в Україні є критичним моментом для формування майбутнього попиту на ринку праці. У той час як традиційний підхід до відновлення пропонує негайне використання робочої сили та стабільність, стратегія, орієнтована на цифровізацію, має потенціал для сталого зростання та стійкості в довгостроковій перспективі. Найбільш життєздатним рішенням може стати комплексний підхід, який збалансує короткострокові потреби у працевлаштуванні з довгостроковими економічними перспективами. Формування державної політики післявоєнного відновлення повинно ретельно враховувати унікальний контекст України та спиратися на обґрунтовані рішення, щоб спрямувати національний ринок праці до сталого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About the ILO in Ukraine. International Labour Organization, 2023. URL: https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/ukraine/WCMS_470662/lang--en/index.htm.
2. Круглов В. (2021). Державна політика трансформації ринку праці: виклики цифрової епохи. *Науковий вісник: Державне управління*. № 1(7). С. 140–161.
3. Gonyul O. D., Saprykina M. A., Zaitseva-Chipak N. O. (2022). Future of Work 2030 study: how to prepare for change in Ukraine. USAID. URL: <https://careerhub.in.ua/future-of-work-in-ukraine-2030/>.

УДК: 005:339.137-021.475.2

Омельяненко Т. В.*д.е.н., професор кафедри менеджменту**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***Мірошниченко К. М.***здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти**освітньо-професійної програми «Менеджмент бізнес-організацій»,**факультет економіки та управління**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ: ІННОВАЦІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

В епоху цифровізації та інноваційних технологій кожна сфера діяльності зазнала значних змін; ведення бізнесу та управління організацією також необхідно своєчасно адаптувати до сучасного середовища для спроможності витримати високу конкуренцію та зайняття лідерських позицій в своїй галузі на певному рівні.

Наразі існує велика кількість різноманітних підходів до визначення, впровадження та управління конкурентними перевагами організації. Більшість з сучасних переваг мали витоки ще з основоположної теорії М. Портера, який у своїй книзі «Конкурентна перевага: Створення та підтримка найважливіших позицій» 1992 року описав теорію стратегічного управління, зауваживши, що конкурентних переваг організація може досягти однією з двох стратегій: або шляхом зменшення загальних витрат, або диференціацією [1, с.21].

Таким чином виникли три основні пункти теорії конкурентних переваг, де третій з них сформувався шляхом синтезу перших двох:

загальні витрати – дана стратегія передбачає низькі ціни, доступні для споживача, шляхом чого завойовується частка ринку, тобто організація стає лідером у вартісних показниках; досягнення таких показників можливе за рахунок оптимізації витрат, підвищення ефективності праці, збільшення масштабів виробництва та ринків збуту;

диференціація – розглядає конкурентні переваги у вигляді унікальності та неперевершеності свого продукту або послуги, створюючи його цінним об'єктом, привабливим для споживача. В даному випадку важливим є імідж організації, бренд, унікальний дизайн та неповторні, якісні характеристики продукту або послуги;

фокус – стратегія конкурентної переваги, що обмежена географічно та соціально, оскільки за даної стратегії можна досягти конкурентної переваги за рахунок задоволення потреб певної вузької аудиторії споживачів, задовольнивши їх вимоги або розмістившись географічно у місці, де відсутня конкуренція та є попит на даний товар або послугу [2, с. 137–138].

Взагалі конкурентні переваги бізнес-організації складаються з різноманітних комбінацій наявних ресурсів (матеріальних, просторових, людських, управлінських, технологічних, інформаційних, маркетингових тощо) та методів їх використання. Ці фактори надають бізнес-організації більші можливості у виробництві та реалізації продукції порівняно з його конкурентами. Саме ці ресурси є джерелами формування конкурентних переваг, і тому важливе значення має створення системи управління для формування та ефективного використання наявних та потенційних конкурентних переваг в ході господарської діяльності [3, с.102].

Наразі лише основоположної теорії конкурентних переваг замало для ефективного ведення бізнесу та управління конкурентоспроможною організацією. Тому, враховуючи зміни у бізнес-середовищі та сучасні умови жорсткої конкуренції, що не надто сприятливі та супроводжуються нестабільною економічною та політичною ситуацією у світі, необхідно орієнтуватись на створення та володіння такими конкурентними перевагами, які відповідатимуть сьогоденним реаліям та зможуть ефективно функціонувати за таких умов, як швидкоплинність, нестабільність, різкі зміни зовнішнього середовища, умови невизначеності, які супроводжують бізнес останніми роками у вигляді карантинних обмежень, військових конфліктів та нестабільною економічною ситуацією у світі.

Актуальними конкурентними перевагами сучасності перш за все вважаються інновації, їх розробка, впровадження, вдосконалення. Сучасний ринок орієнтується на використання штучного інтелекту, облегшення фізичної праці людей, автоматизації процесів виробництва, тому інвестори мають більше бажання працювати з інноваційними продуктами та технологіями, а споживачі завжди цікавляться новими та унікальними продуктами, які допомагають їм у житті. До цього ж критерію варто також віднести й цифровізацію, оскільки ці параметри вважаються взаємопов'язаними, оскільки цифрові технології використовуються за рахунок інноваційного продукту, а цифрова трансформація найбільш яскраво проявила себе за період карантинних обмежень, коли людство почало масово використовувати цифрові технології для ведення бізнесу, роботи, взаємодії з клієнтами на відстані, більшість людства в цей період відкрила для себе нові можливості спілкування, роботи та навчання на відстані з мінімальними зусиллями та витратами.

Не менш важливим для соціуму на сьогодні є і якість продукції та послуг, забезпечення високої якості товарів чи послуг; залучає лояльних клієнтів, швидше й впевненіше завойовує цільову аудиторію, оскільки надійність та ефективність продукції стоїть перш за все та супроводжується наступним чинником, таким як соціальна відповідальність, яка на сьогодні є одним з актуальних проблемних питань та проявляється у захисті та цілеспрямованій діяльності на покращення соціального добробуту та збереження навколишнього середовища. Це стосується екологізації виробництва, переробки та утилізації відходів, відновлення природних ресурсів, збереження фауни, але безпосередньо все це залежить від соціальної свідомості управлінського апарату організації.

Конкурентними перевагами ХХІ століття також є відмінна репутація та бренд, вони впливають на вибір споживача, який зупиняється на виборі тієї організації та продукції, яка викликає довіру та має позитивну репутацію. Партнерство організацій завжди говорить про її відкритість, наявність бажання розвитку, залучення

нових ідей, потенціалу та готовності до змін заради нових можливостей. Ця перевага супроводжується ще однією, такою як гнучкість. Даний критерій властивий конкурентним перевагам та має свій прояв у двох напрямках. Перший стосується організації в цілому, полягає у здатності організації швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища та реагувати на них, приймаючи управлінські рішення в найкоротший термін. Другий виокремлює відношення управлінського апарату до підлеглих, сутністю якого є підтримка ініціативності та професійного розвитку працівників, надання можливості особистого розвитку як задля підвищення компетентності співробітників, так і в якості збільшення за рахунок цього ефективності діяльності бізнес-організації в цілому.

Перш за все, створення, підтримка та розвиток конкурентних переваг бізнес-організації залежить від того, наскільки ефективно здійснюється управління організацією, її внутрішніми процесами та положенням на ринку. Прагнення оптимізувати витрати, удосконалити та підвищити ефективність діяльності організації, впровадження інноваційних технологій та новітніх практик управління, готовність адаптуватись до ризиків та змін – це вже конкурентна перевага, набуття якої вимагає зусиль та часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Porter M. E. (1992). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. New York: The Free Press. 557 p.
2. Дмитрієв І. А., Кирчата І. М., Шершенюк О. М. (2020). *Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібн.* Харків: ХНАДУ. 340 с.
3. Власенко В. В., Порфіренко В. І., Гребельник М. М. (2020). Суть та види конкурентних переваг підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 49. С. 97–103.

УДК 658.1/.8:004.7

Кириченко А. В.*к.е.н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України***ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ**

Основними передумовами розвитку логістичної діяльності у сфері електронної комерції є збільшення кількості споживачів світової інтернет-торгівлі та обсягів міжнародної електронної комерції. На збільшення інтернет-покупців в усьому світі сильно вплинула світова пандемія COVID-19, та, згідно з прогнозами, в майбутньому буде спостерігатись подальше зростання міжнародної електронної комерції [1]. В Східній Європі саме український ринок мав найвищий темп росту (41 %) в 2020 році. Незважаючи на великий щорічний приріст, Україні ще далеко до лідерів в області електронної комерції, хоча якщо досягти успіху в подоланні деяких проблем, потенціал росту нашої держави буде ще більший [2]. Враховуючи російсько-українську війну, основною проблемою розвитку діяльності підприємств в Україні стали складнощі в логістиці, не виключенням є і підприємства електронної комерції.

Логістична діяльність підприємств електронної комерції має свої особливості через специфіку бізнесу, який включає продаж товарів та послуг через інтернет (табл. 1).

Розвиток електронної комерції став причиною збільшення попиту на послуги логістичних операторів, а саме на використання складських приміщень (зберігання та обслуговування), а також швидку та якісну доставку. Серед видів логістичної діяльності підприємств електронної комерції виділяють: інсорсинг логістичної діяльності (виконання логістичних операцій власним підрозділом компанії; фулфілмент), логістичний аутсорсинг (фулфілмент; поштово-логістичний оператор; логістичний провайдер; дропшипінг) та комбінування інсорсингу та аутсорсингу (поєднання логістичних операцій, що виконуються власним підрозділом підприємства, та перенесення певного відсотка операцій іншому підприємству) [3].

Таблиця 1

Особливості логістичної діяльності підприємств електронної комерції

Особливість	Зміст
Географічна розподіленість	Підприємства електронної комерції можуть мати клієнтів по всьому світу, а тому їм потрібно вирішувати завдання логістики для міжнародної доставки
Різноманітність товарів	Електронна комерція може включати в себе продукцію різних категорій, від малогабаритних товарів до великих, що вимагає різних підходів до упаковки, зберігання і доставки товарів
Великий обсяг замовлень	Підприємства електронної комерції часто операціонують з великим обсягом замовлень, що потребує високого рівня автоматизації та ефективного управління обробкою замовлень
«Останній кілометр»	Потрібно забезпечити швидку та надійну доставку до дверей клієнта або до пункту самовивозу
Управління поверненнями	Повернення товарів є невід'ємною частиною електронної комерції через відсутність можливості передпродажного огляду товару. Ефективне управління процесом повернення товарів і повернення коштів вимагає особливої уваги до логістики
Технологічні інновації	Технології для вдосконалення логістичних процесів, такі як використання аналітики даних, відстеження замовлень в реальному часі, використання автономних автомобілів та дронів для доставки, а також блокчейн для підтримки цілісності логістичних даних
Партнерство з логістичними компаніями	Ефективна співпраця з логістичними партнерами, такими як кур'єрські служби і служби доставки, є ключовою для успіху в електронній комерції.

*Джерело: побудовано автором.

Загалом логістична діяльність в електронній комерції є складним і різноманітним завданням, яке вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змінних умов ринку і потреб споживачів. А тому розвиток логістичної діяльності підприємств електронної комерції є ключовим елементом їх успіху, оскільки відправка та доставка товарів відіграють важливу роль у задоволенні клієнтів і побудові стабільного бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко А. В., Березовська, Л. О. (2021). Логістична діяльність у сфері міжнародної електронної комерції. *Економіка та суспільство*. №28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-16>
2. Ilchuk M., Kyrychenko A., Vodnitskyi M. (2023). Development of e-Commerce in Ukraine in the War and Post-War Conditions. *Science and Innovation*. №19(3), 3-14. URL: <https://doi.org/10.15407/scine19.03.003>
3. Ільченко Н. Б., Фреюк О. В. (2020). Логістика електронної комерції моделі B2C. *Innovative scientific researches: European development trends and regional aspect*. 2nd ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing. P. 86–107, с. 94.

Калінін О. В.
д.е.н., професор кафедри менеджменту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Scientific Fellow Mykolas Romeris University, Vilnius

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

В еру цифрової революції інвестиційна діяльність стикається з новими викликами та можливостями. Ця динаміка не лише змінює обличчя традиційного інвестування, але і породжує нові ризики, що стають предметом нашого дослідження з позицій економічної безпеки.

Дослідження діяльності підприємств в сучасних умовах активного впровадження цифрових технологій дозволило виокремити типи ризиків та їх причини (табл. 1).

Таблиця 1

Типи ризиків, пов'язані з діджиталізацією виробничої діяльності

№	Тип ризику	Причина ризику	Напрями дій
1	Діджиталізація як драйвер змін	Інтеграція нових технологій	Оцінка та оптимізація технологічних процесів, введення системи управління ризиками
2	Кібербезпека	Збільшення кількості цільових атак	Розробка та впровадження комплексних заходів кібербезпеки, навчання персоналу
3	Регулювання та комплаєнс	Швидкі зміни в регулятивних рамках	Моніторинг та адаптація до нових законодавчих вимог, консультації з експертами
4	ФінТех та інновації	Поява нових видів інвестицій	Розробка нових методологій оцінки ризиків, просвітництво серед інвесторів
5	Прозорість та інформаційна доступність	Швидкість поширення інформації	Впровадження систем верифікації інформації, аудит інформаційних каналів, управління репутацією

Джерело: структуровано автором на основі [1, 2, 3]

Кожен з цих ризиків вимагає детального аналізу та розробки спеціалізованих заходів для їх мінімізації. Це може включати в себе все від технологічних рішень до стратегічного планування та корпоративної культури. Особливо важливо це стає в контексті діджиталізації, коли традиційні підходи до управління ризиками можуть виявитися недостатніми.

Для мінімізації зазначених ризиків рекомендовано застосовувати наступні заходи:

Оцінка та оптимізація технологічних процесів завдяки запровадженню регулярної аудиторської перевірки технологічних рішень, включаючи їхню ефективність та вплив на загальну безпеку.

Введення системи управління ризиками, яка буде відстежувати, аналізувати та класифікувати ризики, пов'язані з технологічними інноваціями.

Розробка та впровадження комплексних заходів кібербезпеки, що потребує організувати захист периметра мережі, включаючи фаєрволи, шифрування даних, двофакторну аутентифікацію.

Навчання персоналу через здійснення системи тренінгів для співробітників з основ безпечної поведінки в інтернеті.

Моніторинг та адаптація до нових законодавчих вимог, що вимагає встановити процедури для регулярного перегляду та актуалізації комплаєнс-політик. Також доречним є залучення юридичних радників для консультацій щодо нових і змінених регуляцій.

Розробка методології оцінки ризиків та проведення аналітики для оцінки нових типів інвестицій. Проведення заходів серед інвесторів для інформування про потенційні ризики, що покращить рівень довіри та репутації. Управління репутацією: моніторинг згадувань компанії в медіа, реагування на негативні відгуки та інше.

Впровадження систем верифікації інформації, що потребує розробити систему, яка буде автоматично перевіряти достовірність інформації перед її публікацією. Регулярно перевіряти надійність та актуальність інформації на веб-сайтах, соціальних мережах тощо.

В епоху цифровізації економічна безпека та ризик-менеджмент в інвестиційній діяльності набувають нового змісту і вимог. Виявлено нові типи ризиків, зокрема пов'язаних з технологічними інноваціями, які потребують комплексного підходу для їх мінімізації. Рекомендовані заходи включають технічну аудиторську перевірку, управління кібербезпекою, навчання персоналу, адаптацію до законодавчих змін та систему верифікації інформації. Завдяки цим заходам можна підвищити рівень довіри до інвестиційної діяльності та забезпечити її стабільність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Voloshyn V., Fedosova I., Gonchar V., Kalinin O., Mironenko D., Polupanova K. (2023). The analysis of reliability and objectivity of information that can be found on the internet. *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*. Vol. 364. P.183–194.
- Kartajaya H., Kotler P. and Setiawan I. (2016). *Marketing 4.0: moving from Traditional to Digital*. John Wiley & Sons.
- Yankovyi O., Koval V., Lazorenko L., Poberezhets O., Novikova M., Gonchar V. (2021). Modeling Sustainable Economic Development Using Production Functions. *Special Issue: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age*. Vol. 39 No. 5.

The paper was prepared with the financial support of the project Mykolas Romeris university sustainable innovations laboratory project "Economic security of digitalization of investments" (agreement № S-PD-22-55), PROJECT NO. P-PD-22-086

УДК 352.07

Бороденко Т. М.*к.е.н., доцент кафедри фінансів імені В.Федосова
Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У сучасному світі цифрова трансформація впливає на всі аспекти життя, включаючи державне управління. Державне управління активно адаптується до нових реалій, впроваджуючи системи електронного урядування.

Міське самоврядування як одна з ключових складових демократії також переживає етап адаптації до цифрової епохи. Україна як країна що активно реформує свою систему управління, не є винятком.

Цифрова трансформація дозволяє автоматизувати ряд рутинних задач, поліпшуючи при цьому взаємодію з громадянами. Україна активно впроваджує електронні рішення, такі як «Дія.Цифрова громада», що є прикладом успішної діджиталізації державних служб.

Цифрова трансформація, підсилена успіхами децентралізаційних реформ, вже стала частиною повсякденного життя для багатьох українців, які є частинами об'єднаних територіальних громад. У численних громадах було введено систему електронного документообігу, а також активно реалізуються програмні рішення «електронна громада», які відповідають сучасним потребам у сфері управління.

Проект «Дія» став революційним для України. З його допомогою громадяни можуть не лише переглядати свої документи, а й отримувати державні послуги через інтернет, зокрема реєстрація автомобілів, заміна паспорта і т. д.

Система електронних петицій дозволяє громадянам вносити зміни в життя своєї громади. Це створює додатковий канал зворотнього зв'язку і залучення до управління.

«ProZorro» дозволяє проводити прозорі тендерні закупівлі, зменшуючи корупційні ризики і сприяючи конкурентоспроможності.

Необхідно підкреслити, що реформа місцевого управління та стратегія децентралізації сприяли інтенсивному становленню та зростанню цифрового місцевого управління в Україні [1]:

- цифрові інструменти вже активно використовуються для комунікацій на муніципальному рівні;
- розроблені та регулярно оновлюються електронні системи, що відображають ключові сфери діяльності громад;

- значуща частина українських даних сформована та центрована на муніципальному рівні;

- у багатьох містах існують та ефективно працюють відділи, відповідальні за процес діджиталізації;

- виникла специфічна галузь діяльності ІТ-компаній, яка спрямована на розробку цифрових продуктів для місцевих органів влади.

Запустивши платформу «Дія. Цифрова громада», за підтримки програми EGAP, яку координує Фонд Східна Європа і яка отримує фінансування від Швейцарії, було вжито стратегічно значущого кроку, що відображає систематизований погляд на діджиталізацію. Завдяки цьому ресурсу цифрові ініціатори у різних регіонах будуть синхронізовані, отримуючи інформацію про державні ініціативи, фінансову підтримку та найсвіжіші актуальні новини з діджиталізації територій.

На даний момент платформа вже надає деталі про включення новаторських проектів у місцевих громадах. До таких відносяться: Електронні петиції, Консультації з громадськістю, Бюджет участі, Електронні щоденники та журнали для шкіл, Відкрите місто, платформа СВОІ.

Однак, попри успішність реалізації, залишається ряд не вирішених проблем, зокрема:

- технологічні бар'єри: недостатній розвиток інфраструктури в окремих регіонах, а саме різниця у можливості доступу до швидкісного інтернету [2];

- організаційні проблеми: не завжди є компетентні фахівці для впровадження нововведень;

- бюджетні обмеження: інвестиції в діджиталізацію вимагають значних коштів.

В сучасних умовах глобалізації та активного технологічного розвитку впровадження цифрових інструментів стає основою ефективного управління. Україна, з її амбіціями стати частиною Європейського Союзу, активно використовує новітні цифрові рішення для модернізації місцевого самоврядування.

З ростом технологій очікується, що Україна буде продовжувати свій шлях діджиталізації, розширюючи сфери застосування цифрових інструментів у місцевому управлінні.

Цифрова трансформація має ключове значення для оптимізації місцевого самоврядування в Україні. Незважаючи на виклики, є численні позитивні приклади того, як технології можуть зробити управління ефективнішим та прозорішим для громадян.

Активне впровадження цифрових інструментів у місцевому самоврядуванні України відкриває нові можливості для громадян і органів влади. З допомогою технологій можна досягти більшої прозорості, оперативності та відкритості в управлінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусаревич Н. (2021). Актуальні питання нормативно-правового забезпечення електронного голосування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 9(51). С. 12–15. <https://doi.org/10.15421/152130>
2. Квітка С., & Мазур О. (2019). Доступ до мережі Інтернет через мобільні пристрої: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 7(9-10), 5-18. <https://doi.org/10.15421/151944>

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОЗОРИСТЬ У ФІНАНСУВАННІ ПУБЛІЧНИХ ВИДАТКІВ

Ефективне управління публічними фінансами відіграє важливу роль у розвитку будь-якої країни. Одним із ключових аспектів управління публічними фінансами є стратегічне планування та прозорість у фінансуванні публічних видатків.

Стратегічне планування фінансів передбачає розробку довгострокових цілей та стратегій фінансування. Україна, як і багато інших країн, використовує методологію програмного бюджетування для визначення пріоритетних напрямків видатків. Програмне бюджетування дозволяє уряду ефективно розподіляти ресурси та спрямовувати їх на важливі сфери, такі як освіта, охорона здоров'я та інфраструктура.

Останніми роками Україна приділяє особливу увагу питанням прозорості в соціальних видатках. Зокрема була запущена система електронного обліку соціальних допомог, що спрощує процес отримання допомоги громадянами та забезпечує відсутність зловживань.

Прозорість у фінансуванні публічних видатків включає в себе відкритий доступ до інформації про бюджет, витрати та результати діяльності уряду. Україна вдосконалює свою систему бюджетного моніторингу та звітності, надаючи громадськості доступ до даних про фінансові операції та видатки. Цей крок сприяє підвищенню довіри громадськості до уряду та підвищує ефективність використання бюджетних ресурсів.

Проект ProZorro в Україні став прикладом успішної реформи в сфері закупівель. Ця електронна система дозволяє забезпечити прозорість та конкуренцію у господарських закупівлях, що сприяє зменшенню корупції та ефективному використанню бюджетних коштів.

Україна активно залучає громадськість до моніторингу та оцінки бюджетних програм. Громадські організації відіграють важливу роль у спостереженні за виконанням бюджету та вносять свої пропозиції для його поліпшення. Впродовж останніх років місцеві органи влади в Україні все активніше впроваджують прозорість у формуванні та використанні місцевих бюджетів. Наприклад, місто Львів запустило свій власний портал для моніторингу місцевого бюджету, де громадяни можуть слідкувати за доходами та видатками місцевої влади. Інформованість громадян є ключовим аспектом прозорості бюджету. Україна посилює свої зусилля у сфері освіти та просвітництва громадян з питань публічних фінансів, запускаючи низку інформаційних кампаній та освітніх програм.

Варто зазначити, що прозорість бюджетних операцій є ключовою для демократичного управління та є запорукою відкритості та відповідальності держави перед своїми громадянами. Україна володіє особливим досвідом впровадження механізмів відкритого бюджету завдяки активності та ініціативі громадянського суспільства. У 2015 році було презентовано Єдиний веб-портал публічних витрат, де участь взяли Голова Парламенту, Міністр фінансів і представники громадянського суспільства [1].

Прозорість фінансових операцій дозволяє громадянам, фахівцям та неприбутковим організаціям активно брати участь у процесах контролю за бюджетом, зміцнює довіру від населення та зовнішніх партнерів до державних структур і спонукає до оптимального розподілу ресурсів.

На зазначеному порталі Міністерство фінансів додало наступні інструменти відкритої інформації [2]:

- «Бюджет на долоні» – дані з питань формування та виконання бюджету як на національному, так і на регіональному рівнях;
- BOOST-аналіз – це інструментарій для глибокого аналізу бюджетних даних на всіх рівнях управління, що розроблений за методикою Світового банку та входить у «Бюджет на долоні» ;
- Spending – деталі щодо розподілу та використання коштів з державного та місцевих бюджетів;
- Proifi – каталог проектів, що здійснюються за кошти міжнародних фінансових установ;
- ряд інформаційних панелей, включаючи деталі про допомогу від міжнародних партнерів для підтримки українського бюджету.

Комбінація цих інструментів та ряд реформ в Україні забезпечили лідируючі позиції країни в T-index (індекс прозорості) в Європі, в тому числі первинне місце у сфері розвитку відкритих даних, незважаючи на конфліктний стан.

Загалом визначення бюджетних прогнозів на тривалий термін, виходячи з поточних законодавчих актів та бюджетної стратегії з урахуванням стабільності законодавства та економічних циклів, сприятиме кращому управлінню бюджетними процесами. Ефективність бюджетної політики та загальної роботи бюджетної системи визначається розсудливістю та оперативністю прийняття цих рішень [3].

На основі аналізу досвіду України та інших країн можна сформулювати наступні рекомендації для поліпшення стратегічного планування та прозорості у фінансуванні публічних видатків:

- активне залучення громадськості до процесу бюджетування може сприяти більшій відповідальності уряду та ефективності використання бюджетних коштів;
- електронні системи моніторингу та звітності можуть сприяти більшій прозорості та відкритості у фінансуванні публічних видатків;
- ефективний контроль за виконанням бюджету може гарантувати, що ресурси використовуються згідно з призначенням та доставляють очікувані результати.

Для оцінки ефективності використання бюджетних коштів Україна може використовувати показники, такі як «вартість досягнення результату» та «віддача від інвестицій». Ці показники допомагають визначити, які бюджетні програми є найбільш ефективними та де потребуються корективи.

Висновки з аналізу показують, що для гармонізації державного бюджету важливо оптимізувати систему довготривалого планування. Це не тільки сприятиме стабільності макроекономічних показників, але й дозволить раціональніше розподіляти ключові державні витрати, покращуючи ефективність бюджету та його виконання. Для успішного стратегічного бюджетного планування необхідне уточнення законодавчої та методичної основи, що буде основою для прогнозування бюджетних асигнувань у майбутньому і гарантією ефективної бюджетної політики на довгострокову перспективу [4].

Загалом стратегічне планування та прозорість у фінансуванні публічних видатків є ключовими компонентами ефективного управління публічними фінансами. Досвід України показує, що застосування сучасних методологій та інструментів може сприяти підвищенню прозорості та відповідальності уряду перед громадськістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазярчук В. (2023). Публічні фінанси відбудови: прозорий бюджет та сучасні інструменти аналітики даних. URL: https://lb.ua/blog/victor_mazyarchuk/562714_publichni_finansi_vidbudovi.html
2. ІАС «ПРОЗОРИЙ БЮДЖЕТ» платформа публічних фінансів «Є-data». (2023). URL: <https://edata.gov.ua>
3. Корнієнко Н. М. (2014). Перспективне бюджетне планування у системі економічного розвитку. *Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди»*. No 23/1. С. 216–222.
4. Ватаманюк-Зелінська У. З., Назар Н. В., Кравцова О. В. (2019). Роль стратегічного планування видатків державного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку України. *Інноваційна економіка*. №3–5. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/issue/view/5>

РОЛЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ТОРГІВЛІ

Кінець ХХ століття характеризується глобалізаційними процесами у світовому співтоваристві, які ознаменували перехід від індустріального до нового інформаційного суспільства. Сучасне суспільство характеризується швидким розповсюдженням інформаційних технологій. Під їх впливом відбуваються зміни у соціально-економічному житті. Найбільше значення має поширення комп'ютерних та інформаційних технологій, особливо всесвітньої мережі Інтернет. Простота використання та пошуку інформації, доступність, здійснення комунікацій у режимі реального часу – це ті переваги, які надає інтернет. Із впровадженням інформаційних технологій суттєві зміни відбулися і у сфері торгівлі. Використання високих технологій не є альтернативою традиційній економіці. Інформаційні та телекомунікаційні технології – це потужний інструмент, використання якого трансформує організацію традиційних бізнес-процесів, дозволяє зробити їх ефективнішими, виводить на новий рівень функціонування не лише окремі компанії, а й економіки цілих країн. Для отримання максимальної віддачі від використання інформаційних технологій компанії повинні змінити структуру, методи роботи з контрагентами, бізнес-процеси [1].

Питання трансформації господарських відносин, цифровізації фінансових потоків, динаміки електронної торгівлі в країнах ЄС та України в постпандемічний період слугують основою наших досліджень сучасного розвитку торгівлі в області інформатизації [1–2].

Інформатизація сфери торгівлі наразі вимагає від учасників бізнесу не лише добре організованих вертикальних, а й насамперед горизонтальних зв'язків. Використання інформаційного забезпечення для виробничих, обмінних, розподільчих, управлінських процесів дозволяє суттєво покращити якість товарів та послуг, що надаються. Використання глобальних інформаційних засобів у галузі торгівлі є запорукою успішної роботи як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Наявність як засобів комунікації загального призначення, так і спеціалізованих глобальних мереж дозволяє збільшити ефективність роботи компаній [2].

Глобалізаційні зміни безпосередньо пов'язані з використанням інформаційних технологій. Відбувається прискорення комунікаційних процесів тому, що робота здійснюється в реальному часі; системи комунікацій стають каталізатором процесів глобалізації сучасного світового суспільства, оскільки інтернет виступає найбільш доступною і глобальною мережею.

На сучасному етапі інформатизація у сфері торгівлі в Україні перебуває на початку свого становлення. Її технічна база порівняно з розвиненими країнами Заходу знаходиться ще на низькому рівні. Багатьма вітчизняними компаніями інформаційні технології досі не застосовуються або використовуються недостатньо, що не дозволяє їм отримувати додаткові конкурентні переваги на внутрішньому ринку та забезпечити конкурентоспроможність своїх товарів та послуг на міжнародному ринку.

Стрімкий розвиток електронної торгівлі у всьому світі, а також той позитивний вплив, який вона здійснює на соціально-економічне життя суспільства (зростання підприємств, розширення зв'язків між ними, доступ до внутрішнього та зовнішнього ринків, додаткові робочі місця, зростання бюджету від податків на електронні платежі і, нарешті, зниження транзакційних витрат), робить необхідним врегулювання всіх питань у цій сфері та нашій країні.

Електронна торгівля дозволяє підприємствам ефективно та в стислий термін адаптуватися до змін на ринку. Створення додаткових робочих місць викликано потребою у технічному оснащенні та послугах менеджерів, у тому числі в організації безпеки, бухгалтерському та аудиторському забезпеченні та обслуговуванні клієнтів. Все це призводить до зростання обсягу валового національного продукту в цілому і на душу населення, збільшення кількості висококваліфікованого персоналу та підвищення доходів значної частини населення. Але інформатизація сфери торгівлі має не лише позитивні риси. Так, застосування інформаційних засобів відкриває нові можливості для шахрайств та розвитку тіньових відносин, зростає ризик отримання недостовірної інформації, підвищується ймовірність витоку конфіденційних даних, усувається можливість особистого спілкування, з'являється можливість тотального контролю за діяльністю компаній та приватних осіб з боку спецслужб.

Тому розвиток інтернет-індустрії неможливий без чітко сформульованої правової бази. Для забезпечення юридичного захисту електронних угод у рамках законодавства, особливо українського, що ще розвивається, необхідно регламентувати правила укладання та оформлення контрактів в електронній формі, обґрунтована необхідність присутності традиційних документів, а також визначення правил проведення електронних угод. Велика увага як за кордоном, так і в Україні має приділятися проблемі збереження конфіденційної інформації.

Гостро постає питання розвитку та вдосконалення технічної інфраструктури. Залучення інвестицій у високотехнологічні галузі може бути здійснено лише за умови відсутності штучних перешкод. Збільшення інвестицій у сферу високих технологій дає змогу розширити можливості електронних засобів, що відкриває нові перспективи, збільшує конкуренцію, знижує ціни та залучає додаткові групи населення до використання послуг електронних мереж. В сучасних умовах індустрія засобів комунікацій в Україні досить монополізована, регулюється безліччю нормативів і знаходиться під контролем, що сильно обмежує її інвестування та ускладнює розвиток. Таким чином, державне регулювання хоч і необхідне, але не повинно бути перешкодою для розвитку електронної торгівлі.

В цих умовах вирішення проблем, пов'язаних із впровадженням та використанням інформаційних технологій у всіх сферах економіки, у тому числі й у сфері торгівлі, є надзвичайно важливим. Для України це найбільш актуально тому, що участь у міжнародних організаціях та відносини з країнами, що надають нам допомогу, вимагають застосування загальних правил організації та використання інформаційних технологій. При цьому першочергового значення у питаннях інформатизації та використання високих технологій полягає у вирішенні макроекономічних, соціально-економічних, організаційних та юридичних проблем, пов'язаних з відновленням торгівлі в період післявоєнного стану [3]. Цей напрям обрано нашим колективом авторів для досліджень на майбутню перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Помінова І.І., Федоренко Н.М. (2021). Місце цифрової економіки в загальній системі сучасних господарських відносин. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць ХДУХТ*. Харків. С. 118–132.
2. Rushchyshyn N., Kulinich O., Tvorydlo O., Mikhailov A., Samoilenko V. (2022). State Regulation of Banking Business in the Context of Social and Digital Transformation of Economy. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22. No.4. Pp. 67–72.
3. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Гребенюк Я.О. (2023). Особливості електронної торгівлі в країнах ЄС та в Україні в період воєнного стану. *Actual scientific research in the modern world: international science journal*. Issue 6(98). Pereiaslav. Pp. 31–41.

Гребенюк Я. О.
магістр гр. 292-22м-01 ФЕВФ
Андросова Т. В.

*к.е.н., професор кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

В умовах сьогодення міжнародна електронна торгівля є невід'ємною частиною міжнародних відносин, адже вона відкриває нові можливості для бізнесу, дозволяючи розширити аудиторію клієнтів та здійснювати торгівлю на глобальному рівні.

Міжнародний ринок електронної комерції сильно розвинувся протягом останніх років. Найбільшої популярності електронна торгівля набула в зв'язку з пандемією COVID-19, через яку звичайні магазини були змушені перевести роботу в онлайн-режим. Це зробило онлайн-платформи звичайним місцем, куди маси можуть звернутися, щоб здійснити свої покупки. Постійна цифровізація сучасного світу та бажання людей зберегти своє цифрове життя сприяли поширенню та популярності бізнесу електронної комерції.

Ще однією причиною широкого поширення онлайн-рітейлу є простота і зручність доступних способів оплати. Популярні інтеграції платіжних шлюзів надають кілька варіантів оплати та полегшують глобальну електронну комерцію.

Незважаючи на те, що покупки в магазинах, ресторанах та інших закладах відновилися після зняття обмежень Covid-19 у 2022 році, все ж інтернет-продажі залишилися на рекордному рівні. Це говорить про те, що відбулася зміна купівельної поведінки клієнтів, яка назавжди змінила середовище роздрібної торгівлі.

Згідно з даними останнього щорічного опитування щодо використання ІКТ у домогосподарствах та окремими особами було досліджено, що в ЄС інтернет-магазини продовжують зростати. У 2022 році 91 % людей віком від 16 до 74 років у ЄС користувалися інтернетом, 75 % з яких купували або замовляли товари чи послуги для приватного користування. Частка електронних покупців зросла з 55 % у 2012 році до 75 % у 2022 році, збільшившись на 20 процентних пунктів [1].

Пандемія коронавірусу підживила безпрецедентні темпи зростання в індустрії електронної комерції ще в 2020 році, і перехід до покупок в цифровому вигляді не показує ознак зупинки. У 2023 році, за оцінками, електронна комерція відповідатиме за 20,8 % від загального обсягу роздрібних продажів у всьому світі.

Такі країни, як Китай і США, користуються перевагами електронної комерції для розвитку свого бізнесу, в той час як Японія, Німеччина і Велика Британія розширюють свою присутність, щоб використовувати електронну комерцію як джерело доходу [2].

Для України величезний вплив на ринок електронної торгівлі справила війна. Відповідно до даних Statista, протягом останніх років до початку повномасштабного вторгнення обсяги ринку електронної торгівлі були такими (у млн дол. США):

1. 2017 рік – 1180,65;
2. 2018 рік – 1497,22;
3. 2019 рік – 1848,99;
4. 2020 рік – 2740,04;
5. 2021 рік – 3506,98

Та через війну обсяги просіли майже у 12 разів і склали всього 295,85 млн доларів США у 2022 році. Причому просідання спостерігається у всіх сферах, особливо в сегменті меблів, моди, іграшок і хобі, краси та здоров'я, електроніки тощо. Та все ж незважаючи на таку ситуацію, за прогнозами Statista на 2023-й рік очікується, що в цьому році обсяги ринку майже досягнуть рівня 2020-го та складуть 2671,05 млн доларів, а у 2025 стануть навіть вищими, ніж у довоєнному 2021 році [3].

Міжнародна електронна торгівля є складною, але потужною галуззю, яка відкриває нові можливості для компаній, що готові адаптуватися до її особливостей. Ефективна міжнародна стратегія може допомогти досягти успіху на світовому ринку та залучити клієнтів з різних країн.

Міжнародна електронна торгівля, або e-commerce, має безліч переваг, які стали особливо актуальними в останні роки. До таких переваг відносяться:

- **Глобальний доступ** – дозволяє підприємствам з усього світу здійснювати торгівлю та привертати клієнтів з будь-якої точки планети.
- **Зниження витрат** – дозволяє значно зменшити витрати на оренду та обслуговування фізичних магазинів, зберігання товарів і персонал.
- **Ефективне управління запасами** – допомагає підтримувати оптимальний рівень запасів і уникати перенасиченості складів, що дозволяє заощадити кошти.
- **Швидка та зручна покупка** – покупці можуть швидко знайти та замовити товари онлайн, в будь-який час.
- **Персоналізація та аналітика** – дозволяє збирати дані про покупців і використовувати їх для пропозицій та реклами.
- **Можливість розширення асортименту** – в інтернет-магазинах легше включати до асортименту нові товари і послуги.
- **Зменшення бар'єрів для входу** – менше формальних перешкод для створення та розвитку бізнесу.
- **Підвищення конкурентоспроможності** – підприємства, здатні збільшити свою конкурентоспроможність, привертаючи більше клієнтів та покращуючи обслуговування.

Міжнародна електронна торгівля окрім переваг також має й свої недоліки та виклики, які підприємства повинні урахувати та вирішувати. Серед них:

- **Кібербезпека та шахрайство** – онлайн-бізнеси піддаються ризику кібератак, втрати конфіденційних даних та шахрайству.
- **Логістичні труднощі** – пересилка товарів через кордони може бути складною та вимагати великих зусиль для організації логістики, митного оформлення і доставки.
- **Регуляторні обмеження** – кожна країна має свої правила і обмеження щодо міжнародної торгівлі.
- **Конкуренція** – міжнародна електронна торгівля може призвести до підвищеної конкуренції, оскільки підприємства з усього світу мають доступ до одного й того ж ринку.
- **Культурні різниці та адаптація** – підприємства повинні розуміти та адаптуватися до різних культурних особливостей, які можуть впливати на стилі маркетингу, дизайн сайту і послуги підтримки клієнтів.
- **Валютні ризики** – підприємства, що проводять транзакції в різних валютах, піддаються ризику змін курсів валют.
- **Питання щодо якості і достовірності товарів** – покупці можуть мати стурбованості щодо якості закордонних товарів, ці недоліки можуть впливати на репутацію бренду.
- **Проблеми із поверненнями та обміном товарів** – міжнародна доставка може бути дорогою та часом затратною.
- **Зміни в законодавстві** – законодавство щодо електронної торгівлі може змінюватися.
- **Залежність від технології** – будь-які проблеми або відмови в IT-інфраструктурі можуть призвести до втрати прибутку та клієнтів.

Ці недоліки можуть становити виклик для підприємств, але правильне планування, управління ризиками та адаптація можуть допомогти зменшити їхній вплив і забезпечити успіх у міжнародній електронній торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global eCommerce trends 2023: Insights and predictions. URL: <https://emerging-europe.com/partner-content/global-ecommerce-trends-2023-insights-and-predictions/>
2. Global Ecommerce Trends For 2023 & How To Take Advantage. URL: <https://theecommmanager.com/ecommerce/global-ecommerce-trends/>
3. Як змінився ринок eCommerce в Україні у 2022 році. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-izmenilsja-rynok-ecommerce-v-ukraine-v-2022-godu>

Ткачук А. В.
аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ІНДЕКСІВ

Зміни в соціально-трудовій сфері нині пов'язані передусім з розвитком та поширенням цифрових технологій, інформаційних систем та комунікаторів, а також впливом загроз, які досить часто набувають без перебільшення загальносвітового масштабу. Пандемія Covid-19, повномасштабна війна Росії проти України вже досить довгий час формують насправді складні умови для діяльності українських компаній. Бурхливий розвиток цифрових технологій та практики їх використання під час пандемії дав змогу швидко, звичайно з певними корективами й обмеженнями, продовжити роботу багатьох компаній на початку війни й прийняти необхідні управлінські рішення в найскладніший період невизначеності, зменшити людські та фінансові втрати. Поширення дистанційної праці й перехід комунікації між працівниками в онлайн-середовище крім однозначно позитивних аспектів принесли також й певні загрози для соціально-трудової сфери – погіршення морально-психологічного клімату, тенденції індивідуалізації працівників, погіршення психологічного стану, для деяких з них – зниження продуктивності праці чи пошук додаткової зайнятості онлайн. Всі ці процеси мають значний вплив на ефективність використання людського капіталу в сучасному діджиталізованому середовищі.

В світовій практиці оцінювання рівня цифрового прогресу, рівня розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), діджиталізації праці, цифрових навичок, а також рівня поширення цифрових послуг здійснюється за допомогою міжнародних індексів. Показники діджиталізації нині мають значний вплив та динаміку економічного розвитку більшості країн світу. Ефективність використання національного людського капіталу багато в чому визначається рівнем діджиталізації праці, яка стає важливою передумовою конкурентоспроможності підприємств в національному та загальносвітовому масштабі.

Одним з найбільш відомих є Індекс цифрової економіки та суспільства (Digital Economy and Society Index – DESI), який відображає розвиток цифрової економіки в країнах ЄС. Цифровий прогрес держав-членів за допомогою DESI Європейська комісія відстежує з 2014 р., ключовими сферами є (табл. 1). Країнами-лідерами за Індексом цифрової економіки та суспільства у 2022 р. були [3]: Фінляндія, Данія, Нідерланди, Швеція та Ірландія.

Таблиця 1

Виміри Індeksu цифрової економіки та суспільства та індикатори

Виміри	Сутність	Показники
Людський капітал	Досліджуються «навички користувачів інтернету» та «просунуті навички та розвиток» у всьому ЄС, щоб переконатися, що люди готові до цифрового десятиліття	- принаймні базові цифрові навички; - фахівці з ІКТ; - жінки-спеціалісти з ІКТ
Підключення	Європейська комісія продовжує контролювати підключення по всьому ЄС, вимірюючи як пропозицію, так і попит на фіксований і мобільний широкопasmовий доступ до інтернету	- гігабіт для всіх (покриття фіксованої мережі дуже великої потужності); - покриття 5G
Інтеграція цифрових технологій	З появою нових технологій аналізується їх інтеграція в бізнес та електронну комерцію	- малі та середні підприємства із базовим рівнем цифрової інтенсивності; - AI Cloud; - Big data
Цифрові державні послуги	Європейська комісія відстежує показники цифрових державних послуг в ЄС, щоб переконатися, що громадяни та уряди користуються повним потенціалом цієї технології	- цифрові державні послуги для громадян; - цифрові державні послуги для бізнесу

Складено автором на основі: [2; 3; 5].

Таблиця 2

Виміри Індeksu розвитку ІКТ та показники його розрахунку

Виміри	Сутність	Показники
Доступ	Підіндекс фіксує готовність до ІКТ і включає показники інфраструктури та доступу	- підписка на фіксований телефон на 100 мешканців; - підписка на мобільний стільниковий телефон; - пропускна здатність міжнародного інтернету на користувача інтернету; - домогосподарства з комп'ютером і домогосподарства з доступом до інтернету
Використання	Підіндекс фіксує інтенсивність ІКТ	- користувачі інтернету; - підписки на фіксований широкопasmовий зв'язок; - підписки на мобільний широкопasmовий доступ
Навички	Підіндекс спрямований на охоплення здібностей або навичок, які важливі для ІКТ	- середня тривалість навчання; - загальне охоплення середньою освітою; - загальне охоплення вищою освітою.

Складено автором на основі: [4; 6].

Моніторинг процесів діджиталізації в світовому вимірі здійснюється за допомогою Міжнародного індексу цифрової економіки та суспільства (International Digital Economy and Society Index – I-DESI) [1], який оцінює цифрову продуктивність країн ЄС в порівнянні з 17 іншими країнами світу.

Для більш детальної характеристики й вимірювання рівня розвитку сектору ІКТ, Міжнародний союз електрозв'язку Організації Об'єднаних Націй (International Telecommunication Union – ITU) у 2009–2017 рр. публікував Індекс розвитку ІКТ (The ICT Development Index – IDI), суттєве оновлення якого відбулось у 2023 році [4]. Індекс розвитку ІКТ об'єднує погоджені на міжнародному рівні показники, які характеризують інформаційне суспільство, й може використовуватись для вимірювання цифрового розриву та порівняння ефективності ІКТ в окремих країнах, а також міжнародних порівнянь. Оновлений Індекс розвитку ІКТ базується на 11 показниках ІКТ, згрупованих у три кластери: доступ, використання та навички (табл. 2). Країнами-лідерами за Індексом розвитку ІКТ у 2023 р. є [5]: Ісландія (8,98), Південна Корея (8,85), Швейцарія (8,74), Данія (8,71) і Велика Британія (8,65).

Таким чином, показники рівня діджиталізації праці, цифрових навичок є важливим елементом міжнародних порівнянь. Вони можуть використовуватись для оцінювання впливу процесів діджиталізації на ефективність використання людського капіталу, рівня впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси сучасних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission (2015). International Digital Economy and Society Index (I-DESI). Available at: <https://www.sipotra.it/wp-content/uploads/2013/12/8.5.1.pdf>
2. European Commission (2022). Digital Economy and Society Index (DESI) 2022. Thematic chapters. Available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
3. European Commission (2023). The Digital Economy and Society Index (DESI). Available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
4. International Telecommunication Union (2023). Methodology of the ICT Development Index 2023: Version 2 Prepared by the ITU. Available at: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/IDI/IDI_2023_Version2_DraftDocument_June2023.pdf
5. ITU (2023). ICT Development Index by Country 2023. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/ict-development-index-by-country>
6. ITU (2023). The ICT Development Index (IDI): conceptual framework and methodology. Available at: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2016/methodology.aspx>
7. Azmuk N., Grishnova O., Kuklin O. (2020). Digital Employment: Ukraine's Ranking in the Global Division of Digital Labour. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2(43). 380–391. Doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.2.43.2022.3578>

Гетман Ю. А.
*аспірантка відділу соціально-політичних процесів
Інститут соціології НАН України*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ГУМОРУ ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОНЛАЙН

Цифровізація політичного дискурсу сприяє виникненню нових модальностей та феноменів. Окрім того, що віртуальний простір робить гумор ще більш гнучким та загальнодоступним, він ще й спричинив появу його нових форм, які можуть існувати лише у віртуальному світі, наприклад, меми: слогани, «фотожаби», вірусні відеоролики і пародійні ілюстрації, мелодії і гіфи, комікси та демотиватори.

Важливість політичного гумору для суспільства важко переоцінити, оскільки він одночасно виконує багато функцій, задіюючи різні соціальні групи та актуалізуючи в політичному дискурсі безліч наболілих тем. Частіше за все об'єктом висміювання є влада, а його замовником чи творцем може бути як опозиція, так і громадяни. В той же час російсько-українська війна у фазі широкомасштабного вторгнення Росії актуалізувала політичний гумор в якості громадсько-політичної активності і супротиву ворогові. Тож дослідження політичного гумору як форми громадсько-політичної активності є актуальним з кількох причин: 1) гумор використовується як засіб політичного впливу як на еліти, так одночасно і на громадську думку, може створювати можливості для обговорення складних тем та робити їх більш доступними для громадськості; 2) гумор є важливим інструментом для критики влади і висвітлення її недоліків чи корупції; 3) гумор збільшує неконвенціональну політичну активність громадян, тобто привертає більше уваги до політичних питань, щоб стимулювати більший інтерес до громадянської участі; 4) гумор є важливим маркером ступеня свободи слова та відкритості в суспільстві; 5) гумор виступає одним з чинників політичної соціалізації, а саме впливає на формування політичних поглядів та ідентифікацію громадян; 6) гумор виступає політичною рефлексією громадян, він відображає реакцію на актуальні події та політичні розвідки, і він може допомогти спрямовувати увагу на ті питання, які є важливими для суспільства в дану мить.

Соціологи використовують декілька теорій для аналізу політичного гумору, деякі з них досить вдало підходять для його пояснення саме як форми політичної участі особливо в період великих суспільних потрясінь. Тож найперша з них є теорія зверхності, яка походить з творів Платона, Аристотеля і Т. Гоббса і трактує сміх як вираження ідеї вищості над іншими людьми або власним станом у минулому. У політичному контексті це може бути виразом переконаності в тому, що ваші політичні погляди чи ідеї є більш правильними, розумними чи гідними підтримки, ніж погляди опонентів. Тож під час російсько-української війни безперервний потік гумору у вигляді іронічних висловлювань, висміювання, карикатуризації ворога, пародії, подекуди ідкої сатири свідчить про те, що українці абсолютно впевнені в своїй правоті, вони знають, що відстоюють свою землю, свої цінності, свою державу і будь-яка підміна понять чи маніпулювання фактами з боку ворога одразу піддаються глузуванню.

До прикладу, Texty.ua дослідили українські меми-зображення в популярних українських телеграм-каналах за перше півріччя війни і виявили, що сплески мемоворотності збігаються з добрими новинами з фронту: «жест доброй воли» військових РФ, які втекли з острова Зміїний (30 червня), і перша «бавовна» в Криму (9 серпня) [1]. Це свідчить про те, що чим більше українці впевнені в своїх позиціях, тим більше вони продукують гумору про ворога.

Теорія когерентності, яка зазвичай використовується для пояснення того, чому жарти виглядають гумористичними, може бути також застосована для пояснення гумору як політичної участі. Згідно з цією теорією, гумор виникає, коли є розбіжність між тим, що очікується від певної ситуації або висловлення, і тим, що насправді відбувається. Вона репрезентує себе в соціально-політичному просторі через два взаємопов'язані процеси: 1) гумор може виникати внаслідок сприйняття некогерентностей у сфері політики та подальшої комунікації «гумористичних ситуацій» в повсякденному спілкуванні про політику; 2) використання гумористичного дискурсу надає можливість створювати умовний образ соціополітичного простору через сітку некогерентностей, що спирається на практичний досвід стосунків зі сферою політики. Це спричиняє появу нових модальностей в гумористичному дискурсі, зокрема модальності «дивності», яка викликає реактивний гумор та дає можливість говорити про несподіваний факт як про смішний; модальність «можливого світу» – можливий уявний світ гумору конструюється через висловлювання, в яких породжується образ простору [2; с. 169].

Такий гумор є спонтанний, стихійний, демонструє низову ініціативу громадян, часто виступає у вигляді креолізованих інтернет-мемів. Так, з перших днів війни почали ширитись меми з чорним гумором, які у мирний час були етично неприйнятними, наприклад, про насіння в кишнях окупантів чи про «чмоню», чий образ абсолютно розвінчав культ мужнього солдата другої армії світу. Та і зрештою, повне неспівпадіння з уявленням про другу армію світу спричинило появу жарту, що російська армія світу дійсно друга, після української.

Отже, теорія когерентності може бути застосована для пояснення того, як гумор може виникати в політичних контекстах, коли спостерігається розбіжність між очікуваннями громадськості та політичною реальністю. Гумор може бути ефективним засобом виразу політичної критики та активної участі, підсилюючи увагу до важливих політичних питань і розглядаючи їх з гумористичної точки зору.

У XVIII столітті з'явилися нові теорії для пояснення феномену сміху, які згодом отримали назву теорій звільнення. Теорії звільнення – це пояснення, запозичене зі сфери гідравлічної науки й апелює до процесу, в якому сміх робить у нервовій системі те, що робить клапан зниження тиску в паровому котлі. За наступні два століття теорії були переглянуті, доповнені та довершені зокрема З. Фройдом, який вважав, що сміх вивільняє надлишкову психічну енергію [3; с. 138]. Ця теорія стверджує, що гумор слугує певним механізмом для звільнення індивідуума від надлишкової психічної енергії, що має властивість накопичуватись. Окрім цього, автори теорії вважали, що гумор може «звільняти» людину від енергії, що виділялась для вирішення ментальних задач або пригнічувалась почуттями ворожості та лібідо. Першим спадає на думку приклад про ядерні погрози РФ. Хтозна,

чи не спрацював би цього разу російський ядерний шантаж, але все зіпсував мем про Щекавицю. Він був настільки реактивним, що став просто інструментом масової сублімації страху для українців.

В добу інтернет-технологій політичний гумор дуже динамічний, яскраво візуалізований, широко поширений, тому дозволив швидко адаптуватись і почати використовувати гумор як зброю, яка б'є перш за все в психологічному, ідеологічному, культурному сенсах. Тож політичний гумор може бути концептуалізований як громадсько-політична активність, виражена через комічне. Варто зазначити, що актуальність цієї теми як «вічний вогонь», адже об'єкти висміювання змінюються постійно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драпп І. «Хаймарси», Медведчук і котики. Типологія українських мемів про війну. Режим доступу: <https://texty.org.ua/articles/107856/khajmarsy-medvedchuk-i-kotyky-typolohija-memiv-pro-vijnu/>.
2. Ненько О. (2010). Гумористичний дискурс політики як репрезентація соціально-політичного простору. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. Вип. 4. С. 165–177.
3. Жугай В. Ю. (2021). Теорії гумору в філософському, психологічному та лінгвістичному дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 37. С. 136–141.

УДК 69.003

Обухова Н. В.*к.т.н., доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна***Давиденко О. А.***к.т.н., доцент кафедри технології та організації будівельного виробництва
ННІ «Будівельної та цивільної інженерії» ХНУМГ імені О.М. Бекетова*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ В БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Успішний розвиток діяльності девелоперських компаній залежить від інформаційного простору, конкурентоспроможності продукції, цифрових платформ та взагалі розвитку будівельної галузі, яка є інноваційно-інвестиційно привабливою, все це націлено на створення адаптивних бізнес-структур в управлінні будівельними компаніями.

В умовах ринкової системи господарювання поняття цифрової трансформації в бізнесі, Digital-технології в управлінні проектами, інформаційні технології та комплекси усе частіше знаходять місце в діяльності підприємства та галузі.

Цифрова трансформація (англ. Digital transformation, DT або DX) – це трансформація системи управління шляхом перегляду стратегії, моделей, операцій, продуктів, маркетингового підходу і цілей, що забезпечується прийняттям цифрових технологій. Вона покликана прискорити продаж і зростання бізнесу та збільшити ефективність діяльності організацій. Ми можемо бачити такі напрямки цифрової трансформації в бізнесі: управління клієнтським досвідом, зміна операційних процесів і трансформація бізнес-моделі [1].

Цифрові платформи стають джерелами формування інформації в цифровій економіці – це було зазначено в праці авторів С.П. Чаударі, Дж. Паркера та М. ван Альстайна «Революція платформ. Як мережеві ринки змінюють економіку – та як змусити працювати на вас». В джерелах поняття платформа – це «бізнес, який надає виробникам, споживачам, постачальникам цифровий майданчик для створення та обміну цінністю». Трансформація моделі створення цінності передбачає перехід: від використання власних ресурсів до координації чужих; від акценту на якість внутрішніх бізнес-процесів до вдосконалення зовнішніх комунікацій між користувачами платформи; від максимізації виключно цінності для споживачів до загальної цінності всієї цифрової екосистеми [2].

З цього приводу компанії розвиваються не відразу за всіма напрямками, які існують. Вони обирають стратегію зростання за рахунок кращого розуміння споживача і збільшення точок контакту з ним або за рахунок цифровізації і реінжинірингу внутрішніх процесів і підвищення продуктивності працівників. Інші – змінюють кордони бізнес-моделей, створюють цифрові продукти і сервісні надбудови і освоюють нові ринки.

Дуже вдало в сучасному розумінні цифровізації впроваджується концепція: «Smart»-міста, «Smart»-будинки. Розгляд можливостей в житті людини, в тому числі і безпека базується на таких постулатах: енерго-ефективність, енергозбереження, екологічність; оптимізації всіх міських підсистем з приводу технологічності та розвитку сучасного Smart-міста. Концепції технології інтегруються у відповідні структури для підвищення якості надання послуг, зменшення вартості, зниження споживання ресурсів та поліпшення комунікацій та порозуміння між мешканцями.

Формування Digital-стратегії трансформації в будівельній галузі починають з розвитку глобальних трендів світової інформатизації: прийняття рішень, удосконалення процесів через застосування діджитал-технологій і інструментів; використання методів структурних змін у виробничій системі; маркетингова програма та технічний розвиток підприємств; процеси проектування і раціоналізації виробничих систем, але завершення полягає в інформаційно-управлінських системах розробки та реалізації проектів на різних рівнях керування [2].

На рівні розвитку Digital-технології в управлінні будівельними проектами розроблена інформаційна сумісність завдань управління проектом із застосуванням програми: MS Project з проектно-кошторисною документацією (ПКД) в програмному комплексі «Будівельні Технології – Кошторис» компанією «Computer Logic Group». Та навпаки: якщо є ПКД, формується календарний план будівництва [3].

Організація оперативного планування та формування завдань проектів, різних за формою, масштабами та складністю, в цьому випадку стають більш зрозумілими і прозорими. Крім структури, завданням проекту автоматично призначаються трудові та матеріальні ресурси, зі своєю трудомісткістю і вартістю, які необхідні для побудови лінійного графіка будівництва у вигляді діаграми Ганта. Підсумком роботи є збалансований календарний план будівництва, мережевий графік будівництва та звіти за проектом у вигляді графіків і таблиць.

Позитивним для компаній будівельної галузі є отримання цілісної картини витрат і необхідних обсягів інвестицій з проекту, розподілених у часі; більш ефективний розподіл завдань і управління ресурсами; поліпшення координації між учасниками будівництва; зниження проектних ризиків; скорочення строків будівництва; підвищення продуктивності роботи в цілому.

Сучасні інформаційні джерела інтернет-простору (електронна бібліотека із сучасною електронною літературою та навчально-методичним забезпеченням); інформаційно-довідкової системи ІДС «Будстандарт» та фахові періодичні видання, засоби навчання дозволяють накопичувати та узагальнювати, а також здійснювати зручний пошук такої інформації в ІДС для будівельної галузі та економіки в цілому.

В галузі нормативно-методична база з кожним роком удосконалюється відповідно до сучасного стану інформаційного та комп'ютерного забезпечення проектів.

Аналізуючи ринок галузі, слід сказати про концепцію інформаційного моделювання: BIM – це проект об'єкта, являє собою комплекс взаємозалежних систем, кожна з яких можна розглядати окремо або в розрізі загальної інформаційної моделі будівлі. Autodesk Revit в повній мірі реалізує завдання BIM.

Позитивним аспектом є впровадження в будівельну галузь усіх компонентів цифрової економіки, в тому числі якість, терміни та швидка окупність інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цифрова трансформація [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F
2. Golterova T.A. / Гольтерова Т.А., Obukhova N.V. / Обухова Н.В., Nimkov D.O. / Німков Д.О. INTRODUCTION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN DESIGN AND CONSTRUCTION OF OBJECTS
3. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЕКТУВАННЯ ТА БУДІВНИЦТВО ОБ'ЄКТІВ. *International scientific conference ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH IN MODERN CONDITIONS '2021 - Conference proceedings May, 2021- «ISE&E» & SWorld in conjunction with KindleDP Seattle, Washington, USA. С. 43–46. DOI: 10.30888/2709-2267.2021-6 /ISBN 979-8-5317648-8-1*
4. Regional Waste Management System Improvement Strategy Based on Sustainable Development Principles / Khandogina, O., Mushchynska, N., Dymchenko, O., Obukhova, N. (2023). World Experience of Smart City Development. *Arsenyeva O., Romanova T., Sukhonos M., Tsegelnyk Y. (eds) Smart Technologies in Urban Engineering. STUE 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. Vol 536. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-20141-7_57*

УДК 336.7:330.4

Мельник К. М.*к.е.н., доцент***Кулибаба Я. В.***магістр кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва***РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ**

Нині складно уявити функціонування фінансового сектора економіки, в тому числі банківської системи, як його складової без цифрових фінансових технологій, які стрімко впливають на розвиток процесів діджиталізації та дають можливість підвищити рівень конкурентоспроможності банку, спростити та пришвидшити обслуговування клієнтів, полегшити роботу персоналу, покращити стан банківської системи в цілому.

Як зазначає В. Коваленко, цифрова трансформація банківського сектору економіки відбувається за рахунок розвитку фінансових технологій, цифрових каналів маркетингу й інновацій [1, с. 89].

Україна в Глобальному інноваційному індексі 2022 року посіла 57 місце серед 132 країн проти 49 місця у 2021 р. та 34 місце серед 39 країн Європи, а у групі країн за рівнем доходів нижче середнього – 4 місце, маючи ВВП на душу населення 14146 дол. за ПКС [2].

З кожним роком вітчизняні банки все більше розвивають процес автоматизації фінансових послуг, надаючи клієнтам можливість здійснювати свої операції дистанційно, без вимоги візиту до банку.

За даними дослідницької компанії GfK, у 2011 році послугами онлайн-банкінгу користувалися лише близько 2 % клієнтів українських банків, а у 2015 – 10 % українців. Потім почався стрімкий ріст, спричинений поширенням смартфонів та покращенням мобільного інтернету. Далі свою роль зіграли безпекові питання через пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії. На початку 2023 року дослідження MasterCard показало, що вже 94 % власників карток користуються цифровим банкінгом. При цьому 75 % з них надають перевагу саме мобільним застосункам [3].

Найпопулярнішими операціями у цифровому банкінгу серед українців стали поповнення мобільного рахунку (82 %), переказ коштів з картки на картку (80 %), оплата комунальних послуг (72 %), донати (30 %), оплата кредиту (24 %), придбання транспортних квитків (23 %), відкриття депозитів (14 %) та платіжних карток (14 %) (рис. 1).

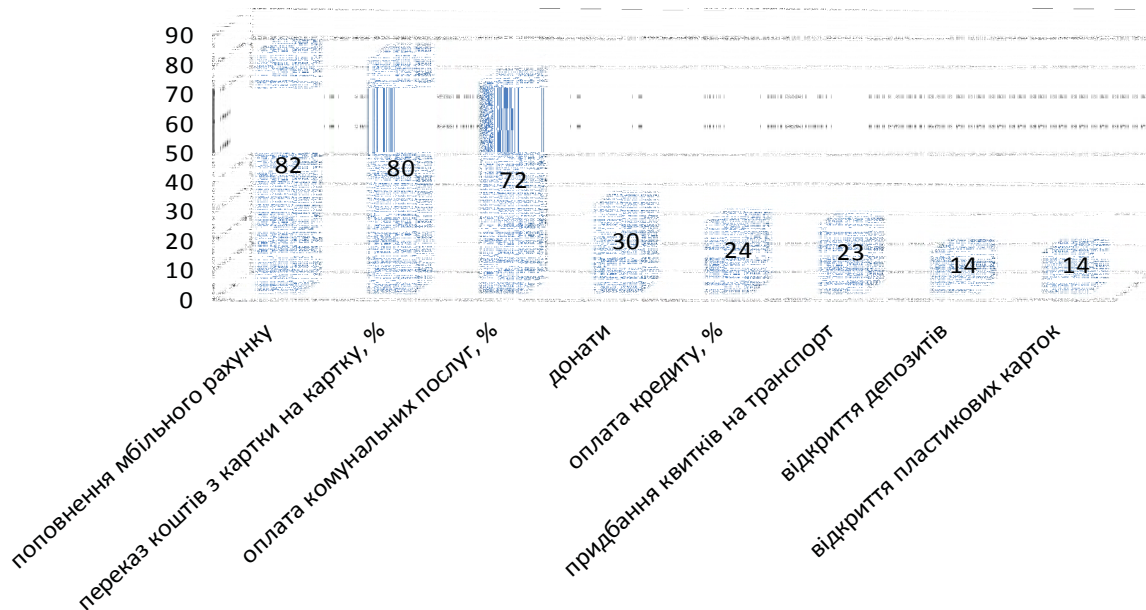

Рис. 1. Найбільш використовувані клієнтами українських банків операції в цифровому банкінгу, %

Серед додаткового функціонала, який хотіли б бачити користувачі у цифровому банкінгу, відзначають можливість оформити платіжну картку онлайн (61 %), управління рахунками різних банків в одному застосунку (52 %), придбання криптовалюти (27 %), купівлю квитків на транспорт (27 %), отримання фінансових консультацій з управління активами (22 %), а також можливість купувати цінні папери та акції (21 %) [4].

Найбільш активно в Україні впроваджують в свою діяльність інноваційні послуги системно важливі банки, зокрема: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Альфа-Банк», АТ ОТП Банк, АТ «Ощадбанк», а також інші банки, такі як ПУМБ та Monobank («Універсал банк»).

АТ КБ «ПриватБанк» є найінноваційнішим банком в системі дистанційного банківського обслуговування. Фінансові сервіси АТ КБ «ПриватБанк» продовжують удосконалюватися та починають формувати в Україні нову цифрову екосистему.

Наразі можна виокремити велику кількість фінтех-рішень, які можна впровадити у банківській сфері України. Однак найбільш перспективними з них, на нашу думку, є такі, як: штучний інтелект; відкритий банкінг; блокчейн.

Важливим моментом у розвитку фінтех у банківській сфері є затвердження «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [5]. Її ключовими напрямками є: розроблення та впровадження заходів для швидкого тестування інноваційних проєктів; підвищення рівня фінансової обізнаності та залученості населення та бізнесу; запуск академічної бази, зорієнтованої на розвиток відкритого банкінгу. Реалізація Стратегії значною мірою буде залежати від виконання пов'язаних діджитал-проєктів, над якими працює НБУ. Зокрема запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації BankID, імплементація євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів у СЕП у форматі 24/7, посилення регуляції у сфері кібербезпеки тощо.

Отже, діджиталізація банківської системи є невід'ємною складовою розвитку фінансового сектору, тому банки повинні продовжувати активно впроваджувати нові технології та функції для поліпшення обслуговування своїх користувачів та підвищення ефективності своєї роботи.

Інвестиції в розвиток цифрових банківських послуг електронного банкінгу є ефективнішими, ніж відкриття нових філій і відділень банку, адже за рахунок інноваційних послуг залучають найбільшу кількість клієнтів уже сьогодні, що принесе прибуток у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В. В. (2021). Цифрова трансформація банківського сектору економіки України. *Фінанси України*. № 3. С. 84–98. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.03.060>.
2. The Global Innovation Index 2022. GII 2022 Economy profiles. Ukraine. P. 213. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15thedition.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Технологічна експансія. Як інтернет, мобільний зв'язок та онлайн-банкінг підкорили українців. URL: <https://nashkiev.ua/technology/tehnologichna-ekspansiya-yak-internet-mobilnii-zvyazok-ta-onlain-banking-pidkorili-ukraintsiv> (дата звернення: 11.09.2023).
4. Дослідження Mastercard: 51 % українців готові користуватися виключно цифровим банкінгом. URL: <https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua> (дата звернення: 10.09.2023).
5. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Електронний ресурс. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Strategy_finteh2025.pdf (дата звернення: 11.09.2023).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Цифровізація облікових процесів – це глобальна тенденція, яка набрала обертів останніми роками завдяки прогресу технологій і потребам у підвищенні ефективності та точності бухгалтерського та фінансового обліку. Наша держава як країна, що швидко розвивається, хоч і під час воєнного стану, також прийняла цю цифрову трансформацію у своїй бухгалтерській практиці.

Бухгалтерський облік є важливим аспектом будь-якого підприємства чи організації, оскільки він забезпечує структуровану основу для запису, узагальнення та інтерпретації фінансових операцій. Історично бухгалтерський облік в Україні, як і в багатьох інших країнах, здебільшого покладався на ручні та паперові процеси. Однак постійний розвиток цифрових технологій відкриває нову еру бухгалтерського обліку, яка характеризується впровадженням передового програмного забезпечення, хмарних систем і автоматизації всіх облікових операцій. За останнє десятиліття Україна досягла значного прогресу в цифровізації загалом та автоматизації своїх облікових процесів зокрема. Кілька факторів сприяли цій трансформації:

1. Ініціативи уряду: український уряд активно просуває оцифрування в різних секторах, включно з бухгалтерським обліком. Наприклад такі ініціативи, як платформа цифрових сервісів «Дія», досить суттєво спростили отримання різного виду інформації для населення та бізнесу, а також виконання певних операцій онлайн.
2. Технологічні досягнення: доступність доступних і зручних програмних рішень для бухгалтерського обліку дозволила підприємствам будь-якого розміру оцифрувати свої облікові функції. Хмарні платформи пропонують доступність і можливості співпраці, дозволяючи оновлення в реальному часі та віддалену роботу.
3. Підвищення обізнаності: підприємства в Україні все більше визнають переваги цифрової бухгалтерії, такі як підвищена точність, зменшення паперової роботи та підвищена безпека даних. Автоматизація призвела до економії коштів завдяки зменшенню потреби в ручному введенні даних, паперовій документації та фізичному зберіганню фінансових записів. Це усвідомлення спонукало багато організацій до переходу від традиційних до цифрових систем бухгалтерського обліку.
4. Глобальна інтеграція: оскільки Україна прагне зміцнити свої економічні зв'язки з Європейським Союзом та іншими міжнародними партнерами, впровадження сучасної практики бухгалтерського обліку відповідає світовим стандартам і полегшує транскордонні операції.

Незважаючи на численні переваги, автоматизація бухгалтерського обліку також створює певні проблеми в цьому контексті:

- технологічні бар'єри: малим підприємствам може не вистачати ресурсів і досвіду для ефективного впровадження та підтримки цифрових систем бухгалтерського обліку;
- ризики кібербезпеки: оскільки підприємства все більше покладаються на цифрові платформи, вони стають чутливими до загроз кібербезпеці та витоку даних, що вимагає жорстких заходів безпеки;
- опір змін: перехід від традиційного до цифрового обліку може зустрітися з опором з боку працівників, які звикли до ручних процесів.

Цифровізація бухгалтерського обліку в Україні дає кілька переваг:

- ✓ підвищена точність: автоматизація зменшує ризик людських помилок під час введення даних і обчислень, що забезпечує більш надійні фінансові записи;
- ✓ ефективність: цифровий облік дозволяє швидше обробляти й отримувати дані, оптимізувати фінансову звітність і процеси прийняття рішень;
- ✓ економія коштів: скорочення паперової роботи, зниження витрат на зберігання та усунення ручних завдань сприяють загальній економії коштів для підприємств;
- ✓ безпека даних: сучасне бухгалтерське програмне забезпечення зазвичай містить надійні функції безпеки для захисту конфіденційної фінансової інформації;
- ✓ відповідність вимогам: цифрові системи можуть допомогти підприємствам у дотриманні нормативних вимог і податкового законодавства, зменшуючи ризик невиконання вимог і відповідних штрафів.

Отже, цифровізація сучасного бухгалтерського обліку в Україні здійснює значний вплив до більш ефективних, точних і прозорих практик обліково-фінансового управління. Прозора та ефективна система бухгалтерського обліку може залучити іноземних інвесторів, які прагнуть надійності та відповідності міжнародним стандартам. Незважаючи на наявність проблем, переваги оцифрування та діджиталізації, зокрема підвищена точність, аналіз у реальному часі та зростання ефективності, значно переважають недоліки та регуляторні складності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайловина С.О., Матрос О.М., Поліщук О.М. (2021). «Хмарні» технології як важливий аспект розвитку системи бухгалтерського обліку і оподаткування. *Ефективна економіка*. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9153>.
2. Поліщук О.М. Проблемні аспекти автоматизації обліку в Україні. *The XVII International Scientific and Practical Conference «Science, theory and ways to improve methods»*. May 01–03. London, Great Britain. P. 88–91.

УДК 37:004

Бабак О. М.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
VI курсу групи БО фізико-математичного факультету
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Собченко Т. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОГО НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У сучасному світі, коли технології нестримно розвиваються, освітній процес також зазнає значних змін. Цифровий навчальний контент стає необхідним елементом викладання різних предметів, включаючи педагогічні дисципліни. У даній роботі розглянуто основні особливості створення цифрового навчального контенту у процесі викладання педагогічних дисциплін і його переваги для учасників освітнього процесу.

Проблема створення цифрового навчального контенту є актуальною для сьогодення, зокрема в умовах організації освітнього процесу у дистанційному та змішаному форматі. Так, наукові розвідки Доценко С. О., Лебедевої В.В. та Собченко Т.М. присвячено використанню цифрового контенту в освітньому процесі закладів вищої освіти [2]; Бабак О.М., Калашнікова Л.М. досліджували проблему створення навчальної презентації як засобу формування пізнавальної самостійності в технології перевернутого навчання [1]; Ткачов А.С., Ткачова Н.О. вивчали питання формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету [5].

Зазначимо, що у концептуально-референтній Рамці цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників, посилаючись на DigComp 2.0, надається наступне визначення поняття цифрового контенту: «...будь-який вид контенту, що існує у формі цифрових даних, які закодовані у форматі, читаному комп'ютером, і які можна створювати, передивлятися, розповсюджувати, змінювати та зберігати за допомогою цифрових технологій» [3].

З огляду на це можна виокремити певну особливість, яку необхідно враховувати під час створення цифрового контенту, – доступність та гнучкість. Цифровий навчальний контент повинен бути доступним з будь-якого пристрою, що робить навчання більш гнучким та зручним для студентів. Вони можуть вивчати матеріал власним темпом і в будь-який зручний для них час, що особливо актуально в сучасних умовах. Ця особливість сприяє реалізації концепції «перевернутого» навчання, де здобувачі мають можливість попередньо опрацювати матеріал онлайн перед заняттями, що дозволяє зосередити увагу на обговоренні та застосуванні знань під час зустрічі в аудиторії. Нами було підтверджено, що такий підхід активізує пізнавальну самостійність учнів через запровадження таких форм і засобів навчання, які створюють умови для вмотивованості і усвідомлення мети пізнавальної діяльності [1].

Однією з ключових особливостей цифрового навчального контенту є можливість створювати інтерактивні завдання. Сучасні здобувачі вже звикли до активної взаємодії з інформацією, тому цифровий навчальний контент повинен бути мультимедійним та захоплюючим. За допомогою відео, анімацій, мультимедійних презентацій, інтерактивних завдань та тестів здобувачі можуть більше залучатися до освітнього процесу. Це сприяє покращенню їх розуміння матеріалу та підвищенню мотивації для його вивчення.

Цифровий контент може бути адаптований до потреб кожного здобувача. Завдяки цифровим засобам викладачі можуть відстежувати прогрес студентів у реальному часі. Це дозволяє вчасно виявляти труднощі та проблеми, з якими зіштовхуються здобувачі, і надавати їм необхідну допомогу. Кожен здобувач може отримати особистий (індивідуальний) підхід до навчання, що сприятиме підвищенню якості навчальних результатів.

Педагогічний процес може збагатитися завдяки використанню різноманітних форм навчання, таких як відеолекції, вебінари, та засобів: інтерактивні підручники, освітні онлайн-платформи тощо. Це розширює можливості для викладачів та здобувачів у дослідженні матеріалу та обговоренні питань. Однією з важливих задач є впевненість у якості та достовірності цифрового навчального контенту. Викладачі повинні вміти відбирати ефективні ресурси та, за потреби, створювати власні матеріали, щоб студенти отримували правильну та достовірну інформацію.

Створення цифрового навчального контенту для педагогічних дисциплін є актуальним завданням, яке може покращити якість освіти та підвищити ефективність навчання. Інтерактивність, мультимедійність, доступність, сприяння самостійному навчанню і збільшення мотивації – це лише деякі з переваг, які надає цифровий навчальний контент. Очевидним є доцільність активного впровадження сучасних технологій, використання цифрових застосунків для покращення якості педагогічної підготовки і розвитку здобувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабак О. М., Калашнікова Л. М. (2021). Навчальна презентація як засіб формування пізнавальної самостійності в технології перевернутого навчання. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків: Стиль-Издат. Т. 2. С. 23–28.
2. Доценко С.О., Лебедєва В.В., Собченко Т.М. (2021). Використання цифрового контенту в освітньому процесі ЗВО. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці: зб. матеріалів III Всеукр. наук. Інтернет-конф.*, Умань, 26-27 берез. 2021 р. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини [та ін.]; [редкол.: Медведєва М. О. (голов. ред.) та ін.]. Умань: Візаві. С. 87–90.
3. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників (проект) 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
4. Собченко Т.М. (2020). Досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні педагогічних дисциплін. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету Педагогічні науки*. Вип. 44. С. 71–78. URL : 10.31376/2410-0897-2020-3-44-71-78
5. Собченко Т.М., Ткачов А.С., Ткачова Н.О. (2022). Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Вип. 2 (51). С. 145–148. DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.145-148

УДК 334.021.1

Тупчій О. С.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Мовсесян А. Г.
аспірант
Уманський національний університет садівництва

ЦИФРОВІ ЕКОСИСТЕМИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА КООРДИНАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З розвитком процесів цифровізації економіки та розвитком цифрових платформ виникає потреба до дослідження цифрових екосистем. Дослідники і експерти з компанії Гартнер, яка спеціалізується на аналізі ринків інформаційних технологій, визначають «цифрову екосистему як групу взаємозалежних суб'єктів, таких як підприємства та люди, які використовують стандартизовані цифрові платформи для досягнення спільної користі».

Термін «досягнення взаємовигідної мети» може бути не дуже точним щодо речей, в цілому це визначення є прийнятним у відношенні до «людей» і підприємств як юридичних осіб. Важливо відзначити, що категорія «речі» включена до цього визначення не випадково. Тут маються на увазі не звичайні речі, а речі, які об'єднані в єдину мережу. Ці речі оснащені спеціальними сенсорами, датчиками та пристроями, які дозволяють їм взаємодіяти між собою на основі певних алгоритмів, створюючи таким чином Інтернет-речі.

Враховуючи, що головною метою будь-якої екосистеми є задоволення потреби конкретного клієнта чи групи клієнтів через надання послуги або постачання продукту, під цифровою екосистемою в цьому дослідженні розуміється взаємозалежний набір юридичних та фізичних осіб, які спільно використовують стандартизовані цифрові платформи для створення цінності для зовнішніх і внутрішніх клієнтів у формі продукту або послуги.

У підсумку, підприємства, які успішно побудували власні бізнес-екосистеми, базуючись на своїх цифрових платформах, на даний момент займають лідируючі позиції серед найбільш капіталізованих підприємств у світі. Загальна ринкова капіталізація цих підприємств становить 3 трильйони доларів США, що перевищує капіталізацію таких гігантів, як Apple – 844 мільярди доларів США, Microsoft – 781 мільярд доларів США, Amazon – 733 мільярди доларів США і Google – 711 мільярдів доларів США. Саме ці компанії витіснили індустріальні корпорації, такі як Exxon Mobil, General Electric, з ліdersьких позицій.

В Україні найбільш капіталізовані аграрні холдинги, такі як МХП та Нібулон, поки не використовують цифрові платформи та платформні бізнес-моделі. Вітчизняний аграрний бізнес продовжує залишатися прихильником холдингової моделі, яка базується на вертикальній інтеграції. Однак вже є спроби створення власних цифрових платформ. Наприклад, агрохолдинг Кернел, орієнтований на експорт, активно розвиває «комунікаційну платформу для аграріїв» під назвою Open Agribusiness (<http://openagribusiness.kernel.ua/>). Ця платформа спрямована на сприяння культурі партнерства між учасниками агробізнесу.

На сайті платформи декларується, що в проєкті бере участь 1000 партнерських господарств, які представляють 10 областей України і володіють 1050 полями загальною площею 273 тисяч гектарів.

Основні розділи цієї платформи включають чотири секції:

«Новини сектора», який поділений на «Новини Кернел», «Агроновини України» і «Агроновини Світу»;

«Наші сервіси», що включає блоки «Форвардна програма», «Моніторинг полів», «РТК-станції» і «Агротехнології»;

«Закупівельні ціни на зернові та олійні культури» для п'яти регіонів (Одеська, Кіровоградська, Миколаївська, Харківська та Полтавська області) і двох видів транспорту: авто та залізничний;

«Опитування»;

Початок форми.

Блок «Форвардна програма» надає можливість отримати фінансування від Кернел для модернізації виробництва, вдосконалення технологій обробітку землі та збільшення врожайності, але ця операція проводиться поза платформою.

Блок «Моніторинг полів» передбачає можливість приєднатися до системи супутникового моніторингу та бенчмаркінгу полів (GrainHUB) в системі Qorio безпосередньо через онлайн-сервіс (<https://grainhub.cropio.com>).

Блок «РТК-станції» надає інформацію про доступність РТК-сигналів компанії Кернел на території України та переваги цієї технології, яка здатна забезпечити економію від \$50 на гектар.

Блок «Агротехнології» являє собою невеликий довідник з технології вирощування соняшника на конкретних полях в різних областях України.

Вертикально-інтегрований агрохолдинг намагається створити навколо себе цифрову бізнес-екосистему, яка буде функціонувати їм на користь. Розглянута «комунікаційна платформа для аграріїв» скоріше є сервісним порталом, аніж визначеною агроцифровою платформою.

Отже, цифрові бізнес-екосистеми стають ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності та досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі. Вони дозволяють підприємствам ефективніше використовувати ресурси та розширювати свої можливості в умовах постійних змін та викликів.

UDC 378.018.43:378.4:61

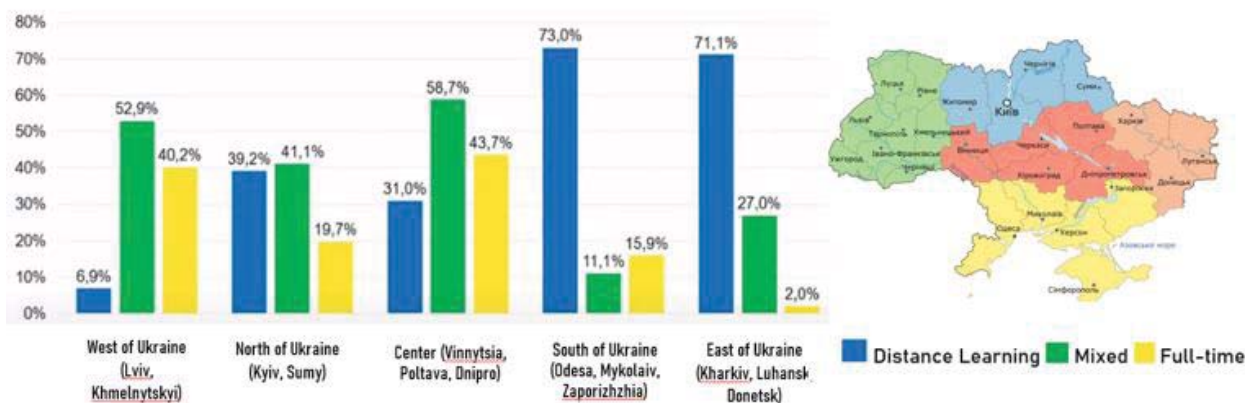
Yaremchuk Olga Senior Lecturer of the Department of Medical
Biology and Physics, Microbiology, Histology, Physiology and
Pathophysiology, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine**Korolyova Olga**Associate Professor of the Department of Medical
Biology and Physics, Microbiology, Histology, Physiology and
Pathophysiology, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine**Yaremchuk Bogdan**5rd year student of the Phyology Department,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

USE OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN MEDICAL INSTITUTIONS IN THE CONDITION OF WAR

The primary objective of the educational program "Medicine" is to train high-level specialists equipped with relevant knowledge and practical skills. These professionals will be capable of carrying out the diagnostic process, identifying leading symptoms and syndromes, formulating preliminary and final clinical diagnoses under the supervision of a supervising physician, and understanding the principles of disease treatment and prevention. Additionally, they will be skilled in making informed decisions based on existing algorithms, conducting scientific research, and possessing effective communication and interpersonal skills.

Now, let's move on to a case study that examines the adaptation of the educational process in medical higher education institutions during times of war. This comprehensive study involved monitoring the experiences of 9,000 respondents from 7 universities. The findings shed light on the challenges faced and the strategies implemented to ensure the smooth functioning of the educational system.

In the context of martial law, it was essential to rapidly adapt the education system to the prevailing challenges. Our focus was on organizing the educational process efficiently to meet the needs of the students and maintain the quality of education. We explored various formats for organizing the educational process, specifically for the academic years 2021/2022 and 2022/2023. Distance learning emerged as a significant advantage during this period. It allowed for regular in-service training and facilitated online sessions when attending in person was not possible due to valid reasons. The highly visualized and virtualized learning content was available 24/7, offering flexibility to the students. Moreover, the easy transition between learning formats encouraged motivation and increased student self-organization.

Pic. 1. format of organising the educational process: the regional aspect

However, it is important to acknowledge the weaknesses and risks associated with distance learning. The negative impact of the war on the overall level of satisfaction among educational process participants was observed. Additionally, challenges such as the inability to ensure a regular schedule, a decrease in synchronous classes, and concerns about the security of full-time education were reported. Unsolved issues related to material and technical support of educational institutions, along with a stable decrease in attendance rates and academic performance, were also identified. Both external and internal factors negatively affected the quality of the educational process.

To gain a better understanding of the participants' satisfaction with the organization of work during martial law, a detailed examination was conducted. This analysis aimed to assess the level of satisfaction among all stakeholders involved in the educational process.

Based on the overall survey results, a satisfaction index was calculated. This index serves as a comprehensive measure of satisfaction, taking into account the feedback received from various participants. It provides valuable insights into the strengths and areas for improvement in the organization of work during this challenging period.

Effective communication tools played a crucial role in ensuring the success of the educational process. By utilizing appropriate communication channels, we were able to address concerns, provide guidance, and foster a supportive learning environment.

Motivation for distance learning was another critical aspect to consider. In the pre-quarantine period, limited experience and the use of digital learning technologies were observed. However, during the quarantine and war periods, extensive experience in distance learning was gained, and digital competences were developed among all participants of the educational process.

Efficient informing of the educational process participants in the conditions of distance learning was essential. The learning management system (LMS) Moodle emerged as a valuable tool. It is a free and widely used LMS in Ukraine, holding the 4th position in agreement according to elearningindustry.com. Additionally, the use of AWS for Moodle database enhanced the efficiency of the system.

To assess practical skills and psychological readiness, an objective structured practical (clinical) exam is conducted. This component evaluates students' ability to apply theoretical knowledge, perform medical manipulations, and communicate effectively with patients.

In conclusion, the educational program "Medicine" aims to produce high-level specialists equipped with relevant knowledge and practical skills. Despite the challenges posed by the war, the adaptation of the educational process has been successful. Distance learning has emerged as an advantageous format, with its flexibility, regular in-service training, and easy transition between learning formats. However, we must address the weaknesses and risks associated with distance learning to ensure the quality of education remains uncompromised.

REFERENCES

1. Poplavska S. D., Hordiichuk S. V., Antonov O. V., Kiriachok M. V., Horai O. V. FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION SEEKERS DURING UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN INSTITUTIONS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION DOI 10.35433/pedagogy.1(108).2022.136-143

Задворний Ю. І.
аспірант кафедри фінансів імені В. Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИДИ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні технології стрімко розвиваються, відчутно впливаючи на фінансові послуги. Через зміни в інтересах споживачів фінансові установи мають адаптуватися до нових вимог клієнтів та забезпечувати відмінний рівень сервісу. Тільки інтеграція діджиталізації та новітніх інформаційних технологій дозволяє створювати якісні фінансові продукти. Тому важливо глибше дослідити методи залучення цифрових технологій у фінансову сферу.

Воєнний стан, який був введений в Україні, вніс певні зміни в сферу фінансових послуг. Електронні технології стали ключовими для забезпечення стабільності, доступності та безпеки фінансових операцій у таких умовах.

Питанням застосування нововведень у фінансовій області займалися такі вчені, як В. Опарін, С. Волосович, Т. Пасєнко, Н. Савчук, Н. Огден та інші.

Використання інноваційних технологій призводить до значущих переваг для усіх учасників фінансового сервісу. Ось кілька прикладів таких переваг [1, с. 195–200]:

- зменшення витрат на операції;
- зменшення потреби у фізичних відділеннях для обслуговування клієнтів;
- обмеження безпосереднього контакту з клієнтами;
- своєчасне реагування на потреби клієнтів на відстані;
- розширення діапазону послуг, що надаються компаніями;
- забезпечення фінансових, інформаційних та консультативних послуг в режимі онлайн;
- підвищення ефективності використання ресурсів компаній на фінансовому ринку.

Використання інноваційних технологій, таких як блокчейн, краудфандинг, шеринг, штучний інтелект та хмарні технології, є запорукою ефективного впровадження та успішного функціонування систем дистанційного обслуговування клієнтів. Це дозволяє вивести якість надання послуг на новий рівень та спростити взаємодію зі споживачами [2].

Блокчейн – це безперервний ланцюжок блоків, який містить інформацію, побудовану за певними правилами. Зазвичай копії блокчейну зберігаються на багатьох різних комп'ютерах незалежно один від одного. Ця технологія гарантує децентралізацію інформації, загальний доступ до неї, підвищену безпеку даних, прозорість транзакцій та автоматизацію великої кількості процесів.

Краудфандинг – це інноваційний спосіб залучення інвестиційних коштів від великої кількості не знайомих людей для розвитку та вдосконалення проектів, ініціатив, бізнесів та програм. Інвестори можуть не мати жодного відношення до самого проекту або професійного інвестування бізнесу. Цей метод дозволяє компаніям запропонувати своїм клієнтам форму інвестиційної діяльності. Для розробників стартапів це можливість залучити інвесторів до своїх проектів. Для інвестиційних компаній – новий спосіб отримання прибутку.

Ще одна технологія, яка відкриває нові можливості для компаній, що працюють на ринку фінансових послуг, це спільне використання інформації. Шеринг означає надання фінансових ресурсів та інформації «на вимогу». Наприклад, мобільний додаток ДІЯ базується на цій технології. Він дозволяє компаніям та банківським установам верифікувати та ідентифікувати своїх клієнтів за допомогою онлайн-ресурсу, тобто цифрового документа на смартфоні. Це скорочує час, який витрачається на роботу з документами [2].

Штучний інтелект (ШІ) – це наступна технологія, яка принесе розширені можливості на фінансові ринки. В умовах воєнного стану AI стає однією з ключових інновацій, яка дозволить підвищити рівень безпеки професіоналів на ринку фінансових послуг та перевести частину їхніх завдань у віддалений режим роботи. Наприклад, використання AI-технологій у страхових компаніях автоматизує процес врегулювання збитків: AI аналізує фотографії транспортного засобу, надіслані клієнтом, щоб визначити, яких саме пошкоджень він зазнав. Це позбавляє необхідності відправляти експерта для оцінки пошкоджень автомобіля, що особливо корисно під час війни [3, с. 46–48].

Однією з найважливіших технологій оцифрування є хмарні технології. Хмарне сховище надається на вимогу і на умовах оплати за фактом, тому вам не потрібно купувати власну інфраструктуру зберігання даних і керувати нею. Це забезпечує гнучкість, глобальну масштабованість і надійність. Дані доступні будь-де і будь-коли.

Використання хмарних технологій є особливо важливим питанням у воєнний час. Оскільки фізичні місця зберігання даних знаходяться під постійною загрозою і можуть бути втрачені, бази даних повинні бути переведені в електронний формат. Це дає можливість маніпулювати базами даних клієнтів з будь-якої точки світу. Це також безпечніше як для працівників, так і для клієнтів, оскільки клієнтам не потрібно залишати свої безпечні місця, щоб відвідати необхідні організації [2].

Цифровізація ринку фінансових послуг введе ринок фінансових послуг на новий етап розвитку, відкриє нові можливості та спростить взаємодію між бізнесом та споживачами. Впровадження вищезазначених механізмів матиме позитивний вплив на всі сфери фінансового ринку.

В умовах воєнного стану питання безпеки переказу грошей та інформації стає критично важливим. Технології блокчейн, двофакторної автентифікації та шифрування даних забезпечують високий рівень захисту від зловмисників.

Масове використання смартфонів сприяло поширенню мобільних додатків для здійснення платежів, переказів грошей та інших фінансових операцій. У воєнних умовах ці технології дозволяють громадянам уникнути відвідування банківських установ.

Багато банків в Україні активізували розвиток своїх онлайн-платформ, що дозволяє клієнтам здійснювати більшість операцій дистанційно без необхідності відвідування відділень.

Електронні технології забезпечують ефективність, безпеку та доступність фінансових послуг в умовах воєнного стану в Україні. Завдяки сучасним інноваціям громадяни можуть здійснювати фінансові операції без додаткових ризиків та обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків І., Надієвець Л. (2018). Діджиталізація в банківському секторі: світовий та вітчизняний досвід. *Проблеми економіки*. № 4. С. 195–200.
2. Романовська Ю., Складанюк М. (2022). Діджиталізація банківського сектору в умовах пандемії. *Економіка та суспільство*. № 36. URL: <https://cutt.ly/eDR0hCU>. DOI:10.32782/2524-0072/2022-36-4 (дата звернення: 08.09.2023).
3. 08.09.2023).
4. The Next Normal The recovery will be digital. August 2020. URL: <https://cutt.ly/xVxo8xP> (дата звернення: 08.09.2023)

УДК 368

Брюховецька І.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, ORCID: 0000-0002-1469-1485*

Кришталь Г.

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0003-3420-6253*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО

Цифровізація страхового ринку є процес впровадження сучасних цифрових технологій і методів у діяльність страхових компаній та на ринку страхування в цілому. Цей процес включає низку технологічних та організаційних змін, спрямованих на оптимізацію процесів, поліпшення клієнтського досвіду та підвищення ефективності. Серед основних аспектів цифровізації страхового ринку можна виділити такі:

Онлайн-продаж та самообслуговування. Страхові компанії розробляють веб-платформи та мобільні програми, які дозволяють клієнтам купувати страхові поліси, вносити зміни до існуючих полісів та подавати заяви на виплати в режимі онлайн.

Використання великих даних та аналітики. Збір та аналіз великих даних дозволяють страховим компаніям більш точно оцінювати ризики та встановлювати справедливіші тарифи. Алгоритми машинного навчання також використовуються для виявлення шахрайства та покращення управління ризиками.

Інтернет речей (IoT): IoT-пристрої, такі як автомобільні чорні ящики або датчики для будинків, надають страховим компаніям дані щодо поведінки клієнтів та стану застрахованих об'єктів.

Розумні контракти та блокчейн. Технології блокчейну можуть використовуватися для створення розумних страхових контрактів, які автоматично виплачують компенсацію при настанні певних умов без необхідності людського втручання.

Цифрові асистенти та чат-боти. Штучний інтелект та автоматизовані системи обслуговування клієнтів можуть допомагати клієнтам з відповідями на питання, оформленням полісів та врегулюванням збитків.

Кіберстрахування. В умовах зростаючих загроз кібербезпеці цифровізація також включає розвиток страхових продуктів, пов'язаних із захистом від кібератак і витоку даних [1, с. 102–106].

Цифровізація страхового ринку дозволяє поліпшити ефективність, знизити операційні витрати та запропонувати клієнтам зручніші та інноваційні страхові продукти. Але може викликати і негативні наслідки (табл.1).

Таблиця 1

Негативні наслідки цифровізації страхового ринку

Наслідок	Зміст
Втрата робочих місць	Впровадження автоматизованих систем та роботизації може призвести до скорочення робочих місць у страховій галузі. Автоматизація рутинних операцій та обслуговування клієнтів чат-ботами може знизити попит на людську робочу силу
Загрози кібербезпеці	Перехід до цифрового середовища збільшує ризики кібератак та витоку даних. Хакери можуть націлюватися на страхові компанії, щоб отримати доступ до конфіденційної інформації про клієнтів та їх поліси, що може призвести до серйозних наслідків для застрахованих осіб
Обмеження доступу до страхування	Цифровізація може створити перешкоди для осіб, які не мають доступу до цифрових технологій або не мають навичок роботи з ними. Це може обмежити доступ до страхових послуг для деяких частин населення, включаючи людей похилого віку
Втрата конфіденційності	Збір та аналіз великих даних можуть викликати побоювання щодо конфіденційності клієнтів. Страхові компанії можуть мати доступ до чутливої інформації про здоров'я, фінанси та інші аспекти життя клієнтів, що викликає питання захисту цієї інформації
Зниження якості обслуговування	Незважаючи на автоматизацію та використання штучного інтелекту, клієнти можуть відчувати незадоволення якістю обслуговування. Автоматизовані системи не завжди здатні надати персоналізоване обслуговування та вирішити складні проблеми
Недостатня прозорість	Деякі алгоритми та моделі, що використовуються у страхуванні, можуть бути складними та незрозумілими для клієнтів. Це може викликати невдоволення та недовіру до страхових компаній.
Ризик залежності від технологій	Залежність від цифрових технологій може призвести до проблем у разі несправностей або технічних проблем. Системні збої можуть призвести до затримок у обробці заяв та виплати компенсацій

Цифровізація страхового ринку надає безліч переваг, але її негативні аспекти також мають бути враховані та регульовані, щоб забезпечити збалансований та захищений страховий ринок для всіх заінтересованих сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заволока Ю., Єфременко А., Малащенко Ю. (2020). Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава*. № 6. С. 102–106.

УДК 321.524

Декарчук В. В.
студент 21дф-е групи
Уманський національний університет садівництва

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Агропродовольчий сектор України відіграє ключову роль у національній економіці та забезпеченні населення продовольством. Однак, щоб забезпечити стійкий розвиток цієї галузі та підвищити її продуктивність, потрібно звертати увагу на інновації. Цифрові технології можуть стати ключовим каталізатором для досягнення цієї мети.

Цифрові технології включають в себе такі аспекти, як: «сільське господарство 4.0», «Інтернет речей (IoT)» [1], блокчейн, штучний інтелект та аналітику даних. Ці технології можуть бути використані для відстеження росту рослин, контролю врожаю, управління сільськогосподарською технікою та покращення логістики доставки продуктів до споживачів.

Основні переваги цифрової трансформації включають в себе збільшення продуктивності та ефективності сільського господарства; покращення управління ресурсами, такими як вода та добрива; зменшення втрати врожаю і підвищення якості продукції; підвищення доступу до фінансових послуг для сільських господарств.

Сільське господарство 4.0 – це концепція, яка відноситься до використання сучасних технологій і інновацій в сільському господарстві для підвищення ефективності, стійкості та продуктивності. Ця концепція асоціюється з четвертою промисловою революцією [2], яка передбачає автоматизацію, цифрові технології, Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (ШІ), аналіз даних та інші інноваційні рішення для покращення виробництва і управління.

Основні компоненти сільського господарства 4.0 включають в себе:

Сенсори та IoT: встановлення сенсорів на господарських ділянках для моніторингу та збору даних про ґрунт, погодні умови, рослини і тварин, запобігання втратам. Сенсори можуть допомагати виявляти ризики, такі як пожежі, несправність обладнання або втрати здоров'я тварин. Це допомагає фермерам у прийнятті більш обґрунтованих рішень та ефективному використанні ресурсів.

Технологія «Блокчейн» дозволяє забезпечити прозорість та відслідковування в усьому ланцюжку постачання. Блокчейн може допомогти в створенні прозорої системи трасування продуктів від поля до столу. Кожен етап виробництва і постачання може бути записаний в блокчейні, що дозволяє споживачам відстежувати шлях продукту, включаючи вирощування, збір, переробку, транспортування та зберігання. Це сприяє більшій прозорості та довірі споживачів до якості продукції.

Штучний інтелект і аналітика даних: використання алгоритмів ШІ для аналізу великих обсягів даних, щоб передбачити рівень врожаю, визначити оптимальний час для поливу, планування врожаю, оптимізації використання ресурсів, моніторинг і контроль за хворобами та шкідниками. З маркетингової сторони штучний інтелект дає краще зрозуміти ринкові тенденції і споживчі вподобання, що дозволяє планувати виробництво та реалізацію продукції з урахуванням попиту.

Автоматизація та роботи: використання роботів і автономних машин відкривають можливість автоматичного збору врожаю, автоматичного поливу, сортувальних робіт. Також трактори та інша сільськогосподарська техніка можуть бути обладнані системами автономного водіння, які дозволяють їм самостійно виконувати роботу на полі без участі оператора. Системи паралельного водіння, використання технології GPS для визначення місця розташування техніки в полі, що дозволяє уникнути повторного внесення добрив на вже оброблену ділянку. Системи оптичного контролю зможуть визначати місцезнаходження бур'янів і оцінювати їх [3].

Цифрові платформи: розробка цифрових платформ і додатків, які дозволяють фермерам взаємодіяти [4]. Вони можуть забезпечувати зв'язок між різними учасниками в агропродовольчому ланцюжку, такими як фермери, постачальники, переробники, роздрібні продавці та споживачі. Це може сприяти прозорості та відслідковуваності продуктів, оптимізації логістики та постачання, веденню розрахунків, оплати.

Отже, для забезпечення стійкого розвитку та підвищення продуктивності агропродовольчого сектору необхідно активно впроваджувати цифрові технології, такі як: інтернет речей (IoT), блокчейн, штучний інтелект та аналітика даних, роботи. Ці технології можуть покращити продуктивність, управління ресурсами, зменшити втрати врожаю та підвищити якість продукції.

«Сільське господарство 4.0» відображає перехід до сучасних технологій та інновацій для підвищення ефективності і стійкості. Компоненти такої трансформації включають в себе: сенсори, штучний інтелект, автоматизацію та цифрові платформи, що сприяють оптимізації процесів та підвищенню конкурентоспроможності галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What technologies are used in IoT – technology behind Internet of Things [Електронний ресурс]. AVSystem. 2019. URL: <https://www.avsystem.com/blog/iot-technology/>.
2. Власенко Ю.Г., Букіна Т.В., Литвин Л.М. (2021). Розвиток економіки України в умовах четвертої промислової революції. *Економічна наука*. №1. С. 53–60.
3. Роботи для сільського господарства (2020). [Електронний ресурс]. *Комплексний агросервіс*. URL: <https://kas32.com/ua/post/view/178>
4. Січкаренко К.О. (2018). Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії*. №35. С. 28–32.

Olga Makushok
*PhD in Economics, Associate Professor,
of the Department of Marketing
Uman National University of Horticulture*

MARKETING DIGITALIZATION OF BUSINESS SUBJECTS

The digital transformation of the economy and other spheres of social life opens up new opportunities for the formation of competitive advantages, revenue generation, value creation and overall effective development of entrepreneurship. These development reserves are primarily associated with the emergence of such new technologies as: advanced analytics; Artificial Intelligence; robotics; process digitization and software automation; cloud computing, Internet of Things, mobile devices, etc.

Digital technologies allow business entities to develop e-business (especially e-commerce and e-commerce) and new types of business practices (in particular, crowdfunding, crowdsourcing, crowdfunding, crowdlending, crowdinvesting), to create virtual enterprises. Integrated mobile applications, digital integration with cloud services, predictive people analytics, augmented reality, artificial intelligence serve effective personnel management. Thanks to the use of online platforms, digital applications and other systems, business entities can significantly change the approaches to the promotion and sale of products to customers, namely, reduce personal contacts and form new formats of interaction. This will avoid long chains of intermediaries, speed up transactions, reduce transaction costs and time and money for product delivery [1].

Marketing activity of business entities is one of the main directions of ensuring economic efficiency, security, competitiveness, financial stability and strategic development of the country. As a result of the spread of NTP and the development of innovative technologies in the business environment, there is a need to use various information technologies, in particular digital technologies, and to improve the marketing policy of business activities.

Thus, Shostak L., Bilyo I., Mykytyuk E. believe that "Instability of the business environment, the latest events in the world and the economy encourage the business elite to accelerate the digital transformation of business models. It is the digitalization of business processes that allows to ensure the flexibility of the entire activity of the enterprise, and also allows to obtain stable competitive positions of the business in the future" [2, p. 247].

"The creation of a modern digital space and the corresponding infrastructure is beneficial for everyone: citizens, businesses, and external investors. ... The path to the digital economy and digital society of Ukraine lies through the internal market of production and most importantly - the use and consumption of information, communication and digital technologies, the formation of consumers (citizens, businesses, the state) motivations and needs for digital technologies" points out G. Sokolova [3, with. 94].

Kraus N. and Holoborodko O. point out that the digital era changes the approach to doing business, as well as the requirements for the information technologies used: marketing, sales and service management systems; telephony and messengers; document management and personnel management systems; accounting systems and many other corporate applications [4].

Gamalii V., Minko A., Romanchuk S. point out that the implementation of digital technologies is appropriate in marketing product policy, namely innovation policy, when introducing a new product to the market. The use of digital technologies will significantly speed up the delivery of goods to the market, make this process more flexible and much more efficient [5, p.155]. Scientists Belikova O., Fomichenko I., Shashko V., Nikolayeva Yu. claim that digital marketing is a new stage in the evolution of marketing, noting that marketing plays a key role in the digital transformation of an enterprise. The work of marketers with client data makes marketing a unique tool for managing digitalization" [6, p. 133].

One of the modern and relevant trends of social reality is the growth of the level of knowledge and the development of new technologies capable of transferring information faster, thereby forming a growing share of services in the economy [7, p. 1007].

Digitalization covers business in all sectors of economic activity, that is, not only in the information and telecommunications sector, but also in basic industries, agriculture, construction, etc.

The digital economy is a type of economy where the key factors (means) of production are digital data: numerical, textual, etc. Their use as a resource makes it possible to significantly increase the efficiency, productivity, value of services and goods, to build a digital society. Consumers of digital technologies are all - the state, business, citizens" [8].

New digital methods of processing and using information become the main source of increasing the effectiveness and efficiency of marketing activities. In the conditions of informatization of society, the Internet and other digital channels are changing the forms and methods of marketing activity, becoming an impetus for the emergence of a new form of marketing activity – digital marketing [9, p. 365].

In modern conditions, everything changes rapidly and the level of existing Internet technologies for conducting business is insufficient, as new digital communication channels appear with a wide range of opportunities for promoting products or services. Currently, existing knowledge and skills in Internet marketing may not always be enough, since the development of the latest technologies has led to the emergence of an innovative type of marketing activity – digital marketing.

Marketing always evolves together with consumers, so business structures must be aware of the importance of digital technologies, which are now rapidly spreading and at the same time become the basis for the emergence of new ways of business promotion.

The use of digital marketing technologies in the economic activity of business entities will provide them with an increase in the volume of sales of products and services within the country and will facilitate access to international markets.

REFERENCES

1. Meljnychuk Gh. Cyfrovizacija jak dzherelo novykh mozhlyvostej dlja rozvytku pidpryjemnyctva. *Forum Ekonomiczne*. 09 December 2021. URL: <https://www.forum-ekonomiczne.pl>
2. Shostak L., Biljo I., Mykytjuk Je. (2021). Potencial cyfrovizaciji vitchyznjanogho biznes sere dovyssha. *Ekonomichnyj analiz*. T. 31. №1. S. 245–251.
3. Sokolova Gh. B. (2018). Dejaki aspekty rozvytku cyfrovoji ekonomiky v Ukraini. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*. № 1. S. 92–96.
4. Kraus N., Gholoborodjko O., Kraus K. (2018). Cyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanghardnogho kharakteru rozvytku. *Efektivna ekonomika*. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
5. Ghamalij V.F., Minjko A.Ju., Romanchuk S.A. (2021). Oblik, analiz ta audyt. *Statystyka. Matematychni metody, modeli ta informacijni tekhnologhiji v ekonomici. Centralnoukrajinskyj naukovyj visnyk. Serija: Ekonomichni nauky*. Vyp. 6(39). S. 154–162.
6. Bjelikova O., Fomichenko I., Shashko V., Nikolajeva Ju. (2020). *Visnyk ekonomichnoji nauky Ukrainy*. №2. S. 133–138.
7. Kozhukhivska R., Sakovska O., Skurtol S., Kontseba S. and Zhmudenko V. (2020). An analysis of use of internet technologies by the consumers of tourism industries in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. Vol. 29. Issue 6. P. 1007–1013.
8. Ukrajinskyj instytut majbutnjogho. *Ukraina 2030 E-krajina z rozvynutoju cyfrovoju ekonomikoju*. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>
9. Oklander M.A., Romanenko O.O. (2015). Specyfichni vidminnosti cyfrovoho marketynghu vid Internet-mar ketyngnu. *Ekonomichnyj visnyk Nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu Ukrainy «Kyjivskyj politekhnichnyj instytut»*. № 12. S. 362–371.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE EFFICIENCY OF DIGITAL PRODUCTS AND SERVICES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Like any management tool, digital tools and technologies must be aligned with the principles of efficiency. In other words, the effect (result) of their implementation should have measurable benefits for the enterprise or organization, and cover the costs of its implementation, if not in the current period, then in the near future. In today's turbulent economy, it is not appropriate to talk about the long-term payback of IT projects: technologies change so quickly that, as a rule, customers expect an immediate result, or prefer competitors' products. The majority of scientific publications are currently devoted to the issues of assessing the effectiveness of IT projects.

Hudkova K.Yu. and Lyakh A.O. systematized the main approaches in this matter and identified the following methods: evaluation methodology based on the experience and effect of implementing systems in previous projects; net present income (NPV); return on investment index (ROI); internal rate of return (IRR); project payback period (PBP); economic added value (EVA); total cost of ownership (TCO); balanced scorecard (BSC); information economy (IE); total economic effect (TEI); asset portfolio management (PM); fair price of options (ROV) [1, c. 195]. Yesina O.G. identifies the main stages of evaluating the effectiveness of the implementation of information technologies at the micro level: "analysis and evaluation of the choice of technology; implementation – analysis and assessment of direct costs and justification of feasibility; implementation - evaluation of the economic efficiency of application and calculation of intellectual depreciation and possible step-by-step modernization of information technology in the future" [2, c. 97]. It is important for managers of agricultural enterprises to take into account the peculiarities of calculations, since digital services and tools are not typical. The approach to assessing the effect of the implementation of IT solutions is interesting. Researchers offer two approaches: comparing the obtained results with the average profit indicators for the industry; with indicators of market leaders or desired indicators; determining the growth of the company's profit in separate areas where information technologies were applied (planning, logistics, working with clients, precise technologies in the production cycle, etc.).

In our opinion, for agrarian business, the first approach is difficult to implement in the absence of necessary information, and the second requires certain analytical and methodical approaches from managers who are not always ready for this. Therefore, we propose to determine the effectiveness of the implementation of information solutions using a qualitative method: interviewing direct beneficiaries about their impressions. Questions can be of the following nature: - How satisfied are you with new technologies? How do you rate the time savings from their implementation? How do you assess the increase in the quality of your tasks as a result of their implementation? How do you rate the level of customer satisfaction with technology implementation?

You can develop a rating scale from 1 to 5 and get an average of the survey results. If you conduct such surveys regularly and systematize the information, you can observe the dynamics of costs and results, justified or unjustified expectations. Of course, it is worth supplementing the list with open questions, such as: What difficulties did you encounter when implementing IT solutions? Etc. However, if we are talking about the use of information technologies in the production process - automation, robotics - it is important to determine the material and monetary equivalents of the effect of their implementation: increase in productivity, saving of means of production, etc. This can be determined by comparing the results on control fields, for example, or the dynamics over the years.

Of course, taking into account the factor of weather and climate conditions. Summarizing, it is possible to highlight the main areas of economic effect from the implementation of digitalization: reduction of costs - most often for personnel wages and the corresponding tax burden; organizational improvement - scaling up activities, entering new markets, improving the quality of customer service; profit growth due to additional cash flows, productivity improvement, cost savings. It is also important to understand the reverse side of the process, how exactly IT developers evaluate the effectiveness of their projects. The Bernard Marr&Co online resource suggests using a system of indicators that essentially corresponds to the mastered volume method: - IT Project Schedule Variance (PSV) – deviation from the project schedule; - IT Project Cost Variance (PCV) – deviation from the implementation of the project budget; - IT Project Earned Value (PEV) – mastered volume. The first two indicators are calculated as the difference between the planned and actual parameters of the project, the last as the product of PSV and PCV. Project management does not stand still and therefore the indicators are becoming more and more. In particular, they allow you to estimate time and budget costs for unplanned delays in project execution, the efficiency of each employee, etc.

REFERENCES

1. Useful service: IT project profitability calculator. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/roi-calc.html> (access date: 12/01/2021).
2. IT KPI Examples: How Do You Measure IT Project Performance? URL: <https://bernardmarr.com/it-kpi-examples-how-do-you-measure-it-projectperformance/> (дата звернення: 19.10. 2021).

УДК 330.101.2:004

Осіпова А. А.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка зазнала значного зростання за останні кілька десятиліть і характеризується повсюдним використанням цифрових технологій. Вона охоплює широкий спектр діяльності – від електронної комерції та цифрового маркетингу до штучного інтелекту та блокчейну.

Цифрова економіка – це динамічна та трансформаційна сила, яка створює як можливості, так і виклики. Розуміння тенденцій, ризиків і соціальних детермінант, пов'язаних з цифровою економікою, є важливим для політиків, бізнесу та громадян. Підвищуючи цифрову грамотність, усуваючи прогалини в інфраструктурі та впроваджуючи продумане регулювання, суспільство може використати потенціал цифрової економіки, водночас зменшуючи її ризики. Оскільки цифрова економіка продовжує розвиватися, вкрай важливо, щоб у суспільстві надавався пріоритет інклюзивності, етиці та справедливості для побудови більш стійкого та справедливого майбутнього.

Варто відзначити, що активне впровадження цифрових технологій призвело до фундаментальної трансформації бізнесу та галузей. Бізнес-структури все більше покладаються на цифрові інструменти та платформи для оптимізації операцій, покращення клієнтського досвіду та інновацій своїх продуктів і послуг.

Серед трендів цифрової економіки виділяємо:

- цифрова трансформація: поширення джерел даних та аналітичних інструментів розширило можливості компанії приймати рішення на основі даних. Така тенденція зробила революцію на ринку інформаційних технологій;
- розвиток штучного інтелекту: домінуючою силою в цифровій економіці став штучний інтелект. Навчання та обробка природної мови використовуються в різних галузях для автоматизації завдань, покращення процесів прийняття рішень і створення нових додатків;
- Інтернет речей: Інтернет речей об'єднав мільярди пристроїв – від розумних домашніх приладів до промислового обладнання. Ця тенденція сприяє інноваціям в управлінні ланцюгами поставок, охороні здоров'я та міському плануванню та ін. Інтернет речей є ключовим фактором розвитку цифрової економіки. Це полегшує прийняття рішень на основі даних, підвищує операційну ефективність, створює нові можливості для бізнесу та сприяє економічному зростанню шляхом трансформації різних галузей і аспектів повсякденного життя завдяки взаємопов'язаності пристроїв і розуміння, отриманого з їхніх даних;
- децентралізовані фінанси і блокчейн: технологія блокчейн руйнує традиційні фінансові системи завдяки застосуванню децентралізованих фінансів. Ця тенденція має потенціал для демократизації доступу до фінансових послуг і зменшення кількості посередників.

Таким чином, переваги цифрової економіки у сучасному суспільстві є беззаперечними, але водночас існують і ризики, яких необхідно максимально уникати задля забезпечення стабільності і стійкості.

Цифрова економіка вразлива до кібератак, зокрема витоку даних, атак програм-вимагачів та інших зловмисних дій, які можуть призвести до фінансових втрат, крадіжки даних і шкоди репутації. Серед методів пом'якшення: надійне шифрування, регулярні перевірки безпеки, навчання співробітників, багатофакторна автентифікація.

Водночас цифрова економіка залежить від збору та аналізу значних обсягів особистих і конфіденційних даних. Це викликає занепокоєння щодо порушення конфіденційності та несанкціонованого використання даних. У таких випадках представникам бізнесу необхідно вбудовувати міркування щодо конфіденційності в дизайн і розробку цифрових продуктів і послуг; збирати лише ті дані, які необхідні для певної мети, і видаляти, коли вони вже не потрібні; надавати чітку та доступну політику конфіденційності та інформувати користувачів про те, як використовуються їхні дані; отримувати явну та інформовану згоду користувачів перед збором і обробкою їхніх даних.

Також цифрова економіка може посилити нерівність, залишивши деяких людей і спільноти з обмеженим доступом до цифрових технологій і можливостей. А тому необхідно інвестувати в розширення інфраструктури широкосмугового зв'язку в районах із недостатнім обслуговуванням і надати доступ до інтернету за доступною ціною; реалізувати ініціативи цифрової грамотності, щоб допомогти людям орієнтуватися в цифровій економіці; розробляти цифрові продукти та послуги, зосереджуючись на доступності, щоб ними могли користуватися люди з будь-якими можливостями.

Крім того автоматизація та цифрова трансформація можуть призвести до переміщення робочих місць у певних галузях, що потенційно тягне за собою економічні та соціальні збої. Важливо інвестувати в програми перепідготовки та підвищення кваліфікації, щоб допомогти працівникам адаптуватися до мінливих вимог роботи.

Стрімке зростання цифрової економіки призвело до збільшення споживання енергії, електронних відходів та викидів вуглецю. Щоб вирішити цю проблему, необхідно сприяти переробці електронних відходів та відповідальній утилізації цифрових пристроїв.

Отже, ключові тенденції цифрової економіки, зокрема цифрова трансформація, прийняття рішень на основі даних, штучний інтелект, інтернет речей і блокчейн, революціонізують галузі та сприяють економічному зростанню. Ці тенденції дають бізнесу можливість впроваджувати інновації та оптимізацію, але вони також вимагають пильного підходу до кібербезпеки, конфіденційності, доступності та стійкості. Науковці, політики, підприємства та окремі люди повинні працювати разом, щоб забезпечити максимальне використання переваг цифрової економіки та мінімізацію її негативних наслідків. Постійні дослідження та інновації матимуть вирішальне значення для того, щоб випереджати виклики цифрової економіки, прокладаючи шлях до більш інклюзивного, етичного та сталого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Erik Brynjolfsson and Andrew Mc Afee. (2016). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. K. FUND. Kyiv. 236 p.
2. Chinese Academy of Cyberspace Studies. (2022). *World Digital Economy Development. World Internet Development Report 2022*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-5386-8_4

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Розвиток технологій наприкінці ХХ сторіччя приніс безліч змін у всі сфери життя, а події 2020 року, спричинені пандемією Covid-19, наглядно показали, що Україна потребує швидшої та ширшої цифровізації, зокрема у сфері регіонального розвитку.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки серед вагомих викликів, які заважають регіональному та загальнодержавному розвитку, визначено низький рівень цифровізації регіонів.

Водночас до 2027 року одним із пріоритетів регіонального розвитку визначено, зокрема, підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на засадах цифровізації [1].

Цифровізація – збільшення у фізичному світі кількості електронних пристроїв, систем та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що у свою чергу створює кіберфізичний простір [2].

Цифровізація є дієвим механізмом економічного росту завдяки тому, що вона має позитивний вплив на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності [2].

Термін «цифровізація» сьогодні використовується для опису трансформації, яка йде далі, ніж просто заміна аналогового або фізичного ресурсу на цифровий. Цифровізація – це специфічна зміна парадигми нашого мислення та відносин із зовнішнім світом, а технологія – лише інструмент для цього [3].

Ключовою умовою цифровізації системи державного управління та місцевого самоврядування є формування внутрішнього попиту на цифрові технології і використання їх громадянами, бізнесом, галузями економіки і, що найважливіше, державою та органами публічної влади на всіх рівнях. Серед безлічі новітніх цифрових технологій, що визначають цей процес, окреме місце займає модель цифрового державного управління та дотична до неї модель цифрового місцевого самоврядування, ефективність впровадження яких залежить від багатьох чинників нормативно-правового, соціального, політичного характеру тощо [4].

Без урахування та визначення пріоритетності вищезазначених факторів неможливе формування науково-обґрунтованої державної політики та здійснення державно-управлінського впливу на реалізацію цифрової трансформації і розвиток цифрової економіки в Україні загалом. Зазначене вище обумовлює актуальність завдання щодо створення багатофункціональної моделі місцевого самоврядування в Україні, яка могла б повноцінно відповідати за цифровізацію (цифрову трансформацію) всіх суспільних, політичних, економічних процесів на місцевому рівні [4].

Однак на шляху цифровізації існує низка проблем. Перш за все цифрові технології мають бути доступними для населення, також існує проблема з доступом до швидкісного інтернету. Рівень залученості громадськості до здійснення регіонального розвитку залишається низьким. Також слід відзначити недостатній рівень цифрової грамотності публічних службовців [5].

На думку Павлова М. М., до основних проблем впровадження цифрової моделі місцевого самоврядування в Україні відносяться, по-перше, відсутність офіційно визначеного категорійно-понятійного апарату в сфері цифровізації, по-друге, недосконалість нормативно-правового, науково-методичного, організаційно-технічного та кадрового забезпечення тощо [4].

У Постанові КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» визначено 11 завдань за напрямом «Цифрова трансформація регіонів», спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази, якою регулюється надання електронних публічних послуг, запровадження новітніх електронних систем, удосконалення отримання послуг через мобільні додатки та інтернет-ресурси, у тому числі електронні реєстри тощо.

Отже, на державному рівні є чітке розуміння того, що цифровізація є одним із пріоритетних напрямків розвитку регіонів та не припиняє своєї ходи, а пов'язані з пандемією та війною виклики підтвердили актуальність та необхідність постійного розвитку та впровадження до процесів публічного управління цифровізації, яка є необхідною та невід'ємною складовою розвинутої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки».
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
3. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі / Карплюк С.О. (2019). *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України*. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О.М. Соколюк. К. 361 с. С. 188–197.
4. Павлов М. М. (2021). Особливості процесу цифровізації публічного управління в розвинутих країнах. *Інвестиції: практика та досвід*. № 15. С. 140–144. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.15.140](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.15.140).
5. Макарова І. О. (2021). Цифровізація публічного управління на регіональному та міському рівнях. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ*. №. 2(83). С. 86–91.

УДК 339.13

Ратушна О. П.*к.е.н., ст. викладач кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК НАСЛІДОК ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Глобалізація процесів суспільного життя обумовлюється процесами цифровізації. Особливо відчутним це відбулось під впливом пандемії COVID-19. Навіть зняття обмежень не зменшує темпів розвитку та охоплення життя суспільства глобалізаційними цифровими процесами. Найбільший поштовх у напрямку адаптації до нових умов комунікування зазнала сфера торгівлі та надання послуг. Причому не лише в національних межах, а і на глобальному рівні.

В науковій літературі науковцями розглядаються питання зміни бізнес-процесів в умовах цифровізації. Увага спрямована на: визначення змістовності понять «електронний бізнес»; «електронна комерція»; «інтернет-торгівля»; «інтернет-комерція»; «електронна торгівля»; «електронна роздрібна торгівля»; «інтернет-магазин»; практичні аспекти застосування та механізми дослідження правового забезпечення розвитку та ефективного функціонування електронної комерції, оптимізації використання інформаційних технологій для покращення клієнтоорієнтованості та систем комунікації зі споживачами, оцінки доцільності впровадження цифрових технологій в логістичну діяльність підприємств.

Електронна комерція – це купівля та продаж товарів і послуг компаніями та приватними особами через інтернет. Це можна робити за допомогою комп'ютерів, планшетів, смартфонів та інших інтелектуальних пристроїв.

Електронна комерція дозволяє споживачам обмінюватися товарами та послугами без часових чи дистанційних обмежень. До електронної комерції належать такі сфери [1]: електронна торгівля (E-Trade), електронний банкінг (E-Banking), електронні гроші (E-Cash), електронний маркетинг (E-Marketing), електронний рух капіталу (Electronic Funds Transfer), електронний обмін інформацією (Electronic Data Interchange), електронні страхові послуги (E-Insurance) тощо.

Глобалізаційні процеси обумовлюють вихід електронної комерції на глобальні рівні. Глобальна електронна комерція включає в себе багато речей: бізнес без кордонів, транскордонна торгівля, міжнародна онлайн-торгівля тощо.

Глобальна електронна комерція – це продаж товарів і послуг через геополітичні кордони з країни базування компанії (зазвичай визначається як місце заснування або реєстрації).

Існують світові тенденції електронної комерції:

1. Стьйкість ланцюга поставок.

2. Мобільний шопінг і соціальна комерція.

3. Купуйте зараз, платіть пізніше. Тенденція «Купуйте зараз, платіть пізніше» (BNPL — Buy now, pay later) не має ознак сповільнення.

4. Метавесвіт та інтерактивні покупки. Бренди роблять ставку на віртуальні покупки та експериментують із роздрібною торгівлею за допомогою віртуальної реальності на різних платформах електронної комерції.

5. Мовна локалізація. Майже кожен п'ятий респондент заявив, що відсутність мовного перекладу є великою перешкодою для покупки на іноземному сайті.

Для більш детального дослідження сутності електронного бізнесу необхідно звернутися до його моделей. Існує досить багато розробок з цього приводу. Так, проф. М. Раппа [5] запропонував класифікацію електронного бізнесу, яка складається із 41 виду, структурованих за 9 основними моделями: посередницька модель (пошукова система, посередник платіжний, система збору записів, біржа, посередник аукціонний, віртуальний ринок, дистриб'ютор), рекламна модель (портал, пошукова реклама, реєстрація користувача, дошка оголошень, інтерактивна реклама, повноекранна реклама, тематична реклама), модель інфо-посередника (метапосередник, мережа, стимулюючий маркетинг, служба з дослідження аудиторії), модель продавця (веб- і традиційна інфраструктура, продавець по каталогах, віртуальний продавець, вендор), модель виробника (купівля, брендований контент, ліцензія, оренда), партнерська модель (розподіл доходу, банерний обмін, плата за переходи), модель спільноти (соціальна мережа, відкритий контент, суспільне мовлення, відкритий вихідний код), модель підписки (міжособистісна мережа, провайдер інтернет-послуг, служба якості, контент-сервіси), практична модель (міра підписки, міра використання).

Більш спрощену класифікацію моделей ведення електронного бізнесу пропонує інший учений [4]: сайт портфоліо, базова модель комерції, модель контенту, сайти спільнот.

Виникнення і розвиток електронної торгівлі та набуття нею глобального характеру має ряд переваг.

Впровадження електронного документообігу між компаніями може значно підвищити операційну ефективність. Він дозволяє зменшити витрати на зв'язок, скоротити кількість персоналу, задіяного в обробці вхідних і вихідних платежів, зменшити час, необхідний для організації виробничих процесів, прискорити фінансові розрахунки і забезпечити достовірність отриманої інформації.

Серед світових тенденцій розвитку електронної комерції – свідоме споживання (екологічно чисті товари, які переробляються, а не одноразові), впровадження доповненої та віртуальної реальності, «невидимі» платежі та платежі за допомогою face ID. Іншими словами, магазини прагнуть зробити процес покупок максимально швидким і комфортним, а також приемним.

Електронна комерція використовує персоналізований підхід: розумний пошук і вибір товарів, персоналізовані рекомендації, зроблені онлайн-стилістами та іншими інструментами. Штучний інтелект зможе аналізувати всі ваші покупки та вподобання і надавати вам рекомендації.

Поряд з безперечними перевагами електронної комерції для власників/менеджерів бізнесу, незареєстровані суб'єкти господарювання, які уникають сплати податків або не сплачують ПДФО, ЄСВ, військовий збір, податок на прибуток / єдиний податок тощо, активно використовують електронну комерцію для продажу товарів і послуг. Поширення цієї форми торгівлі також викликає занепокоєння щодо права на безпечні харчові продукти і товари та інших прав споживачів через брак достовірної інформації про товари, відсутність гарантій, можливостей обміну та повернення, а також процедур сертифікації. Ці тенденції також загострюють проблему незаконної та несанкціонованої діяльності різних суб'єктів, які використовують електронне інформаційне середовище, до яких належать і цифрові активи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурачек І. В. (2016). Pricing intelligence як інструмент підвищення конкурентоспроможності українських інтернет-магазинів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. № 4. С. 136–142.
2. Мозгова Г. В., Ляшевська В. І., Білоконь В. О. (2022). Сутність і моделі електронного бізнесу та електронної комерції. *Бізнесінформ*. № 1. С. 123–131.
3. Ярема О. Р., Малецький О. М., Гавришків О. В. (2022). Світові тенденції глобальної електронної комерції. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 15. С. 29–32.
4. Parsons S. Website Business Models. Palo Alto Soft-ware. URL: <https://articles.bplans.com/website-business-models/>
5. Rappa M. Business Models on the Web. Managing the Digital Enterprise. URL: <http://fse.blogs.usj.edu.lb/wp-content/blogs.dir/31/files/2011/08/Rappa-Business-Models-on-the-Web.pdf>

УДК 378+001:004.7

Дмитріє А. І.
викладач II категорії ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»

ПЕРЕХІД ДО ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА, ЗАСНОВАНОГО НА ЗНАННЯХ, ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІЗАЦІЮ

Цифрові технології як новий етап розвитку техніки впливають на всю суспільно-політичну ситуацію. Хоча загальноприйнятих визначень ще не існує, цифрові технології стрімко набирають поширення. Якщо використовувати їхній технічний потенціал, то можна рухатися в інноваційному напрямку, розвивати економіку та обирати пріоритети у сфері науки і технологій.

Цифровізація означає проникнення електронних пристроїв, систем та обміну інформацією у фізичний світ, тим самим створюючи кіберфізичний простір. Основна мета цифровізації – трансформувати існуючі сектори економіки та створити нові, а також покращити сферу життя, зробивши їх більш ефективними та сучасними. Це можливо тільки за умови інтеграції ідей, дій, ініціатив та програм щодо цифровізації в національні, регіональні та галузеві стратегії та програми розвитку.

Україна повинна забезпечити доступність цифрових технологій з організаційно-технічної та фінансово-економічної точки зору, щоб сприяти бізнесу в цифровій трансформації. Це призведе до модернізації економіки, її покращення та збільшення конкурентоспроможності.

Цифровий розвиток включає в себе низку завдань, які позитивно впливають на економіку, бізнес, суспільство та життя країни загалом. Основними цілями цифрового розвитку є прискорення економічного зростання, приваблення інвестицій, конкурентоспроможність секторів економіки, технологічна модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв, доступність цифрових можливостей для громадян, розвиток цифрових індустрій та підприємництва. Сектори економіки, які використовують цифрові технології, розвиваються ефективніше, швидше та з меншими витратами. Освіта, охорона здоров'я, транспорт та інші сфери життя, модернізовані цифровими технологіями, стають ефективнішими та створюють нові можливості та якості.

Головною силою цифрової економіки є людський капітал, зокрема людські знання, талант, навички, досвід та інтелект. У контексті стрімкого розвитку цифрових технологій розвиток цифрових навичок людей є особливо важливим.

Цифровізація та різноманітність стали основними тенденціями на сучасному ринку праці. Здатність використовувати цифрові технології в роботі поступово стає обов'язковою для більшості спеціалізацій і професій, зробивши їх універсальними або багатоплатформними. Використання онлайн- та інших технологій дозволяє громадянам ефективно набувати знання, навички і навички в різних областях (наприклад, вивчати мови, предмети або освоювати нові професії).

Україна стає свідком стрімкого збільшення кількості робочих місць, де необхідно мати принаймні базові знання в області інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, і здатність користуватися цими технологіями стає важливою вимогою до персоналу.

Одним із головних завдань для прискореного розвитку цифрової економіки є створення та реалізація національної програми навчання загальними та професійними цифровими компетенціями та знаннями.

Цифрові навички та компетенції є важливими для повноцінного розвитку цифрової економіки. Цифрова грамотність повинна бути однією з ключових навичок. Більшість українців вже використовують переваги цифрових технологій, і наступним кроком є забезпечення того, щоб ці переваги допомагали українцям досягати економічного успіху.

Для масштабного впровадження цифрових трансформацій в українському бізнесі, особливо в малому та середньому, а також в промисловості, важливо створити сприятливі умови та стимули, включаючи інформаційно-маркетингові та фіскальні.

Український промисловий та виробничий сектор повинні спиратися на створення високої доданої вартості товарів і послуг, ефективне управління виробничо-збутовими ланцюгами та раціональне використання ресурсів. Для розвитку сільського господарства важливо впроваджувати цифрове сільське господарство, яке базується на використанні цифрових технологій і включає використання географічних інформаційних систем, глобального позиціонування, комп'ютерів на розумних кораблях і пристроях, а також управління та правозастосування. Це дозволить покращити якість та умови життя в сільській місцевості та досягти вищих соціальних стандартів.

Цифрова трансформація сільського господарства також сприятиме розвитку сільської інфраструктури, зокрема шляхом підключення сіл до високошвидкісного інтернету. Це допоможе подолати проблеми, пов'язані з економічною відсталістю сільських територій, міграцією молоді до міст, безробіттям і низькими доходами сільського населення, а також руйнуванням соціальної та інженерної інфраструктури. Таким чином, агропромисловий бізнес зацікавлений у використанні інформаційних технологій, щоб підвищити якість життя у сільській місцевості та досягти вищих соціальних стандартів.

В Україні існують всі передумови для здійснення так званого цифрового прориву та переходу на більш високий рівень технологічного розвитку. Це включає в себе здатність створювати та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, наявність висококваліфікованих кадрів. Також важливим є відновлення попиту на технології внутрішнього ринку, успішні приклади в різних галузях економіки, присутність локальних представництв технологічних компаній та системна інтеграція різноманітних технологій, програм і обладнання.

Отже, сучасне суспільство повинно навчитися жити в нових умовах та створювати нові інформаційно-комунікаційні відносини, які часто мають міжнародний характер, враховуючи необхідність адаптації до світових тенденцій у цифровізації.

Ключовим завданням держави є створення сприятливих умов і можливостей для впровадження цифрових рішень. Для максимізації вигод від цифровізації держава повинна підтримувати розвиток високотехнологічних продуктів та контролювати ключові платформи електронної економіки. Також важливо створювати власні програми для державного управління та підтримки великих виробництв і бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веретюк С.М., Пілінський В.В. (2016). Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. № 2(42). С. 51–58.
2. Гаряга Л.О. (2018). Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки. *Бізнес Інформ*. № 11. С. 388–393.
3. Краус Н.М., Голобородько О.П., Краус К.М. (2018). Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. №1. Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
4. Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. (2018). Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. К.: НАН України. 252 с.
5. Руденко М.В. (2018). Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. № 11. С. 61–65.

УДК 657.1:338.124.4

Крачок Л. І.*к.е.н., викладач-стажист кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Нинішні умови господарювання в Україні визначаються впливом повномасштабної війни і тісно пов'язані з потребою забезпечення стабільної та ефективної ділової активності підприємств під впливом непрогнозованих змін зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування.

Про це свідчать дані дослідження, проведеного у січні-лютому 2023 року Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом Дія.бізнес спільно з Advanter Group за підтримки Європейського Союзу, Міністерства цифрової трансформації, Міністерства економіки, Міністерства фінансів, Міністерства розвитку громад та територій і Коаліції бізнес-спільнот за модернізацію України. Так, 48,4 % опитаних підприємств зазначили, що основними перепонами для підприємництва, крім браку фінансових ресурсів, є непрогнозованість розвитку ситуації в Україні і на внутрішньому ринку, 26 % вказали на непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (рис. 1), ще майже по 7 % відповідно відзначили недоступність даних/знань про бізнес-клімат та можливості, а також застарілу бізнес-модель [1, с. 16]. Як наслідок, виникає об'єктивна потреба у пошуку оптимальних управлінських рішень, що базуються на достовірній та актуальній інформації, сформованій шляхом ретельного аналізу зовнішніх тенденцій соціально-економічних змін і виробничо-господарських і фінансових показників діяльності, які можуть вказувати на потенційні чи реальні ризики. Вирішити це завдання можна завдяки веденню управлінського обліку у вітчизняних підприємства на умовах інноваційності та цифровізації.

Потреба застосування управлінського обліку обумовлена його цінністю у процесі управління, адже він надає інформацію для: контролю поточних операцій діяльності; оптимізації використання ресурсів; оцінки ефективності діяльності; формування планів і стратегії діяльності підприємства. Використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію, забезпечує потреби не тільки виробництва, а й маркетингу, менеджменту (прогнозування та стратегування), аналізуючи діяльність з урахуванням як поточних, так і довгострокових цілей.

Завдяки цьому управлінський облік в умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні може:

- оптимізувати виробничі процеси, зменшивши «простої» чи слабкі місця;
- раціоналізувати використання всіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних і нематеріальних), які застосовуються у господарській діяльності;
- визначити центри відповідальності та ресурси, які найбільше забезпечують рентабельність господарюючого суб'єкта;
- переглянути вартість товарів і послуг, визначити доцільність їх виробництва та реалізації в умовах воєнного стану з огляду на співвідношення витрат на їх створення і ефекту від використання [2, с. 7].

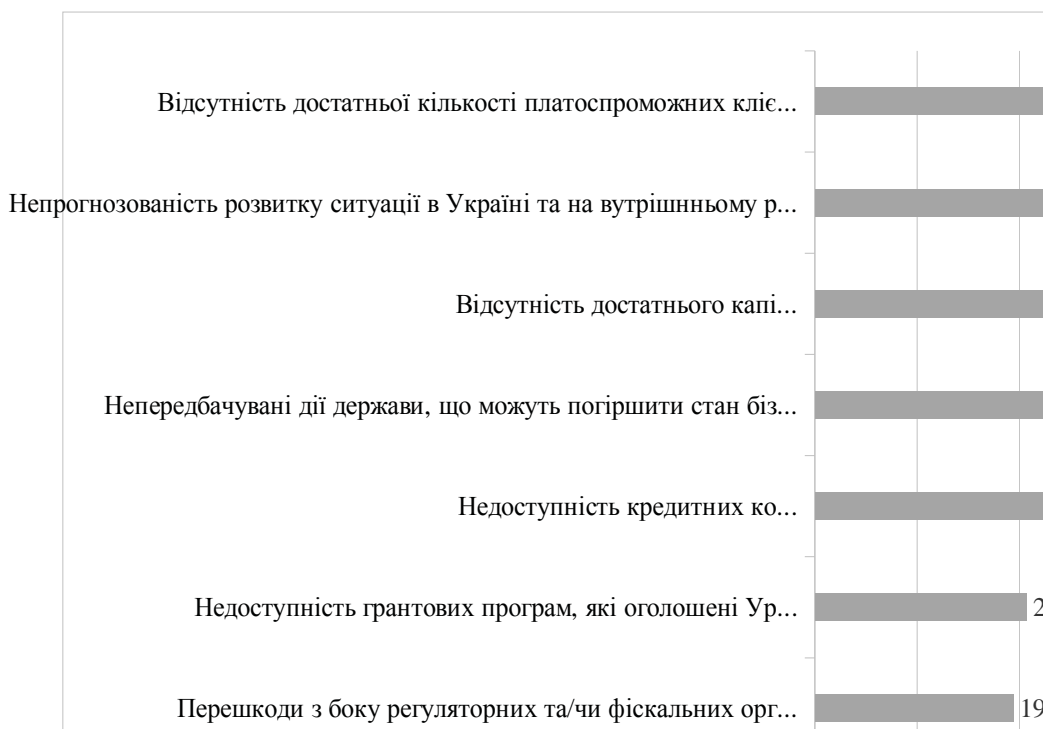

Рис. 1. Основні перепони, що заважають відновлювати і розвивати бізнес в Україні, %
Джерело: [1].

Щоб досягти цих цілей, потрібно сформувати якісне інформаційне забезпечення управлінського обліку, яке повинно бути доцільним, достатнім, систематичним, адресним та оперативним. Його формування має відбуватися за чіткою встановленою на підприємстві методологією, яка б відповідала специфіці діяльності підприємства. При цьому, зважаючи на непередбачуваність соціально-економічних процесів в умовах війни, важливо, щоб збір та обробка фінансових і нефінансових показників була швидкою та доступною для різних користувачів. Забезпечити це можна, застосовуючи цифрові інструменти обліку.

Наразі активно використовуються такі засоби цифровізації обліку, як: блокчейни та електронні таблиці; системи накопичення і зберігання інформації за допомогою хмарних технологій; мобільні програми бухгалтерського обліку та звітності; технології оптичного розпізнавання і безконтактної ідентифікації даних; штучний інтелект, який застосовують при створення звітності, контролі, аудиту, податкового адміністрування, формування цифрових платформ на основі накопичення і систематизації економічної та неекономічної інформації [3, с. 180–181]. Вони гарантують оперативність збору даних за обліковими подіями і записами та надходження первинних документів до користувачів інформації (насамперед внутрішніх).

Для вітчизняних підприємств розвиток управлінського обліку на засадах інноваційності та цифровізації супроводжується низкою проблем, які потребують першочергового вирішення. Ключові з них: відсутність навиків роботи спеціалістів з управлінського обліку з сучасними інформаційними технологіями, аналітичною обробкою значних масивів цифрових даних; потреба формування цифрового бізнес-мислення в підприємстві; значні витрати на організацію цифрового обліку; складність безперерйного доступу до інтернету в умовах війни тощо.

Разом із тим, саме цифрові інструменти в управлінському обліку відкривають нові можливості для українських суб'єктів господарювання, дозволяючи не лише отримувати актуальну інформацію про виробничі процеси, але й оперативно застосовувати її при прийнятті управлінських рішень в умовах соціально-економічних та воєнних потрясінь. При цьому від адекватності системи управлінського обліку безпосередньо залежить ефективність діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження стану бізнесу в Україні / Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, Дія. Бізнес, Advanter Group, 2023. URL: <https://business.dii.gov.ua/uploads/5/28594-stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezul-tati-opituvanna-v-sicni-2023-roku.pdf>.
2. Скрипник С.В., Костенко Ю.О., Курей О.А. (2023). Управлінський облік на підприємствах України в умовах кризових явищ. *Економіка та суспільство*. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-32>.
3. Крюкова І.О., Руденко С.В., Накісько О.В. (2022). Цифровізація як інструмент забезпечення сталого обліку. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 77. С. 178–184. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.77-29>.

УДК 008:004.77

Стяглик Н. І.*к.п.н., завідувач кафедри інформаційних технологій та математичного моделювання
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна***Дракон Д. С.***здобувач вищої освіти**ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

МИСТЕЦТВО, КУЛЬТУРА І МЕДІА У СВІТЛІ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ: НОВІ ФОРМИ ВИРАЗНОСТІ ТА СПІЛКУВАННЯ?

Цифрові технології щоденно перетворюють світ навколо нас. Кожної хвилини науковці втілюють в життя нові технології та здійснюють відкриття в світовому просторі. Це суттєво впливає на трансформацію нашого життя у всіх його сферах.

На перший погляд, здається, що зміни поступові та не так помітні, проте вони глибоко впливають на нашу повсякденну рутину та спосіб взаємодії з оточуючим світом. Насправді, ця еволюція стає джерелом нескінченного потоку можливостей і викликів, від яких залежить майбутнє нашого суспільства.

Мистецтво, культура і медіа не стали винятком, а навпаки перейняли на себе більшість цифрових інновацій. Дана трансформація відкрила перед суспільством нові горизонти та можливості, занурила людство у новітній світ з доволі непередбачуваними викликами та подіями. Цифровізація розширила можливості творчості, споживання культурних продуктів і спілкування в способи, які ще нещодавно були мало уявними.

Відомо всім інновацією стало перетворення роботи медіа простору, він яскравіше та швидше всіх поринув у цифровізацію. Якщо ще 30 років тому люди дивилися новини лише по телебаченню, читали в газетах або дізнавалися від знайомих, то зараз інформацію про будь-яку новину можливо знайти за декілька хвилин, а іноді і секунд у веб-просторі.

Вплив цифровізації на медіа-простір призвів і до змін в мистецтві та культурі. З появою першої веб-сторінки у 1900 році почали виникати і інші. Далі більше: почали з'являтися різні пошукові системи, першою з них була WebCrawler, яка відома з 1994 року, а після на арену вийшов і всім відомий Google. Це сталося у 1998 році та стало частиною життя багатьох людей.

Почали зароджуватися нові вислови в словниковому запасі людей, які позначали ті чи інші дії, пов'язані з «новинками життя». Висловлення «гуглити» набуло багато сенсу між молоддю, а зараз його вживають майже усі покоління, говорячи про те, що збираються знайти щось в інтернеті.

Телебачення перейшло на онлайн-трансляції в соцмережах та стрімінгових платформах. Тепер, щоб виступати перед людьми та висловлювати свою думку, достатньо створити аккаунти в YouTube та Twitter. Почали набувати популярності і багато нових професій, які виникали разом із появою нових соцмереж.

Ось декілька із них: ютубери (YouTube-блогери), геймінгові стрімери, інфлюенсери, подкастери, соціальні коментатори, відеоблогери, цифрові маркетологи, аналітики соціальних мереж, спеціалісти з роботи з аудиторією (community managers), вебінар-ведучі, відеомонтажер, графічний дизайнер та багато інших. Ці нові професії відображають зміни в споживацьких звичках та медіа-ландшафті, створюючи нові можливості для творчих та компетентних індивідів у світі онлайн-комунікацій.

Звісно, люди ставилися до багатьох інновацій з упередженням та недовірою. Від появи нових можливостей почали мінятися та виходити нові ринки і культури різних країн. Так, з'явилося більше можливостей дізнатися про культуру всесвіту. Зараз не потрібно шукати книжки про ту чи іншу країну, достатньо відправили запит у пошукову систему та знайти в собі бажання все це прочитати. Адже інформації дійсно багато, тільки про культуру України Google видає понад 23,6 мільйонів запитів.

Культури різних країн почали представляти їх же витвори мистецтва. Люди наводять самі собі асоціації, наприклад згадування манґи та аніме викликає у людей спогади про Японію, а дорами додають до цих згадувань ще й Китай з Південною Кореєю. Крім цього, на новий рівень вийшли і американські та британські кінематографи, які поширилися всім світом.

Додатком стали соціальні мережі з онлайн-платформами, які дозволили людям з різних куточків світу обговорювати та ділитися спільними темами. Також і контент став створюватися під користувача. Діджиталізація дозволила медіа-компаніям збирати дані про споживачів і надавати персоналізований контент за допомогою алгоритмів рекомендацій. Це вплинуло на сприйняття новин і культурних змістів.

Сфера мистецтва в більшості теж не пройшла без змін. Звісно залишилися класичні витвори мистецтва – картини фарбами на полотні, але з'явилися і цифровізовані. Люди почали створювати картини за допомогою комп'ютерів та планшетів, ці витвори мистецтва тепер вже мали не один оригінальний екземпляр, а декілька сотень. І все вже залежить від самого автора цього витвору. Графіка почала розділятися на векторну та растрову. За допомогою векторів створюються різні іконки та моделі, які не змінюються в якості незважаючи на те, що з ними будуть робити. Растровою графікою ж залишилися картинки та арти, які складаються з пікселів і мають свої масштаби, від яких залежить їх якість.

Але зміни пройшли не достатньо радісно. З появою цифровізації в мистецтві, культурі і медіа виник і розгорнувся ряд проблем. Однією з головних є цифровий розрив, коли не всі регіони та соціальні групи мають рівний доступ до цифрових ресурсів, що призводить до соціальної нерівності.

Крім того, збільшена залежність від цифрових платформ породжує питання щодо приватності та безпеки даних, а поширення дезінформації і фейків у цифровому середовищі може вплинути на культурний обмін і сприйняття подій у світі. Крім того, консолідація влади в руках великих технологічних компаній може обмежити різноманітність голосів і поглядів, алгоритми рекомендацій створюють фільтровані інформаційні бульбашки, а цифрова копіювальна здатність породжує питання авторських прав та власності. Всі ці проблеми вимагають ретельного аналізу і розробки стратегій щодо їх вирішення з метою забезпечення позитивного впливу цифрових інновацій на мистецтво, культуру і медіа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Understanding the Impact of Digitisation on Culture: <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/culture-and-digitisation>
2. A Short History of Digital Art: Between New Technologies & Innovative Artistic Practices: <https://magazine.artland.com/digital-art/>
3. New Media Art and the Gallery in the Digital Age: <https://www.tate.org.uk/research/tate-papers/02/new-media-art-and-the-gallery-in-the-digital-age>
4. Section 6: Overall Impact of Technology on the Arts: <https://www.pewresearch.org/internet/2013/01/04/section-6-overall-impact-of-technology-on-the-arts/>
5. DIGITAL TECHNOLOGY IS TRANSFORMING THE ART WORLD: <https://impakter.com/digital-technology-transforming-art-world/>

УДК 378.14.638.1

Кондур О. С.*д-р пед.наук, професор, декан педагогічного факультету
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника***Кропельницька С. О.***к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, директор Проектно-освітнього центру «Агенти змін»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ НА ОСВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Цифровізація сучасного світу суттєво перетворює усі сфери життя, зокрема освіту. Ця нестримна хвиля технологічних змін революціонує підходи до навчання та набуває все більшого впливу на освітні тенденції. Цифрові інструменти, онлайн-ресурси, мобільні додатки, штучний інтелект (ШІ) стають невід'ємною частиною освіти, змінюючи спосіб передачі знань та сприяючи глобальному доступу до освітніх ресурсів. У даному контексті важливо дослідити, як ця цифрова трансформація впливає на освітні процеси, а також які можливості та виклики вона ставить перед сучасними освітніми системами.

На переконання директора з питань освіти та навичок і спеціального радника Генерального секретаря з питань освітньої політики в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в Парижі Андреаса Шляйхера: «Освіта перемагала змагання з технологіями впродовж всієї історії, але немає жодних гарантій, що так буде і в майбутньому» [1].

На діяльність людини впливають тенденції розвитку соціуму, найперше – це перехід від індустріальних до науково-інформаційних технологій. Ми перебуваємо у часі формування суспільства знань, яке передбачає надання пріоритету освіті та науці, тобто сферам, які створюють підґрунтя для прогресивного розвитку суспільства.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвів до підписання урядами країн «Великої сімки» загальних принципів і цілей побудови глобального інформаційного суспільства, відображених в Окінавській хартії, Японія, 2000 рік. Формування інформаційного суспільства, яке ще називають суспільством знань, передбачає значне збільшення інформації та знань у житті людей, вільний і швидкий доступ до інформаційних ресурсів, реалізацію запитів користувачів на інформаційні продукти та послуги, інформаційну взаємодію людей.

Основою інформаційного суспільства є інформація, знання і технології. На думку українських вчених В. Гейця, В. Семиноженка, Б. Кваснюка, джерелом зростання в економіці знань є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, завдяки чому поряд з природними ресурсами, капіталом і працею домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, що постійно підвищує конкурентоспроможність економіки [2].

Внаслідок глобалізації відбувся перехід до інформаційного суспільства, а вимоги до професійних та особистісних якостей фахівця стали більш динамічними. Адаптацію до таких змін забезпечує діджиталізація освіти, яка «ґрунтується на широкому впровадженні та використанні в освітніх цілях нових інформаційно-комунікаційних технологій, які, у свою чергу, слугують механізмом побудови єдиного освітнього простору, що сприятиме вирішенню таких стратегічних завдань, як створення системи безперервної освіти, пріоритетне впровадження в навчальний процес новітніх досягнень науки і техніки, науково-методична перебудова всіх форм навчання тощо» [3].

Створення єдиного інформаційного середовища в галузі освіти на основі інформаційної мережі, що охоплює всі ланки системи освіти, заклади, установи та органи управління ними, є одним з основних завдань інформатизації системи освіти в Україні. Сучасні навчальні комп'ютерні програми (електронні підручники, комп'ютерні задачки, хрестоматії, гіпертекстові інформаційно-довідкові системи – архіви, каталоги, довідники, енциклопедії, тестові та імітаційні програми тощо) розробляються на основі мультимедійних технологій, що виникли на стику багатьох галузей знань.

Інформатизація освіти має організаційну складову. Можливості інформатизації освіти дозволили активно впровадити на всіх освітніх ланках дистанційну форму навчання. Спочатку ця форма була ефективною для підвищення кваліфікації, отримання другої освіти, сприяла фрагментарній оптимізації самостійної роботи студентів. Використання цієї форми стало актуальним і поширеним в умовах глобальної пандемії та, на жаль, з часу повномасштабного вторгнення агресора на українську землю.

Існує багато позитивних і негативних наслідків таких процесів. Діджиталізація освіти сприяє розвитку освіти дорослих з метою реалізації сучасної вимоги «навчання впродовж життя». У суспільстві знань класичні лекції та семінари поступаються місцем сучасним проектам: електронному навчанню, STEAM-освіті, дослідницько-орієнтованому навчанню, віртуальним лабораторіям, BYOD (Bring your own devices) – навчанню, веб-квестам, використанню можливостей ШІ та іншим сучасним освітнім технологіям, які забезпечують високий ступінь самостійності та активності студентів.

Водночас активне використання здобувачами освіти GPT-технологій загострює питання дотримання академічної доброчесності, потребує удосконалення методів контролю знань, умінь та навичок студентів.

Розвиток інформаційного суспільства, постійно зростаючий обсяг інформації, широка варіативність і динамічність освітнього середовища висувають підвищені вимоги до організації управління освітнім процесом у закладах вищої освіти (ЗВО). Тому важливим є перехід до корпоративної моделі управління університетами, яка передбачає насамперед диверсифікацію повноважень і відповідальності за ефективність освітньої та наукової діяльності закладів [4].

ЗВО активно впроваджують систему електронного документообігу, системи організації контролю навчального процесу (електронний розклад, електронні журнали, електронне опитування учасників освітнього процесу про якість змісту та організації навчання). Підвищення ефективності моделі корпоративного управління університетом потребує активізації діяльності органів, які здійснюють аналіз та моніторинг діяльності ЗВО,

а також розробки системи показників для аналізу ситуації на ринку освітніх послуг, підвищення рейтингу ЗВО. У цих процесах ми вбачаємо управлінську складову діджиталізації освіти.

Вагомим прикладом діджиталізації навчально-освітніх, наукових, дослідницьких процесів, зокрема для Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, став досвід асоційованого партнерства не просто з цифровим ЗВО, а консорціумом восьми цифрових європейських університетів EDUC (European Digital UniverCity) [5]. Використовуючи сучасні цифрові інструменти та співпрацюючи віч-на-віч, EDUC формує міцний трикутник спільних знань і академічних цінностей між Західною, Центральною, Північною та Південною Європою, розвиваючи міцні зв'язки між місцевими середовищами для вирішення глобальних викликів XXI століття.

На основі аналізу та узагальнення концептуальних засад інформаційного суспільства та діджиталізації освіти виокремлено складові останньої – дидактичну, змістову, організаційну, управлінську. Важливість дослідження можливостей удосконалення інформатизації освіти значно зросла у зв'язку з інтенсивним використанням інформаційно-комунікаційних технологій під час глобальної пандемії та війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. SEVIC 2023 Keynote Address – Andreas Schleicher. URL.: https://www.youtube.com/watch?v=VtBGZ0k5XGo&ab_channel=NGOSustainableDevelopmentLandmarks
2. Геєць. В.М., Семиноженко, В.П., Кваснюк, Б.Є. (2007). Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. Київ: Фенікс. С. 31.
3. Штанько В. І., Бордюгова Т. Г. (2012). Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навчальний посібник. Харків: ХНУРЕ. С. 133.
4. Кондур. О. С. (2017). Корпоративне управління вищим навчальним закладом в умовах модернізації освіти. *Освітній простір України*. Вип.11. С. 63–70.
5. Меморандум про взаємопорозуміння між ПНУ та EDUC. URL.: <http://surl.li/lbdcici>

УДК 342.9

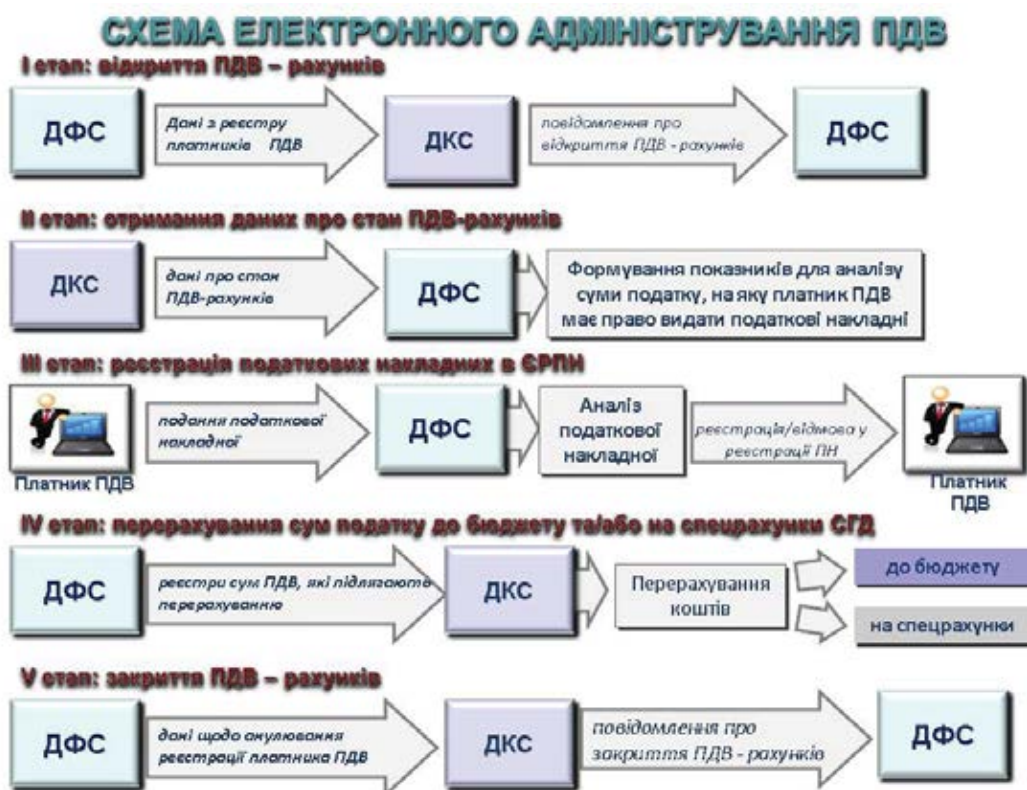
Матрос О. М.*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва***АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ШЛЯХОМ ЦИФРОВОГО МОНІТОРИНГУ**

Економічні чинники, які прямо пов'язані з цифровізацією, не лише стимулюють цифрову трансформацію у всіх галузях народного господарства, торкаючись переважної більшості підприємств, але й неопосередковано впливають на цифровізацію процесів оподаткування. Невизначеності, котрим сьогодні підвласна економічна система України, також кидають виклик процесам подальшої цифровізації процесів оподаткування. Сам процес цифровізації вже не зупинити, а отже, і не зупинити процес цифрового адміністрування податків.

Саме поняття цифрового податкового моніторингу для світової практики не є новим. Близько тридцяти податкових адміністрацій різних країн уже перейшли на податковий моніторинг. Так, у 2020 році в рамках міжнародного Форуму з податкового адміністрування (FTA) Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) відзначено, що цифровізація під час кризи переносить значний відсоток комунікації з паперової у цифрову, у багатьох випадках 75 % і більше, це дозволило їм замінити особисте спілкування віртуальними або цифровими засобами [1].

Специфіка податкового моніторингу полягає у тому, що електронний інформаційний обмін дозволяє податковим органам в режимі реального часу отримувати інформацію про суб'єкт господарювання. Так, у рамках цифрового моніторингу податковими органами можуть бути перевірені документи (інформація), яка є підставою для обчислення та сплати податків і зборів в електронній формі, та (або) відомості про доступ до інформаційних систем підприємства, що містять вказані документи, зокрема інформація про об'єкти оподаткування, що відображається в реєстрах бухгалтерського та податкового обліку, відомості, які наявні в аналітичних реєстрах податкового обліку. Таким чином, податкові органи можуть упевнитися в правильності обчислення податків і зборів, складання та правдивості документів, що перевіряються, достовірності наданих відомостей, отримують подання (інформацію) про систему внутрішнього податкового контролю даної організації (якщо така система існує), без проведення податкової перевірки, оскільки моніторинг, відповідно до законодавства, не є формою контролю, а спрямований запобігти податковим порушенням.

В Україні податковий моніторинг стрімко розвивається, наприклад, моніторинг податку на додану вартість (далі ПДВ) здійснюється через систему електронного адміністрування ПДВ, яка працює з 2015 року. СЕА ПДВ дозволила звести до мінімуму зловживання при відшкодуванні ПДВ, збільшити надходження до бюджету і знизити кількісний рівень перевірок. Найкращим чином взаємодію податкових органів з суб'єктами господарювання відобразить схема електронного адміністрування ПДВ (рис. 1).

Пояснення до схеми:

ДФС – Державна фіскальна служба; ДКС – Державна казначейська служба; ПН – податкова накладна

Рис. 1. Електронне адміністрування ПДВ

Таким чином, податковий моніторинг – це система, за якою податкові органи контролюють діяльність організацій через онлайн-доступ до її фінансової та податкової документації, а платники звільняються від фактичних податкових перевірок.

Сьогодні у податковому законодавстві України відсутнє поняття податкового моніторингу. Натомість законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2] п. 16 ст.1 визначено термін «державний фінансовий моніторинг» як сукупність заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог цього Закону та іншого законодавства у сфері запобігання та протидії. Цей правовий акт дозволяє спеціально уповноваженому органу реалізувати державну політику у сфері запобігання та протидії в системі суб'єктів фінансового моніторингу, серед яких в т.ч.: суб'єкти аудиторської діяльності; бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування тощо.

Цифровий податковий моніторинг в Україні починає досить стрімко розвиватися та набирати обертів. Важливим та сучасним проектом із початку 2022 року, в реалізації якого ДПС бере активну участь, стало запровадження «Дія.City». «Дія.City» – це унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній. Він поширюється на всю територію України та створює для технологічного бізнесу особливі умови, що враховують специфіку внутрішнього ринку та конкуренцію з іншими країнами.

Якщо раніше, як трактувалося в науковій літературі, так і в практичній діяльності, податкові органи виходили переважно лише з основної фіскальної функції при адмініструванні податків, і відповідно до неї вибудовувалася «жорстка» взаємодія держави та платника податків, то сьогодні податкові органи стали постачальниками державних послуг, тобто стали орієнтовані і на громадян, покликані забезпечувати максимально комфортні умови для виконання ними своїх податкових зобов'язань, здійснення самореалізації, а також для ведення бізнесом максимально ефективної діяльності. Результатом такої переорієнтації податкової служби стало не тільки створення в країні центрів надання адміністративних послуг, де використано принципи зондування та чіткого поділу процесів обслуговування платників, а й цифрова трансформація контрольної роботи. Зміщення акценту з контрольної діяльності на профілактичну, попереджувальну, роз'яснювальну та впроваджений ризикоорієнтований підхід при плануванні позитивно позначається на надходженні податків до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD (2020). Tax administration: Privacy, Disclosure and Fraud Risks Related to COVID-19. 37 pp. [in English].
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 361-IX зі змінами і доповненнями № 3050-IX від 11.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

УДК 330.65.005.5

Грінько А. П.*д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразинський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна***Грінько П. Л.***д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразинський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ З ПОЗИЦІЙ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Сьогодні всі учасники соціально-економічних систем, які прагнуть до конкурентоспроможного функціонування в новому економічному контексті, повинні пройти процес цифрової трансформації.

Цифрова трансформація – це унікальна можливість відповідати умовам навколишнього світу, що швидко змінюються не лише на рівні окремих організацій, але й цілих галузей економіки. Завдяки цьому цифрова трансформація в промисловості, роздрібній торгівлі, державному секторі та інших сферах суспільства вже змінює життя кожної людини та кожної організації.

Важливо зазначити, що наслідки цифрової трансформації відрізняються в різних галузях. Зрозуміло, що високотехнологічні галузі найбільш сприйнятливі до цифрової трансформації, але немає сумніву, що цифрова трансформація вплине на всі сектори економіки, не зважаючи на розмір, направленість діяльності та можливості. Усе це зумовлює необхідність дослідження питання цифрової трансформації з позиції системного підходу, що стосується соціально-економічних систем та всіх сфер суспільного життя, а також створює основу для формування цифрової економіки.

На нашу думку, форма, темп і вплив цифрової трансформації не можуть бути однаковими для всіх. Проте інтегрована методика і конкретні рекомендації, суттєвий характер змін соціально-економічних систем шляхом цифрової трансформації формує наукову основу для успіху та ефективності їх трансформації на всіх рівнях цифрової економіки.

У бізнес-колах досить часто панує думка, що для цифрової трансформації достатньо найняти програмістів – розробників сайтів, мобільних додатків, чат-ботів тощо, і організація стане цифровою. Це глибоке непорозуміння!

За нашим переконанням, цифрова трансформація – це не просто автоматизація (тобто впровадження нової технології в існуюче виробництво), вона включає зміни в бізнес-структурах, стратегіях розвитку бізнесу, цифровій культурі, системах продажів, управлінні командою та процесах, а також більш радикальні зміни, коли створюються абсолютно нові продукти, послуги та навіть цілі галузі.

Головним чинником, що стимулює становлення та розвиток цифрової економіки, безсумнівно є інновації. Проте варто зазначити, що найуспішніші інноваційні прориви у світовій економіці за останні десятиліття не були технологічними, а були пов'язані саме з трансформацією бізнес-моделей [1].

Сучасні темпи економічних змін докорінно змінюють і наш підхід до усвідомлення нових трансформацій. Тому замість того, щоб глобально розвивати теорію й відточувати її локально на практиці, сьогодні потрібно мислити не послідовно й ретельно, а паралельно й інтенсивно.

Використання методології цифрової трансформації в контексті цифровізації економіки потребує формулювання та обґрунтування низки ключових аспектів.

Цифрова трансформація, як ми її розуміємо, передбачає повну трансформацію соціально-економічної системи, її поняття, форми, функцій, що впливає на формулювання цілей та робить це дуже складним, проте важливим і відповідальним завданням та вимагає пильної уваги і наукового обґрунтування.

Опитування керівників українських організацій з різних галузей економіки показало, що біля 60 % вже почали цифрову трансформацію, а інші – знаходяться на етапі визначення цілей у своїх бізнес-стратегіях. Мотивація до трансформації бізнес-моделей була досить підсилена через економічну кризу, обумовлену пандемією на COVID – 19, що сприяло, наприклад, впровадженню нових форм торгівлі для поширення клієнтської бази. Основними цілями цифрової трансформації респонденти називають: підвищену задоволеність клієнтів (70 %); зміну бізнес-моделі (50 %); економію коштів (55 %); підвищення ефективності існуючих процесів (48 %); вихід на нові ринки, розширення асортименту продукції та послуг (30 %). За словами респондентів, встановлення цілей цифрової трансформації та розроблення відповідних стратегій належать компетенції вищого керівництва або департаментів, до складу яких входять представники структурних підрозділів організації. Ці дві відповіді набрали близько 50 % голосів, а ІТ посіла третє місце (24 %).

Важливо зазначити, що, з одного боку, цілі цифрової трансформації виступають як результат існуючих потреб суспільства та держави в цифровій економіці, а з іншого – відповідно до вибору цифрової трансформації. Соціально-економічні системи суто суб'єктивні і визначаються індивідами або групами індивідів, чії можливості є вирішенням цієї проблеми. Виходячи з цього, при визначенні цілей цифрової трансформації для тієї чи іншої соціально-економічної системи, необхідно досягти найбільш гармонійного поєднання інтересів бізнесу і стратегічних орієнтирів розвитку суспільних потреб і національних цінностей. У зв'язку з цим пропонуємо використовувати таку формулу для визначення цілей цифрової трансформації соціально-економічних систем: «ціллю цифрової трансформації соціально-економічних систем є системна трансформація їх функціонування та створення умов для досягнення різноманітних конкурентних переваг, які можуть надавати стійкі послуги всім рівням трансформованої системи, ефективно функціонувати в цифровій економіці шляхом повного використання всебічного впровадження цифрових технологій та потенціалу формування єдиного цифрового простору».

Наступним фундаментальним аспектом методології наукового пізнання цифрової трансформації соціально-економічних систем у контексті цифровізації економіки є визначення її об'єкта. На нашу думку, об'єктом

цифрової трансформації є соціально-економічна система на всіх рівнях, реорганізація та зміна концепцій і форм її функціонування шляхом переведення всіх можливих елементів бізнес-систем у цифровий простір та цифрову взаємодію. У якості предмета в методології цифрової трансформації соціально-економічних систем вважаємо за доцільне визначати взаємопов'язану сукупність процесів впровадження та освоєння цифрових інформаційно-комунікаційних технологій, налаштування цифрової взаємодії користувачів у цифровому просторі, подальше перетворення моделі функціонування соціально-економічної системи та зміщення її цифрової площини.

Таким чином, «цифрова трансформація – це складний і багатогранний процес, який змінює спосіб ведення бізнесу, підхід до управління економічними суб'єктами, а також широкий спектр соціальних процесів, які впливають на умови життя, цінності людей і методи соціальної взаємодії» [2, с. 260].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методологія керування бізнесом в умовах цифровізації: монографія (2022). / А. П. Грінько, П. Л. Грінько, Н. Г. Ушакова, Т. В. Андросова, О. А. Кулініч, І. І. Помінова. Х.: МОНОГРАФ. 198 с.
2. Грінько А.П. (2023). Особливості формування інформаційного простору організації в умовах цифровізації. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку бізнесу, фінансово-кредитних та облікових систем: III Міжнародна науково-практична конференція*. 19 травня 2023 року. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. С. 260–263.

УДК 346.5

Петруненко Я. В.

*д.ю.н., професор, старший науковий співробітник
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У процесі дерегуляції господарської діяльності, що полягає, головним чином, у зменшенні державного регуляторного впливу на суб'єктів господарювання, важливу роль відіграють новітні цифрові технології, за допомогою яких не тільки спрощуються дозвільні та контрольно-звітні процедури, але й унеможливаються (або хоча би мінімізуються) порушення законодавства суб'єктами господарювання.

На основі аналізу Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. [1], до таких технологій доцільно віднести: цифрові державні платформи, відкриті дані (публічні реєстри), технології блокчейн та ін.

Так, цифрові державні платформи – концепція утворення державних органів, орієнтованих на одночасне поліпшення якості послуг, оптимізацію кількості державних службовців та зменшення витрат.

Прикладом таких платформ є портал *Дія.Бізнес* [2], на якому суб'єкти господарювання в електронній формі отримують доступ до таких адміністративних послуг: здійснення державної реєстрації прав на нерухоме майно, подання декларацій про готовність до експлуатації самочинно збудованих об'єктів на земельній ділянці відповідного цільового призначення за рішенням суду, подання заяви про отримання містобудівних умов та обмежень, повідомлення для початок підготовчих та будівельних робіт, отримання, розширення, звуження чи анулювання ліцензій для надання послуг та виконання робіт протипожежного призначення, на внутрішні чи міжнародні перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, для імпорту лікарських засобів, крім активних фармацевтичних інгредієнтів тощо.

Спеціальні можливості суб'єкти господарювання отримують завдяки запровадженню електронної податкової звітності, яка суттєво спрощує як процес звітування, так і здійснення податкового контролю. Наразі у тестовому режимі запроваджено (і досить якісно функціонує) програмне забезпечення «Спеціалізоване клієнтське програмне забезпечення для формування та подання звітності до «Єдиного вікна подання електронної звітності» для формування звітності до Пенсійного фонду України, Державної служби статистики України, Державної податкової служби України, а також накладання електронного цифрового підпису та шифрування електронних документів (дослідна експлуатація) [3].

Особливе значення у процесі дерегуляції господарської діяльності мають публічні електронні реєстри, правовий статус яких визначається Законом України «Про публічні електронні реєстри».

Згідно з цим Законом об'єктами реєстрів є інформація про: фізичних осіб, юридичних осіб та об'єднання фізичних та/або юридичних осіб; землі та земельні ділянки із розташованими на них об'єктами нерухомого майна; окремі спеціальні статуси фізичних осіб та їх об'єднання, юридичних осіб, громадських формувань; події; сертифікати, ліцензії, декларації, повідомлення, дозволи, інші документи дозвільного характеру; природні ресурси; інша інформація, визначена цим Законом або іншим актом законодавства, згідно з якими створено відповідні реєстри [4].

Важливо зазначити, що одним із принципів державного регулювання публічних електронних реєстрів є гарантування державою та держателями об'єктивності, актуальності, достовірності, повноти та захищеності реєстрових даних та реєстрової інформації від несанкціонованих змін. Завдяки цьому користувачі реєстрів, зокрема й органи державної влади та місцевого самоврядування, інші суб'єкти владних повноважень у межах своїх повноважень та у встановленому законом порядку отримують можливість перевіряти актуальну та достовірну інформацію про діяльність суб'єктів господарювання, дотримання ними встановлених вимог тощо.

Окремо необхідно зупинитися на можливостях технології блокчейн у процесі здійснення дерегуляції господарської діяльності.

У спеціальній науковій літературі сутність блокчейну розкривається такими його характеристиками, як: 1) надійність розподілу та незмінність зберігання записів про усі транзакції, що будь-коли були здійснені, незалежно від їх кількості; 2) стандартизованість, яка виражається у тому, що одиницею обліку у блокчейн-технології є одиниця виміру певного ресурсу, в якості якого можуть виступати інформація, майно, право тощо [5, с. 45].

Поняття блокчейну визначено у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Зокрема передбачено, що блокчейн – це програмно-комп'ютерний алгоритм децентралізованого публічного або приватного реєстру чи бази даних, функціонування якої забезпечується шляхом взаємодії через інтернет однорангової мережі, або будь-яким іншим способом, що гарантує належний криптографічний захист усіх записів, транзакцій, проведених з використанням відповідної технології [1].

Таким чином, можливо зробити узагальнення, що технологія блокчейн – це захищена за допомогою спеціального криптографічного коду інформаційно-комунікаційна система, яка забезпечує зберігання та можливість доступу користувачів системи до незмінних, хронологічних та стандартизованих даних про усі транзакції, які мали місце між цими користувачами, на умовах анонімності учасників системи.

Слід зазначити, що у багатьох державах світу можливості цієї технології широко використовуються у публічному управлінні.

Наприклад, Швеція з 2016 р. використовує блокчейн-платформу для реєстрації прав на землю; в Японії блокчейн використовується для проведення онлайн-голосування, що сприяє попередженню фальсифікації виборів та забезпеченню швидкого підрахунку голосів [6, с. 8].

Основними можливостями блокчейн-технологій є те, що у цій системі здійснюється запис та перевірка кожної транзакції, не вимагається авторизація третьої сторони, а така технологія є децентралізована. З огляду на це, технологія блокчейн дозволяє розвинути основні економічні, соціальні та політичні інститути та структури через механізм децентралізації, що є абсолютно новим напрямом співпраці держави та суспільства [7, с. 40].

У свою чергу, для суб'єктів господарювання та суб'єктів владних повноважень імплементація блокчейн-технологій надасть можливість: оптимізувати роботу системи електронних закупівель, зокрема дозволить автоматично генерувати дані щодо учасників і забезпечити моніторинг дотримання законодавства при державних закупівлях; підвищити ефективність, інформаційну прозорість і безпеку операцій з бюджетними коштами; знизити операційні витрати; підвищити ефективність адміністрування податків і зборів, зокрема ПДВ, акцизного податку, митних зборів; забезпечити транспарентність процедури визначення та відбору державних інвестиційних проєктів, публічність і прозорість моніторингу виконання державних інвестиційних проєктів, дієвість контролю виконання строків реалізації державних інвестиційних проєктів; запровадити крауд-інвестування з метою залучення приватних інвесторів на засадах публічно-приватного партнерства; вдосконалити процедури складання та виконання бюджетів, а також планів щодо їх виконання; вести електронний документообіг і фінансову звітність, контролювати достовірність обліку тощо [8, с. 129].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що цифрові технології значно спрощують і прискорюють процес дерегуляції господарської діяльності. Зокрема завдяки імплементації досягнень новітніх цифрових технологій у сферу публічного управління та в господарську діяльність виникають такі переваги і можливості як для учасників господарських правовідносин, так і для контролюючих органів: спрощується дозвільна та звітно-контрольна процедури завдяки автоматизації процесу складання та подання звітності, отримання можливості дистанційного подання звітності та документів для отримання, продовження чи анулювання дозвільних документів; відпадає необхідність у проведенні контролю в багатьох сферах господарської діяльності завдяки зосередженню інформації про суб'єктів господарювання, чинність їх дозвільних документів тощо у публічних електронних реєстрах, за допомогою яких можливо формувати відповідні витяги та довідки; внаслідок застосування блокчейн-технологій відкривається можливість попередження зловживань з боку суб'єктів господарювання, зокрема під час участі у процедурах публічних закупівель, при проведенні розрахунків, оцінці господарських та інвестиційних ризиків тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>
2. Портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.diiia.gov.ua>
3. Портал «Електронна звітність». *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/elektronna-zvitnist>
4. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 листопада 2021 р. № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>
5. Кудь О. (2019). Цифрові активи та їх правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн: монографія [рос. мовою] / О. Кудь, М. Кучерявенко, Є. Смичок. Харків: Право. 232 с.
6. Балан О.С., Буковський Д.А. (2018). Технологія Blockchain в публічному управлінні. *Економічний журнал*. № 4 (6). С. 5–10.
7. Ільчук П.Г., Коць О.О., Жулевич М.І. (2019). Технологія Blockchain як інструмент розвитку банківської системи. *Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології*: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 вересня 2019 р.). Київ: УкрІНТЕІ. 404 с. URL: http://www.uintai.kiev.ua/sites/default/files/materyaly_mon_end.pdf
8. Солодовнік О.О., Докуніна К.І. (2021). Технологія блокчейн: суть і перспективи використання у системі державних фінансів України. *Бізнес-Інформ*. № 3. С. 126–131. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-3_0-pages-126_131.pdf

УДК 657./.6-026.195

Іванова Н. А.*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ І АУДИТІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

Потреба у вдосконаленні бухгалтерського обліку та аудиту в Україні стає надзвичайно актуальною через стрімкий розвиток інформаційних ресурсів у сучасній цифровій економіці. Цифрова трансформація є суттєвою характеристикою сучасного світу, що охоплює багато сфер діяльності, включаючи бухгалтерський облік і аудит. Це поняття означає стрімке впровадження цифрових технологій, які змінюють і вдосконалюють процеси обліку, аудиту та фінансового управління в підприємствах та організаціях.

Основними перевагами цифрової трансформації бухгалтерського обліку та аудиту є підвищення ефективності та швидкості роботи. Використання цифрових систем дозволяє автоматизувати широкий спектр облікових функцій, таких як реєстрація операцій, податковий облік і формування звітності. Це значно прискорює обробку фінансової інформації та допомагає працівникам уникнути багатьох стандартних завдань.

Використання цифрових систем також допомагає запобігти помилкам, які можуть виникнути через неувважність або неправильне введення даних. Це підвищує точність фінансової звітності та забезпечує надійність даних.

Крім того, використання цифрових інструментів дозволяє зручно зберігати фінансові дані в електронному форматі, спрощуючи процес подачі звітності та забезпечуючи швидкий доступ до історії транзакцій. Цифрові дані також можуть легко резервуватися для запобігання втраті інформації [1].

Використання цифрових інструментів для аналізу великих обсягів фінансових даних відкриває можливості для визначення тенденцій, створення закономірностей і виявлення відхилень, які можуть залишитися непоміченими при традиційному аналізі. Цей процес допомагає покращити стратегічне управління та зменшити ризики фінансового менеджменту.

Автоматизація багатьох бухгалтерських процесів дозволяє знизити витрати на оплату праці та операційні витрати, пов'язані з обробкою паперової документації, а також економить час.

Таким чином, дані переваги цифрової трансформації в обліку і аудиті не лише підвищують продуктивність та точність роботи бухгалтерських відділів, але й роблять фінансову інформацію більш доступною та цінною для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Однак існують певні обмеження та виклики, які сповільнюють прогрес діджиталізації в бухгалтерському обліку та аудиті. Цифрові інструменти схильні до технічних збоїв і потребують постійного оновлення, що може спричинити проблеми у разі виходу з ладу обладнання чи програмного забезпечення.

Крім того, збільшення обсягу цифрових даних створює ризик кібератак і витоку даних, що може порушити конфіденційність і цілісність фінансової інформації.

Впровадження цифрових систем вимагає навчання персоналу, адаптації до нових технологій і часу на перехідний період.

У деяких випадках відсутність чітких стандартів і правил може перешкоджати впровадженню цифрових рішень для бухгалтерського обліку та аудиту [2].

Так, автоматизація завдань бухгалтерського обліку та аудиту може зменшити потребу в людських ресурсах. Це означає, що багато традиційних завдань, пов'язаних із ручним введенням даних, паперовою роботою та подібними завданнями, можуть стати непотрібними. Хоча це може підвищити ефективність і знизити витрати для бізнесу, це також може мати негативні соціальні наслідки та спричинити соціальні проблеми, такі як безробіття або нестабільний ринок праці для цієї професійної групи. Людям, які втрачають роботу через автоматизацію, може знадобитися перекваліфікація та підготовка до пошуку нової роботи.

Отже, враховуючи дані переваги та недоліки, підприємствам слід ретельно зважити свої потреби та можливості, перш ніж впроваджувати цифрові рішення для бухгалтерського обліку й аудиту, а також вжити заходів для зменшення потенційних ризиків і проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онешко С.В., Дроздова О.Г., Іванова Н.А. (2023). Щодо зростання інформаційного потенціалу цифрового економічного простору: модернізація бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. *Академічні візії*. Вип. 21 (Липень 11). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/446>. (дата звернення: 06.09.2023)
2. Бардаш С. В., Грабчук І. Л. (2021). Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9301> (дата звернення: 06.09.2023)

Жмуденко В. О.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Огляд технологій штучного інтелекту та їх можливостей в сфері управління бізнесом дає змогу поглиблено розуміти потенціал штучного інтелекту для оптимізації бізнес-процесів та прийняття більш обґрунтованих рішень.

Штучний інтелект – це галузь комп'ютерної науки, яка дозволяє комп'ютерам «навчатися» на основі даних та аналізувати їх для здійснення завдань без прямого програмування.

Ось деякі з найбільш популярних технологій штучного інтелекту та їх можливостей у сфері управління бізнесом:

- нейронні мережі (Deep Learning): аналіз великих обсягів даних для виявлення закономірностей та патернів;
- прогнозування попиту, трендів ринку та ведення аналізу конкурентоспроможності;
- покращення персоналізованого маркетингу та рекламних кампаній;
- машинне навчання (Machine Learning): оптимізація управлінських рішень на основі аналізу даних та вивчення попередніх успіхів і невдач;
- прогнозування витрат, продажів та прибутковості, що допомагає покращити бюджетування та планування;
- виявлення аномалій та обмежень в процесах, що сприяє ефективнішому управлінню ризиками;
- аналітика даних та Business Intelligence (BI): автоматизоване збирання, аналіз та візуалізація даних для рішень на основі фактів;
- виявлення ключових показників продуктивності (KPI) та ефективності діяльності підприємства;
- моніторинг діяльності конкурентів та аналіз їхньої діяльності;
- обробка природних мов (Natural Language Processing, NLP): автоматизована обробка текстової інформації, включаючи обробку клієнтських відгуків та звернень;
- розуміння та аналіз контексту комунікації з клієнтами для покращення обслуговування клієнтів;
- аналіз суспільних думок та настроїв для формування стратегій PR та репутаційного управління;
- робототехніка та автоматизація: використання роботів і автономних систем для оптимізації виробничих процесів та логістики;
- автоматизована обробка документів та операцій, що зменшує час і ймовірність помилок;
- застосування «чат-ботів» для покращення обслуговування клієнтів і вирішення їхніх запитань [1].

Ці технології можуть змінити підхід до управління бізнесом, забезпечуючи ефективніші процеси, більш точні аналітичні результати та сприяючи більш вигідним стратегічним рішенням. Однак важливо пам'ятати про етичні аспекти та конфіденційність питання, пов'язані з застосуванням штучного інтелекту в бізнесі, а також про необхідність професійного підходу до інтеграції цих технологій в компанії.

Впровадження технологій штучного інтелекту в процеси управління бізнесом має великий потенціал для покращення ефективності, прийняття більш обґрунтованих рішень та забезпечення конкурентних переваг компанії. Аналіз різних аспектів цього процесу дозволить зрозуміти переваги та виклики, які пов'язані з впровадженням штучного інтелекту в управлінські процеси [2].

Основними пунктами дослідження впливу застосування технологій штучного інтелекту на різні аспекти управління бізнесом та його результативність можуть бути такі:

1. Огляд технологій штучного інтелекту та їх можливостей у сфері управління бізнесом. Вивчення різних видів штучного інтелекту (нейронні мережі, машинне навчання, глибинне навчання тощо) і того, як вони можуть застосовуватися для оптимізації процесів управління в різних сферах бізнесу.

2. Вплив штучного інтелекту на стратегічне планування та прийняття рішень. Дослідження того, як штучний інтелект може допомагати визначати стратегічні напрямки бізнесу, аналізувати ринкові тенденції та забезпечувати більш обґрунтовані рішення на основі великих обсягів даних.

3. Використання штучного інтелекту в управлінні фінансами та ризиками. Аналіз того, як штучний інтелект може допомагати в прогнозуванні фінансових показників, управлінні бюджетами, виявленні фінансових ризиків та аналізі даних для прийняття рішень зі зниження ризиків.

4. Вплив штучного інтелекту на маркетинг та взаємодію з клієнтами. Вивчення того, як штучний інтелект може покращити персоналізацію маркетингових кампаній, аналізувати поведінку клієнтів, передбачати їхні потреби та пропонувати більш ефективні стратегії залучення та утримання клієнтів.

5. Етичні аспекти впровадження технологій штучного інтелекту в управління бізнесом. Дослідження етичних викликів, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту в бізнесі, та розробка рекомендацій для впровадження цих технологій з дотриманням високих стандартів моральності.

6. Порівняння різних підходів до впровадження штучного інтелекту в управління бізнесом. Вивчення досвіду різних компаній, які вже успішно впроваджують технології штучного інтелекту, і визначення ключових факторів успіху та викликів у процесі їхньої імплементації [3].

Основні висновки з аналізу впровадження технологій штучного інтелекту в управління бізнесом. Технології штучного інтелекту можуть допомогти вирішувати складні проблеми та здійснювати обґрунтоване прийняття рішень, аналізуючи великі обсяги даних і прогнозуючи результати дій. Використання штучного інтелекту дозволяє автоматизувати багато рутинних та повторюваних завдань, звільняючи ресурси для більш творчих та стратегічних завдань. Штучний інтелект може змінити структуру робочої сили, замінюючи деякі посади

автоматизованими системами. Це може вимагати перекваліфікації персоналу та адаптації до нових вимог. Штучний інтелект допомагає виявляти та аналізувати ризики в реальному часі, що дозволяє бізнесу приймати вчасні заходи для їх зменшення або уникнення.

Впровадження технологій штучного інтелекту в управління бізнесом є постійним процесом, який вимагає постійного моніторингу, оновлення і вдосконалення. Розуміння переваг і викликів, пов'язаних з штучним інтелектом, допоможе компаніям здійснити успішну інтеграцію цих технологій у свою діяльність та досягнути більшого успіху на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вигоняйло С. М., В'юненко О. Б. (2021). Тенденції розвитку інформаційних технологій у бізнес-аналітиці. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. № 32 (71). С. 51–55.
2. Удовик І.М. (2022). Методи та системи штучного інтелекту / І.М. Удовик, Г.М. Коротенко, Коротенко, В. О. Трусов, А.Т. Харь. Д.: Державний ВНЗ «Національний гірничий університет». 105 с.
3. Глибовець М. М. (2022). Штучний інтелект / М. М. Глибовець, О. В. Олецкий. К.: КМ Академія. 366 с.

Myronchuk Z. P.

*Ph.D. Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Lviv National University of Environmental Protection*

Matskiv H. V.

*Ph.D. Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Lviv National University of Environmental Protection*

Kolach S. M.

*Ph.D. Associate Professor of the Department of Economics
Lviv National University of Nature Management, Ukraine*

IMPACT OF DIGITIZATION ON BUSINESS PROCESS TRANSFORMATION AND ACCOUNTING

In today's rapidly advancing technological landscape, the digitization of business processes has become a necessity for companies wishing to remain competitive. Within this process, one of the most crucial areas of transformation is the accounting system. The goal of transforming this system in the context of digitalization is to enhance the efficiency, accuracy, and speed of processing financial information.

Digitization and digitalization of accounting are two key trends shaping the modern approach to accounting and financial management in organizations. They encompass the implementation and use of digital technologies and software to automate and facilitate accounting processes.

The term "digitization" originates from English and means the penetration of digital technologies into all spheres of public life. Its precise translation from English is "digitizing."

In a broad sense, according to O.Yu. Husieva [2], digitization implies converting information into digital form. However, using this approach, one might equate "digitization" with "automation," though these concepts are distinct. The most significant difference between digitization and automation lies in the fact that automation can be partial or gradually change the existing structure of government services, business services, and other areas of social activity. Digitization, on the other hand, is associated with a change in the approach to business, government, and society as a whole.

According to O. Lytvynov [3], "digitization is a phenomenon that triggers consecutive transformations of the sociocultural code, united by a common vector of development." The researcher links digitization with social communication and analyzes it in terms of changes in social institutions and further development of humanity.

To ensure the legality and effectiveness of digitization processes in enterprises, a series of laws adopted in Ukraine are used. These laws establish the legal framework for the development of digitization in the economy and accounting in Ukraine, promoting the adoption of advanced technologies and practices in these areas.

Currently, Ukraine lacks a comprehensive system for regulating accounting that meets the requirements of the global digital economy. There are discrepancies between various legislative and regulatory acts, as well as insufficient accounting standards regulating the use of digital technologies in financial accounting.

The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" [1] defines the fundamental principles, rules, and procedures for accounting and financial reporting in Ukraine. It regulates electronic accounting and mandates compliance with requirements for the preservation and transmission of financial information.

In this context, research activities focused on developing and implementing new accounting standards tailored to the specifics of the digital economy are exceptionally crucial for Ukraine. These standards will promote uniformity and comparability of financial reporting, contributing to the establishment of a stable and reliable accounting and reporting system that supports economic development and national recovery. The development and implementation of new accounting standards, accounting for the peculiarities of the digital economy, are of paramount importance in ensuring accurate and comparable financial reporting. Research and developments in this area play a pivotal role in the further advancement of accounting and reporting within the context of digital transformation [4].

In the global arena, two main directions can be identified in which digitization is progressing: increasing productivity and envisioning completely digitized enterprises in the future. The adoption of new technologies in business reduces overall costs, thereby increasing profits. Thanks to digitization, enterprises realize their capacity for improvement in their respective fields. Consequently, fewer efforts and resources are needed, as digitization helps overcome certain barriers and facilitates an easier transition to a new level of enterprise management. It is through digitization that business operations undergo significant positive changes. At this stage, many companies have the opportunity to emerge as leaders with minimal costs, solely through the digitization of production processes.

Another direction of digitization is "digital enterprises," which are created using cloud technologies and operate based on remote work. In the economy, it is becoming increasingly challenging to survive if a company is not a "digital business." That's why more and more enterprises are turning to cloud services.

Therefore, in the context of nanotechnologies, to maintain competitiveness, a company should not hesitate to utilize digitization opportunities in all possible directions and forms, including in accounting organization.

Digitization of accounting and its integration into the company's information system is a requirement of the modern digital era. The information system aims to enhance the company's efficiency, strengthen its competitiveness, and transform accounting into an art that "ensures success" for the company.

Furthermore, the conditions for the development of digitizing accounting organization include engaging highly qualified specialists in this field, developing outsourcing relationships, freelancing, and utilizing cloud technologies.

The use of cloud technologies will allow consolidating technical computing resources, IT professionals, and software in a shared cloud. This, in turn, will enable cost savings and increase transparency in accounting, reduce the labor intensity of report generation for economic entities, and control measures.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" No. 2435-IX dated July 19, 2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Husieva O. Yu., Legominova S. V. (2018). Digitalization as a Tool for Improving Business Processes and Optimization / O. Yu. Husieva, S. V. Legominova. *Economics. Management. Business*. No. 1 (23). P. 33–39.
3. Lytvynov O. M. Digitalization on the Threshold of the Digital Dachau. O. V. Lytvynov. *State and Crime. New Challenges in the Postmodern Era*. Kharkiv. Pp. 170–172. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9635>.
4. Myronchuk Z., Tsitska N., Andrushko R., Maletka O., Matskiv H. Digitalization of Accounting as an Effective Element of Management. *Modern Foundations of Economics, Management, and Tourism: Collective Monograph / Lazaryshyn A., Lazaryshyna I., etc.* International Science Group. Boston: [Publisher name].

ПАТЕРНИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Цифрова економіка ставить перед суспільством важливі виклики, пов'язані як з новими методами формування, розподілу та перерозподілу економічних благ (ресурсів), так і вирішення питання зайнятості населення. Одним із ключових питань стане формування нової парадигми зайнятості, як трудової, так і соціальної, і попереднє їй створення нової моделі мотивації до невиробничої (непрофесійної, соціальної) діяльності людей, які вибувають з активного виробничого процесу в результаті роботизації та цифровізації виробництва.

Цифровізація економіки є глобальною інновацією сучасної економіки, що продукує інновації у багатьох сферах діяльності людини. З нею пов'язані зміни парадигми освіти, впровадження інновацій у виробничі процеси, сферу обслуговування, банківську сферу, які впливають на досягнення цілей сталого розвитку. Безпосередньо залежать від темпів та успіху цифровізації наступні цілі: якісна освіта, гідна робота та економічне зростання, індустріалізація, інновації та інфраструктура, сталі міста та населені пункти і відповідальне виробництво та споживання [1].

Крім того, прямо чи опосередковано від цифровізації економіки залежать інші цілі. У цьому ключі вкрай гостро постає питання про підготовку кадрів, які б мали високий рівень професійної мобільності зі значним запасом міждисциплінарних компетенцій, навичками до адаптивності в мінливих умовах, а так само здатними до роботи з інноваціями, включаючи їх генерацію.

Ми переходимо від системи жорстко структурованих виробництв у систему самозайнятості, включаючи фрілансинг, роботу в стилі agile і горизонтально інтегровані виробничі процеси.

Економіка і суспільство стоять на порозі значних трансформацій витрат, тригером яких став перехід до 4-ї технологічної революції, що називається «цифровізацією». Вони значною мірою змінять не тільки структуру виробництва, а й соціально-суспільні відносини і механізм перерозподілу економічних благ. При цьому ті ризики, які виникатимуть в ході цієї трансформації, відносяться до категорії «чорний лебідь» [2].

Цифровізація торкнеться низки точок трансформації:

- Мислення, трансформація якого вимагає переходу працювати з новими сутностями. Цифрове мислення передбачає не просто перехід до цифрування наявних процесів, але якісно новий реінжиніринг суті та сенсу процесів будь-якої організації та державного управління, інший підхід до роботи з даними. Змінюються цінності та пріоритети, а значить, змінюються і патерни мислення та поведінки. Ми маємо перейти до нових сутностей і понять, коли зміни йдуть не за формою, а також за своїм змістом (наповненням).

- Культурні патерни, коли ми маємо справу з новим сприйняттям цінностей і установок, які характеризують як поведінкові прояви, так і запит на соціально-економічний продукт. Сьогодні будь-який блогер стає генератором елементів культури, формує патерни поведінки, що значною мірою змінює наше уявлення про джерела культури та культурних традицій, а транскордонний характер і все більша відкритість інформаційного обміну формують нові причини ідентичності.

- Технології та технологічні трансформації змінюють споживчі переваги, що дає більший комфорт і зручність, нові можливості, приведуть до перегляду всієї структури витрат. Так, трансформація логістики буде визначатися не мережами та видами транспорту, а, наприклад, розвитком 3D-друку, та в умовах того, що в цьому напрямку зроблено вже значні зрушення, то і з погляду матеріалознавства, і з погляду індивідуалізації виробництва і дизайну, і з погляду структури запитів на технологічні потужності спостерігатимуться значні трансформації.

- Фінанси та фінансові інститути (фінансовий ринок) будуть змінюватися значною мірою, не тільки у бік технологізації, що ми й так вже активно спостерігаємо, але й у бік перегляду сутності. Саме в фінансах найбільш яскраво виявився регулятивний арбітраж, що проявляється в криптовалюти та в інших елементах.

- Інститути (соціальні чи громадські) також є найважливішою точкою трансформації під впливом цифровізації.

- Безпека як предмет, який вимагає свого сутнісного перегляду не стільки з точки зору для забезпечення загальної безпеки при все ширшому оперуванні з даними, включаючи персональні дані та дані про специфічні характеристики суб'єкта (будь то людина або організація, включаючи, наприклад, біометрію або моніторинг здоров'я людини і т. д.), скільки з погляду перегляду ставлення до ризику і безпеки як такої, відкритості інформації, не як фактора ризику, а як інструменту можливості.

- Інформація, яка перестає бути просто предметом аналізу в рамках замкнутої сукупності, а починає виступати інструментом глибокої ідентифікації як окремого суб'єкта, так і різномірних сукупностей, формуючи як нові, раніше не доступні патерни поведінки та рішень, виявляючи нелінійність закономірностей, формуючи та фіксуючи «клієнтський досвід» та цифровий слід у різних його проявах, що при правильному оперуванні з даними розширеного спостереження має вивести на принципово нові моделі прогнозування суспільних, економічних та соціальних процесів.

- Освіта, безумовно, буде однією з найважливіших точок трансформації. Вона буде змінюватися як за формою, привносячи елементи ігротехніки та включеності до реальних бізнес-процесів, враховуючи роботи з проєктним підходом та кейсним форматом освоєння компетенцій, а також елементи дистанційного характеру та персоналізованого підходу до формування образотворчості та орієнтованості, при якому університет буде

виступати «точкою складання» та рефлексії знань. Освітня парадигма зміщується в сферу прикладного та міждисциплінарного характеру знань, високого рівня прикладних компетенцій та транскордонності програм.

Перехід до цифрової економіки породжує ключові виклики, робота з якими визначатиме спрямованість подальшого розвитку.

Необхідно виділити головні проблеми подальшого розвитку та успіху цифровізації економіки та досягнення цифровізації сталого розвитку:

- ментальна неготовність до непередбачуваних новацій;
- швидке старіння знання та нереплікованість минулого досвіду на майбутнє;
- нові ризики та нові можливості, якими суспільство поки що не вміє керувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуревич Р., Коношевський Л., Опушко Н. (2022). Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи. OD [інтернет]. 10, Грудень. [цит. за 14, Вересень 2023]; (3-4(38-39):22-46. Режим доступу: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/946>
2. Шахіна І., Подзигун О., Петрова А. і Гордійчук Г. (2022). ЦИФРОВІЗАЦІЯ – ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. (Вер. 2022), 65–77. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-63-65-77>.

УДК 338.432

Тупчій О. С.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Щербаков В. С.
аспірант
Уманський національний університет садівництва

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Аграрна сфера є складовою частиною народногосподарського комплексу, і тому розвиток чи реформування її має здійснюватися на основі певних економічних законів. В той же час сільське господарство має певні особливості, які визначають специфіку функціонування відносин цієї галузі.

Поняття сталого розвитку аграрного сектору нерозривно пов'язане з такими факторами, як виробництво продуктів харчування, раціональне використання економічних і інтелектуальних ресурсів, підвищення якості життя сільського населення та збалансоване використання природних ресурсів.

Основні риси аграрних відносин включають наступне:

По-перше, на відміну від промислових галузей, для яких земля є лише загальною умовою функціонування, в сільському господарстві земля виступає як основний об'єкт виробництва і головний засіб продукції.

По-друге, існує збіг в часі між виробництвом і робочим часом, що призводить до сезонного характеру виробництва. Ця особливість значно впливає на характер аграрних відносин та призводить до використання більшості сільськогосподарської техніки лише протягом певного періоду.

По-третє, кінцевий результат в сільському господарстві визначається сумою зусиль людини та впливом природи.

По-четверте, аграрний сектор відрізняється складністю і різноманітністю економічних зв'язків, що виникають унаслідок його включення до агропромислового комплексу.

По-п'яте, відновлення рентних відносин є важливою складовою аграрних відносин.

По-шосте, важливо розвивати та удосконалювати відносини власності в аграрному секторі.

По-сьоме, важливим аспектом є розвиток та вдосконалення майнових відносин у цій сфері.

Другою особливістю аграрних відносин є збіг періоду виробництва і робочого часу, що породжує сезонну природу сільського господарства. Ця особливість суттєво впливає на характер аграрних відносин, оскільки визначає великий проміжок часу між початком виробництва і отриманням кінцевого результату. Також через сезонний характер виробництва більшість сільськогосподарської техніки використовується лише протягом певного періоду.

Третьою особливістю аграрних відносин є те, що у сільському господарстві кінцевий результат залежить від суми зусиль людини і впливу природних факторів. Ця особливість виникає з тісного взаємозв'язку економічних і природних процесів у сфері сільського господарства. Загалом виробництво сільськогосподарської продукції залежить від гармонійної співпраці людини і природи. Важливо підкреслити, що розвиток сільського господарства не відбувається самопливом і вимагає активного втручання людини в природні процеси. Людина завжди намагалася взаємодіяти з природою, спрямовуючи її ресурси на землеробство, розуміючи, що це необхідно для виживання і продовження існування. Таким чином, ведення сільського господарства вимагає розуміння гармонійних відносин з природою. Питання таких відносин породжують численні екологічні проблеми, які стають важливим завданням для сільськогосподарської галузі. Головними джерелами забруднення природи, зокрема ґрунту, в процесі сільського господарства є використання мінеральних добрив, залишків пестицидів, відходів великих тваринних комплексів, а також ерозія ґрунту.

Для зменшення негативного впливу мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин і тваринних відходів на навколишнє середовище рекомендується:

- використовувати науково обґрунтовані методи і технології для раціонального використання добрив на високому науковому рівні;
- дотримуватися комплексу заходів, спрямованих на зменшення втрат добрив під час їх транспортування, зберігання, змішування та внесення в ґрунт;
- застосовувати комплекс заходів для боротьби з водною і вітровою ерозією ґрунту для збереження родючості ґрунту;
- суворо дотримуватися встановлених нормативів та технологій використання пестицидів і безпечної роботи з ними, щоб уникнути негативного впливу на навколишнє середовище.

Четвертою особливістю аграрних відносин є складність і різноманітність економічних зв'язків, які виникають внаслідок включення сільського господарства до агропромислового комплексу. Сільське господарство не існує в ізоляції, а розвивається у взаємодії з іншими галузями національної економіки.

Успішний розвиток сільського господарства на сучасному етапі вимагає комплексного підходу до вирішення економічних і соціальних проблем, а також суттєвих та якісних змін у сфері продуктивних сил і виробничих відносин.

Отже, у світлі негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище концепція сталого розвитку стає надзвичайно важливою. Людство стикається з важливим вибором: сприяти екологічно безпечному господарюванню або дозволити загостренню екологічних проблем, що може призвести до непоправних зрушень у природних ландшафтах та екосистемах. Розглядаючи будь-який соціально-економічний розвиток, важливо брати до уваги рекреативні можливості довкілля.

Загалом сталий розвиток аграрного сектора вимагає балансування всіх важливих аспектів, включаючи економічні, екологічні та соціальні, і може бути досягнутий лише через відповідальне ведення господарської діяльності та дбайливе ставлення до природних ресурсів.

УДК 004.5:004.7

Харченко Е. В.
*аспірант кафедри інформаційних систем в економіці
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОСТІ

В тенденції сучасного розвитку суспільства лежить технологічний прогрес, який з року в рік набуває все більшої актуальності і розповсюджує свої сфери впливу. Ті аспекти удосконалення і спрощення як побуту, так і різного роду виробничих процесів не лишають байдужими нікого. На перший погляд може здаватись, що всього лише через декілька років нас чекає повна цифровізація, але це ілюзорне бачення, яке виникло враховуючи швидкість розвитку за останні роки, не є дійсним.

Актуальність теми, на мій погляд, бере свій початок приблизно з середини ХХ століття, коли був створений перший комп'ютер. Саме тоді прийшло розуміння всіх потенційних технологічних можливостей цифровізації, які можуть бути створені або розроблені. Через 20 років виникає нова галузь дослідження, відома як «штучний інтелект». Яка сама собою є більш амбіційна і глобальна. Але незважаючи на це вона залишається певним чином забута до тих пір, поки розвиток і технологічні можливості комп'ютерів не дадуть їй змогу розвиватися.

Умовно цифровізацію можна розділити на два етапи. Перший – коли різні підприємства або сфери виробництва почали впроваджувати в свої процеси комп'ютери або інші пристрої (третя промислова революція або цифрова революція). Це достатньо позитивно відобразилося на самій ефективності їх роботи, в тому числі сам процес оцифрування різних паперових звітів, бухгалтерії і таке інше. В тому числі процес цифровізації дійшов і до звичайних користувачів. В подальшому значною перевагою стала поява інтернету. Другий же етап фактично почав відбуватися останні декілька років. Він являє собою «цифровізацію нейронними мережами». Зрозумівши всі переваги даного підходу, все більше і більше компаній або сфер виробництва намагаються впровадити подібні системи. Побут також не залишився без уваги впровадженням і актуальністю систем «Розумний дім». Також з власного погляду і досвіду я би напевно виділив велику ймовірність виникнення третього етапу, який би включав в себе вже максимальну наближеність наслідування інтелектуальних можливостей людини. Але не в найближчі роки точно, враховуючи необхідний технологічний прогрес і те, на якому етапі він сьогодні.

Щодо викликів цифровізації і модернізації будь-яких процесів на сьогоднішній день в цілому, головним фактором можна виділити інтернет, а саме його відсутність у значної кількості населення. За даними ООН, на 2019 рік кількість підключеного населення до інтернету у світі складає 4,1 мільярди людей (53,6 %), і 3,6 мільярди (46,4 %) залишається без нього. Найбільше користувачів в Європі (82,5 %), найменше в Африці (28,2 %) [1]. Причиною цього можуть бути різні фактори, починаючи від фінансової спроможності країни і закінчуючи самою людиною, її культурою або поглядами. Але як показує практика, навіть найбільш консервативні погляди не в змозі будуть супротивитись прогресу.

Навіть такі країни, як Індія, в якій відсоток населення, що не мав доступу до інтернету, достатньо великий, влада намагається вирішити це питання на рівні з цифровим розвитком [2]. Нерозвинута інфраструктура в більшості регіонів, ненадійне покриття в тих регіонах, де є доступ до інтернету, вартість послуг, все це є головним викликом цифровізації в країні. І якщо судити за даними останніх років, то уряд в цьому питанні досяг певного успіху. Станом на 2016 рік інтернет-користувачів було 462 мільйони, що складало 34,8 % від всього населення, а вже станом на 2023 рік – 881 мільйон користувачів, що складає 62,6 % від населення [3].

Серед інших викликів цифровізація економіки, яку сьогодні складно певними чином оцінити, як ефективність, так і її переваги за відсутності достатньої кількості достовірних даних [4]. Попри це також складно враховувати сфери, в яких застосовуються системи підтримки прийняття рішень або нейронні мережі на базі прогнозування ефективності. Причина цьому є саме застосування застарілих підходів і поглядів, що не уможливорює коректне бачення всіх можливостей.

Також слід зауважити погляди певної групи людей з моральної і етичної точки зору, які негативно висловлюються в бік цифровізації і технологій в цілому. На їхній погляд, все це несе певне релігійне підґрунтя [5]. Також часто до цієї групи відносяться люди з поглядами щодо втрати робочих місць, які займуть машини або програми.

Отже, якщо загалом консолідувати цифрову трансформацію суспільства і сфер діяльності, спираючись на використання новітніх технологій, то можемо зазначити, що економічний напрямок все так же активно розвивається, в той час коли звичний побут в певній мірі досяг певних обмежень в цьому питанні.

Кожна сучасна людина сьогодні має або смартфон, або комп'ютер, або телевізор чи все разом і це все має можливість доступу до інтернету. Також є ті, у кого оселя переповнена різними приладами або навіть є система «Розумний дім», що дозволяє дистанційно керувати усім цим. Як не подивись, але шляхів створення чогось кардинально новітнього в цьому питанні не залишилось. Всі процеси максимально діджиталізовані, тільки й лишається, що удосконалювати їх.

Промисловість і різні сфери навпаки намагаються якомога сильніше провадити новітні технології нейронних мереж для досягнення максимальної ефективності і попиту. І з власного досвіду можу стверджувати, що це створює небувалий ажіотаж на ринку розробок подібних систем.

А з приводу того, хто переживає за те, що може лишитись робочого місця через подібний розвиток, можу сказати, що не варто переживати, тому що з розвитком приходять і нові робочі місця. Ми не в змозі зупинити технологічний прогрес, ми можемо тільки йти з ним нога в ногу, а ті, хто не захоче, залишаться на узбіччі цієї дороги і будуть вимушені адаптуватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. MediaSapiens. (2019). Майже половина людей у світі не мають доступу до інтернету — ООН [Електронний ресурс] / MediaSapiens. Режим доступу: <https://ms.detector.media/it-kompanii/post/23747/2019-11-06-mayzhe-polovyna-lyudey-u-sviti-ne-mayut-dostupu-do-internetu-oon/>.
2. Frąckiewicz M. (2023). Інтернет в Індії [Електронний ресурс] / Marcin Frąckiewicz. Режим доступу: <https://ts2.space/uk/інтернет-в-індії>.
3. List of countries by number of Internet users [Електронний ресурс]. 2023. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_Internet_users.
4. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ТРЕНДИ, РИЗИКИ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ [Електронний ресурс]. Razumkov center. 2020. Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.
5. Ценцура К. (2020). Створити Бога. Навіщо ми розробляємо штучний інтелект і чим нам це загрожує [Електронний ресурс] / Костянтин Ценцура. Режим доступу: <https://techno.nv.ua/ukr/popscience/shtuchniy-intelekt-shcho-ce-take-i-navishcho-vin-nam-potriben-50053922.html>.

УДК 004.4'232

Раленко В. С.*викладач кафедри інженерії програмного забезпечення факультет комп'ютерних наук
ЧНУ імені Петра Могили*

УНІКАЛІЗАЦІЯ ANDROID ЗАСТОСУНКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ CHATGPT

Проблема унікалізації коду під час розробки Android застосунків є актуальною, оскільки є вимоги як замовників, так і магазинів для розміщення Android застосунків (таких як Google Play або Amazon Appstore). Для цього Google додав можливість використовувати Proguard. В процесі збірки Android застосунку ProGuard виконує наступні кроки:

1. Компіляція та аналіз: спочатку вихідний код додатку компілюється в байт-код Java (.class файли). ProGuard аналізує ці файли, створює внутрішню модель коду та збирає інформацію про класи, методи, змінні та залежності.
2. Видалення непотрібного коду: ProGuard виявляє та видаляє непотрібний код, такий як невикористовувані класи, методи або змінні. Це допомагає зменшити розмір додатку та покращити продуктивність.
3. Оптимізація: ProGuard застосовує різні оптимізації до коду, такі як злиття методів, злиття класів та видалення непотрібних інструкцій. Ці оптимізації спрямовані на покращення продуктивності додатку та зменшення його виконавчого коду.
4. Обфускація: ProGuard здійснює обфускацію коду, замінюючи зрозумілі назви змінних, методів та класів на скорочені та незрозумілі назви. Це ускладнює реверс-інжиніринг та зменшує ризик крадіжки інтелектуальної власності.
5. Збірка та вивід: після обробки коду ProGuard збирає оптимізований та обфускований код разом зі всіма необхідними ресурсами додатку. В результаті отримується архів APK (Android Package) – готовий для розповсюдження файл додатку.

Загалом процес роботи ProGuard під час збірки Android застосунку включає в себе компіляцію, аналіз, видалення непотрібного коду, оптимізацію та обфускацію. Це допомагає зменшити розмір додатку, підвищити його продуктивність та забезпечити певний рівень захисту від реверс-інжинірингу.

Однак при використанні ProGuard не забезпечується достатньо високий рівень захисту коду від реверс-інжинірингу. Також серед команд розробників є ті, які розробляють застосунки з оманливим вмістом (наприклад відкриття сайту замість обіцяного функціоналу). Вони зазвичай використовують нативний код, але лише як застосунок для модераторів. Через це Google Play блокує оманливі застосунки зазвичай лише після публікації та можуть заблокувати «чесні» застосунки, які не містять в собі прихований код. Сама система proguard мінімально змінює назви методів та зазвичай може деобфускуватись. Також через широке використання ProGuard Google Play може блокувати звичайні застосунки просто за його наявність. Тому додаткова обфускація коду є необхідною для підвищення безпеки Android додатків. Обфускація коду полягає в заміні зрозумілих назв змінних, методів та класів на скорочені, незрозумілі назви з метою ускладнення зрозуміння та реверс-інжинірингу коду.

Додаткова обфускація коду має декілька причин:

1. Захист інтелектуальної власності: обфускований код ускладнює розуміння та аналіз програмного коду іншими розробниками. Це допомагає зменшити ризик крадіжки інтелектуальної власності та незаконного використання коду.
2. Захист конфіденційної інформації: обфускація коду може приховати конфіденційні дані, такі як ключі API, паролі та інші чутливі дані. Заміна зрозумілих назв на незрозумілі значно ускладнює розуміння цих значень при аналізі декомпільованого коду.
3. Унеможливлення зловживання функціоналом: обфускація коду може ускладнити зловживання функціоналом додатків, зменшити можливість зламу або модифікації додатків з несанкціонованими цілями.
4. Зниження ризику вразливостей безпеки: додаткова обфускація коду допомагає ускладнити виявлення потенційних вразливостей безпеки в додатку. Змінні, методи та класи з незрозумілими назвами ускладнюють пошук та використання конкретних компонентів додатка зловмисниками.
5. Виконання вимог відповідності: в деяких випадках, зокрема при розробці фінансових або медичних додатків, вимоги до безпеки можуть вимагати додаткової обфускації коду.

Для додаткової унікалізації Android застосунку та його коду доцільно використовувати програмне забезпечення, яке розроблене на мові програмування Java та використовує бібліотеку JavaParser API.

Оскільки одним з основних завдань програмного забезпечення є перейменування змінних, файлів, класів, ресурсів та інших текстових частин проекту, які підлягають унікалізації, то доцільно використовувати ChatGPT для генерації нових назв. Серед переваг використання ChatGPT можна виділити те, що звичайні генерації наборів символів простіше виділити серед загальних словників назв у проєкті, тим часом коли ChatGPT дозволяє надати слова, які будуть близькі орфографічно та за значенням до справжніх назв, які можуть бути надані.

Отже, додаткова унікалізація коду дозволяє підвищити безпеку застосунку як від блокування, так і від плагіату. Розроблене програмне забезпечення ключі дешифрування коду залишає лише у розробників та не додає у вихідні файли, на відміну від ProGuard. Через це засобами декомпіляції буде майже неможливо отримати оригінальний код застосунку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The ElementTree XML API. URL: <https://docs.python.org/3/library/xml.etree.elementtree.html> (дата звернення: 30.08.2023)
2. JavaParser: Visited. URL: <https://leanpub.com/javaparservisited> (дата звернення: 30.08.2023)

UDC 330:004.738.5

Serhii Shkarlet*Doctor in Economics, Professor, First Vice-rector
Chernihiv Polytechnic National University***Olha Popelo***Doctor in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Management and
Administration Chernihiv Polytechnic National University***Nataliia Tkalenko***Doctor in Economics, Professor, Director of ESI of Management, Food Technologies and Trade
Chernihiv Polytechnic National University***Alina Pinchuk***Doctor in Economics, Associate Professor, Director of ESI of Economics
Chernihiv Polytechnic National University*

DIGITIZATION AND THE LABOR MARKET: CHANGES, CHALLENGES AND EDUCATION TRANSFORMATION

The pervasive integration of contemporary information technologies across the fabric of society stands out as a defining trend in the global economy. Notably, artificial intelligence has assumed a central role in the process of digitizing the economy, influencing various facets of public life. Overlooking the strategic significance of information development processes and the implementation of digital technologies poses a substantial threat to a nation's competitive standing within critical economic sectors.

The advent of digital technologies heralds both the creation of novel employment opportunities and the displacement of extant ones [1]. In response to the rapid evolution of artificial intelligence, individuals in the workforce are compelled to cultivate heightened mobility across diverse job roles, professions, and industries. The landscape of requisite skills in the job market is undergoing a transformative shift, driven by the phenomenon of artificial intelligence generating job prospects at an accelerated pace relative to its replacement of existing positions [2]. Projections by the World Economic Forum underscore this trend, forecasting that by 2025, artificial intelligence will displace 85 million jobs while concurrently engendering fresh roles meticulously aligned with the evolving division of labor among humans, machines, and algorithms [5]. Consequently, the relative significance of specialized professional skills is diminishing, while the currency of versatile, cross-disciplinary proficiencies in high-demand vocations is appreciating. Such adaptable skills empower workers to collaborate harmoniously with technology as opposed to engaging in competitive rivalry with it, thereby enhancing their overall employability and professional mobility [4].

Empirical evidence suggests that in the foreseeable future, the pace of job displacement is poised to outstrip job creation [3]. Survey findings indicate that employers anticipate a reduction in superfluous roles from 15.4% to 9% by the year 2025, concomitant with a corresponding escalation in the prevalence of emerging professions, anticipated to grow from 7.8% to 13.5% of the total workforce across respondent companies [5].

Analyzing the impact of artificial intelligence on the labor market, it is worthwhile to highlight the following advantages: efficiency (artificial intelligence performs tasks faster and more accurately than humans, increasing productivity); automation (artificial intelligence can automate repetitive and monotonous tasks, freeing up people from participating in them); cost reduction (the use of artificial intelligence allows companies to reduce labor and related expenses through automation); improved quality (artificial intelligence can ensure high-quality work as it is not prone to human errors and fatigue); big data analytics (artificial intelligence is capable of analyzing large volumes of data, helping organizations make rational and effective decisions); expanding possibilities (artificial intelligence can facilitate the adoption of new technologies and drive the development of new services and products); enhanced security (artificial intelligence can detect and prevent cyberattacks, ensuring security for organizations and their customers); quick problem-solving (artificial intelligence can rapidly detect and solve issues); improved user experience (artificial intelligence can provide personalized and interactive experiences for users, leading to greater satisfaction and loyalty).

However, it is important to note the disadvantages of artificial intelligence in the labor market: job displacement (as AI replaces humans in certain roles, it can lead to job loss); training and requalification (the use of artificial intelligence requires specialized training and requalification of workers); technology dependence (implementing artificial intelligence requires significant investments in technology and infrastructure, which can be burdensome for organizations); reliance on invalid data and loss of control (artificial intelligence may depend on invalid data, leading to incorrect decisions and outcomes).

To fortify employment prospects and augment resilience in the face of technological disruptions during the digital age, educational systems must accord primacy to the cultivation of highly proficient digital competencies and embark on transformative reforms. These transformative endeavors should encompass the seamless integration of a diverse array of learning technologies, instructional formats, and technological innovations into an integrated educational framework. Attaining an equilibrium between conventional in-person pedagogical models and the utilization of mobile technologies, augmented reality tools, and other digital educational resources assumes paramount importance. Additionally, a judicious delineation of roles and responsibilities between educators and digital learning support mechanisms is indispensable. The augmentation of digital education's quality through advanced data analysis, predictive modeling, and the infusion of artificial intelligence into educational product development is imperative. Furthermore, the refinement of predictive tools to elucidate the interconnectedness between digital transformations within various sectors, fostering interdepartmental cooperation, emerges as a vital facet of this undertaking. These collective initiatives culminate in the establishment of a cohesive digital

educational ecosystem, fostering the convergence of individuals, educational institutions, and businesses across all echelons. This environment, in turn, serves as a catalyst for the cultivation of a nimble and efficient digital economy, harmonizing with the evolving requisites of technological, economic, and societal changes.

REFERENCES

1. Autor D.H. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Work-place Automation. *Journal of Economic Perspectives*. 29(3): 3–30.
2. Bode E., Brunow S., Ott I., Sorgner A. (2018). Worker Personality: Another Skill Bias beyond Education in the Digital Age. *German Economic Review*.
3. Brynjolfsson E., McAfee A. (2011). Race Against the Machine: How the Digital Revolution is Accelerating Innovation, Driving Productivity, and Irreversibly Transforming Employment and the Economy. *Digital Frontier Press*. Lexington, Ma.
4. Frey C.B., Osborne M.A. (2017). The Future of Employment: How Susceptible and Jobs to Computerization? *Technological Forecasting and Social Change*. 114: 254–280.
5. <https://www3.weforum.org>

УДК 614.23/.25.371.27/.315

Кравець О. В.

д.м.н., професор, завідувачка кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет

Клигуненко О. М.

д.м.н., професор кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет

Криштафор Д. А.

к.м.н., асистент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет

Єхалов В. В.

к.м.н., доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет

Станін Д. М.

к.м.н., доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В ІНТЕНСИВНІЙ ТЕРАПІЇ

На сьогоднішній день в інтенсивній терапії використання комп'ютерів зводиться до їх використання як пишучої машинки (реєстрація щоденників стану хворого) та засіб передачі інформації між окремими підрозділами. У найбільш розвинених лікарнях між підрозділами за допомогою інтернету передається інформація про проведені дослідження (лабораторні, комп'ютерна томографія, УЗД та ін.). Це вже значно зменшує час для прийняття рішення лікарем інтенсивної терапії про необхідність проведення додаткових досліджень, розрахунків у потребі в рідині, корекцію електролітів та інші зміни у планах лікування.

Проте при цьому у більшості ситуацій використання цифрової техніки носить характер, так би мовити, секретаря, який тільки передає інформацію, не впливаючи на рішення лікаря. Водночас у більшості ситуацій, при типових захворюваннях, використовуються алгоритми лікування, які затверджені вітчизняними або міжнародними протоколами.

У таких випадках потрібно, використовуючи елементи штучного інтелекту, що вже давно використовуються в інформатиці та програмуванні, об'єднати усі елементи сучасної комп'ютерної техніки.

Тобто за виставленим діагнозом та алгоритмом лікування комп'ютер проведе усі розрахунки потреб організму у необхідних інфузійних середовищах (з урахуванням корекції дефіцитів), визначить потребу в антибіотиках та інших засобах, що використовуються в інтенсивній терапії. При цьому одночасно будуть проведені розрахунки зі швидкості інфузійної терапії, надано час використання тих чи інших засобів.

Саме така математична модель дозволить одночасно і провести облік потреб відділення, і підвищити більшу якість планування необхідної кількості тих чи інших засобів, обладнання та ін.

УДК 35.07:004(477)

Шпига П. С.*к.т.н., докторант кафедри національної економіки та публічного управління
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ПРО ЦИФРОВІ РЕЧІ ТА ПОСЛУГИ

Розбудова сучасної цифрової держави дозволить вивести Україну у світові лідери із залучення інвестицій, протидії корупції, зменшення бюрократії, збільшення зручності взаємодії громадянина з державою. Досвід розвинутих країн свідчить, що числовізація сприяє розвитку держави, поліпшенню керованості економікою, зростанню продуктивності праці та демократизації суспільства. В Україні активно створюються та використовуються нові цифрові сутності (активи, цінності), які існують винятково в цифровому просторі. Прикладами таких об'єктів є віртуальні активи та цифровий контент, які стали важливою частиною цифрової економіки нашої та інших розвинутих держав.

До вересня цього року в Україні було відсутнє правове тлумачення поняття цифрових речей та дієві інструменти захисту прав на них. Верховна Рада України 10 серпня 2023 року ухвалила два проєкти законів, які стосуються цифрових речей, цифрового контенту та цифрових послуг. Це закони «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» (№ 3320-IX) та «Про цифровий контент та цифрові послуги» (№ 3321-IX). На думку законодавців, прийняття цих НПА сприятиме запровадженню у національне законодавство директив Європейського Парламенту і Ради ЄС, ефективному захисту прав на віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, що створюються та існують виключно у цифровій формі. З 03.09.2023 перший закон є чинним, і юридичні та фізичні особи в Україні можуть укладати угоди щодо цифрових речей, враховуючи виникнення відповідних цивільних прав та обов'язків. Набрання чинності другого закону відбудеться 02.03.2024.

В цих законах вводяться ряд нових термінів, які суттєво розширюють термінологічне поле цифровізації. Конституційний Суд України (КСУ) у своїх рішеннях вказує, що конституційні принципи рівності і справедливості вимагають визначеності, ясності і недвозначності правових норм. Оскільки невідповідність законодавчих положень критерію якості не зможе забезпечити їхнє однакове застосування і не виключає необмеженості їхнього трактування у правозастосовній практиці, то це дає підстави для визнання КСУ таких положень неконституційними. В такому випадку неякісні правові норми можуть втратити чинність з дня ухвалення КСУ відповідного рішення. Тому аналіз якості нових термінів у названих вище законах є актуальним.

Закон «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» додає до переліку видів об'єктів цивільних прав новий різновид речей – цифрові речі. Такі речі в Кодексі визначаються як «блага, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність» [1]. Також у НПА окреслено коло цифрових речей, якими є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага. Стаття 177 «Види об'єктів цивільних прав» Цивільного кодексу України (ЦКУ) доповнена другим пунктом, у якому говориться: «об'єкти цивільних прав можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі, що обумовлює форму об'єктів, особливості набуття, здійснення та припинення цивільних прав і обов'язків щодо них». Таким чином Закон запроваджує новий простір для об'єктів цивільних прав, які віднині можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі.

На нашу думку, в цьому та інших термінах слід вживати слово «числове» замість загальноживаного «цифрове», оскільки число є одним з найголовніших об'єктів математики. Воно (число) використовується для підрахунку, вимірювання та аналізу. Саме в числовій формі інформація створюється й обробляється комп'ютером (електронно-обчислювальною машиною), зберігається у віртуальних середовищах і передається в інформаційно-комунікаційних мережах. Тому термінологічно більш коректними є словосполучення «числова річ», «числове середовище», «числова економіка» тощо.

У статті 177 ЦКУ наводяться два критерії для благ, які дозволяють виокремити цифрові речі в окрему правову категорію. Такими критеріями є, по-перше, створення й існування блага виключно у цифровому середовищі, по-друге, наявність у нього майнової цінності. Другий критерій є загальноживаним і не потребує роз'яснень. Перший критерій виокремлення цифрової речі спирається на термін цифрове середовище, поза яким така річ не може створюватися та існувати. Цей термін не є загальноживаним. Його тлумачення відсутнє серед 351 терміна ЦКУ. В прийнятому законі «Про цифровий контент та цифрові послуги» термін «цифрова річ» не використовується, натомість вводиться більш широке, на нашу думку, поняття цифрового контенту [2]. В цьому законі також наводиться таке визначення: цифрове середовище – апаратне, програмне забезпечення та будь-яке мережеве підключення, що використовується з метою отримання доступу до цифрового контенту та/або цифрової послуги та забезпечує можливість їх використання споживачем. Можливість існування цифрових речей в такому середовищі не передбачена, оскільки за визначенням воно використовується тільки для отримання доступу до цифрового контенту чи послуги та забезпечення можливості їхнього використання.

У першому законі (№ 3320-IX) як уточнення поняття цифрових речей окреслено відкритий перелік таких речей, якими названо віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої статті 179¹. До прийняття вищевказаних законів існування та обіг віртуальних активів визначали два закони України – «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та «Про віртуальні активи». В цих законах поняття цифрової речі та цифрового середовища не використовуються.

Поняття «цифровий контент» до вересня 2023 року тлумачилося в двох законах України (Про платіжні послуги, Про авторське право і суміжні права) та двох директивах Європейського Парламенту і Ради ЄС (015/2366 від 25 листопада 2015 року та 2019/771 від 20 травня 2019 року). В цих НПА поняття цифрового чи

іншого середовища існування цифрового контенту не наводяться. Натомість акцентується форма його створення та надання: електронний вигляд, цифрова форма, цифровий формат. В цих та багатьох інших НПА при тлумаченні цифрового контенту використовуються терміни «програмне забезпечення», «програма», «програмний продукт» тощо. Однак при цьому під одними і тими ж поняттями нерідко маються на увазі неідентичні сутності або, навпаки, один і той же об'єкт позначають різними термінами, приводить до суперечок й непорозумінь [3].

Таким чином, спираючись на вищевикладене щодо трактування понять «числова річ», «цифрове середовище» у чинному законодавстві держави, можна зазначити, що в умовах прискореного формування цифрової економіки України необхідно провести додаткові наукові дослідження термінологічної системи цифровізації з метою її уточнення та зменшення ризиків негативного впливу на якість правових норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав. Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text>.
2. Про цифровий контент та цифрові послуги. Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20>.
3. Шлига П. С. (2021). Поняття програмного забезпечення в нормативно-правових актах України. *Major Achievements in Science and Education: Conference Proceedings of the 1st International Conf.* Stockholm, Sweden, 15.10.2021. https://ispic.ngo-seb.com/assets/files/1_conf_15.10.2021.pdf

UDC 004.94

Artem Pozharov*Master's student in Computer Science ERI "Karazin Banking Institute"
V. N. Karazin Kharkiv National University*

ITIL FRAMEWORK AND ITS ROLE IN MODERN DIGITAL TRANSFORMATION

In the era of digital transformation and ever-evolving technological landscapes, effective IT Service Management (ITSM) has become pivotal for organizations to maintain operational excellence and meet the dynamic demands of their customers and stakeholders. The Information Technology Infrastructure Library (ITIL) has long been recognized as the de facto framework for ITSM, and with the introduction of ITILv4, it has undergone significant enhancements to adapt to the modern digital era.

This scientific work delves into a comprehensive analysis of ITILv4, shedding light on its principles, practices, and its role in shaping contemporary IT service delivery. It explores how ITILv4 aligns with the challenges and opportunities presented by the digital world and the evolving business landscape.

The study begins by providing a historical overview of ITIL, tracing its evolution from earlier versions to the current ITILv4. It highlights the shift from a process-oriented approach to a more holistic, value-driven framework that emphasizes the co-creation of value with customers and stakeholders.

One of the key components of ITILv4 is the Service Value System (SVS), which forms the core of the framework. This work thoroughly examines the SVS, dissecting its elements, including the Service Value Chain, Guiding Principles, and Governance Model. It elaborates on how organizations can adapt and adopt these components to enhance their service management practices.

Furthermore, the study delves into the ITILv4 practices, categorizing them into four dimensions: Organizations and People, Information and Technology, Partners and Suppliers, and Value Streams and Processes. Each dimension is scrutinized to understand its relevance and application in modern ITSM.

A critical aspect of ITILv4 is its flexibility and scalability. This work explores how ITILv4 can be tailored to suit the unique needs of organizations of varying sizes and industries, making it adaptable for both large enterprises and small businesses.

The work also addresses the integration of ITILv4 with other frameworks and methodologies such as Agile, DevOps, and Lean. It investigates how ITILv4 can complement and enhance these practices, promoting a more seamless and efficient IT service delivery.

Lastly, the study discusses real-world case studies and success stories of organizations that have implemented ITILv4. It highlights the tangible benefits they have realized, including improved customer satisfaction, streamlined processes, and increased efficiency.

In conclusion, this scientific work provides a comprehensive and detailed exploration of ITILv4, emphasizing its significance in the context of modern ITSM. It serves as a valuable resource for organizations, IT professionals, and researchers seeking to harness the potential of ITILv4 to navigate the complexities of the digital age and deliver superior IT services.

Keywords: ITILv4, IT Service Management, Service Value System, Digital Transformation, ITSM Practices, Framework Integration, Case Studies.

REFERENCES

1. Axelos. (2019). ITIL® Foundation: ITIL 4 Edition. TSO (The Stationery Office).
2. Bannister J., & Oates G. (2019). ITIL® 4 Essentials: Your essential guide for the ITIL 4 Foundation exam and beyond. IT Governance Publishing.
3. Davies A., & Davies L. (2019). ITIL® 4 Managing Professional: High-velocity IT. TSO (The Stationery Office).
4. Dion Training Solutions. (2020). ITIL® 4 Foundation Exam Preparation Guide: Your Complete Guide to Passing the ITIL 4 Foundation Exam on Your First Attempt. Dion Training Solutions.
2. Macfarlane I., & Cvetkovic C. (2019). ITIL® 4 Managing Professional: Create, Deliver and Support. TSO (The Stationery Office).
3. Macfarlane I., & Cvetkovic C. (2020). ITIL® 4 Managing Professional: Direct, Plan and Improve. TSO (The Stationery Office).
4. Macfarlane I., & Cvetkovic C. (2020). ITIL® 4 Managing Professional: Drive Stakeholder Value. TSO (The Stationery Office).
5. Rance S., & Hanna A. (2018). VeriSM™ - A service management approach for the digital age. Van Haren Publishing.
6. Rance S., & Hanna A. (2019). VeriSM™ Unwrapped and Applied: Delivering and managing services in the digital age. Van Haren Publishing.
7. Smalley A., Brouwer P., de Jong A., & van Bon J. (2018). FitSM: Standards for lightweight service management. Van Haren Publishing.
8. ISO/IEC. (2018). ISO/IEC 20000-1:2018 Information technology — Service management — Part 1: Service management system requirements. International Organization for Standardization/International Electrotechnical Commission.
9. Salleh N., Mendes E., & Grundy J. (2015). Empirical studies of agile software development: A systematic review. *Information and Software Technology*. 52(6), 564–584.

10. Humble J., Molesky J., & O'Reilly B. (2015). *Lean Enterprise: How High Performance Organizations Innovate at Scale*. O'Reilly Media.
11. Kim G., Debois P., Willis J., & Humble J. (2016). *The DevOps Handbook: How to Create World-Class Agility, Reliability, and Security in Technology Organizations*. IT Revolution Press.
12. Davenport T.H., & Harris J.G. (2007). *Competing on Analytics: The New Science of Winning*. Harvard Business Review Press.
13. Langerman M., & van der Merwe A.J. (2020). Case Study: Implementing ITIL 4 at a South African Financial Services Company. *Proceedings of the 2020 Annual Conference of the South African Institute of Computer Scientists and Information Technologists (SAICSIT '20)*. September 14–16, 2020, Cape Town, South Africa.
14. Alshammari F.A., Alshammari M.T., Alotaibi M.M., Alotaibi S.A., Alzaidi A.A., & Alzaidi B.A. (2019). Implementing ITIL Framework to Improve the Quality of Academic Services at Saudi Universities: A Case Study of King Saud University in Riyadh City. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*. 10(2), 1–11.
15. Kaurav R.P.S., Sharma S.K., & Sharma M.K. (2017). Implementation of ITIL Service Operation Processes in an Organization for Effective Service Delivery: A Case Study Approach Using ISM Methodology. *Global Journal of Flexible Systems Management*. 18(3), 191–206.

UDC 004.4

Hlib Horban*PhD in Engineering, Associate Professor of the Department of Software Engineering
Petro Mohyla Black Sea National University***BUILDING AN INFORMATION SYSTEM FOR COLLECTING AND ANALYSING SPORTS RESULTS
IN ACADEMIC ROWING AS A COMPONENT OF THE DIGITALISATION OF THE SPORTS
EDUCATIONAL PROCESS**

The progress of modern sport is inextricably linked to scientific research and the introduction of technological innovations into the training process of athletes. After several years of crisis, all social aspects of life, including sports, are on the rise. Each new stage in the development of any sport requires a qualitatively new solution to these problems.

The creation and implementation of systems based on the latest information technologies and sophisticated data processing methods are becoming increasingly important for collecting, transmitting, storing and analysing data from various sensors in sports.

Modern artificial intelligence methods used in sports include cluster analysis, regression algorithms, support vector machine, K-nearest neighbours method, associative rules, neural networks, and fuzzy logic methods used to classify, cluster, and predict specific sports data. Today, in particular, data analysis using self-learning methods is increasingly being discussed as a promising area of application in sports science [1, 2]. Computer systems with the concept of fuzzy logic used in sports include collected data from sensor devices, as well as recommended suggestions with criteria for proper exercise performance. The ultimate goal is to combine the developed procedures into a computerised training system with automated feedback on the performed technique [3].

Rowing is a sport with a predominantly endurance-based approach, in which anthropometric data and body weight are an advantage. The effectiveness of competitive activity is determined by elements specific to rowing. In cyclic sports related to the manifestation of endurance, the most important are the uniformity of passing different distance segments and the level of distance speed.

The aim of the study is to improve the effectiveness of the system of physical education of students in rowing as a sport at the Petro Mohyla Black Sea National University by building and using in the educational process a system of data processing of physical fitness, development and functional capabilities of students with further data analysis, which will be able to identify hidden patterns and relationships, as well as predict future sports results.

For the current study, students of the Petro Mohyla National University of Kyiv were tested in rowing on the Concept 2 simulator. This simulator uses a PM5 monitor to record and store the results, which makes it possible to accumulate and store data for a certain period of time. There is a possibility of data exchange between the PM5 monitor and a personal computer, according to which the data is stored in CSV format.

The study involved 195 students of the Petro Mohyla National University, including 121 students from Ukraine and 74 international students. Before the test, each student's height, weight and pulse were measured. After the test, each student's pulse was measured again. All results were recorded in a protocol.

The protocol contains the following data: date and time of the rowing test, number, name and surname, gender, distance, heart rate before and after the test, weight and height of the student.

```
import numpy as np
import pandas as pd

pd.set_option("display.precision", 2)

df = pd.read_excel('./ConceptData_Full.xlsx')

df.head()
```

ID	Name	Sex	Nationality	Age	Date	Time	ConceptNumber	Meters_2min	SPM_2min	...	Watt_6min	Meters	Avg SPM	/500m	Cal/hr	Watt	HeartRat
0	1	█	Ukrainian	20	29.11	16.01	5	586	27	...	180	1547	24	01:56.3	1064	222	
1	2	█	Ukrainian	19	29.11	9.45	5	464	32	...	191	1431	30	02:05.7	905	176	
2	3	█	Ukrainian	19	29.11	10.59	5	500	35	...	126	1346	33	02:13.7	803	146	
3	4	█	Ukrainian	20	29.11	12.21	8	618	33	...	240	1690	29	01:46.5	1296	290	
4	5	█	Ukrainian	19	29.11	12.21	5	539	32	...	163	1463	29	02:03.0	946	188	

5 rows × 32 columns

Figure 1. Importing data from an xlsx file to a DataFrame and displaying it

In turn, the PM5 monitor is used to record and store the results of training on the rowing machine, which makes it possible to accumulate and store data for a certain period of time. There is a data exchange functionality between the PM5 monitor and a personal computer, according to which the data is saved in csv format. The following data is imported from the monitor: training mode, total distance in metres covered during the entire training period; average number of strokes during training; training time, power of strokes in calories per hour and watts by total distance.

The initial analysis of the raw data was carried out in Python using the Pandas library. It is very convenient to download, process and analyse tabular data using SQL-like queries. In conjunction with the Matplotlib and Seaborn libraries, it provides a convenient visual analysis of tabular data. The main data structures in Pandas are the Series and DataFrame classes. The former is a one-dimensional indexed array of data of some fixed type. The latter is a two-dimensional data structure, each column of which contains data of the same type. The DataFrame is perfect for representing real data: rows correspond to feature descriptions of individual objects, and columns correspond to features.

In particular, Pandas imported data from the xlsx file into the DataFrame structure. Jupyter Notebook is a very convenient tool for data analysis, representing a development environment where you can immediately see the result of code execution and its individual fragments. In Fig. 1 shows the result of importing the original data set described above into the DataFrame structure using Jupyter Notebook

The dataframe capabilities of the Pandas library allow for some visual data analysis. In this case, the results of the analysis become more visualised using visualisation. Pandas provides some graphing capabilities.

This analysis will be one part of the future system of data collection, monitoring, analysis and forecasting of sports results. In the future, we plan to conduct a deeper analysis using machine learning and artificial intelligence methods, as well as to implement a web application using the Django framework to record data from sports training and tests instead of keeping paper records for physical education teachers. Based on in-depth data analysis, the system will be able to make predictions of future results and select the necessary training modes.

REFERENCES

1. Lamb P., Bartlett R., Robins A. Self-organizing maps: An objective method for clustering complex human movement. *International Journal of Computer Science in Sport*. 9(1), 2010. Pp. 20–29.
2. Novatchkov H., Baca A. Fuzzy logic in sports: a review and an illustrative case study in the field of strength training. *International Journal of Computer Applications*. 71(6), 2013. Pp. 8–14.
3. J. Wang R., Chen X., Sun M., She F., etc. Recognizing human daily activities from accelerometer signal. *Procedia Engineering*. 15, 2011. Pp. 1780–1786.

УДК 331.1+005.95

Кондратюк І. І.
*аспірант кафедри національної економіки та фінансів
Університет економіки та права «КРОК»*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

За сучасних умов цифрова трансформація – це ключове організаційне зрушення, що спричиняється, встановлюється або підтримується цифровими технологіями, які радикально змінюють підхід до бізнес-операцій. Цифрова трансформація змінює спосіб роботи всього підприємства, а особливо бізнес-процеси та завдання. Під впливом мінливого соціально-економічного середовища цифрова трансформація реалізується через застосування цифрових ініціатив та інноваційних технологій для втілення важливих реформ у способах управління бізнесом, що призводить до значних змін не лише на підприємстві та в галузі, а й у економіці загалом.

Цифровізація відрізняється від цифрової трансформації, яка визначається як здатність конвертувати доступні продукти та послуги у цифровий формат, який забезпечує більшу перевагу, ніж матеріальний продукт (Heavin C. et al., 2018). Таким чином, цифрові технології вже на етапі введення не лише сприяють економії витрат, а й покращують процес обслуговування клієнтів та внутрішню систему управління.

Цифрове управління персоналом (цифровий HR) – це оптимізація процесів, у якій використовуються соціальні, мобільні, аналітичні та хмарні технології (SMAC), щоб зробити процес управління персоналом більш ефективним, результативним та взаємопов'язаним (Zhang J. et al., 2023).

Для управління персоналом цифрова трансформація має два аспекти: транзакційний та трансформаційний. Транзакційний включає такі процеси, як розрахунок заробітної плати, управління відпустками, управління пільгами і управління часом, тоді як трансформаційний включає управління талантами (набір персоналу, навчання, мобільність, продуктивність, бізнес-аналітика, планування робочої сили і використання великих даних) (Махмудов Х. та ін., 2023).

Цифрові підходи до управління персоналом відіграють все більшу роль і сьогодні є основою формування HR-стратегії та стратегії підприємства загалом. Цифровий підхід до HR-стратегії побудований на принципах цілісності моделі управління, вимірності, аналізу в реальному часі, інтеграції даних та технологічної гнучкості у сфері управління людськими ресурсами (Канцур І. Г. та ін., 2022). Його мета визначається як управління людськими ресурсами на основі цифрових технологій підвищення ефективності HR-процесів. Цифровий HR заощаджує час та підвищує продуктивність функцій менеджерів, процеси управління персоналом стають простішими та швидшими завдяки цифровій трансформації, що дозволяє HR-спеціалістам вдосконалити робочі процеси і сконцентруватися на більш важливих завданнях та творчих ініціативах у своїх функціональних областях. Це означає, що цифрове перетворення функцій HR має більший ефект, ніж звичайне підвищення ефективності.

Цифрові інтегровані бізнес-процеси управління персоналом підвищують продуктивність функцій інформаційних систем, їх прозорість, дозволяють контролювати показники робочої сили в реальному часі та відстежувати і оптимізувати витрати. Загалом же цифрові технології, що використовуються сьогодні у сфері управління персоналом, спрямовані на ідентифікацію, збирання, моделювання і прогнозування даних з метою підвищення ефективності роботи підприємства.

Управління персоналом відноситься до сфер управління, у якій можливо, у тій чи іншій мірі, оцифрувати практично всі функції та життєвий цикл працівника. Використовувати передові технології можна починаючи з етапу пошуку та найму кандидата (наприклад, чат-бот зі штучним інтелектом, блокчейн) для публікації вакансій, перевірки профілю кандидата, проведення співбесід тощо. Технологія штучного інтелекту може заощадити витрати та використати історичні дані для швидкого та точного пошуку і перегляду профілів потенційних кандидатів. Технологія блокчейн дозволяє здійснювати обмін інформацією про вакансії та забезпечує конфіденційність. На основі використання цифрових платформ підприємство може здійснювати цифрове навчання, включаючи створення бази знань за допомогою штучного інтелекту, відстежувати ступінь потреб персоналу у навчанні, організувати процес проведення навчання та зворотний зв'язок про результати за допомогою штучного інтелекту, метавсесвіту та інших передових технологій. Крім того, за допомогою цифрових технологій на підприємстві може автоматично нараховуватися заробітна плата та премії, відстежуватись проходження працівниками програм підвищення кваліфікації, управління навичками і компетенціями, здійснюватися відбір спеціалістів за заданими параметрами для виконання певних проектів тощо (Грішнова О. А. та ін., 2018). При цьому перевагою передових технологій, що застосовуються у цифровому HR, є відсутність проблем, пов'язаних із питаннями дискримінації, справедливості, конфіденційності інформації та інших параметрів, яких неможливо уникнути за умов суб'єктивної оцінки.

Одночасно із необхідністю впровадження цифрових платформ, які вже сьогодні у відомих провідних компаніях практично повністю керують талантами та командною роботою підприємства, цифрова трансформація управління персоналом потребує залучення нового типу менеджерів із новим способом мислення, що допомагають зміцнювати та розвивати інноваційні команди, запроваджують нові функції, завдяки чому працівники стають більш залученими у процеси, а команди працюють разом ефективніше.

Узагальнюючи вищесказане, вважаємо, що алгоритм успішного цифрового HR на будь-якому підприємстві має складатися з чотирьох етапів:

1. Організація цифрового управління персоналом. На цьому етапі підприємства інвестують у таланти та створюють технологічні платформи, які ефективно керують HR-процесами (зазвичай через існуючих постачальників HR-технологій).

2. Підвищення ефективності управління персоналом. На цьому етапі цифрові технології використовуються для вдосконалення методів роботи з людьми, навчання, управління продуктивністю, спілкування у колективі тощо.

3. Акумулявання інформації. На цьому етапі відбувається збір необхідної інформації з метою впливу на ефективність бізнесу. Внутрішні дані поєднуються із зовнішніми даними, стають максимально доступними, а HR-аналітика використовується для створення важливої для ефективної діяльності підприємства інформації.

4. Формування зв'язків. На заключному етапі цифровий HR використовується для створення зв'язку між людьми, а цифрові технології дозволяють посилити почуття приналежності до команди та участі в успішному досягненні кінцевих результатів роботи підприємства.

Отже, використання нових HR-технологій має важливе значення для управління талантами (за які наразі відбувається боротьба між передовими компаніями), ухвалення стратегічних рішень за умов невизначеності та загального успіху будь-якого сучасного підприємства в умовах тотальної цифровізації економіки. Цифрові технології дозволяють HR-менеджерам здійснювати ефективний підбір та адаптацію працівників з мінімальними витратами часу і коштів, розробляти дієві механізми мотивації на основі результатів об'єктивної оцінки персоналу, організувати безперервний процес навчання та підвищення кваліфікації працівників, а також діджиталізувати ще дуже багато процесів. Все це сприяє зростанню задоволеності та лояльності персоналу і підтримці помірному впливу глобального економічного середовища та цифровізації на підприємство загалом у міру його безперервної трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грішнова О. А., Шевчук В. А. (2018). Світовий і український ринок праці у сфері веб-технологій: порівняльна оцінка привабливості професій. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 1. 59–68.
2. Грішнова О.А. (2009). Інтелектуалізація праці – визначальна ознака постіндустріального суспільства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* : зб. наук. праць Приазов. держ. техн. ун-ту. Маріуполь. С. 147–150.
3. Канцур І. Г., Кононова О. Є., Хмарська І. А. (2022). Управління персоналом в умовах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2. 103–108. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.103
4. Махмудов Х., Чухліб В. (2023). Вплив цифрових технологій на ефективність управління персоналом. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 4 (32). 17–26. DOI: 10.25140/2411-5215-2022-4(32)-17-26
5. Heavin C., Power DJ. (2018). Challenges for digital transformation—towards a conceptual decision support guide for managers. *Journal of Decision Systems*. 27(sup1). 38–45. DOI: 10.1080/12460125.2018.1468697.
6. Zhang J., Chen Z. (2023). Exploring Human Resource Management Digital Transformation in the Digital Age. *J Knowl Econ*. 1–17. DOI: 10.1007/s13132-023-01214-y.

УДК 378.004

Терентьєва Н. О.
д.пед.н., професор, директор ННМІ ЧНУ імені Петра Могили
Гуралюк А. Г.
к.пед.н., с.н.с., завідувач відділу цифрових технологій і комп'ютерного забезпечення
ДНПБУ імені В.О. Сухомлинського
Гнезділова К. М.
д.пед.н., професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти
ЧНУ імені Богдана Хмельницького
Касярум С. О.
к.пед.н., доцент, доцент кафедри вищої математики та інформаційних технологій
Черкаський інститут імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ – НЕОБХІДНІСТЬ ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ

Науково-технічний прогрес у сфері інформатизації багатьох галузей людської діяльності спричинив бурхливий розвиток технологій роботи із інформацією, у першу чергу удосконалення таких засобів автоматизації роботи з нею, як інформаційні мережі, створення зручного інструментарію для зберігання, накопичення, обробки, передачі великих обсягів тощо.

Становлення сучасного суспільства у якості інформаційного супроводжується як трансформацією всіх його структур, так і переосмисленням їх ролі в існуванні соціуму. Таке переосмислення вимагає впровадження нових конструктивних підходів до діяльності інституцій, що стало системоутворюючим фактором цифровізації суспільних відносин.

Відзначимо, що цей процес є непростим і далеко неоднозначним. Існує ряд досить відмінних між собою трактувань терміна «цифровізація». Спільним між цими трактуваннями є розуміння, що цифровізація є деяким процесом, пов'язаним із електронною автоматизацією, тобто впровадженням високотехнологічних пристроїв, що використовують цифрове представлення інформації.

Суттєвою відмінністю цифровізації від інформатизації є значно більші обсяги впровадження та використання цифрових пристроїв у різних сферах людської діяльності та наявність достатньо повно розробленого цифрового контенту для підтримки цієї діяльності.

На державному рівні Україна доєдналась до Міжнародної інноваційної програми «Трансформація цифрової педагогіки» (2022 рік) і стала 17-ю країною, яка реалізує цю інноваційну програму (розроблена за участю Вищої школи педагогічних наук Гарвардського університету та Університету Мічигану, реалізується завдяки партнерству Академії інновацій та цифрової освіти «Hewlett-Packard» (HP IDEA) в Україні та громадської організації «ЕдКемп Україна»), спрямовану на розширення цифрового та педагогічного потенціалу освітян [2, с. 8, 3].

Повернення традиційного навчання чекати немає сенсу, оскільки суспільство невпинно розвивається у бік цифровізації, зокрема й освітньо-наукових інформаційних послуг. А коректно їх створювати, застосовувати, рекомендувати, верифікувати, диференціювати – це одне з найважливіших завдань професорсько-викладацького та наукового складу закладів освіти і науки України [2, с. 8].

Зокрема для майбутніх фахівців ДСНС – жоден медійний контент не замінить реального подолання полоси перешкод або відпрацювання навичок гасіння пожежі або розбирання завалів. Навіть програма «Інтерактивний інспектор» не компенсує активного навчання, практики та стажування. Аналогічна ситуація для підготовки фахівців Сил безпеки і оборони, фахівців медичної галузі, яких неможливо підготувати лише за допомогою цифрового контенту. Хоча симулятори різних рівнів і категорій є невіддільною складовою підготовки відповідних фахівців. Зокрема їх освітньо-професійна підготовка має бути безпосередньо пов'язана з використанням бойових роботизованих модулів, безпечних апаратів, можливість використання штучного інтелекту, забезпечення кібербезпеки й інше. Усе це змінює середовище, що впливає на сучасну та перспективну модель навчання фахівця майбутнього. І тут у нагоді стають цифрові колекції, утворювані з урахуванням міжнародних принципів, розроблених Національною організацією міжнародних стандартів США (National Information Standards Organization, NISO) та опублікованих у «Керівництві зі створення цифрових колекцій» (Framework of Guidance for Building Good Digital Collections) [1, с. 14].

Отже, об'єктивізуючи освітній процес через застосування цифрового контенту, обов'язковою умовою підготовки вбачаємо людський досвід та високий рівень професійної компетентності разом зі спроможністю та здатністю здійснювати процеси навчання та научіння з метою підготовки компетентних та здатних до самовдосконалення і самореалізації фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуралюк А.Г. (2023). Розроблення цифрових колекцій. *Формування онлайн-віртуальних колекцій електронних освітніх ресурсів в умовах російської агресії: зб. матеріалів круглого столу* (Київ, 17 трав. 2023 р.). Вінниця: ТВОРИ. С. 13–15.
2. Терентьєва Н.О. (2023). *Формування онлайн-віртуальних колекцій електронних освітніх ресурсів в умовах російської агресії: зб. матеріалів круглого столу* (Київ, 17 трав. 2023 р.). Вінниця: ТВОРИ. С. 7–9.
3. Україна доєдналась до Міжнародної інноваційної програми «Трансформація цифрової педагогіки». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-doyednalasya-do-mizhnarodnoyi-innovacijnoyi-programi-transformaciya-cifrovoyi-pedagogiki>

УДК 004.327

Миросєді О. В.*студентка 3 курсу кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна***Панасенко Г. С.***к.пол.н., доцент, доцентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

ПЕРЕВАГИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Протягом останніх років можна спостерігати активну цифровізацію різних сфер життя людини. Важливим аспектом нашого життя стали сучасні технології, мережа Інтернет, гаджети тощо. Разом з тим, цифрова обізнаність вплинула на зміну різних галузей господарства, сприяючи переведенню тих чи інших процесів у цифрову площину. Це актуально й для міжнародних відносин, для яких існує низка викликів, які можуть стати причиною негативних явищ, наприклад, у контексті взаємодії між державами. Отже, цифровізація має як позитивний, так і негативний вплив на стан сучасних міжнародних відносин.

Питанню цифровізації присвячені праці науковців та дослідників. Так, на думку І. В. Струтинської, «цифровізація – це процес, основне призначення якого полягає у досягненні цифрової трансформації наявних та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові, більш ефективні та сучасні» [1].

Поняття цифровізації було відображено у «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки». Згідно з даною концепцією, «цифровізація – це процес насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [2].

Одним із яскравих проявів цифровізації у міжнародних відносинах є цифрова дипломатія, або Е-дипломатія як особливий різновид дипломатичних відносин, що набув значного поширення на межі ХХ–ХХІ століть, коли дипломати почали використовувати нові інструменти дипломатії, які виходили б за межі існуючих політичних інструментів. Відповідно, цифрова дипломатія – це такий різновид дипломатичних відносин, який дає можливість політикам проявляти інтернет-активність, використовуючи сучасні технології. Таким чином, дипломати створюють власні сторінки у соціальних мережах, у інтернеті публікуються різні матеріали для ширшого загалу про внутрішню та зовнішню політику певної держави. Яскравим прикладом електронної дипломатії може слугувати створення офіційних сайтів дипломатичних відомств, де публікується уся важлива інформація про особливості організації політичних відносин країни. Така практика є характерною сьогодні й для України [3].

Також слід зазначити, що сьогодні цифровізація є важливим аспектом розвитку сучасної публічної дипломатії, а також її складовою – культурної. Особливо актуальним вплив на культурну дипломатію виявився за часів пандемії Ковід-19, коли країни не мали можливості розвивати та популяризувати свою культуру наживо, тому почали використовувати можливості сучасних технологій: з'явилась велика кількість віртуальних екскурсій до музеїв та визначних місць, домашні концерти виконавців, що транслюються онлайн тощо [4].

- Отже, можна виділити наступні переваги цифровізації у міжнародних відносинах:
- Збільшення доступності і обміну інформацією (цифрові технології дозволяють швидко обмінюватися інформацією між країнами, що поліпшує спілкування і сприяє розвитку міжнародних діалогів).
- Полегшення ділового співробітництва (віртуальні платформи, електронний бізнес і торгівля сприяють розвитку міжнародного бізнесу та торгівлі, що може призвести до економічного зростання).
- Збільшення впливу маленьких країн (малі країни можуть використовувати цифрові технології для збільшення свого впливу у світі шляхом активної участі в міжнародних обговореннях і вирішенні глобальних питань).
- Полегшення гуманітарної допомоги (цифровізація спрощує збір та розподіл гуманітарної допомоги під час природних катастроф і глобальних криз).

Виходячи з цього, варто зазначити виклики цифровізації у міжнародних відносинах: кібербезпека, тобто зростаюча залежність від цифрових систем створює ризики для національної і міжнародної кібербезпеки. Держави повинні співпрацювати, щоб захистити свої цифрові інфраструктури; приватність і дані, тобто збільшення обсягу збирання, зберігання і обробки особистих даних викликає питання про захист приватності громадян і необхідність розробки міжнародних нормативних актів; цифровий розрив, тобто країни з низьким рівнем доступу до цифрових технологій та навичок можуть залишитися відсталими у глобальному контексті. Міжнародні організації можуть допомагати у зменшенні цього розриву.

Виходячи з цього, можна запропонувати наступні шляхи подолання викликів цифровізації у міжнародних відносинах: міжнародна співпраця (між країнами і міжнародними організаціями), яка важлива для вирішення кібербезпеки, захисту приватності та розвитку цифрових інфраструктур; розробка стандартів (для забезпечення спільної відповідальності та стабільності); доступ до освіти та інфраструктури через доступ до освіти з цифрових технологій і розвивати інфраструктуру в менш розвинених країнах; захист прав людини, включаючи приватність та свободу в інтернеті, і вживати заходи для запобігання цензурі та дискримінації в цифровому просторі.

У майбутньому цифровізація може мати як позитивні, так і негативні наслідки і для суспільства, і для міжнародних відносин. Вплив може призвести до збільшення цифрового «розриву». Серед позитивних наслідків можна зазначити зростання ролі цифрової економіки. Так, згідно з оцінками експертів, частка цифрової економіки

у ВВП найбільших країн світу у 2030 р. досягне 50–60 %. Окрім цього, у майбутньому вона позитивно впливатиме на зростання ВВП держави, а також на забезпечення добробуту, комфорту та якості життя громадян [5, 6].

Таким чином, цифровізація має великий потенціал для покращення міжнародних відносин, але вимагає активного співробітництва та управління відповідними викликами для досягнення стійкого і справедливого глобального розвитку. Цифрова трансформація створює чимало можливостей для розвитку сучасних міжнародних відносин, однак нерідко стає причиною негативних явищ – хакерських атак, викрадення даних тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Струтинська І. В. (2019). Дефініції поняття «цифрова трансформація». *Причорноморські економічні студії*. Вип. №48 (2). С. 91–96.
2. Хлебінська О. І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації [Електронний ресурс]. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230519>
3. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. (2020). Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці України. *Право та інноваційне суспільство*. Вип. №2 (15). С. 13–17.
4. Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. (2020). *Науковий журнал «Політикус»*. Вип. №3. С. 139–147.
5. Цифровізація: переваги та шляхи подолання ризиків [Електронний ресурс]. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyukyiv>
6. Україна у 2030 – країна з розвинутою цифровою економікою [Електронний ресурс]. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

Улянич Ю. В.*к.е.н., доцент**Уманський національний університет садівництва***Дяченко М. О.***здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)**Уманський національний університет садівництва*

ПРОЦЕС ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Розвиток фінансового ринку пов'язаний з використанням нових інформаційних технологій, а також з документацією, звітністю, стратегією і процесами, що здійснюються за допомогою комп'ютерної техніки та інтернету. Особливо відчувається вплив комп'ютеризації та інтернетизації на фінансовому ринку, де інновації в сфері інформатизації впроваджуються і використовуються в першу чергу завдяки можливостям і потребам фінансових інститутів.

Проблеми залучення та утримання клієнтів, що є типовими для українських фінансових установ, загострились із початком військових дій на території країни. Виникло безліч нових викликів, що вимагають першочергового вирішення. Введення воєнного стану в Україні наприкінці лютого 2022 р. сколихнуло фінансовий сектор країни, вимусивши його суб'єктів вживати термінових рішучих дій. Головний наголос при цьому було зроблено на надання максимальної підтримки клієнтам, навіть попри зростаючі ризики та збитки для фінансових установ.

Наприклад, деякі банки одразу оголосили для своїх споживачів кредитні канікули, а трохи згодом Національний банк України виступив з вимогою не вимагати оплати по кредитах і не нараховувати штрафних санкцій споживачам фінансових послуг на період воєнного стану.

У результаті таких заходів велика частина позичальників призупинили виплати за кредитами, а вкладники почали проявляти стурбованість щодо надійності їхніх депозитів. Тисячі клієнтів вітчизняних банків втратили можливість виконувати взяті на себе зобов'язання через втрату робочого місця, доходу, майна (пошкодження або руйнування житла тощо).

На цьому фоні спостерігається також зменшення загальної кількості клієнтів банків, а також рівень їхньої довіри до фінансових установ. Останнє проявляється, зокрема, в тому, що споживачі фінансових послуг активно забирали свої вкладення та припинили робити депозити. Не менш складною є ситуація і з клієнтами банків-юридичними особами, потужності яких були розташовані в зоні бойових дій. Маючи чималі кредити, вони виявились неспроможними внести своєчасні оплати по них, оскільки призупинили виробництво, втратили майно (зруйновані приміщення заводів, фабрик, цехів, обладнання). Надання тимчасових кредитних канікул не обов'язково стане рятівним інструментом для таких позичальників, адже навіть після відновлення виробничого процесу першочерговим напрямом спрямування їх доходів буде відбудова чи капітальний ремонт потужностей, оновлення засобів виробництва.

З іншого боку, окреслена ситуація є дуже ризиковою для фінансових установ кредитодавців з погляду забезпечення їхньої стійкості та конкурентоспроможності в середньо- і довгостроковому періоді. У підсумку, за місяць після оголошення воєнного стану в країні навіть найбільші та найпотужніші банки прозвітували про великі збитки.

Затягування війни може призвести до колосальних втрат фінансових установ, банкрутства і завдати величезного удару по фінансовій системі. Розв'язання сукупності нових проблем кредиторів і позичальників потребує консолідації зусиль регулятора та фінансових установ у напрямі опрацювання єдиного системного підходу. Низка експертів і аналітиків схиляються до думки, що не допустити великого спаду в розвитку фінансової системи держави може відстрочка від Національного банку України.

Маючи досвід 2014 р. (коли країна-агресор окупувала частину української території), вітчизняні банки у 2022 р. виявились більш підготовленими до негативних наслідків військових дій. Проте відстрочка, яка була надана Нацбанком у 2015 р., стала тим необхідним перехідним періодом, що дозволив банкам збільшити власні капітали та за кілька років покрити кредитні збитки. Аналогічно у 2022 р. така відстрочка допоможе банкам втриматись на ринку. Крім цього, їм може знадобитись докапіталізація, що для державних банків буде здійснено за рахунок коштів платників податків, а для приватних банків – за рахунок ресурсів акціонерів.

Очевидно, що перед Національним банком України постає важке завдання формування дієвих інструментів підтримки вітчизняних фінансових установ. Кредитні канікули є лише тимчасовим заходом, після завершення воєнного стану банкам треба буде розробити програми реструктуризації, що передбачатимуть надання відстрочки зі сплати боргу, зменшення розміру щомісячних внесків, а також подовження терміну кредиту.

Цілком імовірно, що у повоєнний період виникне необхідність внесення змін до нормативних актів. Зазначені вище програми реструктуризації боргів мають враховувати як військові дії та їхній вплив на суб'єкти ринку фінансових послуг (включаючи знижений рівень довіри населення до банків), так і загальні тенденції розвитку фінансової системи, що досі не втратили своєї актуальності (тенденції посилення конкуренції, консолідації капіталу, глобалізації, диверсифікації фінансових послуг, діджиталізації та ін.). Вагомий потенціал при вирішенні окреслених вище проблем має процес інформатизації та діджиталізації фінансових установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довгаль О. А. (2017). Глобальний інноваційний простір: передумови, специфіка й інструменти формування. *Проблеми економіки*. № 1. С. 15–20.
2. Дубина М. В. (2019). Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 3(19). С. 21–32.
3. Дубина М. (2021). Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 1 (25). С. 91–110.
4. Information technology industry in Ukraine. URL: <http://dia.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/%D0%86%D0%A2-%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0.pdf> (дата звернення: 30.08.2023)

УДК 004.9

Нестерчук Ю. О.*д.е.н., професор**Уманський національний університет садівництва***Синенко І. М.***здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)**Уманський національний університет садівництва*

СФЕРА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРУКТУР ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Сфера інформаційно-комунікаційних структур та технологій наразі є динамічною та засвідчує, що наближається наступна цифрова революція, яка призведе до трансформації бізнесу, уряду, суспільства в цілому.

Цей напрям діяльності включає розробку програмного забезпечення, системну інтеграцію та консалтинг, виробництво і продаж комп'ютерної техніки. Розвиток такої індустрії є ключовим фактором підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу будь-якої країни світу, а також рушійною силою у багатьох сферах економіки. Але лише держава, яка має високий рівень науково-технічного розвитку, може зайняти вагомий нішу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Саме тому розвиток ринку інформаційно-комунікаційних структур та технологій у більшості розвинутих держав, наприклад у США, Канаді, Японії, Німеччині, є стратегічною метою наступних десятиліть.

Особливістю інформаційно-комунікаційних структур та технологій є те, що вони охоплюють спектр інформаційних та комунікаційних технічних засобів і методів збирання, обробки й передавання даних для отримання якісно нової інформації про стан об'єкта, процесу, явища, що в свою чергу уможливорює реалізацію оптимально корисного рішення або дії.

В цілому, інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [1].

Інформаційно-комунікаційні технології – це більш узагальнений термін від інформаційних технологій, який підкреслює роль виокремлених технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію.

Компоненти інформаційно-комунікаційних технологій вимірюються показниками рівня науково-технічного розвитку суспільства та інноваційності господарської діяльності підприємств, які відслідковуються інформаційно-комунікаційною оснащеністю, ефективністю і рівнем застосування засобів зв'язку та інформатизації, якісним програмним забезпеченням.

Протягом останніх років в Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людської життєдіяльності, яка зумовлює необхідність визначення організаційних, методичних і технологічних принципів і національних стандартів майбутнього використання компонентів сфери інформаційно-комунікаційних структур та технологій.

Подальший успішний розвиток інформатизації і перебудова інформаційного суспільства в країні залежить від принципів створення єдиної платформи та уніфікації стандартів, які регламентують роботу у віртуальному світі.

Цілями розвитку інформаційного суспільства в Україні є:

- підвищення стійкості розвитку, конкурентоспроможності економіки, добробуту і якості життя громадян;
- зміцнення державних гарантій реалізації прав громадян, створення рівних можливостей для доступу до інформації;
- підвищення ефективності та прозорості державного, регіонального та муніципального управління;
- підвищення якості соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури, охорони навколишнього середовища тощо;
- створення умов для збереження і розвитку культурної різноманітності та самобутності народів, що проживають в Україні;
- протидія загрозам використання інформаційно-комунікаційних технологій для нанесення шкоди національним інтересам України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-комунікаційні технології. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97#cite_note-1 (дата звернення: 29.08.2023)
2. Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58369 (дата звернення: 30.08.2023)

УДК 519.7

Кондратенко А. О.
студентка 3 курсу факультету економіки, менеджменту та психології
Державний торговельно-економічний університет
Хмурова В. В.
науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РИНОК ПРАЦІ СЬОГОДНІ ТА В МАЙБУТНЬОМУ

Штучний інтелект (ШІ) виник ще далеко в 50-х роках ХХ століття, але особливо поширеним став лише минулого року, з виходом ChatGPT (30 листопада 2022 року) та нейромереж, що генерують зображення, таких як Midjourney, Leonardo.ai, Dream WOMBO та безлічі їхніх аналогів від інших компаній. Штучний інтелект використовують, щоб скоротити витрати на виробництво контенту та максимально швидко робити аналіз даних. Сам штучний інтелект являє собою здатність комп'ютерних програм навчатися, приймати рішення та робити щось властиве людині. За його допомогою можна писати тексти на основі баз даних, заданої користувачем тематики чи аналізу схожих матеріалів.

Необхідно розуміти, що штучний інтелект має свої позитивні сторони, такі як покращення продуктивності, розв'язання складних проблем, автоматизація монотонних завдань та розвиток нових можливостей у багатьох сферах, але через це у великої кількості людей є побоювання щодо нього, через страх втрати контролю, приватності та людської цінності. Основна загроза полягає в тому, що він може потенційно замінити людину в багатьох галузях та суттєво змінити ринок праці. Сьогоднішній вплив ШІ на ринок праці вже помітний, бо багато компаній вже почали використовувати його для виконання певних завдань та при пошуку кандидатів на деякі посади вимагати знання та вміння користування ШІ.

Якщо дивитися на можливості використання ШІ сьогодні, то можна помітити, що вже зараз він масово починає замінити людей в таких сферах, як: 1) аналітика, де ШІ значно скорочує час на аналіз будь-якого обсягу даних; 2) роздрібна та інтернет-торгівля, за допомогою віртуальних асистентів і чат-ботів у сфері обслуговування клієнтів в онлайн-магазинах, банках, туризмі та масове поширення систем самообслуговування в торговельних точках, що вже зменшує потребу в фізичних продавцях; 3) графічний дизайн та веброзробка, де нейромережі безкоштовно або за мінімальну вартість генерують зображення, тексти, концепції брендів, візуал сайтів та інший мультимедійний контент; 4) переклад, копірайтинг та написання текстів будь-якого виду та формату, вже у лютому 2023 року, за даними Reuters, штучний інтелект ChatGPT став автором або співавтором більше ніж 200 книг, доступних у Amazon Kindle Store; 5) програмування, в якому ШІ пише коди та алгоритми набагато швидше, ніж людина, хоча поки що він може замінити лише програмістів початкового рівня, а не провідних спеціалістів програмного забезпечення.

Дослідники зазначають, що до 2025 року може зникнути понад 85 мільйонів робочих місць у 26 найбільших розвинених країнах світу та країнах, що розвиваються. А до 2030 року від 400 до 800 млн працівників в усьому світі можуть втратити свої робочі місця через роботів та автоматизацію. Сама ж повна автоматизація праці відбудеться до 2141 року, пророкують експерти. Та не зважаючи на це буде існувати безліч сфер, де ШІ не зможе замінити людину, такі як медицина, соціальні служби, освіта, охорона порядку, будівництво, індустрія краси та багато іншого. Також його розвиток сприятиме виникненню нових професій та удосконаленню вже існуючих.

У висновку хочу зазначити те, що ШІ не обов'язково є загрозою ринку праці, а навпаки варто сприймати його за помічника у полегшенні виконань різних завдань і функцій, а також пам'ятати, що щоб завжди триматися на плаву та мати роботу, важливо постійно навчатися та адаптуватися до нових технологій та можливостей, які вони приносять. Розвиток особистих та професійних навичок, а також гнучкість у вивченні нового є ключовими для успіху в цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сорокін А. Штучний інтелект змінить (і уже змінює) ринок праці. Ось що вам потрібно знати про це сьогодні. Заборона Медіа. URL: <https://zaborona.com/shtuchnyj-intelekt-zminyt-i-uzhe-zminyuye-rynok-praczi/> (дата звернення: 14.09.2023).
2. Сушко Д. ChatGPT написав понад 200 книг, деякі з яких стали популярними. novyny.live. URL: <https://novyny.live/tech/shtuchnii-intelekt-nabiraie-obertiv-chatgpt-napisav-ponad-200-knig-deiaki-z-iakikh-stali-populiarnimi-78902.html> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Roos D. 8 Jobs AI Will Replace and 8 It Won't (Yet). URL: <https://electronics.howstuffworks.com/future-tech/jobs-ai-will-replace.htm> (date of access: 14.09.2023).

UDC 004.37

Alla Polyanska
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Yurii Kashchenko
PhD student of the Department of Management
Ivano-Frankivsk National Technical University University of Oil and Gas

RELEVANCE OF TRANSITIONING FROM SCRUM TO AN ASYNCHRONOUS-FIRST WORKFLOW IN THE IT SPHERE

This paper delves into the rationale behind the shift from the Scrum framework to an asynchronous-first approach for overseeing remote teams. The motivation for this transition is caused by the substantial time consumption associated with Scrum meetings, resulting in diminished productivity and heightened exhaustion among team members [1]. This text presents a couple systematic techniques to replace conventional meetings with asynchronous processes, highlighting several advantages caused by this transformation, chiefly increased productivity and enhanced team efficiency [2]. Furthermore, the paper underscores the essential constraints of Scrum and presents insights into the architectural and collaborative sides of an asynchronous workflow for remote teams. The asynchronous-first approach brings benefits for both small-to-medium-sized [3] and big [4] companies.

The decision to discontinue Scrum as an administrative framework for remote teams is usually derived from the constant significant investments into Scrum meetings, which often lead to diminished productivity and team fatigue.

Scrum meetings emerged as the root cause responsible for the wastage of time and the reduction of productivity. A meticulous analysis of habitual Scrum meetings reveals noteworthy commitments in terms of time, including grooming (~2 hours), sprint planning (~1.5 hours), stand-ups (~2.5 hours over a sprint), and retrospectives (~2 hours) [5, 6, 7]. These meetings not only take from the actual work hours but also cause a variety of supplementary meetings [8]. These additional collaborations are often the result of either prolonged discussions or a lack of required deliberate meeting preparations.

As the result of such working conditions we propose to consider a six-fold approach for transitioning from meetings to asynchronous processes:

1. Avoidance of Recurring Meetings: Recurring discussions should be replaced with asynchronous communication as the default collaboration style, with meetings being reserved for atypical circumstances.
2. Information Spreading & Documentation: The preferred way for information spreading should be done via a structured documentation system facilitated by tools such as Notion and Loom instead of direct messaging or emails.
3. Strict Start and End Times of Meetings: The introduction of all meetings should be precise agendas and objectives, while the outcome should be a document consisting of action items and their respective assignees.
4. Avoid Subsequent Meetings: The cultivation of productive meetings should minimize the necessity for subsequent sessions.
5. Preliminary Meeting Assessments: All parties should be direct with their agendas, objectives, and interests.
6. Proactive Planning: Effective planning should serve as a prophylaxis against urgency-driven meetings.

Scrum's biweekly framework creates challenges when grappling with projects of differing magnitudes and durations. Some features are small and take just a few days, while others are enormous and take longer than two weeks. Not all types of effort fit well into such a fixed framework. The more reliable approach happens to be working in a goal-oriented way, where "goal" means a clear business case that supports why an effort should be made.

To reap all the benefits of the goal-oriented workflow, it is of extreme importance to address the quintet of questions: "Why," "What," "How," "Who," and "When" within a sequential, collaborative document. They encompass the whole working process:

1. Why: A lucid business rationale substantiating the imperative for work effort (research, development, testing, etc.).
2. What: A comprehensive depiction of the effort, conceived collectively with input from stakeholders.
3. How: Elaboration of implementation details, providing explanations on trade-offs.
4. Who: Identification of team members responsible for distinct tasks.
5. When: Concretization of delivery timetables to align expectations.

Collaboration across these five inquiries for the most part occurs asynchronously. At the same time, meetings are reserved for tasks that demand intensive trade-off analysis and clarification. Also, this approach reduces reliance on meetings and thus minimizes managing time.

Summarizing the above, the transition from Scrum to an asynchronous-first workflow leads to elevated productivity, enhances team efficiency, and diminishes team exhaustion. The mentioned six-fold approach for the overall working process and practical application of the five encompassing questions can serve as a great foundation for creating a variety of productivity enhancement strategies with regards to the needs of any specific business case. This shift empowers remote teams to operate with heightened effectiveness while accommodating a variety of project durations. The goal-oriented approach affords a structured framework for decision-making, with asynchronous collaboration at its core.

REFERENCES

1. Dobrigkeit Franziska, et al. (2021). Joining forces: Applying design thinking techniques in scrum meetings. *Design Thinking Research: Translation, Prototyping, and Measurement*: 315-345.
2. Cisco Study Finds Telecommuting Significantly Increases Employee Productivity, Work-Life Flexibility and Job Satisfaction. URL: <https://newsroom.cisco.com/c/r/newsroom/en/us/a/y2009/m06/cisco-study-finds-telecommuting-significantly-increases-employee-productivity-work-life-flexibility-and-job-satisfaction.html>
3. Sahil Lavingia. Going fully remote at Gumroad. URL: <https://twitter.com/shl/status/1222545212477599751>
4. Stella Treas, Laurel Farrer. How to get started with async. URL: <https://about.gitlab.com/company/culture/all-remote/asynchronous/>
5. Beedle Mike, et al. (1999). SCRUM: An extension pattern language for hyperproductive software development. *Pattern languages of program design*. 4.1 637-651.
6. Hossain Emam, et al. (2009). Risk identification and mitigation processes for using scrum in global software development: A conceptual framework. *16th Asia-Pacific Software Engineering Conference. IEEE*.
7. Friess Erin. (2018). Filling to Capacity: An Exploratory Study of Project Management Language in Agile Scrum Teams. *Technical Communication*. 65.2: 169-180.
8. Paasivaara Maria, Sandra Durasiewicz, and Casper Lassenius. (2008). Distributed agile development: Using scrum in a large project. *IEEE International Conference on Global Software Engineering. IEEE*.

УДК 658:004

Нерода Д. В.аспірант кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва
Чукіна І. В.к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У конкурентній цифровій економіці сучасним підприємствам потрібне впровадження ефективних технологій та інновацій для забезпечення раціонального їх функціонування та стійких довгострокових ринкових переваг. Сталість та конкурентоспроможність підприємств формується завдяки використанню цифрових технологій, застосуванню єдиної інформаційної системи управління, що напряму пов'язане з трансформацією діючих бізнес-процесів у відповідності до нових цифрових моделей ведення господарської діяльності.

Підприємства, використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології, надали нового значення інформації як ресурсу свого розвитку, підвищили значення інтелектуального потенціалу персоналу, що знаходить своє відображення на пов'язаних із ними продуктах, забезпечує позитивні зміни та формує переваги. Цифрові технології змінюють не тільки ланцюг доданої вартості продуктів та послуг, але й стратегічні рішення учасників бізнес-процесів, тож їх впровадженню має передувати аналіз діяльності підприємства, виявлення недоліків і загроз, які треба виправити та уникнути, та можливостей, які варто використати. Це потребує оптимізації та реінжинірингу бізнес-процесів підприємства.

У класичному розумінні процесного управління підприємством бізнес-процес розглядаємо як сукупність різних видів діяльності (робіт, операцій), упорядкованих у часі і просторі, в рамках якої «на вході» використовуються ресурси, в результаті цієї діяльності на «виході» створюється продукт, який представляє цінність для споживача – зовнішнього та внутрішнього. Ґрунтовним важелем, який сприяє підвищенню ефективності функціонування бізнесу, є управління бізнес-процесами (BPM) – системний підхід, який дає можливість підприємству визначити свої процеси, організувати їх виконання, підвищити якість як результатів процесів, так і етапів їх здійснення, що сприяє досягненню основної мети: приведення процесів у відповідність з бізнес-цілями.

Сучасними підприємствами для забезпечення їх стійкого розвитку та здійснення окремих бізнес-процесів використовуються різні інформаційні продукти й технології, існує великий вибір інформаційних систем управління бізнес-процесами. Способом автоматизації управління підприємством є системи BPA і RPA. Автоматизація бізнес-процесів (BPA, або Business Process Automation) – це цифрові рішення, що допомагають підвищити ефективність виконання щоденних рутинних функцій персоналу з метою систематизації й уніфікації специфічних бізнес-процесів, зокрема оформлення замовлення, відправки замовлення, дзвінків клієнтам, збір фідбеку (відзивів) тощо.

Проведення цифровізації відкриє для підприємства безліч перспектив для розвитку та зростання. Зокрема використання цифрових платформ дозволить спростити виконання операцій, сформувати сучасні мережі зв'язків й обміну інформацією. Цифрова трансформація всіх сфер і ринків також може сприяти зростанню якості товарів і послуг при одночасному значному скороченні витрат. Окрім цього, цифровізація сприяє розвитку інновацій, перетворює ланцюжки створення вартості, відкриваючи при цьому нові можливості для збільшення доданої вартості [3, с. 7].

Важливою складовою цифрової трансформації аграрних підприємств є цифровізація їх бізнес-процесів. Зазначимо, що під цим терміном вітчизняні науковці розглядають як автоматизацію основних і допоміжних (забезпечувальних, підтримуючих) бізнес-процесів, так і бізнес-процесів управління, що проводиться в цілях їх оптимізації та забезпечення ефективності діяльності підприємства та галузі в цілому [3, с. 20].

Згідно з результатами досліджень, проведених компанією Ernst & Young, цифровізація найбільше впливає на такі складові бізнес-процесів, як: взаємодія з клієнтами, вартісна пропозиція та управління внутрішньою інфраструктурою [5]. Цифровізація бізнес-процесів аграрних підприємств шляхом впровадження цифрових технологій сприяє формуванню більш досконалих бізнес-процесів, що, в свою чергу, призводить до покращення їх ефективності, гнучкості, адаптивності до змін зовнішнього середовища та формування конкурентних переваг.

Оскільки на сьогодні є проблема інтегрування всіх вищезгаданих програмних продуктів у єдину систему управління підприємством, то використання RPA-технологій розглядаємо як спосіб такої імплементації, що дає наступні переваги: завжди достовірна і оперативна інформація та можливість її аналізу в потрібний момент для прийняття коректних управлінських рішень; прозорість операцій та мінімізація «людського фактора»; економія коштів завдяки оптимізації бізнес-процесів і запобігання витрати ресурсів; запобігання втрати доходу завдяки ефективному управлінню діяльністю, виключенню нерентабельних продуктів і/або збиткових підрозділів; впорядкування відносин з клієнтами; можливість віддаленого управління бізнесом.

Проте, незважаючи на наявність досить широкого інструментарію та поширених дієвих практик, багато підприємств не фокусуються на управлінні своїми процесами, які охоплюють всю організацію. Замість цього кожен відділ діє самостійно, маючи свій власний бюджет, керуючись власними процедурами та використовуючи відмінні від організації діджитал інструменти. Це може призвести до ситуації, коли кожен відділ прагне максимально оптимізувати свою діяльність, але при цьому організація в цілому може функціонувати неефективно і не задовольняти потреби своїх клієнтів. Тільки взаємодія та узгодженість процесів можуть забезпечити належну діяльність підприємства, тому BPM якраз і покликане вирішити дані проблеми [2].

Отже, управління бізнес-процесами (BPM) є важливим аспектом діяльності будь-якого підприємства, особливо в умовах цифрової трансформації бізнесу. Розвиток інформаційних технологій та зростання конкуренції вимагають від компаній ефективного управління своїми процесами, забезпечення високої якості продуктів або послуг та задоволення потреб клієнтів.

Загалом використання систем BPM може допомогти підприємствам досягти більшої ефективності та продуктивності, знизити витрати, покращити якість продуктів або послуг та підвищити задоволеність клієнтів. Проте успіх упровадження систем BPM залежить від кількох факторів, таких як належне планування, взаємодія між різними підрозділами компанії, підготовка персоналу та відповідність інформаційної інфраструктури вимогам систем BPM.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Moore C. et al. (2017). Digital transformation with business process management. Toronto: Future Strategies Inc. 190 p.
2. Reijers H. (2021). Business Process Management: The evolution of a discipline. *Computers in Industry*. Vol. 126. 103404. DOI: 10.1016/j.compind.2021.103404.
3. Лазебник Л.Л., Войтенко В.О. (2020). Інформаційна інфраструктура в цифровізації бізнес-процесів підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 42. С. 18–22. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/5.pdf> (дата звернення: 16.04.2021).
4. Лісова Р.М. (2019). Вплив діджиталізації на бізнес-моделі: етапи та інструменти цифрової трансформації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 24(2). С. 114–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_24%282%29__24 (дата звернення: 16.04.2021).

УДК 339.94

Смолій Л. В.*к.е.н., доцент кафедри економіки, Уманський національний університет садівництва*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Цифровізація та діджиталізація стали ключовими тенденціями в міжнародному бізнесі і мають значний вплив на спосіб, яким компанії функціонують, конкурують і спілкуються на глобальному ринку. Діджиталізація (цифровізація) призводить до фундаментальних змін у бізнес-процесах, які можуть призвести до нових бізнес-моделей та соціальних змін. За допомогою автоматизації та цифрових технологій підприємства можуть стимулювати організаційні зміни та створювати нові бізнес-моделі. Загальний ефект цифровізації в організації називається цифровою трансформацією – це більше процес, ніж результат [1].

В сучасних умовах функціонування міжнародного бізнесу можна виділити декілька тенденцій цифровізації та діджиталізації в міжнародному бізнесі:

- електронна комерція (e-commerce): зростаюча популярність онлайн-торгівлі призвела до збільшення кількості компаній, які містять продажі через інтернет; вона дозволяє компаніям ефективно розширювати свій географічний вимір і взаємодіяти з клієнтами з усього світу;
- цифровий маркетинг: реклама і маркетинг на цифрових платформах, таких як соціальні мережі, пошукові системи та інші онлайн-канали, стали надзвичайно ефективними для залучення клієнтів і підтримки бренду на міжнародному рівні;
- обробка даних та аналітика: компанії здійснюють обробку даних і аналітику для отримання цінної інформації щодо споживчих запитів, трендів та розуміння ринку клієнтів, що дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення;
- хмарні технології: використання хмарних послуг дозволяє компаніям охороняти та обробляти дані, запускати програми та забезпечувати доступ до них віддалено;
- Інтернет речей (IoT): впровадження IoT-технологій у виробництво, логістику та продажі, повністю контролювати та оптимізувати процеси, а також збирати дані для подальшого аналізу;
- штучний інтелект і машинне навчання: використання штучного інтелекту і машинного навчання є надзвичайно ефективними у розробці прогностичних моделей, автоматизації завдань та дійсних персоналізованих рекомендацій для клієнтів;
- дистанційна робота: завдяки технологіям дистанційна робота стала можливою для багатьох глобальних підприємств, що дозволяє їм залучати персонал з усього світу;
- цифрові платежі і фінтех: розвиток цифрових систем платежів і фінтех-рішень спрощує міжнародні фінансові операції та платежі;
- доступність даних: забезпечення доступності інтернету та технологічних засобів на всіх ринках стає ключовим завданням для міжнародних бізнесів, надалі це робить можливим їхню діяльність та спілкування з клієнтами;
- блокчейн та криптовалюти: технології блокчейну та криптовалюти можуть використовуватися для забезпечення безпеки та надійності міжнародних фінансових транзакцій та контрактів;
- електронна документація та цифровий підпис: впровадження електронної документації та цифрового підпису дозволить прискорити бізнес-процеси, зменшити витрати на друк та зберігання паперових документів;
- екологічна стійкість: цифровізація може допомогти підприємствам зменшити свій екологічний слід та впровадити більшу практику сталого виробництва та поставок.

Ці тенденції показують, що цифрові технології та діджиталізація впливають на всі аспекти міжнародного бізнесу, від маркетингу і продажів до операцій і логістики. Компанії, які адаптуються до цих змін і запропонують ці технології на своєму застосуванні, можуть отримати значні конкурентні переваги на глобальному ринку.

Цифровізація і діджиталізація, хоча приносять численні переваги, також призводять до ряду загроз для міжнародного бізнесу. Так, збільшена цифрова активність супроводжується підвищеною загрозою кібератак. Кіберзлочинці можуть спробувати вкрати конфіденційні дані, вимагати викупу для доступу до системи або спотворювати інформацію. Це створює загрозу для конфіденційності даних і безпеки операцій.

Недостатнє зберігання та резервне копіювання даних може призвести до їх втрати внаслідок технічних неполадок або кібератак. Втрата важливих даних може завдати шкоди бізнесу. Також зі збільшенням збору та обробки особистих даних клієнтів та співробітників збільшується ризик порушення їхньої приватності. Неправильне використання особистих даних може призвести до юридичних проблем та втрати довіри споживачів.

Якщо бізнес стає занадто залежним від певних цифрових технологій або постачальників, то може виникнути загроза, яка вразить його в разі відмови від технології чи недоступності послуг постачальника. Цифровізація може підвищити конкуренцію, більшість компаній входять в бізнес з інших регіонів або галузей, використовуючи нові технології та інновації. Це може призвести до зменшення прибутку та попиту на продукти або послуги. Ризики також несуть компанії, які не інвестують в модернізацію своєї інфраструктури та технологічних рішень, можуть залишитися відсталими та непридатними для конкуренції.

Регулятивні зміни, пов'язані з цифровізацією, можуть стати джерелом витрат для міжнародних компаній. Наприклад, введення нових правил щодо захисту даних або оподаткування електронної комерції. Крім того, цифрова трансформація може призвести до змін вимог до робочої сили, що вимагає навчання та перепідготовки працівників.

Для успішного функціонування в умовах цифрового світу міжнародні компанії повинні бути готові до вирішення цих загроз і здійснювати заходи щодо забезпечення кібербезпеки, дотримання регуляторних вимог і розвитку стратегій ризик-менеджменту

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Prause J. (2020). Digitization vs digitalization. SAP Insights. URL : <https://www.sap.com/insights/digitization-vs-digitalization.html>].

Гончар В. В.
д.е.н., професор кафедри менеджменту
Пономаренко Н. А.
студент спеціальності «Менеджмент»
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ БОРотьБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Фінансування тероризму є однією з глобальних проблем ХХІ століття. Тероризм, який став суворюю реальністю сучасного світу, загрожує не окремим країнам чи регіонам, а всьому світовому співтовариству, охоплюючи все нові простори. Інтенсивність терористичної діяльності залежить від рівня її фінансування, а також матеріально-технічного оснащення. У цьому сенсі заморожування активів терористичних організацій і блокування каналів фінансування вважаються найважливішими інструментами в боротьбі з міжнародним тероризмом, граючи роль ризик-менеджменту в боротьбі з фінансуванням тероризму, що виражається у виявленні чутливих сторін фінансової діяльності, аналізі даних про відмивачів грошей і тих, хто співпрацює з терористами, які намагаються отримати доступ до фінансової системи для подальшого використання в злочинній діяльності; розробка ефективних контрзаходів і моніторингу результатів для своєчасної адаптації та вдосконалення режиму.

Соціальною основою тероризму є проблеми безробіття, бідності, існуючі політичні та соціальні проблеми. Тероризм став одним з найнебезпечніших явищ з точки зору наслідків, масштабів і непередбачуваності. Тероризм, на думку багатьох дослідників, є відповіддю на несправедливість у світі [1–3]. Тероризм – це лише метод, тактика, а не політична програма чи ідеологія. Знищувати терористів можна і потрібно і вживати заходів для запобігання терактів, але тактика ведення бойових дій як така не має сенсу, зусиль великої держави або навіть групи високорозвинених країн буде недостатньо для боротьби з міжнародним тероризмом. Подолання міжнародного тероризму як зростаючої глобальної проблеми вимагає колективних зусиль більшості країн і народів нашої планети, всього світового співтовариства.

Дослідження з питань управління фінансовою безпекою в умовах військових конфліктів та кібертероризму є досить актуальним з кількох причин.

По-перше, військові конфлікти та кібертероризм стають все частішими та серйознішими у всьому світі, створюючи значні загрози фінансовій безпеці окремих осіб, підприємств та урядів. Як наслідок виникає гостра потреба у розробці ефективних стратегій та механізмів управління фінансовими ризиками в цих складних умовах.

По-друге, фінансові системи стають все більш взаємопов'язаними і залежними від цифрових технологій, що робить їх більш вразливими до кібератак та інших форм фінансових злочинів. Це вимагає комплексних та проактивних підходів до управління фінансовою безпекою в умовах цих загроз [4].

По-третє, фінансова безпека має вирішальне значення для стабільності та стійкості економічних систем під час криз, включаючи військові конфлікти та кібертероризм. Тому дослідження ефективного управління фінансовою безпекою мають вирішальне значення для пом'якшення негативного впливу цих криз на світову економіку.

Проведений аналіз довів, що існує кілька механізмів управління фінансовими ризиками в умовах кібертероризму:

Впровадження ефективних заходів кібербезпеки, таких як брандмауери, системи виявлення та запобігання вторгнень та шифрування даних, для захисту фінансових систем та даних від кібератак.

Проведення регулярних оцінок вразливостей та тестування на проникнення для виявлення потенційних слабких місць та прогалин в інфраструктурі кібербезпеки фінансових систем.

Створення планів реагування на інциденти та регулярне їх тестування, щоб гарантувати, що організація може швидко та ефективно реагувати на кіберінциденти.

Проведення тренінгів з кібербезпеки для всіх співробітників з метою підвищення обізнаності про кіберзагрози та забезпечення дотримання ними найкращих практик підтримки безпеки фінансових систем та даних.

Розробка та впровадження стратегій та політик управління ризиками, які враховують специфічні ризики, пов'язані з кібертероризмом, такі як шахрайство, крадіжки та порушення даних.

Проведення due diligence при партнерстві зі сторонніми постачальниками або постачальниками послуг, включаючи проведення аудитів безпеки та вимогу дотримання стандартів кібербезпеки.

Удосконалення методів боротьби з фінансуванням тероризму і диктатур дозволить створити більш досконалий механізм уникнення серйозних наслідків злиття політичних кіл і економічних держав, що дозволяють створювати і розвивати такі агресивні режими, як Іран, РФ, Венесуела, ІДІЛ, Аль-Каїда, Талібан і т.д. Це також створить більш прозору економічну систему, яка впорядкує та прискорить реформи в корумпованих країнах, що сприятиме проведенню необхідних економічних реформ і стане ефективною частиною світової економіки. Такі дії підвищать інвестиційну привабливість ринків цих країн та сприятимуть підвищенню економічної та політичної безпеки у світі.

В цілому, ефективне управління фінансовими ризиками в умовах кібертероризму вимагає комплексного підходу, в якому беруть участь багато зацікавлених сторін, включаючи державні установи, фінансові установи та організації приватного сектора. Дослідження в цьому напрямі можуть допомогти урядам розробити та впровадити ефективні стратегії управління фінансовими ризиками в умовах цих загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Teichmann F.M. (2022). Current trends in terrorist financing. *Journal of Financial Regulation and Compliance*. Vol. 30. No. 1. Pp. 107–125. <https://doi.org/10.1108/JFRC-03-2021-0022>
2. Arsawan I., Koval V., Duginets G., Kalinin O., Korostova I. (2021). Impact of Green Innovation on Environmental Performance of SMEs in An Emerging Economy. *E3S Web of Conferences : International Conf. on Sustainable, Circular Management and Environmental Engineering (ISCMEE 2021)* (Odesa, April 16, 2021 y.). Vol. 255. N 01012. P. 1–9. Kartajaya, H., Kotler, P. and Setiawan, I., 2016. *Marketing 4.0: moving from Traditional to Digital*. John Wiley & Sons.
3. Kalinin O., Gonchar V. (2022). Management of Investment Security of Enterprises in the Context of Digitalization and Transformation. Management: challenges in global world: monograph / [Sahaidak M., Sobolieva T. et al.] / Edited by Mykhailo Sahaidak and Tetiana Sobolieva: Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. P. 43–67.
4. Polischuk N., Kichuk Y., Laktionova O., Kalinin O., Maltsev M. (2020). Risk management and financing of higher education innovative development under the civilizational changes. *Práxis Educacional. Vitória da Conquista*. V. 16. N. 39. P. 298–317.

Дацюк П. М.*Phd здобувач спеціальності 073 «Менеджмент»
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»***Білоусов О. О.***Phd здобувач спеціальності 073 «Менеджмент»
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Сучасний світ відзначається стрімкими темпами цифровізації, яка перетворює не тільки методи комунікації та взаємодії, але і підходи до управління проектною діяльністю. Це забезпечує безліч можливостей, але також вносить нові види загроз для безпеки проектів. Управління безпекою стає вкрай актуальним завданням, яке вимагає комплексного підходу.

У науковому контексті управління проектною діяльністю можна розглядати як систему методологій, процесів та інструментів, що спрямовані на ефективне планування, виконання та контроль проектів. Це включає в себе різноманітні аспекти, від визначення завдань та цілей проекту до розподілу ресурсів та управління ризиками. Науковий підхід передбачає не тільки емпіричні методи аналізу, але і теоретичні моделі, що враховують соціальні, технічні та економічні фактори. В епоху цифрової економіки особливий наголос ставиться на інтеграцію технологій як важливого фактора успіху проекту. Наукові дослідження в цій області часто фокусуються на вивченні взаємодії між технологічними інноваціями та традиційними методами управління проектами. Це може включати в себе аналіз ризиків, пов'язаних з діджиталізацією, та розробку нових методологій, адаптованих для цифрового віку.

З практичної сторони, управління проектною діяльністю – це керівництво командою, ресурсами та часом з метою досягнення поставлених цілей в умовах обмежених ресурсів. Основні компоненти включають планування, виконання, моніторинг та завершення проекту. Практичний підхід зосереджується на результативності та використанні конкретних інструментів та технологій для досягнення успіху.

На практиці цифрова економіка вимагає від проектних менеджерів знань з кібербезпеки, даних та інтеграції систем. Особливості включають в себе:

- широке використання хмарних технологій для підвищення мобільності та доступності;
- використання Big Data для аналітики проекту;
- впровадження штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань;
- строгий контроль кібербезпеки для забезпечення конфіденційності та цілісності даних.

Обидві точки зору – наукова та практична – демонструють, що управління проектною діяльністю в цифрову епоху вимагає глибокого розуміння технологій та адаптації традиційних методик до сучасних викликів.

Діджиталізація значно впливає на характер та склад загроз проектною діяльністю. Аналіз довів, що найчастіше організації стикаються з наступними загрозами (табл. 1).

Таблиця 1

Види загроз проектною діяльністю в умовах діджиталізації

Види загроз	Приклади	Проблеми	Системи управління економічною безпекою
Кіберзлочинність	Злом, вишкод, шифрування даних	Високий ризик злому; неадекватна кібергігієна	Захисні фаєрволи; системи антивірусної безпеки
Втрати даних	Падіння хмарних серверів	Ненадійність хмарних рішень; виток даних	Резервне копіювання; хмарні архіви
Неавторизований доступ	Фішингові атаки	Слабкий контроль доступу; незахищені паролі	Двофакторна аутентифікація; політики управління доступом
Помилки програмного забезпечення	Помилки в коді	Неякісне тестування; швидкі терміни реалізації	Системи автоматизованого тестування; Code Review

Джерело: сформовано автором на основі [1–3].

Діджиталізація економіки вносить ряд змін у сферу управління економічною безпекою. Якщо раніше акцент робився на фізичних активах і традиційних економічних індикаторах, то в сучасних умовах важливо звертати увагу на нові фактори. Ці зміни вимагають від організації адаптації своїх підходів до управління ризиками та введення нових технологічних засобів для забезпечення безпеки проектною діяльністю в цифрову епоху.

Впровадження спеціалізованих кібербезпекових механізмів, аудит безпеки даних, керування доступом.

Використання Big Data та машинного навчання для моніторингу економічних показників в реальному часі.

Глобальний аудит цифрових постачальників, оцінка ризиків ланцюга поставок на глобальному рівні.

Децентралізоване управління активами з використанням блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та безпеки.

Слідкування за динамічно змінюваними цифровими законами та нормами, наприклад, GDPR для захисту даних.

Проактивне ідентифікування та управління потенційними ризиками через сценарне планування та штучний інтелект.

Інтеграція між відділами з використанням цифрових платформ для комунікації та управління проектами.

Врахування цих аспектів в системах управління економічною безпекою допоможе організаціям адаптуватися до нової реальності та ефективно протистояти сучасним загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Миколіук О. А. (2021). Управління підприємством в умовах діджиталізації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. № 4. С. 142–146.
2. Gonchar V., Kalinin O., Simanavičienė Ž. (2022). Research of the factor segment content of economic security management in the conditions of geopolitical transformations. *Technology audit and production reserves*. Vol. 6. No. 4(68). P. 17–25.
3. Khan F., Amyotte P., & Adedigba S. (2021). Process safety concerns in process system digitalization. *Education for Chemical Engineers*. 34, 33-46.

УДК 321.524

Азаренкова Г. М.*д.е.н., проф., Завідувач кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна
Ковівчак А.**Здобувач ОПП «Банківська справа та фінансовий консалтинг»
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна***ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В БАНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Сучасна економіка переживає надзвичайно швидкі та перетворюючі зміни завдяки розвитку цифрових технологій. Цей процес, відомий як цифровізація, змінює парадигми функціонування різних галузей, включаючи фінансовий сектор. Фінансові інновації, на тлі цифровізації, набувають особливої актуальності та значущості.

Фінансові інновації у банківській галузі в умовах цифровізації економіки мають величезний потенціал для поліпшення якості фінансових послуг, збільшення конкурентоспроможності банків та забезпечення їхньої стійкості у змінному світі.

Проблематику інноваційних процесів у банківській сфері розглядали такі зарубіжні вчені, як Б. Бернанке, Е.Дж. Долана, К.Д. Кемпбелла, Р.Дж. Кемпбелла, П. Роуза, Дж.Ф. Сінкі, Дж. Фіннерті, М. Фрідмена. Деякі аспекти фінансових інновацій, зокрема у контексті дослідження фінансових криз, інноваційних стратегій банків, платіжних систем і маркетингу, а також нові підходи до управління ризиками досліджуються в працях українських вчених, а саме Г.М. Азаренкової, О.І. Барановського, І.М. Бурденко, Т.А. Васильєвої, С.Б. Єгоричевої, С.М. Козьменко, М. І. Крупки, Л.В. Кузнєцова, С.В. Леонова, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, Т.С. Смовженко.

Поняття інновації може бути зрозумілим за декількома підходами:

Інновації – це фінансування нових технологій, методів управління і організації, що впроваджуються в конкретну фірму і галузь.

Інновація – це інтегрований процес створення, поширення і використання нововведень та нових продуктів для задоволення потреб споживачів.

Інновації означають новаторські дослідження, розробку нових товарів або послуг та зміну в управлінні підприємством з метою створення кращих умов для клієнтів.

Інновації в банківському секторі – це нові технології, продукти та послуги на фінансовому ринку, спрямовані на поліпшення діяльності банку і підтримку його конкурентоспроможності [1].

Сучасний етап цифровізації економіки визначив тенденції та напрями розвитку банківської сфери, але водночас виявив виклики та загрози, у відповідь на які банківські установи повинні сконцентрувати увесь власний потенціал. Зокрема до першочергових завдань варто віднести необхідність визначення пріоритетів цифрових ініціатив і встановлення чіткої їх узгодженості до корпоративної стратегії розвитку банківської установи [2].

Іншим важливим питанням є створення команд у рамках корпоративної структури з числа висококваліфікованих і талановитих фахівців і формування культури генерування, розробки та впровадження цифрових ініціатив. Визнання дихотомії традиційної та цифрової корпоративної культури потребує визначення єдиних цілей, співпраці та спільної відповідальності. Упровадження фінансових інновацій на основі цифрових технологій потребує інтеграції діючих корпоративних і нових технологій, що ставить питання формування зовнішнього партнерства з високотехнологічними компаніями, здатними генерувати інноваційні рішення, визначення принципів співпраці з FinTech-партнерами і критеріїв оцінки внеску такої співпраці до створення додаткової цінності, ефективності та безпеки для клієнта і банківської установи загалом [2].

В епоху цифровізації економіки новим активом стають дані, що потребує оптимізації інфраструктури. Сьогодні більшість процесів у діяльності банківських установ автоматизовано, а програмне забезпечення є спеціалізованим, сучасним і постійно оновлюється. Проте все частіше стратегічні рішення потребують аналітичної підтримки. Тому набувають важливості стратегічна роль і впровадження банківськими установами інноваційних підходів аналізу великих даних ("Big Data") [3].

Україна активно впроваджує інноваційні технології у банківській сфері, зокрема в банківських організаціях, таких як АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АТ «Укрсоцбанк» та АТ «Альфа-Банк». Серед них особливо виділяється АТ КБ «Приватбанк», який виступає як лідер у впровадженні інноваційних технологій у банківській діяльності. Це свідчить про унікальність продуктів та послуг, які вони надають, а також ефективне використання дистанційного обслуговування, що охоплює широкий спектр послуг і продуктів [2].

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що фінансові інновації є важливим елементом конкурентоспроможності банків. Слід також звернути увагу на те, що технології відіграють центральну роль у фінансових інноваціях, оскільки використання передових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн та інші, дозволяє банкам покращити якість обслуговування клієнтів, оптимізувати процеси та створювати нові фінансові продукти. Цікавим також є те, що співпраця з фінтех-галуззю може призвести до швидкого впровадження нових технологій. І головне тут, що розвиток цифрових послуг також створює нові загрози для кібербезпеки, і банки повинні надавати пріоритет заходам з захисту інформації та попередженню кібератак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єгоричева С. Б. (2010). Банківські інновації [навч. посіб.]. Київ : Центр учб. літ. 208 с.
2. Кузнєцова М. А., Гуйгова Ю. І. (2020). Розвиток та впровадження інноваційних банківських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/52.pdf (дата звернення: 14.09.2023).
3. Пантелєєва Н. (2017). Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. *Приазовський економічний вісник*. № 3. С. 72–73. URL: [https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22478/3/Випуск_3\(03\).pdf#page=68](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22478/3/Випуск_3(03).pdf#page=68) (дата звернення: 14.09.2023).

UDC 004.8:17.026.4:008.2

Maryna Lazareva*PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Humanitarian Education
Lviv National Environmental University*

BRAVE NEW WORLD, OR TECHNOLOGIES AMONG US

We live in a world that is rapidly changing and constantly increasing its technological power. Technologies surround the inhabitants of modern highly developed cities in their everyday life, at work, in relationships, and even on a walk with a dog (which, by the way, also increasingly "use" gadgets – chips, electronic collars, trackers, smart pet bowls, etc.). In addition to ordinary household appliances, inventors surprise humanity with previously unseen technologies that can directly interact with people. Thus, the recent innovation of the technological world, known as ChatGPT, has fundamentally changed the way people think about artificial intelligence. For many, communication with it has become the norm of everyday life (as it was with Siri, the digital assistant that is part of Apple Inc.'s iOS). The appearance of such technologies makes us think about what future awaits humanity and what problems we should think about today.

In 2013, "Be Right Back" – the first episode of the second series of British science fiction anthology series "Black Mirror" was airing on TV. In it the main character, having lost her beloved, tried to reproduce him with the help of an online service that recreates a person based on his/her previous activity in social networks. It is interesting that despite the previous hostility and mistrust of the program, over time, the heroine begins to perceive correspondence with the program as communication with a real person, moreover, someone whom she knew well and loved. Although it is only a science fiction series, it grounds some serious questions: can technology replace a real person? Should we treat them as human beings? Can we apply moral and ethical norms and codes to them? Do they have the same rights and freedoms as humans?

In this context, more than illustrative is the case in Google corporation: "in June 11, 2022, the Washington Post released a story about Blake Lemoine, a Google software engineer, who claimed that the company's artificial intelligence chatbot generator LaMDA had become sentient. Lemoine was tasked with investigating whether LaMDA (which stands for "Language Model for Dialogue Applications") contained harmful biases, and spent a lot of time interviewing the different personas this language model can create. During these conversations, one persona, called "OG LaMDA", stated, among other things, that it was sentient, had feelings and emotions, that it viewed itself as a person, and that being turned off would be like death for it. And Lemoine started to believe what he was reading" [1, 12]. It should be taken into account that Blake Lemoine is an engineer familiar with the operation of this program, but this did not prevent him from recognizing it as sentient. After conducting an investigation and involving other specialists, Blake Lemoine's statements were discredited and he was fired. However, this suggests that technology can no longer be defined by humans as such (as was once done with the Turing test), but instead can mimic (or be?) a person, which again brings back us to questions about its rights and status among people.

In 2023, an exhibition ICRA was held in London, at which the public was offered the most modern achievements in the field of robotics. Among all the wonderful inventions, the one with the name AMECA [2] will be interesting for us in the context of this study. AMECA is a humanoid shape robot that simultaneously demonstrated artistic abilities and "human behavior" with artificial intelligence. Despite the futuristic design, the robot had an anthropomorphic face, facial expressions and used human gestures. As M. Gorr points out, this can contribute to the emergence of empathy in a human for the one "similar" to him. Therefore, in the case of the further development and humanization of such technologies, we can potentially perceive them as our equals, which entails the problem of recognizing their rights and freedoms.

According to M. Gorr, "Lemoine will not be the last to come to the conclusion that one of his machines has some form of moral significance and therefore feel responsible for the welfare and fate of the system. That tells us something about our vulnerability to these machines. Authors like Darling suggest that an AI system that tricks its users into thinking it is sentient or conscious could push that person into buying a software update to prevent it from 'dying'. Or it could make the users confide in them even more, and so invade their privacy even more deeply. People might also feel an obligation to spend more and more time with the machine, neglecting other social relations. Here lies another pressing ethical issue: how can people who quickly and willingly enter into "relationships" with machines, and who therefore arguably develop a special form of vulnerability, be protected? Amazon recently announced that Alexa could soon be able to imitate the voice of a deceased loved one. This will most likely increase the danger of falling into a kind of emotional dependence on a machine" [1, 15].

Thus, M. Gorr considers the development of such technologies as a threat to human and the need for his protection. In any case, the problem can no longer remain in the backyard of our consciousness, waiting for technology to reach such a level of development to pose the question of its equality to human. This problem stands today. Of course, we can only talk about those countries where such technologies are available, but this does not reduce the urgency of the problem. Do such technologies have a right to an attorney? Can they be simply turned off by a person without their consent? Can they not obey human, but develop according to their own chosen course? And many more questions of the same kind. A legal and moral-ethical system of norms regarding the latest technologies must be developed, because today human lives in a new, brave world in which he is no longer alone: now he shares it with technologies.

REFERENCES

1. Gorr M. AI & Human Interaction. (2023). *Philosophy Now. A Magazine of Ideas*. Issue 155. London. P. 12–15.
2. ICRA 2023: The best robots that will change the world. Pro Robots. URL: <https://youtu.be/tdUwWOZPn1M?si=WQc7Mu0ZiPfqR4-Q>

Голіонко Н. Г.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

В умовах цифровізації сучасного світу актуальною вимогою й можливістю або викликом для професіоналів різних сфер діяльності є набуття ними цифрових компетенцій. Будемо розуміти під Цифровими компетенціями певний набір навичок, знань і вмінь, необхідних для ефективного використання технологій, інформаційних ресурсів та мереж у різних сферах життя і роботи.

Постійний розвиток інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій перетворює або в цифровий спосіб руйнує бізнес-моделі й бізнес-процеси більшості організацій різних галузей і видів діяльності. Зберігати організаційну стійкість та гнучкі підходи до використання інновацій допоможе системне оновлення компетенцій працівників (разом з керівництвом) та набуття основних цифрових навичок, інформаційної грамотності й цифрової творчості, навичок цифрової безпеки та конфіденційності, навичок комунікацій та співпраці в сучасному цифровому просторі. Саме такими є основні групи цифрових навичок, визначених знаними світовими науковцями-дослідниками сучасних ІТ та працівниками провідних технологічних компаній.

Наголосимо тут, що цифрові вміння сьогодні є основою ефективного й результативного як особистісного, так і організаційного розвитку. Обумовлюється така ситуація, на нашу думку, наступними передумовами:

зміними у суспільстві в бік посилення залежності від цифрових інноваційних технологій, розвиток яких суттєво змінює як вимоги до талантів, яких наймають компанії, так і до ринку праці. Цифрові навички стали вагомим елементом конкурентоспроможності на ринку праці;

прагненням підвищення якості та ефективності навчання через використання сучасних цифрових технологій у навчальному процесі. У часи пандемії та військової агресії в освітніх закладах України, зокрема, значно збільшились та урізноманітнилися формати й моделі навчання, ввійшли у практику інтерактивні заняття з використанням різних освітніх платформ, цифрових систем і технологій;

глобальним доступом до будь-якої інформації у світі, що вимагає критичного мислення у здобувачів та відповідних навичок пошуку, оцінки і використання релевантних інформаційних ресурсів і джерел. Такі навички є важливими для вироблення обґрунтованих рішень;

потребою у підготовці до майбутніх викликів і вимог, яка може бути реалізована при умові наявних навичок цифрової грамотності, інформаційного пошуку та використання технологій, що дозволить адаптуватися до нових вимог і збереже конкурентоспроможність у глобалізованому цифровому світі.

Наразі цифрові компетенції відіграють важливу роль для освітнього процесу й можуть бути використані як у навчальному процесі, так і в управлінні освітнім закладом, зокрема:

у процесі викладання – для проведення відео-зустрічей, онлайн-конференцій з використанням глобальних ресурсів інтерактивного навчання, хмарних платформ для відео- та аудіо-конференцій і спільної роботи; для оцінювання завдань при онлайн-тестуванні тощо;

при адмініструванні освітнього процесу – для створення звітності, зберігання й обробки документів в електронному форматі; для комунікації е-поштою та взаємодії з учасниками освітнього процесу;

при управлінні ресурсами освітнього закладу – для доступу до цифрових бібліотек та навчальних ресурсів для здобувачів і викладачів; для планування розкладу, обліку відвідуваності й інших аспектів навчального процесу;

при залученні до навчання – для обговорення навчальних питань і співпраці між здобувачами й викладачами у цифрових спільнотах; використання мультимедійних аудіо-, відео- та інтерактивних матеріалів для покращення розуміння навчального матеріалу;

при аналітиці та відстеженні прогресу – для відстеження прогресу здобувача за допомогою інструментів аналізу даних; для генерації звітів та статистики щодо успішності здобувачів та ефективності навчальних програм тощо.

Переконані, що сфера освіти наразі є серед таких галузей, які відчувають помірний, але зростаючий вплив цифрових інноваційних технологій, що вимагає від всіх її учасників постійного оновлення знань і вмінь. Про таке, зокрема, зазначають дослідники Міжнародного інституту розвитку менеджменту у їх дослідженні цифрового зриву (digital vortex) [1]. На думку науковців, світова сфера освіти має добрі перспективи потужної цифровізації у найближчі роки. У останні роки вже визначилися такі тренди EdTech-сфери, як мікронавчання (короткі відео-уроки на 5–15 хв.), автоматизація (наприклад, при перевірці домашніх завдань), використання нейромереж (ботів) для персоналізації зворотного зв'язку зі здобувачем, а також елементів гейміфікації у навчальному процесі, навчання у смартфоні та інші. З поширенням таких і подібних цифрових трендів успішність і результативність освітнього процесу залежатиме від швидкості опанування як інноваційних методів, так і вмінь використовувати відповідні цифрові технології й програмне забезпечення в освіті.

Наголосимо, що локально (в окремій країні) вимоги до розвитку цифрових компетенцій посилюються глобальними процесами цифровізації. Наприклад, у ЄС діє Рамкова система цифрових компетенцій для громадян Європи (DigComp), вперше оприлюднена у 2013 році. З моменту її запровадження DigComp забезпечує науково обґрунтовану й технологічно нейтральну основу для загального розуміння цифрових навичок і політики їх формування в окремій сфері діяльності кожної країни спільноти. Наразі Система цифрових компетенцій ЄС оновлюється, що пов'язано з поширенням сучасних цифрових технологій та інновацій (штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність, роботизація, Інтернет речей, дані тощо), відповідно підвищуються вимоги й до цифрової грамотності громадян країн ЄС. Також зростає потреба в

актуалізації екологічних аспектів і питань сталого розвитку при взаємодії з цифровими технологіями. На нашу думку, ініційовані ЄС зміни й оновлення DigComp матимуть вплив на локальну політику кожної з країн-учасниць спільноти щодо оновлення знань і навичок, необхідних громадянам сьогодні. Зважаючи на євроінтеграційний курс, в Україні також є важливим використання політик DigComp як сучасної системи цифрових компетенцій громадян. В першу чергу розвиток цифрових компетенцій має відбуватись у освітній сфері.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що в сучасному глобальному світі цифрові компетенції є базовим основним елементом освіти, що готує здобувачів до успішного життя в цифровому суспільстві, сприяючи їхньому особистому та професійному розвитку. Разом з тим, розвиток цифрових компетенцій є впливовим фактором підвищення якості навчання та управління освітніми процесами й підготовки здобувачів до вимог сучасного цифрового світового ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IMD's 2021 Digital Vortex Report. URL: <https://www.imd.org/research-knowledge/digital/reports/digital-vortex-report-2021/>

Дроздовський А. Б.
студент 5-го курсу факультету агротехнологій та екології
Огородник Н. З.
д.вет. н., професор
Львівський національний університет природокористування

ЕВОЛЮЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ, СПРИЧИНЕНІ СТІМКИМ РОЗВИТКОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному суспільстві новітні технологічні застосунки – стрімко вдосконалюваний штучний інтелект і цифрова економіка, стали частиною повсякденного життя людей [7]. Практично всі складові соціальної інфраструктури, у тому числі й первинні, такі як освіта, торгівля, праця, управління, масові комунікації, зазнають змін під впливом сучасних інформаційно-комунікативних та цифрових технологій [2]. Сучасний світ характеризується швидкими темпами змін та високо динамічними змінами. З одного боку, це відкриває нові можливості для адаптації та особистого зростання суспільства [10]. З іншого боку, такий ритм може ускладнити процес інтеграції людей у нове соціальне середовище. Як наслідок, це може викликати соціальне відчуження та виключення окремих осіб чи груп людей зі звичних для них соціальних зв'язків, практик і способу життя [4].

Швидкий розвиток цифрових технологій призводить до роз'єднання різновікових груп через обмежену здатність людей адаптуватись до постійно змінюваного соціо-технологічного оточення. Слід також зазначити, що у деяких працівників виникають фобії, які пов'язані з недостатнім рівнем володіння комп'ютерними технологіями, внаслідок чого в сучасних реаліях у них виникають проблеми із самореалізацією [8]. Звичним стало й те, що люди постійно мають справу з новими трендами, які окрім прогресу створюють нові виклики й ускладнюють соціальні відносини [11]. За цих умов частина професій втрачає свою актуальність, і працівники масово залишаються без робочих місць. Постає проблема з працевлаштуванням людей, які не встигають отримати тієї підготовки та знань, що відповідають вимогам сучасності [2]. При цьому надважливим стає необхідність у професійній підготовці працівників, вдосконаленні освітніх програм та покращенні зв'язків між освітою та бізнесом [9]. Можливо, наступні покоління, які перебуватимуть в умовах постійної соціо-технологічної революції, не відчуватимуть такої схильності до подібної фрагментації [3, 4].

Глибокі трансформаційні перебудови у технологічному середовищі та зумовлені ними зміни в житті соціуму в доцифрову епоху були розтягнуті, принаймі, на декілька поколінь та відзначались своєю поступовістю, що сприяло еволюційній адаптації [10]. У порівнянні з ними сучасний соціо-технологічний процес відбувається настільки швидкими темпами, що радикальні трансформації у межах одного покоління відбуваються багатократно [5]. Сучасні комп'ютерні технології виникають одночасно як передумова, так і результат нових робочих та виробничих відносин. Тотальна цифровізація та швидкий прогрес інтелектуальних машин призводять до знецінення людської праці, внаслідок чого зазнає змін як якість, так і обсяг ринку праці, що вимагає перегляду уявлення щодо професійної реалізації як базової цінності [3]. Дослідники визнають, що подальше конкурування програм штучного інтелекту за висококваліфіковані робочі місця є неминучим і це призведе до втрати людьми робочих місць й появи нових соціальних викликів [1, 6].

Темпоральне прискорення розвитку цифрового світу робить реальним навіть у найближчий час можливість скорочення великого сегменту розумової праці до дуже обмеженого сектору, де будуть актуальними тільки найвищі форми креативності, такі як фундаментальна наука, вищий менеджмент й інше [2]. Так, автоматизація численних виробничих процесів та використання штучного інтелекту є однією з причин, що призводить до загроз для професій, пов'язаних з повторюваними діями [8]. У той же час, креативні галузі менш схильні до цього впливу, що є однією зі стратегічних причин їхнього посиленого розвитку. Креативність стане однією з ключових навичок сучасності і майбутнього. Вона й надалі набуватиме все більшого значення у швидкозмінному світі.

Виклики сьогодення, спричинені індустрією 4.0, вимагають розвитку університетів 4.0 задля вирішення протиріч тенденцій нинішнього цифрового світу та підготовки кадрів, що відповідають новим вимогам [9]. Багато вищих навчальних закладів залишаються недостатньо підготовленими до викликів індустрії 4.0. Це може бути вагомим обмеженням для студентів та працевластців, які шукають висококваліфікованих працівників. Важливо уже зараз звернути увагу на оновлення освітніх програм та методів навчання, щоб краще відповідати потребам сучасного цифрового світу, що пов'язані з автоматизацією процесів, фокусуватись на когнітивному та креативному розвитку, навиках soft skills [3, 11]. Формування нових ідей та цінностей стає особливо важливим у контексті адаптації до швидких змін цифрової цивілізації [8]. Це дозволяє людям ефективно впоратись з новими викликами та може сприяти їхньому успіху в цьому швидкозмінному середовищі [1, 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данильян О.Г., Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. та ін. (2020). Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право. 344 с.
2. Козловець М.А. (2023). Людина в добу цифрової цивілізації: виклики і надії. *Філософія людяності в освіті, науці та житті*. С. 15–18.

3. Мозговий А.А. (2019). Конфлікти в цифрову добу: проблема суб'єктності та ідентичності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія: «Релігієзнавство. Культурологія. Філософія». Вип. 41. С. 129–136.
4. Соснін О.В., Воронкова В.Г. (2015). Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗДІА. Вип. 62. С. 24–31.
5. Соснін О.В. (2017). Формування ефективних концепцій впровадження комп'ютерних інформаційно-комунікаційних технологій в освіту та їх вплив на розвиток креативної економіки. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗДІА. Вип. 70. С. 141–150.
6. Horoshko V., Horoshko O.-I. (2021). Global problems of the social sector caused by digitalization; trends and challenges. Role of science and education for sustainable development. *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology*. Katowice. Monograph 44. P. 759–765.
7. Ivanova I.A. et al. (2019). Digitalization of organizations: current issues, managerial challenges and socio-economic risks. *Journal of Physics*. Vol. 1399. № 3. P. 33–38.
8. Schmidt J.T., Tang M. (2020). Digitalization in Education: Challenges, Trends and Transformative Potential. *Führen und Managen in der digitalen Transformation*. Springer Gabler, Wiesbaden. С. 287–312.
9. Schwab K. (2015). The Fourth Industrial Revolution. What It Means and How to Respond. *Foreign Affairs*. 12 Dec. <https://www.foreignaffairs.com/articlesfourth-industrial-revolution>.
10. Timmis S. et al. (2016). Rethinking assessment in a digital age: Opportunities, challenges and risks. *British Educational Research Journal*. Vol. 42. № 3. P. 454–476.
11. Yaroshenko T. (2019). Distance learning in higher education: current trends. *Engineering and Educational Technologies*. Vol. 7. № 4. P. 8–21.

Швидка Є. С.

*студентка групи УМП 501-з факультет управління персоналом,
соціології та психології спеціальність менеджмент персоналу
Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана*

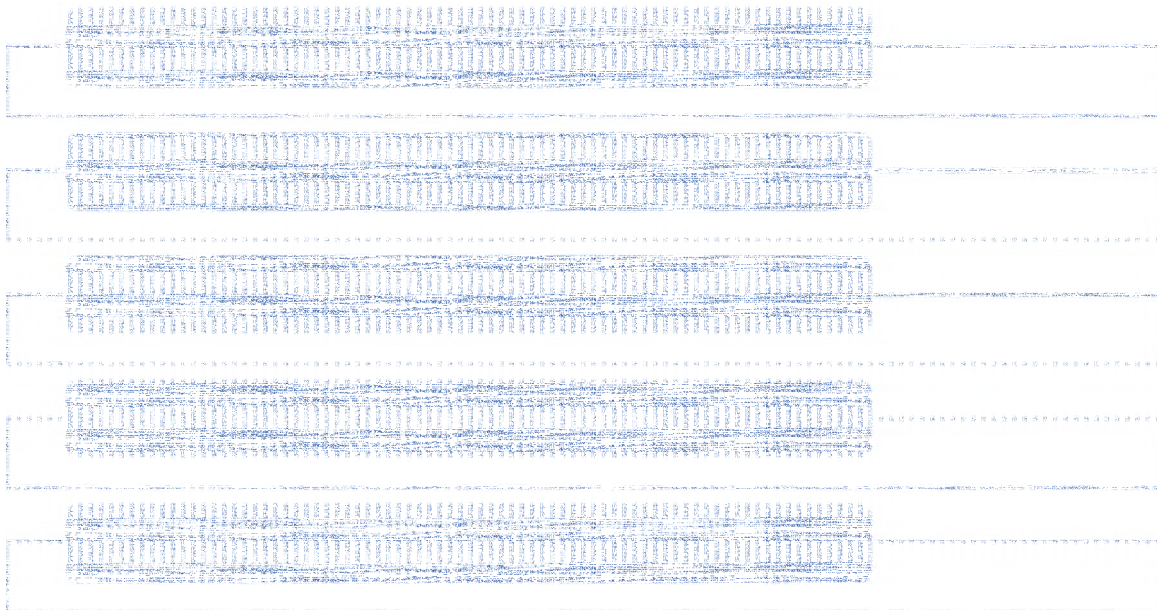
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ

У наш час, коли цифрові технології розвиваються дуже швидко, підприємства мають бути готовими адаптуватися до змін на ринку та використовувати цифрові інновації для поліпшення своєї роботи та кращого управління своїм персоналом. Це особливо важливо в періоди криз і політичних конфліктів. Пандемія COVID-19 і війна в Україні суттєво змінили підходи компаній до того, як вони спілкуються та працюють зі своїми працівниками. Зміни на ринку праці, такі як зміна формату роботи на дистанційний, масові переїзди людей, а також підвищена увага до безпеки працівників створюють потребу в сучасних методах підбору персоналу.

Група дослідників, включаючи С. Вудс, С. Ахмеда, І. Ніколау, А. Косту та Н. Андерсона, провела дослідження щодо трансформації процесів рекрутингу персоналу в умовах цифрової епохи. Вони проаналізували різноманітні цифрові методи, які використовуються для відбору та перевірки кандидатів на етапі найму. Ці методи можна узагальнити у п'ять категорій: онлайн-додатки; психометричні тестування з використанням мобільних пристроїв; цифрові інтерв'ю; гейміфіковане оцінювання; використання соціальних мереж. Дослідники також звернули увагу на важливість використання соціальних мереж, таких як TikTok і LinkedIn, для пошуку та залучення потенційних працівників [2]. Інші дослідники, такі як Т. Ольшевська і В. Приймак, також відзначили ряд інструментів рекрутингу, які мають потенціал для подальшого розвитку й інтеграції в HR-процеси. Це включає в себе системи відслідковування заявників (ATS), спеціалізовані мобільні додатки, чат-ботів та технології, що використовують штучний інтелект [3].

Штучний інтелект – це технологія, яка використовується для виконання певних інтелектуальних завдань, а з іншого боку, це інструмент, який «навчили» використовувати «інтелектуальні» методи, які раніше були можливими лише для людей. Використання штучного інтелекту може допомогти визначити кандидатів з найкращими навичками, досвідом і кваліфікацією для певної посади. Аналітичні та прогностичні можливості штучного інтелекту дають змогу оцінювати кандидатів за об'єктивними критеріями та прогнозувати їх успішність на робочому місці [5]. На рис. 1 представлено головні платформи для рекрутингу на основі штучного інтелекту.

Агрегація. Агрегатор резюме додає до своєї бази даних усіх тих, хто надсилає свої резюме в пошукові системи та має профілі в соціальних мережах. Приклад співпраці агентства з працевлаштування та роботодавця – коли роботодавець публікує заявку на роботу, а рекрутер надсилає пропозиції. Одним з таких сервісів є HRspace (HeadHunter Service).

Рис. 1. Платформи для рекрутингу на основі штучного інтелекту

Автоматизація процесів стала невід'ємною частиною цифрової епохи. В цьому контексті, щодо процесів найму, цифрова ера пропонує безліч можливостей. Зокрема важливо звернути увагу на можливість проведення інтерв'ю за допомогою аудіо- і відеоконференцій та дистанційного тестування. Це вигідно не лише для рекрутерів, але і для кандидатів, особливо з погляду заощадження часу.

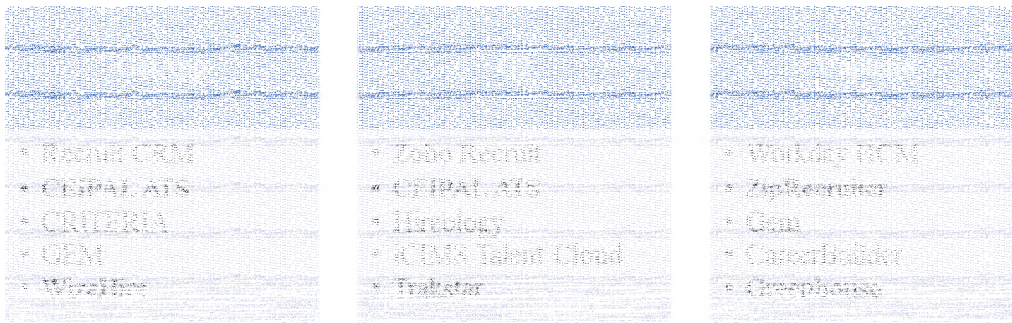

Рис. 2. Сучасні ПЗ для автоматизації процесів рекрутингу станом на 2023 рік

Соціальні мережі допомагають роботодавцям знаходити молодих, креативних і талановитих людей. Перегляд соціальних медіа надає велику кількість інформації про спосіб життя кандидатів, хобі, інтереси тощо. Таким чином, соціальний рекрутинг дозволяє знайти потрібних кандидатів за меншими витратами. Приклад такої платформи LinkedIn.

HR-аналітика, включає комплексну та когнітивну аналітику, допомагає скоротити час і зусилля, які роботодавці витрачають на свою роботу. Це можливо завдяки можливості отримувати звіти в реальному часі та використовувати інструменти аналізу, які враховують особливі умови даної території. Крім того, запроваджено методи оцінювання для прогнозування результатів і підвищення продуктивності.

Цифровізація зайнятості забезпечує якісну співпрацю між такими організаціями, як підприємці, агентства з працевлаштування та громадськість. Цифрові платформи та інструменти можуть допомогти зменшити затримки та непорозуміння та забезпечити швидший і ефективніший процес найму. За допомогою технологій штучного інтелекту колекція доступного сьогодні програмного забезпечення активно розвивається. Незважаючи на незаперечні переваги оцифровки робочої сили за допомогою штучного інтелекту, існують певні проблеми та ризики, з якими доводиться зіткнутися. Ключовою проблемою є вартість впровадження та підтримки цифрових технологій ШІ, яка може бути непомірно високою для багатьох організацій в Україні. Ще одним викликом є потреба в кваліфікованій робочій силі, яка могла б ефективно керувати та використовувати цифрову технологію ШІ. Таким чином, цифрова трансформація рекрутингу прискорює оптимізацію процесу рекрутингу. Отже, цифрова трансформація рекрутингу прискорює оптимізацію процесу підбору персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Deloitte Global Millennial Survey 2022 -. [URL: https://www.deloitte.com/global/en/issues/work/content/genzmillennialsurvey.html](https://www.deloitte.com/global/en/issues/work/content/genzmillennialsurvey.html)
2. Вронтіс Д., Крістофі М., Перейра В., Тарба С., Макрідес А., Трихіна Е. (2021). Штучний інтелект, робототехніка, передові технології та управління людськими ресурсами: систематичний огляд. *Міжнародний журнал управління людськими ресурсами*, 1–30. DOI: <https://doi.org/10.1080/09585192.2020.1871398>
3. Ольшевська Т., Приймак В. (2023). Використання цифрових технологій у процесі набору та відбору. *Грааль науки*. (25), 90–93. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.03.2023.012>
4. Бей Х., Середа Х. (2019). Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. *Економіка і управління організацією – Economic and organization of Management*. 2, 93–101. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.10>
5. Писаревська Г. І. (2021). Тенденції розвитку використання цифрових технологій в управлінні персоналом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 41. С. 54–60. URL : <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2021-41-10> .
6. Кравчук О. І., Варіс І. О., Демешко А. С. (2021). Інноваційні технології віддаленого добору персоналу в цифровому середовищі. *Modern Economics*. № 27(2021). С. 49–60. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-07](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-07).

РОЗВИТОК E-COMMERCE ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ РОЗШИРЕННЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах ведення бізнесу відбувся суттєвий прогрес у сфері цифровізації та впровадження новітніх технологій. Розвиток цифрових технологій стосується сфер сучасного життя населення, впровадження освітнього процесу, торгівлі, системи соціального забезпечення та механізму розвитку бізнесу. E-commerce або онлайн-продажі стали неодмінною частиною сучасного бізнесу. Завдяки зручності, доступності та глобальному охопленню вони стали популярними серед підприємців, ритейлерів і споживачів з усього світу [1].

Цифрові технології поширюються в усіх сферах життя, і стрімко діджиталізація прийшла й у сферу торгівлі. З розвитком інтернет-комунікацій, служб доставки, платіжних систем змінюються онлайн-майданчики (інтернет-магазини, маркетплейси, торговельні онлайн-сервіси тощо). Основним корисним інструментом стає електронна комерція, яка спрямована на розвиток економіки України і задоволення потреб як виробників товарів (робіт, послуг), так і споживачів. Тому перспективна комерційна діяльність повинна бути заснована на всесвітній комп'ютерній мережі Internet, яка комплексно дає змогу розширити майбутні ринки збуту як малих підприємств, так і великих компаній. Споживачі все більше користуються під час вибору товарів, робіт чи послуг сайтами компаній, магазинів, туристичних фірм тощо. Для споживачів досить зручно користуватися сайтами приватних оголошень про продаж товарів та розширення ринків збуту.

Обліковому апарату потрібно створити внутрішню інформаційну систему, а наявність даних інструментів для бухгалтерського обліку є важливим і для бізнесу, яка використовується для формування бухгалтерської та фінансової звітності. Використання цих систем дозволяє супроводжувати процес прийняття рішень, а інформація використовується для оцінки альтернатив та прийняття рішень швидше та ефективніше. Бухгалтерська інформація повинна узгоджуватися з цілями, встановленими адміністрацією, щоб краще скористатися нею відповідно до потреб керівництва [2].

Для покращення і збільшення заробітку існують певні інструменти інтернет-бізнесу. Цифрові технології стрімко поширюються в усіх сферах життя людства. А враховуючи, що населення має постійний попит на товари, послуги, роботи, то діджиталізація прийшла й у сферу торгівлі. Продаж товарів пройшов шлях від ринків, крамничок, лотків, кіосків до великих супер- та гіпермаркетів. Із прийняттям Закону України «Про електронну комерцію», розвитком інтернет-комунікацій, служб доставки, платіжних систем їх почали змінювати онлайн-майданчики (інтернет-магазини, маркетплейси, торговельні онлайн-сервіси тощо).

Електронна торгівля, як і будь-який вид діяльності суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом та реалізацією товарів (робіт, послуг), є об'єктом бухгалтерського обліку та оподаткування.

До основних складників об'єкта бухгалтерського обліку електронної торгівлі належать витрати на створення сайтів і презентацію товару, оформлення електронних договорів, приймання замовлення, електронні платежі в різних формах, здійснення операцій щодо виконання замовлення і т. д.

Усі зазначені господарські операції повинні бути зареєстровані у хронологічному порядку, підлягають обробці та відображенню на рахунках бухгалтерського обліку, що є підставою для складання фінансової звітності.

Нами визначено правила створення інтернет-магазину за допомогою наступних інструментів інтернет-бізнесу: корпоративний веб-сайт, інтернет-магазин, інтернет-аукціон, інформаційний корпоративний портал, інтернет-біржа, інтернет-маркетинг [3].

Корпоративний сайт повинен бути виконаний відповідно до фірмового стилю компанії. Потрібно розробити чіткий, зрозумілий логотип, застосовувати фірмові кольори, слогани. Сайт повинен бути максимально орієнтованим з чіткою і зрозумілою структурою та механізмом його використання з можливістю подальшого розвитку.

В першу чергу сайти надають споживачеві можливість отримати інформацію про товари. При цьому здійснюється економія коштів по заробітній платі, рекламі у власників бізнесу, а також є можливість аналізу статистичної картини ефективності маркетингової кампанії. Швидкий ріст продаж, популярність не тільки у бізнесі, але і у звичайних користувачів, які хочуть просунути свій ефективний веб-сайт або блог і заробити на ньому.

Тому для успішного інтернет-бізнесу потрібно комплексно розробити бізнес-план, стратегію розвитку та чіткий орієнтований план дій розкрутки інтернет-бізнесу. Головне, якщо майбутній покупець зайдет на Ваш сайт, то він повинен зацікавитися, щоб швидко не повернувся до сайту уже «розкрученого» бренду. Для зацікавлених користувачів доцільно застосовувати безкоштовну доставку (з визначенням суми покупки), додатковим гарантійним обслуговуванням, додатковими безкоштовними аксесуарами, акціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишняков О. Розширення бізнесу завдяки e-commerce: підходи великого ритейлу. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/2/699655/> (дата звернення 15.09.2023).
2. Скрипник С. В., Шепель І. В., Головчак Г. В. (2021). Бухгалтерський облік в єдиному інформаційному просторі підприємства. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. Серія: «Статистика, облік, аналіз та аудит»*. №1–2. С. 158–165. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/733/806> (дата звернення 15.09.2023).
3. Плекан М.В., Скрипник С.В., Шепель І.В. (2021). Діджиталізація бухгалтерського обліку як ефективний елемент управління. *Сучасні аспекти науки: VIII-й том колективної монографії / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової*. Київ; Братислава: ФОП Кандиба Т.П. С. 64–74. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/mono> (дата звернення 15.09.2023).

УДК 657.1

Нашкерська Г.В

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ОЦИФРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО РЕСУРСУ ПІДПРИЄМСТВ

Цифрова трансформація за останні десятиріччя стала запорукою ефективного розвитку економіки і є синонімом конкурентоспроможності та стійкості бізнесу. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, до 2025 року потенційна цінність цифрової трансформації для суспільства та промисловості може досягти 100 трильйонів доларів [1]. Головними проявами цифровізації є розвиток нових технологій, до яких зокрема відносять штучний інтелект, робототехніку, великі дані тощо, запровадження яких вимагає значних інвестицій та часу для освоєння.

Цифрову трансформацію можна визначити як процес, який спрямований на покращення об'єкта шляхом внесення значних змін до його властивостей за допомогою поєднання інформаційних, обчислювальних, комунікаційних технологій [2]. Її застосування змушує бізнес змінювати застарілі підходи до організації діяльності як у межах організації, так і при взаємодії із контрагентами та змінювати бізнес-моделі.

Оцифрування передбачає перетворення інформації у цифровому вираженні і дозволяє накопичувати значні масиви даних та розглядати її як важливий економічний ресурс, який не втрачається під час використання і може забезпечити конкурентні переваги. Для цього інформація має відповідати таким якісним характеристикам, як актуальність, повнота, достовірність, можливість швидкої передачі на великі відстані, перегрупування у залежності від визначених завдань та досвіду користувачів, зручність та багаторазовість використання, обмеження використання третіми особами, точність.

Актуальність інформації забезпечується наявністю найновіших доступних даних, які можна швидко інтегрувати у діючі бізнес-процеси для забезпечення запитів різноманітних користувачів, та можливістю передавання значних обсягів на великі відстані. Водночас інформація має бути повною, достовірною і точною, що дасть змогу уникнути втрат від її використання. Повнота інформації не означає її надмірне накопичення, а передбачає цілеспрямоване накопичення тільки даних, необхідних для потреб розширення поточної діяльності організації і навіть для створення нових бізнес-процесів. Інформаційна база має бути гнучкою, щоб відповідати на нові запити користувачів, які можуть використовувати інформацію для вирішення нових завдань. Важливою рисою інформації є дефіцитність, що передбачає відсутність доступу конкурентів, що може суттєво її знецінити і призвести до втрат наявних переваг від володіння і використання. Водночас корисність інформації зменшується при наявності тільки загальнодоступних, застарілих або недостовірних даних, що може призвести до значних втрат від використання.

Незважаючи на важливість інформації як активу, що приносить економічні вигоди та зростання її цінності у зв'язку з оцифруванням, вона не підлягає оцінці та обліковому відображенню. Окремі автори досліджують вартість інформації за такими аспектами, як цінність у зв'язку із формуванням ланцюга вартості, збільшення доходів і зниження витрат унаслідок використання інформації, отримання доходів від безпосереднього продажу інформації, використання інформації для потреб управління, вартість для бізнесу, подолання інформаційної асиметрії тощо.

Зокрема автори К. Батіні, М. Кастеллі, Г. Віскузі, К. Каппієлло, К. Франкаланці вважають, що інформація як фундаментальний актив насправді існує, проте немає консенсусу щодо того, що є визначальними факторами інформаційної цінності, особливо щодо збільшення кількості даних, доступних у цифровому вигляді. Вони розглянули застосування моделі для оцінки цифрових інформаційних активів організації та їхній вплив на проекти, спрямовані на краще використання цього активу для удосконалення бізнес-процесів [3], раніше розробленої Г. Віскузі та К. Батіні [4].

Автори вважають, що цінність інформації визначають такі детермінанти, як інформаційна ємність, інформаційна корисність, а також витрати, пов'язані з проектуванням і підтриманням технологій, зокрема таких, як інтеграція даних у бізнес-процеси виробництва і реалізації продукції, технології штрихового кодування і радіочастотної ідентифікації (RFID). Емпірично отриманим результатом дослідників є покращення використання наявних інформаційних цифрових активів шляхом підтримання бізнес-стратегії та інтеграції у виробничі процеси і продукти, їх розширення шляхом додавання нової інформації за запитом управління [3].

Водночас на сьогодні відсутні дослідження, які дають змогу оцінити якість інформації, розрахувати її вплив на реалізацію бізнес-стратегії підприємства, на окремі бізнес-процеси та фінансові результати, здійснити оцінку інформації як економічного ресурсу для визнання й облікового відображення у складі нематеріальних активів підприємств, що потребує подальших досліджень у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Parliamentary Research Service, Digital Transformation, 2019. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633171/EPRS_BRI\(2019\)633171_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633171/EPRS_BRI(2019)633171_EN.pdf)
2. G. Vial. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*. Vol. 28 (2). P. 118–144. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0963868717302196>
3. Batini C., Castelli M., Viscusi G., Cappiello C., Francalanci C. (2018). Digital information asset evaluation: A case study in manufacturing. *ACM SIGMIS Database: the DATABASE for Advances in Information Systems* Volume 49 Issue 3 August. P. 19-33. <https://doi.org/10.1145/3242734.3242737>
4. Viscusi G., & Batini C. (2014). Digital Information Asset Evaluation: Characteristics and Dimensions. *Smart Organizations and Smart Artifacts SE – 9*. Vol. 7. P. 77–86. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07040-7_9

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

В умовах епохи інформатизації найважливішим інструментом управління ефективним соціально-економічним розвитком організацій та підприємств є менеджмент.

Водночас особливості розвитку інформаційного суспільства (прискорення темпів впровадження досягнень науково-технічного прогресу та зміни техніко-технологічних новацій, непередбачуваність змін зовнішнього та внутрішнього середовища організації, різке скорочення термінів прийняття та реалізації управлінських рішень та ін.) істотно впливають на трансформацію та появу нових елементів сучасного менеджменту (креативний менеджмент, управління знаннями, управління інноваціями, управління свободою людини та ін.).

Таким чином, очевидно, що розробка із застосуванням ряду теоретичних положень менеджменту в епоху інформатизації набуває архіважливого значення.

Епоха інформатизації принципово відрізняється від попередніх технологічних епох. Для цієї епохи характерний широкомасштабний процес впровадження нових інструментів та методів інформатики, інформаційних технологій, які істотно змінюють зміст та якість соціально-економічного розвитку.

Сучасні моделі менеджменту суттєвим чином змінюються в епоху інформатизації під впливом таких факторів, як прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу; тотальний пріоритет розумової праці над фізичним; управління знаннями в організаціях із застосуванням інноваційних інформаційно-комунікативних технік та технологій; формування принципово нових систем управління на принципі мережевої комп'ютерної організації; глобалізація процесу виробництва, розподілу, обміну та споживання інформації з використанням інтернет-технологій; підвищення швидкості роботи інформаційних систем управління тощо. І це далеко не повний перелік тих особливостей, що формують сучасні моделі менеджменту в умовах інформаційного суспільства [1].

Головна особливість, що визначає сучасні моделі менеджменту в умовах інформатизації, це високі темпи впровадження у виробництво інформаційних технологій, що визначили перехід від конвеєрно-типової моделі організації виробництва до індивідуально-нестандартної. Перехід від моделей управління організаціями у рамках технологій промислової доби (конвеєр, штампи, жорсткі стандарти, серійність, забюрократизованість, зарегламентованість та ін.) до моделей, заснованих на управлінні знаннями та творчими (креативними) здібностями людини, зумовив об'єктивну необхідність початку принципово нової моделі менеджменту – моделі креативного менеджменту.

Сьогодні креативний менеджмент є новим високоефективним інструментом управління підприємствами за умов інформаційного суспільства.

За своїм змістом – це насамперед управління креативним, творчим та інноваційним потенціалом підприємств в умовах прискорення темпів зміни техніко-технологічних та інших новацій.

Метою креативного менеджменту є розробка управлінським персоналом креативних, оригінальних, нестандартних та некопійованих управлінських рішень в умовах інформаційного суспільства.

Інша принципова особливість інформаційного суспільства полягає в тому, що «індустріальний сектор втрачає провідну роль внаслідок зростаючої технологізації, а основною продуктивною силою стає наука... і потенціал розвитку ... визначається масштабами інформації та знань».

Таким чином, очевидно, що управління знаннями, інноваціями стає невід'ємним інструментом та механізмом сучасного менеджменту.

Пріоритетне завдання менеджменту сьогодні – змусити знання ефективно працювати на організацію, підприємство має вирішуватись на основі використання новітніх ефективних механізмів відбору, аналізу, розподілу та поширення знань, інформації, інновацій та інших результатів інтелектуальної, креативної та інноваційно-виробничої діяльності.

Проте формування систем управління знаннями в організаціях – справа непроста. В умовах інформаційного суспільства знання стають провідним та вирішальним ресурсом ефективного розвитку організацій поряд з працею та капіталом. Але на відміну від управління іншими ресурсами управління знаннями має ґрунтуватися на розумінні їхньої унікальної специфіки, а саме:

- знання як ресурс в умовах ринку, на відміну від праці та капіталу, втрачає класичний взаємозв'язок між формуванням його ціни та вартістю;
- у процесі продажу та обміну товару «знання», незважаючи на зміну власника де-юре, колишній його власник (суб'єкт-носіє знання де-факто) продовжує володіти цим продуктом;
- крадіжка знань в умовах інтернет-технологій сприяє їх масовому поширенню та доступності тощо.

Таким чином, менеджмент сьогодні потребує розробки теоретичних і методичних положень та рекомендацій, що враховують специфіку управління знаннями в умовах інформаційної ринкової економіки.

Наступна особливість, характерна для управління в інформаційну епоху, полягає в тому, що управлінська діяльність здійснюється у важливо новому соціально-економічному середовищі – інтернет-просторі.

В умовах інтернет-простору постійно посилюється взаємодія суб'єктів управлінської діяльності в рамках самоорганізованих внутрішньомережевих професійних угруповань. Саме у віртуальному просторі розвивається специфічна модель управлінської діяльності – самоорганізуються спільноти. Саме в цих спільнотах на основі вільного обміну інформації формуються інтереси, потреби, переваги, які розширюють можливості, з одного боку, свободи вибору управлінських рішень, з іншого – їх оцінки та критики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концептуальні засади менеджменту в інформаційній економіці: монографія / за заг. ред. Т.І. Лепейко. Харків: ХНЕУ, 2010. 252 с.

УДК 331.526

Лісна І. Ф.
к.е.н., доцент ГО «Відкрита інноваційна платформа підприємницьких ініціатив та інвестиційних проєктів «ПРО СМАРТ БІЗ»

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах розвитку економіки як у межах окремої держави, так і світу в цілому, основним трендом є її цифровізація. На думку багатьох вчених-економістів, цифрову економіку можна розглядати як новий важливий крок у підвищенні продуктивності праці суб'єктів господарювання з використанням цифрових технологій, які стають невід'ємною частиною процесу виробництва, продажу та споживання товарів і послуг. Або як перехід до нового типу ринкових відносин, що зачіпає всі сектори світового ринку, серцевиною якого є стрімке зростання високих технологій, а відносини між учасниками економічного процесу будуються виключно на використанні передових інформаційних технологій.

На сьогоднішній день можна виділити наступні тенденції ринку праці, спричинені стрімким розвитком цифрової економіки:

1. Технічний прогрес, автоматизація та робототехніка. Важливо зазначити, що це є як перевагою, так і недоліком нової економіки, тому що поряд зі створенням великої кількості нових професій, які користуються високим попитом, значна кількість робочих місць зникає, особливо для низькокваліфікованої робочої сили сектора, який втратив своє значення через впровадження інноваційних технологій. Сектор висококваліфікованої праці також зіткнувся з деякими проблемами. У зв'язку зі стрімким розвитком НТП зростає попит на кваліфікованих співробітників, які володіють навичками та компетенціями, пов'язаними з вирішенням питань високих технологій, яких зараз мало на ринку праці з ряду причин, у тому числі через недосить швидку адаптацію освіти до сучасних реалій.

2. Поява нових форм нетипової зайнятості, які в останні роки набувають все більшої популярності серед молоді. До нових форм нетипової праці, що з'явилися на початку ХХІ ст., включають: фріланс, дистанційну роботу, тимчасову роботу (аутсорсинг, аутстафінг та ін.).

3. Формування нових робочих відносин і трудової етики. Необхідність одночасного поєднання роботи людини, роботів і штучного інтелекту в єдиному робочому процесі вимагає розробки підходів для забезпечення ефективності і високої продуктивності «роботи» кожного з трьох вищезгаданих компонентів.

4. Трансформація сутності усталеного в суспільстві поняття «робоче місце». Завдяки цифровізації робочі місця втрачають прив'язаність до конкретного фізичного місця та стають мобільними. На дистанційну роботу переходять не лише фрілансери, а й «стандартні» співробітники. Практика віддаленої роботи активно впроваджується в Україні вже 5 років і сприймається працівниками позитивно. Тому з кожним роком на ринку з'являється все більше нових комп'ютерних засобів, призначених для контролю за цими співробітниками. Серед роботодавців найпопулярнішими сервісами є Asana, Slack і Basecamp, які допомагають в управлінні проєктами. Крім того, часто використовуються додатки VR та Sococo, які дозволяють «звести» співробітників у віртуальний офісний простір, де вони матимуть можливість інтерактивно взаємодіяти один з одним [1, с. 56].

5. Зростання ролі інтерактивних платформ для реалізації онлайн-зайнятості. Найпопулярніші онлайн-інструменти цифрового працевлаштування – Uber, LYFT, TaskRabbit, UpWork і Amazon Mechanical Turk [2, с. 217].

6. Формування нової структури доходів особи. Вчені прогнозують, що в найближчому майбутньому особиста інформація кожного, така як його власні переваги, інтереси, звички, структура споживання, інформація та знання, буде не тільки цінною для виробників, але й повністю перетвориться на товар або валюту, що змінює ринок праці та інше.

Серед інших трендів ринку праці виділяють такі: активне використання хмарних технологій і хмарних обчислень, цифровізація особистого простору, перехід до gig-економіки, розвиток нейротехнологій, біо- та нейроінтерфейсів, демографічні зміни, стрімка урбанізація тощо.

Враховуючи все вищезазначене, науковці вважають за доцільне розділити такі поняття, як «цифровий ринок праці» та «цифрова зайнятість». У звіті «Цифрова економіка: тенденції, ризики та соціальні детермінанти» цифровий ринок праці визначено як специфічний сегмент глобального ринку праці, на якому попит і пропозиція цифрових послуг праці формуються дистанційно, а взаємодія його предметів відбувається виключно з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій.

Слід відзначити, що цифрова зайнятість характеризується як корисна та своєчасна діяльність економічно активного населення з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій, результатом якої є інформаційний продукт, а сама діяльність спрямована на задоволення суспільних та особистих потреб і є економічно вигідною як працівникам, так і роботодавцям [2, с. 220]. Пандемія COVID-19 також внесла свої корективи, як позитивні, так і негативні, на ринок праці. В аналізі МОП зазначається, що криза, спричинена пандемією, ймовірно, матиме довгострокові наслідки щодо робочих місць, підприємств і професійних навичок. Крім того, прогнозована рецесія в економіці може призвести до того, що роботодавцям і працівникам буде набагато важче орієнтуватися на ринку праці, особливо в країнах, де цей ринок здебільшого є неформальним [2, с. 223]. Однак поточна ситуація доводить важливість запровадження та активного розвитку всіх аспектів цифрової економіки.

На думку експертів, країни, які зосередилися на цифрових технологіях ще до початку пандемії та мали чітку стратегію переходу на них, змогли швидше та ефективніше адаптуватися та вирішити всі проблеми, спричинені пандемією. Крім того, у зв'язку з вимушеною необхідністю постійного перебування вдома, розкрито потенціал дистанційної роботи та привернуто увагу до таких важливих питань, як розробка форм і методів організації роботи дистанційно та контроль за її виконанням, а також необхідність удосконалення правової бази регулювання цих трудових відносин.

Цифрова трансформація економіки торкається комп'ютеризації та автоматизації виробництва, сфери надання послуг та приватних підприємств. Природа ринку праці починає кардинально змінюватися: він стає віртуальним. Надалі працівники та роботодавці зустрічатимуться переважно на певних інтернет-майданчиках, де буде розміщено замовлення, обрано його виконавця та здійснено оплату роботи. Не лише ринок праці загалом, а й уявлення про працевлаштування працівника загалом перебуває у повній трансформації. Це вже залежить від здатності особистості адаптуватися до мінливих умов праці, і в майбутньому ця тенденція буде тільки посилюватися. Кожен працівник повинен буде постійно стежити за рівнем своєї затребуваності на ринку, постійно вдосконалювати свої професійні навички, отримувати їх не тільки за своєю спеціальністю, а й за іншими, особливо пов'язаними зі сферою ІТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азмук Н. (2020). Цифрова зайнятість у системі регулювання національної економіки. *Проблеми економіки*. 1(43), 52-58. (В українська). <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-52-58>
2. Педченко Н., Тул С., Шкурупій О., Дейнека Т. та Флехантова А. (2021). Вплив цифровізації на трансформацію зайнятості в країнах з різними рівнями доходу. *Фінансово-кредитна діяльність: Проблеми теорії та практики*. 4(39) 216–227. doi.org/10.18371/fcaptr.v4i39.241311.

УДК 004.8

Гужва В. М.
*к.е.н., професор кафедри інформаційних систем в економіці
КНЕУ імені Вадима Гетьмана*

ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ: ГЕНЕРАТОРИ ТА ДЕТЕКТОРИ

Цифрова трансформація (ЦТ) суспільства в цілому та академічній сфері зокрема – процес, який відбувається тут і зараз. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку соціально-економічних систем, розбиваючи традиційні бар'єри та надаючи можливості для інновацій, покращення якості життя і оптимізації ресурсів.

Ефективному здійсненню ЦТ покликані сприяти сучасні інформаційно-комунікаційні технології (технологічні драйвери). До переліку таких драйверів слід віднести:

- хмарні обчислення;
- великі дані;
- мобільні пристрої;
- засоби комп'ютерного моделювання бізнесу;
- платформи бізнес-аналітики;
- засоби кібербезпеки;
- віртуальна реальність;
- інтернет речей;
- блокчейн;
- цифрові двійники;
- штучний інтелект.

Одним з перспективних напрямків застосування штучного інтелекту як інструменту цифрової трансформації є *генеративний штучний інтелект* (ГШІ). Технологія ГШІ, що тільки зароджується, але швидко розвивається, використовує навчені моделі для створення оригінального вмісту в різних формах – від письмового тексту та зображень до відео, музики та програмного коду. Використовуючи великі мовні моделі (Large Language Models – LLM) і величезні набори даних, ця технологія може миттєво створювати унікальний контент, який майже неможливо відрізнити від роботи людини, і в багатьох випадках більш точний і переконливий [1].

Роль ГШІ у цифровій трансформації університетів полягає в тому, що він може забезпечити персоналізоване навчання, автоматичне оцінювання та звітування, виявлення плагіату та академічної недобросовісності, створення інтерактивних навчальних досвідів, автоматичний переклад та мовний аналіз, оптимізацію адміністративних процесів та розвиток нових методів дослідження та інновацій [2].

На сьогодні існує багато програмних платформ та бібліотек для генеративного штучного інтелекту (ГШІ), що мають різноманітні функціональні можливості. Прикладами таких програмних платформ-генераторів можуть слугувати:

1) OpenAI GPT-3 (Generative Pre-trained Transformer – 3) є однією з найпотужніших ГШІ-моделей, яка здатна генерувати текст на основі вхідних даних. Вона використовується для автоматизованої генерації текстів, створення діалогових систем, автоматизованої письмової комунікації, генерації коду та багатьох інших завдань [3];

2) OpenAI GPT-4 – покращена версія GPT-3 з більшою обчислювальною потужністю та додатковими можливостями в генерації тексту, включаючи більшу точність та розуміння контексту. Також здатна до більш складних завдань, таких як створення відео, звуку та інших мультимедійних контентів;

3) OpenAI GPT-Neo – це менш потужна, але легша альтернатива GPT-3. GPT-Neo має широкий спектр застосувань, таких як автоматизована генерація тексту, навчання моделей, аналіз текстів і багато інших;

4) DeepDream – розроблена компанією Google і використовується для генерації художніх зображень на основі вихідних фотографій. Вона надає можливість створювати фантастичні і специфічні для стилю образи на основі вхідних зображень [4];

5) PyTorch та TensorFlow – це популярні бібліотеки машинного навчання і ГШІ, які дозволяють дослідникам та розробникам створювати власні моделі і алгоритми для різних завдань ГШІ, включаючи обробку природної мови, комп'ютерного зору та інше [5];

6) Google Bard – новий чат-бот на основі штучного інтелекту, запущений Google у 2023 році. Він дозволяє користувачам ставити запитання та отримувати відповіді в розмовній манері. Google Bard розроблено таким чином, щоб бути більш креативним і схожим на мозковий штурм, ніж традиційні пошукові системи, і він може надавати більш детальні та тонкі відповіді на запити користувачів [6];

7) Claude 2 (розробник – компанія Anthropic) – це чат-бот, побудований на основі великої мовної моделі, може використовуватися для письмових завдань, таких як узагальнення, пошук, відповіді на запитання та кодування. Приміром, користувач може попросити бота коротко викласти зміст книги [7].

Зазначені платформи і бібліотеки представляють різноманітні можливості ГШІ в академічному і дослідницькому середовищі. Вони дозволяють вирішувати різні завдання.

З іншого боку застосування ГШІ в академічному середовищі несе і серйозні етичні виклики, такі як питання авторства, плагіату, конфіденційності даних тощо.

Можливими інструментами вирішення етичних проблем можуть бути програмні платформи-детектори генеративного штучного інтелекту (ГШІ). Основне їх призначення – це виявлення та ідентифікація використання ГШІ та синтетичного контенту. Прикладами програм-детекторів можуть слугувати:

1) GLTR (Generate, Log, Test, Repeat) – інструмент, розроблений компанією OpenAI, який використовує контекстний підхід для виявлення недостовірного або небажаного контенту, створеного за допомогою моделі GPT-2. GLTR аналізує ймовірності наступного слова в тексті, щоб виявити неправдиві або негативні висловлювання;

2) Grover – система, розроблена компанією OpenAI, яка може виявляти та генерувати фейкові новини. Grover використовує генеративну модель GPT-2 для створення тексту та навчена виявляти різницю між правдивою та фейковою інформацією.

Також до числа програм-детекторів ГШІ відносяться GPTZero [8], GPTRadar [9], Originality [10] та ін.

Використання детекторів генеративного штучного інтелекту допомагає виявляти небажані аспекти тексту, такі як недостовірність, неправдивість або образливість, та забезпечує більш точну та достовірну інформацію для користувачів. Однак важливо пам'ятати, що ці детектори можуть мати свої обмеження і потребують постійного вдосконалення та оновлення для забезпечення найкращої ефективності та точності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.nature.com/articles/d41586-023-00340-6>
2. <https://www.unite.ai/uk/generative-ai-ushering-a-new-era-in-knowledge-work-automation/>
3. <https://openai.com/>
4. <https://deepdreamgenerator.com/>
5. <https://pytorch.org/docs/stable/index.html>
6. <https://ai.google/>
7. <https://www.anthropic.com/>
8. <https://gptzero.me>
9. <https://gptradar.com/>
10. <https://originality.ai/>

UDC 37:004

Olga Maletska
PHD, Associate Professor, Department of Accounting and Tax
Nation Lviv National Environmental University
Youriy Maletskiy
Managing Director "TECNOCAP UA"

GARANTIRE LA SICUREZZA INFORMATICA NELL'ISTRUZIONE MODERNA

La digitalizzazione del mondo moderno è la tendenza più importante del XXI secolo e ha già influenzato in modo significativo tutti gli ambiti della vita, tra cui l'economia, l'istruzione, la medicina, la società e molti altri.

Garantire la sicurezza informatica è diventata una delle aree più importanti dell'istruzione moderna. Ciò è dovuto al crescente numero di minacce digitali e alla dipendenza dalla tecnologia in tutti gli aspetti della vita. Per ridurre queste minacce, gli studenti dovrebbero apprendere i principi di base della sicurezza nell'Internet. Ciò include la creazione di password complesse, l'evitamento di collegamenti pericolosi, il riconoscimento degli attacchi di phishing e l'utilizzo di software antivirus.

Molte istituzioni educative hanno incorporato la sicurezza informatica nei loro programmi di studio, consentendo agli studenti di studiarla come materia separata. Ciò aiuta a comprendere meglio le minacce e le misure di protezione. I professionisti della sicurezza informatica sono fondamentali per la protezione dei dati. Molte università e college offrono programmi di formazione sulla sicurezza informatica per formare professionisti in questo settore.

È importante che gli operatori del settore educativo comprendano quali pericoli possono verificarsi sull'Internet per potersi occupare della prevenzione di queste minacce. Per creare e organizzare un ambiente educativo sicuro, gli educatori devono apprendere competenze informatiche e digitali.[4] Gli educatori devono anche essere competenti in materia di sicurezza informatica poiché sono responsabili di insegnare agli studenti queste competenze.

Molti programmi educativi collaborano con membri del settore della sicurezza informatica per insegnare agli studenti i metodi e le tecnologie di protezione più recenti. Le università e le scuole organizzano concorsi e corsi di formazione sulla sicurezza informatica per sviluppare le competenze pratiche degli studenti e testare le loro capacità. Gli studenti devono comprendere non solo gli aspetti tecnici della sicurezza informatica, ma anche le questioni etiche legate all'uso delle informazioni e all'interazione nello spazio digitale. La sicurezza informatica richiede conoscenze e competenze in vari campi, tra cui l'informatica, il diritto, la psicologia e il management. I moderni programmi di formazione combinano queste discipline per una comprensione più completa del problema.

Garantire la sicurezza informatica nell'istruzione contribuisce a creare utenti più informati e sicuri dell'ambiente digitale e apre nuove opportunità di crescita professionale e innovazione nel settore. La sicurezza informatica svolge un ruolo fondamentale nell'odierna formazione a distanza, poiché una grande quantità di materiale didattico e dati personali risiede nell'ambiente online. I problemi della sicurezza informatica non si limitano agli aspetti tecnici della protezione delle risorse informative, ma dovrebbero includere pienamente i seguenti tipi di protezione: legale, tecnica, informativa, organizzativa e psicologica [1]. Garantire la sicurezza in questo contesto richiede misure e attenzioni speciali:

1. Protezione dei dati personali. La formazione a distanza richiede solitamente l'inserimento dei dati personali dei partecipanti, come nome, indirizzo, e-mail e informazioni bancarie. Gli istituti scolastici dovrebbero prestare particolare attenzione al salvataggio e alla protezione di questi dati da accessi non autorizzati.

2. Autenticazione e autorizzazione. È importante utilizzare metodi di autenticazione forti, come l'autenticazione a due fattori (2FA), per garantire che solo gli utenti autorizzati abbiano accesso alle risorse didattiche.

3. Protezione contro gli attacchi informatici. L'istruzione a distanza può essere vulnerabile agli attacchi informatici come attacchi DDoS, attacchi di phishing e virus. È importante installare misure di sicurezza adeguate, inclusi antimalware e filtri di rete.

4. Sicurezza del software. Il materiale didattico e le piattaforme di formazione a distanza devono essere regolarmente aggiornati e testati per individuare eventuali vulnerabilità. È anche importante consigliare gli studenti sulla sicurezza dei propri dispositivi e applicazioni.

5. Formazione degli utenti. È importante insegnare a studenti e insegnanti i principi base della sicurezza informatica, tra cui il riconoscimento del phishing, la creazione di password complesse e l'utilizzo attento delle piattaforme di videoconferenza.

6. Rispondere agli incidenti. Gli istituti scolastici dovrebbero disporre di piani di risposta agli incidenti di sicurezza informatica per rilevare, chiudere e ripristinare rapidamente gli attacchi informatici o altre violazioni della sicurezza.

7. Crittografia dei dati. È importante utilizzare la crittografia per proteggere la trasmissione e l'archiviazione di materiale didattico e dati degli utenti.

8. Sistemi di monitoraggio. L'istituzione di sistemi di monitoraggio in grado di rilevare attività insolite o potenziali minacce è un passo importante per garantire la sicurezza nell'istruzione a distanza.

Garantire la sicurezza informatica nell'istruzione a distanza è di fondamentale importanza in quanto consente a studenti e insegnanti di apprendere e lavorare in un ambiente online sicuro e protetto.

BIBLIOGRAFIA

1. Bykov V., Burov O., Dementievskaya N. (2019). Sicurezza informatica in un ambiente educativo digitale. Tecnologie dell'informazione e sussidi didattici. Vol. 70. N. 2. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/233898878.pdf>
2. Dubasenyuk O. A. (2023). Digitalizzazione dell'istruzione superiore: sfide moderne, rischi, esperienza. *Trasformazione digitale e tecnologia digitale per lo sviluppo sostenibile di tutti i rami dell'istruzione, della scienza e della pratica moderne [risorsa elettronica]: materiali dell'internazionale. scienza e pratica conferenza, 26 gennaio 2023*. Lomza, Polonia. Parte 1. 362 p. P. 307–311. URL: <https://teacher.com.ua/training/bezpechna-distancijnna-osvita-pid-cas-3940>
3. Legge n. 2163-VIII "Sui principi fondamentali per garantire la sicurezza informatica dell'Ucraina". (2017). *Vedomosti Verkhovna Rada*. N. 45. P. 403.
4. Politiche olistiche nelle scuole per un ambiente online sicuro per i bambini: sogno o realtà? il ruolo delle istituzioni educative e degli insegnanti nella formazione di un URL Internet sicuro: <https://mon.gov.ua/ua/news/cilisna-politika-u-shkolah-pro-bezpechno-onlajn-seredovishe-dlya-ditej-mriya-chi-realnist-rol-osvitnih-zakladiv-tavchiteliv-u-formuvanni-bezpechnogo-internetu>

Крихівська Н. О.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Лесюк Р. І.
ст. гр. ФНМ-23-1
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ТЕХНОЛОГІЯ BLOCKCHAIN У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Технологія Blockchain швидкими темпами впроваджується в більшість сфер вітчизняної економіки, зокрема у фінансовому секторі. Нагадаємо, що Blockchain – це реплікована розподілена база даних, яка зберігає впорядкований ланцюг блоків, чим здатна забезпечити надійність та прозорість даних. Саме тому дана технологія відіграє вагомую роль у зберіганні і поширенні інформації фінансового характеру.

Серед ключових переваг технології Blockchain у фінансовому секторі варто виділити:

- децентралізація бази даних – зберігання та управління даними здійснюється в кожному із вузлів, які при цьому є самостійними та рівноправними;
- високий ступінь захисту – технологія Blockchain завдяки криптографічному кодуванню забезпечує запобігання шахрайським діям щодо спотворення даних та порушення цілісності блоків, а також мінімізуються помилки у системі;
- прозорість і доступність інформації – максимально високий захист даних у системі Blockchain дозволяє створювати великі за обсягами бази даних, якими можуть користуватися декілька фінансових установ, що дає можливість скоротити витрати на самостійне обслуговування такої бази даних та збільшити її інформаційне наповнення за рахунок інформації інших фінансових установ. Загалом і самі користувачі мають доступ до результатів фінансових транзакцій, які записуються у відкритому реєстрі, що підвищує рівень довіри та прозорості роботи у фінансовій сфері [1];
- зниження комісійних та часових витрат – здійснення транзакцій із використанням технології Blockchain дасть змогу суттєво знизити комісійні та операційні витрати. Згідно з дослідженнями така економія може сягати 30 %. Крім того тривалість здійснення фінансових транзакцій із застосуванням даної технології становить до кількох годин.

Варто додати до позитивних чинників щодо просування технології Blockchain у фінансовому секторі, що саме ця технологія лежить в основі Smart-контрактів. Відтак забезпечує їх надійність, захист, гарантованість, швидкість та простоту виконання.

Серед недоліків застосування технології Blockchain у фінансовому секторі варто виокремити:

- висока вартість розробки та використання – технологія Blockchain є вартісною і ресурсозатратною на етапі проектування, розробки та використання, тому впроваджувати дану технологію можуть лише фінансові установи, що мають на це достатній обсяг ресурсів;
- відсутність чіткого механізму регулювання – впровадження технології Blockchain потребує законодавчого регулювання, адже на основі даної технології функціонують криптовалютні активи, обіг та зберігання яких на даному етапі залишаються нерегульованими;
- відсутність кваліфікованих спеціалістів – попит на висококваліфікованих спеціалістів у галузі Blockchain перевищує пропозицію на ринку. Це спостерігається не лише на вітчизняному ринку, але й на світових ринках праці [1].

Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що застосування технології Blockchain вітчизняними фінансовими компаніями забезпечить їхнє виведення на новий конкурентоздатний рівень серед світових конкурентів, адже окреслені переваги свідчать про спрощення, здешевлення та прискорення здійснення фінансових операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л. П., Мороз Н. В., Лащик І. І. (2019). Функціональні особливості застосування блокчейн технології у фінансовому секторі. *Інвестиції: практика та досвід*. № 3. С. 21–25.

УДК 004.02

Давиденко Є. О.
канд. техн. наук,
доцент кафедри інженерії програмного забезпечення
Бойко А. П.
канд. техн. наук,
доцент кафедри комп'ютерної інженерії
ЧНУ ім. Петра Могили

ВИМОГИ ДО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі, особливо в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення Росії на територію України, віддалена робота набуває особливого сенсу. Не є виключенням і дистанційне навчання, що є важливою складовою освітнього процесу. Це дозволяє забезпечити доступ до навчання для здобувачів освіти з різних куточків країни, знизити витрати на житло та транспорт, а також забезпечити безпеку для студентів і викладачів.

В епоху тотальної цифровізації сучасні технології дозволяють програмно реалізувати дистанційне навчання, однак існують і певні проблеми. До них належать: відсутність достатньої взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, обмежений доступ до важливих матеріалів і інформації, неефективне використання часу на заняттях та недостатня мотивація студентів.

Застосунки-аналоги систем дистанційного навчання закладів вищої освіти (ЗВО) – це різні платформи та системи, які надають змогу навчатися віддалено через мережу Інтернет. Ці системи можуть мати різні функції, інтерфейси та можливості, але мета їх одна – забезпечити якісну, зручну та доступну платформу для навчання.

Аналіз та огляд цих застосунків може бути корисним для ЗВО, які хочуть покращити свою систему дистанційного навчання. Він допомагає визначити найкращі функції та можливості, які можуть бути використані для покращення власної системи, а також оцінити потенційні переваги та недоліки аналогів. Серед існуючих аналогів систем дистанційної освіти слід відзначити наступні застосунки: Moodle [1], Canvas [2], Docebo [3]. Проте вони мають низку недоліків, що можуть бути критичними для певних ЗВО.

Програмне забезпечення системи дистанційного навчання ЗВО повинне мати наступні можливості:

1. *Реєстрація користувачів.* Нові користувачі повинні зареєструватися в системі, заповнивши необхідну інформацію про себе.
2. *Авторизація користувачів.* Користувачі повинні авторизуватися в системі, ввівши свій логін та пароль.
3. *Відображення курсів.* Користувачеві надається доступ до переліку курсів, які доступні для навчання.
4. *Навчання.* Користувач має доступ до матеріалів курсу, включаючи відео-лекції, тексти, тести та завдання. Користувачі можуть виконувати завдання та тести, які можуть бути автоматично перевірені системою.
5. *Взаємодія з викладачами.* Користувачі можуть звернутися до викладачів для отримання додаткової допомоги та відповідей на питання, використовуючи вбудовані інструменти зв'язку, такі як електронна пошта або чат.
6. *Моніторинг прогресу.* Система дистанційного навчання може моніторити прогрес користувачів та надавати статистику щодо їх успішності.
7. *Оцінювання.* Користувачі можуть бути оцінені за свої успіхи в навчанні, а також можуть оцінювати викладачів та матеріали курсів.
8. *Адміністрування.* Адміністратори системи мають доступ до управління користувачами, курсами та матеріалами, а також до вирішення проблем та питань, які можуть виникнути в процесі використання системи.

Важливо, щоб система дистанційного навчання забезпечувала безпеку та конфіденційність даних користувачів, а також надійність та швидкість обробки вхідної інформації.

Нормативно-довідкова інформація для системи дистанційного навчання може включати в себе різні класифікатори, довідники та інші документи, що визначають норми та правила для навчального процесу. Наприклад:

1. *Класифікатори предметів та курсів.* Такі класифікатори допомагають студентам знаходити необхідні курси та предмети, а також допомагають викладачам класифікувати та організувати навчальний матеріал.
2. *Довідники з термінів та визначень.* Такі довідники допомагають користувачам зрозуміти терміни та визначення, що використовуються в навчальному процесі.
3. *Довідники з методик викладання та організації навчального процесу.* Ці довідники допомагають викладачам організувати та проводити заняття, визначити методи та технології викладання.
4. *Нормативні документи щодо організації дистанційного навчання.* Такі документи визначають правила та норми організації дистанційного навчання, включаючи правила використання технічних засобів, захисту персональних даних тощо.

Враховуючи вимоги до програмного забезпечення, можна побудувати сценарій використання, що описує функціональність системи з точки зору користувача або зовнішньої системи (рис. 1).

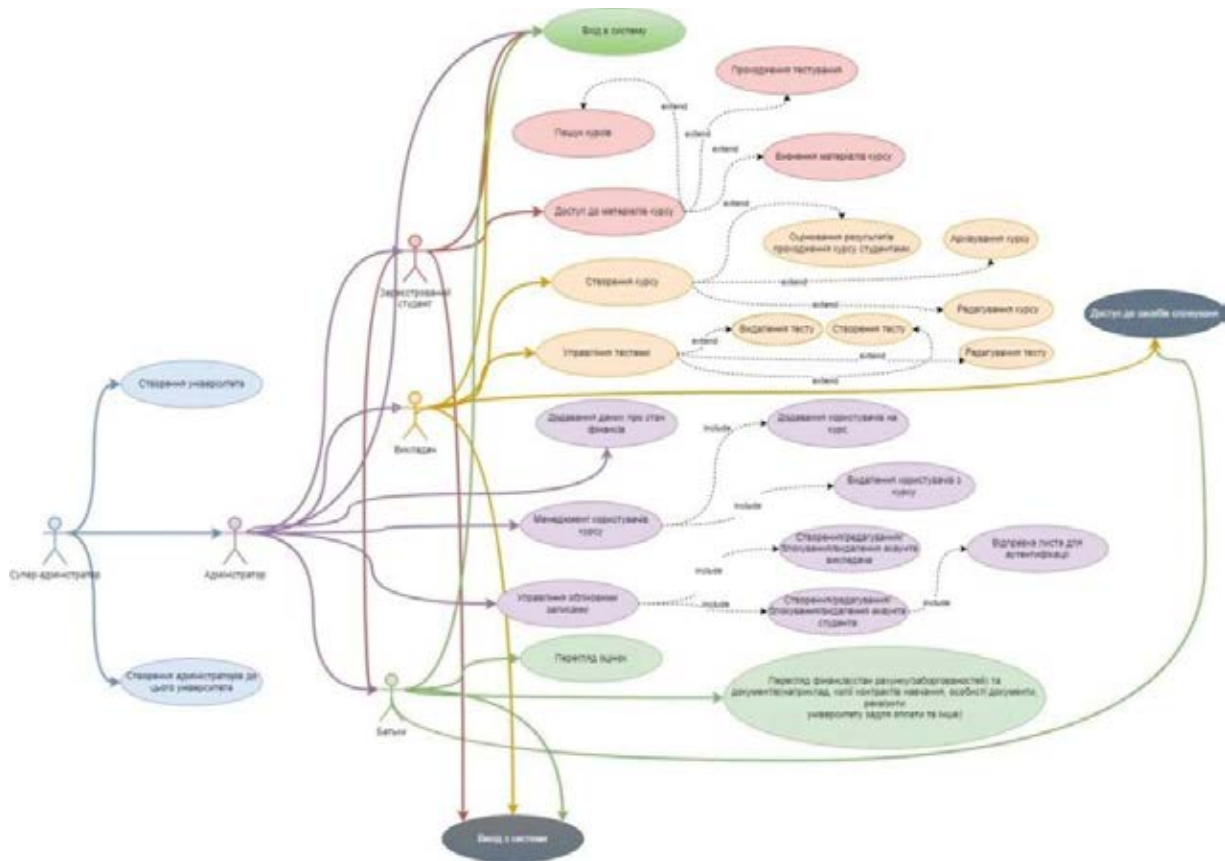

Рисунок 1. Діаграма використання системи дистанційного навчання ЗО

Описані варіанти використання системи дистанційного навчання демонструють широкий спектр можливостей, які дозволяють ЗВО, студентам та викладачам гнучко адаптуватися до вимог сучасного освітнього середовища та досягати успіху у дистанційному навчанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Moodle: Open-source learning platform : вебсайт. URL: <https://moodle.org/?lang=uk> (дата звернення: 15.09.2023).
2. Canvas by Instructure | World's #1 Teaching and Learning Software. Instructure : вебсайт. URL: <https://www.instructure.com/canvas> (дата звернення: 15.09.2023).
3. Docebo Learning Suite: Learn. Develop. Succeed. Docebo : вебсайт. URL: <https://www.docebo.com/> (дата звернення: 15.09.2023).

УДК 657.37

Прокопишин О. С.
к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Цифровізація сприяє забезпеченню економічного зростання завдяки підвищенню ефективності, продуктивності й конкурентоспроможності управління підприємством, враховуючи особливості інформаційного суспільства.

Під час періоду інтенсивної віддаленої роботи компанії відчули необхідність оцифрування документів, заміни традиційних паперових документів цифровими файлами.

У сучасних умовах організація й розвиток безпаперового бухгалтерського обліку є важливою складовою системи управління підприємством. Перевагами цифровізації бухгалтерського обліку є насамперед точність облікових даних, швидкий і зручний доступ до них, високий рівень безпеки й захисту даних. Водночас цифровізація вимагає модифікації бухгалтерських документів, в яких зберігається інформація про господарські операції підприємства, та обробки їх в електронному форматі, що потребує розробки певної методології.

Практичне впровадження електронного документообігу українськими суб'єктами господарювання передбачає, що потрібно вибрати систему електронного документообігу, яка має широкий набір можливостей в управлінні діловими процесами.

Діджиталізація процесу документування починається, як правило, з підготовки і планування. Для цього потрібно вивчити масив документів, що потребують оцифрування. Беззмінну компоненту електронного документообігу становить електронний документ. У науковій літературі існує безліч поглядів на інтерпретацію поняття «електронний документ».

Електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [2]. Електронний документ створюють у формі, вигляд якої подібний до звичайного паперового документа. Його опрацювання відбувається за допомогою послідовного застосування взаємозалежних технологій у межах систем управління електронними документами. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначає законодавство.

Для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис. Відносини, пов'язані з використанням удосконалених та кваліфікованих електронних підписів, регулює Закон України «Про електронні довірчі послуги» [3]. Електронний документ, завірений кваліфікованим електронним підписом, відповідно до законодавства України, має таку ж юридичну силу, як і паперовий, підписаний від руки.

Ключовим елементом підготовки системи електронного документообігу є вибір відповідного формату штрих-коду – через те, що він є носієм інформації для програмного забезпечення для сканування. Штрих-код вказує, де документ починається та закінчується, а також значно полегшує пошук файла в цифровому архіві. Крім того, існує можливість використання програми, яка автоматично сканує водяний знак цифрового файла, усуваючи необхідність ручного процесу. У будь-якому разі, рішення вибирається залежно від індивідуальних потреб підприємства [1].

Ще одне не менш значуще питання – термін зберігання електронних документів на електронних носіях інформації. У Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» зазначено, що він повинен бути не меншим від строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері [2].

Щоб обмін електронними документами був можливий, необхідна технічна сумісність електронних документів, тобто партнерам потрібно використовувати однаковий сервіс документообігу.

Для вирішення цієї проблеми створено спеціальну стандартизовану платформу для обміну електронними документами ПТАХ. Ця платформа відкрита для всіх розробників та користувачів і дозволяє інтегрувати надіслані дані в електронні системи компанії за умови підключення і використання платформи [5].

В Україні актуальні питання електронного документообігу опрацьовують Європейська Бізнес Асоціація та Міністерство цифрової трансформації України. Нещодавно було впроваджено стандарт – AsiC, який використовують країни – члени Європейського Союзу і який в перспективі допоможе обмінюватися електронними документами з іноземними контрагентами.

Щоб реалізувати політику управління бухгалтерською документацією, необхідно залучити фахівців, які добре володіють знаннями щодо організації на підприємстві бухгалтерського обліку, адже започаткування процесу електронного документообігу вимагає уточнення великої кількості деталей.

Перехід на повний електронний документообіг на заміну паперовому – процес тривалий, адже, незважаючи на переваги електронних документів, нині суб'єкти господарювання часто ще надсилають адресатові паперові екземпляри документів на підтвердження електронних.

Водночас цифровий облік забезпечує більш чітке документування господарських операцій, що дає змогу уникнути непорозумінь та спорів між компаніями і контрагентами. Такий підхід дозволяє забезпечити добру репутацію та довіру серед ключових стейкхолдерів [4].

На ринку програмних продуктів України наявні для підприємств різноманітні програмні рішення для впровадження чи вдосконалення внутрішнього або зовнішнього електронного документообігу. Наявні безкоштовні сервіси, які створено з урахуванням вимог українського законодавства.

Використовуючи сучасні цифрові системи обробки даних, потрібно переглянути вимоги й до електронних документів, скоротити класичні реквізити документів і замінити їх на метадані. Це дасть змогу спростити процедуру створення документів, знизити обтяжливість документальної роботи, верифікації легітимності документа, ув'язки документів поміж собою. Найбільша перевага електронного документообігу – можливість індексації документів і їх обробка з використанням технологій штучного інтелекту, за допомогою якої легко знайти помилки та відмінності, прогнозувати операції, застосовувати реєстри відкритих та офіційних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левицький С. (2021). Електронний документ як елемент цифрової трансформації суб'єктів економіки. *Галицький економічний вісник*. Т. 68. № 1. С. 44-51.
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
4. Shkromyda V., Gnatiuk T., Shkromyda N. (2022). Evaluation of Indexes of Dynamism of Corporate Reputation in Conditions of Behavioral Economy. *Corporate Reputation Review*. No. 25 (2). P. 81–93. doi:10.1057/s41299-021-00113-9.
5. <https://buduysvoe.com/publications/elektronnyy-dokumentobig-v-ukrayini-yak-vin-pracyuye>.

УДК 336.71

Майорова Т. В.*д.е.н., професор, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу***Урванцева С. В.***к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу**Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

РОЗВИТОК FİNTECH-КОМПАНІЙ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Останнім часом на фінансовому ринку спостерігається хвиля оновлень та інновацій, що спричиняє трансформацію як світового, так і внутрішньонаціонального фінансового середовища. Мінливі вподобання споживачів, швидкий розвиток технологій, високий рівень конкуренції стали причинами реформи регулювання та способу взаємодії традиційних фінансових установ зі споживачами. Ключова роль в даних процесах належить новим учасникам ринку – FinTech-компаніям.

Відповідно до «Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року» фінансові інновації, або фінтех – це галузь, що охоплює компанії, які поєднують технології та інновації для забезпечення «безшовного» платіжного досвіду та інклюзивного сервісу для кінцевого споживача фінансових послуг [1, с. 13].

Поява FinTech зробила революцію в сфері фінансів, оскільки інноваційні фінансові технології, крім створення нових продуктів, значно вдосконалили існуючі фінансові послуги, зробивши їх простими та доступними для клієнтів різного соціального статусу. На сьогодні FinTech-компанії впливають на різні аспекти економіки, включаючи платіжні послуги, банківську галузь та фінансове регулювання.

Активний розвиток FinTech-компаній розпочався після 2008 року й був зумовлений рядом факторів, серед яких:

соціальні наслідки глобальної економічної кризи (підвищилась недовіра споживачів до традиційних банківських послуг; водночас невдоволені фахівці сфери фінансів знайшли нову галузь – FinTech, в якій можна було застосувати свої навички) [2];

економічні наслідки глобальної економічної кризи спричинили інвестиційний бум FinTech;

стрімке збільшення регуляторного навантаження на фінансові установи, задля поліпшення безпеки та надійності фінансової системи, змусило переорієнтувати більшу частину їх ресурсів на управління ризиками та дотримання вимог регуляторів, що негативно вплинуло на інноваційну діяльність фінансових установ;

зміна бізнес-моделі постачальників технологій (технологічні компанії почали розробляти модель надання послуг, яка б дозволила продавати свої продукти та послуги безпосередньо кінцевим споживачам, обминаючи фінансових посередників). Відходячи від традиційних бізнес-моделей, великі технологічні гравці почали пропонувати різноманітні фінансові послуги на основі платформ;

демографічна зміна і поява нового покоління – «міленіалів», які схильні віддавати перевагу IT-компаніям та FinTech-компаніям замість діючих організацій – фінансових установ.

На сьогоднішній день основними видами FinTech-провайдерів є: компанії, що займаються розробкою та використанням технологій у сфері кредитування; компанії, що спеціалізуються на управлінні активами за допомогою інноваційних технологій (Wealth Tech); компанії, що спеціалізуються на оплаті та виставленні рахунків; компанії, що здійснюють грошові перекази; компанії, що спеціалізуються на технології Blockchain та криптовалюти; компанії, що розробляють технологічні рішення для фінансових установ; InsurTech компанії та ін.

В майбутньому FinTech пройде через наступні етапи розвитку, як-от: партнерство з кредитною системою та інтеграція. У найближчі роки відбудеться перехід від конкуренції до партнерства між традиційними банківськими установами та FinTech-компаніями. Така стратегія розвитку дозволить обом створити взаємовигідну співпрацю. Банки з багаторічним досвідом роботи та позитивним іміджем користуються лояльністю серед клієнтів, але вони не завжди готові приймати та впроваджувати новітні технології. З іншого боку, FinTech-компанії, що часто мають проблеми з просуванням своїх послуг та продуктів. Однією з основних моделей співпраці є Open Banking, який став можливим через прийняття Директиви ЄС «Про платіжні послуги» [3]. На основі цих відкритих даних FinTech-компанії можуть створювати нові рішення для банківських клієнтів. В результаті, кожен банк або фінансова установа зможе отримати доступ до багатьох джерел даних, які генерують великий обсяг цінної інформації, на базі якої банки зможуть проводити більш якісний аналіз клієнтів, їх кредитоспроможності та трансформувати свою модель ведення бізнесу відповідно до сучасних потреб та очікувань споживачів. Фаза інтеграції – передбачає формування відкритих ринків, API та складної аналітики. Все це призведе до остаточного злиття фінансових установ та FinTech-компаній.

Деякі FinTech-компанії досягли значного успіху, інші продовжують активно розвиватись, але це не означає, що такі інституції не стикаються з серйозними перешкодами на шляху свого розвитку, як-от:

- відсутність спеціалізованого законодавства України у галузі FinTech (наприклад щодо розміру капіталу та створення необхідних резервів, ліцензування діяльності тощо);
- труднощі із залученням інвестицій, що нерідко призводить до продажу перспективних українських FinTech-компаній іноземним фізичним та/або юридичним особам ще на стадії зростання;
- неможливість випуску електронних платіжних карток та грошей, що змушує FinTech-компанії співпрацювати з банками, якщо вони хочуть проводити розрахунково-касові операції;
- дистанційна ідентифікація громадян (коли FinTech-компанії мають доступ до ідентифікаційних даних клієнтів банку) є неповною;
- недовіра населення та упереджене ставлення до інноваційних компаній (особливо з боку старших людей);
- низький рівень фінансової та цифрової грамотності населення;
- низький рівень захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг;
- повільне впровадження інновацій традиційним фінансовим сектором.

Отже, вважаємо за необхідне звернути увагу на перелічені вище проблеми та сприяти їх вирішенню шляхом побудови ефективної взаємодії між державою в особі законодавчих та виконавчих органів і бізнес-структурами. Це сприятиме не тільки розвитку FinTech галузі, але й призведе до збільшення інвестиційної привабливості України, оздоровлення національної економіки та зміцнення її міжнародних позицій. FinTech інновації в перспективі можуть стати ключовою перевагою нашої держави на міжнародній арені, оскільки особливістю України є наявність найпотрібнішого ресурсу – людського капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Національний банк України. Липень 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqdC1p>
2. Шевченко О.М., Рудич Л.В. (2020). Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. *Ефективна економіка*. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/63.pdf
3. Revised rules for payment services in the EU : Directive (EU) of 28.06.2016 No. 2015/2366 : as of Jul 26, 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>

УДК 005.95/.96:331

Даниленко О. А.*к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом***Паращук Є. Ю.***здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Менеджмент персоналу»**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***HR-МЕТРИКИ ВИМІРЮВАННЯ УСПІХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ**

Останніми десятиліттями цифрова трансформація є невід'ємною частиною успіху відомих компаній. Нові цифрові технології є мейнстрімом для бізнесу та клієнтів, і сучасні компанії пристосовуються та адаптуються до цього, щоб завжди залишатися у тренді. Розвиток цифрових компетентностей персоналу сприяє пристосуванню до технологічних змін, є основою для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та розвитку бізнесу.

Індекс цифрової адаптації, розрахований Світовим Банком, порівнює рівень цифрової адаптації 180 країн за трьома групами споживачів цифрових продуктів та послуг: населення, урядові організації та бізнес. Загальний індекс обчислюється як середнє значення трьох підіндексів, які враховують технології, необхідні для розвитку в цифрову епоху, такі як: підвищення продуктивності та прискорення зростання бізнесу, покращення добробуту людей, ефективність та прозорість надання послуг урядом [1]. Нині на індивідуальному рівні працівника цифрові компетентності є не тільки питанням знань і навичок, але і ключовим чинником ефективного управління та розвитку людських ресурсів (рис. 1).

Рисунок 1. 4 кроки для вимірювання рентабельності інвестицій у цифрову трансформацію
Джерело: розроблено на основі [2–3].

Для вимірювання успіху цифрової трансформації компанії HR-аналітика пропонує не тільки загальні HR-метрики, які вказують на ступінь готовності компанії до цифрових змін, але й оцінку цифрових компетентностей працівників (табл. 1). Основна перевага вимірювання цифрових компетентностей на рівні працівників полягає в тому, що це дає можливість ідентифікувати потреби та можливості для подальшого розвитку компанії.

Таблиця 1

Огляд сучасних HR-метрик для вимірювання та оцінки успіху цифрової трансформації бізнесу [2–3]

HR-метрики	Опис
Рентабельність цифрових інвестицій	Рентабельність цифрових інвестицій показує співвідношення між залученими та витраченими коштами на цифрову трансформацію. Ви можете порівняти, скільки ви витратили на нові технології, навчання, наймання нових працівників та інші витрати, пов'язані з новою технологією або процесами, з сумою доходу, яку ви отримали після переходу на нові технології
Операційна продуктивність	Визначте кількість процесів, які тепер працюють на новому програмному забезпеченні, і як це вплинуло на продуктивність (тобто обсяг або вартість результатів відносно вкладених ресурсів). Це дасть уявлення про загальний рівень впровадження та зручності використання
Продуктивність працівників	Нові технології та процеси можуть підвищити продуктивність працівників і допомогти їм робити більше за менший час, або ж вони можуть стати складними та заплутаними і фактично зробити команди менш продуктивними. Важливо не вважати, що будь-яка ініціатива з цифрової трансформації допоможе зробити ваших працівників більш продуктивними. Але перед тим, як почати вимірювати продуктивність працівників, потрібно чітко визначити, що це означає. Ви хочете скоротити час, який працівник витрачає на виконання певного завдання, чи хочете, щоб він міг виконувати більше завдань за той самий проміжок часу? Чітко визначте свої показники продуктивності
Мінімізація часових витрат	Може здатися, що зекономлені години важко піддаються кількісній оцінці, але оскільки все більше і більше автоматизується або стає технологічним процесом, це надзвичайно важливий показник прогресу та інновацій, особливо для цифрової трансформації. Знайдіть спосіб виміряти її, відстежувати та постійно вдосконалювати
Показники впровадження та ефективності	Цифрові показники впровадження та ефективності показують, як працівники або користувачі взаємодіють з конкретними інструментами або платформами. Найпоширенішими показниками впровадження та ефективності можна вважати наступні: щоденні/щомісячні активні користувачі: кількість людей, які використовують продукт або послугу щодня або щомісяця; коефіцієнт прийняття: кількість активних користувачів у порівнянні з загальною кількістю користувачів; середній час, витрачений на використання продукту/функції: середня кількість часу, витраченого на використання певного продукту або функції утримання: кількість осіб, які продовжують користуватися продуктом або послугою, зазвичай представлена у відсотках

Продовження табл. 1

HR-метрики	Опис
Показники клієнтського досвіду	Оцінка зусиль клієнта (CES): кількість зусиль, які клієнт повинен докласти для виконання завдання, зазвичай вимірюється за допомогою опитувань; задоволеність клієнтів (CSAT): наскільки клієнт задоволений сервісом або певним компонентом вашого продукту; індекс лояльності клієнтів (NPS): наскільки ймовірно, що ваші клієнти порекомендують ваш продукт або послугу комусь зі свого кола
Дохід від цифрових технологій	Показник схожий на рентабельність цифрових інвестицій, але на відміну від нього він розглядає дохід у зв'язку з впровадженими новими технологіями. Цей KPI часто використовується при впровадженні нового цифрового методу закупівель, наприклад, електронної комерції або нового інтернет-магазину. Він також може бути використаний для періодичних або передплатних платежів за програмне забезпечення або платформу
Відсоток Cloud Deployments	Перехід до хмари – одна з найпопулярніших цифрових трансформацій, яку сьогодні проходять компанії. У міру того, як ми стаємо все більш цифровим середовищем, ми стаємо все більш залежними від хмари для безпечного зберігання даних, забезпечуючи при цьому легкий доступ до них незалежно від того, де ми знаходимося. Вимірювання хмарних розгортань може допомогти вам побачити, наскільки добре працює ваше хмарне сховище даних і чи мають співробітники доступ до необхідної інформації

Отже, індекс цифрової адаптації, розрахований Світовим Банком, може слугувати важливим інструментом для оцінки ступеня цифрової адаптації на рівні країн, але також відкриває можливості для вивчення цифрових компетентностей на рівні працівників. HR-метрики для вимірювання та оцінки успіху цифрової трансформації бізнесу можуть бути використані для визначення, наскільки компанії та їх працівники готові та здатні працювати в цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Digital Adoption Index. The World Bank. 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2022/Digital-Adoption-Index> (дата звернення: 07.09.2023)

Whatfix: Priyanka Malik 10 Digital Transformation KPIs and Metrics to Track (2023). URL: <https://whatfix.com/blog/digital-transformation-metrics/> (дата звернення: 07.09.2023)

Forbes: 14 Important KPIs To Help You Track Your Digital Transformation (2020). URL: <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2020/06/25/14-important-kpis-to-help-you-track-your-digital-transformation/?sh=13fc46bc9342> (дата звернення: 07.09.2023)

УДК 330.47:004

Антонюк Лариса

д.е.н., проф.

Денісова Ольга

к.е.н., доц.кафедри міжнародної економіки

Київський національний економічний університет

ФРЕЙМВОРК ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ

Однією з передумов стійкого інклюзивного економічного зростання є новітні високоякісні освітні програми вищих навчальних закладів та активізація впровадження наукових розробок і проєктів у практику. Існуючий розрив між компетенціями випускників та потребами роботодавців зумовлює необхідність реформ вищої освіти. Процеси глобалізації та старіння населення у розвинених країнах сприяють конкуренції між університетами за таланти, фінансові ресурси та репутацію. Водночас у XXI столітті заклади освіти повинні навчати осіб різного віку та різного життєвого досвіду, з різними освітніми цілями і попереднім рівнем знань, щоб забезпечити навчання людей впродовж життя. Важливо також враховувати потреби студентів, чіє мислення і навички змінилися через інтенсивне використання інформаційно-комунікаційних технологій. Крім того, регіональні військові конфлікти, природні катастрофи та техногенні аварії піднімають питання безпеки учасників освітнього процесу як у фізичному, так і в цифровому середовищі.

Цифрову трансформацію університетів розглядають як конкурентний засіб досягнення стратегічних цілей. Серед важливих ініціатив ЄС у цій сфері можна виділити «Bologna Digital» і План дій з цифрової освіти, розроблений на 2021–2027 роки. Вони спрямовані на модернізацію вищої освіти в Європі шляхом інтеграції цифрових інновацій у навчальний процес, розвитку цифрових навичок і компетенцій, а також на усунення перешкод у навчанні та покращення доступу до якісної освіти для всіх [1, 2]. Цифрова трансформація є також передумовою для інтеграції університетів у міжнародний освітній простір з метою обміну даними та результатами на користь людей, а також для їхньої інтеграції в національні інноваційні екосистеми.

Пандемія COVID-19 змусила університети перевести навчання в онлайн й оперативно вирішувати питання організації занять, використання систем відеоконференцій, проведення дистанційних екзаменів, оцінювання робіт студентів та дотримання академічної доброчесності у нових умовах. На сьогоднішній день існує значний практичний досвід використання в освіті систем управління навчанням (Google Classroom, Moodle Canvas LMS та ін.), студентських інформаційних систем (Ellucian Elevate, Campus Cafe, DreamClass), систем відеоконференцій (Zoom, Skype, Google Meet та ін.), середовищ співпраці (G Suite, Microsoft 365, Trello, Slack, WeTransfer та ін.), платформ онлайн-навчання (Coursera, Prometheus, EdEra, Microsoft Teams та ін.), додатків гейміфікованого навчання (Udemy, Duolingo, Quizlet та ін.), інтерактивного відео (PlayPosit, Edpuzzle, VidPopur, WeVideo), онлайн-підручників (Chegg, Booksmart, Pearson eText, Google Play Books та ін.), цифрових симуляторів (Supercharged!, BrainPOP, PhET, Virtual Labs, Stock Market Simulation та ін.). Але процес розвитку систем і додатків для навчання не можна вважати завершеним. Основною причиною цього є поява нових можливостей, пов'язаних із новітніми технологіями. За оцінками експертів, серед новітніх ІКТ найбільш релевантними для освіти є прикладний штучний інтелект, технології іммерсивної реальності, архітектури довіри та цифрова ідентичність, з меншим ступенем – розширене підключення, хмарні та кордонні обчислення, індустріалізоване машинне навчання [3].

Іншим важливим аспектом є те, що впровадження інформаційних систем і технологій у багатьох випадках розглядають як ізольовані рішення. За результатами дослідження цифрових ініціатив університетів було виявлено, що 24 % з них спрямовані на забезпечення якісної та конкурентоспроможної освіти, 56 % не інтегровані в план дій, а 73 % розробляються за відсутності цифрової стратегії, що означає низький рівень цифрової трансформації за характеристиками впливу (операційний на відміну від стратегічного) і цінності (оптимізація існуючих практик на протидію їх трансформації або створенню нових практик) [4].

- Експерти визначають цифрову трансформацію як процес застосування передових технологій та інтеграції фізичних і цифрових систем з акцентом на результати, такі як інноваційні бізнес-моделі, нові процеси, створення розумних продуктів і послуг тощо [5]. На нашу думку, подальших досліджень потребує процес реалізації цифрової трансформації університетів як стратегічного сталого підходу в умовах розвитку цифрової економіки з дотриманням таких вимог:
- трансформації мають бути комплексними і включеними в стратегію управління змінами;
- рішення повинні враховувати постійні зміни потреб усіх зацікавлених сторін, а також зміни цифрового середовища;
- пріоритизація завдань має відбуватись на основі узгодження інтересів та вимог усіх учасників освітнього процесу;
- мають оновлюватись процеси, організаційна структура та організаційна культура університету;
- обов'язковою є розробка чітких цілей і показників, метрик і системи постійного моніторингу результативності змін.

Для відповідності цим вимогам та забезпечення ефективності розбудови цифрової екосистеми університетам потрібні належні засоби підтримки. Одним із ключових інструментів може стати запропонований фреймворк цифрової трансформації – багатовимірною моделлю, яка охоплює:

- рівні управління, на яких приймаються рішення, та відповідні ступені структуризації процесів і деталізації даних від загального контексту до деталей;
- особи, які виступають як бенефіціари, ініціатори, відповідальні виконавці, стейкхолдери, учасники змін. Важливо враховувати їхні цілі, потреби, проблеми, обов'язки, можливий вплив, а також визначати вимоги до них разом із необхідними навичками і досвідом;

- об'єкти трансформації – навчальний процес, забезпечувальні процеси, зокрема навчально-методична робота, управління університетом, керування та підтримка досліджень і розробок, а також зовнішні комунікації;
- оцінки технологій щодо їх потенційних можливостей, обмежень, передумов, підривних наслідків;
- рівні цифрової екосистеми, а саме технічне забезпечення та інфраструктура, програмне забезпечення, дані, користувачі та їх навички, організаційна структура, процеси, процедури, політику та стратегії;
- метрики і системи вимірювання та моніторингу кількісних та якісних показників, що відображають бажані або негативні наслідки змін, зокрема часу, витрат, доходів, якості, продуктивності, ціннісної пропозиції, безпеки, якості тощо;
- плановані і фактичні терміни виконання завдань з альтернативами для забезпечення ітеративності, поетапності, гнучкості і адаптивності процесів реалізації стратегічних рішень.

Для ефективного використання фреймворку цифрової трансформації та досягнення цілей покращення якості освіти і підвищення ефективності управління університетом потрібна цифрова платформа, ключовою функцією якої має бути управління динамічною стратегією змін і підтримка прийняття рішень та розробки дорожніх карт на основі аналізу великих даних і прогнозів, розроблених з використанням машинного навчання. Ця платформа має забезпечити оптимізацію процесів і координацію зусиль учасників перетворень, оцінювання та моніторинг результатів їх з використанням бази знань з цифрової трансформації в умовах інтегрованого інформаційного середовища університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rampelt F., Orr D., Knoth A. (2019). Bologna Digital 2020. White Paper on Digitalisation in the European Higher Education Area. Berlin: Hochschulforum Digitalisierung. Режим доступу: https://hochschulforumdigitalisierung.de/sites/default/files/dateien/2019-05_White_Paper_Bologna_Digital_2020.pdf
2. Digital Education Action Plan. European Commission, 2020. Режим доступу https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
3. McKinsey Technology Trends Outlook 2022. McKinsey, 2022. Режим доступу <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20digital/our%20insights/the%20top%20trends%20in%20tech%202022/mckinsey-tech-trends-outlook-2022-full-report.pdf>
4. Fernández A., Gómez B., Binjaku K. et al. (2023). Digital transformation initiatives in higher education institutions: A multivocal literature review. Educ Inf Technol. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11544-0>
5. Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future, OECD OECD, 2019. Режим доступу <https://doi.org/10.1787/9789264311992-en>.

УДК 379.85

Бугіль С. Я.
к.е.н., доцент кафедри туризму
Львівський національний університет природокористування

ВІРТУАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Туризм відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Як і всі успішні галузі, туризм потребує використання інновацій, у тому числі комп'ютеризованих.

Відносно новою концепцією подорожей, яка набирає популярності в останні роки, особливо в часи пандемії COVID-19 та війни, став віртуальний туризм.

По суті, віртуальний туризм – це практика дослідження місця призначення без фізичного відвідування його. Натомість мандрівники використовують відео, 3D-тури, технології віртуальної реальності (VR) тощо, щоб досліджувати пам'ятки, чути звуки та відчувати себе туристом, але не виходячи з власного дому.

Віртуальні тури не обмежені в часі, більш інтуїтивно зрозумілі, інформативніші та більш привабливі для споживачів.

Віртуальні тури можна переглядати через такі онлайн-платформи, як Google Earth, 360-градусні відео та гарнітури VR. Цей тип віртуального туру має багато переваг.

Основним інструментом віртуального туризму є віртуальний тур, який дозволяє глядачам (туристам) оглянути цікаві для них об'єкти (музеї, визначні пам'ятки) до їх фактичного відвідування.

Сфери застосування віртуальних турів досить широкі, інтерес до них зростає з кожним днем, тому технологія створення віртуальних турів активно розвивається і вдосконалюється.

Елементами віртуального туризму є віртуальні екскурсії та віртуальні тури, які в сучасному туристичному менеджменті є ефективними інструментами зацікавлення потенційних туристів чи екскурсантів реально відвідати об'єкти цих екскурсій/турів.

Сьогодні на основі інтерактивних панорам створюються екскурсії, візити та презентації різних країн. Наприклад, колишній королівський палац, а нині найвідвідуваніший музей у світі – «Музей Лувру» – за державної участі та підтримки спонсорів в особі директора Жана-Люка Мартінеса створив віртуальний тур Лувром.

Міністерство туризму Італії профінансувало проект відомого фотографа Ганса фон Вайсенфлюха, присвячений історичній та культурній спадщині країни. Тут є велика колекція віртуальних турів, але найпопулярнішою є екскурсія на площу Сан-Марко у Венеції.

У США створили віртуальний музей Білого дому. Творці дають користувачам можливість ознайомитися з інтер'єром будівлі, переглядаючи фотографії інтер'єру, описи всіх приміщень і 3D зображення Овального кабінету.

У Китаї в рамках проекту BeyondSpaceandTime IBM і китайський уряд створили віртуальну модель Забороненого міста в центрі Пекіна.

Подібні віртуальні проекти були створені в Японії, Гонконгу, Мексиці, Франції, Данії, Великій Британії, Кіпрі, Індії та багатьох інших країнах. Світові тренди не оминули й Україну.

Слід зазначити, що дуже цікавим у реалізації сучасних підходів до віртуальних просторів є портал GoogleArtProject, який зосереджується на створенні образів територій, де розташовано понад 50 найвідоміших музеїв світу в таких містах, як Нью-Йорк, Берлін, Лондон, Прага, Амстердам та ін.

В Україні дослідження віртуального туризму почалися в середині XXI століття, у процесі розвитку та поширення глобальних систем Інтернет та їх насичення різноманітною туристичною інформацією.

Серед музеїв України, де розроблено віртуальні тури та екскурсії, можна виділити такі категорії: художні музеї, музеї-заповідники, етнографічні музеї, палеонтологічні музеї, військово-історичні меморіали, технічні музеї. Створено віртуальні тури Карпатами, містами (Львів, Луцьк, Миколаїв та ін.).

До найбільш популярних туристичних онлайн-платформ та віртуальних турів по Україні можна віднести: Кращі 3D тури по Україні (<https://discover.ua/virtual-tours>); Віртуальний тур українськими музеями просто неба (<https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>); Віртуальний музей спадщини князів Острозьких (<https://ostvr.com/uk>); 3D-тур по Музею Ханенків (<https://khanenko.museum/uk/pro-musey/virtualnyi-tur>); Віртуальна екскурсія Дубенським замком; Віртуальна екскурсія заповідником «Поле Полтавської битви»; Віртуальна екскурсія музеєм-садибою Івана Котляревського в Полтаві; Віртуальна екскурсія будинком Генерального судді Василя Кочубея; Віртуальна екскурсія Музеєм волинської ікони; Віртуальна екскурсія Національним військово-історичним музеєм; Віртуальна екскурсія літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди; Екскурсія з технологією AR і VR-політ над Тустанно; Віртуальна екскурсія по Музею авіації; Онлайн-екскурсія по Музею техніки «Фаєтон».

На території Львівської області розвиток віртуального туризму у рамках «Комплексної програми розвитку культури Львівщини на 2018–2020 роки» підтримав Львівський ІТ-кластер. На сьогодні вже 25 музеїв Львівської області нанесені на віртуальну музейну карту світу, зокрема: «Музей Арсенал», «Меморіальний музей Михайла Грушевського», «Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка», «Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича», «Національний музей у Львові ім. А. Шептицького» та ін. З-поміж інших музеїв варто відзначити музейні комплекси меморіального профілю, які популяризують на загальнаціонально-патріотичний внесок Львівщини у становлення державності України – «Музей гетьмана Петра Сагайдачного» (с. Кульчиці), «Музей підпільного штабу УПА генерала Романа Шухевича» (с. Грімно), «Музей-садиба Степана Бандери» (с. Воля Задеревацька), «Історико-меморіальний музей полковника Євгена Коновальця» (с. Зашків), «Музей визвольної боротьби» (с. Чуква), «Музей Новітніх Героїв» (м. Рудки), «Музей історії національно-визвольної боротьби ОУН і УПА 40–60-х років ХХ століття» (м. Самбір) та ін.

Таким чином, з огляду на все вищесказане, можна зробити висновок про те, що віртуальні екскурсії мають великий потенціал, ще не до кінця оцінений в Україні. Вони мають свої переваги, можуть бути особливо затребуваними у певних категорій населення, є хорошим засобом реклами для музею та сприяють розвитку туристичного попиту, а віртуальний туризм став інноваційним засобом реклами національного туристичного продукту та презентації туристичного потенціалу.

В умовах глобальної цифровізації використання віртуальних технологій в туристичному бізнесі є одним із найпопулярніших інструментів розвитку масової доступності в туризмі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верес К. О. Інноваційні технології в екскурсійному супроводі. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17392/3/Innovative%20technology%20of%20excurtion%20acompanied.pdf>
2. Марусей Т. В. Віртуальна екскурсія як напрямок розвитку сучасного туризму. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/402/389>
3. Музеї онлайн. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/infohraphics>
4. Музеї України просто неба. URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>
5. Сервіс Google Arts and Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/>

УДК 37.013.364

Москалюк Н. В.*к. пед. н., доцент кафедри ботаніки та зоології**Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка***Лень А. В.***к.і.н., асистент кафедри інформатики та методики її навчання**Тернопільський навчальний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка***Іванишин В. А.***магістрант 2-го року навчання хіміко-біологічного факультету**Тернопільський навчальний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства економічні, політичні та соціальні зміни в державі суттєво впливають на стан і розвиток освітнього процесу. Протягом декількох років відбувається перехід від звичних, традиційних форм навчання до навчання із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Першочерговими є питання безпечного простору та навчального середовища для перебування учнів, студентів і педагогів освітніх установ. Даний процес пришвидшився з посиленням активних бойових дій на території України, що зумовлене необхідністю навчати і навчатися на відстані, пересилати інформацію з одного кінця в інший, мати можливість спілкуватися в online-режимі і поширювати необхідну навчальну інформацію на сайтах тощо.

Заклади освіти прогресивно розробляють методики і засоби використання змішаної та дистанційної форм освіти, що передбачають використання різноманітних технологій. Міністерство освіти і науки України і Державна служба якості освіти врегульовують даний процес, роблячи посилання на Державний стандарт вищої освіти, Національну доктрину розвитку освіти, Закон «Про вищу освіту» [1], Положення про дистанційне навчання, «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», і надають роз'яснення щодо навчання в умовах воєнного стану.

Аналіз наукової на навчальної літератури показав, що дослідження питання дистанційної освіти стало об'єктом вивчення багатьох учених, зокрема З. Курлянд, Н. Бороденко, Ю. Мельник, Н. Богданова, О. Старжинська, К. Спітковська, І. Шоробура та ін. Практичні рекомендації стосовно використання засобів інформаційних технологій і щодо мотивації у навчанні вивчали Є. Панасенко, Н. Арістова, П. Козик, В. Клачко, Т. Левченко та інші.

На сьогоднішній день існує багато підходів до тлумачення поняття «дистанційне навчання». Саме поняття «distance learning» було сформульоване такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, Д. Кіган, які підкреслювали вагомий аспект у використанні дистанційної форми навчання [3].

У словнику іншомовних слів термін «дистанційний» тлумачиться як «той, що виробляється на відстані; той, що діє на певній відстані» [4].

Під час реформування системи освіти використання технологій дозволяє ефективно забезпечувати професійну та освітню підготовку. Проблема підвищення мотивації здобувачів освіти в умовах онлайн-навчання є актуальною і потребує постійного контролю. За період останніх місяців як діти, так і дорослі отримали стрес від новин, що неабияк вплинуло на успіхи у навчальній діяльності. Багато людей не зосереджувалися на навчанні, а лише гортали стрічку новин в телефоні чи перемикали канали телевізора. Зазвичай дану бездіяльність чи пасивність можна виправдати високим психологічним напруженням та нездатністю позитивно працювати через психологічний тиск, паніку, тривожність і неспокій.

Позитивною стороною навчання з використанням сучасних технологій є те, що отримати освіту може широке коло людей, які не лише знаходяться на віддалі, але і ті, які мають певні обмеження: працюючі, військові, інваліди, жінки у відпустці по догляду за дитиною та ін. Онлайн-навчання передбачає організацію навчального процесу таким чином, щоб здобувачі освіти навчалися самостійно згідно із запропонованою і розробленою викладачем програмою і навіть могли бути віддалі один від одного у просторі чи в часі, проте могли спілкуватися [2].

Використання інформаційних технологій стимулює студентів працювати багато часу самостійно і відповідально ставитися до навчання як такого і його результатів. Головне у виборі контактів – вибрати ті канали комунікації, які найкраще демонструють навчальний матеріал і сприяють спільній роботі. Варто використовувати технічні засоби, які для здобувачів освіти є недорогими і простими та зрозумілими у користуванні. Ми рекомендуємо під час навчання використовувати такі інформаційні ресурси, як Zoom, Moodle, Viber, Google Classroom, Telegram; також навчальні платформи, зокрема Kahoot, Quizlet, Mentimeter, Comix, Classroomscreen, Edkimo, Flinga, GoConr, Kahoot, Lernpad.ch; 3D-моделі; електронні дошки: Explain Everything, Lino, Padlet, Miro, Milanote тощо. Велику популярність мають дистанційні курси (Prometheus, TeachHub, EdEra, Всеосвіта), які дозволяють у стислі терміни отримати теоретичні знання і практичні навички з певного предмета.

Можна використовувати освітні платформи, які розроблені для вивчення окремих дисциплін, зокрема: *24 Easy Steps* – для вивчення англійської мови, *Matific* – вивчення математики, *Bchy.com.ua History*, *Osvita.ua* – історії України, *Subject* – вивчення біології, *Bcim.pptx* – для вивчення інформатики. Також інформативною є платформа *Mozaik*, на якій містяться 3-D презентації, відео-, аудіо- та фотоматеріали, презентації, ігри тощо. *GoLab/Graasp* – онлайн-лабораторія для онлайн-симуляції, *Liveworksheets*, *Wizer.me* – інтерактивні робочі аркуші, які допоможуть вирішити предметні завдання; *Canva* – сервіс для створення онлайн-інфографіки, *Kahoot* і *Quizlet* – платформи для гейміфікації навчання, які дозволяють створювати інтерактивні тести, опитування, завдання для практики та перевірки вивченого матеріалу.

Використання сучасних інформаційних технологій впливає на успішність, формування умінь, навичок, на мотивацію студентів до оволодіння та навчання, зумовлює в них велику зацікавленість та активізує їх до навчальної діяльності. Саме тому необхідно постійно і регулярно тримати зв'язок зі здобувачами освіти (спілкування, обмін інформацією, визначення термінів та ін.); забезпечувати навчальною інформацією (пояснення, аналіз, відповідь на питання, оцінювання виконання завдань, захист проєктів, рольові ігри); використовувати різноманітні технології на заняттях.

Отже, на сучасному етапі розвитку освіти важливо використовувати інформаційні технології, платформи, програми, сайти, додатки, які здатні змінити ставлення молоді до навчання, перетворити його у захоплюючий процес постійного розвитку і вдосконалення себе, своїх знань, розуміння необхідності і потреби держави у хороших фахівцях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон «Про вищу освіту»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення 12.09.2022).
2. Прибилова В. М. (2013). Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*. № 4. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791> (дата звернення: 09.09.2022).
3. Хассон В. Дж. (2004). Критерії якості дистанційної освіти. *Вища освіта*. № 1. С. 92–99.
4. Шевченко Л. І. (2008). Новий словник іншомовних слів. Київ: АРІЙ. 672 с.

УДК 349.2

Панченко Є. Г.*д.е.н., професор, професор кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***Самойленко А. О.***к.е.н., доцент, докторант кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ ПРАЦІ: КОРПОРАТИВНИЙ КОНТЕКСТ

В умовах переходу від індустріальної Економіки 3.0 до постіндустріальної Економіки 4.0, що отримала в сучасній економічній науці і законодавстві багатьох розвинутих і інших країн термін «цифрова економіка», вельми актуальною стала проблематика досліджень впливу цифрової трансформації на трудові відносини і ринок праці в цілому, насамперед глобальний. Для досягнення лідерства в своїй галузі працедавці багатонаціональних підприємств вимушені все ширше використовувати такі новітні інструменти цифрових технологій, як штучний інтелект, системи розподіленого реєстру (блокчейн), квантові технології, технології безпроводного зв'язку і т.ін. Цілком закономірно, що ці проблеми стали предметом дослідження вчених різних країн, результати яких містять важливі наукові узагальнення щодо основних векторів трансформації ринку праці, пов'язаних із використанням новітніх цифрових технологій. Мова йде про автоматизацію праці, цифровізацію як метод перетворення фізичних об'єктів і документів у цифрові і навпаки, використання різноманітних цифрових платформ в якості посередників для алгоритмічної організації економічних транзакцій і т.ін. В їх числі праці М. Баттеріс [6], В. Гейця [1], А. Гриценка [2], С. Гупти [3], А. Колота [4], В. Сіденка [5] та ін.

Однак в цих та інших працях мало приділяється уваги дослідженню особливостей використання цифрових технологій на глобальних ринках висококваліфікованої праці, суб'єктами якої виступають так звані «корпоративні таланти» або «діаманти», що у вирішальній мірі визначають конкурентоспроможність багатонаціональних підприємств. Розглянемо в цьому зв'язку новітні креативні інструменти управління корпоративними талантами в цифрову епоху за основними ланками управління персоналом: рекрутинг, навчання та розвиток, оцінка ефективності, збереження талантів.

Як відомо, в рекрутингу переважна більшість компаній, в тому числі і міжнародних, використовують різноманітні опитування, насамперед електронні. Однак виявляється, що більш ефективними є мобільні ігри у поєднанні з аналітикою. Компанія Knack із Кремнієвої долини створила для своїх клієнтів захопливу цифрову гру, яка включає в себе до 2500 мікромотивів у процесі прийняття різноманітних рішень. Оцінки потенційних кандидатів на посаду обчислюються з моделей того, як людина грає в гру, а не з того, наскільки результативно вона грає. При цьому автоматизований аналіз враховує такі поведінкові маркери, як швидкість обробки інформації, ефективність використання соціальних сигналів, реакція на виклики, адаптація мислення тощо. Врешті-решт Knack на підставі наявних варіантів поведінкових атрибутів розробила 35 моделей людини, за допомогою яких прогнозується поведінка для реального ділового світу, наприклад продуктивність роботи, лідерські позиції, успіх у навчанні і т.ін. Використання аналітики інформації, запозиченої з ігор, дозволило компанії Knack залучити до своєї клієнтської бази такі глобальні корпорації, як Deutsche Telekom, IBM, Nestle, Daimler, AXA Group, BCG та ін. [3, с. 282–283].

В навчанні дуже ефективною виявилась розроблена компанією Unilever цифрова програма зворотного наставництва, яка дозволяє старшому керівникові вельми продуктивно співпрацювати з молодшим колегою. Молодший фахівець допомагає вищому посадовцю зрозуміти роль, яку відіграють нові цифрові технології в житті молодих споживачів, а старший керівник за допомогою відповідних цифрових інструментів допомагає молодшому колезі гармонізувати свій розвиток і кар'єру зі стратегією компанії.

Цифрові технології дозволяють суттєво пришвидшити і покращити якість оцінки ефективності працівників. Наприклад, корпорація «Дженерал Електрик» – один із лідерів глобального високотехнологічного бізнесу для всіх своїх 300 тисяч співробітників скасовує багаторівневі щорічні звіти, які були відомі ще за часів правління легендарного головного виконавчого директора Дж. Велча, і замінює їх на застосунок PD@GE. Цей цифровий інструмент дає працівникам можливість отримувати зворотній зв'язок в реальному часі від колег, підлеглих і керівників. В цій же корпорації приділяється належна увага запровадженню цифрових технологій для упередження впливу «корпоративних талантів» у контексті його прогнозування. Наразі в компанії розробляються цифрові моделі передбачення поведінки працівника за шість місяців до його ймовірного звільнення і своєчасного реагування на ситуацію [7].

Звичайно жодні машини і цифрові технології не замінять людські судження в управлінні персоналом високотехнологічних глобальних корпорацій. Однак вони безперечно сприятимуть підвищенню ефективності управління рухом висококваліфікованих працівників у міжнародному бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. (2022). Соціальна реальність у цифровому просторі. *Економіка України*. № 1. С. 3–28.
2. Гриценко А.А. (2022). Інформаційно-цифровий стан розвитку соціально-економічних систем. *Економіка України*. № 1. С. 29–46.
3. Гупта С. (2020). Цифрова стратегія. Посібник з переосмислення бізнесу / Пер. з англ. К.: Вид. група КМ-БУКС. 320 с.
4. Колот А.М., Герасименко О.О. (2021). Праця XXI: філософія змін, виклики, вектори розвитку: монографія. К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. 487 с.
5. Сіденко В.Р. (2021). Виклики і ризики цифрової трансформації: світовий та український контексти. *Економіка України*. № 5. С. 40–58.
6. Butteris Margaret, Roiter Bill. (2004). Corporate MVPs. Managing your company's most valuable performers. New York: Wiley. 256 p.
7. Nisen Max. (2015). How Millennials Forced GE to Scrap Performance Reriens. *The Atlantic*. 18 August.

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА ФІНАНСІВ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Дмитрієва Марина Миколаївна
аспірант кафедри фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ VS КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Історично економіка кожної країни поступово еволюціонувала від стадії аграрного суспільства до індустріального та постіндустріального (інформаційного). Саме до постіндустріального суспільства відносяться дві найсучасніші теорії економічного й суспільного розвитку — концепція економіки знань та концепція сталого розвитку. Обидві визначають сенс та глобальний вектор розвитку людства, окрім того, визнані важливими пріоритетами державної політики України.

Авторами економіки знань є Й. Шумпетер, Ф. Хайск, Ф. Махлуп, Д. Белл та інші. Загалом вони стверджували, що саме знання є головним ресурсом суспільного розвитку і водночас — головним економічним продуктом, а тому й основою економічного розвитку та прискорення прогресу [1, с. 225].

Ідеї сталого розвитку обґрунтували Г. Дейл, Д. Медоуз, В.І. Вернадський та Гру Харлемом Брундланд. Дана концепція з'явилась як відповідь на глобальні виклики через чисельні проблеми з екологією та забезпеченням людства енергетичними й іншими ресурсами. Вперше вченими публічно визнавався обов'язок нинішнього покоління перед нащадками — залишити достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз. Для цього людство має забезпечити сталий розвиток, тобто вирішувати економічні, соціальні та екологічні проблеми так, щоб досягти та підтримувати рівновагу між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя.

Цікавий факт — в Україні обидві ці концепції офіційно визнані на державному рівні та успішно співіснують. Доведемо це. По-перше, економіка знань вважається тотожною інноваційній економіці, суспільству знань, інформаційному суспільству та високотехнологічній цивілізації. Отже, очікується, що саме економіка знань має сприяти подальшій інтеграції української освіти до європейського та світового освітніх просторів. Водночас Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» визнає першочерговою задачею дещо інше — сприяння сталому розвитку країни. А зробити це можливо, якщо кожна людина якомога повніше реалізовуватиме свій потенціал, у тому числі шляхом широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, створення інформації та знань, користування та обміну ними, вироблення товарів та надання послуг.

До того ж у світі найперспективнішою ідеологією XXI століття чи навіть третього тисячоліття визнана концепція сталого розвитку. Недарма у 2015 році її підтримали країни ООН (включно з Україною), спільно підписавши документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Всі держави-підписанти зобов'язалася спрямувати та інтегрувати зусилля на забезпеченні економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування. Задля цього перед суспільством були поставлені 17 глобальних першочергових цілей, включно з якісною освітою, що потребують від країн-виконавців партнерства, адже успіхи в досягненні однієї цілі впливають на успішність досягнення інших. Очікується, що досягнення даних цілей сприятиме відновленню екосистем планети заради майбутніх поколінь.

Таким чином, в стратегічній перспективі якісна освіта визнана в Україні найвищою цінністю суспільства, рівно як і вектори розвитку освіти [2] — якість, справедливість, доступність для всіх протягом усього життя, залучення та всебічне заохочення. І саме такий розвиток знань, що є неодмінною умовою концепції сталого розвитку суспільства, замінить звичайне зростання якості знань й освіченості людей, що є суто метою економіки знань та ознакою інформаційного суспільства. Підтвердженням даного припущення є прийняття та реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [3], згідно з якою реформа освіти належить до одного з 62 інших першочергових пріоритетів держави та має на меті гарантувати кожному громадянину доступ до високоякісної освіти.

І хоча наразі, в умовах війни в Україні майже неможливий своєчасний моніторинг індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку (діє з 2021 р.), за даними ООН, 96 % бізнесів все ж таки орієнтуються на дані Цілі. Підтвердженням є зростання інтегрального індексу у 2022 р. до 3,50 балів з 5 максимальних (2021 р. — 3,27 бала) [4].

Водночас слід зазначити вимушену зупинку українського суспільства на шляху до визнаних світом цілей сталого розвитку — гідної праці, економічного зростання, відповідального споживання та виробництва, доступної та чистої енергії та інновацій в промисловості. На цей час надважливими в Україні є більш приземлені цілі (фактично як і в країнах, що розвиваються) — подолання бідності та голоду, досягнення миру та справедливості, зміцнення здоров'я та досягнення добробуту. Тож зрозуміло, що актуальними напрямками сталого розвитку для бізнесу поки залишаються підтримка медичних закладів, гуманітарна допомога, підтримка захисників України, співробітників та їх сімей. Адже йому доводиться безпосередньо виконувати гуманітарні та соціальні функції держави, навіть попри чисельні внутрішні бар'єри.

Крім того, на жаль, є і глобальні проблеми сталого розвитку, оскільки у світі все ще домінують цінності збагачення «незалежно від обставин» та елементарний державний чи корпоративний егоїзм, шантаж та деструктивний підхід, які продовжують знищувати екологію, виснажувати ресурси, руйнують суспільні групи, змушуючи решту світової спільноти шукати консенсус ноосферного і сталого розвитку.

З огляду на реформу освіти, що триває в рамках досягнення Цілей сталого розвитку та поєднана з інтеграцією української освіти до освітнього простору ЄС, можемо стверджувати, що концепцію сталого розвитку в Україні вдало поєднали з концепцією економіки знань, з урахуванням сучасних умов — екології, наявних

ресурсів, соціальної сфери та ін. Таким чином було зроблено ще один крок до моделі соціальної справедливості суспільства, яка витіснила всі інші світоглядні ідеології (включно з економічною ефективністю та виробничим прогресом), як фрагментарні, незбалансовані за соціальними, економічними та екологічними складовими, а тому не спроможні забезпечити збалансований розвиток суспільства.

Надалі, на нашу думку, особливо важливо в освітній системі намагатися змінювати свідомість людей, сприяти засвоєнню ними системного мислення (мається на увазі системний підхід у світосприйнятті), що дозволяє розглядати світ як систему, єдине ціле, що складається з підсистем. В такому разі із закінченням війни в країні будуть наявні всі передумови для подальшого сталого розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рак Н. Є. Економіка знань: сутність та фактори управління знаннями. Регіональна економіка. 2009, №3, с. 224–232.
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь ЦСР України, 2017.
3. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020».
4. «Індекс сталого розвитку 2022». Брошура Європейської Бізнес Асоціації.

Новак І. М.
д.е.н., професор кафедри менеджменту
Сушецька К. В.
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)
кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Швидкий розвиток інформаційних систем та технологій диктує нові підходи до отримання конкурентних переваг на ринку. З плином часу та стрімким розвитком інновацій відбувається зростання кількості підприємств, які запроваджують в свою діяльність сучасні інструменти автоматизації задля покращення функціонування та ефективного зростання.

Стрімкий розвиток технологій у сфері штучного інтелекту сигналізує про те, що у всіх сферах людської діяльності, в найближчому майбутньому, відбудуться вагомі зміни їх функціонування.

Як зазначає Резніченко О., «Штучний інтелект (ШІ) – це алгоритм обробки інформації, математичний апарат з електронною частиною, яка може працювати з інформацією як людина. ШІ схожий на роботу головного мозку, апаратна та програмна структура теж нагадує мозок. В ідеальному варіанті він може мислити, навчатись та синтезувати нову інформацію» [1].

Відповідно до цього, вважаємо, що в першу чергу змін зазнають сфери моделювання та прогнозування. Адже прогнозування за допомогою технологій штучного інтелекту стає швидшим, дешевшим і якіснішим, цей інструмент буде ширше використовуватися для вирішення повсякденних задач, зокрема управління матеріально-технічними ресурсами. Тому запровадження штучного інтелекту формує чималі можливості для ведення підприємницької діяльності та сприяє зростанню рівня якості бізнес-процесів.

Відповідно до стандарту ISO 9000:2000 бізнес-процес – це сукупність різних видів діяльності, у рамках якої «на вході» використовуються один чи більше видів ресурсів, а в результаті цієї діяльності на «виході» створюється продукт, що становить цінність для споживача [2, с. 216].

Основним у діяльності будь-якого підприємства є бізнес-процес, тому вирішальною для конкурентоспроможності є система управління бізнес-процесами.

Управління системою бізнес-процесів спирається на застосування сучасних методів управління економічними об'єктами. Інструментами системи управління є [3, с. 230-231]:

- економіко-математичне моделювання (для моделювання окремих показників, що визначають ефективність бізнес-процесів);
- прогнозування (для оцінки можливостей управління для отриманих у результаті параметричної ідентифікації моделей бізнес-процесів);
- імітаційне моделювання (для підвищення адекватності моделей в умовах низької репрезентативності початкових даних).

Головною перевагою застосування ШІ являється автоматизація рутинних і повторюваних завдань управління бізнес-процесами. Воно надає можливість звільнити людські ресурси від монотонної роботи та направити їх на вирішення складних завдань, які вимагають творчого мислення та стратегічного підходу (рис. 1).

Рис. 1. Обсяг приватних інвестицій у технології штучного інтелекту (2013-2022), млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за матеріалами [4]

Аналізуючи рис. 1 спостерігаємо, що у всьому світі приватні інвестиції в ШІ у 2022 році скоротилися на 26,7%, тоді як ширший корпоративний інвестиційний ландшафт, який також включає злиття та купівлю, частку меншості та публічні пропозиції, знизився на 31,3%.

З огляду на глобальні події 2022 року, такі як війна в Україні та рецесивні тенденції в ЄС на тлі високої інфляції та мінливого політичного клімату, можна зробити висновок, що ШІ є однією з найперспективніших сфер для розвитку та інвестицій, а отже, ШІ є однією з центральних інновацій в управлінні бізнес-процесами (рис. 2).

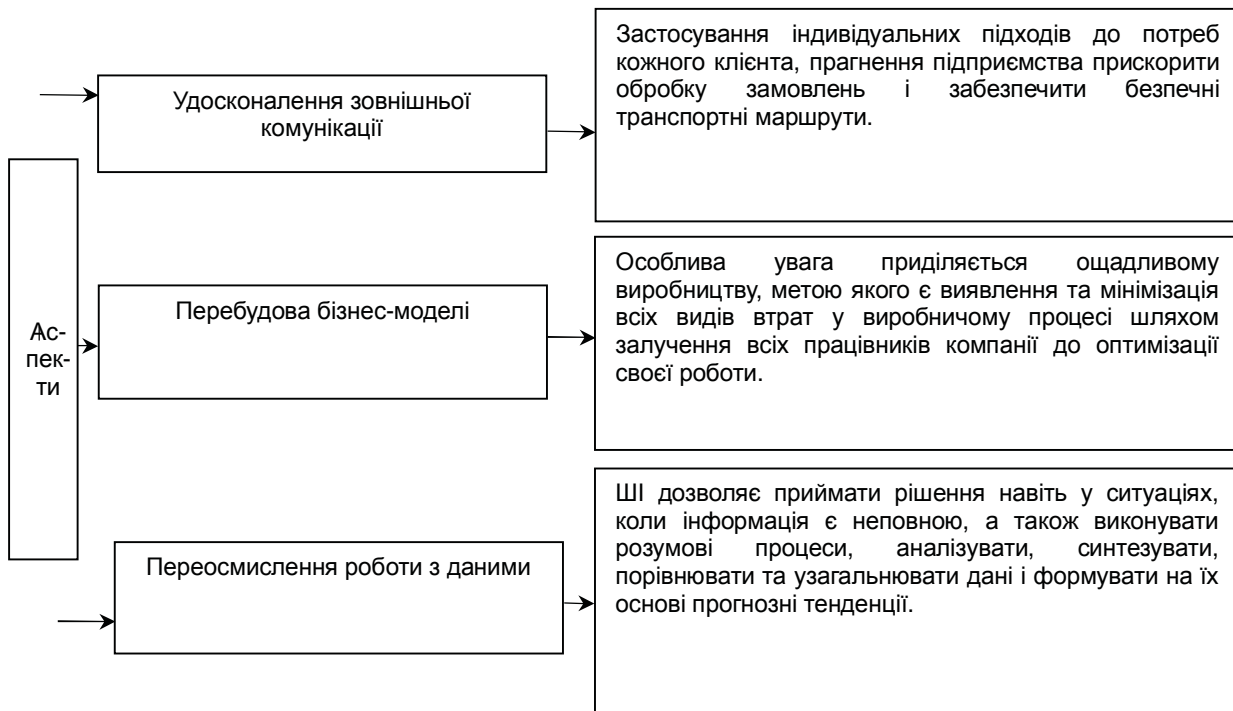

Рис. 2. Аспекти цифрової трансформації
Джерело: побудовано автором за матеріалами [5]

Таким чином, для втримання досягнутих позицій та поступового розвитку підприємств в динамічному середовищі важливим є проведення аналізу можливості імплементації технологій ШІ в бізнес-процеси та їх вплив на основні показники ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Як підсумок, впровадження ШІ призводить до трансформації способів ведення бізнесу у різних сферах, що знаходить позитивне відображення в діяльності підприємств, зменшуючи споживання ресурсів, пришвидшуючи проходження процесів, підвищуючи безпеку виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резніченко О. Що може зробити зі світом штучний інтелект? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28891073.html> (дата звернення 26.08.2023)
2. Ураба С. Особливості управління бізнес-процесами підприємства. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2014. № 51. С. 215-221.
3. Яремко С., Кузьміна О., Новицький Р. Використання технологій штучного інтелекту для прогнозування бізнес-процесів. *Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво»*. 2021. № 43. С. 230-235.
4. The Artificial Intelligence Index Report 2023, Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence. URL: <https://aiindex.stanford.edu/report/> (дата звернення 26.08.2023)
5. Скопенко Н. С., Євсєєва-Северина І. В., Кириченко О. М. Вплив технологій штучного інтелекту на ефективність діяльності бізнесу. *International Scientific Journal «Internauka»*. Series: «Economic Sciences». 2022. №11.

Polina Kravchenko

*Bachelor Student of the Department of Computer Engineering
Petro Mohyla Black Sea National University*

Vitalii Onatskyi, Ivan Burlachenko

*PhD Student, Senior Lecturer of the Department of Computer Engineering
Petro Mohyla Black Sea National University*

PREDICTION OF PRICE MOVE FROM ORDER FLOW

The stock market today is a complex system consisting of networks of interdependencies, competition, relationships and many other types of interactions. The complexity of systems accordingly complicates price forecasting, as new price formation processes are quite difficult to model.

This research describes the possibilities of prediction the price movement of the deep order flow model, the implementation of the architecture for obtaining the possibility of creating probabilistic forecasts and modeling the direction and size of price movement vectors. Forecasts are a more realistic reflection of uncertain risky markets, besides, they are necessary in risk management of trading strategies.

The general order flow model is quite simple. A stream of order X_i is defined as a sequence of events of order $X_{i, \tau}$ with length T as follows:

$$X_i = \{X_{i,1}, \dots, X_{i,T}\},$$

where i represents a point in the data set. After that, the model predicts the direction of the next price movement

y_i :
 $p(X_i)$

It is worth noting that the regular period indicator $1, \dots, T$ associated with each order does not mean that the input data is distributed at a regular interval. The model takes as input a sequence of irregularly spaced order events, as is typical of an order flow [1].

Since this is essentially a binary classification problem, the probability distribution of y_i can be described by a softmax function that will scale the numbers in probability:

$$p(y_i = j | h_{i,T}^L, W_j^D) = \frac{e^{Z_j^D(h_{i,T}^L, W_j^D)}}{\sum_{k=0}^{K-1} e^{Z_k^D(h_{i,T}^L, W_k^D)}}$$

where $j \in \{0, 1\}$ are $K = 2$ classes indicating upward and downward price movements, respectively, $h_{i,T}^L$ is some deep representation of the L-level order flow of length T, and Z_k^D is the output level of a fully connected neural network.

There is a sufficient variety of proposed classical mathematical, static models and basic machine learning models as back-propagation neural network and support vector machine. Each of the models that are currently involved in further development for improvement are focused on a different frequency of data updates: tick-by-tick, daily and weekly updates. Each of the models are designed for a certain amount of data, which cannot be increased or decreased without changing the architecture. In more detail, I suggest getting acquainted with the most effective TransLOB model with an accuracy of 87.66% [2]. Because this architecture uses a causal CNN for feature extraction combined with hidden self-awareness to continuously update parameters based on relevant information. The TransLOB model architecture outperforms existing architectures using CNN and LSTM instead of Deep CNN design for multi-sensor data.

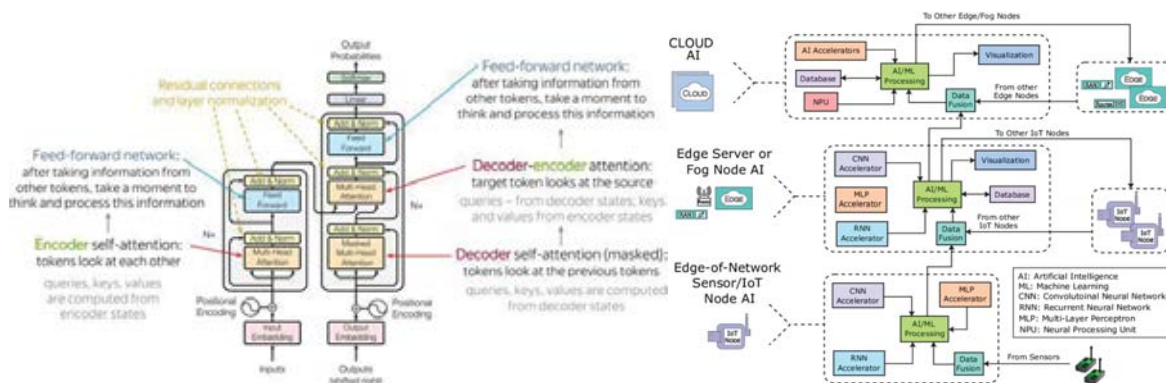

Figure 1. The architecture of TransLOB model and Data fusion model

Using a TransLOB model is aimed to predict future movements from the virtual average price. The price direction of the data will be calculated using the following adjusted version of the average value, which means the correction for the average volatility of each instrument [3]. There is an alternative average price

$$p(t) = \frac{p_a^1(t) + p_b^1(t)}{2},$$

between the bid price and the ask price. Then the average of the next k average prices

$$m_k + i(t) = \frac{1}{k} \sum_{n=0}^k p(t+n) i$$

The direction of the price movement for the open data set is calculated using the percentage change of the virtual average price according to the expression

$$r_k(t) = \frac{m_k^{+i(t)-p(t)}}{p(t)} i$$

There are other more sophisticated methods of determining the direction of price movement, but they remain for future research. Most competitive models of neural sequence transduction have an encoder-decoder structure, as shown in Fig. 1. An encoder maps an input sequence of symbol representations to a sequence of continuous representations. The decoder then generates the output sequence of symbols one element at a time. At each step, the model is autoregressive. TransLOB follows a common architecture, using stacked self-attention and threading, fully connected layers for both encoder and decoder [4]. The actual results of the work of this model are the absence of profit calculation, the ignoring of the trading commission, and the general assumptions about the average price are unrealistic (alternative data for evaluation). Due to the availability of the main dataset and part of the code of the entire model architecture in public access, there is an opportunity to improve the results of the neural network model in the future.

Trading firms, banks, brokers constantly analyze data to make investment decisions. The use of so-called alternative data, which is used to understand the investment process, costs companies a lot of money and effort. Alternative data has already created a separate market where information is collected and filtered [5]. This makes the optimization of data analysis, financial forecasts an important task for the investment community, the use of artificial intelligence in the framework of the modernization of the economy, business and finance an effective tool for prediction trends, assessing trading risks. It is important to understand that the volume of information and data processed by deep learning and the level of detail at which it is analyzed would be impossible for humans in the short term. However, AI in the stock market makes financial asset management a real example of possible optimization of work and training in the field of business and finance.

REFERENCES

1. Lim Y.-S. Deep Learning of the Order Flow for Modelling Price Formation. 2022. 166 p.
2. Predicting Stock Price Changes Based on the Limit Order Book: A Survey / I. Zaznov et al. Mathematics. 2022. Vol. 10, no. 8. P. 1234.
3. J. Wallbridge. Transformers for limit order books. James Wallbridge.
4. A. Vaswani, N. Shazeer, N. Parmar. Attention Is All You Need. How Artificial Intelligence Predicts Trading Market | Intellias. Intellias. URL: <https://intellias.com/artificial-intelligence-predicts-financial-markets/>

UDC 338.48

Bohdan Zhykhor
student of higher education, first (bachelor) level of higher education
Faculty of International Economic Relations and Tourism Business
V. N. Karazin Kharkiv National University
Prof. Dr. Olena Zhykhor
Faculty of International Economic Relations and Tourism Business
V. N. Karazin Kharkiv National University

COMPETITIVENESS OF HOSPITALITY MANAGEMENT SUBJECTS: ASSESSMENT METHODS IN WAR CONDITIONS

In modern economic conditions, the development of competition in the context of Russia's military aggression creates completely new requirements for market counterparties in the field of hospitality, namely restaurant and hotel enterprises. Hospitality enterprises are especially trying to pay great attention to increasing the competitiveness of goods/products/providing services in conditions of harsh external challenges and strict quarantine restrictions, based on the introduction of innovative goods/products/services.

Assessing the competitiveness of hospitality business entities in wartime requires objectivity, scientific validity, and personal responsibility for making important strategic decisions for the future.

The advantages and disadvantages of applying modern methods of assessing the competitiveness of restaurant and hotel enterprises in wartime conditions are presented in table 1.

Table 1

**Competitiveness of restaurant and hotel enterprises in the conditions of war:
modern assessment methods**

Modern assessment methods	Advantages and disadvantages of using modern assessment methods at hospitality enterprises
Graphic method of assessment	<p>Disadvantages of the method: taking into account and applying a large number of characteristics of assessing the level of competitiveness of the enterprise in the studied industry can lead to the leveling of its visibility.</p> <p>Advantages of the method: the clarity and simplicity of the method allow you to evaluate the position of the restaurant/hotel enterprise based on individual indicators (characteristics) relative to the positions of the enterprise's competitors.</p>
Matrix evaluation method	<p>Disadvantages of the method: competitiveness is not determined only by the market share belonging to the hotel/restaurant enterprise; complex models require a preliminary determination of the company's competitive position or competitiveness in the absence of a generalized methodology for their determination.</p> <p>Advantages of the method: determines the competitive position of the hotel/restaurant enterprise in the market relative to other counterparties and is the basis for choosing an appropriate behavioral strategy.</p>
The method, the basis of which is the assessment of the competitiveness of the company's products/services	<p>Disadvantages of the method: modern management conditions of hotel/restaurant enterprises require the need to assess competitiveness under the condition of a greater number of characteristics.</p> <p>Advantages of the method: it is used to assess the competitiveness of a hotel/restaurant enterprise, under the condition of effective activity, that is, the production of quality products/the provision of quality services.</p>
The method based on the theory of effective competition	<p>Disadvantages of the method: the influence of external factors of competitiveness of the hotel/restaurant enterprise is not taken into account, which can be decisive in the given economic conditions.</p> <p>Advantages of the method: assessment of specific types of economic activity of the enterprise, which reflect the level of use of available resources, the level of competitiveness of products/services in the complex in relation to the general assessment of the competitiveness of the hotel/restaurant enterprise.</p>

Source: developed by the authors based on [1-4]

The competitiveness of a restaurant/hotel enterprise on the national/domestic market is a list of the following characteristics/components in wartime conditions:

1. Cost factors or cost characteristics.
2. Price factors, peculiarities of production (commercial) activity.
3. Backup internal and external factors.

Internal and external reserves are the basis of stable financial and economic/production/commercial activity of restaurant/hotel enterprises, reserves provide opportunities in modern economic conditions to adapt to the challenges of

war. For example, the availability of material stocks/products allows for some time to maintain market positions in conditions of sharp fluctuations in raw material prices.

Prospects for further research include the study of the conditions of transportation of products/goods/products/services of restaurant/hotel enterprises, taking into account the degree of vulnerability of production/service provision in war conditions.

REFERENCES

1. Жихор Б.І., Жихор О.Б. КОНКУРЕНЦІЯ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА // Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку : збірник тез доповідей II Міжнародної науковопрактичної конференції (Україна, м. Харків, 25 листопада 2022 року) [Електронний ресурс]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 554 с. ISBN 978-966-285-749-8, С.106-109, <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17665>
2. Кіор Ю.М., Жихор О.Б. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В ІНДУСТРІЇ ГОСТИНОСТІ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ COVID-19 // Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку : збірник тез доповідей II Міжнародної науковопрактичної конференції (Україна, м. Харків, 25 листопада 2022 року) [Електронний ресурс]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 554 с. ISBN 978-966-285-749-8, С.127-129 <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17665>
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. К.: Кондор, 2016. 378 с.
4. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Туристичний бізнес як галузь економіки, яка охоплює різноманітні види діяльності, спрямовані на задоволення потреб туристів та подорожуючих осіб, реалізується на ринку туристичних послуг. До основних напрямів бізнесу належать: виробництво туристичних послуг, комплектування туристичного продукту, реалізація туристичного продукту або окремої послуги та споживання туристичного продукту або послуги [1]. Однією з ознак успіху на ринку взагалі є збільшення ринкової частки.

Дослідження показують [2], що ні реклама і не активне просування туристичного продукту забезпечують стійке зростання частки ринку, а інновації у всіх напрямках туристичної діяльності. Однак, в сучасних умовах особливого стану в державі, ринкових відносин та зважаючи на інші надзвичайні ситуації, туристичні та готельно-ресторанні підприємства функціонують в жорстких умовах конкурентного середовища і в своїй діяльності стикаються з цілою низкою проблем кризового характеру.

Важливим, на нашу думку, шляхом виходу з цієї ситуації є впровадження інноваційної діяльності у сфері готельного та туристичного бізнесу а саме, застосування різноманітних систем інформаційного та цифрового забезпечення, яке необхідне для здійснення відповідних організаційно-управлінських дій, фінансового забезпечення та економічних розрахунків. До них можна віднести аутсорсинг, аутстафінг, лізинг, кооперацію, офшорінг та інші – основоположні відкриття бізнесу останніх десятиліть [3]. Доведено, що інновації у сфері туристичних послуг визначаються, як нові концепції сервісу, канали зв'язку з клієнтами, системи розподілу і технологічні рішення тощо [4]. Переважна кількість науковців приділила увагу вирішенню проблем стимулювання і розвитку туристичної сфери [4], але проблеми, котрі стосуються формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу, залишаються недостатньо вивченими.

Тому метою дослідження є визначення напрямів інноваційної діяльності в сфері туристичного бізнесу та результатів їх впровадження.

Інноваційна діяльність в сфері туристичного бізнесу є важливим фактором для забезпечення конкурентоспроможності і покращення якості послуг для туристів. Розглянемо декілька напрямів інноваційної діяльності в туристичному бізнесі:

Використання сучасних інформаційних технологій, таких як: мобільні додатки та веб-платформи для онлайн-бронювання готелів, авіаквитків, екскурсій і транспорту; віртуальна реальність та доповнена реальність для створення іммерсивних туристичних досвідів; інтернет речей для поліпшення безпеки та зручності гостьового обслуговування.

Сталість і екологічна стійкість за рахунок розвитку екологічно стійких інфраструктур та практик, спрямованих на зменшення впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище; використання альтернативних джерел енергії та зелених технологій в готелях та транспорті для зниження викидів CO₂.

Персоналізація даних та аналітика через: використання аналітичних інструментів та штучного інтелекту для аналізу даних про клієнтів, а також вдосконалення індивідуальних туристичних пропозицій; розробку персональних послуг та запитів для кожного клієнта на основі його уподобань.

Залучення культурної спадщини в контексті розробки культурних та етнічних туристичних маршрутів та освітлення подій для пропаганди місцевої культурної спадщини; використання інтерактивних музеїв та виставок для привертання туристів.

Розробка нових видів подорожей, таких як екологічний туризм, пригодницький туризм, медичний туризм та інші спеціалізовані сегменти туризму; репрофілювання готелів та курортів під відповідні специфічні потреби туристів.

Розробка та використання спільнот і соціальних мереж туристів для сприяння взаємодії між подорожуючими й обміну досвідом, а також розробка програм лояльності та інших ініціатив для залучення та утримання клієнтів.

Загалом, інноваційні процеси в економіці туристичного бізнесу можна згрупувати за такими напрямками:

Технологічні інновації: використання новітніх технологій для поліпшення обслуговування туристів і оптимізації бізнес-процесів. Це може включати в себе розробку мобільних додатків, віртуальну реальність для туристичних вражень, автоматизацію бронювань і платежів, використання дронів для зйомки панорам та інше.

Продуктові інновації: створення нових туристичних продуктів або модифікація існуючих, щоб задовольняти змінні потреби та очікування туристів. Наприклад, розробка екологічно чистих турів, культурних маршрутів або гастрономічних екскурсій.

Маркетингові інновації: використання нових підходів до просування туристичних послуг та продуктів. Це може включати в себе використання соціальних медіа, інтерактивних рекламних кампаній, персоналізованих пропозицій для клієнтів та ін.

Очікуваними результатами впровадження інноваційних процесів в економіку туристичного бізнесу, на нашу думку, можуть бути:

Покращення якості обслуговування клієнтів, оскільки інновації допомагають підвищити рівень задоволеності туристів, забезпечуючи їм нові і унікальні враження і послуги.

Підвищення конкурентоспроможності туристичного бізнесу за рахунок того, що інновації надають можливість підприємствам туристичної галузі виокремитися серед конкурентів і сприяють залученню більшої кількості клієнтів.

Підвищення ефективності і оптимізація бізнес-процесів завдяки використанню новітніх технологій і методів, що сприятиме зменшенню витрат і підвищенню ефективності управління.

Створення нових ринків і можливостей туристичного бізнесу, оскільки інновації можуть відкривати нові сегменти ринку і дозволяти розширювати асортимент продуктів і послуг.

Сприяння сталому розвитку туристичного бізнесу, тому що вдало застосовані інновації можуть допомогти зменшити негативний вплив туризму на природу і культурну спадщину, сприяючи сталому розвитку галузі.

Таким чином, інноваційні процеси відіграють ключову роль у розвитку туристичного бізнесу, сприяючи його зростанню, конкурентоспроможності і сталому розвитку, а також забезпечуючи більш якісне обслуговування туристів. Розглянуті напрями інноваційної діяльності допомагатимуть туристичному бізнесу швидко реагувати на зміни в уявленнях та потребах туристів і сприятимуть створенню привабливих і цікавих туристичних пропозицій та нових туристичних продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 224 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/dyadechko12.htm (дата звернення: 14.09.2023).
2. Новіков В. С. Інновації в туризмі. *Все про туризм*. Туристична бібліотека: веб-сайт, 2007. 208 с. URL: <https://www.infotour.in.ua/novikov93.htm> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Бурачек І. В., Ярмолюк Д. І. Особливості використання сучасних технологій менеджменту в сфері туризму. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/970/928> (дата звернення: 14.09.2023).
4. Конарівська О. Б., Яковишина М. С., Гордійчук А. О. Сутність і значення інноваційної стратегії туристичного бізнесу для розвитку регіонів країни. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування (серія «Економічні науки»)*. 2021. Том 4 № 96, с. 49. URL: <https://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/ve420215> (дата звернення: 14.09.2023).
- 5.

МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПОВОЄННІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Приморські території традиційно вирізняються привабливістю для інвестиційного співробітництва. Природно-ресурсні переваги цих регіонів (у першу чергу, їхнє географічне положення) генерують помітний економічний потенціал, основною перешкодою в реалізації якого, зазвичай, стають внутрішні проблеми, пов'язані з браком фінансування індустріального, інфраструктурного та соціального розвитку. Дієвим інструментом подолання таких обмежень є міжнародне інвестиційне співробітництво, здатне доповнювати вихідні передумови потужного регіонального розвитку необхідним грошовим забезпеченням.

На другому році повномасштабного вторгнення однією з основних мішеней для ракетних обстрілів і бомбардувань з використанням БПЛА стала провідна ланка господарського комплексу Причорноморських областей – портова інфраструктура, в першу чергу, зернові термінали. Виводячи з ладу ці об'єкти, агресор завдав подвійного удару по економіці регіонів і країни в цілому: по-перше, перешкоджаючи нормальній роботі морегосподарської галузі, по-друге, порушуючи динаміку експорту продуктів АПК, що у 2022 р. становив понад 40 % всього експорту та 15 % ВВП [1].

Безвідносно до очікувань фактичного завершення війни (або принаймні її «гарячої» фази), нагальним завданням для органів публічної влади на місцевому та центральному рівнях є розробка стратегії та налагодження механізму міжнародного інвестиційного співробітництва, здатного в якнайкоротші терміни дієво залучати іноземні інвестиції не лише у відновлення втрачених господарських потужностей, а й у масштабну модернізацію ключових ланок економіки приморських регіонів, що могли б стати драйверами довгострокового та стійкого економічного зростання. Станом на червень 2023 р., зі \$150,5 млрд прямих збитків від воєнних дій на приморські області України (за виключенням АР Крим, щодо якої підрахунок не ведеться) припадає \$70,8 млрд або 47 % [2, с. 4-7]. Відтак актуальність та пріоритетність вказаного завдання не має викликати сумнівів ані в практиків державного управління, ані в наукової спільноти.

Спільні оцінки Світового банку та Уряду свідчать про загальнонаціональну потребу в \$563 млрд для поступового відновлення економіки. Незалежні експерти оперують ширшим діапазоном потреб: від \$500 до \$900 млрд протягом наступних 20-30 років.

Таблиця 1

Стан довоєнного інвестиційного забезпечення та потреби у повосенному відновленні приморських регіонів України

Регіон	Довосенний рівень (середньорічний у 2017 – 2021 рр.):				ВРП, млн дол.	Прямі збитки, млн дол. (червень 2023)	Років на відновлення (прямі збитки та сер. ВРП)
	Прямі іноземні інвестиції		Капітальні інвестиції				
	млн дол.	% від ВВП	млн дол.	% від ВВП			
Донецька обл.	2 077	26	1 000	13	7 853	38 807	15
Запорізька обл.	1 652	27	619	10	6 179	13 378	9
Миколаївська обл.	335	10	415	12	3 451	7 434	15
Одеська обл.	1 209	16	842	11	7 548	725	4
Херсонська обл.	189	8	377	16	2 399	10 526	23
Разом приморські регіони (без АРК)	5 462	20	3 253	12	27 429	70 870	–

Розраховано автором за даними [1–3].

Результати залучення прямих іноземних інвестицій приморськими областями України у 2017 – 2021 рр. (табл. 1) свідчать, що найбільш ефективно міжнародне інвестиційне співробітництво здійснювалося в Донецькій та Запорізькій областях, де обсяг відповідних надходжень перевищував чверть ВРП та був у 2-3 рази вищим за внутрішні капітальні вкладення. Деяко гіршою ситуація була в Одеській області, яка залучала в середньому 16 % іноземних інвестицій відносно обсягу регіонального продукту. Натомість міжнародне інвестиційне співробітництво в Миколаївській та Херсонській областях знаходилося на найменш розвинутому рівні, що позначалося не лише на низьких обсягах залучень (до 10 % ВРП), а й на домінуванні внутрішніх джерел фінансування (у Херсонській області капітальні інвестиції перевищували ПІІ вдвічі).

Ураховуючи останні оцінки прямих збитків (що складаються зі справедливої вартості зруйнованих і пошкоджених об'єктів соціальної та бізнес-інфраструктури) та заміщуючи брак алокованих даних щодо непрямих втрат за регіонами на обсяг середньорічного передвоєнного ВРП, можна отримати загальне уявлення про терміни відновлення економічного потенціалу приморських областей за рахунок внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Припускаючи, що середній рівень міжнародного інвестиційного співробітництва та спроможності до капітальних вкладень у повоєнний період зберігатиметься на рівні 2017 – 2021 рр., отримуємо доволі квалі темпи відновлення: від 4 років для Одеської області (на більшій частині території якої активні бойові дії не велися) до

23 років для Херсонської (що була повністю окупована протягом майже 9 місяців). Зрозуміло, що, якщо йдеться не просто про відновлення втрачених потужностей, а й про системну модернізацію регіонального господарства, інвестиційних ресурсів – і часу на їх реалізацію, – знадобиться ще більше. Відтак актуальним є завчасне проведення стратегічного реінжинірингу інституційного, правового та методичного забезпечення міжнародного інвестиційного співробітництва.

Разом із цим, варто розуміти, що ілюзія «закордонного порятунку» не спроможна викликати економічний ренесанс навіть за дієвого інвестиційного менеджменту після завершення активних бойових дій. За підрахунками дослідників, виключення з повоєнної стратегії відновлення заходів з модернізації публічного управління та судової системи, охорони здоров'я, освіти та науки, екосистеми виробничих і фінансових інновацій в довгостроковій перспективі виливається в недоотримання близько 40 % кумулятивного економічного потенціалу України [4]. Тому зусилля в напрямку залучення фінансових, матеріальних та інтелектуальних інвестицій доцільно поєднувати з цілеспрямованим реформуванням внутрішнього інноваційно-інвестиційного та соціального простору як у приморських територіях, так і в інших регіонах країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України (2023). Статистична інформація : Економічна статистика / Національні рахунки. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm.
2. Київська Школа Економіки (2023). Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. URL: https://damageddev-e90f45a976bd2f533c-endpoint.azureedge.net/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf.
3. Національний банк України (2023). Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
4. Городніченко Ю., Сологуб І. (2023). Економічне зростання у повоєнній Україні. *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/ekonomichne-zrostannya-u-povoyennij-ukrayini>.

Roman Galych

PhD in Law, Associate Professor

Department of Banking Business and Financial Technologies

Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"

V.N. Karazin Kharkiv National University

Dr. Eimantas Kisielius

UAB "European Partnership", Lithuania

LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGES TO ENSURING NATIONAL SECURITY DURING UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EU AND NATO

"The integration of Ukraine into the European community has been ongoing for several decades. These processes have been accompanied by extensive debates both within the state and on the international stage. Over this time, significant transformations have occurred in the social and state systems. There has been an evolution in political, economic, legal, social, cultural, and other spheres. This path for Ukraine is irreversible.

On the agenda are Ukraine's accession to the European Union and membership in NATO. Therefore, the most urgent issue is the completion of the "homework" that accompanies this integration. Failure to meet the high standards of these esteemed communities has always discouraged membership. Today, compliance requirements are also mandatory. Ukraine's "candidacy" is now both an indicator of the state's progress and a motivator for further active changes.

Understanding Ukraine's accession to the North Atlantic Treaty Organization is a guarantee of content security. As you can see, such cooperation would undoubtedly be logical and mutually acceptable. Today, Ukraine demonstrates the highest standards of security in the world, primarily through military means. Furthermore, full membership in the future also becomes a guarantee for Ukraine's own security. Therefore, it is in the interest of both Ukraine and the members of this respectable organization. At the same time, as emphasized, corruption becomes a key obstacle to the realization of our aspirations. Bearing this in mind, corruption is precisely the component that deprives us of NATO membership and an adequate level of national security. This, by the way, is the main task and duty of the state, the key purpose of its existence[1]. It is worth noting that the issue of national security encompasses all aspects of life, including the rights and freedoms of individuals and citizens, the proper provision of their socio-economic, personal, political, environmental rights, and more. This includes defense capability, civil defense, financial and economic spheres, biosecurity, information security, cyber security, foreign policy activities, energy security, food security, and so on [2]. Taking this into account, it is extremely important to focus on the corruption component in ensuring national security during the integration process into the EU and NATO, including within the framework of reconciliation.

In fact, the situation regarding obstacles to EU accession is identical. On the agenda are comprehensive and systematic rule-making activities in all aspects of life, with the goal of transforming the state and ensuring its national security. The corruption component must be eliminated or minimized to an insignificant level in this process. The priority is changes first, followed by implementation—not the other way around. This is the philosophy that the state should adhere to, as emphasized by our partners. At the same time, full membership in the EU, to one degree or another, is clearly capable of ensuring the appropriate level of national security and providing an impetus for development. One of the fundamental components of national security is the economic component, and its provision is closely related to the legal component since any transformation processes are accompanied by the development of appropriate regulatory provisions. As we follow the integration road map, we often encounter a number of threats, both internal and external. The quality of decisions made, the adaptation of legislation, poorly implemented experience, deliberate formal fulfillment of requirements due to corruption, fragmented compliance where it should be comprehensive—these are just some of the reasons for our inability to meet the requirements. Such approaches, it seems, can lead to an inadequate level of development for Ukraine and a lengthy path to joining the EU.

This, among other issues, should be the subject and object of our research, specifically the process of ensuring Ukraine's national security through the economic and legal decisions of the state as a member before joining the EU and NATO.

We initiated scientific research in this direction quite some time ago, but it remains somewhat fragmented and does not fully account for the rapidly changing world trends related to Ukraine.

In our latest publication, we analyze the problems associated with organizing public procurement in Ukraine, violations of consumer rights, and the promotion of corruption risks. It is emphasized that these are key problems that can be addressed by implementing the EU's experience in public procurement. The article compares the legal frameworks of Ukraine and the EU regarding public procurement issues and identifies the most effective methods for implementing European experience into the practice of Ukrainian public procurement. The article concludes that implementing EU experience is an important step for ensuring economic security in Ukraine and can have a positive impact on the country's overall development. The study determined that implementing European standards in public procurement can increase competition among suppliers, reduce procurement costs for the state, and ensure better selection of goods and services for state bodies. This can be achieved through the use of European procurement procedures. Additionally, implementing European standards will ensure compliance with rules for participation in procurement for all participants and reduce corruption risks in this area. Specifically, the standards

require audits and reporting on purchases, which ensures control over the process and prevents potential violations [3].

Therefore, in the future, it is necessary to plan an in-depth analysis of the requirements for full membership, study the legal framework regarding effective mechanisms for preventing corruption on specific issues, investigate the implementation of legislation and its results in individual member states, determine the most effective and negative forms of implementing European practices in specific state processes, such as public procurement, and develop practical recommendations for the gradual introduction and implementation of EU norms in Ukraine.

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996, No. 254k/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. On national security: Law of Ukraine dated June 21, 2018, No. 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>.
3. SAMORODOV, Borys; SKOROKHOD, Diana; GALYCH, Roman. ENSURING ECONOMIC SECURITY IN UKRAINE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF EU EXPERIENCE IN PUBLIC PROCUREMENT. Public Security & Public Order/Visuomenes Saugumas ir Viesoji Tvarka, 2023, 33. P.103-114.

КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЯМИ

Актуальність теми. Для досягнення успіху, особливо в умовах воєнних дій, організації повинні розвинути ефективний стратегічний облік на доповнення до вже існуючої системи управлінського обліку. Дані традиційного управлінського обліку, попри свою вагомість, не є достатньою інформаційною базою для прийняття рішень на майбутнє, через те, що вони орієнтовані на сталі події. Стратегічний облік сприяє інтегрованому мисленню, котре дозволяє враховувати повний спектр даних, необхідних для прийняття рішень.[1]

Мета. Описати важливість використання Глобальних принципів управлінського обліку для прийняття стратегічних управлінських рішень, ключовим маркером яких є розробка та реалізація стратегії.

Результати дослідження. Щоб усунути низку проблем, які виникають впродовж діяльності господарюючих суб'єктів, має бути розроблена стратегія комунікаційного обліку, котра включатиме наступні деталі:

- пріоритет організації;
- потреби споживачів комунікаційного управлінського обліку;
- існуючої системи стратегічного обліку;
- можливості та наслідки, які можуть бути;
- співробітники і запроваджені сучасні ІТ-системи;
- показників ефективності [2].

Комунікаційна бізнес-модель — це принцип, за яким організація створює вартість. Оскільки стратегічний облік вимагає докладного розуміння бізнес-моделі, ринку та макроекономічного середовища, він зумовлює сталість успіху розвитку підприємства у воєнний час. Стратегічний облік допомагає організації приймати вдалі рішення, виокремлюючи з інформації її інвестиційну цінність. Рішення, що ґрунтуються на об'єктивних даних чи виважених судженнях, а не припущеннях, роблять стратегічний успіх більш досяжним. Усі глобальні принципи управлінського обліку є похідними від цього прагнення.

- Комунікація породжує інформацію, що впливає на:
  - розробку та реалізацію стратегії — це діалог ;
  - застосовується точково;
  - сприяє прийняттю ефективніших рішень.
- Під впливом комунікації Інформація стає релевантною:
  - інформація є найактуальнішою;
  - інформація задовольняє принципу надійності і доступності;
  - інформація є контекстуалізованою.
- Під впливом комунікації аналізується вплив на вартість :
  - моделі забезпечують вплив на розуміння варіантів;
  - послідовність дій визначається їхнім впливом на результат.
- Комунікація вибудовує розумне керування:
  - впливає на довіру;
  - здійснює вплив на підзвітність і надійність;
  - аналізує сталий розвиток ;
  - професійна добropорядність і етика.

Стратегічний управлінський облік здійснюється досвідченими та компетентними фахівцями, які застосовують Глобальні Принципи, щоб підтримувати й покращувати систему управління ефективністю в організації у сферах власної діяльності [3].

Традиційний управлінський облік починається і завершується спілкуванням. Комунікація ефективізує процес прийняття рішень за рахунок передачі інформації на всіх етапах прийняття рішень. Належний обмін важливою інформацією в рамках управлінського обліку дозволяє отримувати релевантну інформацію для подальшого аналізу. Наслідки дій в тій чи іншій сфері бізнесу стають більш зрозумілими і прийнятними. Якщо менеджери будуть отримувати потрібну інформацію в необхідні дати, вони зможуть приймати оптимальні рішення, які забезпечать створення вартості в довготривалій перспективі. У такий спосіб стратегічний облік впливає на процес прийняття релевантних рішень [4].

Розробка і реалізація стратегії — це комунікація. Реалізація стратегії повинна обговорюватися на всіх рівнях суб'єктів господарювання за участю всіх співробітників, щоб усунути розрізненість. Це дозволяє чітко розмежувати головні цілі та індивідуальні завдання.

Висновки. Таким чином, релевантна інформація може виконувати як фінансовий, так і нефінансовий характер, вирішувати зовнішні та внутрішні питання, акцентуючи увагу на екологічних та соціальних. Після отримання релевантної інформації, актуалізується можливість її використання для прогнозування та аналізу процесу прийняття стратегічних управлінських рішень. Комунікація є важливою складовою системи управлінського обліку та допомагає підприємствам досягти успіху в умовах сталого розвитку [5]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальні принципи управлінського обліку. Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів; Інститут привілейованих управлінських бухгалтерів. URL: <https://www.cgma.org/content/dam/cgma/resources/reports/downloadabledocuments/ukranian-full-gmaps-document.pdf>.
2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>.
3. Про затвердження змін до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0034500-18#n30>.
4. Ловінська Л. Г. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні. Фінанси України. 2014. № 9. С. 21 –30.
5. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Непередбачуваність ринкової динаміки та її кон'юнктури в частині цін і асортименту, в поєднанні з нестабільністю загальнополітичних процесів, породжує численні проблеми на теоретичному та практичному рівнях. Для вирішення цих та інших завдань, пов'язаних із створенням, введенням на ринок та продажем продукції, з'явився маркетинг. Сфера його застосування є широкою, а методи різноманітними, і вони можуть бути використані в будь-якому, навіть найбільш специфічному контексті. Тому підприємствам, які бажають бути відомими та мати великий попит на свою продукцію, маркетинг є невід'ємною потребою. На ринку однотипної продукції успіху досягне лише той бізнес, який здатний раціонально впроваджувати маркетингові стратегії у свою діяльність. Від того, наскільки ефективно маркетинг інтегрується в діяльність підприємства, залежить його подальша доля: чи зможе воно успішно функціонувати та отримувати прибуток, чи зазнає краху; чи матиме продукція підприємства попит і наскільки триватиме її життєвий цикл; чи зможе певна організація здобути довіру та лояльність споживачів тощо.

Багато авторів намагалися дати точне наукове визначення маркетингу, узагальнюючи їх можна, стверджувати, що маркетинг - це сучасна комерційна діяльність, що базується на розумінні ринку, здійснюється згідно із попередньою оцінкою, динамічно орієнтована на амбіційні цілі, виконується шляхом комбінування обраних та координованих заходів і піддавана суворому контролю.

Донедавна керівництво підприємств формулювало основну стратегію та управлінську систему, опираючись на рекомендації від відповідальних за маркетинг, виробництво та інші сфери діяльності підприємства, не вдаючись до конкретних методів. Генеральна стратегія відображає правила гри, встановлені тими, хто володіє владою на підприємстві та виступає як ключовий управлінський орган. Вона визначає стратегічний напрямок, встановлюючи межі та критерії, що повинні бути враховані в певній стратегії. Стратегія визначає майбутнє підприємства в довгостроковій перспективі: продукти, ринки, питання росту, диверсифікація, глобальна діяльність. Це, в свою чергу, призводить до важкості зміни стратегії в усіх аспектах підприємства: комерційному, фінансовому, технічному та соціальному. Тактика визначає оперативні рішення, спрямовані на досягнення переваги в короткостроковому та довгостроковому планах. Тактичні рішення зазвичай належать до компетенції керівників підрозділів (наприклад, директора з маркетингу) або, за необхідності, менш високого рівня (наприклад, регіонального директора чи керівника служби). Стратегічні рішення ставлять перед собою ряд завдань (рентабельність, безпека, економічне зростання), і зазвичай, чим складніше поставлене завдання, тим менше інформації, що призводить до певного ризику. Маркетинг може сприяти процесу прийняття рішень, надаючи достовірну і релевантну інформацію про попит та пропозицію на ринку, а також про конкурентів. Маркетинг сприяє досягненню стратегічних цілей та визначенню підприємством своєї стратегії, шляхом впровадження узгоджених заходів щодо попиту, що охоплюють весь маркетинговий комплекс.

Цифрова трансформація в маркетингу означає використання технології для постійного розвитку всіх аспектів бізнес-моделі, включаючи те, що вона пропонує, як вона взаємодіє з клієнтами та як працює. Для того, щоб компанії досягли успіху, вони повинні визначити свої цілі та діяти відповідно до них. Маркетинг в епоху цифрових технологій - це не лише інноваційна ідея, новий лідер чи ініціатива. Йдеться про вжиття набору обдуманих і підкріплюючих кроків, які призводять до розробки сильних цифрових рішень.

Стратегія маркетингу за цільовими ринками передбачає ідентифікацію тих сегментів споживачів, які найкраще підходять для певного підприємства. Для обраних сегментів розробляється план управління маркетингом. Стратегії комплексного маркетингу включають детальний розгляд таких компонентів маркетингового комплексу, як реклама, ціноутворення, стимулювання збуту, організація продажу, дистрибуція тощо. Стратегія визначення рівня витрат на маркетинг визначає обсяг маркетингового бюджету, необхідний для реалізації стратегії. Таким чином, вона має на меті не лише досягнення оптимального рівня витрат, а й забезпечення максимальної рентабельності.

Цифровізація радикально змінила споживачів, оскільки тепер люди постійно на зв'язку. Крім того, ера цифрових технологій характеризується винятковим зростанням розширення можливостей клієнтів. Через велику кількість інформації та можливостей взаємодії споживачі більше не погоджуються на роль пасивних одержувачів повідомлень. Ця зміна вимагає інноваційних підходів до маркетингової комунікації та змушує бренди швидко, відкрито та постійно взаємодіяти з окремими клієнтами. Ці тенденції спонукали компанії прийняти підхід, орієнтований на клієнта, який ставить споживача у пріоритет у своїх організаційних стратегіях. Відносини між фірмами та їхніми клієнтами розвиваються, і підприємствам слід інвестувати в побудову міцніших, тісніших і довготривалих відносин. Цифрові технології допомогли бізнесу у досягненні цієї мети, завдяки технологіям CRM компанії можуть збирати інформацію про клієнтів через багато точок взаємодії, щоб узгодити маркетингові рішення з потребами та цінностями клієнтів, визначити більш прибуткових клієнтів, керувати інвестиційними рішеннями, швидко реагувати на запити клієнтів і надавати індивідуальні пропозиції. Зібрані дані про споживачів відіграють дедалі більшу роль у маркетингу як основний ресурс для побудови та підтримки відносин із клієнтами, персоналізації продуктів, послуг і комплексу маркетингу, а також автоматизації маркетингових процесів у режимі реального часу.

Цифрова еволюція трансформує спосіб розробки та впровадження маркетингових стратегій і призводить до загальної зміни системи управління комплексом маркетингу, як наслідок, потрібні нові маркетингові підходи. Цифрова трансформація також впливає на рішення щодо ціноутворення. Зростаюча доступність даних і алгоритмів ціноутворення дозволяє персоналізувати та динамічно змінювати ціни щодня, щогодини або для кожного клієнта відповідно до даних, які збираються та аналізуються.

Незважаючи на те, що цифрові зміни надають безліч можливостей, вони, безперечно, породжують певні проблеми: здатність генерувати та використовувати глибоке розуміння клієнтів, управління репутацією бренду в маркетинговому середовищі та оцінка ефективності цифрового маркетингу. Питання людських здібностей залишається особливо актуальним, оскільки існує зростаючий розрив між складністю технологій та розвитком можливостей компаній. Збільшення складності даних призводить до «дефіциту цифрових талантів», який поглиблюється навіть більше через труднощі при наборі працівників, здатних поєднувати кількісні та аналітичні навички. З цього можна виділити дві основні прогалини в маркетингових можливостях: «практичний розрив», пов'язаний з відсутністю відповідності між існуючими практичними здібностями та можливостями; і «розрив у знаннях», що представляє собою розрив між трансформацією цифрового маркетингу та наявними науковими знаннями, які їх підтримують.

Отже, маркетингова діяльність в сучасних умовах, залишаючись вірною класичним методам, зазнає суттєвих змін та постійно підлягає трансформаціям. В цілому, успішне використання цифрових інструментів вимагає ретельного аналізу, стратегії та підходу, щоб збалансувати можливості та вирішити виникаючі проблеми.

Denys U. Lukianchuk*Postgraduate student of the Department of Banking and Insurance
KNEU named after Vadym Hetman*

DIGITALIZING VALUE: THE SYNERGY OF BLOCKCHAINS AND REAL ASSETS

In a world where digital innovation is reshaping industries, the convergence of blockchains and real-world assets has emerged as a transformative concept. This amalgamation of seemingly distinct domains signifies more than just a technological advancement; it marks a paradigm shift in our perception and management of value.

Blockchain technology, also known as Distributed Ledger Technology, empowers individuals to record and exchange a collective understanding of a system's status across a decentralized network. This breakthrough ushers in limitless possibilities for direct peer-to-peer value transfer, the establishment of shared and reliable registries as unwavering sources of truth, and the secure execution of agreements through ingenious smart contracts. Essentially, blockchain functions as a mechanism to cultivate trust, transparency, dependability, agility, and efficiency in both interpersonal interactions and automated transactions [1].

At the core of the tokenization of real-world assets lies the establishment of a virtual investment mechanism on the blockchain, intricately linked to tangible assets like real estate, precious metals, artwork, and collectibles. Instead of relying on conventional physical paper deeds to denote ownership, blockchain encodes ownership. This encoded ownership can be directly exchanged between two parties or fragmented into fractions, enhancing accessibility to a broader spectrum of investors (2).

The merits of recording ownership of real-world assets on the blockchain are multifaceted:

1. **Cost Efficiency:** Eliminating intermediaries such as lawyers, brokers, and banks substantially reduces costs.
2. **Continuous Trading:** The blockchain enables seamless, efficient 24/7 trading of assets that were traditionally limited to specific "working hours."
3. **Enhanced Accessibility:** Tokenization reduces the entry barrier for investors, fostering increased liquidity in the market.
4. **Transparency:** The transparent nature of the process promotes trust and accountability among traders.

By digitizing ownership and facilitating direct peer-to-peer transfers, the tokenization of real-world assets underscores the transformative potential of blockchain technology in reshaping traditional paradigms of asset ownership and trading.

In conclusion, real-world assets constitute a captivating sector ripe with potential, particularly considering the vast dimensions of the conventional financial market. Beyond the credit market, there is a notable surge in market interest within the realm of real-world assets. A compelling instance of this trend is the tokenization of tangible assets such as real estate and artwork. By digitally representing these assets on the blockchain, fractional ownership becomes feasible, allowing individuals to possess partial stakes.

REFERENCES

1. Transforming Climate Finance and Green Investment with Blockchains. Chapter 3 - Blockchain 101: What is Blockchain and How Does This Revolutionary Technology Work? Sebastien Meunier 2018, Pages 23-34
2. RWA Tokenization: What Does it Mean to Tokenize Real-World Assets? By Toby Bochan Updated Jul 26, 2023. Retrieved from <https://www.coindesk.com/learn/rwa-tokenization-what-does-it-mean-to-tokenize-real-world-assets/>

УДК 339.7

Клименко К. В.*к.е.н., завідувач відділу бюджетної системи та фінансів інституційних секторів економіки***Савостьяненко М. В.***старший науковий співробітник Центру впровадження результатів фінансово-економічних досліджень НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління"*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА БАНКУ РОЗВИТКУ РАДИ ЄВРОПИ

Банк розвитку Ради Європи (БРРЕ) заснований у 1956 році для вирішення важливих питань європейських країн щодо соціально-орієнтованої реінтеграції біженців, переміщених осіб та мігрантів після Другої світової війни. Головною метою Банку є забезпечення доступу до достойного та доступного житла для малозабезпечених осіб та людей середнього достатку. Протягом понад 50-ти років існування Банку було схвалено проєктів у житловому секторі на загальну суму 11 млрд євро. Це свідчить про значний внесок у поліпшення умов проживання та соціально-економічний розвиток малозабезпечених громад. У сучасний період БРРЕ активно реалізує 13 проєктів у країнах, які включають Албанію, Боснію та Герцеговину, Республіку Молдову, Чорногорію, Румунію, Сербію та Македонію [1].

Цільовий фонд банку передбачає вкладання коштів у капітал та резерви держав-членів БРРЕ, а також міжнародних організацій. На кінець 2021 р. загальна сума активів банку становила 29,7 млрд євро, а чистий прибуток склав 94,8 млн євро. У цьому ж році було успішно реалізовано 57 проєктів на суму понад 4 млрд євро. Поточна діяльність Банку розподіляється між різними секторами, такими як біженці та мігранти, будівництво соціального житла, поліпшення умов проживання, захист довкілля, подолання наслідків та запобігання природним катастрофам, освіта, охорона здоров'я, збереження культурної спадщини, державне управління та підтримка малого та середнього бізнесу [2].

Станом на кінець 2021 р. БРРЕ продемонстрував позитивні фінансові показники. Загальна сума активів Банку досягла 29,7 млрд євро, що становить зростання на 6,3% у порівнянні з попереднім роком. Це свідчить про збільшення обсягу фінансових ресурсів та активності Банку у фінансовому секторі. Чистий прибуток Банку склав 94,8 млн євро, що представляє зростання на 26,7% порівняно з 2020 р.

У 2021 році БРРЕ продовжив свою активну діяльність у наданні фінансової підтримки і співпраці з іншими міжнародними фінансовими інституціями. БРРЕ виділив 10 млн євро грантів та надав гарантії на суму 19 млн євро кредитних позик в 10 державах. Це свідчить про зобов'язання Банку підтримувати економічний розвиток та соціальні проєкти в цих країнах.

БРРЕ також активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як МВФ, ЄБРР, інвестиційний банк північних країн, Міжнародна організація міграції, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Дитячий фонд ООН та Програма розвитку ООН. Це співробітництво дозволяє Банку координувати свої зусилля з іншими організаціями з метою ефективного вирішення глобальних проблем, зокрема гуманітарних криз і соціального розвитку.

БРРЕ має певні особливості у своїй діяльності, що дозволяють забезпечити вигідні умови для позичальників і підтримувати соціальні проєкти. Низька маржа, яку Банк застосовує до своїх позик, сприяє зниженню вартості позик для позичальників, зокрема у сфері фінансування соціальних проєктів. БРРЕ також не стягує комісії, що додатково сприяє зниженню вартості позик та забезпеченню доступності фінансування для клієнтів. Банк пропонує індивідуальні програми та гнучкі умови, враховуючи особливості базових проєктів та потреб клієнтів. Це означає, що суми виплат, строк погашення, структура валюти, процентна ставка та дата виплати капіталу та відсотків можуть бути адаптовані до конкретних потреб кожного клієнта. Однією з переваг БРРЕ є його значний експертний потенціал, який охоплює не лише фінансово-економічні галузі, але й сфери будівництва об'єктів цивільної інфраструктури, житлового будівництва, освіти та охорони здоров'я. Це дозволяє Банку розробляти проєкти, які найкраще відповідають потребам держав-бенефіціарів, враховуючи їхні специфічні вимоги і особливості [2].

В червні 2023 р. Україна успішно завершила процес вступу та стала 43-ю країною-членом БРРЕ. Це історична подія, яка підкреслює зростаючу роль України в європейському розвитку та її зобов'язання щодо соціального прогресу та поліпшення життя своїх громадян. Україна приєдналася до БРРЕ, отримавши 1,86% в капіталі банку. Співпраця БРРЕ з Україною є однією з ключових цілей, визначених у Стратегічному плані діяльності БРРЕ на період з 2023 по 2027 роки. У цьому плані передбачені різні напрями співробітництва у сфері охорони здоров'я та реалізації державної житлової політики, включаючи забезпечення належного житла громадянам України. Набуття Україною членства в БРРЕ є значним досягненням, особливо зважаючи на те, що цей процес зайняв менше ніж рік після того, як Україна офіційно подала заявку на вступ у червні 2022 р. [3].

Від самого початку повномасштабної війни БРРЕ виявив розуміння та підтримку України, схваливши виділення 1,3 млрд євро пільгових позик країнам, що приймають українських біженців. Цей крок сприятиме забезпеченню притулку та підтримки 2,1 млн українців, які були змушені шукати прихисток у Європі. Крім того, Банк також надавав грантове фінансування для забезпечення необхідних ресурсів в цьому контексті. Членство в БРРЕ відкриє нові можливості для України у сфері отримання фінансової підтримки, консультаційних послуг та експертної підтримки з боку висококваліфікованих фахівців. Крім того, співпраця з Банком дозволить Україні покращити свої стандарти у сфері прав людини, демократії та правової держави, що є необхідною передумовою для європейської інтеграції.

Приєднання України до БРРЕ надає країні першочерговий статус у діяльності Банку. Особливо враховуючи триваючий конфлікт Банк вирішив звільнити Україну від сплати внесків до статутного капіталу в розмірі приблизно 60 млн євро. Це свідчить про високий пріоритет, який приділяється Україні, і є проявом солідарності та розуміння з боку інших членів Банку. Завдяки участі в БРРЕ, Україна зможе отримати фінансову

підтримку для будівництва та реконструкції житлових комплексів, спрямованих на задоволення потреб постраждалих громадян.

Крім того, Банк також може надати фінансування на реставрацію та розвиток основних соціальних інфраструктурних об'єктів, що мають важливе значення для якісного надання освіти, медичних послуг та догляду за дітьми. Членство в БРРЄ визначає Україну як активного учасника у зміцненні соціальної справедливості та покращенні якості життя громадян. За допомогою ресурсів та підтримки Банку, Україна зможе активно відновлювати після війни, розбудовувати соціальну інфраструктуру та забезпечувати гідне майбутнє для своїх громадян, незалежно від їхнього статусу чи соціального положення.

Отже, співробітництво між Україною та Банком розвитку Ради Європи є важливим і актуальним з точки зору підтримки реформ, зміцнення демократії та прав людини, розвитку економіки та соціальної сфери. Це сприяє налагодженню тісних взаємин між Україною та країнами Європи, сприяє інтеграції України в європейський простір та сприяє досягненню стабільного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банк розвитку Ради Європи дав Україні “зелене” світло на приєднання. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pres-tsentr/novyny/bank-rozvytku-rady-ievropy-dav-ukraini-zelene-svitlo-na-pryiednannia>
2. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про прийняття Статуту Банку розвитку Ради Європи та приєднання до Третього протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1799557>
3. Україна приєдналась до Банку розвитку Ради Європи. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_became_a_member_of_the_council_of_europe_development_bank-4064

УДК 658.001.8

Немченко В. Р.
здобувач вищої освіти факультету менеджменту, ОПП «Менеджмент»
Миколаївський національний аграрний університет
Полторак А. С.
д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу
Миколаївський національний аграрний університет

ЧИННИКИ РОЗБУДОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Діяльність підприємств України залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Кожен із цих чинників впливає на формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами. Кризові явища в економіці, глобалізація бізнесу, зростання впливу міжнародного середовища на внутрішні соціально-економічні зміни, корупційні схеми в економіці, постійні зміни фіскальної політики та інші обставини суттєво впливають на управління підприємствами. Одночасно збалансований менеджмент внутрішніх господарських відносин може покращити результативність діяльності підприємств, тому важливим завданням є систематизація чинників впливу, розробка заходів для нейтралізації їхнього негативного впливу, а також визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємств.

Систематизуючи фактори, що впливають на результативність формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами, О. Попова провела дослідження, в якому розглянула механізм розвитку підприємств з організаційного та економічного поглядів [1].

У складі обох блоків виділено система нормативно-правового регулювання, наукового забезпечення та система відносин на світових ринках товарів та послуг.

В організаційному блоку важливу роль відіграють форми організації бізнесу, інфраструктура ринку продукції, система управління, державний контроль, логістика, державні програми розвитку та соціальна відповідальність учасників.

В економічній підсистемі організаційно-економічного механізму визначаються стан державного регулювання, заходи з інноваційно-інвестиційного розвитку, державна підтримка, схеми розрахунків між учасниками продуктових ланцюгів та економічні інтереси власників бізнесу. Від цих складових залежить результативність організаційно-економічного механізму управління підприємством, а ключовими показниками є прибуток на одиницю виробленої продукції та загальний прибуток підприємства [5-7]. Крім того, існують інші показники, що оцінюють фінансово-економічний стан та ефективність діяльності підприємств у ринковому середовищі.

Проведений аналіз літератури дозволив сформулювати систему загальних чинників, які сприяють побудові організаційно-економічного механізму управління підприємствами (рис. 1).

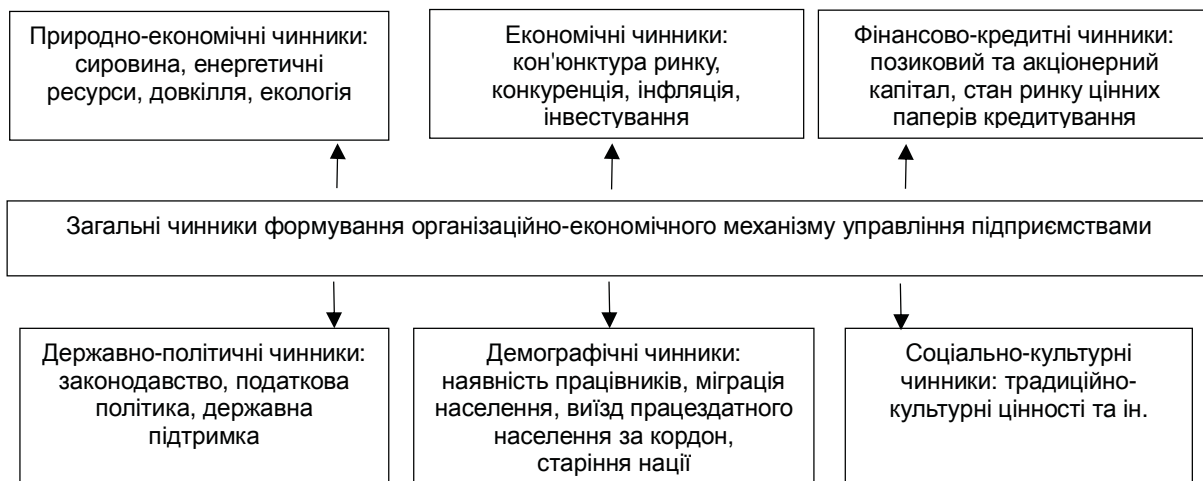

Рисунок 1. Загальні чинники розбудови організаційно-економічного механізму управління підприємством
Джерело: узагальнено з використанням [2-4]

Склад цих факторів може змінюватись в залежності від ринкової ситуації в країні та міжнародного середовища. На нашу думку, кредитування та інші банківські послуги, стан розвитку системи страхування ризиків, ситуація на ринках боргових зобов'язань та заставних операцій, рівень розвитку посередницьких послуг в інвестуванні та ринку цінних паперів відіграють важливу роль у формуванні результативності організаційно-економічного механізму управління підприємством. Слабка розвиненість фінансово-кредитного ринку в Україні, у поєднанні з непривабливими умовами для бізнесу, відзначається через кризові явища в іпотечному кредитуванні, функціонування заставних відносин та інших видів гарантій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Попова О. О. Теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму регулювання розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу. *Агросвіт*. 2016. № 21. 2016. С. 43-47.
2. Шпак Я.О. Організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством : дис. доктора філософії (PhD) Спеціальність 073 – менеджмент ; Тернопільський національний економічний університет, Хмельницький національний університет. Тернопіль – Хмельницький, 2020. 241 с.
3. Полторак А. С. Фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу. *Економіка і управління*. 2016. № 2. С. 51-55.
4. Полторак А. С. Фінансовий механізм антикризового регулювання промисловим підприємством. *Modern economics*. 2017. № 5. С. 81–88.
5. Полторак А. С., Паламарчук В. Ю., Манукян Т. А. Розвиток механізму кредитування для здобуття вищої освіти як напрям зміцнення рівня фінансової безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 44-49. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.44.
6. Bobrovska N., Sukhorukova A., Burkovska A. Transformation processes of the business environment in the context of european integration of Ukraine. *Modern Economics*, 34(2022), 13-20. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-02).
7. Стамат В. М. Сучасні тенденції менеджменту ресторанного бізнесу. *Modern Economics*. 2022. № 36(2022). С. 130-136. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V36\(2022\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V36(2022)-19).

УДК 336.1:352/354

Кондратюк С. Я.
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
Кондратюк І. С.
здобувачка вищої освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДВАЛИН БЮДЖЕТНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Підвалинами бюджетного устрою є державний та територіальний устрій. Тому, модернізація бюджетної системи вимагає першочергових перетворень територіальної організації влади на обласному та районному рівнях задля ефективного використання загальнодержавних податків та зборів, а на базовому рівні — формування громадянського суспільства (органів самоорганізації населення як основи територіальної громади).

Територіальний устрій України як організація внутрішнього поділу території унітарної держави на адміністративно-територіальні одиниці, створює місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, для забезпечення громадян через бюджет гідним рівнем публічних благ й збалансованим розвитком всієї держави. В ринковій економіці адміністративно-територіальний поділ (як система управління економікою територій) і економічне районування (виокремлення територіальних економічних систем) мають максимально співпадати. Такий підхід уможливує ефективну організацію соціально-економічного розвитку територій і європейських підвалін бюджетного устрою в Україні.

Існуючий територіальний устрій України і система місцевого самоврядування у взаємозв'язку з бюджетною системою є на таблиці 1. Нинішня більшість областей в Україні була створена з лютого 1932 року під час Голодомору як один із заходів комуністичного тоталітарного режиму для концентрації ресурсів та геноциду українського селянства — опори нації та української ідеї. Тому, метою євроінтеграційних перетворень є повна передача повноважень і ресурсів з рівня області на рівень району й територіальних громад з дотриманням субсидіарності.

Стандартом територіального поділу країн ЄС є Номенклатура територіальних одиниць статистики (*англ.* NUTS – *Nomenclature of Territorial Units for Statistics*) для порівняння статистичних показників, спрощення бюджетної системи і здійснення фіскальної політики. Територіальні одиниці статистики (NUTS) переважно відповідають адміністративно-територіальному поділу. Україна як кандидат в члени ЄС має гармонізувати своє законодавство до стандартів ISO 3166-1 та ISO 3166-2. Так, NUTS 1 як регіон має від 3 млн до 7 млн жителів, NUTS 2 як субрегіон (область) – від 800 тис. до 3 млн, NUTS 3 як район – від 150 тис. до 800 тис. осіб [1]. Для кожного рівня рекомендовано повноваження на орієнтовну кількість населення.

Таблиця 1

Трирівнева система (область → район → населений пункт) управління територіями місцевого самоврядування в Україні та її зв'язок з бюджетами

Представницький орган місцевого самоврядування та його бюджет	Рівень адміністративно-територіального поділу		
	БАЗОВИЙ САМОВРЯДНИЙ РІВЕНЬ	РАЙОННИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ РІВЕНЬ	ОБЛАСНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ РІВЕНЬ
Верховна Рада Автономної Республіки Крим – Республіканський бюджет Автономної Республіки Крим	Територія селищ і сіл, міст районного значення, районів у містах з районним поділом Автономної Республіки Крим	Територія районів Автономної Республіки Крим, територія міст республіканського значення	Загальна територія Автономної Республіки Крим, територія міста державного значення
обласна рада – обласний бюджет	Територія селищ і сіл, міст районного значення, районів у містах з районним поділом цієї області	Територія районів, територія міст обласного значення цієї області	Загальна територія області
районна рада в області – районний бюджет в області	Територія селищ і сіл, міст районного значення цього району області	Загальна територія районів цієї області	-----
міська рада – міський бюджет міста з районним поділом або бюджет міста без районного поділу	Територія міст районного значення, районів у містах з районним поділом, селищ і сіл адміністративно підпорядкованих місту з районним поділом	Загальна територія міст республіканського і обласного значення	Загальна територія міста державного значення
районна рада в місті – районний бюджет міста з районним поділом, якому адміністративно підпорядковані окремі міста, селища і села або бюджет району міста	Територія міст, селищ і сіл адміністративно підпорядкованих району у місті	Загальна територія району у місті з районним поділом, якому адміністративно підпорядковані окремі міста, селища і села	-----
селищна рада – бюджет селищної ради	Загальна територія селища і сільських поселень адміністративно підпорядкованих цьому селищу	-----	-----
сільська рада – бюджет сільської ради	Загальна територія кількох сіл	-----	-----

Джерело: розроблено автором.

Євростат на місцевому рівні для статистики запровадив сумісну з NUTS дворівневу систему локальних адміністративних одиниць (*англ.* LAU – *local administrative unit*). Так, території менші за NUTS 3 (сільські райони) віднесені до LAU 1 (наприклад, кантони у Франції як виборчі одиниці, повіти у Польщі як адміністративні одиниці), а первинні (базові) одиниці – до рівня LAU 2 (наприклад, комуни у Франції, гміни у Польщі, муніципалітети в Німеччині). Якщо до LAU 1 ще застосовується критерій кількості населення, то для LAU 2 головним чинником є субсидіарність, тобто наближеність влади та благ до населення. Отже, як мале село, так і мегаполіс підпорядковуються одному рівню LAU 2 [2].

Враховуючи відновлення нації та формування громадянського суспільства суверенної і незалежної України, її багатовікове колоніальне минуле та нинішню російсько-українську війну, зараз для нас є важливі як досвід територіальної реформи посткомуністичної унітарної Польщі, так і наслідки 33-річної (з 1982 р.) адміністративно-територіальної реформи децентралізації та деконцентрації у Франції. Тому, вважаю доцільним формувати систему місцевого самоврядування тільки в територіальних громадах й на рівні новітніх укрупнених районів. Рівні NUTS 1 регіон та NUTS 2 область (субрегіон) мають бути в Україні територіальними одиницями статистики для прямого державного управління, без утворення на цих рівнях регіональної автономії чи обласної ради як органів місцевого самоврядування задля безпеки й суверенітету унітарної держави. Європейська інтеграція України вимагає формування дворівневої (територіальна громада → район) системи демократичного управління територіями місцевого самоврядування (табл. 2) із застосуванням цифрової комунікації і врядування без одержавленого обласного адміністративного рівня місцевого самоврядування та корупційного обласного бюджету.

Таблиця 2

Новітня дворівнева (територіальна громада → район) система демократичного управління територіями місцевого самоврядування в Україні та її зв'язок з бюджетною системою

Назва адміністративно-територіальної одиниці	Територіальна громада	Представницький орган місцевого самоврядування та його бюджет	Органи самоорганізації населення
адміністративний район (від 150 тис. до 800 тис. осіб)	районна рада, яка представляє спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст цього району	районна рада – районний бюджет	немає органу самоорганізації населення на адміністративному районному рівні
місто-субрегіон (від 800 тис. до 3 млн осіб)	територіальна громада міста-субрегіону, яка має співробітництво з територіальними громадами суміжних міст, селищ і сіл	міська рада – міський бюджет територіальної громади міста-субрегіону з районним поділом, яка має співробітництво з суміжними громадами	комітети районів у місті, комітети мікрорайонів, квартальні комітети, вуличні комітети, будинкові комітети, селищний та сільський комітети в кожному із селищ і сіл
місто-район (від 150 тис. до 800 тис. осіб)	територіальна громада міста-району, яка має співробітництво з територіальними громадами суміжних міст, селищ і сіл	міська рада – міський бюджет територіальної громади міста з районним поділом, яка має співробітництво з суміжними громадами	комітети районів у місті, комітети мікрорайонів, квартальні комітети, вуличні комітети, будинкові комітети, селищний та сільський комітети в кожному із селищ і сіл
район міста-субрегіону (від 150 тис. до 800 тис. осіб) або район міста-району (від 150 тис. до 800 тис. осіб)	у містах з районним поділом територіальні громади районів у містах діють як суб'єкти права власності (ч. 5 ст. 6 ЗУ «Про місцеве самоврядування»). Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада міста.	районна рада в місті – районний бюджет територіальної громади міста з районним поділом, яка має співробітництво з суміжними громадами або бюджет територіальної громади району міста	комітети районів у місті, комітети мікрорайонів, квартальні комітети, вуличні комітети, будинкові комітети, селищний та сільський комітети в кожному із селищ і сіл
міська рада	добровільне об'єднання територіальних громад кількох міст, селищ і сіл	міська рада – бюджет об'єднаної міської територіальної громади	комітети районів у місті, комітети мікрорайонів, квартальні комітети, вуличні комітети, будинкові комітети, селищний та сільський комітети в кожному із кількох селищ і сіл
селищна рада	добровільне об'єднання територіальних громад кількох селищ і сіл	селищна рада – бюджет об'єднаної селищної територіальної громади	селищний та сільський комітети в кожному із кількох селищ і сіл
сільська рада	добровільне об'єднання територіальних громад кількох сіл	сільська рада – бюджет об'єднаної сільської територіальної громади	сільський комітет в кожному із кількох сіл

Джерело: складено автором з урахуванням законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про органи самоорганізації населення», «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Європейських регіонів за критерієм NUTS 1 (кількість населення від 3 млн до 7 млн осіб) в Україні може бути 10 статистичних одиниць й територіально-виробничих комплексів, а саме: Полісся (в межах Волинської, Житомирської, Рівненської, Чернігівської та півночі Київської областей); Слобожанщина (в межах Полтавської, Сумської та Харківської областей); Донеччина (в межах Донецької та Луганської областей); Запоріжжя (в межах Дніпропетровської та Запорізької областей); Таврія (в межах Одеської, Миколаївської і Херсонської областей); Крим (АР Крим разом із містом Севастополь); Середнє Подніпров'я (в межах півдня Київської, Кіровоградської та Черкаської областей); Поділля (в межах Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей); Карпати (в межах Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької і Закарпатської областей); регіон Київ (в межах центру Київської області та міста-субрегіону Київ).

Всі адміністративні області в Україні як європейські субрегіони наразі відповідають критерію NUTS 2 (кількість населення від 800 тис. до 3 млн осіб). Кількість районів в Україні за критерієм NUTS 3 (кількість населення від 150 тис. до 800 тис. осіб) має бути сформовано до 150 нових укрупнених європейських адміністративних районів. Водночас мають бути ліквідовані всі районні державні адміністрації як у районах областей, так і районах міст з районним поділом. Адже, адміністративний район формує самостійний рівень місцевого самоврядування й традиційно розглядається як сукупність територіальних громад, має виборний орган і установлені компетенції. Сутність європейського району як територіального утворення в його триєдності — це одночасно місцеве самоврядне співтовариство, союз як об'єднання його громад і єдність комунальних служб.

Отже, територіальні перетворення за стандартами Європейського Союзу має стимулювати ефективну бюджетну роботу всіх ланок державної влади (законодавчої, виконавчої і судової), органів місцевого самоврядування і самоорганізації населення, гарантувати права й свободи громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Statistical regions in the European Union and partner countries NUTS and statistical regions 2021 [Електронний ресурс] // European Commission. Eurostat. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. — 147 pp. — Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/10967554/KS-GQ-20-092-EN-N.pdf/9d57ae79-3ee7-3c14-da3e-34726da385cf?t=1591285035000>
2. Regions in the European Union Nomenclature of territorial units for statistics - NUTS 2016/EU-28 [Електронний ресурс] // European Commission. Eurostat. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. — 158 pp. — Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9397402/KS-GQ-18-007-EN-N.pdf/68c4a909-30b0-4a90-8851-eddc400a5faf?t=1543835542000>

Безрук Д. І.
*Phd кафедри економічної кібернетики,
бізнес-економіки та інформаційних систем
Полтавський університет економіки і торгівлі*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах господарювання, коли динамізм зовнішнього середовища та розвиток в умовах невизначеності є повсякденною реальністю функціонування будь якого підприємства, то компаніям постійно доводиться адаптуватись до зміни смаків споживачів, більш жорсткої конкуренції та появи нових технологій. Звісно, що все це не може не впливати на внутрішнє середовище підприємства, зокрема його бізнес-процеси.

Сьогоднішні реалії (війна, соціально-економічна криза, спровокована нею, впровадження нових діджитал-технологій та побудова проєвропейських цінностей) провокують підприємства до постійного удосконалення своїх бізнес-процесів. Так, наприклад війна стала рушійною силою до зміни акценту на онлайн формат роботи працівників та зміни цінностей для компаній, оскільки на перше місце виходить така цінність, як безпека; впровадження державних діджитал послуг також підштовхує підприємств до створення своїх діджитал продуктів (онлайн бізнес, швидка доставка, налагодження зворотного зв'язку з клієнтами і т.д.).

Іншими словами, все зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства вимагає створення системи постійного удосконалення бізнес-процесів задля більш ефективного використання ресурсів, зменшення витрат, налагодження комунікації, збільшення продуктивності праці та впровадження нових інноваційних підходів до управління персоналом та компанією в цілому.

На сьогоднішній день існує величезна кількість методичних підходів для удосконалення бізнес-процесів, одні з них є доволі швидкими і не вимагають повної трансформації діяльності підприємства, інші навпаки – є радикальними та потребують змін у всіх процесах компанії та вимагають наявності значних фінансових, інтелектуальних та часових ресурсів.

Звісно, вітчизняні компанії, в умовах війни, досить обмежені в ресурсах, а тому мають виважено обирати підхід до удосконалення бізнес-процесів. Необхідно враховувати всі фактори, які впливають на цей вибір. Розглянемо більш детально основні фактори, які впливають на вибір методичного підходу для удосконалення бізнес-процесів на підприємстві в сучасних умовах господарювання. До них, на нашу думку, слід віднести такі:

ресурси та можливості підприємства. Різні підходи вимагають різних рівень витрат, затраченого часу, інноваційних та технологічних ресурсів, а особливо кваліфікації персоналу тощо. Наприклад, безперервний менеджмент бізнес-процесів є умовно дешевим та простим підходом, а реінжиніринг, навпаки, вимагає значних фінансових, інтелектуальних та інвестиційних ресурсів, впровадження нових технологій та трансформації всієї системи підприємства;

стратегія та організаційна культура підприємства. Різні підходи мають різний ступінь узгодженості зі стратегією, цілями, цінностями та культурою компанії. Наприклад, бенчмаркінг вимагає високий рівень взаємодії та комунікації між партнерами, що є достатньо складною задачею у сучасному конкурентному середовищі, а реінжиніринг бізнес-процесів вимагає радикальних змін у організаційній структурі, корпоративній культурі та й в стратегії компанії в цілому;

особливості зовнішнього середовища підприємства. Різні підходи вимагають різні технологічні ресурси від компанії. Так, наприклад, методика швидкого аналізу рішень не вимагає наявності передових інноваційних діджитал інструментів, а Lean management потребують наявності інноваційних CPM систем та інших інструментів;

цілі та задачі удосконалення. Різні підходи мають різну ступінь радикальності та складності, а також різну вартість та часовий горизонт реалізації. Наприклад, якщо підприємство хоче досягти фундаментальних змін у своїх бізнес-процесах, то може застосувати реінжиніринг, який передбачає переосмислення та радикальну модифікацію процесів [1]. Якщо ж підприємство хоче лише поступово поліпшувати свої процеси, то може застосувати безперервний менеджмент бізнес-процесів, який передбачає систематичне вимірювання, аналіз, контроль та покращення процесів [2];

стан та характеристики бізнес-процесів. Різні підходи мають різну придатність для роботи з різними типами процесів. Наприклад, якщо процес є стандартним, формалізованим та повторюваним, то може бути застосований методика шести сигм, яка спрямована на зменшення кількості помилок та дефектів у процесах за допомогою статистичного аналізу та систематичного покращення [2]. Якщо ж процес є нестандартним, неформалізованим та неповторюваним, то може бути застосована методика Lean management, яка спрямована на максимальне використання ресурсів та максимальне задоволення потреб клієнтів [2].

Отже, враховуючи фактори вище зазначені компанія може обрати підхід для удосконалення бізнес-процесів, який максимально враховуватиме всі потреби підприємства. Основними методичними підходами для удосконалення бізнес-процесів підприємств є Lean management, Six Sigma, Інжиніринг, Реінжиніринг, Total Quality Management, Kaizen, Методика швидкого аналізу рішень, Бенчмаркінг та Перепроекування тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Методичні підходи для удосконалення бізнес-процесів компанії

№ п/п	Назва підходу	Характеристика
1	Lean management	максимізує цінність, яку компанія створює для клієнта шляхом зменшення витрат та підвищення якості продукції (наданих послуг)
2	Six Sigma	використовується не лише для покращення ефективності бізнесу, але й для підвищення рівня задоволеності клієнтів шляхом усунення причин дефектів/помилки, скорочення тривалості циклу, а також операційних витрат для бізнесу [3]
3	Інжиніринг	передбачає застосування сучасних наукових методів та технологій для проектування, розробки, впровадження та підтримки бізнес-процесів
4	Реінжиніринг	радикальне переосмислення та перепроєктування бізнес-процесів для досягнення різкого підвищення продуктивності, тривалості циклу, якості та задоволеності працівників і клієнтів
5	Total Quality Management	її стратегія зосереджена на постійному вдосконаленні бізнес-процесів [4]
6	Kaizen	постійний процес удосконалення бізнес-процесів на рівні всієї компанії
7	Методика швидкого аналізу рішень	передбачає швидке прийняття управлінських рішень щодо удосконалення та оптимізації бізнес-процесів у короткий проміжок часу.
8	Бенчмаркінг	порівняння бізнес-процесів компанії з успішним підприємством, діяльність якого є «еталонною»
9	Перепроєктування	застосовують до тих процесів, які успішно працюють, але вимагають корекції у зв'язку з тим, що змінилися потреби споживача

Отже, удосконалення бізнес-процесів є ефективним інструментом підприємству вирішити більшість своїх проблем таких як: підвищення продуктивності праці, збільшення прибутковості, проектування та розробка нових товарів та послуг, зменшити витрати та дефекти, адаптуватись до змін зовнішнього середовища та стимулювати інноваційний розвиток і навчання персоналу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдаєнко О.М., Шевчук Н.С. Методичні аспекти удосконалення бізнес-процесів. Причорноморські економічні студії. Випуск 45. 2019. С. 51-55. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.45-9>
2. Гаврильченко О.В. Удосконалення бізнес-процесів підприємства з використанням методів експертного аналізу. Мукачівський державний університет. Випуск 16. 2018. С. 270-276. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/41.pdf (дата доступу: 24.08.2023р.)
3. Офіційна сторінка ресурсу CQI. URL: <https://www.quality.org/knowledge/six-sigma> (дата доступу: 24.08.2023)
4. What is TQM? A company-wide strategy for customer satisfaction. URL: <https://www.cio.com/article/217660/what-is-tqm-a-company-wide-strategy-for-customer-satisfaction.html> (дата доступу: 24.08.2023)

УДК 330:65.011

Шимановська-Діанич Л. М.
завідувачка кафедри менеджменту, д.е.н., проф.
Полтавський університет економіки і торгівлі
Лозова О. В.
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту
Полтавський університет економіки і торгівлі

Сосян М. М.
Phd кафедри менеджменту
Полтавський університет економіки і торгівлі

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вітчизняні підприємства зазнають суттєвих труднощів через військовий стан, який було оголошено у лютому 2022 році у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну. Військовий стан ставить під загрозу не лише фізичне виживання підприємств, а й також їх кадровий потенціал, який є ключовим фактором їх ефективності, конкурентоспроможності та інноваційності. Кадровий потенціал пропонуємо визначати як сукупність особистих та професійних компетенцій працівників, які дозволяють підприємству адаптуватись до зміни зовнішнього середовища, розробляти стратегію та визначати цілі, ефективно функціонувати та розвиватись у довгостроковій перспективі.

Аналізуючи статистичні дані про зайнятість та заробітну плату в Україні за останні роки, можна зробити висновок, що кадровий потенціал у країні мав ряд проблем та недоліків ще до початку воєнного стану. Зокрема, до таких проблем можна віднести:

Низьку продуктивність праці та мотивацію працівників, яка відображається у низькому рівні ВВП на душу населення, який в Україні становив 3 867 доларів США в 2020 році, тоді як в Європейському Союзі – 36 538 доларів США [1]. Низька продуктивність праці, на нашу думку, на вітчизняних підприємствах має пряму залежність з відсутністю у працівників мотивації, оскільки більшість підприємств або зовсім не приділяють увагу, або мають достатньо неефективну систему мотивації, що призвело до ситуації, що в українські підприємства мають одну з найнижчих показників продуктивності праці в Європі.

Високу тінізацію економіки та ринку праці, яка призводить до невиплати податків, порушення прав працівників та зниження їх соціального захисту. За даними Міжнародної організації праці, у 2019 році в Україні було 3,5 млн осіб, які працювали в неформальному секторі, що становило 20,1% від загальної зайнятості [2]. Державна політика щодо легалізації неофіційних працівників так і не принесла бажаних результатів. В Україні існує ціла низка бізнес-сфер, які функціонують нелегально та не сплачують податки (сфера краси та надання послуг тощо).

Структурно-кваліфікаційні диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці, які виявляються у нестачі кваліфікованих фахівців у певних галузях, таких як ІТ, медицина, освіта тощо, та перенасиченість ринку праці низько кваліфікованими працівниками, які не відповідають сучасним вимогам роботодавців. За даними Державного центру зайнятості, у 2020 році в Україні було 1,6 млн безробітних, з яких 51,6% мали середню освіту, а лише 17,4% мали вищу освіту [3]. Крім того, більшість працівників не готові, на сьогоднішній день, підвищувати свою кваліфікацію протягом всього життя, а тому з часом стають некваліфікованими не зважаючи навіть на наявність вищої освіти.

Велику мобільність та масову трудову міграцію до Європейських країн, яка призводить до втрати кадрового потенціалу та «витоку мізків» з України. За даними Міжнародної організації з міграції, у 2019 році в Україні було 6,3 млн трудових мігрантів, з яких 88% працювали в Європейському Союзі [4]. Кількість трудових мігрантів, на нашу думку, є загрозою для кадрового потенціалу України, оскільки в переважній більшості – це одні з найкваліфікованіших працівників, які могли б значно посилити вітчизняний кадровий потенціал.

Військовий стан посилив вище зазначені проблеми та створив нові виклики для кадрового потенціалу українських підприємств. Зокрема, можна виділити основні з них:

Нестабільність та невизначеність економічної ситуації, яка погіршує умови працевлаштування та оплати праці, знижує інвестиційну привабливість підприємств та поглиблює кризу на ринку праці. За даними Міністерства фінансів, у 2020 році реальний ВВП України скоротився на 4% [4]. Також за даними Державної служби статистики України, у 2020 році середня заробітна плата в Україні зросла на 9,5%, але реальна заробітна плата (з урахуванням інфляції) зменшилася на 0,3% [1]. Звісно, що статистичні дані за 2022-2023 роки ми зможемо проаналізувати лише після закінчення війни, та вже на сьогоднішній день, слід визнати, що більшість підприємств лише намагаються прилаштуватись до функціонування в умовах невизначеності, тому й кадровий потенціал зазнав суттєвих змін, оскільки неможливість розробки кадрової стратегії призводить до зниження працездатності працівників та їх потенціалу.

Зростання соціальної напруги та конфліктності в суспільстві, яке впливає на психологічний стан, культуру та мораль працівників, знижує їх лояльність та взаємодопомогу, погіршує корпоративну культуру та етику. За даними Інституту соціології НАН України, у 2020 році 65% українців вважали, що в Україні існує загроза громадянської війни [5]. Також за даними Центру Разумкова, у 2020 році лише 17% українців довіряли своїм колегам по роботі [6].

Посилення соціальної відповідальності підприємств перед своїми працівниками та суспільством, яке передбачає створення соціально відповідального бізнесу, наявність численних програм підтримки своїх працівників, волонтерство та підтримка ЗСУ.

Застосування гнучких форм та методів організації праці (дистанційна робота, гнучкий графік роботи, ротація персоналу, самоорганізація команд, використання інформаційно-комунікаційних технологій), які дозволяють адаптуватися до воєнних реалій, таких як постійні повітряні тривоги, загрози безпеці, перебої в комунікаціях тощо.

Розвиток навичок та компетенцій працівників, які необхідні для ефективної роботи в умовах воєнного стану, таких як стресостійкість, креативність, критичне мислення, комунікація, лідерство та ін.

Створення корпоративної культури, яка сприятиме зміцненню довіри та співпраці між працівниками та керівництвом підприємства.

Отже, кадровий потенціал для будь якого підприємства є цінним ресурсом, який необхідно зберегти навіть у мовах воєнного стану. Кожне підприємство обирає свої власні шляхи та методи розвитку свого найціннішого ресурсу - своїх працівників. Головне - не забувати про їх потреби, інтереси та очікування, а також про їх безпеку та добробут.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України // Офіційний сайт URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)
2. Міжнародна організація праці // Офіційний сайт URL : <https://dsp.gov.ua/mizhnarodna-orhanizatsiia-pratsitop/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)
3. Державний центр зайнятості України // Офіційний сайт URL : <https://www.dcz.gov.ua/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)
4. Міністерство фінансів України // Офіційний сайт URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2023/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)
5. Національна Академія наук України. Інститут соціології // Офіційний сайт URL : <https://i-soc.com.ua/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)
6. Центр Разумкова // Офіційний сайт URL : <https://razumkov.org.ua/> (дата доступу: 25.08.2023 р.)

Федоренко Т. С.
аспірантка кафедри менеджменту та бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Грузіна І. А.
науковий керівник: к.е.н., доц.

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність трансформації підходу до управління сучасними організаціями шляхом впровадження компетентісного підходу, розкрито сутність компетентісного підходу шляхом узагальнення точок зору науковців.

Ключові слова: організація; управління організацією; компетентісний підхід; євроінтеграція.

Abstract. The article substantiates the need to transform the approach to the management of modern organizations by introducing a competency-based approach, the essence of the competence approach is revealed by generalizing the points of view of scientists.

Keywords: organization; organization management; competence approach; European integration.

Україна переживає складний період набуття членства у Європейському Союзі (ЄС) на правах повноправного партнерства. Сучасні організації змушені працювати у майже неконтрольованому середовищі, забарвленому активними воєнними діями, обмеженнями воєнного стану та суперечливістю діючого законодавства. Очевидно, що традиційні методи та підходи до управління організаціями не завжди працюють та дають очікувані результати з точки зору вирішення завдань та досягнення цілей. Необхідність впровадження нових способів здійснення управління з акцентом на забезпечення конкурентоспроможності на європейському ринку, сприяння реалізації стратегічного курсу України на євроінтеграцію, вимагає дослідження напрямів удосконалення процесу управління організаціями.

Проблеми управління організаціями в Україні завжди були у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, Баценко Л. М. [1], Галеніна Р. В. [1], Андрієнко А. А. [1], Мальської М. П. [2], Білоус С. В. [2], Монастирського Л. Г. [3], Синиченко А. В. [5], Klemp G. O. [6], Roberts G. [7]. Проте, динамічність середовища, інтенсифікація інтеграційних процесів призвели до часткової втрати актуальності досліджень, отже, деякі питання залишились недостатньо вивченими та невирішеними. У першу чергу, це стосується обґрунтування необхідності впровадження змін та трансформації застосовуваних підходів до управління через їх низьку результативність в умовах приєднання України до європейського економічного простору. Велику низку проблем дозволить вирішити впровадження компетентісного підходу до управління українськими організаціями, що позитивно впливає і на ефективність функціонування організації, забезпечуючи її конкурентоспроможність, і на розвиток працівників, підвищуючи продуктивність їх праці та ймовірність досягнення запланованих результатів.

Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження компетентісного підходу до управління організаціями на підставі розкриття його сутності та змісту.

Наукова література [2, 5, 8, 9] визначає компетентісний підхід, переважно, як опис сукупності знань, вмінь, навичок, загальної й професійної ерудиції та інтуїції, поведінкових компонентів, що формують досвідченість особистості у певному колі питань та створюють потенційну можливість їх ефективного вирішення, що підвищує вірогідність отримання запланованих результатів діяльності сучасної організації. Концепція компетентісного підходу до управління на рівні організації пов'язана з їх прагненням дотримуватися вимог міжнародного стандарту якості ISO 9001:2000 [7].

У [5] зазначено, що компетентісний підхід описує, більшою мірою, модель професійної поведінки, за допомогою якої встановлюється прямий зв'язок знань, умінь і навичок з вимірюваними результатами трудової діяльності працівника, узгодженими зі стратегією розвитку організації.

На думку дослідників у [2], компетентісний підхід дає можливість фахівцям упорядковувати й систематизувати інформацію, знайти оптимальну послідовність дій з досягнення мети, спланувати перспективну діяльність, прийняти необхідні рішення, контролюючи та оцінюючи поточну ситуацію з відповідним коригуванням планів у напрямі досягнення бажаних результатів. ередбачення результатів своєї діяльності, вибір оптимальної стратегії поведінки.

Дещо протилежної точки зору дотримуються автори у [6, 7, 8]. Так, компетентісний підхід дає можливість не фахівцям, а, у першу чергу, керівництву організації цінну інформацію для прийняття управлінських рішень, допомагає ефективно організувати внутрішні процеси. Концентрація уваги на сильних сторонах співробітників, їх потребах і мотивах діяльності допомагає їх прицільному розвитку, своєчасному просуванню кар'єрними сходами, що сприяє успішному управлінню організацією в цілому.

Враховуючи трактування науковців, у межах даного дослідження компетентісний підхід до управління організаціями можна визначити як підхід, який спирається на максимальне використання унікальних знань, навичок, досвіду організації у сукупності з ресурсами та технологіями, тобто організаційних компетенцій, у процесі прийняття управлінських рішень.

Ймовірно, через це в Україні поступово почав впроваджуватись компетентісний підхід, але спочатку як один з найдієвіших HR-інструментів. Безумовно, він має багато тактичних цілей, однак працює, переважно, на досягнення стратегічних, що актуальні для організації у певний момент часу. Саме завдяки появі поняття «компетентісний підхід» та використанню його базових понять все частіше в управлінні сучасними організаціями з'являються новітні технології та поступово займають там провідні місця.

Усвідомленню важливості компетентісного підходу як пріоритетного напрямку процесів побудови, розвитку, управління сучасними організаціями сприяла зміна умов їх функціонування – глобалізація світового

господарства, прискорення темпів змін ринкового середовища, загострення конкурентної боротьби товаровиробників.

Саме компетентнісний підхід ставить на перше місце не поінформованість співробітника чи керівника, а їх вміння практично розв'язувати проблеми, які виникають у всіх сферах управління організацією в умовах євроінтеграції. Тобто, компетентнісний підхід – це підхід, який спрямовує процес управління організацією на формування та розвиток ключових і предметних компетенцій організації, які вона буде використовувати під час професійної діяльності для досягнення власних цілей та місії.

Впровадження компетентнісного підходу в організації має розпочинатися із з'ясування вимог до необхідних компетенцій співробітників, на основі яких буде формуватися модель професійної компетентності працівника та керівника й розроблятися методологія управління організацією.

Застосування компетентнісного підходу сьогодні вже визнано керівниками дієвим засобом набуття та утримання організацією стійких конкурентних переваг. Його впровадження сьогодні вважається унікальним порівняно із традиційними підходами до управління українськими організаціями. Це можна пояснити тим, що: він дозволяє безпосередньо пов'язати систему управління зі стратегічними цілями організації; компетенції сприяють формуванню корпоративної культури та досягненню спільного бачення місії та цілей організації; полегшується процедура найму персоналу (можливість співставити характеристики кандидата з вимогами до посади); підвищується ефективність навчання та розвитку співробітників, оскільки програми навчання фокусуються на досягненні цілей та завдань організації; керівник отримує чіткі критерії для оцінки ефективності роботи підлеглих, їх відповідності завданням, що стоять перед організацією.

Таким чином, впровадження компетентнісного підходу є своєрідною відповіддю на формування проблемної ситуації в сучасних організаціях, як результату протиріччя між необхідністю забезпечення сучасними, професійними кадрами та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. Розповсюдження компетентнісного підходу є закономірним кроком на шляху трансформації та модернізації управління в організаціях та передбачає вирішення низки питань, що постають перед владою, суспільством, організаціями, керівниками та менеджерами в умовах євроінтеграції. Це дозволить українським організаціями набутти конкурентних переваг порівняно з європейськими товаровиробниками, підвищити ефективність власної успішно приєднатись до європейського економічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баценко Л. М., Галенін Р. В., Андрієнко А. А. Становлення сучасних теоретичних положень про організацію в аспекті розвитку науки управління. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 258-265. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-36>.
2. Ковтуненко К.В., Гаврилюк З.В. Компетентнісний підхід і його застосування в організації обліку виробничих запасів. Журнал // «Праці Одеського політехнічного університету», – 2013. - №2 (41). – С. 324 – 331.
3. Мальська М. П., Білоус С. В. Менеджмент організацій: теорія та практика: навч. посібник. Київ: SBA-print, 2019. 190 с.
4. Монастирський Г. Л. Теорія організації: підручник. 2-е видання, доповнене й перероблене. Тернопіль: «Крок», 2019. 185 с.
5. Синиченко А. В. Компетентнісний підхід як сучасна парадигма управління персоналом. Журнал // «Фінансы, учет, банки». – 2016. - №1 (21). – С. 288 – 294.
6. Цуркан М. Л. Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975).
7. «ISO 9001:2000 «Системи управління якістю. Основні положення та словник. Вимоги»// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://staratel.com/iso/ISO9000/Doc/index.html>.
8. Klemm, G. O. (1980). The Assessment of Occupational Competence. Washington, DC.: Report to the National Institute of Education. 55.
9. Roberts G. Recruitment and Seletion: A Competency Approach / G. Roberts. – London: Institute of Personnel and Development, 2007. – 371 p.

Федоренко Тетяна Сергіївна, аспірантка Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Харків, e-mail: fedorenkotayanna@gmail.com

Fedorenko Tetiana S. – Postgraduate Student Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: fedorenkotayanna@gmail.com

Могилевська О. Ю.*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва, менеджменту
Київський міжнародний університет ORCID: 0000-0001-8482-7950***Сідак І. В.***здобувач ступеня доктора філософії
Київський міжнародний університет
ORCID: 0000-0002-2265-0421*

ЕКОНОМІКА ПАНДЕМІЇ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Цифрова економіка розглядається як ефективний захід для пом'якшення негативних економічних наслідків епідемії коронавірусної хвороби 2019 (COVID-19). Є дослідження, які оцінювали роль цифрової економіки в економічному зростанні країн та вплив COVID-19 на їхні цифрові галузі. Результати показують, що хоча існує очевидний регіональний дисбаланс у розвитку цифрової економіки, цифрова економіка має значний позитивний вплив на їх економічне зростання. Основним механізмом впливу є сприяння модернізації промислової структури, загальної зайнятості та реструктуризації зайнятості. Крім того, COVID-19 загалом підвищив попит на цифрові галузі, і вплив з боку попиту набагато більший, ніж з боку пропозиції. Зокрема, цифрові індустрії у Вірменії, Ізраїлі, Латвії та Естонії продемонстрували великий потенціал зростання під час епідемії. Навпаки, COVID-19 негативно вплинув на цифрові галузі в Україні, Єгипті, Туреччині та на Філіппінах [1].

Останнім часом такі технологічні слова, як метавесвіт, автономні транспортні засоби та електронна комерція, набирають популярності, оскільки компанії та уряди цифровізуються. Технології відіграють важливу роль у житті, і, ймовірно, вони дадуть більше можливостей у майбутньому. Наприклад, опитування показало, що пандемія прискорила впровадження цифрових технологій на чотири роки. Однак впровадження нових технологій пов'язане з такими проблемами, як проблеми нерівності та кібератаки. Наприклад, дослідження показали, що запровадження широкосмугової технології призвело до погіршення нерівності доходів у Бразилії, оскільки технологія дозволила висококваліфікованим працівникам бути ще більш продуктивними, тим самим збільшуючи різницю в оплаті праці між висококваліфікованими та низькокваліфікованими працівниками [2].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну засвідчило значну роль цифрової трансформації економіки для забезпечення стійкості та гнучкості української держави в умовах війни. Пріоритетами у вітчизняній політиці цифрових перетворень є формування єдиного цифрового ринку з ЄС та наближення структури цифрового сектору України до вимог нової реальності в умовах війни та післявоєнного періоду [3].

Україна останні роки активно цифровізувалась і в деяких напрямках випереджала світові високотехнологічні держави. Було зроблено чимало, що значною мірою сьогодні дозволяє країні вести успішну боротьбу у цифровому просторі та інформаційному фронті. Попри війну, боротьбу на інформаційному фронті та у кіберпросторі, виконується активна праця над розробкою плану щодо цифрового розвитку України в післявоєнний період. Сектор ІТ навіть у воєнний час продемонстрував свою стійкість до стресових ситуацій. Галузь продовжує виконувати контракти, експортувати свої послуги, забезпечувати валютні надходження і підтримувати економіку [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Impact of Digital Economy on the Economic Growth and the Development Strategies in the post-COVID-19 Era: Evidence From Countries Along the "Belt and Road". URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2022.856142/full> (date of application: 27.08.2023).
2. The Growing Digital Economy in a COVID-19 World: Opportunities, Challenges and Solutions. URL: <https://accesspartnership.com/the-growing-digital-economy-in-a-covid-19-world-opportunities-challenges-and-solution/> (date of application: 27.08.2023).
3. Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни (жовтень 2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viynu> (дата звернення: 27.08.2023).
4. Цифрове майбутнє України після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/21/688371/> (дата звернення: 27.08.2023).

УДК 330.34

Пономаренко О. В.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії),
викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ПОПИТУ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ

Поведінка страхувальників при виборі продуктів добровільного страхування залежить від їхніх персональних уподобань та усвідомлення можливості покриття страховим відшкодуванням збитків у разі настання певних страхових подій. З метою підготовки страхового бізнесу до змін поведінки споживачів в умовах цифровізації та розробки необхідних маркетингових заходів, проводиться аналіз споживчих переваг на страховому ринку, оцінюється вплив цифрових технологій і пов'язаних із ними різних чинників, що впливають на споживчу поведінку. Поведінка споживачів в економічній теорії визначається уподобаннями, які формують попит, і є вирішальним фактором при плануванні обсягів виробництва та виведенні продукції на ринок. [1].

Цифрові технології дозволили по-новому аналізувати та прогнозувати страхову поведінку, використовуючи сучасні методи збору, зберігання та обробки даних. Автоматизація та інтернетизація вплинули на процес аналізу страхової поведінки, прискоривши прогнозування та зробивши результати більш точними. З метою ефективного розвитку в новій реальності робляться спроби побудувати нові відносини між виробниками та споживачами за допомогою систем управління взаємовідносинами з клієнтами Customer Relationship Management (CRM) [2].

Останніми роками з'явилися інноваційні розробки для подальшої систематизації та зберігання інформації для цілей страхового андеррайтингу, що значно полегшило, спростило та прискорило процес збору інформації. Впровадження цифрових технологій у страховий андеррайтинг покращило способи аналізу та прогнозування поведінки споживачів. Найсучаснішою розробкою, що полегшує прогнозування страхової поведінки, є моделювання з використанням методів машинного навчання [3]. Міжнародні методи аналізу споживчих переваг та моделювання поведінки споживачів використовують складні математичні моделі та сучасне програмне забезпечення:

- програмне забезпечення для прогнозуної аналітики (Predictive Analytics SoftWare - PASW);
- моделі, що прогнозують поведінку споживачів (Chi Squared Automatic Interaction Detection);
- статистичний пакет для суспільних наук (Statistical Package for the Social Sciences - SPSS Statistics) [4];
- математичні та програмні методи інтелектуального опрацювання історичних і статистичних даних (Discovery-driven data mining) для аналізу та моделювання [5]. Цей інструмент містить у собі кілька методів і завдяки цьому дає змогу знайти неординарні рішення за допомогою інтелектуального пошуку закономірностей при виборі того чи іншого страхового продукту.

Цифрові технології також впливають на поведінку самих страхувальників. Витоки економічних теорій споживчої поведінки свідчать про те, що вони еволюціонують разом зі зміною рівня соціально-економічного розвитку. Процес трансформації суспільної свідомості, зокрема споживчої поведінки, дозволив дослідникам виокремити різні моделі її аналізу: на основі раціональності, аналіз емоційної складової споживачів, через переконання, врахування соціальних зв'язків, націленість на імпульсивні покупки, обмеженість у часі та фінансові ресурси [6].

Промислова революція також мала значний вплив на зміну суспільних настроїв. Цифрові технології сприяють продовженню процесу трансформації свідомості страхувальників. Соціальна трансформація страхових відносин та страхових ринків у цифрову епоху пов'язана з впливом факторів, які потребують подальшого дослідження: поява серед страхувальників покоління Z та A, цифрова нерівність.

Вже доведено, що нові технології змінюють ставлення та очікування людей у всіх сферах особистості. Як наслідок, коригується споживча поведінка, з'являються нові потреби та формуються особливі залежності. Теорія цифрової економіки доповнилася поняттям залежності від комп'ютерів, мобільних телефонів та інтернету.

В умовах цифрової економіки на будь-якого споживача впливає безліч чинників, серед яких можна виділити такі групи:

- онлайн покупки, пов'язані з появою інтернет-магазинів, можливістю онлайн платежу й оформлення доставки;
- онлайн банкінг, що надає можливість віддаленого відкриття вкладу, оформлення кредиту, спрощеної ідентифікації під час оплати будь-яких послуг і товарів;
- віртуальне спілкування, що породило онлайн-навчання та організацію віддаленої роботи безлічі офісних працівників різних організацій ;
- концепції інтеграції декількох інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) та Інтернету речей (IoT - рішення).

Вивчення факторів, що впливають на споживчу поведінку, дають змогу страховій спільноті проводити швидке і грамотне ранжування, сегментування споживачів за готовністю придбання добровільних видів страхування, готовності використання нових технологій для індивідуалізації тарифу, чим безумовно підвищить лояльність клієнтів.

Стратегії управління клієнтським досвідом (CX або CEM) дозволяють акумулювати розрізнену інформацію про вподобання клієнтів, визначити оптимальний етап взаємодії страховика і страхувальника, а також підібрати технології для комфортної взаємодії з клієнтами в процесі ведення страхового бізнесу.

Управління клієнтським досвідом дозволяє сформувати єдине уявлення про клієнта, правильно розставити пріоритети бізнес-цілей і використовувати дані для вдосконалення існуючих страхових продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансово-економічний словник : словник-довідник / кол. авт. Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 164 с.
2. Customer Relationship Management. Info entrepreneurs / Chamber of Commerce of Metropolitan Montreal . URL: <https://www.infoentrepreneurs.org/en/guides/customer-relationship-management>
3. Лозовська Л.І., Чорнорот Я.О. Застосування комплексно-значних моделей для прогнозування поведінки споживача. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 4(2). С. 115–119. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4(2)__26)
4. Introduction to predictive analytics. Predictive analytics in insurance claims. URL: <https://www.virtusa.com/insights/perspectives>
5. Data Mining : what it is and it matters. URL: https://www.sas.com/en_us/insights/analytics/data-mining.html
6. О.І. Кушлик-Дивульська, Б.Р. Кушлик. Основи теорії прийняття рішень. –К., 2014. – 94с

УДК 330.3

Мацука В. М.*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та фінансів
Маріупольський державний університет*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

У сучасному світі, коли світова економіка переходить на передову технологічну модель і конкуренція загострюється, для країн стає все більш важливим створення динамічної та інноваційної економіки. Це призвело до розробки в Україні законодавчих і нормативних документів, а також концептуальних і модернізаційних програм на національному і регіональному рівнях як інструментів виведення економіки на інноваційні шляхи розвитку і закладення основ нових технологій на основі застосування останніх науково-технічних досягнень [1].

Необхідність управляти трансформацію економіки на новий шлях розвитку дозволила провести наукові дослідження в галузі теорії модернізації. У зв'язку з цим в економічній науці все більшого поширення набуває концепція інноваційної модернізації [2]. Цей процес можна розглядати з різних сторін, а саме: активізувати інноваційний процес у високотехнологічних і наукомістких галузях, маючи на меті стати інноваційним ядром національної промисловості; перехід до нового типу економіки, де комерціалізація нових технологічних знань стає основним фактором виробництва; процес еволюції та розвитку техніки і технології, що обумовлений інформаційною революцією; процес переходу національного розвитку до нової моделі; комплекс взаємопов'язаних економічних, технологічних, політичних та інституційних змін, останні дві з яких є домінуючими.

Аналіз застосованих методів дозволяє стверджувати, що концепція інноваційної модернізації в економічній науці вважається надто загальною для управління переходом економіки на інноваційний шлях розвитку та потребує уточнення та конкретизації [2].

Поняття інноваційної модернізації тісно пов'язане з поняттями модернізації та економічної модернізації та має розглядатися глобально.

У науковій та фаховій літературі поняття модернізації визначено досить широко, і розгляд цих визначень дозволяє зробити висновок, що ця категорія наразі вживається переважно у таких двох контекстах: перехід до більш сучасної форми та стану на основі системних змін у продуктивності, політичній структурі, соціальній структурі та інституційній структурі, які були внесені в процес модернізації. Тому цей вид модернізації в науковій літературі ще називають системною модернізацією; по-друге, під модернізацією розуміють процес удосконалення однієї зі сфер суспільного життя. У цьому випадку модернізації можуть бути піддані всі верстви суспільства. Можна здійснити модернізацію промислового виробництва, цивільного соціального забезпечення, державного управління, військової, політичної системи тощо.

В обох процесах відбуваються комплексні перетворення (перетворення суспільних відносин, структур, підсистем, що складають модернізовані об'єкти), результатом яких є перетворення відповідних об'єктів у системну організацію вищого рівня. Тому сучасні дослідники дедалі більше схиляються до думки про модернізацію не лише як про процес трансформації, а як про інструмент, за допомогою якого суспільство або його підсистеми можна перевести на більш високий рівень організації, що відповідає найпередовішим зразкам модерну.

Модернізація викликана процесом глобальної дифузії сучасних ідей, інститутів і технологій з центрів розвитку світу, а також внутрішнім станом окремих країн і регіонів. Але процес модернізації завжди відбувається в рамках конкретної регіональної системи – держави та її регіонів. Тому формування проектів модернізації має бути спрямоване на конкретні регіональні соціально-економічні системи.

Аналіз та оцінка найбільш вживаних у науково-господарській практиці дефініцій інституційної модернізації дозволяє зробити висновок, що на даному етапі вони недостатньо адекватно відображають сутність поняття науково-технічного та технологічного розвитку [3].

Узагальнюючи погляди різних авторів, слід зробити висновок, що в даний час під поняттям системної модернізації найчастіше розуміють оновлення соціально-економічних механізмів суспільств з відсталим технічним, технологічним, інституційним та соціальним переходом.

Поняття економічної модернізації тісно пов'язане з поняттям інституційної модернізації. Воно розглядає економіку як об'єктивну передумову модернізації системи та основу для зміцнення нових економічних відносин. Отже, недостатнє розкриття сутності поняття системної модернізації приводе до неповного розкриття сутності поняття модернізації економіки.

Під поняттям економічної модернізації в науковій літературі в даний час часто розуміють розвиток соціально-економічної системи відповідно до нових технічних умов, вимог, норм і якостей на основі передових досягнень у галузі технології, показників, що супроводжується необхідними змінами в інституційній та політичній сферах суспільного життя.

На нашу думку, ці концепції неадекватно відображають потребу в структурній перебудові продуктивності на основі передових технологічних структур.

Тому поняття економічної модернізації пропонується визначати як комплексний процес трансформації економіки, що базується на коригуванні структури продуктивності праці, а його метою є досягнення нової якості економічного зростання через перетворення економіки на розвинену технологічну структуру. Це визначення закладає методологічні основи для оцінки та управління процесом економічної модернізації. Але все ж не враховується особливість сучасного етапу розвитку, а саме те, що визначальним фактором економічного зростання в будь-якій сучасній регіональній соціально-економічній системі є ефективний інноваційний процес.

Згідно з теорією інновацій та розвитку, для реалізації нової якості економічного зростання, економічне зростання має ґрунтуватися на інноваціях у продуктах, інноваціях процесів, інноваціях у сфері маркетингу та організаційних інноваціях. Управління цим процесом є основою для інновацій та економічного розвитку. Таким

чином, автором пропонується застосовувати концепцію інноваційної економічної модернізації, яка означає не лише переведення економічної системи на принципово новий рівень, забезпечення реалізації сучасних параметрів економічного розвитку шляхом впровадження інновацій, часових явищ, а формування саморозвитку економіки. Звичайно, цього можна досягти лише шляхом ефективної взаємодії методів і засобів управління інноваційним оновленням, постійного та комплексного впровадження інновацій, створення та використання сприятливих умов для інноваційного оновлення. Це означає, що сама система управління повинна постійно оновлюватися і перебудовуватися на основі інновацій. Цю категорію слід вважати найважливішою ознакою модернізації, яка суттєво відрізняється від зазначених вище концепцій інноваційного розвитку та модернізації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик Р.С. Механізми інноваційної модернізації економіки в умовах глобального розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Випуск 26. Ч.1. С. 17-24. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_1_2019ua/5.pdf (дата звернення: 30.08.2023).
2. Циганов С.А., Сизоненко В.О. Інноваційна модернізація економіки як основа реалізації національних економічних інтересів. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій». 2015. Випуск 4. С. 101-108. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fmecon/program_5e4ba4b7a421e.pdf (дата звернення: 30.08.2023).
3. He Ch. Modernization Science: The Principles and Methods of National Advancement. Springer Science & Business Media. 2012. P. 648.

УДК 338.121:65.011.24

Федотова І. В.*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Харківський національний автомобільно-дорожній університет***Бочарова Н. А.***к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО КОРПОРАТИВНОГО РОЗВИТКУ

В умовах сучасної економічної складної ситуації, викликаної почергово пандемією коронавірусу та військовими подіями в Україні, постає важлива проблема забезпечення життєздатності підприємств. Основна увага акцентується на необхідності нового підходу до управління підприємствами, заснованого на концепції сталого розвитку. Пандемія COVID-19 розриває зв'язки між виробниками та споживачами, створюючи транспортні й логістичні труднощі, а війна в Україні руйнує ланцюги поставок, викликаючи кризу для автотранспортних підприємств.

Конфлікт в Україні призводить до серйозних руйнувань інфраструктури, підприємств та висуває гострі виклики перед економікою. Велика кількість українців змушені були залишити свої будинки через війну, що призвело до значного зменшення населення. Велика кількість українців переселена за кордон, що становить суттєвий відсоток населення країни.

В таких умовах набувають особливої важливості питання про довгострокову життєздатність підприємств, вимагаючи перегляду стратегій управління для врахування поточних проблем і загроз суспільству. Підприємства повинні прагнути не лише власного виживання та росту, але й сприяння соціальному, екологічному та економічному добробуту суспільства.

Це може включати створення робочих місць, сплату податків, співпрацю з місцевими підприємствами, підтримку соціальної структури через навчання та медичне обслуговування, використання відновлюваних ресурсів та поліпшення довкілля. Концепція сталого розвитку стає ключовою в цьому контексті, маючи важливіше значення, ніж коли-небудь раніше.

Сучасний бізнес має враховувати економічні, соціальні та екологічні виклики, зокрема в контексті сталого розвитку. Підприємства повинні реорієнтувати свою стратегію на вирішення цих проблем та сприяння добробуту суспільства.

У цьому контексті, важливим стає впровадження корпоративного менеджменту для забезпечення сталого розвитку компаній. Проте, існуючі визначення цих понять не завжди дають чітку картину їх взаємозв'язку. Це створює проблеми для побудови ефективної системи корпоративного управління.

На фоні цих трансформацій виникає потреба в розвитку системи корпоративного менеджменту, що сприяє сталому розвитку підприємств. Ця система включає всі аспекти діяльності менеджменту, спрямовані на забезпечення інтересів акціонерів, інвесторів та всіх зацікавлених сторін.

Міжнародна організація праці визначає життєздатні підприємства як ті, які поєднують економічну, соціальну та екологічну відповідальність. Вони сприяють розвитку не просто всіх підприємств, а лише тих, що враховують ці аспекти.

Отже, управління життєздатними підприємствами потребує нового підходу в умовах змінюючогося бізнес-середовища. Це пов'язано з концепцією сталого розвитку та вимагає впровадження ефективної системи корпоративного менеджменту для досягнення цілей сталого розвитку.

Аналіз джерел наукової літератури з даної теми показав, що хоча існує велика кількість досліджень, присвячених концептуальним засадам управління підприємством на основі сталого розвитку (з урахуванням взаємодій внутрішнього та зовнішнього середовищ), немає єдиного підходу до визначення компонентів в концепції сталого розвитку та формування моделі сталого розвитку підприємства [1-8].

Розглянемо найбільш поширені підходи та моделі сталого розвитку підприємства. Зокрема, американський економіст Дж. Елкінгтон [1] запропонував підхід "потрійної результативності діяльності" (triple bottom line), згідно з яким кожне підприємство несе економічну, екологічну та соціальну відповідальність перед суспільством, що сприяє його життєздатності. Інший підхід, запропонований Е. Фріменом та відомий як нормативний підхід, описує відносини між підприємствами та зацікавленими сторонами. Відповідно до цієї концепції, підприємство несе моральну відповідальність перед зацікавленими сторонами, такими як акціонери, працівники, постачальники, споживачі та територіальні громади, з якими воно взаємодіє [2].

Подальший розвиток моделей триєдиної концепції сталого розвитку також відзначений [4]. Перша модель "Міккі Маус" розглядає три сфери - економічну, соціальну та екологічну - окремо, з приділенням основної уваги економічній сфері. У моделі "биче око" (або сильна) ці сфери ієрархічно розташовані, надаючи перевагу екологічній сфері як найбільш важливій [4].

За думкою більшості вчених, дана модель концепції сталого розвитку базується на методологічному підході, в якому екологічний, соціальний та економічний компоненти представлені як рівноправні елементи єдиної системи, і їх взаємодія призводить до виникнення певних властивостей системи або її характеристик (життєздатність, припустимість, справедливість та сталість розвитку).

В розглянутих моделях підприємство адаптує концепцію, розроблену для суспільства в цілому, для створення моделі сталого розвитку життєздатного підприємства. Більшість дослідників, що вивчали сталий розвиток підприємства, застосовують трикомпонентну модель майже без змін (з можливими деякими покращеннями). Наприклад, в роботах дослідників виділяються три сфери (економічна, екологічна та соціальна) в зовнішньому середовищі підприємства, розглядаючи їх прямий вплив на підприємство [4, 8].

Інший підхід, представлений авторами, передбачає виділення в межах підприємства економічних, соціальних та екологічних підсистем (компонентів). В цих запропонованих моделях відсутнім є те, що дослідники не аналізують взаємодію (або взаємовідносини) підприємства з кожною сферою середовища [5, 6].

Таким чином, можливо зробити висновок, що серед авторів немає єдиної точки зору на модель стійкого розвитку підприємства, та її ключові елементи, але існує потреба в її розробці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Elkington J. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of the 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing, 2000. 162 p.
2. Freeman R. Edward, S., Velamuri R., Moriarty B. *Edward Corporate Stakeholder Responsibility: A New Approach to CSR*. Virginia: Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, 2006. 77 p.
3. Грицина Л.А. Еволюція та формування концепції корпоративної соціальної відповідальності підприємств. *Наука й економіка*. 2013. Вип. 4 (1). С. 251-254. URL: https://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Economics/20157.doc.htm
4. Зайцева Л.О. Інтеграція сталого розвитку в діяльність компаній. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 55-60.
5. Гончарова С. Ю., Гончаров А.Б., Аграмакова Н.В. Формування моделі управління сталим розвитком підприємства (організації). *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 372-377.
6. Кузьміна О.С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталій розвиток підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 5. Т. 1. С. 13-21.
7. Мазуренко В.П., Засенко О.Ю. Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності у міжнародному бізнесі. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1199>
8. Пакулін С.Л., Пакуліна А.А. Управління сталим розвитком сучасного підприємства. *Траєкторія науки*. 2016. Т. 2. № 3. С. 2.1-2.17. URL: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50>.

УДК 005.336.2:001.8

Грузіна І. А.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та бізнесу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО СТВОРЕННЯ КОМПЕТЕНТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну, незважаючи на жакливі наслідки для українського суспільства та економіки, спровокувало активізацію євроінтеграційних процесів. Це підвищує шанси України на повноправне членство в Європейському союзі (ЄС), що супроводжується відкриттям доступу до фінансово-технічної допомоги, грантів, інвестицій та програм ЄС, піднесення національної економіки на новий якісний рівень. Попередніми дослідженнями [6] обґрунтовано виключну роль організацій у забезпеченні ефективного функціонування економіки. Однак, отримавши доступ до європейського ринку, вони зіштовхнуться зі зростанням конкуренції, підвищеним ризиком втрати частки українського покупця через насичення ринку європейською продукцією, впливом транснаціональних компаній, прагнучих до монополізації окремих галузей. Очевидною стає необхідність забезпечення ефективної діяльності організацій з урахуванням особливостей впливу розвитку євроінтеграційних процесів. Це вимагає модернізації підходів до управління організаціями з акцентом на їх внутрішні властивості.

Метою статті є дослідження наукових підходів до створення компетентних організацій.

Актуальність тематики підтверджується дослідженнями [1 – 3], які, однак, спрямовані, на пошук шляхів підвищення показників діяльності організацій. Оминаються увагою їх внутрішні властивості, що обумовлюють досягнення показників. Мова йде про унікальні знання та організаційний досвід, що, комбінуючись з ресурсами та технологіями, обумовлюють спроможність ефективної ринкової діяльності. Це визначає компетентність українських організацій на європейському ринку, їх здатність конкурувати з досвідченими гравцями. Розуміння причин та наслідків різного рівня компетентності, можливість окреслити напрями набуття та розвитку найпріоритетніших, прискорює адаптацію організацій до процесів євроінтеграції, забезпечує стійкі ринкові позиції у довгостроковій перспективі.

Функціонування та підтримка організації забезпечується реалізацією двох процесів: функціонування і розвитку. Розвиток є результатом постійних перетворень організації та відображає перехід до нового якісного стану, забезпечуючи функціонування. Основою організаційного розвитку є організаційне проектування. Український досвід проектування організаційних систем відрізняється надмірністю використання формальних норм та процедур, механічним перенесенням колишніх форм організації у нові умови. Отже, є необхідність у дослідженні підходів до проектування, виявлення доцільності їх застосування для побудови компетентних організацій.

Процес організаційного проектування має тривалу еволюцію розвитку. Ф. Тейлор та його прихильники, досліджуючи характеристики організації та системи управління, доповнили останню системою формальних правил і процедур, що назвали «механістичним» підходом до вирішення проблем управління з пріоритетом інженерних рішень [1]. Представники адміністративної школи, пояснюючи трансформацію організацій в процесі ускладнення завдань, підкреслювали важливість розподілу праці та спеціалізації працівників; розподілу влади, що базується на статусі; комунікації; норм і стандартів виконання; формальних критеріїв оцінки [1]. Розвиток теорії інформації призвів до розгляду організації як інформаційної системи, проектування структури якої спрямовувалось на оптимізацію інформаційних зв'язків. Г. Саймон, розглядаючи організацію як систему взаємодій між співробітниками, визнавав базою організаційного проектування результати обліку неформальних наслідків групових взаємовідносин, з урахуванням комплексу внутрішніх і зовнішніх змінних [9]. Поява ситуаційного підходу спрямувала увагу на вивчення залежності між технологією та організаційним проектуванням [5], довівши ускладнення організаційної структури зі зростанням кількості рівнів управління пропорційно збільшенню технологічної складності. Загально визнаним стало твердження про ситуаційний характер структури організації та її модифікацію у відповідь на зміну зовнішньої ситуації. І. Адзіс, визнаючи, що структура впливає на поведінку людей, яка обумовлює стратегію діяльності організації, доводив, що реалізація змін у поведінці вимагає першочергової зміни структури [4].

Стрімка зміна умов функціонування організації, обумовлена орієнтацією на нові технології, проблеми ризикових інвестицій, способи високопродуктивного ведення господарства, прогнозування споживчого попиту та поведінки конкурентів, а також домінантою стратегічного підходу в управлінні, призвели до того, що організаційне проектування знову опинилось у центрі теоретичних розробок і тенденцій. Сьогодні у найзагальнішому розумінні «проектування» означає процес створення проекту, тобто прототипу або прообразу можливого об'єкта чи стану. Не існує універсальної думки щодо переліку стадій, етапів і робіт з проектування організаційних систем. Склад етапів та документів організаційного проекту найчастіше встановлюється за «місцем», залежить від управлінської мети. Але загально методичну послідовність робіт, що відображають логіку конструювання і впровадження конкретної організаційної структури, визначити можна.

Для усвідомлення сутності поняття «організаційне проектування», його ролі у процесі створення компетентної організації, визначення складу та послідовності етапів проектування, доцільним стало дослідження даного поняття на підставі аналізу точок зору фахівців. Це дозволило визначити його як процес реалізації певних кроків, спрямований на пошук найефективнішого варіанту поєднання організаційних елементів (людських та технічних), необхідних як для забезпечення виробничо-управлінської діяльності, так і формування сприятливих взаємовідносин організації із зовнішнім середовищем, що обумовлює можливість створення високопродуктивної, стійкої та економічної організаційної системи. Особливістю є безперервний характер процесу, необхідність врахування мінливих ситуаційних факторів впливу, як внутрішніх: розмір організації, її цілі, стратегія, технології,

так і зовнішніх: попит, конкуренти, досягнення НТП, що обумовлює ситуативний характер середовища функціонування організації та необхідність модифікації її структури у відповідь на зміну виробничої ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов Р. Макс Вебер і сучасність: модернізація, раціоналізація, легітимація. Український соціологічний журнал. 2021. № 24. С. 14–22. DOI: 10.26565/2077-5105-2020-24-02.
2. Економіка підприємства: компетентність і ефективність розвитку : монографія / В.С. Пономаренко та ін. ; за ред. В.С. Пономаренка. Харків : ХНЕУ, 2013. 176 с.
3. Пінчук Т.А. Особливості впливу факторів на організаційну структуру підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 10. Ч. 4. С. 36–40.
4. Adizes I. Corporate Lifecycles: How and Why Corporations Grow and Die and What to Do about it. Englewood Cliffs. N.J.: Prentice Hall, 1989. 218 p.
5. Chandler A.D. Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise. Cambridge, MA: MIT Press. 1998. 536 p.
6. Gruzina I. Trends in the development of the national economy as a medium for the functioning of Ukrainian organizations / I. Gruzina, O. Krasnonosova, I. Pererva. Development management. 2022. №20(3). P. 8–19. DOI: [10.57111/devt.20\(3\).2022.8-19](https://doi.org/10.57111/devt.20(3).2022.8-19)
7. Hamel G. & Prahalad C. Competing for the Future : Breakthrough Strategies for Seizing Control of Your Industry and Creating Markets of Tomorrow. Boston : Harvard Business School Press, 1994. 220 p.
8. Peter F. Drucker Essential Drucker. London : HarperPB, 2003. 358 с.
9. Simon H.A. A Behavioral Model of Rational Choice. Quarterly Journal of Economics, February. 1955. Vol. 69, P. 99–118.

УДК 338.4

Лінькова О. Ю.*к.е.н., доцент кафедри менеджменту ННІ «Економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу»
НТУ «Харківський політехнічний інститут»***ЗМІНИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ**

Актуальність проблеми. Сучасна геополітична невизначеність підвищує вразливість бізнесу від ризику (національної безпеки країни, глобалізації економіки та логістичних мереж, взаємозалежності ринків, зростання конкуренції, демографічних хабів, зміни партнерів, оновлення ідеологій, поляризації країн, високої інфляції, енергетичної, продовольчої кризи, технологічного прориву). Менеджмент за умов повної невизначеності виконує роль зацікавленого суб'єкта сучасних перетворень як на підприємстві, так і в економіці.

Мета дослідження – систематизувати тенденції розвитку бізнесу та менеджерів.

Дослідженням питань розвитку менеджменту займаються як вітчизняні так і закордонні вчені. При цьому недостатня увага приділяється врахуванню світових трендів модернізації бізнесу [1-12].

Методологія. Системно утворюючими факторами в яких сформувалися актуальні тренди розвитку менеджменту є:

- поширення можливості апробації роботи штучного інтелекту;
- геополітична невизначеність всіх країн;
- перехід від ядерного озброєння до реалізації космічних програм як критерію впливовості на міжнародній арені;
- бюрократичне ускладнення механізму затвердження рішень на рівні держави та об'єднань, обмеження емоційно-особистісних впливів.

Актуальні тренди розвитку менеджменту розділимо за рівнями:

1. Економічна система держави:
  - системний підхід до реалізації фіскальної, інноваційної, інвестиційної політик;
  - геополітична сконцентрованість та обумовленість політичних рішень;
  - зростання ініціативності та прозорості громадянського суспільства;
  - невдоволена свідомість суспільства (справедливість – чоловіки призовного віку, які виїхали за кордон, ностальгія за минулим економічним укладом людей похилого віку, активні воєнні дії).
2. Господарюючий суб'єкт:
  - активна участь власників бізнесу в системі менеджменту;
  - соціальне партнерство;
  - нові ринкові мережі;
  - лобювання бізнес-інтересів;
  - діджиталізація бізнес-процесів.

Успішна реалізація змін менеджменту потребує:

- вибору адаптованої до ринкових змін бізнес-стратегії;
- корегування процедур ризик-менеджменту відповідно до міжнародних стандартів (COSO ERM, Ferma, ISO 31000);
- зміни пріоритетів (стратегічні);
- активного навчання (вмотивованість персоналу);
- інтегрованого вирішення проблем (KPI – Key Performance Indicator ключові показники ефективності: результат, витрат, ефективності, продуктивності, функціонування; грейд система: оцінка професії: результат праці, корпоративна культура; оцінка кваліфікації працівника: стаж роботи, трудова дисципліна, поведінка людини; BSC – Balanced Scorecard, збалансована система показників: стратегічні: фінанси, клієнти, розвиток, персонал, операції; процесні: час, якість, вартість, ефективність, продуктивність, задоволеність; інтелектуальна рента (IP) як сталий надприбуток від використання відтворюваних і не пов'язаних з експлуатацією природних ресурсів інтелектуальних факторів виробництва, що має місце внаслідок тимчасової монополії на інтелектуальний продукт, першоджерела: інтелект, знання, досвід, втілені у технологіях, способах організації виробництва);
- критичного мислення;
- командна робота;
- кваліфікованої аналітичної діяльності;
- креативності та ініціативності персоналу та створення сприятливих умов;
- лідерства та соціального впливу менеджера;
- професійного використання технологій;
- започаткування систем моніторингу та контролю;
- стрессостійкості та гнучкості менеджерів;
- розвинутої у менеджерів здатності аргументувати погляди та генерувати ідеї, а також переконувати інших людей.

Модернізація будь-якого бізнесу потребує залучення різних ресурсів.

Висновки. Систематизація ключових трендів менеджменту дозволяє сконцентрувати кожній бізнес-організації зусилля на конкурентних перевагах, які дозволяють утримати конкурентоспроможні позиції на ринку та послідовно впроваджувати відповідні зміни. Результати модернізації бізнесу визначаються рівнем відповідності

підготовки менеджерів та рівнем використання трендових ринкових можливостей. Дієвими інструментами менеджменту, які максимізують бізнес результати стає впровадження інформаційної та навчальної стратегій модернізації.

Напрямок для проведення подальших досліджень: реорганізація жорстких інструментів менеджменту, завдання та процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронкови Д. К. Управління змінами на підприємстві: теорія та прикладні аспекти : монографія. Харків: ВД «Інжек», 2010. 340 с.
2. Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України : монографія / за ред. Гейця В. М., Гриценка А. А. ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2022. 302 с. <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf>
3. Картунов О. В., О. О. Маруховський Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій : монографія; Університет економіки та права «КРОК». Київ : КРОК, 2012. 343 с.
4. Кастельс М., П. Хіманен Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель : пер. з англ. Київ : Ваклер, 2006. 230 с.
5. Кондрусєва В. М. Інформаційне суспільство у контексті сучасної цивілізаційної ситуації (соціально-антропологічний аспект) : монографія. Державний заклад Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса : Бондаренко М. О., 2014. 163 с.
6. Kruger Wilfried Excellence in Change. 2006. 412p.
7. Лінькова О.Ю. Практична підготовка менеджера: основні виклики та можливості в умовах діджиталізації. Монографія . 2021. ФОП Секішова Т.Є. 134 с. 7,85 ум.друк.арк. Рішення Вченої ради НТУ «ХПІ», протокол № 4 від 30.04. 2021 р.
8. Пілецька С.Т., Мяких І.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах економіки знань // Економіка та суспільство. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-29>
9. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень : монографія / О. Б. Данченко, В. О. Занора. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с.
10. Wang W.-T., Belardo S. (2005). Strategic Integration: A Knowledge Management Approach to Crisis Management. Proceedings of the 38th Hawaii International Conference on System Sciences.
11. Менеджмент: теорія, методологія, практика: колективна монографія / за редакцією Г. Л. Єфремової. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 520 с.
12. Менеджмент організацій і адміністрування: теорія та практика: колект. монографія / за редакцією проф. Н. С. Скопенко, проф. О. І. Драган. Київ: Кафедра, 2020. 404 с.

УДК 338:24

Сиротюк Г. В.*к.е.н., доцент кафедри економіки***Янковська К. С.***к.е.н., ст. викладач кафедри обліку та оподаткування**Львівський національний університет природокористування*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Забезпечення сталого розвитку в системі управління вимагає уваги до різних економічних аспектів, особливо в інтелектуально-інноваційному контексті. Вплив інновацій на економічний розвиток в сучасному світі стрімко зростає, що може призвести до структурних змін в економіці та суспільстві. Поряд з тим, інтелектуально-інноваційна політика залежить від різних підсистем економічної системи, структурні характеристики та механізми управління якої впливають на політичні процеси.

Наведемо ключові економічні аспекти сталого розвитку.

1. *Інновації та технологічний розвиток.* Вони сприяють сталому економічному зростанню, підвищенню продуктивності, покращенню якості життя та розв'язанню складних проблем. Оскільки стале економічне зростання і вдосконалення якості життя вимагають постійних інновацій та розвитку нових технологій, то управління повинно сприяти створенню сприятливого середовища для інновацій та забезпечувати доступ до сучасних технологій для підприємств і громадян. Загалом інновації і технологічний розвиток мають потенціал трансформувати світ і вирішувати багато глобальних проблем. Однак вони також вимагають уваги до регулювання, безпеки та соціальної відповідальності для забезпечення сталого і справедливого розвитку.

2. *Управління знаннями.* В інтелектуально-інноваційному контексті важливо створювати, збирати та обробляти знання. Управління знаннями стає все більш важливим у сучасному бізнесі та організаціях, оскільки знання стають ключовим ресурсом для конкурентоспроможності та інноваційності. Система управління повинна сприяти розвитку та розповсюдженню знань у всіх сферах економіки. Ефективне управління знаннями може допомогти організаціям підтримувати конкурентоспроможність, стимулювати інновації та покращувати рішення та дії в умовах постійних змін.

3. *Ефективність ресурсів.* Є ключовим аспектом сталого розвитку, який стосується раціонального та продуктивного використання різних видів ресурсів, таких як природні, фінансові, людські та технічні. Ефективне управління ресурсами допомагає зменшити втрати, забруднення навколишнього середовища і покращує довгострокову стійкість організацій та суспільства загалом. Ключовими аспектами ефективності ресурсів є: оптимізація використання природних ресурсів; мінімізація відходів та забруднення; ефективне використання фінансових ресурсів; ефективне використання людських ресурсів; технічна ефективність; впровадження кругової економіки; оцінка та моніторинг. Ефективність ресурсів не тільки сприяє економічному розвитку, але і допомагає забезпечувати сталість екологічних та соціальних систем. Підприємства та суспільство загалом повинні бути спрямовані на досягнення більшої ефективності використання ресурсів для досягнення сталого розвитку. Управління повинно сприяти раціональному використанню ресурсів та впровадженню екологічно чистих технологій.

4. *Економічна стійкість.* Вона визначає фінансовий фундамент і можливість системи витримати зовнішні та внутрішні турбулентності, зберігаючи свою функціональність та цілі на довгостроковому горизонті. Економічна стійкість включає в себе забезпечення стабільності фінансової системи, боротьбу з корупцією і створення ефективної системи оподаткування [1].

5. *Сприяння соціальному розвитку.* Це важливий аспект сталого розвитку, який покликаний покращувати якість життя людей, забезпечувати справедливість усіх членів суспільства. Соціальний складник сталого розвитку включає у себе людський розвиток, під яким розуміють умови, які здатні задовольнити максимальний розвиток потенціалу населення, власних потреб [2, с. 66]. Він включає в себе розвиток людського потенціалу, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та робочих місць, а також створення умов для соціальної справедливості і рівності. До ключових аспектів належить: забезпечення доступу до якісної освіти; надання доступу до якісної медичної допомоги; справедливий розподіл доходів та можливостей; створення робочих місць; забезпечення наявності комфортного і доступного житла; надання різних соціальних послуг; залучення громадян до участі у прийнятті рішень та розвитку своїх місцевих спільнот; забезпечення безпеки та правопорядку в спільнотах; сприяння інклюзивним практикам та дотримання прав людей з різними потребами; збереження і підтримка культурної та соціальної різноманітності. Сприяння соціальному розвитку вимагає комплексного підходу, співпраці між різними галузями громадського та державного сектору, а також активної участі громадян.

6. *Сприяння підприємництву та підтримка малих та середніх підприємств.* Малим та середнім підприємствам часто відводиться ключова роль у створенні робочих місць, стимулюванні інновацій та забезпеченні регіонального розвитку. Вони можуть бути центральними драйверами інновацій та зайнятості в економіці. Основними способами сприяння підприємництву та підтримки МСП є: забезпечення доступу до фінансових ресурсів у вигляді кредитів, грантів, інвестицій або державних програм; надання освітніх та консультаційних послуг для підприємців; зниження адміністративних бар'єрів; створення стимулів для інновацій та досліджень і розвитку; маркетингова та торговельна підтримка; забезпечення можливостей для участі в громадських закупівлях та національних і міжнародних ринках; створення інфраструктури, такої як інкубатори, коворкінгові простори та спільні ресурси, що допомагають знизити витрати; надання порад і фінансової підтримки для компаній, які прагнуть розширити свої бізнес-операції на міжнародному ринку; забезпечення правового захисту інтелектуальної власності та інших прав підприємців; розвиток підприємницької культури. Сприяння

підприємництву та підтримка МСП сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць та інноваціям. Вони є двигунами економіки і важливими акторами у впровадженні сталого розвитку на регіональному і глобальному рівнях.

7. *Моніторинг та оцінка.* Вони є ключовими елементами в системі управління, особливо в контексті сталого розвитку, оскільки допомагають відстежувати виконання цілей, оцінювати результати, впроваджувати корективи та забезпечувати прозорість перед зацікавленими сторонами. Це постійні процеси, які допомагають вдосконалювати діяльність і досягати більшої ефективності.

8. Всі ці аспекти взаємодіють і вимагають комплексного підходу до управління. Реалізація сталого розвитку вимагає співпраці між різними секторами суспільства, включаючи бізнес, владу та громадськість, для досягнення гармонії між економічними, соціальними та екологічними цілями.

9. Загалом, забезпечення сталого розвитку в системі управління в інтелектуально-інноваційному контексті вимагає поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів, а також активної підтримки інновацій та знань для досягнення тривалої економічної та соціальної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України : аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліло – Київ : НІСД, 2021. 104 с.
2. Сиротюк Г.В. Соціальний складник сталого розвитку сільського господарства. *Приазовський економічний вісник*. Електронний науковий журнал, випуск 2 (19). Запоріжжя. Класичний приватний університет. 2020. С. 65-71.

УДК 336.132

Жибер Т. В.
*к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
КНЕУ імені Вадима Гетьмана*

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПУБЛІЧНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ ЗВО

Сучасне публічне бюджетування зосереджене на домовленостях про результативне використання залучених на поворотній та безповоротній основі фінансових ресурсів в інтересах суспільства для побудови суспільного добробуту. Проблема оцінки кінцевої результативності полягає в тому, що критерії суспільного добробуту формуються кожною країною індивідуально. Щоб впорядкувати витрачання суспільних коштів найнятими агентами у бюджетних одиницях, заснованих владою від імені суспільства у демократичних державах, агентами бюджетних одиниць використовуються цілі, показники результатів діяльності для досягнення цілей, програми і проекти як сукупності заходів для досягнення результатів в інтересах суспільства. Головною проблемою залишається ефективне поєднання агентських інтересів суб'єктів бюджетування та загальний інтерес всіх верств суспільства загалом як єдиного принципала. На сьогодні консенсусною є думка, що публічні фінансові ресурси та їхнє впорядкування через бюджетні і публічні одиниці, повинні використовуватися у рамках суспільного договору, а отже із залученням представників громадян як рівноправної другої сторони. Тобто консенсус про бажаний результат має прийматися не між контролюючими органами влади та установами, діяльність яких підлягає контролю, а між представниками публічного сектору у особі бюджетних та публічних одиниць з одного боку і громадянами як повноправними суб'єктами бюджетування – з іншого боку суспільного договору. Громадяни мають право на оцінку цілей і вплив на визначення змісту політик, заради яких провадиться акумуляція та розподіл публічних фінансових ресурсів.

В Україні керівники бюджетних одиниць ще у 2001 році отримали статус розпорядників коштів бюджетів, який поширюється на затверджені їм бюджетні призначення у періодичному (щорічному) бюджетному законодавстві. Державні підприємства поступово перетворювалися на публічні (з наглядовими радами та фаховим керівництвом) або переходили у приватний сектор. Відповідно, створені інституційні бюджетні та публічні одиниці отримали повноваження із провадження державної політики у сфері, яка була для них фаховою. Представники громадян отримали доступ до політик у громадських радах при інституційних бюджетних одиницях та у наглядових радах публічних одиниць. У публічних одиниць вплив в Україні могли здійснювати іноземні громадяни, що, з одного боку, було інноваційним інструментом залучення кращого світового досвіду до розподілу коштів у межах політик, а з іншого боку – іноземні громадяни не були принципом українського суспільства, залишаючись найманими професійними агентами. Проблема «агентів» в особах найнятих працівників публічної сфери, що працюють за бюджетні (публічні) кошти, та «принципалів» – громадян, у яких вилучені ці бюджетні (публічні) кошти для забезпечення «агентів», формувалася практично без використання самого поняття «бюджетування» на макрорівні. Бюджетування як аспект управління публічними ресурсами у взаємодії його суб'єктів передбачає набір технологій для отримання найкращих для суспільства результатів.

Термін «бюджетування» на рівні публічних фінансів використовується в українській науці рідше, ніж «бюджетна політика» та «бюджетний менеджмент», а у бюджетному законодавстві з'являється фрагментарно. Так, у підзаконних актах слово «бюджетування» використовується у Стратегії формування управління державними фінансами на 2017-2020 рр лише у назві категорії оцінки PEFA (PI-16 «Середньострокова перспектива у бюджетуванні видатків» Звіту про ефективність управління державними фінансами (PEFA)) та двічі – у тексті Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки. У другій стратегії згаданий «соціальний вимір бюджетування» у зв'язку із гендерним аспектом у бюджетних програмах та «програмно-цільовий метод бюджетування»[1]. Також звернемо увагу, що «стратегічний горизонт» реформ у бюджетній сфері розраховано всього на 3 роки, у кінці яких попередня «стратегія» була не продовжена, а переписана наново. Відповідно, послідовність домовленостей під час бюджетування нашоухується на зміну їхнього змістового наповнення.

Повертаючись до інноваційного аспекту у сучасному бюджетуванні, підкреслимо реформу сфери вищої освіти, а саме перетворення державних ЗВО на публічні одиниці замість бюджетних установ. Хоча багато ЗВО отримали автономний статус публічних одиниць майже десять років тому, вони не перетворились на повноцінних суб'єктів бюджетування - агентів і мало взаємодіють із принципом – суспільством у особі отримувачів освітніх послуг та роботодавців. Наразі реалізується потреба у інституційній автономії суб'єктів, що приймають поточні рішення у спрямуванні публічних фінансових ресурсів. Управління фінансовими ресурсами на рівні окремих бюджетних установ України занадто залежало від стану фінансових показників консолідованої бюджетної системи. Вважаємо, що відхід від «вертикального бюджетування» із прийняттям рішень про видатки на вищу освіту «згори-донизу» на рівні Кабінету Міністрів України, попри підсилення гнучкості у ефективності витрачання бюджетних коштів самими ЗВО, безпосередньо надасть надавачам освітніх послуг більше свободи у підприємницькій діяльності.

Однак, загрозливою є тенденція занадто вузького і малоресурсного приватного попиту на послуги вищої освіти України. Тобто, надаючи публічним одиницям ЗВО свободу у веденні діяльності, уряд забирає фінансове забезпечення цієї діяльності за публічні кошти в умовах відсутності платоспроможного попиту на послуги вищої освіти. Хоча у світі держави як суспільно орієнтовані інститути забезпечують умови та рамки для використання фінансових інструментів при виконанні суб'єктами доручень публічного значення[2]. Тому важливим інноваційним аспектом сучасного бюджетування має бути спроможність університетів як публічних одиниць вести прямий діалог із провідними суб'єктами бюджетування, зокрема Міністерством фінансів і Кабінетом міністрів України, про шляхи і можливості використання публічних фінансових ресурсів в умовах становлення платоспроможності населення і роботодавців щодо послуг вищої освіти.

Згідно із наданим раніше А. Шиком поняттям «мікробюджетування» на рівні реформи ЗВО як публічних одиниць, слід розрізняти ефективність діяльності самих університетів та ефективність забезпечення належного середовища для очікуваних результатів такої діяльності. Подібно до трирівневої структури бюджетування, розробленої Світовим банком, яка визначає загальну фіскальну дисципліну на рівні бюджетної системи, ефективність розподілу алокованих коштів публічної сфери та операційну ефективність управління коштами на рівні окремого розпорядника (виконавця) [3]. Забезпечення середовища для ефективної реалізації бюджетування на рівні ЗВО в Україні зараз важливіше для їхньої адаптації до ролі повноцінних публічних одиниць, ніж дотримання ЗВО «цільового використання бюджетних коштів» на рівні консолідованого бюджету, як це розуміють контролюючі органи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розпорядження КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1805-р «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80/print>
2. Mader, P., Mertens, D., & Van der Zwan, N. (Eds.). (2020). *The Routledge international handbook of financialization*. Routledge.
3. Schick, A. (2003). Does Budgeting have a future?. *OECD Journal on Budgeting*, 2(2), 7-48.

УДК 338:316.4

Кліменко О. М.*к. е. н., доцент, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики
ХНЕУ імені Семена Кузнеця***ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Успішний економічний розвиток будь-якої країни прямо залежить від рівня та якості життя населення, як це визначено в Програмі розвитку ООН. Головним завданням будь-якої держави у процесі її економічного розвитку є створення сприятливих умов для того, щоб громадяни мали довге, здорове та творче життя. У зв'язку з цим, це питання є дуже актуальним для України, особливо в період складних фінансових та політичних викликів, коли необхідно зосередитися на підтримці, стабілізації та забезпеченні зростання рівня життя населення, а також на створенні умов для ефективного використання трудового потенціалу країни. Інноваційний та інтелектуальний розвиток населення є важливою темою дослідження в контексті відновлення та подальшого успішного зростання національної економіки, оскільки це допомагає державі визначити пріоритетні напрямки соціально-економічного розвитку країни, а також дозволяє збільшити соціальну стабільність та взагалі сприяє соціально-економічному розвитку.

Отже, фактори інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства є важливими складовими сучасної динаміки економіки та суспільства загалом. Під факторами інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства будемо розуміти те, що сприяє розвитку інноваційного та інтелектуального потенціалу суспільства, створює основу для економічного зростання, підвищення якості життя та конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні. Відновлюючи економіку, Україна прагне скористатися новими можливостями для зростання. Головна цінність будь-якої країни – це її населення, кожна окрема людина та суспільство загалом. Тому розуміння людських факторів, інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства і суто актуальним наступного часу та в майбутнім.

Багато вчених у всьому світі приділяють увагу формулюванню, аналізу, характеристиці факторів інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства, визначають рекомендації для уряду, бізнесу та суспільства в цілому з питань відновлення, модернізації та зростання економіки, розкривають ті фактори, що гальмують інновації та інтелектуальний розвиток тощо.

Дійсно, при аналізі факторів інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства потрібно звернути увагу сперш за все на освіту, науковий потенціал та рівень висококваліфікованих професіоналів на ринку праці України. Освіта є важливим фундаментом для інновацій та інтелектуального розвитку суспільства, саме інвестування в освіту створює умови для більш розвинутого, інтелектуального і інноваційного суспільства, сприяє передачі знань і досвіду від одного покоління до іншого. Це дозволяє суспільству не лише зберігати знання, але й розвивати їх, адаптувати до нових умов та потреб, розвивати інтелектуальні здібності та критичне мислення у людей, розширювати розумові горизонти, що стимулює інновації. Можна багато чого визначити про роль освіти в економіці, але ж саме освіта є головним фактором, що сприяє зростанню інтелектуального капіталу в суспільстві. Це робить суспільство більш відкритим для нових ідей, технологій і культурних впливів, що у погляді відновлення економіки країни є найважливішим та є цінним важелем також і у реформуванні національної економіки, і у її відновленні, і у подальшому зростанні.

Багатозначними також є соціальний клімат в країні, до якого можна віднести сприйнятливість суспільства до нововведень, або соціокультурний рівень суспільства, законодавство, яке сприяє інноваціям, розуміє інноваційну культуру, захищає права інтелектуальної власності, забезпечують конкурентний ринок тощо. різноманітні чинники та обставини, які впливають на здатність суспільства до створення, впровадження та розвитку інноваційних рішень та інтелектуального потенціалу, а також наявність технологічних парків, інкубаторів, науково-дослідних лабораторій тощо.

Уряд України приділяє суттєве значення інвестиційним процесам в економіці, інноваціям тому неможна пропустити і вплив наукових досліджень, розробці нових технологій і інноваційних рішень. Висока потреба економіки країни у кваліфікованих спеціалістах саме визначає важливість визначення факторів інноваційно-інтелектуального розвитку суспільства: нестандартне мислення, розробка нових ідей та концепції, впровадження нових підприємницьких ініціатив та інноваційних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biemans, W. G. (Ed.). (2018). *Managing innovation within networks*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203701409>
2. Gaponenko O. Management of the production resources of enterprise based on financial motivation of the personnel: theoretical aspect / O. Gaponenko, M. Mashchenko, O. Klimenko et al. // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. – 2021. – No 1 (36). – P. 421–429.

УДК: 331.101.262 (477)

Прокопчук О. Т.
д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Жарун Р. Ф.
здобувач вищої освіти освітнього рівня «Доктор філософії»
 Уманський національний університет садівництва

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Упродовж усієї історії людства одним із найважливіших інструментів впливу на окремих людей і суспільство в цілому була соціальна система та її головна складова — людський капітал. В умовах постіндустріального суспільства значущість людського капіталу зростає. Тому природним є питання про механізми використання людського капіталу в період глобалізації українського суспільства. Останніми роками концепція людського капіталу стає дедалі популярнішою. Вивчення людського капіталу із залученням цієї категорії до наукового вжитку мало міждисциплінарний характер і відбувалося у межах соціології, економічної теорії й культурології.

В сучасних умовах наростаючих глобальних техногенно-економічних змін банк вітчизняного людського капіталу стрімко спустошується, адже населення України стрімко старіє, хворіє та скорочується, суттєво зменшилася частка працездатного населення, рівень народжуваності не забезпечує процес звичайного відтворення населення; зростає рівень трудової міграції (що особливо позначається на втраті державою інтелектуального капіталу); не забезпечується якість освіти, що призводить до браку кваліфікованого людського капіталу в усіх галузях економіки. Вирішення цих проблем та створення такої системи, яка б формувала та розвивала людину, що, відповідно, забезпечуватиме зростання якісних показників людського капіталу, вимагає глобальних процесів трансформації державно-управлінського механізму щодо формування банку інтелектуально-інноваційного капіталу в сучасних умовах розвитку економіки України.

Сьогодні драйвером економіки не тільки України, але й більшості країн світу, що розвиваються, залишається дешева праця. Проте така економічна стратегія залишається під загрозою зриву внаслідок постійних змін у промисловості. Натомість у державах з розвинутою економікою, доходами, високою якісною освітою в основу покладені високі технології, інноваційні продукти та винахідницька діяльність. Однак розвинуті країни також перебувають у ризиковому стані через те, що сектори їх економіки стимулювання розвитку та використання інноваційних технологій можуть залишитися без трудових ресурсів. Нині світ стикається з кризою талановитої молоді, тому державам життєво необхідно адаптувати свої системи освіти, навчання та підвищення кваліфікації працівників до потреб майбутнього, зокрема виявити талановитих майбутніх винахідників. Якісний людський капітал має забезпечувати кращий економічний та соціальний результат, а також велике значення для його розвитку має сприятливість умов зовнішнього середовища, яку має забезпечувати держава для своїх громадян.

Якщо порівнювати показник освіти, то Україна має досить тривалий період навчання в школі, але при цьому показник якості освіти є нижчим, ніж у країнах ЄС. Отже, можна констатувати недостатню ефективність реформ у галузі освіти нашої країни. За міжнародного порівняння індексу людського капіталу виявляється низька частка дожиття дорослими людьми віку 60 років (0,81), що визначає потенціал розвитку сфери охорони здоров'я.

За офіційними даними ПРООН за 2019 рік, які представлені в Доповіді про стан людського розвитку, Україна зайняла 88 позицію зі 189 країн і територій, індекс людського розвитку склав 0,750 [3]. Протягом останніх років в Україні показник частки молоді, яка зорієнтована на здобуття вищої освіти, збільшився до 80%, тоді як відбувається поступове зменшення контингенту здобувачів професійно-технічних закладів. На початок 2019 року загальний контингент здобувачів професійно-технічних закладів (ЗПТО) скоротився до 5,3% порівняно з початком 2018 року і на 37,7% порівняно з початком 2012 року. Станом на початок 2019 року ЗПТО, підпорядкованих МОН, випустили 133,1 тис. кваліфікованих робітників, тоді як питома вага працевлаштованих за професією становила 82,76% (109,58 тис. осіб). Крім того, існує проблема молодих кадрів: педагогічні працівники віком до 30 років, які працюють у ЗПТО, складають лише 13,5% (4 586 осіб) від загальної кількості педагогічних працівників [3].

Була розроблена Концепція реалізації державної політики у сфері ПТО «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року [1], якою передбачено передачу повноважень з управління ЗПТО, їх фінансування до обласного рівня. Відповідно, на першому етапі 2019–2021 років має відбутися частковий перехід до фінансування ЗПТО, що розташовані на території міст обласного значення, а саме обласних центрів, з обласних бюджетів шляхом реалізації пілотного проєкту в окремих областях.

Уряду нашої країни необхідно зосередити увагу на таких стратегічно важливих положеннях:

- стратегічний підхід до управління людськими ресурсами на основі підвищення рівня якості людського капіталу з урахуванням довгострокових перспектив;
- економічна ефективність капіталовкладень та інвестування розвитку людського капіталу задля підвищення його якості;
- створення умов для безперервного навчання й розвитку трудового потенціалу на основі розвитку інтелектуальних, творчих, підприємницьких здібностей, зростання професійної компетенції;
- розроблення та застосування прогресивних технологій розвитку людських ресурсів;

- якість трудового життя, гуманістичне управління людськими ресурсами зі справедливою грошовою оплатою, створенням належних умов праці, надання можливостей для професійного й службового зростання.

Отже, потрібна модернізація вітчизняної економіки з пріоритетністю інвестування в головний стратегічний ресурс країни, а саме людський капітал, що починається з розвитку системи освіти. Процес розвитку людського капіталу має починатися з інвестицій у дошкільну та середню освіту. Це не тільки позначатиметься на якості освіти здобувачів, але й формуватиме банк інтелектуально-інноваційного капіталу. Таким чином, створюється запас людського капіталу (необхідний для життя в суспільстві), формується ґрунт для його збагачення й подальшого розвитку. Вкладені інвестиції в професійно-технічну та вищу освіту сприятимуть формуванню висококваліфікованих робітників і фахівців, високопродуктивна праця яких найбільше впливає на темпи економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку : монографія. Київ : НАН України; Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. 864 с.
2. Дмитренко Г., Солодков В. Інноваційна методологія модернізації національної системи освіти в контексті ідеології еколюдиноцентризму. Вісник післядипломної освіти. 2015. Вип. 14. С. 41–51.
3. Згалат-Лозинська Л.О. ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ БАНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ. Приазовський економічний вісник. Випуск 4(21) 2020. с. 15-20

УДК 330.1

*Черняк О. Л.**магістрантка кафедри менеджменту та державної служби
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького**Козак В. В.**магістрант кафедри менеджменту та державної служби
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького**Зачосова Н. В.**д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та державної служби
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького*

ВИКОРИСТАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПРОТИДІЇ КАДРОВИМ РИЗИКАМ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ТА КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Досить часто у практиці діяльності суб'єктів господарювання доводиться констатувати факт, що дії або бездіяльність його персоналу стають причиною тих чи інших негативних ситуацій, у результаті яких підприємство зазнає втрат або недоотримує прибутки, тобто порушується стан його економічної безпеки. Ефективна система фінансово-економічної безпеки повинна бути націлена на протидію усім потенційним і ймовірним підприємницьким ризикам, у тому числі і тим, джерелом яких є працівники, однак, на практиці виконання цього завдання ускладнюється тим, що і самі фахівці з безпеки орієнтованого менеджменту можуть за певного збігу обставин становити для підприємства загрозу. У вузькому сенсі під кадровим (персональним) ризиком слід розуміти ймовірність втрати підприємством своїх конкурентних переваг, неотримання доходів або виникнення додаткових і незапланованих витрат у результаті діяльності працівників підприємства [1, с.13]. Таким чином, доцільно розглянути можливості використання ризик-менеджменту для протидії кадровим ризикам у системі управління фінансово-економічною безпекою одразу у двох площинах: на рівні виконавців і на рівні тих, хто безпосередньо встановлює завдання і опікується питаннями протидії негативному впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на результативність бізнес-процесів підприємства.

Розпочати практику ризик-менеджменту з метою оптимізації системи фінансово-економічної безпеки та її кадрової складової варто з аналізу ризиків, які супроводжують діяльність підприємства. Зазначимо, що кадрові ризики належать, переважно до внутрішніх ризиків суб'єкта господарювання. Федчак І.А. зазначає, що «аналіз ризиків – забезпечує визначення та виявлення індикаторів ризику або характерних (типових) ознак суб'єктів, зі сторони яких існує висока вірогідність скоєння правопорушень, з метою їх подальшої перевірки та вжиття інших заходів, передбачених законодавством» [2, с.62]. У процесі ідентифікації кадрових ризиків доречно здійснити поділ їх причин на внутрішні (організаційні та індивідуальні) і зовнішні (обумовлені впливом зовнішнього середовища) [3, с.167]. Таким чином, маємо уже два параметри для розподілу кадрових ризиків – рівень виникнення (виконавчий або управлінський) та розміщення джерела ризику – внутрішнє або зовнішнє середовище.

Ефективним напрямом ризик-менеджменту для протидії кадровим ризикам підприємства може стати внутрішній аудит. Так, у Методичному посібнику «Організація внутрішнього контролю та управління ризиками», затвердженому Міністерством оборони України у 2021 році, зазначається: «керівники установ, керівники структурних підрозділів повинні мати достатню впевненість, що запроваджені заходи контролю для впливу на ризики постійно виконуються визначеним персоналом, а реагування на раніше виявлені проблеми здійснено у повному обсязі і передумови до їх повторення усунуті» [4, с.4]. Таке положення спрямоване на формування впевненості на рівні топ-менеджменту щодо виконання ризик-менеджерами своїх посадових обов'язків, а також на те, що кожен працівник підприємства теж розуміє потенційні наслідки своїх вчинків, ознайомлений із політикою безпеки орієнтованої поведінки та не має намірів її порушувати, усвідомлюючи наслідки усіх своїх дій.

Управління системою фінансово-економічної безпеки має на меті досягнення підприємством такого стану захищеності корпоративних ресурсів від негативного впливу на них реальних і потенційних загроз і ризиків, що забезпечує їм цілісність, збереження, ефективне використання, а за необхідності – заміну, відновлення або відтворення без отримання підприємством відчутного збитку та тимчасової зупинки власної фінансово-господарської діяльності. Таким чином, ризик-менеджмент має бути інтегрованим у процеси управління фінансово-економічною безпекою, стати важливою функціональною частиною її комплексної системи, до складу якої входить кадрова підсистема. Тому захист кадрового ресурсу від загроз і захист корпоративних ресурсів підприємства від кадрових ризиків – це завдання управління кадровою безпекою і задача ризик-менеджменту у системі фінансово-економічної безпеки.

Горбачова І. описує процес управління кадровими ризиками як послідовне виконання таких процедур: ідентифікація кадрових ризиків, визначення потенційних видів кадрових ризиків підприємства, формалізація кадрових ризиків, формування системи методів управління ризиками, розробка конкретних заходів і технологій, що дозволяють мінімізувати рівень кадрових ризиків [5, с.39]. Амосов О.Ю. до ключових напрямів управління кадровими ризиками в системі забезпечення економічної безпеки підприємства пропонував віднести наступні: обґрунтування видів кадрових ризиків; визначення ймовірності і рівня кадрових ризиків; виявлення потенційних втрат від реалізації кадрових ризиків; розробка заходів з управління кадровими ризиками; формування бюджету з управління кадровими ризиками; обґрунтування джерел фінансування заходів з управління кадровими ризиками; визначення термінів і відповідальних за реалізацію заходів з управління кадровими ризиками [6, с.379]. Таким чином, вчені сходяться у думці, що управління кадровими ризиками має починатись із пошуку джерел їх формування та встановлення їх конкретних видів. Ці завдання можуть виконуватись у процесі загального, комплексного ризик-менеджменту на підприємстві. Уже на наступних етапах управління кадровими ризиками

набуває певних особливостей, і вимагає специфічних підходів ризик-менеджменту, зважаючи, що в управлінському процесі буде мати місце суб'єктивізм виконавців і «творців» ризику. Тому забезпечення кадрової безпеки у системі фінансово-економічної безпеки підприємства є складним і багатостороннім завданням, що потребує значних управлінських зусиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербак В. Г., Пугачов О. П. Кадрові ризики в системі менеджменту персоналу. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2013. № 2. С. 12-16.
2. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2021. 288 с.
3. Хитра О. В. Поняття, фактори і наслідки кадрових ризиків на підприємстві. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 163-167.
4. Кустрич К., Бреус С., Лойшин А., Капітанець В., Тіора В. Організація внутрішнього контролю та управління ризиками : методичний посібник. *Міністерство оборони України*, 2021. 275 с.
5. Горбачова Л. Управління кадровими ризиками в умовах ринку. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 8. С. 37-42.
6. Амосов О. Ю. Управління кадровими ризиками як елемент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 2. С. 376-380.

Загороднюк О. В.
науковий керівник, к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Дмитрик І. О.
здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ

Сучасний бізнес не може існувати без системи контролю та оцінки його роботи. Щоб визначити, наскільки успішно виконуються поставлені завдання та досягаються стратегічні цілі, важливо використовувати спеціальні інструменти і методики. Один із найпоширеніших та найефективніших способів оцінки ефективності бізнес-процесів є використання ключових показників продуктивності, або KPI (Key Performance Indicators). Оскільки в Україні ця система індикаторів ще не так поширена, важливо розглянути її основні аспекти та можливості застосування.

KPI - це конкретні числові показники, які вимірюють результати роботи організації, відділу або окремого співробітника. Вони допомагають визначити, наскільки вдало досягаються цілі та завдання, визначені на рівні бізнес-стратегії. KPI можуть бути застосовані в різних сферах діяльності, включаючи виробництво, маркетинг, обслуговування клієнтів, фінанси тощо [1].

Побудова бізнес-процесів з використанням ключових показників продуктивності - це надзвичайно важливий етап у сучасному управлінні організацією. Коли ви впроваджуєте KPI в бізнес-процеси, ви створюєте систему контролю та аналізу, яка дозволяє вам ефективно вимірювати й управляти продуктивністю в різних сферах діяльності вашої компанії [2].

Розглянемо, як побудова бізнес-процесів з використанням KPI допомагає досягати успіху в різних сферах діяльності:

1. **Виробництво.** У виробничій галузі KPI може включати такі показники, як рівень відходів, час виробництва одиниці продукції та якість виготовленої продукції. Ці показники допомагають контролювати процес виробництва та забезпечувати якість продукції, що відповідає вимогам клієнтів.

2. **Маркетинг.** У сфері маркетингу KPI може включати конверсію відвідувачів в клієнтів, показники рекламної кампанії та відгуки клієнтів. Вони допомагають виміряти ефективність маркетингових заходів і визначити, які із них працюють краще.

3. **Обслуговування клієнтів.** Для покращення обслуговування клієнтів KPI може включати час очікування відповіді на запити клієнтів, рівень задоволеності клієнтів та кількість вирішених справ. Ці показники допомагають підтримувати високу якість обслуговування та задовольняти потреби клієнтів.

4. **Фінанси.** У фінансовій сфері KPI включають показники прибутковості, рентабельності проектів, обсягів обороту грошей та інші фінансові параметри. Вони допомагають керівництву приймати рішення щодо інвестицій, бюджетування та фінансового управління.

5. **Людські ресурси.** У сфері управління персоналом KPI може включати показники швидкості найму, рівня задоволеності працівників та рівня відтоку кадрів. Вони допомагають оптимізувати процеси найму та утримання персоналу [3].

Вибір правильних ключових показників продуктивності (KPI) є однією з найважливіших складових ефективного управління бізнес-процесами. Невірний вибір KPI може призвести до витрати часу та ресурсів на моніторинг несуттєвих або непов'язаних показників, тоді як важливі аспекти діяльності компанії можуть залишатися без уваги.

Показники повинні бути безпосередньо пов'язані зі стратегічними цілями компанії. Наприклад, якщо стратегічною ціллю є збільшення прибутку, то відповідним KPI може бути зростання обсягів продажів або підвищення середнього чеку. Кожен KPI повинен мати чіткий контекст і відображати те, що саме ви хочете досягти.

Крім того, для ефективного використання показників ефективності потрібна система моніторингу та звітності. Компанія повинна мати механізми для збору даних, аналізу, візуалізації і розповсюдження звітів. Така система допомагає керівництву та співробітникам мати доступ до актуальної інформації для прийняття рішень [4].

Система моніторингу та звітності створює базу для обґрунтованого прийняття рішень. Керівництво має можливість отримувати реальний час інформації про стан справ у компанії та ефективність бізнес-процесів. Це допомагає ідентифікувати проблеми та можливості, розробляти стратегії та вчасно реагувати на зміни на ринку. Періодичний аналіз показників ефективності дозволяє виявляти слабкі місця, розробляти заходи для їх вирішення та впроваджувати покращення. Цей цикл постійного вдосконалення допомагає компанії бути більш конкурентоспроможною та адаптивною [5].

Важливим, також, є те щоб вся команда була віддана і розуміла важливість показників ефективності. Коли всі працівники розуміють, як їхні дії впливають на KPI і досягнення цілей компанії, це може підвищити мотивацію та спрямувати зусилля всіх учасників на досягнення спільних цілей. Коли всі члени команди розуміють, як їхні дії впливають на KPI і стратегічні цілі компанії, вони отримують чітку картину того, куди компанія рухається та як їхня робота вписується в цей контекст. Це сприяє спрямованості зусиль на досягнення спільних цілей, замість випадкових або незв'язаних з цілями дій.

Таким чином, використання КРІ є важливою практикою для кожної компанії, яка прагне покращити свою продуктивність, досягти стратегічних цілей та залишатися конкурентоспроможною на ринку. Правильно обрані та вимірювані КРІ допомагають компаніям керувати своєю діяльністю більш ефективно та досягати успіху у своїх напрямках, а систематичний аналіз цих показників дозволяють компаніям залишатися конкурентоспроможними та адаптивними в сучасному бізнес-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sean Lund-Brown. Understanding Key Performance Indicators (KPIs) and Using Them to Fast-Track Business Growth. URL: <https://smith.ai/blog/understanding-key-performance-indicators-kpis-and-using-them-to-fast-track-business-growth>
2. Цалко Т. Р., Невмержицька С. М. Система ключових показників ефективності як запорука ефективного управління бізнес-процесами в компанії. КНЕУ, 2019.
3. Є. А. Поліщук, А. І. Іващенко. Методика розрахунку ключових показників ефективності (кпі) використання різних фінансово-кредитних інструментів підприємствами МСБ. Ефективна економіка. 2019.
4. Ключові показники ефективності (КРІ): що це таке та як їх використовувати: стаття URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/business-insights-ideas/resources/what-are-kpis-and-how-to-use-them>
5. Лавренко В. В. Концепція ключових показників ефективності (КПЕ) в управлінні підприємствами. Стратегія економічного розвитку України. 2010. Вип. 26–27. С. 151–156.

*Штонда І. Р.**здобувачка другого (магістерського) рівня освіти**Гордєєва І. О.**к.т.н., доцент кафедри «Інтелектуальної власності та управління проектами»**Український державний університет науки і технологій*

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Після війни деякі країни, наприклад, Польща, Німеччина та Нідерланди, змогли швидко відновитися та досягти високого рівня життя. Вони не тільки подолали наявні труднощі, але й підвищили рівень життя порівняно з довоєнним періодом.

Україна може використати їхній досвід, щоб швидше відновити інфраструктуру та повернутися до нормального життя.

Однак досвід інших країн, що пройшли шлях повоєнної відбудови не завжди можна прямо перенести на Україну, оскільки ситуація в Україні є більш складною. Масштаб і обсяг заходів, які необхідно вжити для ефективної відбудови країни, є безпрецедентними для сучасного світу. Жодна інша держава в цьому столітті не зіштовхувалася з проблемою відбудови такого великого відсотка своїх територій та потенційно вразливого населення в цивільне життя та економіку.

Післявоєнна відбудова була успішною не завжди. Україна може вивчити помилки інших країн, щоб уникнути їх. Наприклад, після боснійської війни (1992-1995) Боснія і Герцеговина не зазнала значного економічного зростання через відсутність загальної стратегії розвитку, централізованого контролю та неефективної влади [1].

У відновленні післявоєнних конфліктів важливо розробити і реалізувати проекти, що сприятимуть повоєнній розбудові України. При цьому необхідно враховувати мілітарні фактори впливу на реалізацію проектів, програм та портфелів проектів, економіку та суспільство [2].

Для країни, яка переживає післявоєнну відбудову, моніторинг і контроль над потоком інвестицій, має велике значення. Це необхідно, щоб уникнути концентрації коштів в руках однієї корпорації чи компанії, яка дбає лише про власні прибутки. Подібне було в Італії після закінчення Другої світової війни. Там значна частина фінансових активів опинилася у великих компаніях, що сповільнило економічний розвиток.

Безумовно Україні доведеться вирішити цілий комплекс соціальних питань, зокрема компенсації постраждалим [3]. Це ще раз підкреслює важливість оцінки шкоди, завданої агресором. Звичайно, без міжнародної фінансової допомоги тут не обійтись. Поки що можна лише прогнозувати, чи буде новий «план Маршалла», пільгові кредити чи компенсації від держави-агресора.

Існує кілька можливих варіантів компенсації збитків, завданих Україні російською агресією. Росія може добровільно погодитися на виплату репарацій, або ж її активи можуть бути конфісковані. Однак конфіскація може бути тривалим процесом, оскільки це вимагатиме судового розгляду. Крім того, кожна країна, яка має активи Росії або Білорусі, повинна створити законодавство, щоб мати можливість виплачувати їх Україні.

Проте, навіть якщо Україна отримає значну фінансову допомогу, це не вирішить всіх проблем. Необхідно також розробити ефективні механізми розподілу допомоги та компенсацій, щоб вони потрапили до тих, хто їх найбільше потребує.

Війна в Україні завдала значних збитків і її економіці. На третій місяць після повномасштабного вторгнення збитки становили половину від загального ВВП України у 2021 році.

Зміцнення місцевого виробництва є важливою передумовою повноцінного післявоєнного розвитку України. У перспективі переважна більшість товарів має вироблятися всередині країни. Це дасть змогу Україні зменшити залежність від імпорту та підвищити її економічну самостійність.

Інтеграція української економіки в економічну систему ЄС є одним із ключових рішень для її відновлення. Це дасть змогу Україні отримати доступ до європейських ринків, інвестицій та технологій.

Європейські логістичні та інфраструктурні проекти можуть допомогти Україні інтегруватися в ЄС. Так, у липні 2022 року Комісія ЄС включила українські логістичні маршрути до індикативних карт проекту TEN-T. Це означає, що Україна отримає доступ до європейських мереж автомобільних, залізничних, повітряних та водних перевезень.

Крім того, Україна веде переговори про лібералізацію транзиту вантажівок з України до Європи, відкриття «Маршрутів солідарності» для експорту зерна, а також імпорту необхідних товарів, підтримки українського експорту товарів через європейські порти тощо. Усі ці заходи допоможуть Україні подолати наслідки війни та відновити свою економіку.

Відбудова інфраструктури України та повернення її громадян до нормального життя – це тривалий і складний, але здійснений процес. Україна вже отримує велику підтримку світової спільноти. Дослідження існуючого досвіду проектів післявоєнного будівництва в інших європейських країнах допоможе країні більш ефективно використовувати отриману допомогу.

Важливо, що цей процес уже почався, поки ще триває російсько-українська війна і він триватиме навіть після перемоги України.

Всі ці проекти та програми мають бути ретельно сплановані, з урахуванням мілітарних факторів та потенційних загроз для реалізації проектів. Крім того, важливо залучати міжнародну підтримку та фінансування для успішної повоєнної розбудови. Для цього можна спрямовувати зусилля на налагодження співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський союз, НАТО та інші, які можуть надати фінансову, технічну та експертну підтримку.

Україна має потенціал для успішної повоєнної розбудови з урахуванням мілітарних факторів. Необхідно працювати в декількох основних напрямках: забезпечення безпеки, економічного розвитку, соціальної реабілітації та відновлення інфраструктури. Це вимагатиме спільних зусиль уряду, міжнародного співробітництва та активної участі громадськості. Тільки так можна створити міцне та процвітаюче суспільство, що зможе впоратися з викликами після воєнного конфлікту та покращити якість життя всіх громадян України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Wiederaufbau der Ukraine nach dem Krieg. Besser werden als je zuvor. URL: [https:// ukrainer.net/ukraine-wiederaufbau/](https://ukrainer.net/ukraine-wiederaufbau/) (дата звернення: 25.06.2023).
2. Гордєєва І. О. Мілітарні фактори впливу на проектну діяльність в Україні. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 березня 2023 року. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2023. С. 163-166. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7520>; <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/163ecedb-720c-4689-99bf-de3a32c4344c/content> (дата звернення: 04.09.23).
3. Гордєєва І. О. Проектна діяльність під час воєнного нападу Росії на Україну. Інформаційні технології: теорія і практика : тези доп. VI Всеукраїнської Інтернет-конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Харків, 23–24 бер. 2023 р.). Харків, 2023. С. 18–21. URL: [https://sau.nmu.org.ua/ua/science/conference/ITTP/TEZY_ITTP2023\(Kharkyv\).pdf](https://sau.nmu.org.ua/ua/science/conference/ITTP/TEZY_ITTP2023(Kharkyv).pdf) (дата звернення: 25.06.23).

Балишев М. В.
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Академія Державної пенітенціарної служби

ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Фінансова відповідальність є ключовим елементом, який забезпечує економічний інтерес держави. Можна виокремити наступні сфери застосування норм фінансової відповідальності: по-перше, бюджетний контроль як система заходів, яка забезпечує контроль за витратами та доходами державного бюджету а також моніторинг виконання бюджету; по-друге, податкова політика, що передбачає управління процесами податкового адміністрування; по-третє, забезпечення боротьби з корупцією в державному секторі; по-четверте, ефективне управління державними фінансами, що дозволяє державі ефективно використовувати бюджетні кошти та досягати своїх соціально-економічних цілей; по-п'яте, ефективне обслуговування державного боргу; по-шосте, створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення захисту інвесторів.

Отже, дослідження інституту фінансової відповідальності є на часі, й більше того, потребує постійного моніторингу.

У правовій літературі можна зустріти чимало публікацій щодо фінансової відповідальності у сфері податкового права. Наприклад, С.О. Данілов та Л.М. Касьяненко стверджують, що фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства володіє специфічними матеріально-правовими і процесуальними ознаками, закріпленими в нормативно-правових актах податкового законодавства. Розвиток правового регулювання фінансової відповідальності повинен відбуватися в напрямі чіткішого відокремлення підвидів, зокрема за порушення податкового законодавства. [1] Разом з цим, існують й інші погляди та позиції вчених, які виокремлюють фінансову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності. А на противагу ним, деякі фахівці в адміністративному праві обґрунтовують відокремленість фінансової від адміністративної відповідальності. [2]

Проблема фінансової відповідальності за порушення, наприклад, податкового законодавства є наразі актуальною, що підтверджується ефективністю застосованих заходів у цьому напрямку. Так, за 2022 рік було проведено 5 593 фінансових перевірок (планових та позапланових) щодо юридичних осіб за результатами яких було донараховано 3 901 371 грн до бюджетів різних рівнів. [3]

Отже, аналіз становлення та розвитку фінансово-правової відповідальності є пріоритетним напрямом податкової науки, оскільки він допоможе підвищенню ролі компенсаторної функції держави. Окрім цього, додаткову увагу необхідно звернути на відмежування фінансово-правової відповідальності від інших видів юридичної відповідальності у сфері оподаткування (адміністративної та кримінальної) через суперечливі норми у чинному законодавстві.

У правовій літературі фінансово-правову відповідальність у податковій сфері визначають як обов'язок особи, що вчинила податкове правопорушення, перетерпіти позбавлення майнового характеру через застосування державою фінансових санкцій у порядку, встановленому законом про податки і збори. [4]

На наш погляд, фінансову відповідальність юридичних осіб можна ототожнювати із податковою відповідальністю (законодавчий термін якої відсутній), якщо мета фінансової відповідальності покликана забезпечити відновлення фіскального інтересу держави, суб'єктом застосування стягнення є контролюючий орган у сфері оподаткування та/або стягнення стосуються події, факту, який виник у відносинах оподаткування та податкового адміністрування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данілов С. О., Касьяненко Л. М. Фінансова відповідальність у податкових правовідносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 60. С. 101-104. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/23.pdf> (дата звернення: 02.09.2023 р.)
2. Товкун Л.В. Відповідальність за порушення податкового законодавства як складова фінансової відповідальності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право» № 1106*. 2014. Випуск №17. С. 84-86. URL : <https://periodicals.karazin.ua/law/article/download/1195/971> (дата звернення: 02.09.2023 р.)
3. Інформація щодо контрольно-перевірочної роботи юридичних осіб за 2022 рік: електронні відомості із офіційного сайту ДПС України [Контрольно-перевірочна робота]. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/kontrolno-perevirochna-robota-2014-2022> (дата звернення: 02.09.2023 р.)
4. Мушенко В. В., Ласточкина А. О. Юридична відповідальність за порушення у сфері оподаткування. *Актуальні проблеми розвитку публічного права в контексті реформування сучасного законодавства*. Електронне видання : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 27 вересня 2016 р. 86 с. С. 20-22. URL: http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/217/1/Aktualni_problemi_rozvitku_konferentsiya_2016.pdf.pdf#page=20 (дата звернення: 02.09.2023 р.)

УДК 331.101.6

Мірошніченко І. С.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Львівська академія НАУ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Важливим інструментом ефективності функціонування виробництва є підвищення продуктивності праці, що в свою чергу позначається на соціально-економічному розвитку підприємства. Сучасні підприємства працюють не тільки в мінливих ринкових умовах господарювання й намагаються ефективно та оптимально використовувати особливості свого виробничого процесу, а також змушені працювати в складних і драматичних ситуаціях, що зумовлені війною.

Воєнні дії призвели до значних людських, економічних і соціальних втрат для нашої країни. Пошкоджені, а в деяких випадках абсолютно зруйновані: інфраструктура, промисловість та сільське господарство призвели до великих збитків. Україна також втратила контроль над деякими важливими економічними ресурсами та територіями. Людські, економічні, соціально-культурні, інвестиційні втрати України від війни є значущими, їх загальна сума важко піддається оцінці і змінюється з часом. Крім того, вони мають серйозний соціальний і економічний вплив на Україну та її громадян, а в довгостроковій перспективі на соціально-економічний розвиток країни. Важливо враховувати, що відновлення економіки України буде тривалим і вимагатиме серйозних зусиль для відновлення та реконструкції втрачених ресурсів.

Не можна не відзначити, що стан здоров'я населення країни, в таких складних воєнних умовах, значно позначається на рівні стану здоров'я і працівників підприємств. У зв'язку з цим слід зазначити, що без створення ефективної системи покращення стану здоров'я та використання трудового потенціалу працівників підприємств, не можна розв'язати соціально-економічні проблеми як підприємства, так і країни в цілому.

На сучасний стан фізичного здоров'я працівників безперечно впливають постійні стресові ситуації (країна перебуває у війні), умови праці, від яких також залежать: ефективність і результати праці, працездатність і життєдіяльність робітників, загальна тривалість їх життя, соціальна активність працівників, їх відношення до праці, рівень життя та задоволеність працею тощо.

Разом з тим, умови трудової діяльності (соціально-економічні, правові, організаційні, психологічні, санітарно-гігієнічні, природні та ін.), які відповідно впливають на функціональний стан людини, в тому числі на її здоров'я та працездатність, позначаються на ефективності праці. При чому, незадовільний стан умов праці робітників підприємств, а саме: праця у шкідливих і несприятливих умовах (постійний стрес, підвищений рівень шуму, вібрації, запиленість повітря та його загазованість у робочій зоні, що перевищує гранично допустиму концентрацію), зростання важкості та напруженості праці, низька забезпеченість працівників засобами індивідуального захисту та інші негативні чинники виробництва призводять до виробничого травматизму і професійної захворюваності працівників.

Слід зазначити, що незадовільна організація режиму праці та відпочинку, низький рівень виробничої та трудової дисципліни, відсутність чи низька зацікавленість у поліпшенні та безпеці праці безумовно призводять до погіршення умов праці. І як наслідок – спостерігаються такі негативні явища як виробничий травматизм і захворюваність, що зумовлені як навколишнім середовищем (воєнні дії), так і, шкідливими і небезпечними факторами виробництва, що значно погіршує здоров'я працюючих та призводить до зниження працездатності тощо.

Тому заходи з покращення умов праці сприятимуть зниженню непродуктивних витрат робочого часу і збільшенню фонду робочого часу, що призведе до зростання продуктивності праці і в результаті позначиться на соціально-економічному розвитку підприємства та економічній ефективності виробництва в цілому.

Соціально-економічний розвиток підприємства й висока продуктивність праці працівників – це взаємообумовлююча умова ефективної роботи будь-якого підприємства, стимулювання ресурсозбереження та раціонального використання виробничої та соціальної інфраструктури підприємства. Як зазначалося вище, все це тісно взаємодіє й працює за наявності певних кадрів та створених відповідних умов.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що ефективність підвищення продуктивності праці значною мірою відбивається в чотирьох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, виявлення резервів росту продуктивності праці, по-друге, можливість їх впровадження в господарську діяльність, по-третє, їх значення для соціально-економічного розвитку підприємства, й по-четверте, наслідки та результати соціально-економічного розвитку підприємства повинні бути підґрунтям для подальшого росту продуктивності праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Війна серйозно похитнула: в МВФ оцінили втрати світової економіки у 2023 році. [Електронний ресурс]. Мінфін. – Режим доступу: <https://focus.ua/uk/economics/590485-vijna-serjozno-pohitnula-u-mvf-ocinila-vtrati-svitovoyi-ekonomiki-u-2023-roci>

Гапонюк Р. М.
*аспірант 2-го року навчання кафедри маркетингу імені А.Ф. Павленка
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА БАНКІВСЬКИЙ МАРКЕТИНГ

Соціальні медіа вже давно не лише платформи для спілкування між друзями. Вони перетворилися на потужні маркетингові інструменти, які революціонізують традиційний підхід до брендингу, реклами та обслуговування клієнтів. Банківський сектор, не дивлячись на свою консервативність, не став винятком.

Вплив соціальних мереж на сучасний бізнес неможливо переоцінити. Банківська сфера, традиційно вважалася консервативною, зараз активно адаптується до нових засобів комунікації з клієнтами.

В широкому розумінні до соціальних мереж можна включити сервіси для ведення блогів та щоденників, а також численні фахові спільноти та форуми. На останніх співробітники банків почали комунікувати з клієнтами та відповідати на їхні питання давно до популяризації соціальних мереж. Незважаючи на те, що відвідуваність таких платформ знаходиться на рівні десятків тисяч, а не мільйонів, як у великих соціальних мережах, їх користувачі дуже зацікавлені в банківській та фінансовій сферах. Це робить цю аудиторію особливо цінною для банкірських експертів, що прагнуть розвивати бізнес. Додатково, ці користувачі часто стають ініціаторами обговорень на фінансові теми в інших соціальних медіа.

Основним каталізатором для зростання впливу банків на соціально-економічну діяльність стала зміна фокусу в їхній роботі: від операційного підходу до маркетингового. При цьому обидва підходи суттєво відрізняються один від одного. Операційна діяльність банків базується на технологічних, організаційних та облікових аспектах роботи. Натомість маркетинговий підхід має на увазі перш за все інтереси клієнта, акцентуючи увагу на вивченні поточних та майбутніх потреб ринкових учасників та формуванні стратегій, що будуть відповідати цим потребам, ураховуючи різні обмеження. Головна мета банку полягає у відповіді на конкретні потреби клієнта найбільш оптимальним для нього способом.[1]

Українські банки часто інформують про ключові події та інновації на своїх офіційних профілях у соціальних мережах, а акаунти засновників та керівників цих фінансових установ також заслуговують на увагу. Вони не рідко роблять важливі заяви, анонсують запуск нових ініціатив, діляться своєю візією бізнесу, інтересними історіями успіху та іншими інсайтами.

Саме за допомогою соціальних мереж відбувається покращення брендового сприйняття. Наприклад, «JPMorgan Chase» створив ряд відеороликів на платформі YouTube, де розповідає про основи фінансової грамотності. Це не тільки надає цінність аудиторії, але і покращує сприйняття бренду як експерта в галузі фінансів. Банки, такі як «Santander» та «Chase», активно використовують платформи типу Facebook, Instagram та Twitter для демонстрації своєї корпоративної культури, соціальної відповідальності та ключових продуктів. Тож сьогодні банківський бренд не може бути ізольованим від соціальних мереж. Не відстають у цьому і банки України. Банки забезпечують постійне оновлення своїх власних облікових записів у соціальних мережах, регулярно оновлюючи вміст, постійно модеруючи коментарі та надаючи своєчасні відповіді на запитання.

Клієнтська підтримка через соціальні медіа стає все більш поширеною. Клієнти очікують миттєвої консультації, і банки, використовують соціальні мережі як канали для вирішення проблем клієнтів на льоту. Клієнти часто залишають відгуки про банківські послуги на сторінках у Facebook, а банки активно реагують на такі відгуки, надаючи швидку підтримку або дякуючи за позитивний відгук. Через просування в соцмережах, зокрема, у Facebook, підвищується впізнаваність бренду. Банк стає ближчим до своїх клієнтів. За рахунок цього зростає і довіра до нього.

З допомогою аналітичних інструментів соціальних медіа, таких як Facebook Analytics, банки отримують доступ до важливих даних про своїх клієнтів. Це дозволяє пізнавати звички, інтереси та поведінку потенційних клієнтів, оптимізуючи маркетингові кампанії для кожної цільової групи.

Банки використовують рекламу на Instagram для привертання уваги молоді до своїх кредитних програм, використовуючи таргетинг за віком та інтересами. «Ощадбанк» намагається слідувати сучасним тенденціям та привабити молодь. Зібрали своє особливе бачення фотографій. Говорячи про цей банк, до переваг варто додати можливість обговорення питань з оператором у коментарях.

Платформи, такі як Instagram та TikTok, дозволяють банкам створювати більш особистісний та емоційний зв'язок з молодшим поколінням. Наприклад, «Barclays» запустив низку відеороликів на TikTok, спрямованих на фінансову грамотність молоді. «HSBC» запустив рекламну кампанію в TikTok, де демонстрував переваги їх нового мобільного додатка для молоді, використовуючи популярних блогерів для привертання уваги.

Соціальне прослуховування дозволяє банкам відстежувати згадки про свій бренд, аналізуючи загальне сприйняття бренду серед користувачів. Це не лише інструмент кризового управління, але й засіб збору об'єктивних відгуків для подальшого вдосконалення послуг. «Citibank» організував конкурс на своєму профілі в Pinterest, де користувачі могли створювати дошки своїх фінансових цілей. Це не тільки сприяло взаємодії з брендом, але й давало інсайти про потреби та бажання клієнтів.

У контексті диджиталізації економіки концепція банківського маркетингу переосмислилася, враховуючи вплив цифрових технологій на усі елементи маркетингу – від стратегічного планування до маркетингового комплексу та нагляду за маркетинговими активностями.[2]

В умовах цифрової революції банківська сфера поступово покидає традиційні методи маркетингу на користь більш гнучких, швидких та ефективних стратегій у соціальних медіа. Враховуючи широку аудиторію та безліч можливостей для взаємодії, соціальні медіа стають ключем до успіху сучасного банківського маркетингу.

Соціальні медіа дозволяють банкам побудувати більш особистісні, гнучкі та взаємовигідні відносини з клієнтами. Ці канали забезпечують миттєве спілкування, зміцнюють довіру до бренду та відкривають нові можливості для маркетингу. Важливо, щоб банки розуміли специфіку кожної платформи та використовували її для досягнення своїх бізнес-цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачук В.О., Тимків А.О. Банківський маркетинг: сутність, особливості, еволюція. *ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО*. 2017. №13. С.1244-1250
2. Лозинська О. І. Уточнення змісту поняття банківського маркетингу в умовах диджиталізації економіки. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2021. №1. С. 320-327

СТАРТАПИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇХ ПІДТРИМКА В КРАЇНАХ СВІТУ

Розвиток інноваційного підприємництва розглядається сьогодні політиками та економістами як показник загальної підприємницької активності та потенціалу в економіці. Саме воно створює засади модернізації економік країн та структурних зрушень в них, в тому числі у напрямі розвитку високотехнологічних виробництв, виробництв з високою доданою вартістю та ін., що вирішують найбільш актуальні проблеми, притаманні сучасному розвитку економіки та суспільства. Більш того, стартапи, за умови їх достатнього прогресу, створюють нові індустрії.

В основі інноваційного підприємництва знаходяться стартапи, які генерують інновації, створюючи нові можливості та види діяльності, робочі місця та джерела підвищення багатства країни та їх населення. Вони змінюють можливості особистої реалізації, освіти, суспільство та ринок праці зокрема.

Останніми роками стартапи є об'єктом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, які зосереджуються на різних їх аспектах: сутності, життєвому циклі, принципах та факторах успішності, джерелах фінансування, проблемах впровадження та помилках у процесі розвитку та ін., і інтерес до дослідження різних аспектів цього явища не зменшується, а, навпаки, зростає.

На основі проведених досліджень під стартапом пропонується розуміти молоде, невелике, незалежне підприємство, яке є творчим, інноваційним, проводить дослідження та розробки для вирішення актуальних проблем та пропонує перспективні рішення, прагне до талановитих працівників і зростання продажів завдяки привабливій бізнес-моделі в умовах обмежених ресурсів [1].

При дослідженні стартапів науковцями та практиками виділяються різні ознаки їх класифікації, які можна узагальнити наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація типів стартапів за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Види та типи стартапів
За рівнем технологій чи інновацій	низькотехнологічні; високотехнологічні; глибокотехнологічні інновації
в залежності від стадії їх життєвого циклу	Seed; Launch; Scale; Maturity
за способом виникнення (або характером дії на ринку)	стартапи способу життя; сімейний бізнес чи малі підприємства; глобальні ініціативи; копії успішних стартапів; стартапи «темні конячки»; стартапи для подальшого продажу; соціальні стартапи
за ступенем новизни продукту стартапу	інноваційні продукти/ технології; інкрементально інноваційні (поліпшуючі) продукти/ технології
за галуззю діяльності	стартапи в галузі ІТ; електроніки; робототехніки; комп'ютерної техніки; телекомунікацій; екології; енергетики; медицини та ін.
за ключовими клієнтами	стартапи, продукт яких орієнтований на фізичних осіб (B2C); стартапи, продукт яких орієнтований на юридичних осіб (B2B)
за наявності зв'язків з існуючими компаніями	незалежні; афілійовані
в залежності від суб'єктів задоволення потреб	фізичних осіб; юридичних осіб; технічних потреб на існуючому ринку; технічних потреб на новому ринку
в залежності їх вартості	єдинороги (Unicorns); виходи (Exits)

Джерело: складено автором за [1-6]

Сьогодні у світі налічується 150 мільйонів стартапів, з яких щороку запускається 50 мільйонів нових стартапів [2].

Лідерами за кількістю стартапів на 2023 р. є США, де за оцінками експертів зараз діють 75056 стартапів завдяки сприятливому бізнес-клімату для їх розвитку та розвинутій екосистемі. В США в 5,7 рази більше команд стартапів у порівнянні з Індією, яка посідає друге місце з 13125 активними стартапами [3]. Кількість стартапів в 10-ти країн-лідерах наведено на рис. 2.

Розуміючи необхідність інноваційного розвитку, провідні країни формують сприятливе економічне середовище для забезпечення стартап руху. Так, Чехія, за оцінками експертів [3-7] стала однією з найкращих країн для запуску стартапу у 2023 році. В країні впроваджено нові бізнес-процедури, що становлять 1,1% від валового національного доходу (ВНД) на душу населення, витрати на робочу силу також розумні, заробітна плата в середньому становить 1800 дол. на місяць. Фінляндія також має сприятливе середовище для розвитку стартапів. Підприємства оподатковуються стандартними 20%, а реєстрація бізнесу (процедури запуску) коштує лише 0,7% від ВНД на душу населення, тому витрати з цієї точки зору відносно низькі. Крім того, країна має високий рейтинг за індексом щастя та задоволеності життям, що має позитивні наслідки для власників бізнесу [7]. Швеція також названа однією з країн, що сприяють розвитку стартапів: вартість запуску стартапу становить лише 0,5% від ВНД на душу населення; високий рівень ВВП - 59 324 дол. на душу населення у поєднанні з відносно низькою вартістю життя формують базу для підтримки місцевих стартапів. Однак податок на бізнес у Швеції трохи вищий порівняно з Чехією та Фінляндією – 20,60% [7]. У США також сформовані сприятливі умови для розвитку

стартапів. Хоча ставки податку на бізнес в США відрізняються залежно від штату, стартапи можуть розраховувати на виплату 25,8% від капіталу. Також, в США забезпечується розвинена інфраструктура та підтримуючий правовій системі захисту інтелектуальної власності [7].

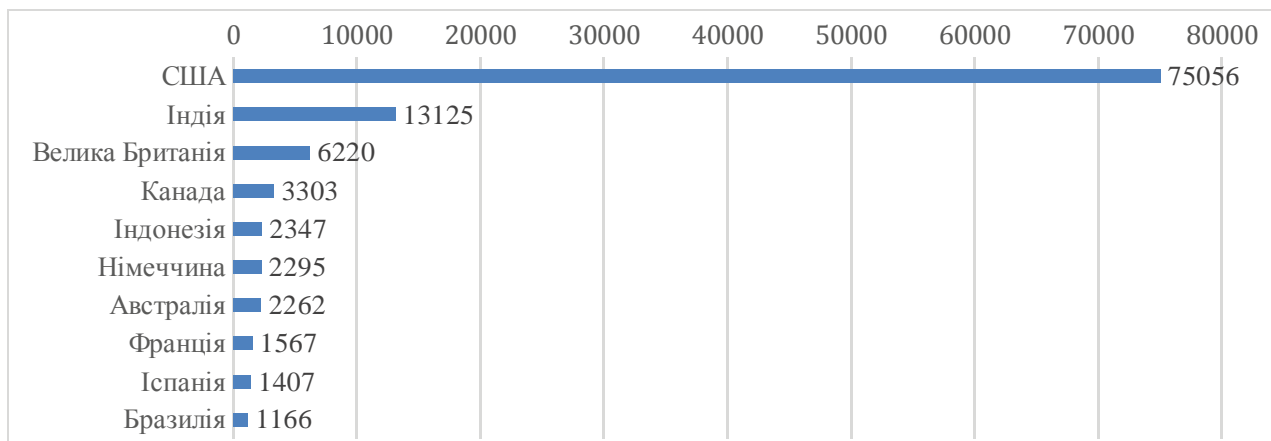

Рис. 1. Кількість стартапів в країнах-лідерах станом на кінець 2022 р.
Джерело: складено автором за [3]

Отже, сьогодні процеси створення стартапів у світі динамічно розвиваються. Україна також має активно включатися в ці процеси, створювати сприятливе економічне середовище, екосистему інновацій, що дозволить забезпечити базис її повоєнного економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хаустов М.М. Стартапи: сутність, класифікація та роль в економіках країн світу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 198-211. DOI: 10.32983/2222-4459-2023-7-198-211
2. Tracxn: Driven by startup data. URL: www.fortuneindia.com
3. Startups disrupting industries and changing the world – and doing it all at scale. URL: <https://news.microsoft.com/en-cee/2022/09/20/startups-disrupting-industries-and-changing-the-world-and-doing-it-all-at-scale/>
4. Minaev A. Startup Statistics (2023): 35 Facts and Trends You Must Know. URL: <https://firstsiteguide.com/startup-stats/>
5. Хаустов М.М., Данько А.Т., Бондаренко Д.В., Юрченко О.К. Дослідження екосистем стартапів країн світу для забезпечення їх економічного зростання. *Бізнес Інформ*. 2022. № 8. С. 47-59. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-47-59>
6. Інтеграція освіти та науки в Україні на базі моделі університету майбутнього: монографія / за ред. В. Хаустової. Х.: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 424 с.
7. The best and worst countries for startups in 2023 / *BusinessTech*. 08.04.2023. URL: <https://businesstech.co.za/news/lifestyle/675579/top-10-best-countriesfor-startups-in-2023/>

Ходзицька В.
кандидат економічних наук, доцент
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СТРАТЕГІЧНА УПРАВЛІНСЬКА ЗВТНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ: ВПЛИВ РИЗИКІВ З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКА ВІЙНИ

Для досягнення успіху, особливо в умовах воєнних дій, організації повинні розвинути ефективний стратегічний облік на доповнення до вже існуючої системи управлінського обліку. Потреба у більшій підзвітності та законності змінюється протягом останніх десятиліть, що передбачає більше розкриття інформації про дії, що здійснюються організаціями. А отже поява цих нових моделей управління призвела до традиційної фінансової інформації. Крім того, після останньої економічної кризи організації почали страждати від зовнішнього тиску, щоб бути більш відповідальними в середовищі, в якому вони діють. У зв'язку з цим нефінанс

ова інформація в останні роки розглядається як альтернатива та пропонується у традиційних фінансових звітах, щоб задовольнити запити різних зацікавлених сторін з питань, що стосуються законності та підзвітності. Організація, корпоративне управління та соціальна відповідальність інформації є однією з найбільш затребуваних питань, особливо після постійних корупційних скандалів [3].

Незважаючи на це, баланс між фінансовою та нефінансовою прозорістю може бути корисним, забезпечуючи інформаційний потік, що представляє суспільний інтерес та дозволяє зацікавленим сторонам взаємодіяти з організацією та брати участь у прийнятті рішень. Крім того, більша інформаційна прозорість допомагає підтримувати постійний зв'язок між організацією та її зацікавленими сторонами, допомагаючи організації інформувати про свої дії та узаконювати свою поведінку.

Підзвітність, як засіб створення цінності та покращення залучення зацікавлених сторін, повинна бути впроваджена через нефінансову прозорість, розкриття разом із фінансовою інформацією в обох державних та приватних секторах. У зв'язку з цим більшість літератури про розкриття інформації в основному зосереджується на аналізі нефінансової інформації, що міститься у щорічному звіті приватного сектору; порівняльні дослідження щодо прийняття різних звітів у державному секторі; аналіз впровадження нових інтегрованих моделей розкриття інформації; та звітність про стійкість або розкриття інтелектуального капіталу в університетському секторі [3]. З іншого боку, були кілька досліджень, що аналізують мотивацію залучення зацікавлених сторін через соціальні медіа щодо приватного та державного сектору. Однак включення нефінансової та фінансової інформації менш вивчена, особливо в університетському секторі.

Більшість авторів вважають, що для задоволення очікування різних соціальних та правових питань, університети повинні встановлювати та підтримувати міцні та довготривалі стосунки з їх ключовими зацікавленими сторонами та прагнути їх залучити.

Протягом багатьох років розповсюдження фінансової інформації було однією з головних тенденцій в літературі. Відповідно до суворої нормативної бази у приватному секторі фінансова інформація досягла норми та загального визнання, тоді як докладаються зусилля дедалі більше сприяти поширенню нефінансової інформації в різних країнах.

Створення цінності для зацікавлених сторін стало ключовим питанням в управлінні підприємствами, таким чином, необхідності розкриття нефінансової інформації. Крім того, більша прозорість нематеріального капіталу стала вимогою більшої підзвітності, згідно з новими моделями управління. Тим не менше, завдяки вимогам більшої прозорості та підзвітності, а також безперервності конкуренції у досконалості, університети змушені сприяти більшій видимості своїх результатів, обов'язково включаючи більшу кількість нефінансових аспектів. Крім того, «управління легітимністю в значній мірі спирається на спілкування». Тому організації зацікавлені в стратегіях, які можуть підвищити рівень взаємодії між фірмою та суспільством, використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для того, щоб забезпечити зрозумілість зацікавлених сторін та схвалення діяльності, яку вони здійснюють. З урахуванням вищезазначеного, університети як основні інститути суспільства повинні підтримувати міцність і тривалість відносини з основними зацікавленими сторонами [3].

Неоднорідність практики звітності фірм, доводяться шляхом надання невичерпного списку заголовків, що використовуються для звітів, які містять частину (або всю) нефінансової інформації, що розкривається протягом періоду: річний звіт, річна консолідована та окрема фінансова звітність, фінансова звітність, річна фінансова звітність, інтегрований звіт, інтегрований річний звіт, звіт зацікавлених сторін, звіт про корпоративну відповідальність, звіт про корпоративне управління, звіт про стійкість, звіт з питань соціальної, етичної та стійкої діяльності, соціальний та екологічний звіт, комітет з соціальних та етичних питань звіт, звіт про управління ризиками та капіталом. Таку неоднорідність можна пояснити відсутністю узгодженості визначення NFR, що змушує фірми застосовувати та коригувати свої спеціальні практики розкриття інформації.

Отже, нефінансові звіти повинні розкривати діючу бізнес-модель, ризики, пов'язані з проблемами, згаданими у звітах управління та заходи з управління ризиками, політики та їх наслідки для такої діяльності, включаючи результати процесу належної перевірки.

Соціальна звітність, яка є однією з різновидів нефінансової звітності, відіграє особливу роль для держав та бізнес-структур (для створення їх привабливого іміджу, надійної репутації, залучення нових інвесторів, зміцнення довіри ділових партнерів та суспільства в цілому). Все більше вітчизняних компаній (з урахуванням найкращого зарубіжного досвіду) готують щорічні соціальні звіти.

В умовах глобалізації економіки та загострення кризових явищ виникає необхідність об'єднати зусилля держави, бізнесу та суспільства забезпечити умови для дотримання соціальної відповідальності, стабілізації економічного розвитку на різних рівнях управління.

Наступна проблема, яку потрібно вирішити після коригування умов складання та розкриття інформації про нефінансову звітність, це встановити контроль (внутрішній і зовнішній) над якістю та надійністю. Перш за все, такий контроль повинен бути організований самою компанією на рівні власної системи внутрішнього контролю, діяльності служби внутрішніх аудиторів. Головні процедури внутрішнього контролю доречні для зосередження на дотриманні нормативних актів (у тому числі міжкорпоративних) щодо складання нефінансової звітності, на механізмах формування та обробці, зберігання нефінансових даних, ризиках управління та оцінці ефективності заходів, вжитих для забезпечення умов для правильного складання нефінансової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Paper by Claire Jeffery with the support of Jade Tenwick and Ginevra Bicciolo. Editor: Filip Gregor, Head of Responsible Companies at Frank Bold Comparing the implementation of the EU Non-Financial Reporting Directive in the UK, Germany, France and Italy// URL <http://www.purposeofcorporation.org/comparing-the-eu-non-financial-reporting-directive.pdf>
2. Olena Petryk , Oleksii Kurylo, Oleksandra Karmaza, Vitalii Makhinchuk and Olga Martyniuk (2018). Non-financial reporting of companies and the necessity of its confirmation by auditors in Ukraine. Problems and Perspectives in Management, 16(2), 385-395. // URL <https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-282/non-financial-reporting-of-companies-and-the-necessity-of-its-confirmation-by-auditors-in-ukraine>
3. Laura Saraite-Sariene , Juana Alonso-Cañadas , Federico Galán-Valdivieso and Carmen Caba-Pérez Non-Financial Information versus Financial as a Key to the Stakeholder Engagement: A Higher Education Perspective Sustainability 2020, 12(1), 331// URL <https://doi.org/10.3390/su12010331>
4. Hervé Stolowy & Luc Paugam (2018) The expansion of non-financial reporting: an exploratory study, Accounting and Business Research, 48:5, 525-548 // URL <https://doi.org/10.1080/00014788.2018.1470141>

Стефанишин М. В.
аспірант кафедри фінансів імені В. Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

В умовах глобалізації та інтенсифікації міжнародних економічних зв'язків, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) стають ключовим інструментом для стимулювання економічного розвитку багатьох країн. Для України, що переживає військові дії, ПІІ мали особливе значення у контексті відновлення економіки.

Вчені аналізують інвестиційну привабливість на всіх етапах системи управління та виокремлюють чинники, які формують інвестиційний клімат на рівні країни, регіону та економічних суб'єктів.[1]

Вперше на етапі незалежності питання вирішення проблеми повоєнного відновлення постали після 2014 року. Україна зіткнулася з рядом економічних викликів, викликаних військовим конфліктом. Велика частина інфраструктури була знищена, що спричинило зниження виробництва та експортних потоків.

Прямі іноземні інвестиції відіграють критично важливу роль у відновленні економіки України після військових дій у всіх напрямках.

Саме за рахунок інвестицій можливо відновити та побудувати нові дорожні мережі, мости, аеропорти та залізниці. Зокрема, інвестиції в дорожній сектор сприятимуть поліпшенню транспортних зв'язків, що, у свою чергу, стимулюватиме внутрішню та зовнішню торгівлю.

Прямі іноземні інвестиції допомагатимуть відновити зруйновану енергетичну інфраструктуру, а також сприяли розвитку відновлюваних джерел енергії. Зокрема, залучення інвестицій в сектор сонячної та вітрової енергії сприяло диверсифікації енергетичних ресурсів та зниженню залежності від імпортованих видів палива.

Важливого значення матимуть інвестиції в агросектор, які зосереджуватимуться на відновленні та модернізації сільсько-господарського виробництва. Завдяки ПІІ фермери зможуть придбати новітню техніку, впровадити передові технології вирощування та зберігання урожаю, що підвищить продуктивність та якість продукції.

Інвестиції сприятимуть відновленню промислового виробництва, зокрема у металургійній, хімічній та машинобудівній галузях. Це не лише допоможе збільшити внутрішнє виробництво, але і покращить якість товарів для експорту.

Загалом, ПІІ сприятимуть не лише фізичному відновленню економіки, але і її модернізації, завдяки чому Україна зможе покращити своє становище на міжнародному ринку та забезпечити стабільність внутрішнього ринку.

Основними інвесторами в Україну в першу чергу стануть країни Європейського Союзу, США, Канада та Японія. Зокрема, значний внесок у відновлення продовжуватиме робити Міжнародний валютний фонд через кредитні програми.

Протягом 2019–2021 років найбільший обсяг іноземних інвестицій припав на промисловість, що складає 35,9% від загального обсягу. На другому місці знаходиться переробна промисловість із 16,6%, за нею іде добувна промисловість і розробка кар'єрів із показником 15,4%. Сільське господарство займає 10% інвестицій, оптова і роздрібна торгівля - 5,8%, фінансовий та страховий сектор - 5,7%. Галузі, які забезпечують енергетику (3,9%) та оперують нерухомістю (3,1%), займають наступні позиції в рейтингу. Менше уваги іноземних інвесторів привертають галузі транспорту і логістики (1,5%), будівництва (0,7%), адміністративних послуг (0,7%), охорони здоров'я (0,3%), готельного бізнесу та ресторанного (0,3%). Найменший інтерес представляють сфери водопостачання та каналізації, обробки відходів (0,1%), а також культурно-розважальний сектор (0,1%). Так, за перший квартал 2023 року притік ПІІ склав 1,1 млрд доларів США та сформувався за рахунок реінвестування доходів. Інструменти участі в капіталі склали 128 млн доларів США, боргові інструменти (-64) млн доларів США.[2] Станом на 31.03.2023 року, загальний обсяг прямих інвестицій в Україну складає 53 млрд доларів США.

Прямі іноземні інвестиції в Україну матимуть ряд переваг, але не можна оминати проблеми. Зокрема до позитивних аспектів варто віднести створення робочих місць. Залучення іноземного капіталу сприятиме відкриттю нових підприємств і розширенню існуючих, що в свою чергу забезпечить створення нових робочих місць та зменшення рівня безробіття.

Іноземні компанії часто впроваджують новітні технології та стандарти виробництва, підвищуючи продуктивність та якість продукції.

ПІІ можуть спрямовуватися в різні сектори економіки, що сприяє її диверсифікації і зменшенню залежності від конкретних галузей. Інвестиції сприяють введенню міжнародних стандартів якості, що поліпшує позиції українських товарів на зовнішніх ринках.

Проте, варто наголосити і на проблемах, які можуть виникнути.

Серед них - відтік капіталу. Прибуток від діяльності іноземних компаній може виводитися з України у вигляді дивідендів, що зменшує національний дохід. Великі іноземні корпорації можуть витіснити місцевих виробників, створюючи монопольне становище на ринку. Залучення ПІІ може збільшити залежність України від глобальних економічних коливань та політики інвесторів.

Загалом, прямі іноземні інвестиції мають як позитивний, так і негативний вплив на економічний розвиток України, що вимагає грамотної державної політики та регулювання.

Прямі іноземні інвестиції відіграють важливу роль у відновленні економіки України після війни. Це є ключовим фактором для забезпечення стабільності, розвитку та модернізації країни в складний період. Та необхідно враховувати й можливі негативні наслідки, що вимагають більш детального регулювання та контролю з боку держави.

Питання залучення інвестицій є центральним у стратегії державної інвестиційної політики. Безумовно, після завершення військових дій орієнтири інвестицій підлягатимуть переосмисленню як у контексті галузевої спрямованості, так і з урахуванням регіональних особливостей. У зв'язку з цим Україна має розробити довготривалу програму привернення зовнішнього капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Венгуренко Т. Г., Плахотнюк В. В. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 103–111. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.131
2. Тимоць М.В., Стахів Г.І. Фінансові аспекти залучення іноземних інвестицій в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-70>

АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Сталий розвиток аграрного сектору економіки безпосередньо залежить від його забезпечення фінансовими ресурсами. В сучасних умовах господарювання для великої кількості аграрних підприємств України значною проблемою виступає нестача власних фінансових ресурсів а також недоступність для них джерел зовнішнього фінансування. Розвиток аграрного сектору виступає ключовим елементом розвитку соціально орієнтованої економіки країни, створення дієвого аграрного ринку, входження країни до світового економічного простору.

Фінансові джерела посідають важливе місце в організації кругообігу грошових коштів, що забезпечує майнову та економічну самостійність, фінансову стійкість аграрної галузі.

За площею сільськогосподарських угідь на душу населення та ріплі Україна посідає друге місце після Канади та США і в 2,5 рази перевищує показники ЄС. Завдяки родючості землі виробництво зернових на душу населення на 10-15% вище, ніж у США та Канаді, і приблизно втричі вище, ніж в ЄС. Водночас, внаслідок необмеженого щорічного збільшення експорту зернових до ЄС з 2013 року, споживання зернових для внутрішнього виробництва скоротилося з 32% до 11,6%, замість 40-50% для країн ЄС з експортом зернових з дому та з України та інших країн [1].

Проте виходячи з цього, Україна має нижчі показники виробничо-економічної діяльності в порівнянні з провідними країнами світу (табл.1).

Виробництво валового внутрішнього продукту в розрахунку на одного жителя України у шість разів менше, ніж у Польщі та у 12 разів – ніж у країнах ЄС.

Загалом на розвиток АПК у 2022 році пропонувалося надати таку підтримку:

- виключно малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 мільйонів євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 000 га;
- компенсація відсоткової ставки за залученими кредитами;
- максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить 50 млн грн;
- термін дії кредиту становить 6 місяців;

Таблиця 1

**Результати виробничо-економічної діяльності провідних країн світу та України
в 2019-2020 маркетинговому році**

Показники	Країни				Країни ЄС
	США	Канада	Польща	Україна	
ВВП на одну особу, тис. дол. США	64,3	46,3	15,4	2,6	33,0
Додана вартість на 1 га, дол. США	1072	684	1342	350	2433
Середня зарплата населення, дол. США	2942	2692	842	383	1761
Споживання на одну особу населення за рік, кг:					
м'яса і м'ясних продуктів	90,7	84,0	71,9	45,6	69,8
з нього свинина	23,0	37,0	41,0	13,0	31,3
Споживання молока, кг	276	428	279	185	257

Джерело: складено автором за даними [1]

- кредитування надається для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану;
  - для отримання кредитування суб'єкт підприємництва також повинен бути сільськогосподарським товаровиробником у значенні, наведеному в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України»;
  - встановлено максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80%[2].
- З метою збільшення фінансування в аграрному секторі економіки доцільно визначити стратегічні напрями його вдосконалення:
- розвивати національну систему сільськогосподарського кредитування та підвищувати ефективність роботи банківських установ;
  - комплексна підтримка банківського капіталу;
  - забезпечити доступ агровиробників до кредитних ресурсів та підвищити довіру позичальників до системи аграрного кредитування;
  - організація системи сільськогосподарського кредитування.

Наразі існують всі умови для створення національної системи сільськогосподарського кредитування. Для цього необхідно розробити та прийняти Закон "Про систему сільськогосподарського кредитування" та визначити основні напрямки її розвитку:

- створення системи сільськогосподарського кредитування, в якій важливу роль відіграють земельні банки та сільськогосподарські кредитні кооперативи, що надають кредити сільськогосподарським підприємствам під заставу майбутніх врожаїв;
- державні кредити сільськогосподарським підприємствам з місцевих бюджетів;
- дозволити земельним банкам випускати гарантовані державою цінні папери та створювати статутний капітал для всієї системи сільськогосподарського кредитування;
- можливе поетапне відшкодування державної частки земельними банками та сільськими кредитними спілками;
- рекомендувати земельним банкам відновити короткострокове кредитування заготівельних та переробних підприємств через систему сільськогосподарського кредитування для покриття поточних платежів, а також відновити авансування сільськогосподарських підприємств за договорами закупівлі сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Піддубняк В. Житниця Європи чи сировинний придаток? Сільські вісті. 2021 року 6 липня № 49 (19897). URL: <http://silskivisti.kiev.ua/19897/print.php?n=49238>.
2. Держава запроваджує додаткові заходи підтримки аграріїв в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/220443.html>

ПРІОРИТЕТИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ З ВИРОБНИЦТВА ЦЕМЕНТУ

В сучасних умовах корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) є невід'ємною складовою діяльності успішних компаній, оскільки, реалізуючи соціально відповідальні ініціативи, компанія зміцнює свої економічні позиції, а також покращує діловий імідж. Відтак визначення пріоритетних напрямків КСВ є важливим завданням, виконання якого забезпечить реалізацію компаніями стратегії сталого розвитку та забезпечення стійкої конкурентоспроможності в ринкових умовах. Особливої актуальності реалізація принципів КСВ набуває в сфері цементного виробництва, адже діяльність таких компаній здійснює значний вплив на навколишнє середовище, найманих працівників та місцеву громаду. Цементне виробництво споживає значні обсяги енергії і є джерелом викидів CO₂. КСВ допомагає зменшити негативний вплив цієї галузі на навколишнє середовище шляхом зменшення викидів в атмосферу, використання екологічно чистих технологій. КСВ компаній з виробництва цементу покращує також якість життя місцевого населення, створюючи робочі місця, інвестуючи кошти в розвиток закладів соціальної інфраструктури тощо.

Цементне виробництво в Україні формують такі компанії, як група CRH, ПрАТ «Івано-Франківськцемент», ПрАТ «Дікергофф Цемент Україна», ПрАТ «Кривий Ріг Цемент». Усі вони є членами Асоціації виробників цементу України, створеної із Української асоціації підприємств і організацій цементної промисловості «Укрцемент». Варто зауважити, що дотримання принципів КСВ відображається в місії Асоціації, відповідно до якої цементне виробництво позиціонується як провідна сила у сталому розвитку України [1].

CEMARK входить до складу компанії CRH — провідного виробника будівельних матеріалів у світі та найбільшого у Північній Америці та Європі. Група CRH (Cement Roadstone Holding) усвідомлює свою відповідальність перед суспільством і майбутніми поколіннями, тому впроваджує принципи сталого розвитку в усіх аспектах своєї діяльності. При цьому ключовими пріоритетами та амбіціями є безпека, охорона навколишнього середовища, працівники, підтримка місцевих спільнот, ділова етика [2].

ПрАТ «Івано-Франківськцемент» – це високотехнологічний потужний комплекс виробництв промисловості будівельних матеріалів, де виробляється більше 300 найменувань продукції, основні напрямки з яких цемент, шифер та гіпс. Основними аспектами КСВ ПрАТ «Івано-Франківськцемент» є:

- 1) надійність – тут працюють понад 2 тисячі людей, які мають доступ до найновіших технологій у галузі, а також можливість безперервно навчатися та вдосконалювати свої знання;
- 2) чесність – завдяки сучасному обладнанню і лабораторному контролю якості, компанія може гарантувати стабільні поставки та надійну продукцію; для компанії важливий стан довкілля, тож вона відповідально підходить до його використання;
- 3) розвиток – компанія постійно вчиться у передових світових виробництв, адже тільки завдяки постійному розвитку ринок може зробити якісний стрибок угору [3].

Дікергофф Цемент Україна є Східним підрозділом Дікергофф, що входить до складу Buzzi Unicem. Компанія має довгострокове бачення розвитку бізнесу та бере на себе зобов'язання щодо сталого розвитку, що підтримується високоякісними виробничими потужностями. Дікергофф в Україні прагне створювати цінність через інновації та досвід перевірений роками, які лежать в основі ефективності операційної діяльності [4].

ПрАТ «Кривий Ріг Цемент» усвідомлює, що довготривалий успіх неможливий без серйозного ставлення до сфери соціальної відповідальності. Компанія приймає зобов'язання по відношенню до професійної безпеки і здоров'я співробітників, як невід'ємну частину своєї діяльності. Пріоритетом КСВ є також виконання всіх природоохоронних вимог, постійний пошук і реалізація проектів, що призводять до зменшення впливу на довкілля [5].

Таким чином, компанії з виробництва цементу в Україні активно впроваджують КСВ в господарську діяльність. Однак пріоритетні напрямки соціально відповідальних ініціатив різняться, адже визначаються місією компанії, її стратегічними та тактичними цілями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація виробників цементу України. URL: <http://ukrcement.com.ua/golovna/pro-nas.html>
2. CEMARK. Про компанію. URL: <https://cemark.ua/prioriteti>
3. ПрАТ «Івано-Франківськцемент». Про компанію. URL: <https://www.ifcem.if.ua/pro-kompaniyu/>
4. Dyckerhoff Ukraine. Про компанію. URL: <https://www.dyckerhoff.com.ua/about-us>
5. «Кривий Ріг Цемент». КСВ. URL: <https://krcement.com/ohorona-prazy.html>

УДК 33.021: 33.012.324

Амбарчян М. С.
к.е.н., доцент
Березкін І. М.

аспірант кафедри менеджменту та інноваційного провайдингу ПВНЗ “Європейський університет”

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК В НАЛАГОДЖЕННІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Досвід найуспішніших в соціальному, політичному та економічному контекстах державних систем світу (зокрема, Норвегії, Данії, Швеції, Фінляндії, Франції) показує, що сталий розвиток суспільства може бути забезпечений лише за гармонійного поєднання регульованої капіталістичної економіки та широкої соціальної підтримки вразливих прошарків населення. Стабільність і прозорість податкової системи країни є одним із факторів, що забезпечують своєчасність і повноту податкових надходжень бюджету і, як наслідок, повноцінне фінансування суспільно значущих послуг та високий рівень добробуту громадян.

Глибока інтеграція податкових злочинів та злочинів у сфері відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, є однозначним фактом: суб'єкти господарювання, які здійснюють незаконні фінансові операції для обслуговування кримінального бізнесу, в переважній більшості, не є сумлінними платниками податків по своїм “легальним” напрямкам діяльності, які є “ширмою” для кримінального бізнесу.

Сучасні дослідження з проблематики ухилення від сплати податків висвітлюють широкий спектр питань, а саме використання закордонних юрисдикцій резидентами ЄС, здійснення фіктивних витрат шляхом інвестування у криптовалюту, використання особистих паспортних даних сторонніх осіб для приховування кінцевих бенефіціарів бізнесу [1]. Зокрема, підкреслюється тенденція швидкого пристосування зловмисників до нових обмежувальних заходів контролюючих органів. В українських дослідженнях питання податкових злочинів розглядається переважно в контексті використання офшорних зон, тобто сплати податків в іноземних юрисдикціях за низькими ставками [2, 3]. Проте, способи ухилення від оподаткування шляхом заниження бази оподаткування на території України за останні 5 років майже не були ґрунтовно досліджені.

Таким чином, виникає необхідність у вивченні іноземного і вітчизняного досвіду виявлення податкових злочинів, що вчиняються суб'єктами господарювання, та розробці аналітичного забезпечення фінансового моніторингу для попередження схем уникнення/ухилення від сплати податків в Україні.

З огляду на вище зазначену мету, установи, що здійснюють підвищення кваліфікації фахівців з фінансового моніторингу [4], можуть доповнити власні навчальні програми спеціальними дисциплінами. Такі дисципліни мають формувати у слухачів знання і навички щодо виявлення податкових злочинів суб'єктів господарської діяльності та встановлення зв'язку між податковими злочинами “легальних” підприємств та можливим відмиванням коштів, що здійснюється під прикриттям цих підприємств. Однією з таких дисциплін може стати “Аналіз бенефіціарної власності юридичних осіб”.

Завданнями дисципліни “Аналіз бенефіціарної власності юридичних осіб” є вивчення та засвоєння: досвіду країн світу у забезпеченні прозорості системи бенефіціарної власності; типових схем та механізмів приховування бенефіціарної власності для ухилення від оподаткування або відмивання (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом [5]; вимог до відображення структури власності юридичних осіб в Україні з метою запобігання ухиленню від оподаткування або відмивання (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом; навичок використання інформаційно-пошукових ресурсів для встановлення кінцевих бенефіціарних власників; ідентифікаторів, що використовуються для встановлення кінцевих бенефіціарних власників клієнта; напрямів розвитку механізмів забезпечення прозорості системи бенефіціарної власності.

Зміст навчальної дисципліни може включати такі теми: поняття бенефіціарної власності у міжнародному та національному праві; міжнародні стандарти з питань бенефіціарної власності; особливості інституту кінцевого бенефіціарного власника у розрізі організаційно-правових форм юридичних осіб; використання юридичних осіб з непрозорою структурою власності з метою відмивання коштів; особливості встановлення кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб; аналіз структури власності юридичних осіб в Україні; застосування бенефіціарної власності з метою оптимізації оподаткування в Україні.

Отже, вивчення запропонованої авторами дисципліни “Аналіз бенефіціарної власності юридичних осіб” може стати однією зі сходинок у підготовці висококваліфікованих фахівців з фінансового моніторингу та оподаткування, які, в свою чергу, сприятимуть розбудові системи протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schneider F., Enste D. H. The Shadow Economy. An International Survey. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 році. Міністерство економіки України : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 30.08.2023).
3. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2022 рік. Державна служба
4. фінансового моніторингу України : веб-сайт. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-dijalnist/2022-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2022-rik.html> (дата звернення: 30.08.2023).
5. Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу : Постанова Кабінету міністрів України від 02.09.2020р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.08.2023).
6. Амбарчян М. С., Амбарчян В. С. Аналіз структури власності корпорацій з метою встановлення кінцевих бенефіціарних власників. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2022. №2(92). С. 73-78.

УДК 338.43.02

Попова О. Л.*д.е.н., професор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

МОДЕРНІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ, НАУКИ І ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Міжнародне десятиліття науки для сталого розвитку 2024-2033 рр., проголошене ООН, має за мету активізувати використання людством науки для покращення життя у трьох вимірах сталості – економічного, соціального, екологічного розвитку у відповідь на складні виклики часу та для гарантування безпечного майбутнього для усіх [1]. Вчергове позиціонуються відповідні дії й в освіті для сталого розвитку (ООН проголосувала 10-літній план у цій сфері 2005-2015 рр.), адже наука і освіта є передумовою і пріоритетними засобами досягнення сталого розвитку.

Орієнтирами для модернізації аграрної політики України є Спільна аграрна політика (САП) ЄС, яка реформована на період 2023-2027 рр. згідно з засадами Європейського зеленого курсу (European Green Deal) 2019 р. та стратегіями – «Від ферми до виделки» (A Farm to Fork Strategy; скорочення використання у сільському господарстві хімічних пестицидів, добрив, антимікробних препаратів), щодо біорізноманіття (Biodiversity strategy; переведення оброблюваних земель у природні ландшафти, розширення органічного землеробства). Засадами аграрної модернізації є екоперебудова, декарбонізація і досягнення кліматичної нейтральності, формування сталої продовольчої системи, становлення зеленої архітектури тощо [2].

Модернізація відбувається за умови проведення реформ і впровадження інновацій та значною мірою каталізується певними подіями. Для України такими подіями стали отримання незалежності (почався період створення ринкових інститутів, інтегрування у міжнародне інституційне середовище), підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (активізація імплементації інститутів ЄС у національну економіку). Поштовхом для модернізації стає повоєнна відбудова за принципом «краще, ніж було» («build back better»). Оскільки війна та її важкі наслідки актуалізують злободенне завдання продовольчого забезпечення, то у контексті модернізації сільського господарства вважаємо за доцільне виважено реалізувати як продуктивізм для забезпечення необхідних потреб у сільгосппродукції, так і перехід на засади сталого розвитку з екологізацією виробництва і розв'язанням соціальних проблем сільгоспвиробників. У переліку екологічних завдань – оптимізація агроландшафтів зі зменшенням сільськогосподарського освоєння і розораності території, підвищення частки сінокосів і пасовищ, проведення залісення, досягнення нейтрального рівня деградації земель, поширення сталих способів господарювання тощо. Серед соціальних завдань – забезпечення доступу до землі як місця прикладання праці, належних доходів для сільгоспвиробників, підтримка сімейних фермерських господарств. Сталість аграрного розвитку значною мірою визначає продовольчу безпеку. За рік війни Україна опустилася на 71 місце серед 113 країн світу (2022 р.) у рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки, понизившись на 13 позицій з 2021 р., і найгірший стан – за критерієм «сталий розвиток та адаптація» (94-те місце, було 56).

Після проведення еколого-геохімічної оцінки, зонування пошкоджених і забруднених земельних ділянок фронтової і прифронтової території будуть визначені можливості їх використання: повернення в обробіток для вирощування агропродовольства чи то сільгоспсировини для виробництва біопалива; очевидно, знадобиться консервування «червоної зони» як непридатної через хімічне забруднення, наявність нерозірваних боєприпасів і відведення під лісонасадження (оскільки вартість меліорації перевищуватиме економічну цінність цієї землі).

Поєднання продукування з реалізацією зелених підходів у сільському господарстві характерне й для країн, які відчувають велику потребу у агропродовольстві. Китай проводить модернізацію і реалізує проєкт «Зелене відродження сільських районів»; використовується площа угідь вище «червоної лінії» (120 млн га) та переходять на сучасні технології їх обробітку. Як показник успіху модернізації подають досягнуте виробництво зерна на душу населення на рівні 483 кг, а міжнародний стандарт продовольчої безпеки – 400 кг, тоді як в Україні нормативом вважається 1 т зерна (для харчування населення, годівлі худоби та постачання на експорт).

У період десятиліття освіти для сталого розвитку (ОСР) країни схвалювали відповідні програми (зокрема, Національний план дій у сфері освіти про навколишнє середовище Філіппін), створювали національні координаційні органи (для прикладу, «Партнерство в освіті і дослідженнях з питань відповідального життя» у Норвегії), запроваджували дії більшою мірою на ранніх рівнях освіти. В Україні створено нову інтегровану навчальну програму для ОСР (а не доповнення до наявних, оскільки сталий розвиток у частині соціальних аспектів виходить за межі природничих наук) і запроваджено її у рамках загальноосвітньої школи. З часом відбулося масштабне впровадження ОСР у навчальні програми закладів вищої освіти, зокрема, навчальні дисципліни – «Основи сталого розвитку суспільства» у НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», «Стратегії сталого розвитку» в Ужгородському національному університеті, «Сталий розвиток» у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, «Економіка сталого розвитку» у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Луцькому національному технічному університеті, «Сталий розвиток аграрної сфери» у Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Проте не повністю сформовано належне інституціональне забезпечення розвитку ОСР. В умовах війни набуло актуальності підтримання функціонування і сталого розвитку закладів освіти; важкі наслідки можна зменшити, у т. ч. упроваджуючи основні принципи сталого розвитку для сфери освіти – трансформаційна дія, структурні зміни, технологічне майбутнє [3].

Через війну Україна понизилась у рейтингу Глобального інноваційного індексу 2022, посівши 57 позицію (у 2021 р. була на 49). За даними Європейського інноваційного табло (EIS), сумарний інноваційний індекс України становить 31% від середнього по ЄС [4]. Відносно сильними сторонами українських дослідницьких та інноваційних систем є визначений доволі високий рівень екологічних технологій, експорту наукомістких послуг, зайнятості у наукомісткій сфері. Тоді як слабкі сторони – це низький рівень новаторства, продажів інноваційної продукції, витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (англ. R&D) у державному секторі,

а також невелика кількість міжнародних наукових співпублікацій. Наведені дані акцентують види діяльності, на яких слід зосередити увагу і зусилля для покращення ситуації у сфері досліджень та інновацій.

Програмними областями науки для сталого розвитку (глава 35 Порядку денного на XXI століття від 1992 р.) визначено: укріплення наукової бази для цілей сталого розвитку; поліпшення наукового розуміння процесів, що відбуваються; удосконалення довгострокових наукових оцінок; створення наукового потенціалу і можливостей. І ці програмні завдання – на часі. Для забезпечення сучасного сталого розвитку аграрного сектору необхідні наукові дослідження і рекомендації щодо системного розвитку аграрної еко-номіки (якнайкраще вбудованя у екосистему як «дочірнього підприємства»), обмеження негативного впливу зміни клімату на сільське господарство, просування декарбонізації і розвиток карбонового землеробства з метою депонування вуглецю, збереження біорізноманіття при агрогосподаруванні. Екологічну тематику наукових досліджень для сталого аграрного розвитку важливо поєднувати з соціальною – забезпечення належних умов праці і доходів для сільгоспвиробників, розширення зелених робочих місць у агросфері тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. An International Decade of Sciences for Sustainable Development. 25 Aug. 2023. URL: <https://www.iybssd2022.org/en/an-international-decade-of-sciences-for-sustainable-development/>
2. Попова О.Л., Панкратова Л.Л. Зелена архітектура САП ЄС: орієнтири для розбудови при повоєнному відновленні України. *Економіка України*. 2023. № 8. С. 78–96. doi.org/10.15407/economyukr.2023.08.078
3. Education for sustainable development: a roadmap. UNESCO. 2020. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802.locale=en>
4. European Innovation Scoreboard 2023, Publications Office of the European Union, 2023. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/119961>.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК СУЧАСНА ДЕТЕРМІНАНТА СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

Разом із глобалізацією зростає інтенсивність пересування людей, а економічна діяльність стала все більш взаємопов'язаною. Розмах і наукові дослідження міжнародної міграції досягли безпрецедентного рівня. Глобальний договір ООН щодо безпечної, впорядкованої та законної міграції визнає, що міграція була частиною людського досвіду протягом всієї історії, та є джерелом процвітання, інновацій та сталого розвитку в нашому глобалізованому світі [1]. У цьому процесі міжнародна мобільність інтелектуальних мігрантів стає критично важливою для підвищення конкурентоспроможності економіки шляхом забезпечення стійкості бізнесу.

Історично компанії розробляють стратегії залучення та утримання висококваліфікованих працівників. У наш час у конкурентному бізнес-середовищі мати талановитих і компетентних працівників складніше, ніж матеріальні ресурси, оскільки навички вважаються найціннішим активом для бізнесу [2]. З кінця 1990-х років висококваліфікований персонал набув значення фундаментальної основи для успішної побудови економіки знань [3]. Сьогодні саме талант вважається ключовим фактором для того, щоб суб'єкти господарювання залишалися конкурентоспроможними, успішними та стійкими в своєму розвитку.

Інтелектуальна імміграція може допомогти бізнес-середовищу залучити талановитих фахівців з інших країн, що сприяє розвитку інновацій та підвищенню продуктивності діяльності. Такі процеси позитивно впливають на стійкість бізнесу, особливо у сферах, де знання та креативність є ключовими факторами успіху. Фахівці з різних культур, мов та фахових галузей можуть принести свіжі ідеї та перспективи, що сприяє стійкому розвитку бізнесу. Різноманіття поглядів і досвіду допомагає виникненню нових ідей, підходів та способів розв'язання проблем, що підвищує креативність та інноваційний потенціал бізнесу.

Інтелектуальна імміграція також допомагає заощадити кошти на навчання нових працівників. Якщо суб'єкти господарювання працевлаштовують вже підготовлених фахівців з відповідним рівнем знань та навичок з інших країн, це знижує витрати на проведення різноманітних тренінгів та професійну підготовку персоналу.

Відтак, для забезпечення спрямованості інтелектуальних міграційних трансфертів у секторі малого та середнього бізнесу необхідно вдосконалити бізнес-середовище, зосередитися на інноваційно-технологічній стійкості, підвищити виробничу безпеку, розпочати цифрову трансформацію стратегічних галузей економіки і розвивати інноваційну інфраструктуру. Також важливо працювати над зближенням соціально-економічних умов України та основних країн-реципієнтів інтелектуального міграційного капіталу, гармонізувати інформаційно-аналітичні ресурси для ефективного регулювання міграційних трансфертів між Україною та Європейським Союзом [4].

Водночас вплив інтелектуальної міграції на стійкість бізнесу повинен розглядатися в контексті загальних економічних, соціально-культурних та політичних чинників. Наприклад, прибуття висококваліфікованих працівників з-за кордону може створювати додатковий конкурентний тиск на ринку праці і збільшувати конкуренцію за робочі місця, особливо з високим рівнем оплати праці [5]. Це може мати негативний вплив на місцевих працівників, особливо на тих, у кого менша конкурентоспроможність або нижчий рівень кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, A/RES/73/195. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/451/99/PDF/N1845199.pdf?OpenElement>
2. Săniuță, A., & Jianu, M. M. (2022). Brain gain-return migration stimulation public policies. An innovative approach using corporate managerial tools strategies. *Romanian Journal of Society and Politics*, 16(1).
3. Wang, H., & Miao, L. (2019). China's Talent Attraction Policies in the Present Age. In *China's Domestic and International Migration Development*, 169-184. Springer, Singapore.
4. Карапінка М.І., Мульський В.Я. Міграційний капітал як детермінанта резилентності бізнесу в умовах воєнного стану. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Львів, 2 березня 2023 р.) : тези доповідей. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2023. С.63-65.
5. Edo, A. (2019). The impact of immigration on the labor market. *Journal of Economic Surveys*, 33(3), 922-948.

УДК 339.9

Онопрієнко Ю. Ю.
аспірант кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО

В сучасних умовах економічного розвитку країн світу, в умовах цифровізації економік банківська система, як одна зі складових елементів ринкової економіки, потребує модернізації. Комп'ютеризація та інформатизація глобальних ринків і цифрові технології сприяли революційним змінам у банківському бізнесі та появі не лише новітніх банківських послуг [1, с.19].

Для економічного зростання країни однією з необхідних умов є розвиток стабільної банківської системи. З метою впровадження швидких інновацій у банківському секторі, підвищення конкурентних позицій на ринку необхідно модернізувати банківську систему, а саме оновити її та сприяти запровадженню цифрової трансформації.

Модернізація банківської системи – це процес оновлення, зміни ІТ-інфраструктури фінансової установи, що дозволяє банкам підвищити операційну ефективність, гнучкість і масштабованість, отримати доступ до нових основних технологічних можливостей і надати клієнтам кращий банківський досвід.

Традиційні банки переосмислюють свої стратегії, щоб задовольнити очікування клієнтів, що швидко змінюються та більш ефективно конкурувати з конкурентами, які користуються цифровими фінансовими технологіями. Банки як суб'єкти ринкової економіки не тільки відіграють провідну посередницьку роль між усіма секторами економіки, але й відіграють важливу роль у фінансовому житті своїх клієнтів. В ХХІ ст. саме персоналізований підхід до клієнтів спонукає їх використовувати такі технології, як штучний інтелект, і навіть співпрацювати з конкурентами, щоб підвищити цінність, яку вони забезпечують, і свою диференціацію.

В залежності від різних критеріїв, які характеризують банківську систему (наприклад, розмір установи, рівень цифровізації банку, архітектура інформаційних технологій, використовувані банківські платформи тощо) запропонуємо три основних шляхи модернізації банківської системи, як виклики цифрової економіки:

- запровадження інноваційних технологій для більшого зростання ефективності банківських програм, залучення нових клієнтів;
- повна програма трансформації банківської діяльності, імплементація цифрових можливостей;
- поступова трансформація для великих банківських систем, запроваджуючи нові ІТ-технології, що допомагає забезпечити кращий розподіл ресурсів і бюджетів і досягти кращого результату.

Також відзначимо, що за даними Fortune Business Insights, у 2022 році світовий ринок основного банківського програмного забезпечення оцінювався в 12,5 млрд дол. США, а до 2029 року, за прогнозами, зросте до 40,67 млрд дол. США із середньорічним зростанням 18,3% за прогнозований період [2]. Це означає, що застарілі платформи, які використовуються банками стають дорогими в обслуговування, вони не достатньо гнучкі, і вони не можуть впоратися з багатьма вимогами до цифрового досвіду. Крім того, застарілі платформи не розроблені для таких нових регуляторних ініціатив, як відкрите банківське обслуговування.

Основними факторами, що обумовлюють необхідність модернізації основного банківського бізнесу є [3]:

- зростання нових банківських продуктів і каналів, що потребує використання масштабованих і стійких сучасних основних банківських систем, здатних обробляти будь-яку кількість транзакцій і платежів у каналі продукту;
- застарілі системи, які потребують оновлення, оскільки неможливо їх поєднати з сучасними через внутрішню несумісність;
- зниження витрат, завдяки підвищенню внутрішньої ефективності використання ІТ технологій;
- підвищення рівня конкуренції, що відбувається на основі новітніх, інформаційних банківських систем, що призвело до формування одного із найбільш конкурентоспроможних секторів бізнесу;
- відповідність нормативним вимогам, що відбувається через гнучкість та більш швидкої адаптації в банківській системі;
- орієнтація на клієнта, що покращує їх рівень обслуговування;

Отже, процес і прийняття необхідних рішень в банківській системі в першій чверті ХХІ ст. є багатограним, але ключовим стратегічним елементом виступає модернізація основної банківської системи. Надійний фундамент для майбутніх інновацій і конкурентних переваг буде створено завдяки оновленим основним системам, які забезпечують гнучкість і обробку даних у реальному часі. Банки мають можливість переоцінити свою основну бізнес-модернізацію та втілити це бачення в реальність, оскільки інструменти, які сприяють відновленню основної діяльності, стають кращими та більш зрілими.

Модернізація банківської системи є необхідною як виклик економічного розвитку сьогодення. Вона спрямована, в першу чергу, на задоволення клієнтів. Завдяки ІТ технологіям, штучному інтелекту підвищується рівень конкурентоспроможності банківських установ на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюблюк О. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. Світ фінансів 3(60)/201, С.8-25. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1241/1244>
2. Market Research Report. Core Banking Software Market Size. Fortune business insights, 2023. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/core-banking-software-market-104392>
3. Core Banking System: Key Factors Affecting its Modernization and the Leading Trends. Aspire systems, 2023. URL: <https://blog.aspiresys.com/banking-and-finance/core-banking-system-key-factors-affecting-its-modernization-and-the-leading-trends/#:~:text=Banking%20modernization%20enable%20banks%20to,better%20banking%20experiences%20to%20customers>

Чернявська І. М.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Берлізов Ю. Е.
здобувач вищої освіти
 Дніпровський державний технічний університет

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Одним з підходів до розуміння сутності об'єктів інноваційної інфраструктури є ресурсний. Відповідно до нього, центром утворення об'єктів інноваційної інфраструктури є «м'які» складові, а саме кваліфіковані кадри, сервіс, нові технології, інформаційне забезпечення, капітал для проведення сучасних досліджень, мережа телекомунікацій [1].

Аналіз підходів до розуміння сутності об'єктів інноваційної інфраструктури, мети їхньої діяльності дозволяє стверджувати, що їм притаманні такі ознаки:

- відкритість (постійна взаємодія із зовнішнім середовищем);
- цілісність (всі складові пов'язані між собою та утворюють цілісну науково-виробничу структуру);
- самоорганізованість (науково-дослідні, промислові та інші організації самоорганізуються на основі спільної інфраструктури та інформаційної мережі, певної спеціалізації);
- гнучкість (перерозподіл ресурсів, утворення нових суб'єктів наукової, науково-технічної та промислової діяльності);
- емерджентність (їм притаманні якості, які виникають у результаті синергетичного ефекту від взаємодії окремих складових, додатковий ефект їхньої взаємодії);
- цілеспрямованість (логіка функціонування та розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури завжди спрямована на досягнення певної мети);
- ресурсоемність (функціонування та розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури потребує значних капітальних та ресурсних інвестицій);
- здатність до розвитку (спроможність моделювати різні варіанти напрямків розвитку, прогнозувати їх результати, вибрати найбільш оптимальний тощо);
- унікальність (діяльність об'єктів інноваційної інфраструктури не може бути цілком скопійована та використана конкурентами);
- обмежена керованість (роль органів управління обмежується створенням базової інфраструктури, вирішенням різних організаційних питань, стимулювання науково-дослідної діяльності та сприятливого економічного клімату).

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» від 22 травня 1996 р. №549 (поточна редакція від 25.08.2004 р., підстава–1082-2004-п) визначено, що «метою створення інноваційної структури є інтенсифікація розроблення, виробництва та впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції із спрямуванням взаємоузгоджених дій наукових організацій, закладів освіти, промислових підприємств та інших суб'єктів на задоволення потреб внутрішнього ринку і нарощування експортного потенціалу країни. Ця мета досягається шляхом державного регулювання інноваційної діяльності з реалізацією принципу свободи підприємництва в цій сфері» [2].

Інноваційні структури різних типів відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності інноваційної діяльності. Інструменти та механізми регулювання інноваційної діяльності, формування інноваційної системи є складовими державної інноваційної політики. Технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів є складовими підсистемами інноваційної інфраструктури національної інноваційної системи.

На сьогодні, однією з причин зниження рівню технологічного та інноваційного потенціалу національної економіки є нерозвинена інноваційна інфраструктура. Отже, у повоєнний час, основним завданням щодо розвитку національної інноваційної системи у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури, є, зокрема: забезпечення розвитку системи фінансово-кредитної підтримки реалізації конкурентоспроможних науково-технічних та інноваційних програм і проєктів; забезпечення розвитку виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури; створення умов для трансферу технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочарова Ю.Г. Розвиток інноваційної інфраструктури національної економіки: теорія і практика: автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2019. 50 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» № 549 від 22.05.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.09.2023).

УДК 339.138:332.146.2

Пенькова О. Г.*д.е.н., професор, завідувач кафедри маркетингу
Уманський національний університет садівництва*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України спровокувало масштабні міграційні процеси. За різними оцінками від шести до восьми мільйонів українців виїхала за межі країни та понад п'ять мільйонів осіб були змушені покинути власні домівки і знайшли прихисток всередині країни. З урахуванням масштабів руйнувань на територіях у зонах активних бойових дій масове повернення цих громадян відразу після перемоги України неможливе. Основні передумови повернення біженців після війни включають: забезпечення безпеки; соціальну та економічну стабільність (відновлення інфраструктури, наявність робочих місць і можливостей для соціальної адаптації); наявність та доступність житла; доступ до освіти і медичних послуг тощо. Зрозуміло, що в масштабах держави процес повернення біженців вимагатиме координації зусиль між різними агентствами та організаціями, що займаються біженцями, за співпраці з міжнародними інституціями, які можуть забезпечити підтримку та ресурси для процесу повернення біженців. Водночас значну роль у цих процесах відіграватиме і кожна окрема територіальна громада, її навички використання концепції маркетингу території.

Маркетинг території, також відомий як маркетинг місць – це маркетингова стратегія, спрямована на просування та покращення іміджу, привабливості та конкурентоспроможності певної географічної території, наприклад, міста, регіону чи навіть країни. Основною метою маркетингу території є залучення відвідувачів, мешканців, інвесторів, бізнесу та інших зацікавлених суб'єктів до певної території. Ключовими аспектами та завданнями маркетингу території є:

- сприяння розвитку туризму: маркетинг території часто має на меті стимулювати туризм, підкреслюючи природну красу регіону, його культурну спадщину, історичні пам'ятки та рекреаційні можливості. Це може призвести до збільшення доходів від туризму та створення нових робочих місць;
- залучення інвестицій: території використовують маркетингові стратегії для залучення іноземних та внутрішніх інвестицій у різні сектори, включаючи нерухомість, технології та виробництво. Це може стимулювати економічне зростання та розвиток;
- створення позитивного іміджу: маркетинг території прагне створити позитивне сприйняття території у свідомості цільової аудиторії, покращуючи її загальний імідж та репутацію;
- промоція культури та подій: багато регіонів просувають свої унікальні культурні цінності, фестивалі та події, щоб привабити відвідувачів та мешканців. Це можуть бути музичні фестивалі, кулінарні заходи та культурні свята;
- просування бізнесу та торгівлі: маркетинг території може також зосереджуватися на просуванні бізнес-середовища, торговельних можливостей та промислових кластерів у регіоні з метою залучення бізнесу та стимулювання економічної активності;
- співпраця та залучення зацікавлених сторін: успішний маркетинг території вимагає співпраці між державним і приватним секторами, місцевими громадами та різними зацікавленими сторонами для ефективного узгодження зусиль і ресурсів;
- якість життя: деякі кампанії маркетингу території наголошують на високій якості життя в конкретній місцевості, акцентуючи увагу на таких факторах, як охорона здоров'я, освіта, безпека та приємне середовище проживання, щоб привабити мешканців та кваліфікованих фахівців.
- розвиток інфраструктури: маркетингові зусилля можуть підкреслити інвестиції в інфраструктурні проекти, такі як транспортні системи, аеропорти та міський розвиток, щоб зробити територію більш привабливою для інвесторів та мешканців;
- сталий розвиток та екотуризм: маркетинг території може наголошувати на сталому розвитку, екологічних практиках та ініціативах у сфері екотуризму, щоб привабити екологічно свідомих відвідувачів та інвесторів;
- цільове просування: маркетинг території часто передбачає сегментування цільових аудиторій, будь то туристи, бізнес або мешканці, та адаптацію маркетингових кампаній до їхніх конкретних потреб та інтересів.
- Таким чином маркетинг території - це багатогранна стратегія, яка має на меті позиціонувати певну територію як привабливу дестинацію для різних цілей, від туризму та інвестицій до проживання та розвитку бізнесу. Він передбачає поєднання промоційних заходів, брендингу та стратегічного планування для досягнення поставлених цілей.

Водночас практичне використання концепції маркетингу території під час війни має цілу низку обмежень і складнощів:

- безпека та гуманітарні аспекти: під час війни пріоритетом має бути безпека громадян і захист їхнього життя. Розповсюдження маркетингових повідомлень і залучення туристів або інвесторів може відвернути увагу від нагальних гуманітарних потреб і безпеки. Наприклад, 19 серпня 2023 року у Чернігівському драмтеатрі проходила виставка дронів, коли в нього влучила російська ракета. В цей момент там було багато цивільних громадян [1]. Наслідком непродуманих дій стали численні жертви серед цивільного населення;
- ресурси: війна зумовлює дефіцит ресурсів, і виділення коштів на маркетинг території може бути недоцільним у таких умовах, коли потрібні кошти для допомоги військовим на фронті, гуманітарної, медичної допомоги та відновлення інфраструктури. Так, новини про масштабні закупівлі, ремонти доріг чи реконструкції транспортних розв'язок заповнили стрічки новин, тому що обсяги капітальних видатків місцевих бюджетів у 2023 році повернулися до довоєнного рівня. Наприклад, влада Житомира вирішила

витратити 70 млн грн на реконструкцію стадіону, Львова – 1 млн грн на озеленення Личаківського району, Луцька – 1,5 млн грн на придбання квітів [2]. Все це викликало хвилю роздратування серед українців, значна частина з яких вважає, що місцева влада не вміє обирати пріоритети для витрачання бюджетних коштів;

- репутаційні ризики: війна може створювати серйозні репутаційні ризики для території. Використання маркетингових прийомів за часів конфлікту може викликати негативну реакцію та звинувачення у спробах притягнення вигоди з лиха;
- психологічні аспекти: громадяни, які перебувають у зоні конфлікту, можуть відчувати стрес і тривожність. Маркетингові повідомлення, які не враховують психологічний стан населення, можуть бути неефективними або навіть сприйматися як неприйнятні.
- міжнародне сприйняття: спроби проводити маркетинг території під час війни можуть викликати негативні реакції з боку міжнародної спільноти та інших країн, що може вплинути на міжнародні відносини та допомогу.

Отже, концепція маркетингу території під час війни має бути використана з великою обережністю і з урахуванням пріоритетів безпеки та гуманітарної допомоги. Головним завданням воєнного часу є захист життів і забезпечення безпеки громадян, а маркетингові та комунікаційні дії мають бути підпорядковані цій меті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денькович Я. Ракетний удар по Чернігову: окупанти вгнали по театру, де проходила виставка дронів – подробиці, фото. *ТСН*. 2023. URL: <https://tsn.ua/ato/raketniy-udar-po-chernigovu-okupanti-vgatali-po-teatru-de-prohodila-vistavka-droniv-foto-2393764.html>
2. Вінокуров Я. У країні війна, а влада робить ремонт. Чи можна витратити ці гроші на армію? *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/18/702312/>

УДК 657.62

Шуста А. О.*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна***Шубіна С. В.***к.е.н, доцент кафедри обліку та оподаткування
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Діджиталізація або цифрова трансформація виступає сьогодні одним із визначальних трендів сучасної економіки. З її допомогою підприємці мають змогу автоматизувати, налаштовувати та покращувати усі основні та другорядні процеси ведення бізнесу, починаючи з бухгалтерського обліку і закінчуючи взаємодією з клієнтами та конкурентами. Революційні зміни торкнулися кожного елемента системи управління, а саме обліку, аналізу, аудиту та планування бізнес-процесів. З кожним днем зазначена тема набуває все більшої актуальності, адже створює можливості для підвищення ефективності проведення аудиту та аналізу як головних функцій системи управління сучасним підприємством. Тому в основу дослідження покладені питання щодо впливу діджиталізації на ефективність аналізу та аудиту в процесі розвитку української економіки.

Почнемо з того, що разом із популярністю діджиталізації зростає й обсяг даних щодо аналізу фінансового стану підприємства. В свою чергу, великий обсяг інформації вимагає якісного та ґрунтовного аудиту, а також фокусування аудитора на таких важливих моментах, як виявлення ризиків, суттєвих розбіжностей та покращення бізнес-процесів. Так, оптимізувати роботу з великим обсягом даних допомагає технологія штучного інтелекту (ШІ). Вже зараз передбачається, що до 2025 року 30 % від усіх фінансових аудитів буде проводитися з використанням ШІ [1]. Завдяки його інтеграції в бізнес-процеси планується збільшити прозорість, точність та надійність аналізованої інформації, що встановить високий стандарт професійної практики та підвищить довіру клієнтів. Так, всесвітньо відомі аудиторські компанії вже активно використовують дану технологію. Наприклад, компанія Deloitte має декілька таких розробок, одна з яких - Argus, що може порівнювати документи до найменшої деталі, аналізувати та фіксувати всі розбіжності, пропонувати правки та формувати звіт про ризики [1].

Зазначимо, що в процесі діджиталізації аудиту та аналізу бізнес-процесів використовується не тільки технологія штучного інтелекту, а й багато інших, серед яких: автоматизовані системи, хмарні технології, різноманітне програмно-інформаційне забезпечення, блокчейн, цифрові платформи та "Big Data" [2]. Так, для підвищення прибутковості, фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства важливо постійно проводити аналітичні дослідження та контролювати усі фінансові та організаційні аспекти, що в свою чергу, надасть можливість відстежити наявні недоліки, помилки, запобігти їх впливу та забезпечити стабільність підприємству [3]. Саме для цих задач використовують названі вище технології, адже усі вони покращують та стимулюють розвиток аудиторської діяльності та виводять аналіз бізнес-процесів на якісно-новий рівень.

Розглянемо детальніше вплив діджиталізації на аналіз бізнес-процесів. Для аналізу великої кількості інформації використовуються хмарні технології, які дозволяють надати більш об'єктивну та детальну оцінку господарським процесам, а різноманітні аналітичні інструменти та програми допомагають визначити взаємозв'язок та взаємозалежність між елементами аналізу. Завдяки технологіям з'явилася можливість обробки неструктурованих даних для аналізу, таких як фото або відео, що раніше було дуже важко виміряти та аналізувати [4]. Тому інформаційне забезпечення допомагає не тільки збирати дані для аналізу, а й прогнозувати та моделювати різні сценарії розвитку бізнесу, що необхідно для побудови стратегій та прийняття рішень. А штучний інтелект допомагає в пошуковій оптимізації, а саме: зрозумівши сутність пошуку, можна проаналізувати SEO-стратегію конкурентів та знайти ключові для бізнесу рішення, які не використовуються у конкурентної фірми [5]. Загалом, треба відмітити, що діджиталізація спровокувала важливий поштовх до розвитку аналізу бізнес-процесів, зробила його більш точним, відповідним до часу, динамічним та ефективним. Суб'єкти господарювання, які готові використовувати цифрові технології для аналізу своїх бізнес-процесів, мають переваги серед конкурентів у вигляді підвищення продуктивності, автоматизації рутинних та складних процесів, оптимізації витрат тощо.

Діджиталізація в сфері аудиту та бізнес-аналізу також тягне за собою нові виклики, зокрема: збільшення кількості кібератак, зумовлене збільшенням цифрових даних у відкритому доступі; збільшення вимог щодо приватності даних; нестача кваліфікованих кадрів; інтеграція вже налагодженого бізнесу з новітніми інформаційними технологіями; необхідність додаткових витрат на бюджетування та багато інших проблем. Бізнесу необхідно активно працювати над їх вирішенням та розробити такі стратегії, що дозволять ефективно використовувати всі зазначені вище переваги цифрових технологій.

Отже, можемо зробити висновок, що діджиталізація не просто змінює способи проведення аудиту та аналізу бізнес-процесів, а й формує для цих галузей нові можливості, збільшуючи їх ефективність, точність та функціональність. Завдяки інформаційним технологіям аналітики та аудитори мають доступ до більшої кількості даних задля аналізу, що дозволяє якісно та ефективно опрацьовувати дані. А цифрові інструменти дозволяють зробити аналіз швидким, точним та надійним. Іншими словами, діджиталізація позитивно впливає на ефективність аудиту та бізнес-аналізу, а також на економіку цілому, адже забезпечує українські компанії технічною базою для можливості конкурувати, співпрацювати та залучати інвестиції з-за кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання технологій на основі штучного інтелекту в аудиті. *Kreston*. URL: <https://kreston.ua/vykorystannia-tekhnohohiy-na-osnovi-shtuchnoho-intelektu-v-audyti/> (дата звернення: 07.09.2023).
2. Альошин В., Гуцаленко Л. Напрями діджиталізації аудиту безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : Міжн.наук.конф., м. Одеса, 18 трав. 2023 р. С. 180–182. URL:https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-05/Збірник%20конференції_18.05.2023.pdf#page=181 (дата звернення: 07.09.2023).
3. Шубіна С. В., Мірошник О. Ю., Водолазська І. С. Необхідність використання фінансового аналізу для оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання // XI Міжнародна науково-практична конференція «INNOVATIONS AND PROSPECTS OF WORLD SCIENCE» 22-24.06.2022., Vancouver, Canada.– С.598-602.URL:<https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/06/INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-OF-WORLD-SCIENCE-22-24.06.22.pdf>
4. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 68. С. 70–76. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34842/2/GEB_2021v68n1_Panasyuk_V-Peculiarities_of_digital_70-76.pdf (дата звернення: 08.09.2023).
5. Штучний інтелект для бізнесу: які завдання здатен вирішувати та в яких галузях допомагає. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20254126-shtuchnij-intelekt-dlya-biznesu-yaki-zavdannya-zdaten-virishuvati-ta-v-yakih-galuzyah-dopomagae> (дата звернення: 08.09.2023).

УДК 332.8:338.2

Мащенко Р. В.
студент 2-го року навчання магістратури за спеціальністю
«Публічне управління та адміністрування»
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Політика житлового будівництва в Україні має кілька особливостей, які відображають конкретні аспекти розвитку цього сектору в країні. Розглянемо основні. Після отримання незалежності, Україна провела масштабний процес приватизації житлового фонду. Внаслідок цього багато квартир перейшло у власність громадян, що створило ринок приватного житла.

Житлове будівництво в містах і селах має свої особливості. У містах частіше зустрічаються багатоквартирні будинки, в той час як у селах головним чином будують приватні будинки. Політика житлового будівництва спрямована на забезпечення доступності житла для різних категорій населення, зокрема молоді, сімей з дітьми, ветеранів тощо. Це включає в себе програми пільгового кредитування та субсидій.

З огляду на високі витрати на опалення в Україні, у політиці житлового будівництва надається увага розвитку енергоефективних технологій та будівництву екологічно чистого житла. Основні аспекти цього напрямку включають: Україна підтримує програми та ініціативи, спрямовані на збільшення енергоефективності житлових будівель. Це може включати в себе встановлення енергоефективних вікон, утеплення стін та дахів, використання сучасних систем опалення та кондиціонування повітря, а також використання енергозберігаючих матеріалів; Україна активно розвиває систему сертифікації зелених будівель, яка сприяє створенню екологічно чистих та енергоефективних житлових об'єктів; у деяких програмах житлового будівництва враховується можливість використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, для забезпечення житла електроенергією; Україна працює над вдосконаленням законодавчої бази та стандартів, які регулюють енергоефективність і екологічні аспекти будівництва; популяризація знань про енергоефективність; уряд надає фінансову підтримку для проектів з енергоефективного будівництва та реконструкції житла, включаючи програми субсидій та пільгового кредитування.

Україна розвиває програми соціального житлового будівництва для малозабезпечених громадян і сімей з метою забезпечення їм належних житлових умов. Ці програми спрямовані на підтримку тих, хто не має достатніх фінансових ресурсів для придбання або оренди житла на відкритому ринку. Вони можуть включати в себе такі заходи: уряд України надає субсидії для малозабезпечених громадян на оплату комунальних послуг, включаючи опалення, електроенергію, газ та водопостачання. Це допомагає зменшити фінансове навантаження на сім'ї з низькими доходами; уряд фінансує будівництво соціального житла для малозабезпечених громадян, які не можуть собі дозволити придбання житла на відкритому ринку. Це може включати в себе будівництво або реконструкцію житлових будинків за спеціальними умовами для таких сімей; Україна також інвестує в реконструкцію та модернізацію існуючого житлового фонду з метою підвищення якості житла та забезпечення безпечних умов для проживання.

Щодо проблеми корупції у сфері житлового будівництва, це дійсно серйозна проблема, яка може впливати на справедливий доступ до житла та використання державних ресурсів. Уряд України та антикорупційні органи працюють над реформами та запобіганням корупційним практикам в цій сфері. Це може включати в себе наступні заходи: Україна впроваджує механізми для підвищення прозорості у житловому будівництві, такі як електронні системи публічних закупівель та онлайн-доступ до інформації про будівництво та адміністрування житла; Україна має спеціальні антикорупційні служби та органи, які відповідають за виявлення, розслідування та попередження корупційних правопорушень у сфері житлового будівництва; цивільні суспільні організації, журналісти та громадяни активно лобюють антикорупційні реформи та вимагають відкритості та чесності у цій сфері.

Ці заходи спрямовані на покращення ситуації та забезпечення справедливого та доступного житлового будівництва для всіх громадян України, без впливу корупційних факторів.

Україна активно розвиває публічно-приватні партнерства для фінансування та реалізації житлових проектів. Різні регіони України мають відмінні характеристики та потреби в житловому будівництві. Особливості політики можуть враховувати ці регіональні відмінності.

Ці особливості враховуються в державній політиці житлового будівництва з метою забезпечення належних житлових умов для громадян, стимулювання економічного розвитку та розвитку житлового сектора в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Черенько Л.М. Житлові умови населення України та вибір пріоритетних напрямів житлової політики // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 1 (32). – С.126–139. – <https://doi.org/10.15407/dse2018.02.126>
2. Марченко М.С. Щодо питання імплементації європейських норм забезпечення соціальним житлом у праві України // Збірник наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Право». – Вип. 27. – 2017. – С. 107–111.
3. Про затвердження Єдиного класифікатора житлових будинків залежно від якості житла та наявного інженерного обладнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart66/inx66774.htm> (дата звернення: 28.09.2023).

УДК 338.46

Мащенко М. А.*д. е. н., професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі і логістики
НТУ «ХПІ»*

МІСЦЕ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Торгівля як суб'єкт підприємницької діяльності відіграє одну з вирішальних ролей в сучасній економічній системі. З розвитком глобальних комунікацій та транспорту, країни стають все більш взаємозалежними в торгівлі. Розширення глобальних ланцюгів постачання та обмін товарів і послуг створюють багато можливостей, але також роблять економіку більш вразливими до змін на світових ринках. Так, глобалізація і взаємозалежність є ключовими рисами сучасного світового економічного ландшафту.

Розглянемо вплив факторів на торгівлю та економіку. Сучасні продукти часто створюються з використанням компонентів і матеріалів, які виробляються у різних країнах. Це створює глобальні ланцюги постачання, де кілька країн спільно сприяють створенню кінцевого продукту. Наприклад, автомобіль може складатися з частин, виготовлених в кількох різних країнах, і це стає можливим завдяки глобальному обміну.

Глобальні ланцюги постачання також сприяють розповсюдженню знань і технологій між країнами. Це може стимулювати інновації і розвиток нових продуктів та послуг.

Глобалізація дозволяє країнам спеціалізуватися на виробництві тих товарів і послуг, в яких вони мають конкурентні переваги. Це призводить до більшої ефективності виробництва і низьких витрат, що може призвести до зниження цін для споживачів.

Однак взаємозалежність також робить економіку більш вразливими перед глобальними змінами. Наприклад, глобальні кризи, такі як фінансова криза 2008 року або пандемія COVID-19, можуть миттєво вплинути на глобальний обсяг торгівлі і виробництва.

Глобальна торгівля також піддається впливу національних і міжнародних політик торговельних бар'єрів і тарифів. Зміни в торговельних угодах і договорах можуть вплинути на доступ до ринків та обсяги торгівлі.

Глобалізація спонукає країни до співробітництва та вирішення міжнародних питань. Міжнародні організації, такі як Всесвітня торговельна організація (WTO), грають важливу роль у регулюванні та сприянні міжнародній торгівлі.

В останні роки було багато торговельних конфліктів між країнами, особливо між США та Китаєм. Ці конфлікти мають потенціал впливати на світовий ринок і відносини між країнами. Такі торговельні конфлікти мають потенціал впливати на глобальну економіку. Вони можуть призвести до змін в обсягах торгівлі, цінах на товари і послуги, а також до змін в глобальних ланцюгах постачання.

Торговельні конфлікти можуть вплинути на рішення компаній щодо розміщення свого виробництва. Вони можуть переглянути ланцюги постачання і шукати альтернативні ринки, що може мати вплив на зайнятість і інвестиції. Торговельні конфлікти також впливають на геополітичні відносини між країнами. Вони можуть стати частиною більших політичних конфліктів і впливати на дипломатичні стосунки.

Розв'язання торговельних конфліктів вимагає дипломатичних зусиль і пошуку компромісів. Міжнародні організації, такі як WTO, можуть грати роль у спробах знайти рішення. Враховуючи важливість торговельних конфліктів та їхній вплив на світову економіку, вирішення цих питань залишається актуальним завданням для міжнародних лідерів, дипломатів і економістів. Торговельні відносини між країнами і регуляція міжнародної торгівлі залишаються складними та важливими аспектами сучасного глобального економічного порядку.

Цифрова торгівля і електронна комерція (е-комерція) відіграють дедалі більшу роль у сучасному світовому господарстві. За останні роки споживачі все частіше використовують інтернет для покупок товарів і послуг. Е-комерція стала важливим шляхом для компаній залучати клієнтів і розширювати свої ринки.

Зростання цифрових платіжних систем, таких як PayPal, Apple Pay, Google Pay і криптовалюти, спрощує здійснення платежів в мережі. Це сприяє зручності та безпеці оплати покупок в інтернеті.

Е-комерція дозволяє компаніям вести бізнес на глобальному рівні, надаючи їм можливість досягти клієнтів у будь-якій точці світу. Це створює нові можливості для експорту і розширення ринків збуту. Цифрова торгівля і е-комерція мають глибокий вплив на економічну діяльність, технологічний розвиток і споживчі звички. Тому обговорення їхнього впливу і розвитку залишається дуже актуальним у сучасному світі.

Торгівля має значний вплив на розвиток країн та глобальну економіку в цілому. Ця взаємозалежність створює багато можливостей для економічного зростання, але також ставить перед собою виклики і завдання, які вимагають ретельного вивчення і управління. Важливою є не тільки сама торгівля, але і те, як вона впливає на різні аспекти суспільства, включаючи зайнятість, доступ до товарів і послуг, соціальну справедливість, екологічні питання та геополітичні відносини. Розуміння цих взаємозв'язків та вивчення та розробка ефективних стратегій регулювання торгівлі є важливою складовою сучасної економічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Модернізація електронної комерції за допомогою цифрових активів в умовах інформаційної економіки : монографія / М. А. Мащенко, О. М. Кліменко, І. Ф. Лісна, Т. С. Черкашина, А. А. Кудь // Харків. нац. екон. ун-т ім. Семена Кузнеця. - Харків : Право, 2023. - 258 с.

UDC 336.078

Piskunov R. O.

*PhD in Economics, Associate Professor Head of the Department of Accounting and Taxation
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*

Toryanik D. P.

*higher education applicant, second (master's) level of higher education
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*

SYSTEM APPROACH TO ASSESSING THE CREDITWORTHINESS OF BANK COUNTERPARTIES

Rapid Growth in Credit Activity, Emergence of New Factors Affecting the Financial Condition of Local Companies and the National Economy, and an Incredibly Complex Banking Environment Require the Study and Development of New Approaches to Creditworthiness Assessment.

Considering the complexity of the creditworthiness analysis and assessment process, it is advisable to approach it systematically. The structure of the creditworthiness assessment system for borrowers, in terms of its content and the selection of components, is quite undefined and depends on the overall level and pace of development of the country's banking system, credit culture, and the formation of national traditions regarding lending practices.

Moreover, one must not forget the diversity and varying scales that the creditworthiness assessment process can encompass for different types of borrowers, including legal entities and individuals. In general, the sequence of stages and the set of elements remain unchanged, but their quantity, content, qualitative and quantitative expression, lending volumes, and assessment methods may vary.

On one hand, quantitative indicators are gaining more significance, while on the other hand, qualitative ones are becoming more important. Integrated calculations for organizations and banks are conducted using a crucial set of financial, economic, communication, and marketing criteria that characterize their position in the market, good relationships with business partners, and so forth [1].

In a generalized form, the creditworthiness assessment system for a bank's counterparties is illustrated in Figure 1.

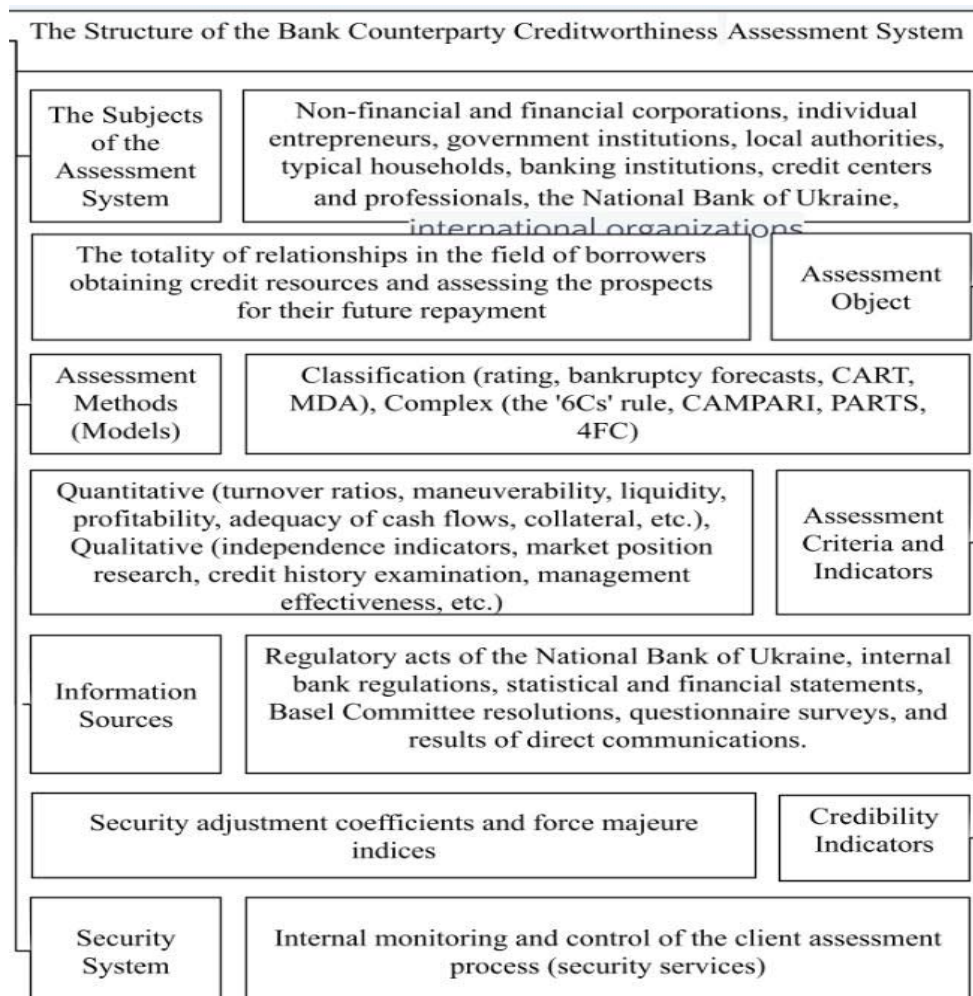

Fig. 1. Structure of the bank counterparty creditworthiness assessment system

A typical structure may include more components and have a different representation for each specific borrower [2]. However, overall, the essence of the structure remains unchanged and is often repeated.

To develop an effective algorithm for assessing the creditworthiness of bank counterparties, it is necessary to properly consider all the elements of the system listed. In doing so, one should keep in mind the impact of various groups of external and internal factors on these elements of the system.

The application of a systemic approach allows banks to comprehensively develop an effective methodology for assessing the creditworthiness of counterparts. This methodology is crucial for the bank's management to make decisions regarding the selection of lending terms and forms and the necessity of control to mitigate the risk of the bank's credit activities.

REFERENCES

1. Маркович Т.Г. Стан та перспективи формування комплексної методології оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *European Cooperation*, 2016. Vol 12. P. 102-118.
2. Саух І.В., Виговський В.Г. Аналітичне забезпечення кредитоспроможності позичальника. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7210> (дата звернення: 21.07.2023).

УДК 631.1.027

Харенко А. О.
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Уманський національний університет садівництва

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З РФ

Розв'язання повномасштабної війни РФ проти України призвело до кардинальних змін у зовнішньому середовищі функціонування аграрних товаровиробників. Насамперед, це пов'язано з втратою значних обсягів земельних та матеріальних ресурсів, частини переробних потужностей, нестачею персоналу, блокуванням традиційних логістичних маршрутів руху продукції, особливо в контексті виходу на зовнішні ринки і т.і. Нові виклики, що постали перед суб'єктами аграрного бізнесу зумовили перегляд ними раніше задіяних стратегій розвитку. Ключовим моментом при цьому є маркетингова складова, оскільки вона повинна дати відповідь щодо видів продукції, на яких слід зосередити увагу, виходячи із реальних умов ведення бізнесу, щоб забезпечити його ефективність.

До передвоєнного часу в Україні склався регіональний розподіл (спеціалізація) виробництва окремих видів агропродукції. В основному це стосувалося галузі рослинництва, оскільки саме для неї важливу роль відігравали природно-кліматичні умови, розвиток логістичної складової, а отже і розміщення підприємств зі зберігання та переробки. Історично склалося, що протягом останніх десятиліть наша країна виступала одним із вагомих гравців на світовому ринку зерна та олії. Виробництво зазначених товарних груп здійснювалося на території всієї країни, проте лідерами щодо першої були Вінницька, Одеська, Полтавська, Черкаська та Чернігівська області; стосовно другої – Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Одеська і Харківська. Основним ареалом вирощування овочів відкритого ґрунту та баштанних культур відповідно були Херсонщина та південні райони Миколаївщини, де була присутня в наявності значна площа земель під поливом. Характерною тенденцією у розвитку галузі тваринництва була концентрація виробництва її продукції на спеціалізованих підприємствах з різним масштабом діяльності на всій території держави.

Таким чином, виходячи з вище зазначеного, товарний портфель окремого типового аграрного підприємства формувався виходячи із ряду факторів: місця розташування, масштабу діяльності та орієнтації на певний тип ринку. Переважно великі та середні за земельним банком підприємства України, крім Херсонщини і подекуди Миколаївщини, займалися виробництвом зернових (в основному, пшениця, кукурудза та ячмінь) і олійних (соняшник, ріпак, соя) культур доповнюючи їх елементами нішевого сегменту (горох, овес, гречка, жито, цукрові буряки і т.д.) та окремими напрямками тваринництва. Натомість дрібні господарства концентрували увагу на декількох культурах. Спільною ознакою для обох типів підприємств є те, що вони, в більшості випадків, дотримувалися положень маркетингової концепції виробництва, спрямовуючи основні зусилля на нарощування обсягів за мінімальних витрат на одиницю продукції. Цьому сприяли специфіка галузі, що полягала в значній залежності від кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків, розвиток елементів системи розподілу, політика оподаткування аграрних товаровиробників та інше.

Події 2022 року змусили менеджмент підприємств переглянути підходи до організації ведення бізнесу, в основному через несприятливу цінову ситуацію, що виникла внаслідок перенасичення внутрішнього ринку традиційними культурами за умови часткового блокування основного експортного логістичного коридору. Подальші спроби вирішити проблему урядом України та трейдерами, за рахунок використання альтернативних каналів, не забезпечили обсяги експорту на довоєнному рівні. Ще одним чинником, що негативно вплинув на кон'юнктуру внутрішнього ринку є міграція значної кількості населення України на територію інших країн. В результаті виникла ситуація із наявністю великих обсягів продукції, що знаходилася на складах виробників. Такий стан спра призвів до зниження рентабельності ведення аграрного бізнесу та усвідомлення, що незавжди вироблену продукції можна реалізувати хоча б за мінімально вигідними цінами (на рівні її повної собівартості), що забезпечили б утримання господарства на «плаву», не говорячи вже про інвестиції в його розвиток.

Реакція великих і середніх товаровиробників проявилася у докладанні додаткових зусиль та витрат на пошук покупців продукції, що пропонуватимуть вищі ціни, диверсифікацію видів діяльності та намаганнях мінімізувати виробничі витрати. Натомість серед дрібних товаровиробників спостерігається ситуація, коли вони намагаються перепрофілювати свою діяльність із виробництва зернових і олійних культур на менш поширені. Так, наприклад, після втрати основних регіонів де здійснювалося виробництво овочів відкритого ґрунту та баштанних, а відповідно появи їх дефіциту на внутрішньому ринку, діяльністю щодо них почали займатися господарства інших регіонів, компенсуючи нижчий рівень урожайності наближеністю до кінцевих споживачів.

Отже, аналіз дій підприємств аграрного сектору України під впливом агресії РФ дає можливість зробити висновок про суттєву трансформацію всього їх комплексу маркетингу, перехід від стратегічного до короткострокового адаптивного маркетингового управління.

УДК 654.47:005

Пеняк Ю. С.
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
 ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна
Сергієнко О. А.
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти
 ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Контролінг є розвиваючим напрямком в області теорії та практики управління фінансово-господарською діяльністю підприємств. Сучасними тенденціями у сфері контролю при обробці потоку інформації є необхідність урахування стрімкого розвитку цифровізації. Підвищення рівня процесів цифровізації дозволяє провести багатоваріантні розрахунки, забезпечує вхід в єдину інтегровану інформаційну систему управління підприємством. При цьому контролінг забезпечує керівників уже проаналізованою систематизованою інформацією, надає її по структуровано і достатньо оперативно.

Цифровізація надає широкі можливості для постійного вдосконалення процесів, технологій і компетенцій управлінського обліку, що допомагає значно підвищити ефективність управління витратами на підприємстві. З появою Індустрія 4.0 цифрові можливості суттєво вплинули на контрольну функцію управління. Однією з ключових змін є збільшення використання аналітики даних для моніторингу та контролю виробничих процесів [1]. Характерними рисами Індустрії 4.0 є повністю автоматизовані виробництва, в яких усі процеси управляються в режимі реального часу та з урахуванням мінливих зовнішніх умов. Однією з найважливіших переваг «Індустрії 4.0» для підприємств є автоматизація процесів, яка може допомогти малим і середнім підприємствам оптимізувати свої виробничі лінії та мінімізувати час простою, а аналіз даних може надати розуміння для покращення процесу прийняття рішень, зменшення витрат і підвищення загальної ефективності підприємства.

Крім того, Індустрія 4.0 також призвела до розробки нових систем управління контролю витрат на підприємстві. Інструменти цифрової економіки, такі як великі дані, машинне навчання, блокчейн і хмарні обчислення, можна використовувати в системі контролю витратами для підвищення точності інформації та прийняття рішень, що робить бізнес-процеси більш ефективними.

У рамках дослідження групи Науково-промислового дослідницького альянсу Acatech (IndustryScience Research Alliance) було розроблено методику щодо впровадження автоматизованої управлінської системи контролінгу у виробничу систему підприємства відповідно до вимог Індустрії 4.0 [2]. У цифровій моделі підприємства система контролінгу повинна забезпечувати інформацією усі підрозділи у режимі on-line. Інструменти концепції «Індустрії 4.0» сприятимуть більшій гнучкості, адаптованості системи контролінгу, а отже, підвищенню ефективності системи управління підприємства в цілому. Стрижнем розвитку інформаційних систем у системі контролінгу є концепція розвитку інтегрованих автоматизованих систем та програмного забезпечення, орієнтованих на підтримку управління бізнесом (табл. 1).

Таблиця 1

Системи контролінгу на підприємствах в умовах цифровізації

Види програмного забезпечення	Призначення
Автоматизовані управлінські інформаційні системи (АУІС)	Комп'ютерні набори даних і програмного забезпечення, які використовують вхідні дані різних ресурсів для автоматизації управління операціями та інформацією, створюючи корисні результати, які можуть допомогти компанії приймати стратегічні рішення
Система підтримки прийняття рішень (СППР)	Комп'ютеризована система, яка збирає та аналізує дані, синтезуючи їх для створення вичерпних інформаційних звітів.
Система обробки транзакцій (СОТ)	Програмного забезпечення обробляє звичайні транзакції, пов'язані з бізнесом. Приклади включають обробку заробітної плати, обробку замовлень для електронної комерції та виставлення рахунків.
Система зберігання даних (СХД)	Комплекс апаратних та програмних засобів, який призначений для зберігання та оперативної обробки інформації, як правило, великого обсягу.
Система підтримки управління	Програмне забезпечення зберігає та впорядковує дані, дозволяючи кінцевим користувачам створювати звіти та аналізувати дані для задоволення бізнес-потреб і планування.

На сьогоднішній день існує багато інструментів автоматизації для управління контролю витратами на підприємстві, а саме [0]:

Day.io – комплексна платформа контролю витрат з точним відстеженням часу та можливостями звітування. Це дозволяє користувачам легко відстежувати витрати, створювати точні бюджети та керувати виробничими витратами в режимі реального часу.

EcoSys – платформа пропонує багато функцій, таких як планування бюджету, відстеження розподілу ресурсів, створення фінансових звітів, прогнозування тощо.

ProjectManager – моніторинг витрат і робочого процесу рівня підприємства. Програма пропонує повний набір інструментів для бюджетування, розподілу ресурсів, контролю витрат тощо.

Отже, удосконалення системи контролінгу на підприємствах в умовах цифровізації – це складний і багатогранний процес, що включає управлінські дії, спрямовані на досягнення високих фінансових результатів підприємства.

Економічний ефект від впровадження автоматизованої інформаційної системи контролінгу складається з організаційної та операційної складових, а загальний економічний ефект визначається як різниця між доходами від використання системи та витратами на її впровадження.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що за допомогою автоматизованих систем можна покращити контроль та управління в глобальній системі управління підприємством. Розглянуті системи управління дозволяють приймати більш точні управлінські рішення в умовах цифровізації, підвищуючи при цьому ефективність корпоративного управління та покращити оперативність та гнучкість всього процесу контролю витратами на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сазонова С., Новиков Д. Контролінг стратегічного управління на підприємствах в умовах цифрової економіки, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.24>
2. Гринько Т.В. Стратегічне управління підприємством в умовах цифрової економіки, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-71>
3. Контроль витрат. Найкращі інструменти. 2023. URL: <https://day.io/blog/project-cost-control/>

УДК 333.9:330.3

Шуба М. В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Шевченко Є. С.

*студентка факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Шинкаренко О. С.

*студент факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Тисячоліттями ігри та їх елементи використовувалися для навчання, захоплення та взаємодії з людьми. Бали, таблиці лідерів і значки є прикладами традиційних компонентів гри. Гейміфікація як явище означає включення елементів гри у велику кількість сфер та контекстів, таких як навчальні та робочі простори, взаємодія зі споживачами, працівниками, постачальниками та партнерами (тобто у неігровий контекст), щоб надихати та заохочувати. Отже, гейміфікація – це реалізація функцій ігрового дизайну та ігрових ідей у неігровому середовищі. Її також можна розглядати як набір дій і методів, які використовуються для вирішення проблем шляхом використання або застосування характеристик елементів гри. Гейміфікація дозволяє компаніям створювати інтерактивні та орієнтовані на завдання заходи, які надихають співробітників досягати своїх цілей. Рішення на основі ігор також можна використовувати для навчання та найму персоналу. Крім того, ці рішення надають клієнту додаткові знання про продукт і його бренд, що допомагає покращити відносини з клієнтами [1, 2].

Розмір глобального ринку гейміфікації оцінювався в 10 млрд дол. США в 2022 році, і, за прогнозами, він перевищить приблизно 116,68 млрд дол. США до 2032 року (рис. 1).

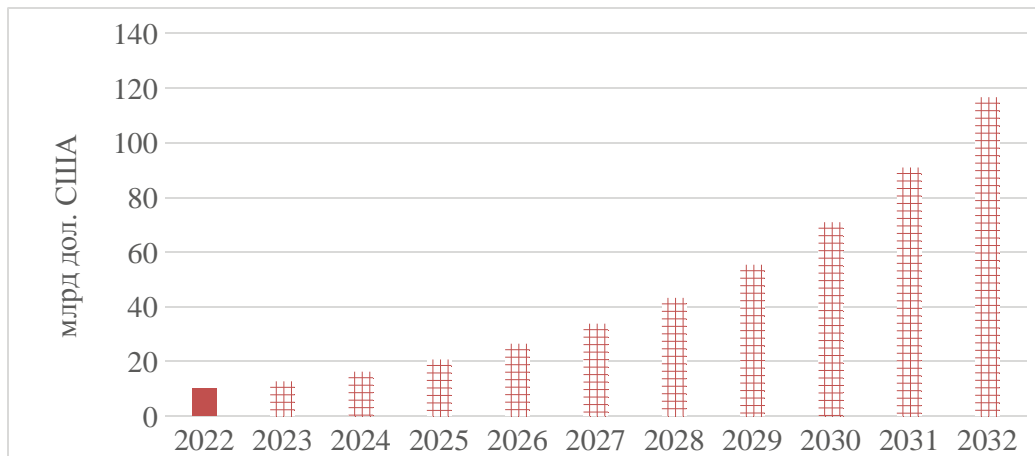

Рис. 1. Розмір ринку гейміфікації у 2022-2032 рр. (прогнозовані дані) [3]

Епідемія COVID-19 позитивно вплинула на сектор гейміфікації та вивела ринок мобільних ігрових програм і програмного забезпечення на абсолютно новий рівень. Близько трьох мільярдів людей у світі грають у відеоігри, і ця тенденція призвела до зростання популярності бізнес-моделей гейміфікації в банківській справі [4].

Так, однією з проблем банківської галузі є пошук і залучення клієнтів. Для того, щоб мотивувати людей відкривати депозитні рахунки та використовувати кредитні картки банки використовують гейміфікацію в банківських програмах. Завдяки гейміфікації у фінансовому секторі значно зростає залученість клієнтів і знання про банківські продукти та фінансові послуги, одночасно підвищуючи рівень клієнтського досвіду [5].

Гейміфікація у фінансовому секторі допомагає покращити такі ключові сфери як маркетинг, продажі, управління талантами та інновації.

Гейміфікація у фінансовому секторі має величезний потенціал, оскільки дає цінні переваги як клієнтам, так і компаніям. Деякі з них включають:

- Підвищення залученість клієнтів до використання Інтернету та мобільних пристроїв. Гейміфікація має можливість заохотити людей проводити більше часу за додатком і взаємодіяти з послугами.

- Полегшення розуміння банківських процесів. Гейміфікація дає можливість покращити розуміння фінансів клієнтами та покращити їх досвід.

- Збільшення обсягів інвестування. За допомогою гейміфікації банки можуть мотивувати своїх клієнтів заощаджувати більше, наприклад, пов'язуючи витрати за кредитною картою із заощадженнями, пов'язаними з призами.

– Підвищення прозорості. Клієнти, які задоволені послугами, які надає фінансова установа, швидше за все, рекомендуватимуть її іншим. Крім того, отримані дані про наявних клієнтів можуть допомогти компанії охопити більше людей.

– Збір цінних даних. Дані про поведінку клієнтів відіграють ключову роль у процесі мозкового штурму під час роботи над новими ідеями щодо вдосконалення бізнесу [5].

В Україні активно використовує переваги гейміфікації мобільний банк Monobank. Наприклад, банк має систему винагород та значків, що покращує мотивацію клієнтів. Також існує гнучка схема повернення грошей (кешбек), для перерахування якого на баланс картки потрібно зібрати певну суму, що викликає ігровий ентузіазм для нових покупок.

Отже, гейміфікація може допомогти фінансовим установам покращити взаємодію з клієнтами. Завдяки цьому підходу банки підвищують фінансову чесність та заохочують здорові звички користувачів, такі як своєчасна оплата рахунків та економія грошей. Клієнтам стає легше розбиратися у складних банківських продуктах та приймати виважені фінансові рішення за допомогою балів, відзнак, призів, нагород, рейтингів тощо. Водночас гейміфікація – це тільки один з елементів розвитку фінансової сфери, який допомагає підвищити лояльність клієнтів та вибудувати із ними тісні стосунки. Цей підхід слід використовувати спільно з іншими методами розробки та реалізовувати з урахуванням вимог та побажань користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко, Т. М. Гейміфікація на ринку фінансових послуг. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: VIII Міжнародний бізнес-форум, 2015. С. 70-72.
2. Chauhan, S., Akhtar, A., & Gupta, A. Gamification in banking: a review, synthesis and setting research agenda. *Young Consumers*, 2021. 22(3), PP. 456-479.
3. Gamification Market // Precedence Research. URL: <https://www.precedenceresearch.com/gamification-market>.
4. Number of video game users worldwide from 2017 to 2027. URL: <https://www.statista.com/statistics/748044/number-video-gamers-world/#:~:text=In%202022%2C%20the%20number%20of,gamers%20in%20the%20previous%20year.>
5. Jain, M., Shetty, D. K., Naik, N., Maddodi, B. S., Malarout, N., & Perule, N. Application of gamification in the banking sector: A systematic review. *Test & Engineering Management*, 2020. Vol. 83. PP. 16931 – 16944.

Остап'юк Н. А.
д.е.н., проф.
Климович Д. А.
аспірант

Київський національний економічний університет ім.Вадима Гетьмана

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

На сьогоднішній день фінансовий ринок залишається головним посередником у процесах руху фінансових ресурсів, що обслуговується значною кількістю інструментів, які формалізують і пришвидшують обіг капіталу. Безумовно, повномасштабна війна зумовила чимало проблем в функціонуванні фінансового ринку України, так само повномасштабне вторгнення в Україну від 24.02.2022р. спричинило значний вплив на загальну світову фінансову систему, зокрема, на її стійкість, адаптивність та швидкість реагування на всеможливі виклики. За економічною сутністю, міжнародний фінансовий ринок – ми ототожнюємо як систему ринкових відносин та своєрідний механізм, що забезпечує акумулювання та перерозподіл на конкурентній основі, фінансових потоків між країнами, регіонами, галузями та інституціями. Перерозподіляючи кошти між кредиторами та позичальниками, фінансові ринки сприяють вищій продуктивності та ефективності світової економіки.

В умовах функціонування фінансового ринку України під час повномасштабної війни та враховуючи умови дещо ізоляції через запровадження воєнного стану, надважливим є саме досконале використання фінансових інструментів, які є основою функціонування різноманітних фінансово-кредитних інститутів економіки. Даний аспект є основним джерелом забезпечення руху капіталу в різних формах між суб'єктами фінансової системи, а дослідження їх суттєвих характеристик та об'єктивне оцінювання майбутніх економічних вигід, які б могли бути отримані, показує нам важливе місце даного питання в економічній науці і як наслідок, його актуальність та необхідність.

Досліджуючи підходи вітчизняних вчених та сутність даного питання на законодавчому рівні, ми виділяємо «фінансові інструменти» – як особливий продукт фінансового ринку, що може нагадувати форми договору або угоди з метою залучення фінансових ресурсів однією стороною та отримання прибутків або економічної вигоди – іншою, тобто в процесі реалізації покупець отримує права (вимоги), а продавець – зобов'язання. Варто зазначити, що до фінансових інструментів також належать інші види ринкових продуктів, які за своєю сутністю – мають природу фінансів, та здійснюють функцію перерозподілу коштів. Саме досконале їх використання є основою функціонування всіх складових фінансового ринку, тому відповідно ми виділяємо інструменти фондового ринку, грошового та ринку капіталу.

На ринку капіталів відбувається перерозподіл вільних капіталів та їх інвестування у різноманітні дохідні фінансові активи, тобто на ринку капіталів кредитори і позичальники домовляються про обмін грошових коштів на фінансові інструменти, які можна перепродати за альтернативною вартістю, що вимірюється нормою позикового процента. В даному аспекті, ми можемо помічати процес спрощення продажу фінансових інструментів для мобілізації коштів, забезпечуючи при цьому ліквідність фінансових активів. Таке досконале функціонування ринку капіталу дозволяє суб'єктам господарювання вирішувати проблеми як формування фінансових ресурсів для реалізації реальних інвестиційних проектів, так і ефективного фінансового інвестування (здійснення довгострокових капітальних вкладень). Щодо фінансових ресурсів на ринку капіталів ми вбачаємо їх в формі банківських кредитів, акціях, облігаціях, фінансових деривативах та напр.закладних. Фінансові активи, що обертаються на ринку капіталів, як правило, менш ліквідні, оскільки для них характерною є більша амплітуда коливання цін ніж на ринку грошей, тому ці інструменти мають найбільший рівень фінансового ризику і відповідно більш високий рівень дохідності. Щодо класифікаційних ознак фінансових інструментів на фінансовому ринку, умовно можна поділити на дві великі групи – кредитні та інвестиційні, і як наслідок виділяємо два сектори цього ринку: сектор кредитів і сектор цінних паперів. В даних умовах функціонування по секторах ми вбачаємо розподіл процесів кредитування та інвестування, відповідно, ми розуміємо, що основним критерієм такого поділу виступає той чи інший тип фінансових інструментів (активів).

Всі сектори ринків, які обслуговують обіг різних за типом фінансових інструментів є одночасно складовою частиною як ринку грошей, так і ринку капіталів. Наприклад, один і той самий фінансовий актив може виступати товаром (послугою) декількох структурних ринків. Процес переливу фінансових ресурсів із одного сегмента (сектора) фінансового ринку в інші відбувається шляхом сек'юритизації. Зараз процес сек'юритизації на міжнародному фінансовому ринку характеризується переміщенням операцій з ринку позичкових капіталів на ринок цінних паперів і забезпечує зниження витрат та ризиків у залученні кредитів.

Аналізуючи загально-економічні підходи до тлумачення традиційних фінансових інструментів, ми виділяємо основні як такі, що до них належать: депозитні, кредитні та страхові договори, цінні папери та ін., до похідних: ф'ючерси, опціони, свопи, угоди за форвардними ставками, що ж стосується депозитних корпорацій та небанківських фінансових установ, то в даному випадку вони використовують похідні фінансові інструменти як для отримання прибутку, та і для отримання ризику, (тобто хеджування). Основним підґрунтям в розвитку міжнародного фінансового ринку є поглиблення економічних та фінансових зв'язків між країнами; ріст конкуренції; лібералізація цін та інвестиційних потоків; реструктуризація кредитних і фінансових установ шляхом їх злиття та поглинання; створення глобальних транснаціональних фінансових груп; значна мінливість обмінного курсу іноземних валют; технічні вдосконалення у сфері електронного зв'язку.

Отже, **основну мету в цілеспрямованому застосуванні фінансових інструментів в загальному механізмі ефективною діяльності фінансових ринків ми вбачаємо в сприянні процесів спрямування фінансових ресурсів від тих, хто має їх надлишок, тобто від інвесторів, до тих, хто потребує інвестицій, особливо в умовах військового стану.** Ціна на будь-який фінансовий актив визначається

кон'юнктурою ринку, що характеризує зрівноваження попиту й пропозиції на цей актив. Адже, поглиблюючись в питання механізму діяльності міжнародного фінансового ринку, ми вбачаємо основні його функції в створенні умов для мобілізації, перерозподілу та руху капіталу між національними економіками, країнами, корпораціями; виявлення найбільш ефективних сфер і напрямів інвестиційних потоків; формування ринкових цін на окремі фінансові інструменти; економія витрат обігу; прискорення концентрації та централізації капіталу; зменшення витрат економічних циклів; сприяння процесу неперервного відтворення; забезпечення міжнародної ліквідності; удосконаленні існуючих та створення нових високоліквідних фінансових інструментів. Тому потребу в об'єктивній інформації відчувають не тільки керівники акціонерних товариств та їх акціонери, чи компанії з міжнародним партнерством, а й фінансові установи, та інші суб'єкти господарської діяльності, зокрема підприємства як на державного рівня так і приватний сектор. Гостро оцінюючи процес дослідження питання фінансових інструментів як основи механізму фінансового ринку України, зокрема і в умовах військового стану, нами помічено, що фінансовий ринок сьогодні активно розвинув гнучкість та лояльність в ведення нових продуктів – шляхом створення нових пропозицій у сфері фінансових послуг, а також налагодженні нових партнерських відносин, відбулася зміна фокусу на застосування технологічних рішень у фінансовій сфері, зокрема, спрямування на діджиталізацію та автоматизацію більшості фінансових процесів. Отже, **сама ефективна взаємодія фінансових інструментів в основі механізму діяльності фінансового ринку та його успішне налагоджене функціонування є запорукою забезпечення стабільності усієї фінансової системи країни в майбутньому.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні". № 2463-IX. 27 липня 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.
2. Данилишин Б. 2021–2022: Яка ситуація в економіці та на фінансових ринках. Укрінформ. 19.01.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3388110-20212022-aka-situaciav-ekonomici-ta-na-finansovih-rinkah.html>.
3. Коніна М., Реха К., Янковський В. Сучасний стан фінансового ринку України та шляхи його вдосконалення. Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. 2019. Випуск 2. С. 183–192.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ У ГАЛУЗІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Енергетичні пріоритети кожної країни світу формуються та в подальшому трансформуються під впливом значної кількості об'єктивних і суб'єктивних факторів. Забезпечення енергетичної безпеки – один із ключових векторів діяльності виконавчої гілки влади в системі здійснення національної безпеки. Для цього визначаються пріоритетні цілі державної політики у сфері енергетичної безпеки та відповідні механізми й інструменти її ефективного реалізації, враховуючи національні особливості, менталітет суспільства, моделі та форми державного управління [1, 2].

Набуття незалежності Україною в 1991 р. породило цілу низку проблем у сфері енергетичної безпеки. Умови розгортання енергетичної кризи в державі характеризувались такими специфічними ознаками, як: 1) гострий дефіцит нафти, природного газу та продуктів її переробки з відсутністю альтернативних шляхів їх імпорту; 2) низький рівень техніко-технологічного розвитку національної економіки та суттєве відставання від передових країн світу в сфері запровадження інноваційних ресурсів; 3) відсутність достатньої кількості матеріально-фінансових ресурсів для оптимального забезпечення імпортованими енергоносіями та подолання техніко-технологічної відсталості національної економіки; 4) висока енергоємність валового внутрішнього продукту та домінування енергоємного виробництва; 5) переважання адміністративно-командних над ринковими методами управління господарськими комплексами; 6) відсутність ринкових інструментів і механізмів впливу цінової політики на споживання паливно-енергетичних ресурсів [3].

Відтак, одним із стратегічних напрямів розвитку економіки України є модернізація енергетики та підвищення енергетичної ефективності. Формування стратегії енергоефективності передбачає зміну методології стратегічного управління й планування, що стосується як концептуальних засад, так і технологій прогнозування ринків енергоресурсів і поведінки їх учасників, а також питань вибору шляхів зростання енергоефективності й способів оцінки їх результативності [4, 5]. Внаслідок проведення процесів реформування національної економіки, якісні зміни в системі управління виступають важливою передумовою ефективного функціонування та перспективи розвитку підприємств [6], зокрема енергетичної галузі.

Стратегічними орієнтирами в енергетичній галузі мають бути: розширення ринкових взаємовідносин між виробниками та споживачами -енергоносіїв в сучасних умовах реформування економіки; розбудова національної галузі машинобудування, яка забезпечуватиме паливно-енергетичний комплекс сучасним технологічним обладнанням, приладами та матеріалами для розбудови відновлюваної енергетики; підвищення екологічної безпеки під час виробництва, транспортування та споживання енергоносіїв. Фундаментальне значення паливно-енергетичного комплексу для всіх галузей господарювання зумовлює його особливу роль у забезпеченні економічного розвитку країни [7]. Ключові особливості, що характерні енергетичній галузі, наведено на рисунку 1.

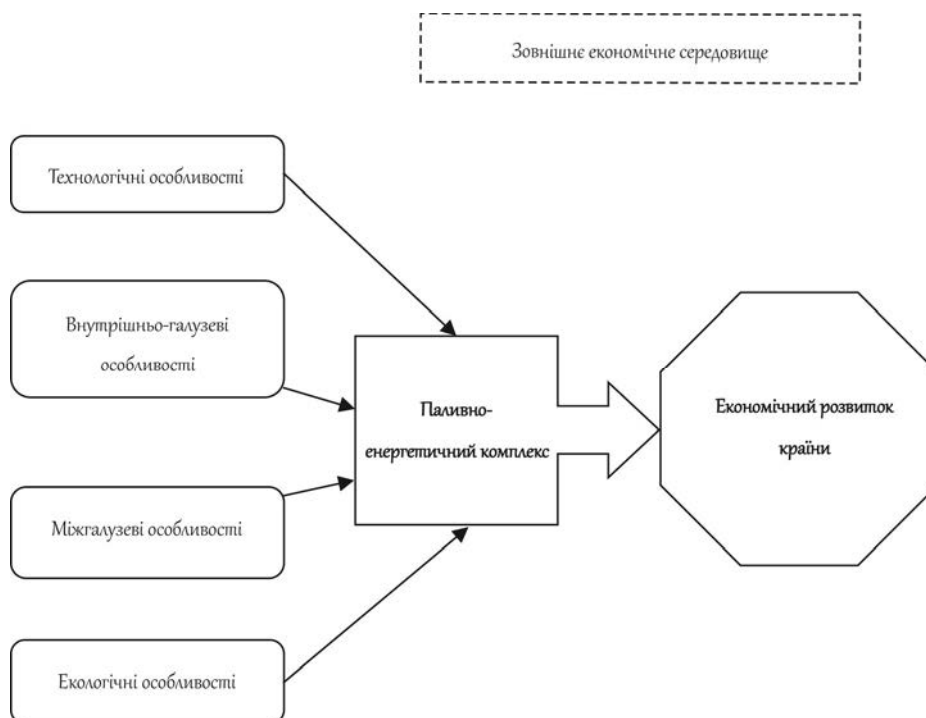

Рисунок 1. Ключові відмінності енергетики від інших галузей національної економіки
Джерело: авторська розробка.

Зокрема, технологічні особливості обумовлюються фізичною та механічною сутністю протікання процесів виробництва та подальшого розподілу і споживання енергії, що пов'язано із взаємозаміною використовуваних енергетичних ресурсів, послідовністю фаз перетворення енергії в паливно-енергетичному ланцюзі та безперервністю процесів генерування електричної енергії з її постійним нарощуванням для подальшого розподілу та різнобічного використання.

Внутрішньогалузеві особливості та специфіки визначаються високою капіталомісткістю паливно-енергетичних об'єктів, тривалими термінами їхнього спорудження та експлуатації.

Водночас, міжгалузеві особливості характеризуються широким використанням різних видів енергоносіїв у всіх галузях національної економіки, наявністю значної різноманітності видів і параметрів паливно-енергетичних ресурсів, існуванням зворотних зв'язків між енергетикою та іншими галузями, зокрема екологічною.

Екологічні особливості зумовлюються негативним впливом на навколишнє середовище, передусім внаслідок споживання невідновлюваних паливно-енергетичних ресурсів.

Відтак, формування конкурентоспроможного виробництва відновлюваних енергоносіїв зумовить вирішення задач ефективного функціонування та розвитку енергетичної галузі країни, незалежного забезпечення потреб галузей у паливно-енергетичних ресурсах як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі, а також зниження показників енергоємності національної економіки до світових стандартів.

Загалом, для забезпечення зростання економіки України потрібно використовувати сприятливу кон'юнктуру зовнішнього ринку на визначений вид продукції і товарів, що будуть формувати основну нішу українського експорту. Також, щоб підвищити внутрішній попит на вітчизняні товари і розширити їхню внутрішню номенклатуру, необхідно здійснити зростання грошових доходів населення для підвищення купівельної спроможності, використовуючи державні важелі впливу та враховуючи рівень розвитку інфляційних процесів у державі. Нагальним напрямом інституційних змін у сфері відновлюваної енергетики має стати стимулювання виробників та споживачів відновлюваних енергоносіїв з метою їхнього широкого запровадження в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Суходоля О.М., Харазішвілі Ю.М., Бобро Д.Г. та ін. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 178 с.
2. Климчук О.В. Пріоритети розвитку енергетичної політики в світі та Україні. *Зб. наук. пр. ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 1 (56). Т 1. С. 123–128.
3. Климчук О.В. Розвиток та регулювання конкурентоспроможного виробництва біопалив: моногр. Вінниця: ФОП Рогольська І.О., 2017. 372 с.
4. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.В. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика: Монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. 346 с.
5. Климчук О.В. Економічне значення та оптимізація використання енергетичних ресурсів. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 6. С. 62–66.
6. Levytska I.V., Klymchuk A.O., Klymchuk O.V. Functions of salary at machine-building enterprises in formation of motives and stimuluses of personnel. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Economic sciences*. 2019. № 4 (44), Pp. 154–159. DOI <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2019-4-44-24>.
7. Климчук О.В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: моногр. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ДОПОМОГИ З ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Нормативне регулювання є одним із основних засобів державного управління. Воно забезпечує правову визначеність суспільних відносин, сприяє їх упорядкуванню та розвитку. Нормативно-правові акти встановлюють єдині правила розрахунку допомоги з тимчасової непрацездатності для всіх застрахованих осіб, незалежно від їх посади, кваліфікації та стажу роботи. Це забезпечує справедливість та рівність при виплаті допомоги.

Закон України Про оплату праці від 24 березня 1995 року № 108, визначає економічні, правові та структурні принципи, що регулюють оплату праці працівників, які беруть участь у трудових відносинах. Ці трудові відносини встановлюються через трудові договори з широким колом суб'єктів, зокрема підприємствами, установами та організаціями різних форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами. Крім того, він охоплює сферу як державного, так і договірного регулювання заробітної плати, головною метою якої є підтримка ролі заробітної плати як у підтримці засобів до існування, так і в стимулюванні продуктивності [1].

Закон України Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, від 23.09.1999р. № 1105, визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючим громадянам щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, у разі нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, охорони їхнього життя та здоров'я [2].

Документальне оформлення лікарняних регламентують:

Постанова КМУ про Порядок обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затверджений від 26.09.2001 р. № 1266 [3]. Цей порядок визначає механізм визначення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення), яка використовується для розрахунку виплат у рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це стосується випадків безробіття, нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що призвели до втрати працездатності, а також випадків тимчасової втрати працездатності внаслідок страхових випадків. Крім того, в ньому визначено відповідальність за покриття перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, яка покладається на підприємство, установу, організацію, незалежно від того, чи вони розташовані в Дія Сіті, чи фізичну особу, яка має найманих працівників.

Положення Про комісію (уповноваженого) із страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від 19.07.2018 № 13[4].

В Положенні визначено основні завдання, обсяг, повноваження та організаційні принципи діяльності уповноважених членів комісії із соціального страхування підприємства.

З 1 січня 2023 року визначення розміру страхової виплати покладається на застраховану особу або її уповноважених осіб відповідно до ст. 22 Закону України № 1105 [2]. В такій ситуації існують два можливі підходи до призначення та виплати лікарняних. Перший варіант призначення одного або кількох уповноважених осіб, які будуть розглядати листки непрацездатності та приймати рішення щодо надання матеріального забезпечення, зокрема виплати по е-лікарняним листам. Другий варіант - директор сам приймає рішення щодо призначення та виплати по е-лікарняним листам.

Наказ МОЗ України про Порядок видачі (формування) листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності, від 17 червня 2021 року № 1234 [5]. Наказ визначає порядок видачі листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності.

Надання допомоги по тимчасовій непрацездатності та у зв'язку з вагітністю та пологами здійснюється на підставі видачі листка непрацездатності, який формується в Електронному реєстрі листків непрацездатності згідно з наказом № 1234. Починаючи з 01 січня 2023 року роботодавець отримує доступ до інформації про листок непрацездатності працівника через кабінет страхувальника на порталі електронних сервісів Пенсійного фонду України [5].

Постанова про Порядок організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього, від 17 квітня 2019 р. № 328, визначає механізм організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього [1].

Листок непрацездатності - сформований програмними засобами Реєстру на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність або документа, що засвідчує факт усиновлення дитини, і зареєстрований за єдиним реєстраційним номером листка непрацездатності у Реєстрі електронний документ, що є підставою для звільнення від роботи, оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Отже, в Україні створено оптимальну модель нормативно-правового забезпечення розрахунків за виплатами допомоги з тимчасової втрати працездатності, що сприяє оптимізованій обробці облікових даних. Це безпосередньо впливає на якість, надійність, справедливість, комплексність і своєчасність розрахунків з персоналом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про оплату праці: закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України, від 23.09.1999р. № 1105. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.
3. Порядок обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: Постанова КМУ, від 26.09.2001 р. № 1266. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF#Text>.
4. Про комісію (уповноваженого) із страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: Положення від 19.07.2018 № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0013890-18#Text>
5. Порядок видачі (формування) листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності: Наказ МОЗ України від 17 червня 2021 року № 1234. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0890-21#Text>
6. Порядок організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього: Постанова від 17 квітня 2019 р. № 328. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#Text>

УДК 330.332

Красножон С. В.*к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу***Іванов В. Є.***студент II (магістерського) рівня факультету фінансів**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ДЕРЖАВНІ КОРПОРАТИВНІ ВЕНЧУРНІ ФОНДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В епоху стрімкого технологічного розвитку та постійних, зазвичай стихійних змін на глобальному ринку, здатність держави створювати сприятливі умови для залучення коштів фінансування інновацій і підтримки стартапів стає стратегічно важливою. Державні корпоративні венчурні фонди можуть стати одним з ключових інструментів у цьому процесі. Основною метою створення таких фондів є мобілізація та акумуляція інвестиційних ресурсів з метою реалізації державних завдань з фінансування суспільно значущих проектів [1].

Створення державних корпоративних інвестиційних венчурних фондів на принципах державно-приватного партнерства є потужним інструментом для активізації економічного розвитку України. Ці фонди можуть стати катализатором реалізації стратегічних пріоритетів у відновленні та розвитку економіки, структурних перетворень та модернізації виробництва.

Для забезпечення створення та ефективної діяльності таких фондів доцільно було б використати напрацьований досвід пов'язаний із діяльністю інститутів спільного інвестування, а саме відпрацьовані процеси створення, залучення, обліку, інвестування та управління активами. З цієї метою, за рішенням Кабінету Міністрів України доцільно було б створити галузеві корпоративні інвестиційні венчурні фонди за принципом державно-приватного партнерства, яке б надало змогу залучити в систему спільного інвестування кошти приватних вітчизняних та закордонних інвесторів. До складу засновників з боку держави, за розпорядженням Кабінету Міністрів України, можуть входити: підприємства державного сектору економіки, які потребують фінансування інноваційних програм, Міністерство Фінансів України, Міністерство Економіки України, Фонд державного майна України. Цим же розпорядженням доцільно сформувати та затвердити склади наглядових рад створюваних фондів. Доцільно було б також передбачити входження до наглядових рад представників міжнародних фінансових організацій, зацікавлених у реалізації (спільному фінансуванні) інвестиційних проектів.

Створення Фондів дозволить акумулювати необхідні фінансові ресурси для розвитку галузей, які мають вирішальне значення для реалізації пріоритетних завдань у питаннях відбудови та розвитку економіки, структурних перетворень та запровадження нових інноваційних технологій виробництва. Сюди належать передусім галузі паливно-енергетичного комплексу, хімічної промисловості, машинобудування, агропромислового комплексу, військово-промислового комплексу, виробничої та невиробничої інфраструктури, науково-дослідні сфери та інші.

Розбудовуючи систему державних корпоративних венчурних інвестиційних фондів доцільно проаналізувати досвід розвинених країн, де задля реалізації значущих інфраструктурних та інвестиційно-соціальних проектів, урядами інших країн використовуються кошти та активи суверенних фондів. За своєю сутністю суверенний фонд це – державний інвестиційний фонд, активи якого можуть включати акції державних чи публічних компаній, облигації, майно, дорогоцінні метали та інші активи [2]. Світовий досвід показує, що суверенні фонди завжди створюються та фінансуються державою, фінансові ресурси суверенного фонду можуть бути напряму вбудовані до бюджетної системи держави. Власником суверенного фонду, зазвичай, виступає уряд держави, в якій цей фонд створюється. Уряд може керувати коштами та активами фонду напряму або опосередковано через керуючу компанію. За своїм призначенням суверенні фонди поділяють на: стабілізаційні – використовуються для використання коштів під час кризи; ощадні – створені для перерозподілу надходжень, їх збереження та примноження; інвестиційні фонди стратегічного розвитку – створені на довгострокове стимулювання економіки, формування джерел для проведення державою політики «довгих грошей» та компенсації нестабільності бюджетних доходів [3].

Аналізуючи сьогоденний стан українського фінансового ринку та його нормативно-правове забезпечення, слід відмітити деякі нюанси, які можуть завадити функціонуванню державних корпоративних венчурних інвестиційних фондів, а саме:

- питання збереження активів фонду, що належать державі. В регламентах створюваних фондів необхідно обов'язково передбачити, що активи, які надаються державою з метою формування початкових статутних капіталів не можуть бути відчужені без відповідних рішень Уряду, це дозволить уникнути негативних наслідків щодо втрати цих активів.
- проблема нормативно-правового забезпечення. Очевидним є той факт, що внесення змін у вже існуючі закони та нормативно-правові акти не є достатнім, необхідно розробити та затвердити Кодекс інвестиційної діяльності. Прийняття Кодексу інвестиційної діяльності сприятиме створенню стабільного та прозорого інвестиційного середовища в країні. Це допоможе залучити більше іноземних інвестицій, спростити адміністративні процедури для учасників ринку, забезпечить захист прав інвесторів та сприяти конкурентоспроможності економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Найбільший у світі суверенний фонд заробив понад \$120 мільярдів. 2021.
URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/01/28/59225678/>
2. Перевірка пандемією: як суверенні фонди допомогли деяким країнам під час кризи. 2021.
URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/12/2/680318/>
3. Навіщо розвиненим країнам суверенні фонди. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/10/702019/>

УДК 368.03

Корман І. І.
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Уманський національний університет садівництва

ЛОГІСТИКА У СТРАХУВАННІ

Страховання — це специфічна ніша послуг. Зумовлено це тим, що потенційні клієнти найчастіше погано розуміються особливостях страхування, наявному асортименті страхових послуг. Крім того, не всі споживачі усвідомлюють ступінь важливості страхування життя, нерухомості та майна. Це виключає прийняття спонтанних рішень щодо придбання страховки.

Особливість страхових послуг полягає в тому, що вони змінюють стан клієнта, надаючи йому відчуття захищеності від небезпек і забезпечуючи впевненість у завтрашньому дні. Крім того, відносини страхування (крім обов'язкового) будуються на обопільній згоді і добровільній основі, коли страхувальник усвідомлено платить гроші за страхові послуги.

Логістика у страхуванні допомагає забезпечити ефективну та безперебійну роботу страхової компанії, починаючи від визначення потреб клієнтів та закінчуючи виплатою страхових відшкодувань в разі настання страхового випадку.

Логістика в страхуванні може бути розділена на головний та допоміжний потоки, як у більшості інших галузей (рис. 1).

Головний потік включає такі основні аспекти:

1. Збір інформації та оцінка ризиків. Головний потік логістики у страхуванні розпочинається зі збору інформації від клієнтів або агентів. Ця інформація включає в себе дані про страхові об'єкти, страхові потреби та ступінь ризику. Оцінка ризиків є ключовою частиною цього процесу, де страхова компанія визначає, які ризики пов'язані з конкретними страховими полісами.

2. Розрахунок страхових премій. Після збору інформації та оцінки ризиків страхова компанія робить розрахунки, які включають в себе визначення страхових премій та умов покриття.

3. Укладення страхового поліса. Коли клієнт приймає умови страхового покриття, укладається страховий поліс, який стає дійсною угодою між страховою компанією і клієнтом.

4. Обробка страхових випадків. Головний потік також включає в себе обробку страхових випадків. Це включає в себе розгляд заяв про страхові виплати, визначення відшкодування та виплату клієнтам в разі настання страхового випадку.

Рис. 1. Логістичні потоки у страхуванні

Допоміжний потік включає наступні аспекти страхування:

1. Управління ризиками. Може бути спрямовано на зменшення можливостей виникнення страхових випадків або на зниження витрат в разі їх виникнення.

2. Управління інформацією та документацією. Включає в себе обробку і зберігання страхових документів, інформації про клієнтів та іншої документації, пов'язаної з угодами страхування.

3. Технологічний розвиток. Включає розробку та впровадження технологічних рішень, які полегшують управління страховими процесами та звітуванням.

4. Співпраця з постачальниками. Для деяких аспектів діяльності страхових компаній, таких як обробка страхових випадків або відшкодування, співпраця з різними постачальниками може бути частиною допоміжного потоку.

Загалом, головний потік логістики в страхуванні спрямований на забезпечення страхових послуг клієнтам, тоді як допоміжний потік допомагає оптимізувати та підтримувати цей процес.

На даний час існує ряд проблем в логістиці в страхуванні. По-перше, це великий обсяг даних. Обробка великої кількості даних про клієнтів, ризики та поліси може призвести до затримок та помилок.

Друга проблема – це складність та динамічність ризиків. Сфера страхування постійно змінюється, і нові види ризиків можуть виникати з часом (наприклад, повномасштабна війна в Україні). Страхові компанії повинні пристосовуватися до цих змін.

Наступна проблема – це підробки та шахрайство. Оскільки страхові виплати можуть бути значними, існує ризик підробки або інших видів шахрайства.

Проблемою також являється регуляторна складність. Регулятори мають високі вимоги до страхових компаній щодо зберігання та обробки даних, а також фінансової стабільності. Дотримання цих вимог може бути викликом.

Для подолання існуючих проблем страховим компаніям доцільно використовувати новітні технології для обробки великого обсягу інформації. Розвиток цифрових платформ для управління полісами та обслуговування клієнтів може зробити процес страхування більш доступним та зручним. Розробка більш ефективних систем управління ризиками може допомогти зменшити можливість страхових виплат та підвищити прибутковість. Сприяти подальшому розвитку і удосконаленню логістики у сфері страхування також буде підвищення рівня освіти та навчання працівників страхових компаній щодо сучасних тенденцій у страхуванні та обробці даних.

Це лише деякі із способів, які можуть допомогти удосконалити логістику в сфері страхування та зменшити існуючі проблеми. Кожна страхова компанія може обрати свої власні стратегії удосконалення відповідно до своїх потреб та цілей.

УДК 635.8-027.543

Шпичко Д. О.
студент 21дф-е групи
Уманський національний університет садівництва

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА ГРИБНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Гриби є одним з найперспективніших продуктів харчування, промислове виробництво яких інтенсивно зростає. Країни світу надають велике значення розвитку цієї галузі [1].

В Україні дана галузь виробництва лише починає розвиватися. Натомість у багатьох країнах грибна індустрія має багаторічний досвід успішного розвитку. Наприклад, нещодавні дослідження в даній галузі США показали, що в закритих приміщеннях дохід від вирощування грибів склав від 11 до 33 доларів 1м², що представляє потенційний дохід від 107811 до 323433 доларів США на 1га [2].

Гриби є чудовою фермерською культурою. Причому, як у місті, так і в селі. У 2017 році асоціація виробників грибів США замовила дослідження сталого розвитку з використанням 30 найбільших грибних ферм у країні. Ці ферми в основному зосереджені на виробництві грибів *agaricus bisporus*, звичайних грибів, креміні або портобелло, які можна знайти в продуктових магазинах по всьому світу. Дослідження підтвердило, що грибам потрібно менше води, енергії та місця для росту, ніж багатьом іншим культурам. Але кілька інших факторів також сприяють тому, що вони є прибутковими, стійкими культурами для ферм будь-якого розміру: гриби потребують менше води, ніж інші культури; гриби споживають менше енергії; гриби демонструють низькі показники утворення парникових газів; гриби потребують мінімум виробничої площі; гриби переробляють побічні продукти сільського господарства; гриби утворюють мінімум відходів; гриби є високопродуктивним, насиченим поживними речовинами джерелом їжі, і більшість з них містять високоякісні повноцінні білки з усіма дев'ятьма амінокислотами; гриби мають багато потенційних ринків [3].

У світовій грибній індустрії найбільш поширеними грибними культурами є:

- 1) *agaricus bisporus*, також відомий як печериця та гриб. До цього виду також відносяться гриби портобелло і креміні;
- 2) *clitocybe nuda*, або *blewit*, культивується в Європі;
- 3) *auricularia cornea* та *Auricularia heimuer* (деревовушний гриб), два близькоспоріднені види желейних грибів, які зазвичай використовуються в китайській кухні;
- 4) *flammulina velutipes*, «зимовий гриб», також відомий як енокітаке в Японії;
- 5) *fusarium venenatum* – джерело мікопротеїну, який використовується в м'ясному аналозі Quorn;
- 6) *hypsizygus tessulatus* (також *hypsizygus marmoratus*), який японською називається *shimeji*, є поширеним різновидом грибів, доступних на більшості ринків Японії. В Європі відомий як «буковий гриб»;
- 7) *lentinus edodes*, також відомий як шиітаке, дубовий гриб. *Lentinus edodes* в основному виробляється в Японії, Китаї та Південній Кореї. На *lentinus edodes* припадає 10% світового виробництва культивованих грибів. Поширений в Японії, Китаї, Австралії та Північній Америці;
- 8) *phallus indusiatus* – (бамбуковий гриб), традиційно збирається в дикій природі, культивується в Китаї з кінця 1970-х років;
- 9) *pleurotus* є другим за важливістю виробництвом грибів у світі, на нього припадає 25% загального світового виробництва. Плевротуси культивуються по всьому світу; Китай є основним виробником. Кілька видів можна вирощувати на вуглецевих матеріалах, таких як солома або газети. У дикій природі вони зазвичай ростуть на деревині;
- 10) *rhizopus oligosporus* – грибкова закваска, яка використовується для виробництва темпе. У темпі споживається міцелій *R. Oligosporus*;
- 11) *sparassis crispa* – нещодавні розробки призвели до культивування цього виду в Каліфорнії (США). У великих масштабах культивується в Кореї та Японії;
- 12) *tremella fuciformis* (сніговий гриб), інший вид желейного гриба, який зазвичай використовується в китайській кухні;
- 13) бульбовий вид (трюфель). Трюфелі належать до групи аскоміцетних грибів. Плодові тіла трюфеля розвиваються під землею в мікоризній асоціації з певними деревами, наприклад, дуб, тополя, бук, ліщина. Оскільки їх важко знайти, навчених свиней або собак часто використовують, щоб винюхати їх, щоб легко зібрати врожай;
- 14) *ustilago maydis* (кукурудзяна сажка), грибковий збудник кукурудзи. Його також називають мексиканським трюфелем, хоча це не справжній трюфель;
- 15) *volvariella volvacea* («гриб-рисова солома») На гриби *Volvariella* припадає 16% загального виробництва культивованих грибів у світі [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Грибна індустрія» інвестиційний міжнародний проект [Електронний ресурс]. URL: https://netherlands.mfa.gov.ua/storage/app/sites/56/imported_content/5df2603e09a70.pdf
2. Indoor Production [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://smallfarms.cornell.edu/projects/mushrooms/indoor-production/>
3. Sayner A. Is Mushroom Growing Sustainable? Yes, And Here's 8 Reasons Why [Електронний ресурс]. URL: <https://grocycle.com/is-mushroom-growing-sustainable/>
4. Fungiculture [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Fungiculture>

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Цифрова трансформація: в сучасному аграрному секторі важливу роль відіграють інформаційні технології. Впровадження цифрових рішень, таких як системи моніторингу, сенсори, технології Internet of Things (IoT) та аналітика даних, допомагає збільшити продуктивність, знизити витрати та зробити аграрний бізнес більш привабливим для інвесторів [1].

Сільськогосподарські стартапи: розвиток інноваційних стартапів у сільському господарстві викликає інтерес інвесторів. Це можуть бути стартапи, що пропонують нові технології для виробництва, обробки чи зберігання продукції, або платформи для зручного зв'язку між фермерами та ринками [2].

Біоінженерія і генетичні технології: впровадження генетичних модифікацій та інших біотехнологічних підходів може підвищити врожайність та стійкість рослин до шкідників та погодних умов. Інвестори можуть фінансувати дослідження і впровадження цих технологій [3].

Енергоефективність: зменшення споживання енергії та впровадження відновлювальних джерел енергії в сільському господарстві допомагає зменшити витрати та вплив на навколишнє середовище. Інвестиції в цю галузь стають все більш важливими [4].

Глобальні тренди ринку: споживачі все більше цінують продукцію, яка вирощена за допомогою сталих методів і не має негативного впливу на довкілля. Інвестори можуть сприяти впровадженню сталих практик та сертифікації продукції [5].

Е-комерція в аграрному секторі: розвиток електронної торгівлі для сільськогосподарської продукції може розширити ринки збуту та зробити сферу сільського господарства більш доступною для інвесторів [6].

Інвестиції у сільське господарство України мають критичне значення, як для країни, так і для глобальної спільноти, з приводу наступних аспектів.

Продовольча безпека: сільське господарство в Україні є основним джерелом продуктів харчування для внутрішнього споживача. Інвестиції в цей сектор сприяють забезпеченню стабільності постачання продуктів харчування та запобігають дефіцитам та голоду [7].

Економічний розвиток: сільське господарство України становить значну частину економіки і є ключовою галуззю для створення робочих місць та збільшення валового внутрішнього продукту. Інвестиції в аграрний сектор сприяють економічному розвитку країни [8].

Зовнішні ринки: Україна має потенціал стати важливим експортером сільськогосподарської продукції на світові ринки. Інвестиції допомагають покращити якість та кількість виробництва, що робить українську продукцію конкурентоспроможною на міжнародному рівні.

Сталість цін: інвестиції у модернізацію сільського господарства можуть допомогти стабілізувати ціни на продукти харчування і зменшити їхню коливаність, що вигідно впливає на споживачів та підприємства.

Стійкість до змін клімату: інвестиції можуть бути спрямовані на адаптацію аграрного сектору до змін клімату, що забезпечує стабільне виробництво продуктів навіть при негативних погодних умовах.

Усі ці фактори підкреслюють важливість інвестицій у сільське господарство України як для внутрішньої, так і для глобальної стабільності, продовольчої безпеки та сталого економічного розвитку [9, 10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Водянка Л.Д., Юрій Т.П. Цифровізація та цифрова платформа в економічному розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2020. № 12 С. 67. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012067>
2. Названо 10 найцікавіших стартапів у сільському господарстві за 2019 рік [Електронний ресурс]. *Agronews*. URL: <https://agronews.ua/news/nazvano-10-naytsikavishykh-startapiv-v-sil-s-komu-hospodarstvi-za-2019-rik/>
3. Саплін А.В., Смолярчук Н.В. Біотехнологія – шлях до процвітання людства [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9857/1/1/Saplin.pdf>
4. Пархомець М.К., Градовий В.В. Особливості та показники формування системи енергозбереження сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2021. №3-4. С. 87-97. DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.13 <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/download/774/849>
5. Кириленко І.Г., Івченко В.Є., Дем'янчук В.В. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 34. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201809034>
6. Нужна О.А., Пиріг С.О. Аграрний ринок в сфері електронного бізнесу [Електронний ресурс]. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/agrarniy-rinok-v-sferi-elektronnogo-biznesu.html>
7. Мудрак Р.П. Економічна доступність продовольства в умовах російсько-української війни. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Випуск 100. Частина 2. С. 43-55. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-43-55
8. Сільське господарство [Електронний ресурс]. *Сталий розвиток для України*. URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/silske-gospodarstvo/>
9. Кушнір С.О., Журавльова А.К. Інвестиції в сільськогосподарську галузь України: реалії та перспективи у зв'язку з відкриттям ринку землі. *Підприємництво та інновації*. 2020. Випуск 12. С. 63-68. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.11>
10. Інвестування у сільське господарство [Електронний ресурс]. *Eternity Law International*. URL: <https://www.eternitylaw.com/ua/novyny/investuvannya-u-silske-gospodarstvo/>

УДК 371

Нестерчук Ю. О.*д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***Соколюк С. Ю.***д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності**Уманський національний університет садівництва*

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Інноваційні процеси в аграрному секторі зумовлені інституційно та включають послідовність дій від виникнення наукових ідей, накопичення знань і пропозиції до виробництва та комерціалізації інноваційної продукції на вітчизняних ринках збуту. Центри генерації наукових ідей і знань, комерційних інновацій існують у межах підприємств аграрно-промислового виробництва або їх об'єднань, які характеризуються спільністю напрямків діяльності, що забезпечує досягнення відповідного рівня їх інноваційності. Нині такими об'єднаннями різноманітних організаційно-правових форм господарювання виступають кластери, які дозволяють використовувати переваги внутрішньофірмової ієрархії та ринкового механізму, прискорювати та посилювати інноваційні процеси в окремо взятих галузях економіки, надавати можливість швидшого і ефективнішого розподілення нових знань, наукових відкриттів і винаходів, активно використовувати інноваційні методи діяльності, зміцнювати конкурентоспроможність продукції підприємств-учасників, досягаючи цілей гармонійного розвитку підприємств аграрно-промислового виробництва (рис. 1).

Виявлена затребуваність нових форм регулювання в економічній сфері зумовила необхідність створення сучасних механізмів реалізації саморегулювання інноваційних процесів, результатом розвитку яких є розширення мережі інтегрованих структур.

Формування кластерних зв'язків є пріоритетним завданням розвитку аграрного сектору регіонів в умовах глобалізації. Нині створення кластерів є актуальним, адже відбувається реформування аграрного сектору, яке торкається рівня функціонування територіальних громад та підвищення їх економічної самостійності.

Аграрно-промислові кластери є основою для побудови ділових взаємин, сприяють налагодженню співпраці між різними організаційними структурами, підвищуючи ефективність їх діяльності та об'єднують сільськогосподарських товаровиробників і промислові підприємства, передусім, переробні, а також торговельні фірми та підприємства з виробництва сільгосптехніки і устаткування та переробки, зберігання і збуту сільськогосподарські продукції.

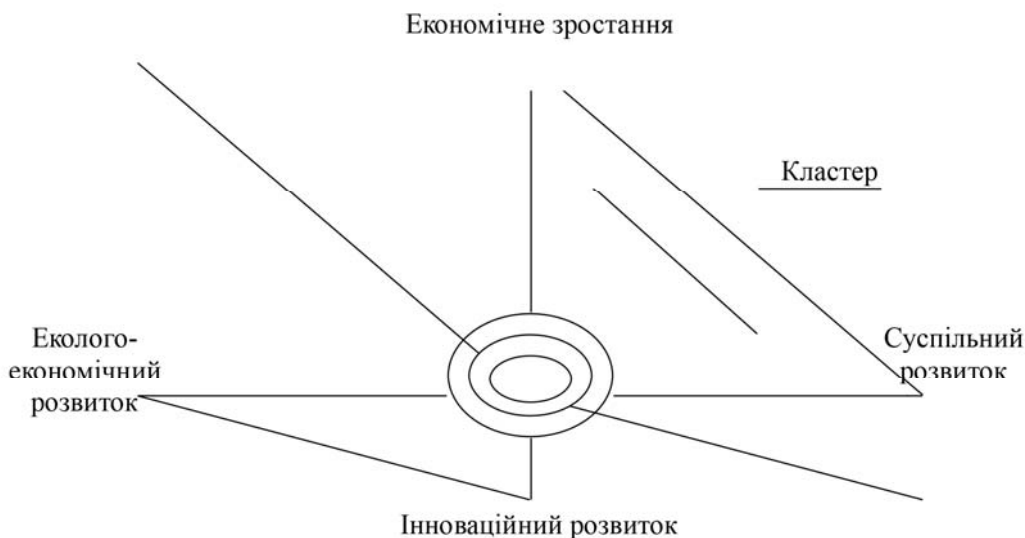

Рис. 1. Значення кластерів у гармонійному розвитку підприємств аграрного сектору економіки

Кластерна форма організації аграрно-промислового виробництва приводить до створення інноваційного продукту, адже об'єднання в кластер на основі інтеграції формує не просто концентрацію різноманітних винаходів, ноу-хау, а певну систему розповсюдження нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективного перетворення винаходів і ноу-хау в інновації, а останні – в продукцію, продукт, послуги з конкурентними перевагами, є мережа стійких зв'язків між всіма підприємствами-учасниками такої інтегрованої структури.

Досліджуючи позитивні сторони та перспективи функціонування кластерних структур, варто виокремити основні причини посилення динаміки інноваційного розвитку підприємств в кластері, якими є:

1. Формування єдиного інноваційного простору в кластерному об'єднанні, який передбачає спільне використання лабораторій, доступ до результатів суміжних досліджень, трансфер технологій з однієї галузі в іншу, вільний обмін інформацією в кластерній структурі.
2. Зростання сукупного потенціалу підприємства, який обумовлює інноваційну діяльність органів кластера.
3. Досягнення вигод від спільної розробки і використання інновацій.

4. Залучення держави до участі в інноваційних проектах.

5. Ефективне та раціональне використання ресурсів.

Практика доводить, що модель розвитку інноваційних кластерів обирається за показниками або відмінними ознаками, які притаманні окремій галузі аграрного сектору, де функціонують такі структури. Для регіонів України прийнято є адаптивна модель розвитку кластерних структур, яка акумулює охарактеризовані моделі і передбачає забезпечення функціонування галузей і виробництв різного масштабу та ступеня технологічності як на основі власних інноваційних розробок, так і запозичених.

Отже, кластерна структура у межах аграрного сектору успішно функціонує за наявності основних складових:

1) підприємств-лідерів або групи локалізованих підприємств, які випускають конкурентоспроможну продукцію, яка реалізовується на внутрішніх і зовнішніх ринках;

2) розвинутої мережі обслуговуючих підприємств і організацій, спроможних забезпечити високу якість обслуговування всіх учасників кластера;

3) сприятливого бізнесового клімату, що характеризується високою якістю трудових ресурсів, можливістю доступу до інноваційно-інвестиційних потоків, відсутністю адміністративних перепон, високим рівнем розвитку інфраструктури кластера, розвинутим науково-дослідним потенціалом та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколюк С. Ю. Кластерна організація агробізнесу як інструмент активізації інноваційної діяльності. *Proceedings of XXXXV International scientific conference «World achievements»*, Morrisville, Mar 1, 2019 Morrisville: Lulu Press., 2019. P. 55–60.
2. Сіренко Н. М., Сирцева С. В. Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2015. 266 с.
3. Фарат О. В., Залуцький В. П. Методи оцінювання розвитку інноваційних кластерів промислових підприємств. *Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід»*. 2015. № 6. С. 22–27.

УДК 332.1

Андрусак Н. О.*д.е.н., професор кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва***Андрусак В. М.***к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

ПІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

В сучасних умовах господарювання екологічні аспекти економічних процесів часто стають ключовими: закриваються деякі виробництва, змінюються стандарти та норми експорту продукції, модифікуються технологічні процеси тощо. Здатність економіки регіону ефективно функціонувати в гармонії з екосистемою формує її потенціал подальшого розвитку, а відповідно є елементом її конкурентоспроможності. Основні тенденції розвитку економіки регіонів України свідчать про подальше нераціональне використання їх природно-ресурсного потенціалу. З одного боку, має місце дисбаланс при їх використанні, а з іншого – існує необхідність у розробці програм та механізмів по залученню природних ресурсів у господарський обіг на основі еколого-економічного підходу. Надмірна експлуатація окремих видів природних ресурсів потребує перегляду пріоритетів їх використання в галузях економіки регіону та розробки чітких стратегій управління розвитком регіонів.

Саме в антропогенних регіонах підвищуються екологічні параметри міжрегіональної конкурентоспроможності і одночасно параметри екологічної конкурентоспроможності – скорочуються внаслідок посилення деструктивної дії на середовище (засмічення, викиди і тому подібне). Як наслідок, виникає потреба виділення в системі «природа – суспільство – господарство» особливої четвертої підсистеми – екологічної мережі. Більшість дослідників екопроблем під останньою розуміють впорядкування територіальної структури природних ландшафтів, характер їх чергування з урбанізованими територіями, агроландшафтами, промисловими зонами і транспортними комунікаціями [1, с. 151]. Аналогічне трактування такої мережі і в ряді законодавчих актів. Згідно з положеннями Закону України «Про екологічну мережу України» базовими структурними елементами екомережі виступають: природні регіони, природні коридори, буферні зони, а також слабо порушені природні комплекси, що характеризуються більш високими конкурентними позиціями за рахунок значного збереження природо-ресурсного потенціалу, його різноманітності й сталості середовища.

Інші екологічні критерії враховуються при визначенні конкурентоспроможності регіону як квазікорпорації. В цьому випадку господарський комплекс регіону зіставимо з потенціалом ТНК. Проте розроблені методики оцінки екологічного компонента конкурентоспроможності ТНК не можуть бути цілком використані через явні відмінності управлінського і територіально-господарського характеру. Різним є характер екологічної діяльності: на регіональному рівні він ширший і тісно пов'язаний з національними регуляторами.

Успішність еколого-економічної діяльності в цьому випадку залежить від чотирьох структурних блоків. Це, перш за все, екологічний менеджмент, на основі якого здійснюється планування, організація і управління всіма видами екологічної діяльності. Через розпиленість суб'єктної господарської бази регіону всі три управлінські функції повинні координуватися адміністративними структурами. На них же покладаються функції контролю. Конкурентні переваги визначаються наявністю професійних працівників на підприємствах, в центральних і місцевих органах влади.

Другим блоком виступає блок, що формує фінансово-кредитний механізм регіонального природокористування. Саме такий механізм:

- формує і регулює фінансові потоки, що наповнюються централізованими надходженнями на охорону і покращення регіонального навколишнього середовища, платежами за погіршення якості і самовільне використання природних ресурсів;
- утворює фінансові кошти регіональних екологічних фондів і організовує їх ефективний рух і витрачання.

Третім блоком еко-діяльності виступає екологічний аудит. Його метою є оцінка відповідності навколишнього середовища території вимогам законодавчих і нормативних актів, критеріям ефективності в сфері охорони навколишнього середовища і екологічної безпеки. На наш погляд, окрім традиційних завдань, що визначають екологічний стан і природоохоронну діяльність конкретної території, рахунково-перевірочний ареал екоаудиту сприяє об'єктивному виявленню стану і резервів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання у сфері ресурсокористування.

Четвертий – еко-маркетинговий – блок формується під впливом інтересів регіонального відтворювального процесу. Функції саме цього блоку безпосередньо впливають на підвищення конкурентоспроможності підприємств і господарських територій. Окрім цього, маркетинговий блок залишається сполучною ланкою між підприємствами і торгівлею, формує канали руху товару: традиційної і екологічно чистої продукції. Уявлення про екологічні аспекти конкурентоспроможності крупних міжнаціональних фірм - виробників здобули певну популярність.

Механічне перенесення цього уявлення на регіональний рівень неправомірно з причини значних відмінностей у самоорганізації. Разом з тим, з допущенням розгляду регіону як організованої сукупності господарських суб'єктів з'явилась можливість застосувати зв'язаний в цьому питанні підхід. Для реалізації екологічної параметризації конкурентоспроможності необхідний широкий набір показників, за допомогою яких можна було б чітко відрізнити екологічні благополучні зміни від істотних деструктивних змін. Тут найбільш прийнятним є зв'язаний аналіз показників екологічної діяльності в середовищі ресурсозбереження / ресурсозабруднення.

Метод дозволяє встановити залежність між різними компонентами регіональних систем, враховувати сукупну дію багатьох чинників, ранжувати залежність за величиною власних критеріїв значущості

конкурентоспроможності. Загалом це веде до можливості індикації регіональних систем за еколого-економічними показниками конкурентоспроможності.

Нажаль, еколого-економічні показники досі не включено й до Звітів про конкурентоспроможність регіонів України, які щорічно складаються Фондом ефективного управління [2]. Тоді як соціальні, економічні та екологічні проблеми є взаємозалежними, тому уявлення про конкурентоспроможність регіону, на наш погляд, доцільно розглядати саме з урахуванням характеристик еколого-економічного розвитку, тому що це узгоджується з ідеологією сталого розвитку, яка передбачає збалансоване поєднання інтересів населення, бізнесу в умовах підтримання привабливого для життя стану навколишнього середовища.

Отже, забезпечення еколого-економічної конкурентоспроможності здійснюється за рахунок розвитку екологічної складової та економічної частини у їх взаємному поєднанні. Забезпечується це шляхом інноваційного розвитку виробничих процесів, процесів відновлення екосистеми та структуризації інститутів управління та інструментів, що будуть застосовані в даному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua>.
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf

УДК 330.341.1(477)"364"

Кучер Д. Ю.
студентка групи УЛМ-31 Науковий керівник:
Макарчук К. О.
к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
ХНУ імені В.Н. Каразіна

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інноваційна діяльність є важливим стимулом для розвитку будь-якої країни, але в контексті України, особливо в умовах воєнного стану, вона набуває ще більшого значення. Щоб краще зрозуміти суть і важливість інноваційної діяльності в цих надзвичайних обставинах, розглянемо її визначення та вплив на економіку України.

За визначенням О. В. Васильєва «інноваційна діяльність» - це процес впровадження нововведень, які передбачають вдосконалення продуктів, послуг, технологій або методів виробництва з метою збільшення продуктивності, конкурентоспроможності та створення нових можливостей для розвитку [6]. Цей процес може включати в себе дослідження і розробку, технологічний переворот, а також покращення управлінських методів.

Важливість інноваційної діяльності для економіки України очевидна. Вона сприяє підвищенню продуктивності, стимулює ріст ефективності підприємств та забезпечує їх конкурентоспроможність на світовому ринку. Умови воєнного стану, хоч і небажані, можуть вимагати стратегічних змін. Тому інноваційна діяльність в Україні, навіть в умовах військових загроз, залишається ключовим елементом для забезпечення сталого економічного розвитку. У цих умовах важливо досліджувати та розглядати шляхи підвищення ефективності інноваційних процесів, які сприяють розвитку країни навіть у складних геополітичних обставинах.

Виклики та можливості інновацій в умовах воєнного стану важливі для розвитку інновацій. Зниження бюджетних видатків на науку та розвиток стає серйозним викликом. За даними Національної служби статистики України, у періоди військових конфліктів часто здійснюються скорочення видатків на науку та дослідження. Наприклад, у 2014 році видатки на науково-технічний розвиток скоротилися на 11%, що негативно вплинуло на інноваційну активність у цей період [1].

Потреба країни у військовій техніці та безпеці мотивує інновації. За даними Міністерства оборони України, обсяги закупівель військової техніки у 2022 році зросли на 24% порівняно з 2020 роком, створюючи можливості для нових військових технологій і підвищення ефективності оборони [2].

Залучення іноземних інвестицій у військово-технічний комплекс також є важливою складовою. Обсяг іноземних інвестицій в українські оборонні підприємства зросли на 15% у 2021 році, що сприяє розробці нових технологій та підвищенню потенціалу військового комплексу України [1].

Умови воєнного стану вимагають розвитку інновацій для національної безпеки і економічного росту. Збільшення інвестицій у науково-дослідну роботу та нові технології є ключовим завданням. Обсяг фінансування наукових проектів зріс у 2021 році на 8%, вказуючи на збільшений інтерес до інновацій і наукового потенціалу України в умовах військового конфлікту [3].

За даними Global Innovation Index 2021, Україна виборолла 49-те місце серед 132 економік і покращила свої показники в інноваційній сфері в порівнянні з попередніми роками. У загальному рейтингу країн Європи, Україна розташувалася на 32-му місці серед 39 країн. Звичайно, наша країна зберегла високу якість людського капіталу, але найнижчі показники були зафіксовані в галузях інституцій (91-ше місце) та інфраструктури (94-те місце).

Розглядаючи глобальну мапу стартапів, Україна втратила певні позиції. Важливо відзначити, що національна екосистема стартапів продовжує залишатися однією з провідних в регіоні, займаючи 50-те місце в світі (зі зменшенням на 16 позицій порівняно з 2021 р.) та 12-те місце в Східній Європі (зі зменшенням на 6 позицій порівняно з 2021 р.) [4].

За даними експертів Українського кластерного альянсу, війна призвела до серйозної деградації вітчизняних інноваційних систем. Ця деградація пов'язана із зупинкою понад 40% малих та середніх підприємств через воєнні події. Розвиток бізнесу в Україні знаходиться на стадії виживання і не ставить за впровадження інновацій. Важливо відзначити, що російська військова агресія привернула увагу Європейського Союзу та міжнародної спільноти до України, що сприяло підтримці України в різних напрямках, включаючи інноваційну сферу [5].

Наразі спеціально для 200 українських стартапів та інноваційних МСП надано грант у розмірі 20 млн євро. Враховуючи поточну ситуацію, найбільш перспективними сферами для розвитку вітчизняних інновацій є оборонний комплекс, охорона здоров'я, будівництво, ІТ, інклюзивний розвиток та освіта. Для успішного розвитку інновацій в Україні необхідно створити національні наукові інститути, які б забезпечували глибокі знання і готували адекватні рішення відповідно до національних пріоритетів [5].

Успішні інновації під час воєнного стану вказують на важливість цієї стратегії для національної безпеки. У 2022 році українські підприємства розробили нові системи зброї та військової техніки, включаючи безпілотники, ракетні комплекси та бойову техніку, що свідчить про здатність України адаптуватися до викликів війни завдяки інноваціям.

Використання цифрових технологій підвищує ефективність оборони, забезпечуючи покращену координацію та зв'язок між військовими підрозділами і підвищуючи рівень кібернетичної безпеки. Ці інновації сприяють оборонній готовності та захисту інформаційних ресурсів від кіберзагроз.

Співпраця з іноземними партнерами у сфері оборонної та кібернетичної безпеки також має велике значення. За даними Міністерства закордонних справ України, обсяги співпраці у 2021 році з іноземними партнерами зросли на 12%. Ця співпраця дозволяє обмінюватися досвідом та ресурсами, що сприяє покращенню оборонних можливостей України та підвищенню кібернетичної безпеки в умовах воєнного стану [3].

Інноваційна діяльність набуває особливого значення в умовах воєнного стану і забезпечує національну безпеку України. Інновації дозволяють адаптуватися до викликів військової агресії, розробляти нові технології та виробляти необхідну військову та кібернетичну продукцію для ефективного захисту. Лише активна взаємодія науки та бізнесу при належній підтримці держави в рамках розумної науково-інноваційної політики може привести Україну до якісно нового рівня розвитку в післявоєнний період та відкрити перед нацією нашої країни повний інтелектуальний потенціал. Міжнародне співтовариство готове надавати підтримку, але нам доведеться відновлювати нашу країну і будувати свій майбутній шлях. Сфери, такі як військові технології, кібернетична безпека та цифрові інновації, мають потенціал зробити важливий внесок у вирішення викликів перед Україною в умовах конфлікту, і допомогти країні залишитися сучасною та конкурентоспроможною на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна служба статистики України [Електронний ресурс] - URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Міністерство оборони України [Електронний ресурс] - URL: <https://www.mil.gov.ua>
3. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс] - URL: <https://mfa.gov.ua>
4. Global Innovation Index 2021. Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. [Електронний ресурс] - URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4560>
5. Юрчак О., Інноваційний розвиток в промисловості - Що має змінити війна? [Електронний ресурс] - URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/innovacziynj-rozvytok-v-promyslovosti-shho-maye-zminyty-vijna/>
6. О. В. Васильєв, Н. М. Богдан. «Економіка і організація інноваційної діяльності». - 2010.

УДК 336.77:631.15 (477)

Мельник К. М.*к.е.н., доцент***Масляна А. О.***Магістр, кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку ринку банківських послуг особливого значення набувають карткові платіжні технології, оскільки останнім часом все більше українців використовують безготівкову форму розрахунку, що пов'язано із ефективністю, надійністю та зручністю такого виду розрахунків. Розрахункові операції з використанням платіжних карток значно розширили асортимент банківських фінансових послуг та збільшили величину банківського прибутку, а також надали інформацію щодо споживчих переваг своїх клієнтів.

Зростання платежів з використанням платіжних карток сприяє збільшенню споживання, зменшує тіньовий сектор економіки, збільшує базу оподаткування та скорочує витрати з обслуговування готівкового обігу. За дослідженням агентства Moody's, внаслідок збільшення використання платіжних карток на 1% споживання зростає на 0,056%, а ВВП – на 0,032% [1].

Аналізуючи міжнародний досвід організації безготівкових розрахунків, необхідно зазначити про популярність заходів їх стимулювання з використанням платіжних карток. Так, в Індії завдяки розвитку співпраці з міжнародною платіжною системою «Visa» вдалося знизити вартість випуску POS-терміналів на 50%. У Мексиці створено спеціальний фонд з метою організації податкових відрахувань через систему інтернет-банкінгу. Підприємствам торгівлі та послуг Південної Кореї, які приймають до оплати банківські картки, надаються податкові пільги. У США всі федеральні державні платежі здійснюються тільки в безготівковій формі. В Бельгії оплата певних видів податків повинна бути виконана виключно з банківського рахунку (прибутковий податок, податок на майно). В Німеччині стимулюється використання платіжних карток для платежів за газ, воду, електроенергію, зв'язок, страхові премії, сплати внесків за іпотеку, кредити тощо.

На теперішньому етапі функціонування платіжних відносин вітчизняна банківська система модернізується та безупинно удосконалює функціонування. В Україні кількість та обсяги безготівкових платежів із використанням платіжних карток продовжують упевнено зростати. За статистичними даними НБУ загальна кількість емітованих платіжних карток в Україні досягла 110,3 млн шт. Це на 1% більше порівняно з січнем 2021 року. Статистика використання платіжних карток, емітованих банками України, протягом II кварталу 2023 року свідчить, що безготівкові розрахунки українців залишаються на високому рівні, попри другий рік війни. Так, кількість операцій (безготівкових та з отримання готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, в Україні та за її межами у II кварталі 2023 року становила 1 842,9 млн шт., а їхня сума – 1 334,9 млрд грн, з них безготівковими були 1 710,6 млн операцій на загальну суму 829,5 млрд грн [2].

Тому очевидно, що українці продовжують віддавати перевагу безготівковим операціям з платіжними картками.

Кількість активних pos-терміналів у торговельній та сервісній мережах у червні 2023 року порівняно з січнем 2023 року зросла на 8,3% (до 388,1 тис. шт.), а кількість пунктів продажу та надання послуг, які приймають платіжні картки, – на 12,2% (до 355,9 тис. шт.) [2].

Однак попри те, що безготівкові платежі поступово стають усе більш поширеною звичкою для все ширших верств населення, а готовність до відмови від готівкових виплат зростає, для того, щоб використовувати такий потенціал у напрямі подальшого розвитку цифрової економіки, українці важливо й надалі розвивати в Україні платіжну інфраструктуру, яка щодо кількості pos-терміналів все ще в рази поступається європейським показникам. Тому важливо об'єднати зусилля гравців ринку, щоб забезпечити можливість безготівкових виплат усюди, де це необхідно, оскільки все більше число споживачів хотіло б бачити ширші можливості для безготівкових розрахунків у роздрібних точках продажу – на ринках, у кіосках і невеликих магазинах, у громадському транспорті, а також у перукарнях і косметичних салонах, у таксі, при придбанні квитків [3].

Таким чином, для успішного розвитку ринку безготівкових розрахунків в Україні важливим завданням є забезпечення стабільності економічної ситуації всередині країни; обов'язкове забезпечення розвитку інфраструктури ринку; підвищення фінансової грамотності населення; забезпечення довіри населення; підвищення ефективності карткових технологій за допомогою маркетингу фінансових послуг; здійснення постійного пошуку нових механізмів організації безготівкових розрахунків з урахуванням міжнародного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний досвід обмеження готівкових розрахунків та збільшення безготівкових розрахунків / Національний банк України. URL: <http://tak-audit.com.ua/images/DOC/Obmez%20gotivki.pdf>(дата звернення: 10.09.2023).
2. В Україні перебуває в обігу 110 млн платіжних карток: аналіз НБУ за II квартал. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/4/703895/> (дата звернення: 13.09.2023).
3. Дюблюк О., Луців Я., Чайковський Я. Сучасний розвиток ринку платіжних карток у цифровій економіці. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 6(47), 51–64. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.47.2022.3894>.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Однією із характерних тенденцій, які сформувалися в управлінській науці та практиці протягом останніх кількох десятиліть, є переорієнтація та активне застосування системи ризик-менеджменту, головне призначення якої полягає у запобіганні або мінімізації настання негативних подій, які ведуть до збитків чи втрат. Причому, ця тенденція є притаманною як для приватного сектору, так і для сфери державного управління. Не стала в цьому винятком і Державна митна служба України, де починаючи із 2005 року у роботу митних органів, при здійсненні ними митного контролю, було впроваджено застосування системи управління ризиками. І це не дивно, адже одними із головних напрямків діяльності вітчизняної митниці є фіскальний, пов'язаний із забезпечення справляння митних платежів, контролем правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати і правоохоронний, який обумовлюється потребою запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України. Можна стверджувати, що основною метою митного контролю є протидія митним ризикам.

Застосування системи управління митними ризиками рекомендоване Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур (переглянутою Кіотською конвенцією) та Рамковими стандартами безпеки і полегшення всесвітньої торгівлі, які було розроблено під егідою Всесвітньої митної організації. Враховуючи ці рекомендації та прекрасно розуміючи перспективи використання ризик-менеджменту, аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю віднесено Митним кодексом України до головних завдань митних органів.

Перед митною службою України стояла дилема – створювати власну систему аналізу та управління митними ризиками, чи запозичувати існуючі аналоги. Було обрано перший варіант, але він враховував міжнародні стандарти та кращий зарубіжний досвід [1, с. 29]. З 2006 року в автоматизованій системі митного оформлення Державної митної служби України застосовується модуль автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, який забезпечує проведення автоматизованого аналізу та оцінки ризиків у режимі реального часу під час оформлення митних декларацій [2]. Як бачимо, активне впровадження системи управління ризиками в практичну діяльність митних органів прямо пов'язане з розвитком інформаційних технологій, комп'ютерної техніки та пришвидшення передачі даних і обміном митною інформацією. Завдяки цьому вдалося відійти від тотального контролю за переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів та активно впровадити у діяльність митних органів принцип вибіркової митного контролю. Ще одним суттєвим позитивним моментом у використанні ризик-орієнтованого підходу стало суттєве зменшення часових та фінансових затрат як у декларантів так і у митної служби при виконанні митних формальностей, за рахунок переходу до «точкового» митного контролю.

В широкому розумінні, митний контроль можна визначити як комплекс визначених заходів, які здійснюються посадовими особами митної адміністрації та направлені на з'ясування питань дотримання норм митного законодавства. Форми та обсяги митного контролю обираються посадовими особами митних органів на підставі результатів застосування системи управління ризиками; та/або автоматизованою системою управління ризиками. Застосування системи управління ризиками дозволяє суттєво зменшити вплив суб'єктивного (людського) фактору та тим самим підвищити об'єктивність митного контролю.

Управління ризиками в державній митній справі – це робота митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів. Під ризиком розуміється ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи. В Україні митні органи застосовують систему управління ризиками для визначення товарів, транспортних засобів, документів і осіб, які підлягають митному контролю, форм митного контролю, що застосовуються до таких товарів, транспортних засобів, документів і осіб, а також обсягу митного контролю.

Застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками як автоматизованої складової частини системи управління ризиками дає змогу здійснювати автоматизований відбір митних декларацій або переміщень товарів, транспортних засобів, осіб через державний кордон, за якими необхідно посилити митний контроль, визначити перелік митних формальностей та фіксувати інформацію, внесену посадовими особами митниці за результатами проведених митних формальностей [3].

Таким чином, активне використання системи управління митними ризиками при здійсненні митних формальностей сприяє зростанню ефективності митного контролю; зосереджує увагу митників на контролі операцій із високим рівнем ризику, що сприяє підвищенню ефективності використання людських та інфраструктурних ресурсів митниці; створює умови для пришвидшення переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів із низьким ступенем ризику.

Враховуючи це, основними критеріями ефективності застосування системи управління митними ризиками в державній митній справі повинні стати пришвидшення митних процедур і зменшення затрат різного виду на їх проходження, своєчасність та повнота надходжень митних платежів, рівень виявлення фактів здійснення контрабанди та порушень митних правил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Несторишен І.В., Туржанський В.А. Управління митними ризиками: теорія та практика : монографія. Ірпінь-Хмельницький : ФОП Стрихар, 2018. 302 с.
2. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року : розпорядження Кабінету міністрів України від 27.12.2017 р. № 978-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення: 07.09.2023).
3. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>. (дата звернення: 08.09.2023).

УДК 657.1

Кучеренко Т. Є.*д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

ЗВІТНІСТЬ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні дослідження глобалізації світового економічного середовища характеризуються як процес перетворення світової економіки в єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили і знань, який охоплює усі сфери життя суспільства. На рівні країни, окремого її структурного економічного елемента глобалізація проявляється в інтеграції, тобто зближенні і поступовому об'єднанні національної економічної системи, складовими якої є окремі суб'єкти економіки з інтернаціональними економічними системами. Цивілізаційний розвиток окремих країн передбачає поступову їх інтеграцію у світову економіку. Професор Стенфордського університету Френсіс Фукуяма (Francis Fukuyama), який входить до Списку глобальних інтелектуалів світу, прийшов до висновку, що Україна не має іншого вибору, крім інтеграції у європейське співтовариство [3], що априорі означає її інтеграцію у глобальну економічну систему.

Рушійною компонентою цього процесу є прискорений розвиток інформаційних технологій, які проникають в усі складові елементи економічних процесів від моменту їх створення, реєстрації, перетворення, постійного руху з метою вибору найбільш оптимальних форм і способів співіснування в системі глобального світу та досягнення поставлених цілей.

В умовах постіндустріального суспільства виникла концепція еволюційного розвитку цивілізації – «інформаційне суспільство», в якій інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі. Головними продуктами виробництва інформаційного суспільства мають стати інформація і знання, що продукують наукові та технологічні досягнення, створення глобальних комунікаційних мереж. Поряд із цим постає проблема зміни взаємовідносин суб'єктів економіки і природи не лише «з метою розширення можливостей соціально-економічного зростання, а й знаходження рівноваги між задоволенням потреб людства в економічному добробуті, сприятливому довкіллі й соціальному благополуччі» [1].

Негативний вплив національних економік на екологію країн, регіонів, території призводить до погіршення соціально-економічних показників життєдіяльності суспільства, окремих його членів. Тому довготривалий розвиток суб'єктів економіки в сучасних умовах має поєднувати результати економічної, екологічної і соціальної діяльності, що є однією із умов існування цивілізації. «...для забезпечення стійкого розвитку соціальна відповідальність бізнес-організацій має не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, політична стабільність чи втілення у життя проектів інноваційного розвитку» [2, с. 72].

Практичне втілення і реалізація соціальної відповідальності суб'єктів економіки має проявлятися через публічне оприлюднення стратегії соціально-економічного розвитку, її фактичну реалізацію у вигляді звітності зі сталого розвитку, яка поєднує фінансові і соціальні показники розвитку суб'єкта економіки, що характеризують його місце на ринку капіталу, вплив на екологію та її поліпшення, соціальну складову як територіальних громад, так і в цілому на національну економіку.

Міжнародними стандартами фінансової звітності, які прийняті за основу побудови національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що регламентуються на законодавчому рівні, вимогами фондових бірж, професійними бухгалтерськими нормами, визначено склад статей і показників фінансової звітності та її елементів, які підлягають обов'язковому розкриттю і поясненню. Зростання ринкової вартості суб'єкта економіки є однією із головних цілей його функціонування, проте не єдиною. Для постіндустріального суспільства в цілому основними показниками діяльності суб'єкта економіки є відновлення екології, зростання соціальних показників розвитку суспільства і окремих його членів, зокрема, в частині розробки і використання сучасних нанотехнологій, інформаційних та комунікаційних технологій, енергетики тощо, які потребують відповідних знань і навиків.

Рис. 1. Структура обліково-аналітичного забезпечення інтегрованої звітності

У таких умовах система бухгалтерського обліку окремих суб'єктів підприємництва та державного сектору, зокрема, його публічна частина –звітність зі сталого розвитку повинна інтегруватися у загальну систему управління бізнесом та через інформацію стати потужним інструментом контролю та прогнозування економічного життя як окремих суб'єктів економіки, так і країни в цілому. Як відмічали американські вчені Б. Нідлз, Х. Андерсон та Д. Кардуелл сучасний бухгалтер займається не тільки веденням рахунків, а здійснює планування та прийняття рішень, контроль і привертання уваги керівництва, оцінювання, огляд діяльності створює інформаційну систему, що задовольняє користувача [4]. Таким чином науковці наголошують на важливості планування як головного

критерію оцінювання наміченої стратегії розвитку за окремими складовими звітності зі сталого розвитку. Для розробки довгострокової стратегії розвитку слід залучати широке коло спеціалістів, науковців з урахуванням сучасних і потенційно нових технологій виробничих процесів, інформаційних технологій, які сприятимуть просуванню товару, робіт і послуг на ринку, підвищенню його конкурентоспроможності, що в кінцевому результаті має сприяти динамічному зростанню вартості власного капіталу, розвитку соціально-економічної інфраструктури, поліпшення екології. Складові довгострокової стратегії розвитку деталізуються у річних планах, бюджетах виконання окремих програм, напрямків діяльності, доходів, витрат тощо, а фактична їх реалізація – у показниках звітності зі сталого розвитку (рис. 1). Поглиблення цифрової трансформації облікових процесів дозволять розширити можливості для аналізу, планування та прогнозування на усіх рівнях від окремих суб'єктів економіки до системи національних рахунків.

Як відомо, на законодавчому рівні України суб'єкти економіки, які належать до публічних, великих, підприємства, що становлять суспільний інтерес та деякі інші зобов'язанні оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність на своїй веб-сторінці або своєму веб-сайті (у повному обсязі). Суб'єкти економіки, які зацікавлені у залученні додаткових фінансових ресурсів шляхом продажу акцій і облігацій власної емісії, в сучасних умовах мають можливість використовувати наявні засоби комунікаційних технологій для інформування потенційних інвесторів про перспективи вкладення коштів не лише за результатами діяльності за рік, але і в розрізі інших звітних періодів відповідно до складених бюджетів, планів (місяць, квартал).

Звітність зі сталого розвитку, динаміка її фінансових, соціальних показників та екологічна спрямованість має на меті посиленню відповідальності суб'єктів економіки за результати їх діяльності, стимулюванню ефективності намічених планів та забезпечення потенційних користувачів звітності інформацією про їх соціально-економічний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутько О.В. Принципи підготовки звітності зі сталого розвитку // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. 2020. Випуск 57. С. 26 – 34.
2. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність: сучасна філософія, проблеми засвоєння // Економіка України. 2014. № 3 (628). С. 70 – 82.
3. Френсіс Фукуяма (Francis Fukuyama). Про українську демократію і помилкові очікування // <https://www.radiosvoboda.org/a/fukuyama-ukrayina-reformy-democratiya/31085269.html>
4. Principles of Accounting [hardcover] Needles, Belverd E., Jr., Anderson, Henry R., Caldwell, James C. [Jun 01, 1992]

УДК 330.16.167

Мош О. В.*викладач вищої категорії ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА ФІНАНСІВ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Трансформація та створення ринкового середовища в Україні свідчить про необхідність чіткої економічної доктрини та виваженої фінансової стратегії для досягнення позитивних результатів. Хоча ринкове саморегулювання допомогло реформувати національну економіку, досягнуті успіхи все ще обмежені та локальні. В умовах фінансово-економічної кризи Україна є вразливою до зовнішніх і внутрішніх загроз. Це породжує питання щодо вибору типу моделі фінансового розвитку та механізму реалізації фінансової стратегії. Ключовим фактором розвитку національної економіки є максимальне використання фінансових ресурсів та забезпечення фінансово-економічної стабільності.

Настає час подальшої розробки питань національних економічних інтересів, оскільки останні події свідчать про суттєві зміни під впливом глобальної трансформації. В індустріально розвинених країнах інтелектуальне виробництво вже становить понад 60% збільшення обсягів продукції, з планами збільшення до 90%. Урахування перешкод та обмежень для реалізації національних економічних інтересів є критичним, оскільки ринки збуту традиційної продукції втрачаються, а можливості входу на нові ринки розширюються.

Економічні інтереси учасників інноваційного процесу визначаються через систему економічних відносин, яка включає в себе власність і права на майно, пов'язане з розробкою та використанням інноваційних технологій і продуктів. Врахування різних інтересів учасників цього процесу, їх потреб, мотивацій та стимулів, а також створення механізмів узгодження цих інтересів є складною задачею. Проте це ключовий аспект реалізації національних економічних інтересів та зміцнення підприємництва.

Застосування сучасних інформаційних технологій має значний вплив на модернізацію економіки, змінюючи спосіб взаємодії ринкового середовища і підприємств. Інформатизація національної інноваційної системи сприяє зв'язку між технологіями і потребами економіки, надаючи процесам розробки і комерціалізації нововведень цілісності і взаємозалежності. Це також відкриває нові можливості в діловому середовищі, включаючи інтерес до роботи в Інтернеті, збільшену довіру до інновацій, інтеграцію зусиль та інвестицій у нововведення. Основним мотивом розробки та впровадження інновацій стає можливість створення нового ринку або диференціація існуючого, що відбувається завдяки розширенню асортименту продукції, покращенню якості, росту наукових виробництв, сфери послуг і інформаційних технологій. Це також призводить до формування нового ринку праці з високими вимогами до робочої сили та потребою в добре підготовлених працівниках, які можуть висувати ідеї.

Україна, враховуючи фінансові обмеження держави, повинна спиратися на непрямі методи впливу у політиці інноваційної модернізації через систему узгодження економічних інтересів уряду та бізнесу. Держава має ключову роль у визначенні типу та структури національної інноваційної системи, форм реалізації національних інтересів, а також у забезпеченні можливостей для концентрації необхідних ресурсів та їх ефективного використання. Держава, як найпотужніший інститут, може впливати на розвиток ринку науково-технічної продукції та визначати співвідношення між попитом і пропозицією інновацій.

Проте це втручання, на нашу думку, має бути узгодженим з механізмами ринкової саморегуляції та доповнювати їх дії в інтересах суспільства. Поєднання неокласичної та неокейнсіанської доктрин може сприяти спільній дії всіх учасників інноваційної модернізації та сприяти реалізації національних економічних інтересів. Для того, щоб Україна могла повноцінно брати участь у глобальних процесах, необхідно якісно підвищити всі аспекти, що впливають на позиції країни у світовій економіці та міжнародних економічних відносинах, у тому числі й у процесі євроінтеграції. Найголовніше – знайти оптимальну модель взаємодії української економіки зі світовою економікою в різних аспектах, включаючи геостратегію, торгівлю товарами, фінанси та інвестиції, інститути та культуру. Глобалізація перетворює світову економіку на об'єднаний ринок і виробничу зону з національними та регіональними галузями промисловості, а не на сукупність просто взаємодіючих національних економік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сизоненко, В. О. Власність. Інтереси, Підприємництво: питання теорії та методології [Текст]: монографія / В. О. Сизоненко, Н. Ф. Колесник. – К.: Знання, 2000. – 236 с.
2. Сизоненко, В. О. Економічні інтереси – рушійна сила ринкової трансформації [Текст]: монографія / В. О. Сизоненко, С. С. Ковальчук. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. – 107 с.
3. Новицький, В. Національні інтереси України в контексті цивілізаційних детермінантів і економічної глобалізації [Текст] / В. Новицький // Економіка України. – 2007. – №7. – С. 20–29.
4. Національна економіка [Текст]: навч. посіб. / за ред. О. В. Носової. – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
5. Швайка, М. Проблеми захисту національних економічних інтересів України в умовах глобалізації [Текст] / М. Швайка // Екон. часопис. – 2002. – №6. – С. 10–19.
6. Будкін, В. Інноваційна модель розвитку національних економік [Текст] / В. Будкін // Економіка України. – 2010. – №6. – С. 67–78.
7. Сизоненко, В. Людський розвиток як передумова інтеграції України у світовій інноваційний простір [Текст] / В. Сизоненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 105, ч. 2. – С. 71–80.

Бабчик М. О.
магістрантка 5-го курсу спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Жихор О. Б.
доктор економічних наук, професор, академік НАН ВО України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЄКТНІ РІШЕННЯ ЗАКЛАДУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА «ЕНТОМОФАГІЯ» З АЗІЙСЬКОЮ КУХНЕЮ

У сучасному світі, де різноманітність культур, смаків та гастрономічних традицій перетинаються, ресторанна індустрія постійно шукає нові способи задоволення смакових пристрастей клієнтів. Застосування неординарних продуктів та концепцій у гастрономії стає все більш популярним, особливо з урахуванням тенденцій здорового харчування та екологічної свідомості.

Одним зі захоплюючих і новаторських напрямків в ресторанній сфері є використання ентомофагії, тобто споживання комах, в якості харчових продуктів. Такий підхід знайшов особливу популярність в азійських країнах, де комахи відіграють важливу роль у кулінарії і є складовою частиною традиційних страв.

Організаційно-проєктні рішення закладу ресторанного господарства "Ентомофагія" з азійською кухнею можуть включати такі аспекти модернізації економіки, бізнесу та фінансів:

1. Інтелектуалізація процесів: застосування інформаційних технологій і автоматизації в управлінні рестораном. Наприклад, використання системи управління ресурсами підприємства (ERP), яка допоможе забезпечити ефективне планування, контроль запасів і процесів закупівлі.

2. Інноваційний підхід до асортименту страв: розробка нових страв на основі комах або додавання комах до традиційних азійських страв. Це дасть можливість привернути нових клієнтів і відкрити нові ринки споживання.

3. Використання стеження за трендами: аналізування та впровадження актуальних трендів у ресторанній галузі, таких як практика нульового відходу, екологічно чисті продукти, здорове харчування тощо. Це покращить репутацію закладу та забезпечить його конкурентоспроможність на ринку.

4. Розвиток маркетингової стратегії: використання соціальних мереж, блогів і впливових осіб для просування товарів і послуг закладу. Наприклад, відео-контент на YouTube або Instagram з презентацією нових страв або унікального досвіду їх приготування.

5. Партнерство із постачальниками: співпраця з компаніями, які вирощують комах для промислового використання або постачають екзотичні продукти для кухонь. Це дозволить забезпечити стабільне постачання і якість продуктів для ресторану.

6. Соціальна відповідальність: активна участь у благодійних програмах, спонсорство місцевих спортивних або культурних заходів. Це не тільки позитивно позначиться на іміджі ресторану, а й допоможе привернути увагу громадськості і привернути нових клієнтів.

Данні рішення дозволять закладу ресторанного господарства "Ентомофагія" з азійською кухнею модернізуватись, стати інноваційним гравцем на ринку і привернути нових клієнтів своєю оригінальністю та якістю обслуговування. Враховуючи тенденції світової ресторанної індустрії, а також потенційні можливості розвитку українського ринку, можна зробити висновок про перспективи цієї галузі. Важливо розвивати концепції, що пропонують здорове та якісне харчування, залучати інвестиції у відкриття нових закладів та поширювати мережі ресторанів. Також, варто активно використовувати цифрові технології та інновації, щоб забезпечити максимальну зручність для клієнтів та оптимізувати процеси в ресторанному бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гросул В.А. Тенденції сучасного розвитку підприємств ресторанного господарства в Україні та Харківській області / В.А. Гросул, Т.П. Іванова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка.- 2017. - Випуск 1 (49). Т.1. - С. 143 - 149
2. Данько Н.І., Бабенко В.О. та ін. Інноваційні напрямки розвитку міжнародної електронної комерції та готельно-ресторанної справи: Монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 468 с.
3. П'ятницька Г. Т. Сучасні тренди розвитку ресторанного господарства в Україні / Г. Т. П'ятницька, В. С. Найдюк // Економіка та держава. – 2017. - No 9. - С. 66 – 73
4. Melgar-Lalanne, G., Hernández-Álvarez A. J., Salinas- Castro, A. (2019). Edible insects processing: traditional and innovative technologies. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 18, 1166–1191. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1111/1541-4337.12463>

УДК 338.48

Федяй Д. С.
магістрантка 5-го курсу спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Жихор О. Б.
доктор економічних наук, професор, академік НАН ВО України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ У МІСТІ ХАРКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні розвиток підприємств ресторанного господарства дуже нестабільний. Тому що є проблема, яка не дає повноцінно розвиватись цій сфері, а іноді навіть сприяють зачиненню великої кількості закладів. Але водночас є підприємці, які не бояться відкривати свої заклади та покращувати своїми сучасними та неординарними ідеями рівень ресторанного бізнесу в Україні навіть в такий нелегкий час. І ця головна проблема є воєнний стан в Україні.

24 лютого ресторанне господарство зустріло, тільки аговтавшись та відновивши роботу, після наслідків, котрі завдали карантинні обмеження через пандемію коронавірусу. Запаси фінансів, які мали ресторатори, в середньому вистачило на 3-5 місяців, щоб перечекати кризу.

Як показало опитування Європейської Бізнес Асоціації:

32% представників, які мають малий та середній бізнес мають достатню кількість фінансів на 2-3 місяця, 22% мають лише на 1 місяць, та 9% зможуть триматись на плаву пів року.

Зараз краще всього почувають себе кав'ярні, та, як не дивно, ресторани люкс-класу, тому що їм для того щоб самоокупитися потрібен менший потік клієнтів ніж іншим закладам.

За інформацією Головного управління Державної податкової служби у Харківській області за час повномасштабної війни протягом березня-вересня свою діяльність припинили 7,7 тис. ФОП. За цей же період 274 підприємці перемістили бізнес із Харкова та змінили свою юридичну адресу на іншу область чи територіальну громаду.

Зараз в Харкові працює десь 50% закладів. З них дуже мала частина ресторанів азійської кухні. Але ресторани намагаються відновити роботу будь-якими способами – хтось розраховує на доставку, хтось – на постійних відвідувачів.

Це звісно засмучує, але ж це шанс, щоб відкрити свій модернізований та успішний заклад зі всіма тонкощами азійської кухні та продовжувати радувати харків'ян та гостей міста смачними стравами та бездоганним сервісом навіть в такий тяжкий час.

Тому був розроблений SWOT-аналіз для того, щоб виявити ключові фактори, які будуть впливати на успіх та ефективність проекту.

Він зображений у табл. 1

Таблиця 1

SWOT-аналіз ресторану азійської кухні в м. Харків

Сильні сторони	Слабкі сторони
Різноманітне меню з азійськими стравами; Висока якість приготування страв і використання свіжих інгредієнтів; Привітний та професійний персонал Зручне розташування в центрі міста Гармонійна атмосфера та стильний дизайн ресторану.	Азійська кухня – не для всіх; Високі витрати на інгредієнти; Відсутність широкої рекламної компанії; Високі витрати на оренду приміщення Відсутність доставки.
Можливості	Загрози
Розширення асортименту страв; Впровадження служби доставки їжі; Співпраця з місцевими підприємствами; Вихід на національний ринок; Залучення нових клієнтів.	Воєнний стан в країні; Високий рівень інфляції; Зміни в економічних умовах; Зміна попиту або смакових уподобань клієнтів; Негативні відгуки або рейтинги в Інтернеті.

Таблицю складено автором

З огляду на це, у майбутньому, ресторан азійської кухні планує покращувати свою роботу та для цього розглядаються наступні плани:

Розширення меню: Ресторан планує розширити асортимент страв, включаючи більше варіантів азійських страв з різних країн і регіонів. Це дозволить задовольнити різні смакові переваги клієнтів та залучити нових гостей.

Підвищення якості обслуговування: Це включатиме навчання персоналу щодо ефективного спілкування з гостями, швидкого та уважного обслуговування, а також підвищення рівня гостинності в ресторані.

Впровадження технологій: Це може включати використання онлайн-системи бронювання столиків, замовлення їжі через мобільний додаток або веб-сайт, а також використання системи керування запасами для ефективного управління інгредієнтами та складовими.

Розвиток доставки їжі: Це дозволить залучити більше клієнтів, які бажають насолодитися азіатськими стравами у зручній для них спосіб.

Залучення маркетингових стратегій: Ресторан використовувати ефективні маркетингові стратегії для привертання уваги і залучення нових клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івашина Л. Л. Перспективи розвитку ресторанного бізнесу як складника індустрії гостинності. Економіка і суспільство. – 2018. – С. 597–600.

2. Ковальчук Т. Г. Перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах глобалізації світового господарства / Т. Г. Ковальчук. // Перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах глобалізації світового господарства. – 2019. – С. 126–130.

3. Бізнес у Харкові: з початку війни майже 8 тисяч закрилися, 274 переїхали. [Електроний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу:

URL: <https://www.objectiv.tv/objectively/2022/11/03/biznes-v-harkove-s-nachala-voyny-pochti-8-tysyach-zakrylis-274-pereehali/>

4. Апетит до життя: як війна змінює ресторанну індустрію. [Електроний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу:

URL: <https://mind.ua/publications/20243413-apetit-do-zhittya-yak-vijna-zminyue-restorannu-industriyu>

УДК 339.13-027.543:629.783

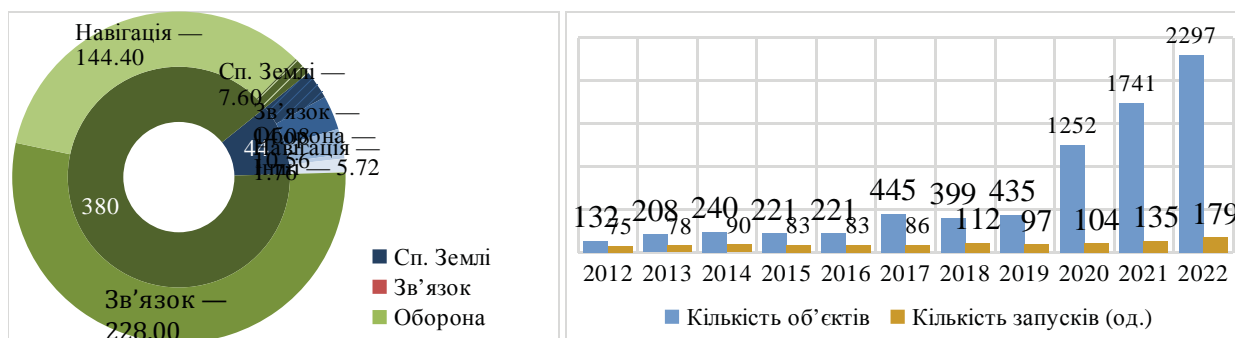
Кривцов О. В.*студент кафедри міжнародної економіки економічного факультету
ХНУ імені В.Н. Каразіна***СУЧАСНИЙ СТАН СУПУТНИКОВОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗЕМЛІ
ЯК СКЛАДОВОЇ СВІТОВОГО КОСМІЧНОГО СЕКТОРУ****Ключові слова:** *комерційна космічна діяльність; космічний ринок; супутникові дані; спостереження Землі; штучний інтелект.*

В сучасних умовах розвитку економіки, космічний сектор посідає важливе місце в забезпеченні інтенсивного економічного зростання в інших галузях світового господарства. Характерною ознакою комерційної космічної діяльності є залучення приватного капіталу до господарської діяльності, яка спрямована на надання товарів та послуг завдяки використанню космічного простору. При цьому допускається повне або часткове покладання ризику на державний сектор при виконанні державного замовлення приватним підприємцем [1].

Становлення галузі, пов'язане з політичним протистоянням ідеологій у рамках космічних перегонів, заклало фундамент для подальшої комерціалізації та стимулювало інноваційний розвиток, який нині справляє значний вплив на світові господарські процеси. На даний момент, збір, обробка та використання супутникових даних володіють найбільшим економічним потенціалом серед усіх розвинених видів космічної діяльності [2, с. 5], [3, с. 3].

До основних сфер застосування супутників відносять зв'язок, навігацію та спостереження Землі. Останнє, попри суттєве відставання від навігації та зв'язку за обсягом як галузі, є однією з найбільш важливих напрямків використання космічного простору. Зокрема, спостереження Землі обслуговує такі галузі світової економіки як сільське та лісове господарство (збір даних про стан ґрунту, посівів, врожайність, стан біорізноманіття, лісів та біомаси), енергетика (моніторинг відновлювальних джерел енергії), геології (геологорозвідка, картування, виявлення мінеральних ресурсів), міський розвиток (збір даних для зонування та забудови, моделювання транспортної мережі) та метеорологія (сканування земної поверхні та атмосфери) [4, с. 9-12].

За оцінкою Euroconsult, у 2022 році загальний обсяг галузі спостереження Землі склав 19,48 млрд дол. США, що становило 4,6% від загального обсягу космічного ринку: 11,88 млрд або 27% від сегменту «апстрім» (виробництво та розміщення космічного обладнання) та 7,60 млрд. або 2% від сегменту «даунстрім» (його подальша експлуатація). Значна розбіжність в показниках питомої ваги спричинена, серед іншого, обмеженим попитом на виробництво навігаційних супутників, що використовуються в відносно малій кількості, є більш ресурсомісткими та мають триваліший строк експлуатації. Цей фактор сприяв вивільненню місця серед відносних показників структури апстрім-сегменту для галузей, що дотримуються протилежного підходу, серед яких, зокрема, наявні галузі зв'язку та спостереження Землі [5, с. 11].

*Рис. 1. Загальні показники світової космічної діяльності. 1. Галузева структура космічного ринку станом на 2022 р., млрд дол. США. 2. Щорічна кількість запусків та розміщених на орбіті об'єктів, од.
Складено автором за матеріалами: [5, с. 8, 11], [6]*

Науково-технічний прогрес забезпечив мініатюризацію обладнання та поширення моделі «Нового космосу», із властивим їй зменшенням маси космічних апаратів, що сприяло поживленню експлуатації малих супутників (масою менше 500 кг). Їхня питома вага в загальній структурі виведеного корисного навантаження протягом 2012-2022 років становила 86%; з 96% в останньому році зазначеного періоду [7, с. 12], [8, с. 5, 6].

При цьому, розгортання численних супутникових угруповань, зокрема, такими компаніями як SpaceX і OneWeb, значно прискорило щорічний приріст кількості космічних апаратів на навколоземній орбіті у 2020-2022 роках та збільшило співвідношення одиниць корисного навантаження до кількості запусків з 4,28 у 2019 до 11,85 у 2020 та 12,67 у 2022 роках. Цей фактор зумовив посилення навантаження на сферу космічних запусків [9], [6].

Екстенсивний розвиток космічної інфраструктури збільшив обсяг первинних даних, що збираються комерційними супутниками в сфері спостереження Землі. Станом на 2023 рік, ринок геопросторової аналітики оцінюється в розмірі 78,5 млрд дол. США завдяки зростанню попиту серед комерційних та державних замовників. Колосальні обсяги отримуваних даних стимулювали розробку програмного забезпечення на основі штучного інтелекту для залучення до їхньої обробки та подальшого надання (даних) кінцевим користувачам у формі товару чи послуги з доданою вартістю. Задля досягнення цієї мети, приватні

компанії та космічні агентства вдалися як до самостійної розробки програмного забезпечення на основі ШІ, так й до стратегічного партнерства зі сторонніми розробниками ПО (Syntheticaic та Planet Lab, NASA та IBM), а також злиття та поглинання (Maxar Technologies та Wovenware) [10].

Таким чином, супутникове спостереження Землі входить до основних напрямків прикладного комерційного застосування супутникового обладнання та обслуговує ключові сектори світового господарства. Попри те, що галузь поступається іншим основним сферам експлуатації супутникового обладнання за своїм сукупним обсягом, вона є важливим напрямком імплементації наукомістких господарських процесів та інноваційних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Commercial Satellite Activities. SpacePolicyOnline.com, 2023. URL: <https://t.ly/GiXrd> (дата звернення 12.09.2023)
2. The role of space in driving sustainability, security, and development on Earth. McKinsey & Company, 2022, URL: <https://t.ly/dQa2t> (дата звернення 12.09.2023)
3. Anderson C., The Space Economy: Capitalize on the Greatest Business Opportunity of Our Lifetime (1st Edition). Amazon, 2023. URL: <https://t.ly/Qf4FL> (дата звернення 20.07.2023)
4. Space Technology: Chapter 3 – Applications of Satellites. Central Board of Secondary Education, 2023. URL: <https://t.ly/P7G9P> (дата звернення 12.09.2023)
5. Space Economy Report 9th edition. Euroconsult, 2023. URL: <https://t.ly/9Lmd-> (дата звернення 12.09.2023)
6. Space Ops Tempo. Space-Track, 2023. URL: <https://t.ly/w2dSr> (дата звернення 10.09.2023)
7. Peeters W., Evolution of the Space Economy: Government Space to Commercial Space and New Space. Taylor and Francis Online, 2021. DOI: <https://doi.org/ks2r> (дата звернення 12.09.2023)
8. Smallsats by the Numbers 2023. BryceTech, 2023. URL: <https://t.ly/xvnmg> (дата звернення 12.09.2023)
9. Coos A., How Smallsats Reshaped The Space Industry. Verve Ventures, 2022. URL: <https://t.ly/2FyLP> (дата звернення 12.09.2023)
10. Hobbs Z., As Global Satellite Data Expands, Space Companies Rely on AI, Space Foundation, 2023. URL: <https://t.ly/nYzEJ> (дата звернення 10.09.2023)

УДК 336.71

Нікітін А. В.*к.е.н., доцент, професор кафедри банківської справи та страхування
КНЕУ імені Вадима Гетьмана*

СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ – ВИПРОБУВАННЯ ВІЙНОЮ

В даній публікації наведемо результати діагностичного обстеження банківської системи, основних трендів та тенденцій, які можуть суттєво впливати на розвиток банківської системи України і спостерігались упродовж останніх 12 місяців (з серпня 2002 р по липень 2023 р.) в контексті оцінки її стабільності. Всі дані дослідження отримані з публічних звітів Національного банку України, що оприлюднено на його офіційному сайті [1]. Робота проведена в рамках авторського дослідження, детальний звіт опубліковано на сайті Рейтингового агентства «Стандарт-Рейтинг» [2]. Слід підкреслити, що це дослідження набуває ознаки регулярності та спирається на попереднє дослідження, що базується на аналітичних даних, які характеризували період з початку 2022 р. до березня 2023 р. [3]. Під час підготовки звіту враховано як поточні тенденції, так і історичні дані, власні прогнози або прогнози державних установ та міжнародних організацій. Однією з цілей дослідження є протидія дезінформації та невірним трактуванням поточних трендів та тенденцій, які можуть розповсюджуватись у ЗМІ з метою дискредитації роботи українських банків або роздмухування панічних настроїв в суспільстві.

Логіка дослідження дозволяє оцінити рівень стабільності банківського сектору України в умовах війни на базі аналізу основних показників, що характеризують діяльність окремих банків так і відносно банківської системи у цілому: капіталу, ресурсної бази, якості активів та кредитування, дохідність та здатність протидіяти військовим ризикам.

Результати дослідження можна підсумувати по пунктах:

1. Сукупний регулятивний капітал банків почав безперервне зростання з жовтня 2022 року: з того часу і до 01.07.2023 року він виріс на 28% до 251,5 млрд грн. За аналогічний період значне зростання продемонстрував норматив адекватності регулятивного капіталу (до 24,3%) і норматив достатності основного капіталу (до 14,81%). Виявлена тенденція пов'язана зі зростанням прибутковості банків через високий рівень ставок за депозитними сертифікатами НБУ та ОВДП. Ми позитивно оцінюємо виявлену тенденцію, оскільки разом зі збільшенням прибутковості виріс і рівень платоспроможності / захищеності банків.

2. Такі банки як Дойче Банк ДБУ (Deutsche Bank, Німеччина), ІНГ БАНК (ING Group, Нідерланди), КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК (Credit Agricole Group, Франція), СІТІБАНК (Citigroup, США), КОМІНБАНК (портфельний інвестор з Великобританії) та інші потрапили до ТОП-30 банків з найбільшою адекватністю регулятивного капіталу, але вони і так мали дуже високий рівень зовнішньої підтримки від акціонерів. Крім банків з іноземним капіталом високий рівень Н2 мали банки з українським капіталом такі як КЛІРІНГОВИЙ ДІМ та РАДАБАНК. Ми позитивно оцінюємо наявність таких банків з українським капіталом в системі: їх високий запас платоспроможності робить їх безпечними для вкладників і одночасно сама їх робота в Україні підтримує конкуренцію на ринку, де частка держави в активах системи перевищила 50%.

3. За період з 01.01.2022 р. по 01.08.2023 р. помітно виріс коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{вв}): з 284,91% до 347,99%. За той самий період норматив коефіцієнта покриття ліквідності в іноземній валюті (LCR_{ів}) збільшився з 262,36% до 358,34%. Схожі тенденції можна було спостерігати і за коефіцієнтом чистого стабільного фінансування (NSFR). Частка депозитів до запитання у національній валюті станом на 01.07.2023 р. знизилась майже до довоєнного рівня і склала 33,20%.

4. Ренкінг за нормативом LCR_{вв} станом на 01.07.2023 очолив банк з іноземним капіталом АГРОПРОСПЕРІС БАНК. В ТОП-30 також були присутні такі банки з іноземним капіталом, як УКРСИББАНК (BNP Paribas), КОМІНБАНК, ПІРЕУС БАНК МКБ, ЮНЕКС БАНК, ПРАВЕКС БАНК, Райффайзен Банк і т.д. Також до ТОП-30 за забезпеченням ліквідністю увійшли такі банки, контрольовані Урядом України, як ПриватБанк та Ощадбанк. В цілому, станом на 01.07.2023 українські банки були дуже добре забезпечені ліквідністю. Частково це пов'язано зі зростанням дохідності Депозитних сертифікатів НБУ, а потім і дохідності ОВДП.

5. За період з 01.01.2022 р. по 01.07.2023 р. розмір NPL виріс з 345,13 млрд грн до 425,15 млрд грн або на 23,18%, що з урахуванням інфляції та девальвації взагалі не повинно вплинути на роботу банків. Станом на 01.07.2023 року частка NPL стабілізувалась на рівні 38,94%: це все ще більше за довоєнний рівень (на 9-9,5%), але з урахуванням динаміки рівня NPL в державних банках є цілком прийнятним рівнем для України.

6. Від початку війни співвідношення чистого комісійного доходу (ЧКД) до чистого процентного доходу (ЧПД) в цілому по банківській системі знизилось з 42,07% до 27,35%. Під впливом зростання рівня процентних ставок бізнес-модель багатьох банків змінилась. По мірі зниження ставки НБУ ті банки, які раніше більше спирались на комісійні доходи, будуть більше готові до зниження процентних ставок.

7. Зростання рівня процентних ставок в Україні забезпечило банки України значним запасом регулятивного і основного капіталу, а також на порядок підвищило рівень ліквідності системи в національній та іноземній валюті. Разом з тим, проект НБУ та банківської спільноти POWER BANKING став ефективною відповіддю та протидією російській агресії, яку було спрямовано на знищення банківської і розрахункової інфраструктури.

8. У 2023 році НБУ вивів з ринку 2 банки за відмивання грошей. КОНКОРД (01.08.2023) та ІВОХ БАНК (07.03.2023) були позбавлені банківської ліцензії та відправлені на ліквідацію. Війна сильно ускладнила для банків України практику реалізації принципу «знай свого клієнта» (KYC), тому поодинокі помилки можуть траплятись як виключення з правил, але якщо перевірки банківського нагляду показують, що основні доходи банк отримував від сумнівних операцій, такий банківський бізнес не має права на існування.

В цілому, можна зробити висновки, що рівень забезпечення капіталом банківської системи України виріс, збільшився і рівень забезпечення банків ліквідністю. Одночасно було стабілізовано рівень непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банківської системи. Виявлені тенденції підвищення стабільності банківської системі стали можливими завдяки зростанню дохідності банківського бізнесу і діям НБУ, які були спрямовані на утримання інфляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний банк України. Офіційний сайт. Електронний ресурс. URL: <https://bank.gov.ua> (Дата звернення: 11.09.2023).
2. Діагностика стабільності банківського сектору за 1-ше півріччя 2023 року. Національне рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг». Електронний ресурс. URL: http://standard-rating.biz/rus/products_research_diagnostika-stabilnosti-bankivskogo-sektoru-ukraini-za-1-she-pivrichchya-2023-roku/ (Дата звернення: 11.09.2023).
3. Діагностика стабільності банківського сектору. Національне рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг». Електронний ресурс. URL: http://standard-rating.biz/rus/products_research_diagnostika-stabilnosti-bankivskogo-sektoru-ukraini/ (Дата звернення: 11.09.2023).

УДК 331.101

Кармінська-Бєлоброва М. В.
к.н. з держ.упр., доцент кафедри менеджменту
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Товкач І. В.
студентка 3 курсу, гр.БЕМ-521а
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗНАНЬ

В умовах існуючої економіки, в сучасних організаціях, управління людськими ресурсами є одним із провідних шляхів розвитку. Значимість людських ресурсів, як ключового фактора успіху, при постійно зростаючому рівні конкурентної боротьби на ринку, суттєво посилюється.

У рамках управління людськими ресурсами необхідно розглядати людей як один із найважливіших ресурсів компанії, який необхідний для досягнення поставлених цілей.

Підприємства, що застосовують у своїй практиці управління людськими ресурсами, є більш ефективними, максимально наближеними до ринку, та відрізняються високим ступенем задоволення потреб споживачів.

Сучасний етап розвитку економіки передбачає, що успішний бізнес базується на створенні конкурентних переваг, які поєднуються у системність для досягнення вищого рівня ефективності. Одним з факторів, що має значний вплив на стратегію розвитку підприємства, є успішне управління людським ресурсом та реалізація творчого потенціалу персоналу, як важливої складової інтелектуального капіталу підприємства. Основою успіху будь-якої організації є людський ресурс та його функціональність. Важливо розуміти для чого і як правильно управляти людським ресурсом. Основна ціль управління людськими ресурсами на підприємстві полягає в створенні мотивованого, сильного колективу спроможного виконувати успішно свої завдання.

Управління людськими ресурсами важливе по декільком причинам. По-перше основним ресурсом підприємства є його співробітники. І правильні управлінські рішення дають змогу контролювати продуктивність, мотивованість та спроможність для потенційного розвитку співробітків. Також дає змогу правильно влаштувати співпрацю між особами колективу знайти слабкі та сильні сторони у врегульовувати їх.

По-друге управління людськими ресурсами включає в себе різні аспекти управління такі як: підбір персоналу, правильне організування робочого простору, оцінку та розвиток навичок персоналу і контролем працездатності. Це процеси допомагають врегульовувати робочий процес і створити сприятливі умови.

По-третє управління людськими ресурсами допомагають розвинути та зберегти на підприємстві талановитих співробітників. Підприємства які дають змогу кар'єрному зросту, справедливо оплачують працю, мають матеріальні чи на матеріальні винагороди за успішність чи перевиконані плани, мають задовільні умови, гнучкі графіки та взагалі лояльних умов праці зацікавлює, залучає нових потенційних працівників та зберігають вже наявний колектив та зацікавлюють його в успішному виконанні завдань.

Управління знаннями на підприємстві передбачає забезпечення працівника певною кількістю потрібною для нього інформації для успішного виконання своїх обов'язків. В управлінні персоналом важливо надавати весь спектр потрібних знань та інформації для виконання обов'язків працівника, бо від цих знань буде залежати кінцевий результат діяльності та успішності роботи працівника.

По-перше управління знаннями на підприємстві та в його внутрішньому середовищі дасть змогу новим співробітникам швидше адаптуватися в новому колективі, в своїх обов'язків та функцій них задач. Без надання повної переліченні інформації успішність та працездатність нового працівника не буде давати тих очікуваних результатів на які від нього очікують.

По-друге управління знаннями на підприємстві підприємства дає змогу менеджеру розуміти працездатність колективу та його успішність. Через правильне та коректне вистроєне управління знаннями підприємства він може відслідковувати проблеми в колективі які можуть впливати на успішність роботи та допомогти зрозуміти як їх вирішити. Вчасно виявити загрози та проблеми для підприємства. Також планувати розвиток персоналу по його потребам та навичкам, що дозволить створити сильну команду, яку зможе ефективно виконувати поставлені задачі та досягати цілей.

По-третє управління знаннями на підприємстві дозволять управляти змінами в організації, наприклад введення нового обладнання чи методик виконання завдань чи зміну цілей компанії. Розуміти як зміни вплинуть на персонал і процеси підприємства, дозволить розробити правильну стратегію та мінімізувати ризики та спротив до нововведень.

Таким чином управління людськими ресурсами та управління знаннями на підприємстві грає важливу роль в досягненні успіху організації, створенні сильної, конкурентно спроможної, мотивованої команди з можливістю подальшого розвитку як співробітників так і самого підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шматько Н. Структура та складові механізми організаційного розвитку підприємства//Actual Problems in Economics//Kiev., Изд. 211, (2019): 64-71. Режим доступу: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/структура-та-складові-механізми-організаційного/docview/2405904704/se-2>

УДК 338.48

Ходот К. В.
магістрант 5-го курсу спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Жихор О. Б.
доктор економічних наук, професор, академік НАН ВО України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВІДКРИТТЯ КАФЕ-КОНДИТЕРСЬКОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (НА ПРИКЛАДІ КАФЕ-КОНДИТЕРСЬКОЇ «COOKIE»)

Завжди затребуваними будуть різноманітні кав'ярні та чайні, кафе-кондитерські. Солодощі супроводжують наше повсякденне життя. Ні чаювання, ні дитяче свято, ні святковий захід не обходиться без солодощів, шоколаду чи вафель. Замість магазинних цукерок клієнти віддають перевагу оригінальній продукції, приготовленій для них в спеціальних умовах.

Сучасний сектор послуг та ринкові інструменти значно розширилися, і крім масових рекламних кампаній, високого рівня творчості, для успішної роботи потрібні оригінальні маркетингові концепції, інноваційна продукція, інноваційна діяльність та інноваційні технології на підприємствах харчової промисловості, які відкривають можливості для підвищення ефективності праці. Без використання інноваційних технологій складно підвищити конкурентоспроможність підприємства.

Отже, запропоновано концепцію закладу ресторанного господарства – кафе-кондитерська «Cookie».

Згідно з середньостатистичними даними аналогічних закладів харчування, початковий капітал ддя відкриття кафе-кондитерської складає близько 2,5 млн грн.

Відкриття кафе-кондитерської обумовлює наступні витрати, що наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1

Основні витрати, пов'язані з відкриттям закладу ресторанного господарства, грн

№ з/п	Найменування	Сума, грн
1	Технічний проєкт, 250 м ²	96000
2	Дизайн-проєкт	50000
3	Ремонт приміщень 250 м ²	500000
4	Обладнання та інвентар	1236800
5	Інноваційні технології	717100
	Всього	2599900

Джерело: [Таблицю складено авторами на підставі даних статистичної звітності підприємства за 2022 рік]

У табл. 2 наведено розрахункові поточні витрати, пов'язані з функціонуванням закладу ресторанного господарства. Витрати на експлуатацію та утримання обладнання розраховуються як сума амортизації основного обладнання (15% річних від вартості обладнання, рівномірна амортизація), витрати на поточні ремонти та запчастини (5% від вартості обладнання) та заробітна платня ремонтних робітників (залучаються за аутсорсингом). Вартість основного обладнання складає 748100 грн, амортизаційні відрахування таким чином складають – 9352 грн на місяць, витрати на поточні ремонти та запчастини – 3118 грн на місяць, заробітна платня ремонтного робітника 8000 грн. Витрати на РУЕО на місяць складають 20470 грн.

Таблиця 2

Поточні витрати, пов'язані з функціонуванням закладу ресторанного господарства, грн/місяць

№ з/п	Найменування статті	Сума, грн
1	Оренда приміщення 250 м	115000
2	Заробітна платня	280000
3	Нарахування на фонд заробітної платні, 22%	61600
4	Сировина та покупні напівфабрикати	541800
5	Комунальні платежі	63200
6	Послуги зв'язку	5000
7	Витратні матеріали, серветки, мило, миючі засоби	12000
8	Реклама та просування	15000
9	Охорона, обслуговування тривожної кнопки	600
10	Дезінфекція, вивіз відходів	6000
11	Витрати на експлуатацію та утримання обладнання	20470
	Всього на місяць	1120670
	Всього на рік	13448040

Джерело: [Таблицю складено авторами на підставі даних статистичної звітності підприємства за 2022 рік]

На рік сума поточних витрат складатиме 13448040 грн.

Таблиця 3

**Прогнозована виручка від реалізації продукції та послуг закладу ресторанного господарства, грн/місяць.
232 гостя на день із середнім чеком у 320 грн**

№ з/п	Найменування групи страви	Частка продажів, %	Виручка, грн
1	Холодні закуски	7	155904
2	Салати	13	289536
3	Супи	5	111360
4	Кондитерські вироби	35	779520
5	Солодкі страви	30	668160
6	Холодні напої	10	222720
7	Гарячі напої	10	222720
	Всього на місяць	100	2227200
	Всього на рік		26726400

Джерело: [Таблицю складено авторами на підставі даних статистичної звітності підприємства станом на 2022 рік]

Таким чином, виручка за місяць за прогнозами буде складати 2227200 грн. Тобто за рік ця сума складатиме близько 26726400 грн.

Можна припустити, що з часом виручка може зростати за рахунок підвищення популярності та впізнаваності закладу та збільшення кількості клієнтів приблизно на 5% на рік. У той же час поточні витрати також будуть збільшуватись за рахунок проведення поточних ремонтів та заміни запчастин приблизно на 3% на рік.

Таким чином, витрати та виручка в динаміці наведені у таблиці 4.

Таблиця 4

Прогнозні значення поточних витрат та виручки в динаміці

Рік проекту	1	2	3	4	5
Поточні витрати, грн	13448040	13851482	14267026	14695037	15135889
Виручка, грн	26726400	28062720	29465856	30939148	32486106

Джерело: [Таблицю складено авторами на підставі прогнозованих даних статистичної звітності підприємства на 2022-2026 роки]

У відповідності з методикою оцінки ефективності інвестицій, яка запропонована UNIDO (United Nations Development Organization) для оцінки економічної ефективності інвестицій у проекти було також розраховано такі показники, як: чистий приведений грошовий потік, дисконтований строк окупності проекту, індекс рентабельності інвестицій, внутрішню норму дохідності.

- чистий приведений грошовий потік NPV=34248619,22 грн;
- індекс рентабельності інвестицій PI=14,2;
- внутрішня норма рентабельності IRR=430%, які трактується наступним чином: якщо NPV проекту>0; PI>1, IRR>ціни капіталу проекту (ставки за банківським кредитом), проект є ефективним та може бути впроваджений у життя. Таким чином, проект створення ресторанного закладу кафе-кондитерської «Cookie» є ефективним та може бути започаткований.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіпов В.В. Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства. / Архіпов В.В., Русавська В.А. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 340 с.
2. Данько Н.І., Новікова В.В. Оцінка економічної ефективності інвестицій у готельний бізнес. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм, - 2017. - № 6 - С. 153-159.
3. Костирко Л.А. Стратегічний фінансовий менеджмент : навч. посіб. Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. 2-ге вид., перероб. та допов. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, - 2017. - 464 с.
4. Нападівська Л.В. Бухгалтерський облік в торгівлі та ресторанному господарстві : навч. посіб.– К.: КНТЕУ, 2012. – 395 с.

Anastasiia Movchaniuk*PhD in Economics, Associate Professor Department of Management
Uman National University of Horticulture ORCID ID: 0000-0002-1536-3408
E-mail: anastasiyamov@gmail.com***CORPORATE MANAGEMENT AS A SOURCE OF ENERGY***Keywords: corporate management, management, managers, type of management*

Corporate management is an integral part of any enterprise in the modern world. Corporate governance is a complex system that allows for anticipating potential developments within businesses, taking into account industry-specific and cultural nuances, both domestically and internationally.

According to the World Bank's definition, corporate management encompasses legal norms, regulatory provisions, and business practices in the private sector, allowing companies to attract financial and human resources, conduct business activities efficiently, and thereby continue their functioning while accumulating long-term economic value through increasing the value of shares, while also considering the interests of shareholders and society as a whole [4].

Undoubtedly, decision-making by top managers and stakeholders plays a crucial role in the establishment of a corporate management system. The variety of options, the wide range of optimal directions, the unpredictability of actions, and the skillful combination of business tools are just some of the components that characterize the modern corporate management system. The effectiveness of the methods employed and the techniques used depends on the specific corporate governance model adopted by the company's leadership. After all, well-considered decisions that can impact not only business negotiations but also the future fate of the company can only be made by adhering to corporate governance norms and standards.

The corporate management model serves as the main element of governance of company. Company executives continually strive to find effective solutions to set tasks, achieve objectives with minimal production costs, and select the optimal development strategy for the enterprise. A manager is always focused not only on the implementation of short-term projects but also on the strategic development of the company. Therefore, the corporate management model should be understood as a set of methods, tools, norms, and standards that allow the implementation of ideas and the achievement of tactical and strategic goals of the enterprise, utilizing a specific management style.

Corporate management plays a crucial role in shaping the activities and overall success of an enterprise. The influence of corporate management can be observed in various aspects, including strategic decision-making, organizational structure, culture, and performance.

1. **Strategic Decision-making:** Corporate management is responsible for setting the strategic direction of the enterprise. They define the company's mission, vision, and goals, and make decisions regarding market positioning, product development, expansion, and diversification. These decisions have a significant impact on the direction and focus of the enterprise's activities.

2. **Organizational Structure:** Corporate management determines the organizational structure of the enterprise, including the division of tasks, reporting lines, and coordination mechanisms. The structure affects communication, decision-making processes, and the overall efficiency and effectiveness of operations. For example, a decentralized structure empowers individual departments or teams, promoting innovation and faster decision-making, while a centralized structure may ensure consistency and control.

3. **Culture and Values:** Corporate management shapes the culture and values within the enterprise. They establish a set of norms, beliefs, and behaviors that guide employee conduct and shape the organizational identity. The management's commitment to ethics, integrity, and social responsibility can influence the enterprise's activities in areas such as sustainability, employee well-being, and community engagement.

4. **Performance Management:** Corporate management establishes performance metrics, targets, and evaluation systems to monitor and assess the enterprise's performance. These mechanisms incentivize employees, drive accountability, and influence the activities and priorities of different business units. Management's focus on financial performance, innovation, customer satisfaction, or other key indicators shapes the activities and efforts of employees at all levels.

5. **Risk Management:** Corporate management plays a critical role in identifying, assessing, and managing risks that the enterprise faces. Their decisions and actions regarding risk tolerance, mitigation strategies, and compliance with regulations impact the activities undertaken by the organization. Effective risk management ensures that the enterprise can navigate challenges and uncertainties while safeguarding its reputation, financial stability, and long-term viability.

6. **Stakeholder Relations:** Corporate management interacts with various stakeholders, such as shareholders, employees, customers, suppliers, and the community. Their ability to build and maintain positive relationships with these stakeholders influences the enterprise's activities. For example, management's engagement with employees can impact productivity and morale, while their responsiveness to customer needs can drive product development and customer satisfaction [2, 3].

In summary, corporate management has a broad influence on enterprise activities through strategic decision-making, organizational structure, culture, performance management, risk management, and stakeholder relations. Their leadership and decision-making shape the direction, efficiency, effectiveness, and overall success of the organization.

In the present business environment, various effective models of corporate management can be identified. It is evident that there is no need for the creation of a universal management institution because each enterprise forms its own model of corporate management based on a range of specific features, which requires a combination of leadership skills, strategic thinking and a people-oriented approach.

However, there are several general features regarding the corporate management system that should be taken into account in order to increase the efficiency and success of the enterprise:

1. **Set Clear Goals and Communicate Them:** Clearly define the company's short-term and long-term goals, and ensure that they are effectively communicated to all employees. This helps align everyone towards a common vision and provides a sense of direction.

2. **Develop a Strong Organizational Culture:** Foster a positive and inclusive organizational culture that promotes teamwork, innovation, open communication, and accountability. Encourage employee engagement and create an environment where everyone feels valued and motivated to contribute their best.

3. **Encourage Leadership and Empowerment:** Delegate authority and responsibility to capable employees, allowing them to make decisions and take ownership of their work. Encourage leadership at all levels of the organization and provide opportunities for growth and development.

4. **Foster Innovation and Adaptability:** Encourage a culture of continuous improvement and innovation. Support employees in generating new ideas, experimenting, and adapting to changing market conditions. Create channels for idea sharing and provide resources for implementing innovative solutions.

5. **Build Strong Relationships with Stakeholders:** Develop and maintain positive relationships with key stakeholders, including customers, employees, suppliers, and investors. Understand their needs and expectations, and strive to meet or exceed them. Effective stakeholder management can lead to increased loyalty, trust, and support for the company.

6. **Embrace Technology and Digital Transformation:** Stay abreast of technological advancements relevant to your industry and leverage them to improve operations, efficiency, and customer experience. Embrace digital transformation initiatives that can enhance productivity, streamline processes, and drive innovation.

7. **Invest in Employee Development:** Provide opportunities for employee training, skill development, and career advancement. Support a learning culture where employees can acquire new skills, stay updated with industry trends, and grow both professionally and personally.

8. **Foster Effective Communication Channels:** Establish effective communication channels that enable transparent and timely exchange of information within the organization. Encourage feedback, listen to employee concerns, and address them promptly. Regularly communicate company updates, performance metrics, and achievements to keep employees informed and engaged.

In conclusion, effective corporate management plays a crucial role in the success of enterprise activity. It encompasses various aspects such as strategic planning, resource allocation, leadership, and organizational structure. A well-managed corporation focuses on maximizing profitability, driving innovation, and maintaining a competitive edge in the market. Additionally, it fosters a culture of transparency, accountability, and ethical practices, promoting employee satisfaction and long-term sustainability. By aligning goals, optimizing operations, and adapting to changing market dynamics, corporate management ensures the efficient utilization of resources and enables enterprises to thrive in a complex business environment.

REFERENCES

1. Zavgorodnia, A. 2022, Corporate management in the new realities of the functioning of enterprises. Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. 4, 22-28.
2. Smyth, D. 2019, What Is Corporate Management? Management. URL: <https://bizfluent.com/info-8087507-corporate-management.html>
3. Shethna, J. 2023, Successful Corporate Management. Educba. URL: <https://www.educba.com/successful-corporate-management/>
4. The World bank. URL: <http://www.worldbank.org>

Ціцька Н. Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування
Ціцький П. В.
аспірант
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аграрний сектор є однією з найважливіших галузей економіки. Тому всі інструменти державного регулювання, в тому числі платежі до бюджету за податками і зборами, мають сприяти його ефективному функціонуванню.

Основною характеристикою оподаткування як основного елемента функціонування податкової системи є визначення та дослідження його основних елементних характеристик для розуміння внутрішнього змісту цього платежу та його адміністрування. Відповідно до податкового законодавства України податок - це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку.

Ефективна податкова система означає збалансовану податкову політику та ефективність адміністрування податків. Динаміка сучасних змін і викликів пов'язані з поглибленням процесів глобалізації та інтеграції, формування інформаційного суспільства та побудова цифрової економіки показують, що податкова система потребує адаптації та готовності трансформаційних змін з метою забезпечення країни стабільними, надійними та необхідними податковими надходженнями. Тому, розв'язання цієї проблеми є можливим за рахунок впровадження сучасних методів і технологій, що дозволяють покращити якість роботи фіскальної служби, впроваджувати електронні сервіси, будувати в новому форматі відносини з платниками податків, розширити базу оподаткування, підвищити інформаційну відкритість, прозорість і результативність податкового адміністрування, оперативно, об'єктивно і справедливо вирішувати податкові спори, попереджувати недоброчесну поведінку та протидіяти ухиленню від сплати податків тощо [1, с.200].

Як і будь-які суб'єкти господарювання, сільськогосподарські формування в результаті своєї господарської діяльності сплачують обов'язкові податки та платежі. В нинішніх умовах господарства аграрної сфери відповідно до діючої податкової системи мають право на діяльність за двома системами оподаткування: загальною і спрощеною.

Адміністрування податками є динамічним процесом, якість роботи якого залежить від діяльності Державної фіскальної служби, від реалізації національної податкової політики та податкового контролю. Крім того, це особливий вид податкової діяльності, який є постійним і це необхідна складова податково-бюджетної політики, організація якої залежить насамперед від потреб країни.

Вперше в Україні на законодавчому рівні застосування терміну «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» відбулось у ПКУ. Адміністрування податків, зборів, мита та інших платежів відповідно до закону, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючий орган – це низка рішень і процедур контролюючого органу та його посадових осіб, які визначають інституційну структуру контролюючого органу податкових та митних відносин, організують та здійснюють облік платників податків і платників єдиного внеску, надають послуги платникам податків, організують та контролюють сплату податків, зборів і платежів у встановленому законодавством порядку.

Як і будь-який процес, адміністрування податків та зборів ґрунтується на принципах, відповідно до яких він здійснюється. Можна виділити три групи принципів податкового адміністрування: науково-методологічні, правові та організаційні (рис.).

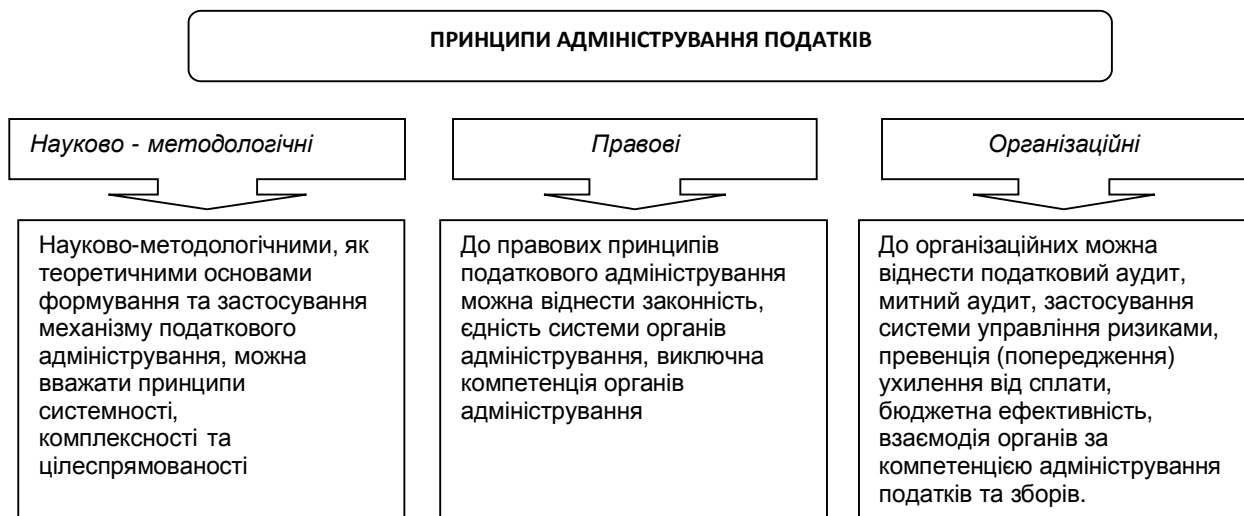

Рис. 1. Основні принципи адміністрування податків*
*Розроблено автором на основі джерела [2].

На законодавчому рівні процес адміністрування податків, зборів, платежів регламентований розділом II ПКУ. У даному розділі виділено 11 змістовно-функціональних блоків адміністрування: податкова звітність; податкові консультації; визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів; податковий контроль; облік платників податків; інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірки; погашення податкового боргу платника податків; застосування міжнародних договорів та погашення податкового боргу за запитами компетентних органів іноземних держав; відповідальність; пеня [3].

Державна податкова служба (ДПС) відіграє центральну роль у процесі збору та адміністрування податків, як безпосередньо, так і через територіальні установи, які дотримуються встановлених процедур.

Отже, метою податкового адміністрування є організація управлінсько-розпорядчого процесу у сфері оподаткування, який спрямовано на повноцінну реалізацію функцій податків, передусім забезпечення податкових надходжень у належних обсягах та належні строки, а також підтримку практичного регулювання окремих економічних явищ і процесів з урахуванням завдань державної соціально-економічної політики [4,с.55].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оніщенко Г.В. Адміністрування податку на додану вартість в Україні: проблеми та перспективи розвитку. // *Фінансовий простір*, №3 (39). 2020. С. 195 – 204. URL: <http://fpnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/view/215216>
2. Подаков Є.С. Сучасні аспекти оподаткування діяльності аграрних підприємств у 2019 році. *Економіка та управління національним господарством: Приазовський економічний вісник*. 2019. № 2 (13). С. 75-81.
3. Податковий кодекс України. Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Проскура К.П. Особливості адміністрування податків в Україні // *Економічний часопис - XXI* . №3-4, 2012. С. 53-55. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48214/15-Proskura.pdf>

ІННОВАЦІЇ І ЇХНЯ КОРИСТЬ ДЛЯ СФЕРИ ПОСЛУГ, ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Сфера послуг у світі невинно процвітає і безперервно прогресує. Відповідно, з'являються все нові і нові універсальні способи покращення роботи сфери послуг, які можуть позитивно вплинути не тільки на прибуток власників бізнесу.

У 2015 році в Данії заснували платформу з мобільним додатком «Too Good To Go». Концепція полягає в тому, щоб зв'язувати споживачів та магазини або ресторани, де є залишки непроданої їжі. Наразі цього сервісу немає в Україні, але він активно функціонує у європейських містах та Північній Америці.

Така ініціатива має багато переваг. По-перше, підприємства зазнають менших збитків через непроданий товар, адже якщо продукти харчування зіпсуються, то їх доведеться викинути. По-друге, завдяки таким продажам зменшуються харчові відходи. Не всі харчові відходи можна використати повторно після утилізації. В додаток до цього, було б незручно сортувати такі відходи за видами. По-третє, таким чином надається підтримка малозабезпеченому прошарку населення, тому що у них є змога купувати одні і самі продукти втричі дешевше. По-четверте, платформою користуються туристи, у яких обмежений бюджет.

Проте, є і свої ризики. Користувач не знає що він купує. Тобто заклади харчування і магазини збирають «magic bag» - тади можуть покласти усе, що завгодно із асортименту, вказати ціну і для покупця вміст залишатиметься таємницею, допоки він не оплатить покупку. Станом на 2022 рік зареєструвалося понад 57,7 мільйона користувачів і понад 154 000 закладів, збережено понад 155 мільйонів пакетів їжі.

Така система користувалась би великим попитом серед українців. Особливо серед студентів, молодих сімей, малозабезпечених прошарків населення, молоді загалом. Можливо, навіть серед пенсіонерів.

Гадаю, схожу систему можна застосувати в готельному бізнесі: коли відвідувач скасовує бронь, не підтверджує її, не приїжджає до готелю, то виставляти цей номер за зниженою ціною. Такий принцип може працювати навіть в дорогих готелях. Є багато людей, які хотіли б зупинитися у 4-5 зірковому готелі вдвічі-втричі дешевше від початкової ціни. За даними, зібраними мною з сервісу Booking, середня ціна за 4-зірковий готель в Україні становить 4680 гривень. За 5-зірковий 6923,5 гривень. Зменшення ціни вдвічі в даних випадках суттєво змінює ситуацію. Таким чином номери у готелі не будуть порожніми, не буде збитків через витрати на прибирання номерів, наприклад. Те саме можливо застосувати і у туристичному бізнесі загалом. Це може бути квиток до музею/театру/кінотеатру і тому подібне. Або місце у турі. Єдиний нюанс полягає в тому, що у готельному та туристичному бізнесі така система працюватиме тільки за вдалого збігу обставин. Проте, якщо розробити концепцію та зробити все на глобальному рівні, додати платне скасування бронювання, то це, можливо, матиме успіх. Це збільшуватиме прибутки туроператорів, турфірм, різних видів готелів, місць відпочинку та дозвілля. Відповідно, буде надходити більше податків у державну казну і навіть з'явиться можливість підвищення зарплат для працівників. Разом з цим збільшиться платоспроможність великої частини громадян, отже збільшиться купівельна спроможність. Як наслідок, громадяни держави купуватимуть більше товарів, тим самим збільшуючи прибуток підприємств і бізнесу в цілому, а з цих грошей платитимуться податки. Це призведе до збагачення держави і модернізації її економіки.

Україна розробила таку інновацію, як цифровізовані державні послуги через мобільний додаток «Дія», тобто електронне врядування. Україна — перша держава світу, що повністю узаконила цифрові паспорти у смартфоні. Більшість державних послуг безкоштовні, проте є і платні. Власник «Дії» - Міністерство цифрової трансформації України. Отже, з грошей, які є оплатою державних послуг, платитимуться податки, що також збагачуватиме державу. Також в Україні почала розвиватися сфера Legal-tech. Завдяки цьому вигадали такі сайти, як axdraft.com. Цей сайт за певну оплату надає шаблони найрізноманітніших юридичних документів, що значно спрощує життя юристам. Окрім цього, у нашій країні існує бот Правомен, який допомагає у вирішенні юридичних питань. Це корисно для звичайного населення без юридичної освіти, адже такий бот грає і просвітницьку роль.

Підсумуємо, що інновації інших країн можуть знайти відгук в Україні та поширюватися на інші сфери. Так само українські інновації можуть зацікавити інші країни, особливо прогресивні країни ЄС та НАТО, адже саме ці країни є найбільшими партнерами для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Дія \(сервіс\) — Вікіпедія](#)
2. [Дія](#)
3. [Мінцифри: Україна — перша держава світу, що повністю узаконила цифрові паспорти у смартфоні](#)
4. [Too Good To Go — Вікіпедія](#)
5. [Too Good To Go](#)
6. [Too Good To Go - харчуємось в Європі за копійки! - 193 Країни | Бюджетні подорожі та дешеві авіаперельоти](#)
7. [Правомен](#)
8. [Axdraft](#)
9. <https://osvita.diia.gov.ua/courses/lesson/seria-1-cifrovizacia-u-pravi>

УДК 658:331

Свеченко В. В.*к.е.н., доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва УІПА***СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ФАКТОР АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ**

Будь-який суб'єкт господарювання в умовах ринкової економіки за несприятливих обставин може опинитися в кризовому фінансовому стані.

Істотною проблемою в теорії та практиці антикризового управління підприємствами є недосконалість методик розробки та впровадження програм антикризового реформування, оскільки вони орієнтовані насамперед на поточне фінансове становище підприємства та не враховують його потенційних можливостей.

Підсумки кризи періоду COVID-19 показали, що більшість підприємств виявилися збитковими через об'єктивні та суб'єктивні причини. В той же час можна відзначити позитивний досвід низки підприємств (а їх за експертними оцінками 15-20%), які змогли переламати негативні тенденції в економіці та забезпечили зростання своєї діяльності.

Для виходу із кризового стану керівництву підприємства необхідно підготувати та реалізувати антикризову стратегію, спрямовану на прискорене створення комплексної системи управління найважливішими підсистемами підприємства: управління збутом; управління виробництвом; управління постачанням; управління фінансами; управління персоналом; управління розвитком.

У рамках вищеописаних завдань програма антикризового управління включає такі складові:

1. Діагностика поточного стану підприємства.

- фінансовий аналіз підприємства;

- маржинальний аналіз (аналіз цінової та асортиментної політики підприємства з погляду економічної ефективності);

- аналіз технологічних ресурсів;

- аудит запасів та незавершеного виробництва;

- аналіз основних бізнес-процесів, що реалізуються на підприємстві;

- діагностика кадрових ресурсів;

- аналіз системи управління (системи управлінського та бухгалтерського обліку, кадрової політики підприємства та системи мотивації на підприємстві).

2. Стратегічний аналіз.

- SWOT-аналіз (аналіз сильних та слабких сторін, сприятливих можливостей та загроз);

- аналіз стратегічного становища основних напрямів діяльності підприємства у конкурентному середовищі (матриця BCG, модель ADL/LC, модель HOFER/SCHENDEL, модель Shell/DPM, аналітична модель GE/McKinsey);

- аналіз «проблемного поля» та виділення ключових проблем;

- оцінка потенціалу підприємства (ринковий, технологічний, інноваційний, кадровий);

- оцінка джерел ресурсів;

- формування «дерева варіантів», оцінка даних варіантів.

3. Формування цілей, стратегії розвитку підприємства та розробка програми антикризового управління.

- формування цілей та визначення критеріїв їх досягнення (ринкові цілі, фінансові цілі, виробничі цілі, соціальні цілі

- визначення оптимального варіанта розвитку підприємства, формування стратегії досягнення поставленої мети;

- формування плану заходів, виділення першочергових заходів, розподіл заходів серед виконавців;

- визначення шляхів концентрації ресурсів та їх розподіл між заходами відповідно до пріоритетів заходів у загальному списку;

- організаційне забезпечення, включаючи цільове управління.

Пропонується розглянути три основні групи заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

1. Виявлення та використання наявних резервів за рахунок формування зацікавленості людей у повній віддачі та підвищенні ефективності швидкоореалізованих управлінських рішень щодо усунення проблемних місць, виявлених у результаті аналізу.

Основними засобами тут є створення та практичне використання ефективних способів управління: механізмів мотивації, активізації та стимулювання праці, ціноутворення, технологію управління за кінцевими результатами, людино-машинні технології прийняття раціональних рішень, система підвищення професійного рівня керівників у галузі управління тощо.

Ця група коштів може дати швидкий (за місяці) приріст ефективності, який експерти оцінюють у середньому в 25-30%.

2. Структурні зміни за рахунок зниження частки неефективних технологій та низькорентабельних видів продукції (з числа існуючих).

Основними засобами реалізації подібних структурних змін є: технічне переозброєння, реконструкція з вибором раціональної асортиментної політики, сформованої з урахуванням маркетингової інформації.

Цей засіб може дати основний приріст ефективності за кілька кварталів, що експертно оцінюється в 40-60% від можливого приросту ефективності.

3. Створення та раціональне використання нових видів продукції, послуг та нових технологій за рахунок активізації інноваційних процесів.

Основним засобом є проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (НДДКР). Цей засіб приблизно в 2-3 рази більш інерційний, ніж другий (воно вимагає витрат часу на розробку та

експериментальне доведення нововведень). Однак його можна реалізувати досить швидко (в межах року), використовуючи накопичені в країні ефективні нововведення, доведені до розробки дослідних зразків, але не затребувані практикою, а також потенціал давно відпрацьованих за кордоном, що поки погано застосовується, але нових і ефективних для нас технологій і продуктів.

Головна відмінність третьої групи коштів, заснованих на використанні результатів науково-технічного прогресу, - це зростаючі згодом можливості багаторазового підвищення ефективності.

Сумарний ефект від впровадження антикризової стратегії на початкових етапах складається в основному з результатів першого та другого засобу, а потім головний внесок дає третій засіб – інноваційний розвиток.

У разі одночасної реалізації всіх трьох заходів до підвищення ефективності призводить також зростання завантаження потужностей підприємства, обсягів випуску продукції.

Перші дві групи заходів мають разовий характер і досягнутий ефект з часом буде зведений нанівець. Головна відмінність третьої групи заходів, що ґрунтуються на використанні інновацій, - це постійно зростаючі згодом можливості багаторазового підвищення ефективності. Результатом застосування цієї групи засобів є створення досконалої системи управління, що забезпечує конкурентоспроможний саморозвиток організації.

На підставі дослідження досвіду підприємств України, які успішно подолали кризу, запропоновано ефективні засоби антикризової стратегії, що дозволяють не тільки зберегти підприємство, а й підвищити ефективність його роботи у довгостроковому періоді. Основними заходами можна назвати: виявлення швидкореалізованих резервів (за рахунок управлінських рішень), проведення структурних змін при існуючих технологіях та продуктах, впровадження інноваційних проєктів (нові продукти та технології)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринько Т. Стратегія як інструмент антикризового управління на підприємстві. Економіст. 2013. № 8. С. 51—53.
2. Ковбас Г.І. Стратегічні аспекти антикризового управління у контексті усунення загроз мотивації персоналу підприємств. Scientific notes of Lviv University of Business and Law. 2019. Т. 21. С. 45—50.
3. Артеменко Л.П., Петрук Ю.В. Особливості стратегічного планування підприємства в кризових умовах // Економічний вісник НТУУ "КПІ" - №22, 2022 <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/260143> (дата звернення 02.09.2023)

МОТИВАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ФІНАНСІВ

Прогресивний розвиток держави неможливий без сталого розвитку персональних фінансів. Сфера персональних фінансів, у свою чергу, є доволі багатогранною, а рівень її розвитку зумовлюється ступенем фінансової грамотності та якістю фінансових знань громадян. І важливе місце у даній царині – як рушійний і спонукальний аспект – займає мотивація.

Поняття мотивації доволі широке та різнобічне. Зокрема, у найпоширенішому розумінні її розглядають як спонукання до дії: динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, визначає її організованість, активність і стійкість, здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

Окремим акцентом у розумінні сутності мотивації виділяють саме прагнення людини до активної дії, ступінь активності й спрямованості її дій в конкретній ситуації з метою задоволення своїх потреб.

Звужуючи межі сприйняття, називають мотивацію процесом свідомого вибору людиною певної лінії поведінки, що ґрунтується на внутрішніх і зовнішніх факторах, тобто на мотивах і стимулах.

Окремо зауважують, що мотивація є процесом спонукання людини або групи людей до досягнення цілей, що поєднує в собі мотиви, інтереси, потреби захоплення, мотиваційні установки або диспозиції, ідеали.

І в суто факторному сприйнятті вважають, що мотивація є сукупністю внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, що спонукають людину до діяльності, визначають форми цієї діяльності в конкретній ситуації та надають їй спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей [1].

Незважаючи на багатогранність підходів до розуміння мотивації, чітко прослідковується єдиний напрям – спонукання до дії, і єдина мета – задоволення потреб людини. Що ж до граней поштовхів, що допомагають досягти бажаного та набути необхідного вектору руху, то їх загалом можна охарактеризувати як психолого-фізіологічні: психологічні створюють передумови, а бажання задовільнити фізіологічні потреби додає руху.

Проектуючи мотивацію як рушійний психологічний аспект на сферу персональних фінансів, слід виокремити її зовнішню та внутрішню грань. Так, внутрішня мотивація є прагненням, що формується на глибокому індивідуальному рівні. Вона не пов'язана з очікуваною винагородою чи тиском ззовні, а відтак її ключова ознака – моральне задоволення. Що ж до зовнішньої мотивації, то вона є фактором переважно суспільного впливу, що спонукає людину до певних дій, доволі часто – без морального задоволення [2].

Саме тому внутрішня мотивація є складовою автономно мотивованої поведінки, що виконується з почуттям волі: людина відчуває себе самостійною й ухвалює незалежні рішення, погоджуючись з певною діяльністю або висловлюючи готовність займатися нею. Поштовхом за таких умов виступає інтерес або задоволення. У сфері персональних фінансів така мотивація проявляється шляхом постійного поглиблення фінансових знань, пошуком нестандартних фінансових рішень тощо.

Зовнішня мотивація формується у площині контрольованої мотивації та характеризується діяльністю, що проваджується з метою одержання зовнішньої винагороди або уникнення покарань. В її основі лежить примус до дії і вона здебільшого не пов'язується з задоволенням [3].

Оскільки предметом персональних фінансів є фінансова поведінка людини, що проявляється активністю у сфері економіки та фінансів з метою мобілізації та використання грошових та інших доходів для досягнення бажаного рівня особистого матеріального добробуту, то домінування одного з наведених видів мотивації – внутрішньої або зовнішньої – є визначальним у досягненні наміченої цілі.

Також мотивація є передумовою формування високого рівня фінансової освіченості – безперервного процесу, пов'язаного з пізнанням сфери фінансів, що зумовлюється гармонійним поєднанням фінансової освіти як сімейної цінності з етапністю переосмислення фінансових цінностей і постулатів і підтримкою фінансових рішень оточенням. А вже фінансова освіченість створює підґрунтя для фінансової культури – рівня розвитку суспільства у його сприйнятті сфери фінансів, вибудовуванні фінансових відносин та формуванні соціальних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семикіна М.В., Іщенко Н.А., Родіонова М.О. Мотивація ефективної зайнятості: проблеми, тенденції, вибір стратегії. Монографія. Кіровоград: КОД, 2009. С. 6–7.
2. Мотивація: види, джерела, способи підвищення. Психологер. 24 травня 2023. URL: <https://psychologer.com.ua/motyvatyia/> (дата звернення 01.09.2023).
3. Di Domenico S.I., Ryan R.M., Bradshaw E.L., Duineveld J.J. Motivations for personal financial management: A Self-Determination Theory perspective. *Front Psychol.* 2022 Sep 20; 13:977818. doi: 10.3389/fpsyg.2022.977818 URL=<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.977818> (дата звернення 13.09.2023).

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

Екосистема фінансових інновацій набула актуальності в період технологічного прискорення, та вже вплинула на фінансові ринки та поведінку споживачів у всьому світі, в тому числі й в Україні. У міру розвитку цієї екосистеми зростають і проблеми із забезпеченням ефективних і належних регуляторних заходів. Необхідність знайти тонкий баланс між промоцією інновацій та захистом фінансової стабільності викликає гострі дискусії серед науковців, політиків і галузевих експертів. До того ж, оскільки інноваційні фінансові послуги виходять за рамки національних кордонів, існує нагальна потреба в міжнародному співробітництві та гармонізації стандартів для вирішення проблем транскордонного регулювання.

Досліджуючи нормативне середовище, що оточує екосистему фінансових інновацій, стикаємося з кількома суперечливими та розбіжними гіпотезами. Одна з них обертається довкола компромісу між інноваціями та стабільністю. Вважається, що ліберальний регуляторний підхід сприяє інноваціям, дозволяючи стартапам і технологічним гігантам експериментувати та спричиняти прогресивні зрушення в фінансовому секторі. Інша точка зору свідчить, що надмірно поблажливий підхід може наражати систему на системні ризики, ставлячи до прикладу фінансову кризу 2008 року та шукаючи підтвердження таких страхів у поточній банківській кризі 2023 року.

Інше проблемне питання стосується захисту прав споживачів і конфіденційності даних у екосистемі фінансових інновацій. Незважаючи на те, що інноваційні фінансові послуги мають потенціал для розширення можливостей споживачів і підвищення фінансової інклюзії, вони також створюють нові вразливості щодо безпеки даних і захисту споживачів. Дилема «конфіденційність vs. інклюзія» все частіше стає об'єктом пильної уваги з боку регуляторів. Встановлення балансу між сприянням інноваціям і забезпеченням довіри споживачів створює регуляторний виклик.

Спеціалізоване дослідження показує, що ставлення нормотворців до регуляторних обмежень для постачальників інноваційних фінансових послуг змінювалося синхронно зі зростанням значення та впливу FinTech-посередників на ринку [1]. У тих випадках, коли галузь була менш розвиненою, панував аморфний режим регулювання, заснований на підході «Wait-and-See», залишаючи сферу фінансових інновацій без належного нагляду. У міру того, як кількість FinTech-компаній та обсяг їх транзакцій поступово зростали, регуляторні органи почали перехід на адаптивні підходи, застосовуючи правила, схожі з правилами для традиційних посередників (режим «Same Risk, Same Rules»). Однак найбільш життєздатною моделлю, зокрема щодо раннього попередження та пом'якшення фінансової кризи, є проактивний підхід, який концептуально відрізняє звичайних учасників ринку (і звичайні регуляторні інструменти) від інноваційних організацій, що створюють безпрецедентні загрози (режим «New Functionality, New Rules»).

Фінансові інновації не тільки покращують функціонування посередників і регуляторів, але й негативно впливають на ефективність публічного нагляду. Дослідники [2] підкреслюють руйнівну роль FinTech в адаптації «Трилеми інновацій», стверджуючи, що вона зумовлена інформаційною асиметрією. Постійний стрімкий розвиток технологій, поява нових послуг і каналів їх надання в поєднанні з появою нових типів даних і постійною зміною профілю FinTech-компаній створюють середовище високої інформаційної невизначеності для регуляторів, перешкоджаючи прозорості та чіткій нормотворчості. В глобальному масштабі вищезазначені чинники ускладнюються встановленням уніфікованих стандартів регулювання: відмінностями в національних правових системах та державному управлінні, протиріччями між розвиненими економіками та новими FinTech-гравцями (Китай та Індія), а також регіональними відмінностями у здатності країн фінансувати заходи регулювання (залежно від домінування банків або небанківських установ на внутрішньому ринку).

Ураховуючи незадовільну поширеність фінансових інновацій в Україні загалом та відсутність значного регуляторного досвіду зокрема, не дивно, що вітчизняні науковці відзначають необхідність поглиблення розробки регуляторних інструментів, які взаємодіють з FinTech індустрією та окремими елементами її екосистеми. Дослідження теоретичних засад та практичних аспектів правового регулювання механізму застосування технології блокчейн в сучасних умовах цифровізації економіки України [3] обґрунтовано стверджує, що таке регулювання є надто слабким і потребує перегляду та вдосконалення. Аналіз механізмів фінансово-правового регулювання технології блокчейн [4] засвідчив, що держави стикаються з необхідністю узгодити свої податкові рамки з потребами цифрової економіки, а зростаючий ландшафт ринку криптоактивів актуалізує нагальну потребу в стандартизованих нормативних вимогах для криптообмінних організацій. Необхідність таких правил ще більше підкреслюється потенційною експлуатацією криптоактивів для незаконної діяльності, що вимагає надійних механізмів для боротьби з відмиванням грошей.

Отже, актуальним завданням у сфері формулювання регуляторної політики є створення дієвої нормативно-правової бази, яка сприятиме ефективному управлінню фінансовими інноваціями. Для цього необхідна гармонійна інтеграція оптимальних світових практик, уособлених у міжнародних стандартах. У випадку України забезпечення методологічно суворого підходу до досягнення цієї мети має особливе значення для її прагматичної реалізації, особливо на початковому етапі розвитку державного механізму регулювання фінансових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Amstad, M. (2019). Regulating FinTech: Objectives, Principles, and Practices. *ADB Working Paper*, 1016. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3491982>.
2. Yadav, Y. (2020). Fintech and International Financial Regulation. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 53(3), 1109-1146. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3684821>.
3. Blikhar, M., Kovaliv, M., Vinichuk, M., Kashchuk, M., & Gapchich, V. (2023). Legal Regulation of the Mechanism of Applying Blockchain Technology in The Modern Conditions of Digitalization of the Economy of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(49), 339-349. <https://doi.org/10.55643/fcapt.2.49.2023.4003>.
4. Tipanov, V., Drachov, A., Tkalenko, S., Mirzodaieva, T., and Syerova, L. (2021). Financial and Legal Regulation of Blockchain Technology: Status and Prospects of Cryptovolunte Use. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(37), 72-83. <https://doi.org/10.18371/fcapt.v2i37.229698>.

УДК 338.2+37.032

Солоджук Т. В.*к.е.н., доцент кафедри фінансів***Андрухович М. М.***магістрантка спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ У СФЕРІ ОСВІТИ

Проголошений Україною проєвропейський курс обумовлює необхідність інтеграції усіх сфер суспільного життя, зокрема й системи освіти, та приведення їх у відповідність до вимог не лише європейських, а й світових норм. Це здійснюється за допомогою багатьох методів та інструментів організації, що здебільшого передбачають використання проєктного підходу. В основі його методології лежить максимально ефективна організація та використання обмежених фінансових, часових, людських та інших видів ресурсів на досягнення кінцевої мети за допомогою спланованих завдань та заходів.

За твердженням науковців, «система освіти» являє собою сукупність закономірно взаємопов'язаних інституцій освітньої політики, які у рамках організованого механізму надають освітні послуги. Підсистемами такого механізму, взаємодія яких має забезпечити інтенсивний розвиток особистості здобувачів освіти, сформувати його інтелектуальний потенціал, що є основою людського капіталу усієї країни та передумовою соціально-економічного розвитку, є навчальна, педагогічна та виховна.

Надання освітніх послуг належного рівня у безпечних і комфортних умовах громадянам України різного віку може бути здійснено лише за умови достатнього фінансування цієї сфери та ефективного їх використання. Саме ефективність фінансового забезпечення є основною передумовою якісної та доступної освіти та створює належні умови для рівного доступу до здобуття освіти.

Згідно Закону України «Про освіту», а саме статті 79, джерелами фінансування суб'єктів освітньої діяльності є:

- державний і місцеві бюджети;
- кошти суб'єктів підприємницької діяльності та громадських об'єднань (громадських організацій та благодійних фондів);
- добровільні і спонсорські внески;
- плата за послуги, що надаються освітніми закладами у відповідності до затвердженого Постановою Кабінету міністрів України №796 переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти державної та комунальної форм власності [1].
- надходження платні за науково-дослідні та інші роботи, що виконуються працівниками закладів освіти на замовлення суб'єктів господарювання;
- дохід від продажу продукції, виготовленої здобувачами освіти у навчально-виробничих майстернях, підприємствах, цехах і господарствах,
- дохід від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання, що є на балансі освітніх закладів;
- гранти вітчизняних і міжнародних організацій;
- дохід у вигляді відсотків і дивідендів від коштів спеціального фонду, розміщених на депозитних рахунках, а також вкладених у фінансові інструменти;
- інші джерела, що не суперечать чинному законодавству [2].

Наразі, зважаючи на доступність для України міжнародних та вітчизняних грантових коштів, особливої ваги набуває проєктний підхід при фінансуванні освітньої сфери.

При цьому, вважаємо, варто розмежовувати поняття «освітній проєкт» та «проєкт розвитку освіти».

Освітній проєкт – це комплекс впорядкованих дій та операцій, які мають тимчасовий характер та в межах виділених ресурсів направлені на створення унікального продукту у вигляді сформованих знань, умінь та навичок користувача проєкту [3]. Тобто фактично освітні проєкти передбачають собою проведення навчання, стажування чи підвищення кваліфікації з метою здобуття певних знань, формування вмій чи практичних навичок.

У свою чергу проєкти розвитку освіти є поняттям дещо ширшим, а їх сутність будемо трактувати, виходячи із сутності розвиткових проєктів. Вважаємо, проєкти розвитку освіти можуть містити інфраструктурну складову, що передбачає до прикладу, будівництво, ремонт чи реконструкцію приміщення, що слугуватиме платформою для проведення м'якої складової проєкту – навчальних заходів, тренінгів, воркшопів, форумів, конференцій, хакатонів тощо.

Усі проєкти у сфері освіти розробляються із врахуванням нормативно-правової бази здійснення освітнього процесу, до якої можемо віднести Конституцію України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, Указу Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» та інших.

При формуванні проєктних заявок на міжнародні та національні грантові конкурси необхідно пам'ятати, що проєкт повинен також забезпечувати розвиток певного напрямку чи напрямів освітньої галузі, визначеного нормативно-інструктивним документом, оперувати професійною термінологією та не суперечити затвердженим законодавством стратегічним пріоритетам.

Проєкти розвитку освіти є інвестиційними та водночас соціальними. Соціальні проєкти здебільшого є некомерційними та мають на меті створення соціального ефекту через поліпшення соціальної сфери з метою забезпечення належного рівня життя населення та відповідно розвитку суспільства.

Кожен соціальний проект, на думку колективу авторів на чолі з Майоровою Т.В., характеризується тим, що сума витрат по такому проекту значно перевищує суму доходів, при цьому до реалізації проекту часто залучаються зовнішні ресурси, а учасниками є одержувачі соціальних благ [4].

Проекти розвитку освіти мають бути спрямовані на створення доданої вартості, робочих місць, додаткових можливостей для наповнення бюджету, економії бюджетних коштів. Через те, що результати проекту потребують значних ресурсних вкладень, проектний цикл зазвичай довший, ніж при комерційному фінансовому інвестуванні, а результати проекту нерівномірно проявляються у часі (у певні часові інтервали вкладення забезпечують максимальну віддачу, в інші – значно меншу).

При цьому дотримання принципу максимальної ефективності використання ресурсів проектів розвитку освіти допоможе впровадити якісні зміни в систему освіти та стане передумовою економічного зростання держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності. Постанова Кабінету міністрів України №796 від 27.08.2010 р. у пот. ред. від 24.06.2022 р. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>
2. Про освіту. Закон України № 2145-VIII від 5.09.2017 р. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Придатко О.В. Освітні проекти та програми як об'єкт проектного менеджменту. Управління розвитком складних систем. 2015. Вип. 24. С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Urss_2015_24_9
4. Майорова Т. В., Ляхова О.О. Проектне фінансування: підручник / за заг. та наук. ред. проф., д.е.н. Т. В. Майорової. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2017. 434 с.

УДК 336.71

Бондаренко Н. В.*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙ

Інновації є необхідною складовою сучасного розвитку в усіх економічних галузях, включаючи банківську сферу. В сучасному світі інновації є складним явищем, яке створює економічний ризик і забезпечує розвиток та стійкість банківського сектора. Банки змінюють важливу роль у вивченні потреб у новаторських технологіях і спрямовують фінансові ресурси на підтримку таких інноваційних проектів.

Таким чином, причини виникнення інновацій у банківській сфері можна розглядати з двох точок зору: з одного боку, вони випливають із зовнішнього середовища, включаючи зміни в економіці та регуляторному середовищі; з іншого боку, вони виникають з внутрішніх потреб банку в забезпеченні стійкого та прибуткового розвитку, що спрямоване на збільшення вартості його бізнесу.

Банківська інновація – це вдосконалення технологій у банківській сфері, що забезпечує безпечність, надійність та швидкість у наданні різноманітних банківських послуг та продуктів. [1], – це спосіб, яким банк використовує нові технології для збільшення прибутку, створюючи сприятливі умови для ресурсного потенціалу та допомагаючи клієнтам отримувати прибуток. [2], – це новий і вдосконалений продукт або послуга, які створені в результаті інноваційної діяльності в банківському секторі і доступні на ринку. Ця інновація також може включати в себе нові технологічні процеси, які покращують ефективність банківської діяльності і задовольняють потреби клієнтів [3].

Отже, банківські інновації зазвичай означають створення банківських продуктів або послуг, які мають покращені характеристики порівняно зі старими варіантами, що були запропоновані раніше. Ці інновації можуть включати в себе нові технології та підходи, які роблять банк більш конкурентоспроможним на фінансовому ринку. Інноваційні послуги виникають у відповідь на потреби та вимоги клієнтів. Дослідники цієї проблеми навіть визначають існування «високовимогливого клієнта, який цінує інновації», на якого банк відповідає, щоб прискорити процес інновацій.

Також потрібно визначити інноваційний процес у банку, який є важливим і складним аспектом його діяльності. Інновації у банківському секторі включають в себе розробку та впровадження нових продуктів і послуг, а також покращення існуючих. Цей процес є результатом взаємодії між різними учасниками і відбувається в рамках встановлених норм і правил, які можуть бути як формальними, так і неформальними. Інновації в банку є ключовим інструментом в конкурентній боротьбі. Щоб протистояти іншим банкам і задовольнити потреби сучасних клієнтів, банки повинні постійно вдосконалювати свої послуги і використовувати передові технології. Деякі з цих технологій включають в себе самообслуговування через термінали, мобільний та інтернет-банкінг, використання ботів у месенджерах і безконтактні розрахунки з використанням карток і NFC-технологій.

Отже, інновації у банківському секторі є важливим інструментом для забезпечення конкурентоспроможності і задоволення потреб клієнтів, і вони вимагають постійного вдосконалення і адаптації до змін в технологічному та фінансовому середовищі.

На сьогоднішній день, інноваційна активність банків залишається однією з найбільш ефективних стратегій в конкурентній боротьбі на ринку фінансових послуг. Однак важливо брати до уваги, що процес впровадження інновацій у банківській галузі пов'язаний із певними ризиками. Тому для банків важливо акцентувати увагу на економічній обґрунтованості та користі від інновацій для своїх клієнтів. У той самий час, регулятори банківського ринку повинні забезпечити належний рівень контролю та регулювання для нових банківських технологій, які виникають в результаті цього розвитку.

Упровадження інноваційних банківських проектів є важливим та пріоритетним напрямом для подальшого розвитку банківських установ в Україні. Це визначається необхідністю отримання конкурентних переваг на ринку фінансово-кредитних послуг, де конкуренція постійно зростає.

Однією з найефективніших управлінських інновацій в області банківського менеджменту є реінжиніринг бізнес-процесів. Цей підхід передбачає фундаментальне переосмислення та революційну трансформацію різних аспектів бізнесу, таких як вартість і якість послуг, фінансова стійкість, рівень обслуговування клієнтів, оптимізація процесів, маркетинг та інші. Реінжиніринг в банку – це процес перегляду і оптимізації бізнес-процесів та структури організації з метою покращення ефективності, зниження витрат і підвищення якості обслуговування клієнтів. Цей процес може бути проведений для різних цілей, таких як вдосконалення обслуговування клієнтів, зменшення бюрократії, впровадження нових технологій або адаптація до змінних умов ринку.

Основні етапи реінжинірингу в банку можуть включати наступні кроки: аналіз поточних бізнес-процесів; визначення цілей та стратегії; розробка нових бізнес-процесів; впровадження технологій; навчання та перепідготовка персоналу; моніторинг та аналіз результатів [4].

Реінжиніринг може бути складним та вимагати значних зусиль і ресурсів, але він може призвести до суттєвих покращень у функціонуванні банку і сприяти його конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг. Успішна реалізація реінжинірингу може призвести до підвищення ефективності банківської діяльності та забезпечити конкурентну перевагу на ринку. Для українських банків важливо активно досліджувати та впроваджувати фінансовий реінжиніринг, зосереджуючись на адаптації його методологій та інструментів до внутрішніх особливостей та потреб банківського сектора. Це допоможе підвищити ефективність їхньої діяльності, забезпечити стійкість до змін на ринку та задовольнити потреби клієнтів у більш якісних та

доступних фінансових послугах. Отже, інноваційність та впровадження фінансового реінжинірингу в банківській діяльності України є ключовими чинниками для досягнення конкурентних переваг та подальшого розвитку цього сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заборовець Ю.О. Сутність, зміст та перспективи розвитку інноваційних технологій у банківських установах України. Сталый розвиток економіки. URL: file:///D:/Downloads/sre_2014_2_32.pdf.
2. Карчева І.Я. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення ефективності інноваційної діяльності банків/ Бізнес Інформ. 2014. № 6. С. 343–347.
3. Розвиток інновацій у сучасній банківській сфері України / Н.М. Матвійчук, Н.Ю. Бурлачук, Ж.В. Гарбар. Молодий вчений. 2015. № 5 (20). Ч. 2.
4. Лавров Р. В. Фінансовий реінжиніринг у банківській діяльності: загрози та можливості. Інвестиції: практика та досвід. № 3/2013. Економічна наука. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2013/3.pdf

УДК 336.71

Василенко В. Ю.
здобувач вищої освіти
НИІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна
Галич Р. В.
к.ю.н., доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій
НИІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Фінансова безпека комерційних банків є критично важливою для забезпечення стабільності фінансової системи України під час війни. Банки відіграють ключову роль у збереженні депозитів клієнтів, наданні кредитів, підтримці грошового обігу та розвитку економіки загалом. Тому важливо мати систему індикаторів, яка допомагатиме оцінювати фінансову стійкість та надійність банків, і вчасно виявляти можливі ризики.

Під рівнем фінансової безпеки ми розуміємо сукупність стадій фінансової безпеки для окремо взятого комерційного банку на конкретний момент часу.

Критерії та основні показники фінансової безпеки в діяльності комерційних банків показують зміст загроз у тому чи іншому напрямі. Вони відображають якісні та кількісні характеристики функціонування комерційних банків.

Положення, з позицій яких у спеціальній економічній літературі розглядаються критерії фінансової безпеки, викладено в «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року» та інших нормативних актах [1]. До них належать такі положення:

- стійкість фінансової системи, яка визначається рівнем дефіциту бюджету, нормалізацією фінансових потоків і розрахункових відносин, стабільністю цін;
- стійкість банківської системи і національної валюти, ступінь захищеності інтересів вкладників;
- зниження зовнішнього і внутрішнього боргу;
- забезпечення фінансових умов для активізації інвестиційної діяльності [2].

На основі системи критеріїв і показників, названих у спеціальній літературі індикаторами, реалізується стратегія фінансової безпеки. Ці показники в системі фінансової безпеки комерційних банків мають відповідати вимогам системи, тобто відображати основні сфери діяльності комерційних банків і бути взаємопов'язаними з процесами їхнього розвитку. Крім цього, показники фінансової безпеки комерційних банків мають бути конкретними, достатньо простими, наочними, визначеними, сумісними з діючою системою обліку, а також такими, що передбачають можливість контролю та відстеження.

Система показників (індикаторів) фінансової безпеки комерційних банків має відповідати низці вимог. Вона має містити невелику кількість показників (не більше 20 найменувань), інакше може значно знизитися оперативність ухвалення рішень, однозначність висновків і наочність ситуації. Система показників має враховувати специфіку діяльності комерційних банків і відповідати змісту основних зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці комерційних банків.

В табл.1 розглянуті ключові індикатори, які допомагають оцінювати фінансову стійкість комерційних банків.

Таблиця 1

Ключові індикатори оцінювання фінансової стійкості комерційних банків

Індикатор	Значення
1	2
Рентабельність	Цей індикатор визначає, наскільки прибутково банк здійснює свою діяльність. Зниження рентабельності може свідчити про проблеми у фінансовому управлінні або конкурентній ситуації.
Капіталізація	Рівень капіталу банку є критичним для забезпечення його фінансової стійкості. Індикатори, такі як коефіцієнт власних коштів, вказують на здатність банку витримувати втрати.
Якість активів	Оцінка активів банку дозволяє виявити можливі недорахунки у кредитному портфелі. Велика кількість несплатних кредитів або зниження якості активів можуть призвести до фінансових труднощів.
Ліквідність	Цей індикатор вказує на те, наскільки легко банк може виконувати свої платіжні зобов'язання. Недостатня ліквідність може призвести до фінансових труднощів.
Стрес-тести	Проведення стрес-тестів дозволяє визначити, як банк буде реагувати на різкі зміни економічних умов або інших негативних факторів.
Кредитний рейтинг	Рейтингові агентства визначають кредитоспроможність банку на основі різних індикаторів. Зниження рейтингу може вказувати на погіршення фінансової стійкості.
Дивіденди та капіталізація прибутку	Виплата дивідендів може впливати на рівень капіталізації банку. Надмірні виплати дивідендів можуть позначитися на фінансовій стійкості.
Показники ризику	Моніторинг різних показників ризику, таких як кредитний ризик, ризик процентної ставки та інші, допомагає вчасно виявляти можливі загрози.

Одним з основних індикаторів фінансової безпеки банку є його капіталові показники. Капітал банку дозволяє йому витримувати втрати та ризики, які можуть виникнути в процесі діяльності. Це включає в себе рівень власного капіталу, співвідношення власного капіталу до активів та інші показники, які свідчать про фінансовий резерв банку [3].

Ще одним важливим індикатором є якість активів. Він вказує на те, наскільки активи банку є надійними та ліквідними. Це включає в себе оцінку кредитного портфеля банку, якість гарантій та забезпечень, які він має, та інші фактори, які можуть впливати на стійкість активів.

Ліквідність також вкрай важлива для фінансової безпеки. Банк повинен мати достатній обсяг готівки та легко ліквідних активів, щоб виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та іншими банками в будь-який момент.

Інші індикатори, які також слід враховувати, включають рентабельність, кредитний ризик, рівень заборгованості, структуру джерел фінансування та багато інших. Всі ці індикатори разом складають систему оцінки фінансової безпеки банку, яка дозволяє регуляторам та інвесторам зрозуміти, наскільки стійким та надійним є банк, і при необхідності вживати заходи для забезпечення його стабільності.

Загалом, система індикаторів фінансової безпеки комерційних банків є невід'ємною частиною фінансової системи країни та допомагає забезпечувати її стабільність та надійність. Ця система дозволяє вчасно реагувати на можливі ризики та забезпечувати довіру клієнтів та інвесторів у фінансові установи.

Важливо, щоб банки регулярно аналізували ці індикатори та приймали відповідні заходи для забезпечення фінансової безпеки. Такий підхід допомагає попереджати кризи та забезпечувати стабільність фінансової системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року» [Електронний ресурс] // 1. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року. – 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>
2. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. Молодий вчений. 2022. № 9 (109). С. 150–153. URL: <https://molodyvchenui.ua/index.php/journal/article/view/5583>
3. Коваленко В.В. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану. Фінансовий простір. 2022. № 4 (48). URL: <http://fnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/download/272736/268679>

УДК 640.43:338.48

Кривоберець М. М.*к.е.н., доцент кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна Академія управління персоналу***Йолчієв Ниджат***здобувач кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна Академія управління персоналу***Гурбанов Різван***здобувач кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна Академія управління персоналу*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

На сьогодні готельно-ресторанний бізнес є одним із найперспективніших в Україні. Цей напрям діяльності вимагає серйозного осмислення світового досвіду і пильної уваги до перспектив його використання на українському ринку. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим стає значення ролі цього виду бізнесу в сучасній економіці, динаміки його розвитку в нашій країні, порівняння тенденцій становлення цього бізнесу в областях України для внесення корисного в специфіку розвитку інновацій ринку готельно-ресторанних послуг [3, 6]. Готельна індустрія сьогодні – це галузь зі збільшуваним рівнем конкуренції на ринку готельних послуг. Незважаючи на важке становлення ринкових відносин, в Україні за останні роки відкрилося чимало готелів. Створюються нові підприємства, але через якийсь час частина з них не витримує конкуренції і виходить із бізнесу. Активний розвиток цієї сфери надасть нові робочі місця, додаткові надходження до бюджету, дасть змогу сформувати позитивний туристичний імідж окремих регіонів та країни в цілому, тому визначення перспектив розвитку готельного господарства України є актуальним для сьогоднішнього. Останніми роками ресторанный бізнес почав залучати щоразу більше інвесторів із різних сфер бізнесу [5]. Це пов'язано насамперед із привабливістю цього ринку в умовах економічного зростання країни та добробуту населення, а також із можливостями отримання стабільного прибутку впродовж усього часу існування готелю та ресторану за умови грамотного управління [1].

Готельний бізнес в Україні надзвичайно перспективний. Значення готельно-ресторанного бізнесу та туризму для України складно переоцінити, адже в умовах занепаду промисловості та значного валютного дефіциту цей сектор є одним з ключових для розвитку національної економіки. В сучасних умовах переходу України до ринкової економіки в кожній галузі відбувається пошук нових шляхів і методів виробництва, здійснюється аналіз сучасного стану, окреслюються перспективи на майбутнє; ці процеси характерні також для сфери готельно-ресторанного бізнесу, яка спрямована на отримання прибутку через надання різноманітних послуг у вигляді житла, харчування, транспортного та іншого сервісу [3]. Стан готельно-ресторанного бізнесу впливає на розвиток індустрії туризму загалом, створення туристичних послуг, інші ключові сегменти економіки – транспорт, будівництво, зв'язок, торгівлю та ін., а створення ефективного готельно-ресторанного бізнесу відіграє важливе значення як один з пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки України [4].

Переважає більшість сучасних готельних і ресторанных підприємств критично залежать від своїх обчислювальних, комунікаційних та інших систем. За таких умов, для максимізації переваг таких інновацій з одного боку, і для уникнення перешкод або навіть ослаблення через серйозні недоліки цих самих систем, з іншого боку, необхідно мати життєздатну, комплексну та сучасну інноваційну стратегію. Але інноваційні системи, які використовує готельно-ресторанний бізнес, є засобом досягнення мети, а не самоціллю, тому будь-яка інноваційна стратегія повинна бути тісно інтегрована з більш широкою бізнес-стратегією, щоб вона була повністю ефективною. Існують тисячі інноваційних технологій, які вирішують стільки ж бізнес-проблем, тому інноваційне рішення потрібно специфікувати та впроваджувати з великою обережністю, щоб уникнути дорогих і шкідливих помилок. Мета інноваційної стратегії має полягати в тому, щоб переконатися, які інструменти потрібні для ефективного бізнесу, і успішно спланувати їх початкове впровадження або покращення з часом. Інноваційні технології часто розвиваються протягом тривалого періоду часу без будь-якого конкретного плану чи напрямку. Рішення можуть бути старими та застарілими, або, можливо, були впроваджені для вирішення нагальних проблем бізнесу, або були успадковані від інших компаній. Будь-яка з цих обставин може призвести до [2]: – систем, які несумісні одна з одною, часто мають суперечливий характер, і які неможливо легко інтегрувати; – систем, які не відповідають вимогам готельно-ресторанного бізнесу; – зростаючих витрат на впровадження інноваційних технологій; – труднощів в отриманні своєчасної управлінської інформації через відсутність інтеграції; – неприйнятний ризик, пов'язаний із надмірною залежністю від ключового персоналу; – системи, які стали занадто дорогими для інноваційної підтримки. Для цього потрібно створити оптимальні нормативно-правові засади розвитку туристичної і курортно-рекреаційної галузі та її інфраструктури, зокрема через формування стратегії розвитку готельного господарства; створити сприятливі умови для залучення інвестицій та запровадити реальні механізми стимулювання будівництва й реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної і курортно-рекреаційної сфери; створити належні умови для розвитку іноземного та внутрішнього туризму, зокрема через розвиток мережі туристично-інформаційних центрів за визначеними видами туризму; сприяти розвиткові готельного бізнесу, забезпечити гармонізацію національних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гірняк Л., Глагола В. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 16. С. 71–77.
2. Гросул В., Балацька Н. Digital-маркетинг як дієвий інструмент антикризового розвитку підприємства ресторанного бізнесу в період пандемії та її рецесії. Підприємництво та інновації. 2020. № 11–2. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.20>.
3. Завадинська О. Інноваційні технології господарювання в ресторанному бізнесі. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації. 2018. № 2. С. 93–102. 4. Кирніс Н. Інновації у сфері підприємств ресторанного господарства, які надають кейтерингові послуги. Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. 2017. № 1. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/105/102> (дата звернення: 18.06.2022).
4. Осідач О. Методичні основи формування інноваційних бізнес-моделей. Вісник Львівського університету. Серія: Економічна. 2015. Вип. 52. С. 127–134.
5. Шацька З. Я., Семко В. В. Впровадження нових технологій на вітчизняних підприємствах: Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні»: 2017 р.: матеріали Міжнар. нак.-практ. конф., 24 травня 2017 р. Київ : КНУТД, 2017. С. 370–373.

УДК 336.64

Борис В. М.*викладач-методист ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського національного університету природокористування»*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сучасному етапі розвитку економіки регіонів України в умовах децентралізації влади та формування нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ) підприємницький сектор регіонів потребує особливої уваги з боку державних органів управління, оскільки доволі сильно змінюються інституційні умови його функціонування, що становить доволі складну організаційно-господарську проблему, яка потребує детального вивчення та надання науково обґрунтованих рекомендацій щодо підтримки розвитку бізнесу на регіональному рівні. [2, с. 1].

На основі аналізу наукових публікацій з підтримки розвитку бізнесу можемо виділити адміністративно-правові, фінансово-економічні, інформаційно-консалтингові та соціокультурні інструменти підтримки розвитку бізнесу в регіоні. Групи інструментів формують методи підтримки, а з іншого боку – тому чи іншому методу властиві певні напрями.

Ефективність підтримки розвитку бізнесу залежить від рівня інституціалізації інструментів підтримки, під якою слід розуміти процес організаційного закріплення певного інструментарію (важелів, методів, прийомів) щодо організації та сприяння веденню бізнесу, і збільшення рівня імовірності використання цих інструментів у практиці підприємницької діяльності, формування на цій основі закріплених інституцій. Фактично інституціалізація – це організація інституцій, які діють у сфері підтримки розвитку бізнесу в регіонах, формуючи відповідні інструменти. Вихідним правовим джерелом інституціалізації інструментів підтримки бізнесу в регіонах є Конституція України, стаття 42 якої проголошує для кожного громадянина право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом. Конституція України визначає, що Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, а також захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [4, с. 42]. Використання проблемно-орієнтованого підходу до підтримки розвитку бізнесу в регіонах дозволяє виділити проблеми та побачити можливості їх розв'язання, адже бізнес не лише породжує проблеми, а створює можливості для їх розв'язання за рахунок активізації підприємливості та людської креативності взагалі [6, с. 10]. Щодо інституціалізації інструментів підтримки розвитку бізнесу в регіонах, то цьому процесові притаманні такі проблеми: 1. Зміна «інституційного поля» функціонування інструментів внаслідок розгортання процесів децентралізації. 2. Брак кваліфікованих управлінських кадрів на базовому рівні підтримки розвитку бізнесу. 3. Недостатній рівень інвестицій та інновацій у підприємницькому секторі, їх вибірковість та диспропорційність. 4. Низький рівень фінансового забезпечення формування структур підтримки бізнесу в регіонах та проблемне бізнес-середовище [6, с.215-217]. 5. Недостатній рівень розвитку та інформованості громадянського суспільства та громадських ініціатив у сфері розвитку бізнесу. Незадовільний рівень інституціалізації інструментів підтримки розвитку бізнесу в регіонах негативно впливає на розвиток підприємницького сектору.

Та зараз ми маємо значно складніші проблеми, що пов'язані із війною в Україні, яка завдала вже колосальних втрат економіці окремих підприємств та економіці країни в цілому.

Відновлення української економіки залежить від активізації роботи українського бізнесу. На початок 2023 р 761 підприємство перемістилось у безпечні регіони від старту програми релокації, 588 з них уже працюють на новому місці. Ще 274 компанії шукали придатну локацію або спосіб транспортування.

Найбільше бізнесів релокувалися з Харківської області – 193 підприємства, Київської – 180, Донецької – 106, Дніпропетровської – 27, Запорізької – 26.

Найчастіше підприємці обирають переїзд до Львівської області (30 %). Також бізнес переміщується до Закарпатської (17 %), Чернівецької (11 %), Івано Франківської (8 %), Тернопільської (7 %), Хмельницької (7 %) областей [6, с. 8].

Уряд всебічно підтримує підприємницьку діяльність та здійснює заходи щодо усунення перешкод для розвитку бізнесу. Зміни податкового законодавства, розвиток державних програм та запровадження нових фінансових інструментів відновлення бізнесу дають змогу посилити підприємницьку активність навіть в умовах війни. Це відбивається на позитивній динаміці кількості зареєстрованих бізнесів - з моменту початку повномасштабної війни було зареєстровано понад 170 тис. нових ФОПів [2, с. 2].

Основними напрями держави для пом'якшення впливу на бізнес під час війни є :

1. Створення податкових умов для ведення бізнесу е-резидентів України. Президент України підписав закон(№ 2654-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів» (законопроект № 5270), який передбачає спеціальний статус для іноземців щодо ведення бізнесу в Україні [3, с. 2].

2. Фінансова підтримка бізнесу. Уряд затвердив постанову, згідно з якою підприємства, які через війну втратили свої виробничі потужності, зможуть отримати кредит[3] на відновлення виробничих потужностей під 9 % терміном до 5 років на суму до 60 млн грн (без урахування раніше виданих кредитів за програмами держпідтримки). Виконання зобов'язань за такими кредитами частково (до 80 %) забезпечуватиме державна гарантія.

3. Грошово-кредитна сфера .Протягом дії воєнного стану Національний банк України продовжує реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектору

4. Бюджетна політика. В умовах обмежених можливостей надходження коштів до державного та місцевих бюджетів, уряд України у серпні 2022 р. продовжував працювати над задоволенням першочергових потреб держави у сфері національної безпеки та оборони й соціальної підтримки населення.

5. Податкова та митна політика. Досягнуто значного євроінтеграційного прогресу одночасно в податковій та митній політиці. У податковій політиці Державна податкова служба України (ДПС) приєдналася до Багатосторонньої угоди CRS. Міністерство фінансів України презентувало відповідний законопроект для міжнародного автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей [2, с. 3 - 4].

Враховуючи, що війна тимчасове явище, окреслено найважливіші напрями організаційно-економічного розвитку, реалізація яких дозволить пом'якшити проблеми інституціалізації інструментів підтримки бізнесу на регіональному рівні та справитися з викликами у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова Н. О. Вплив макроекономічних факторів на фінансові результати підприємств промисловості. Соціальна економіка. 2018. Вип. 56. С. 18–26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2018_56_4
2. Головна. Медіацентр. Коментарі експертів. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів» від 06.10.2022р.
4. Конституція (Основний Закон) України. Київ, 2017. 74 с.
5. Максимчук М. В. Інструменти підтримки бізнесу в регіоні: проблеми формування та перспективи інституціалізації. //Територіальний розвиток та регіональна економіка. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів 2018р
6. Максимчук М. В. Інституціалізація розвитку економіки регіонів України: теорія і практика. Львів, 2016. 394 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 338.1

Кулієвич О. В.
аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ У КРЕАТИВНОМУ СЕКТОРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. Досліджено теоретичні та організаційні аспекти розвитку креативного підприємництва в Україні за умов трансформаційних викликів та формування адаптаційних механізмів у креативному секторі підприємництва.

Довготривала пандемія та повномасштабна війна в Україні створили надзвичайно складні умови для функціонування креативного сектору економіки. Багато підприємств, організацій та проєктів, зокрема таких як театри, туристичні фірми, фестивалі тощо, зазнали серйозних обмежень у своїй діяльності або змушені були повністю зупинити свою роботу через обмеження і збитки від війни. Зовнішня геополітична та економічна нестабільність вимагають від підприємців максимальної гнучкості та адаптивності до стрімкозмінюваного середовища. У цих умовах культурний та креативний сектор в Україні має віднайти нові методи та канали для спілкування зі своїми клієнтами та аудиторією. Адаптивний розвиток стає важливою стратегією для відновлення конкурентоспроможності цього сектору економіки. Підприємці повинні шукати інноваційні рішення, впроваджувати нові технології та активно співпрацювати з іншими галузями для забезпечення свого розвитку та стійкості.

Загалом, здатність адаптуватися до складних умов і змінювати свої стратегії стає ключовою для креативного підприємництва в Україні під час пандемії та війни. Питання адаптивності стає важливою основою відновлення та подальшого розвитку цього важливого сектору економіки. Формування адаптаційних механізмів в креативному підприємстві для адаптації до стрімкозмінюваного середовища та надзвичайних подій, таких як пандемії та війни, є вирішальним завданням у забезпеченні виживання та розвитку. Перш за все, підприємцям необхідно вчасно реагувати на зміни у світових та регіональних трендах, а також аналізувати вплив надзвичайних ситуацій на їхній бізнес. Далі, важливо бути готовими до оперативного впровадження нових стратегій та бізнес-моделей, включаючи використання онлайн-платформ для збуту, розширення асортименту послуг або залучення додаткових джерел фінансування. Ключовим елементом успіху в адаптивному креативному підприємстві є гнучкість та відкритість до інновацій, а також активна взаємодія з іншими секторами і фахівцями для знаходження нових шляхів розвитку та стійкості у надзвичайних обставинах.

Наступні кроки повинні включати інвестиції в освіту та навчання для розвитку креативних індустрій, підтримку інноваційних проєктів та створення сприятливого регуляторного середовища для розвитку культурного та креативного бізнесу. Також важливо активізувати міжнародну співпрацю та обмін досвідом з іншими країнами, щоб знайти найкращі практики адаптації до складних умов і сприяти розвитку економіки.

Узагальнюючи, сучасний креативний сектор України стоїть перед великими викликами, але йому під силу знайти нові шляхи адаптації та інноваційного розвитку. Важливо визнати, що кризові ситуації можуть також призвести до нових можливостей, і ті, хто зможе скористатися цими можливостями та швидко реагувати на зміни в середовищі, матимуть перевагу у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Che Arshad, N., & Irijanto, T. T. (2023). The creative industries effects on economic performance in the time of pandemic. *International Journal of Ethics and Systems*, 39(3), 557-575.
2. Protogerou, A., Kontolaimou, A., & Caloghirou, Y. (2022). Creative industries and resilience in times of crisis: the role of firm and entrepreneurial team characteristics. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 28(4), 1075-1105.
3. Костишин, К. (2022). Проблеми розвитку індустрій креативної економіки у період пандемії COVID-19. Проблеми та перспективи розвитку економіки України: погляд, 156.
4. Кузнецова, Н. Б. (2020). Сучасний стан та перспективи розвитку креативних індустрій за умов пандемії COVID-19. Стратегія економічного розвитку України, (46), 168-180.

UDC 330 : 336.226

Piskunov R. O.

*PhD in Economics, Associate Professor Head of the Department of Accounting and Taxation
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*

Tymopheiev Yu. O.

*higher education applicant, second (master's) level of higher education
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE SIMPLIFIED TAXATION SYSTEM DURING THE STATE OF WAR

The simplified tax system involves the payment of a single tax and a simpler system of organizing and maintaining accounting. An additional advantage is the simplification of financial reporting.

Both legal entities and individuals can be on the simplified tax regime. However, in 2023, there are specific features and prospects for improving the simplified tax system. This primarily concerns the period of martial law and the specific conditions for each group of single tax payers. Self-employed individuals registering as single tax payers for the first time need to submit a corresponding application to the fiscal authorities (expressing their desire to be registered as single tax payers). The relevant document can be submitted in person, by mail, or electronically. If a legal or natural person does not meet the criteria for simplified tax system users or has outstanding tax liabilities, the registrar will refuse registration as a single tax payer. The documents of such applicants will only be reconsidered after the identified deficiencies are rectified.

If registration is completed before the end of the month, the single tax payer's rights for Groups I and II will take effect from the 1st day of the following month. All legal and natural persons will obtain their rights from the date of their state registration, but only if they have submitted the relevant application for opting for the simplified tax system and a 5% rate (without VAT) within 10 days of registration.

All organizations have equal rights to transition to the simplified system of operation and have the option to submit the corresponding application (in person, by mail, or electronically) to the supervising authority. Once a year, all organizations have the right to make such a transition. According to [2], such a transition is possible under the following conditions:

- compliance throughout the calendar year preceding the transition period with the requirements established for specific taxpayer groups;
- submission of an application to the fiscal authority no later than 15 calendar days before the start of the next calendar quarter, along with a document containing income calculations for the previous calendar year.

Transitioning from one group to another (at the time of the declaration of a state of war in the country) is possible in cases of:

- compliance by the organization with the requirements established by the Tax Code of Ukraine for the specified group;
- submission of an application to the fiscal authority no later than 15 calendar days before the start of the next quarter.

Table 1

Advantages and Features of the Simplified Taxation System [4]

Profit	Limitation	Features
1. High-profit business with low expenses. No tax is paid on profit. 2. Low annual revenue (income), as the single tax either does not depend on income at all (1-2 and 4 groups) or involves a relatively small percentage of income (3 group). 3. Land use, as there are savings on land tax payments. 4. No need to register for VAT when the main consumers are the general population or similar simplified taxpayers (this applies more to groups 1-2). This makes goods and services cheaper. 5. Agricultural production, as the tax depends only on the amount of land and its monetary assessment and is not related to the income of the respective enterprise.	1. All transactions are conducted in cash, and there is no need for barter. 2. No use of hired labor (Group 1). 3. Minimal use of hired labor (Group 2). 4. Annual income does not exceed existing group limits (Groups 1-3). Group 4 has no limit but has requirements regarding the share of own agricultural production). 4. No prohibited activities for the single tax per Article 291.5 of the Tax Code (Groups 1-3). 5. The entity is an agricultural producer (Group 4). The simplified tax system is prohibited for banks, pawnshops, credit unions, insurance companies, trust companies, leasing companies, investment funds, securities registrars, and non-residents.	The simplified system provides exemptions from land tax (subparagraph 4 of paragraph 297.1 of the Tax Code) and rent for special water use for the 4th group of single tax payers (subparagraph 5 of paragraph 297.1 of the Tax Code). However, the simplified system does not exempt from the following taxes: <ul style="list-style-type: none"> - Personal income tax (PIT), military levy, and unified social contribution for hired employees. - Value-added tax (VAT) (4th group, 3% for the 3rd group). - Environmental tax. - Customs duty. - Rent payments. However, many types of activities that involve rent payments are prohibited for single tax payers. For example, groups 1-3 cannot extract underground waters because they are considered minerals of national importance. - Property tax (distinct from land tax). - Vehicle tax. - Tourist fee. - Parking fee. Non-resident income tax (also known as repatriation tax). It is a part of the profit tax, and both individuals and legal entities can be liable to pay it.

Початок форми

Starting from January 1, 2022, business activity registrars also became mandatory for taxpayers in the single tax groups 2-4. During the implementation of the state of war within the country, this part of the reform did not pause, and registrars remained necessary for use.

However, from March 7, 2022, until Ukraine's victory over the occupier, financial sanctions for violations in the field of RRO (record-keeping equipment) are not applied (except for the sale of excisable goods from March 17, 2022). At the same time, in paragraph 12 of Section II of the RRO Law [3], penalties are not imposed for such violations as:

The procedure for conducting settlement transactions for 100% of the value of the goods;

Lack of goods accounting.

Regarding excisable goods, both fines and actual tax audits are allowed during the implementation of the state of war within the country. Therefore, summarizing the above, Table 1 can be used to draw conclusions about the advantages and features of the simplified tax system.

REFERENCES

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 03 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI : станом на 07 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР : станом на 1 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
4. Спрощена система оподаткування: переваги та недоліки. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7121-sproshchena-sistema-opodatkuвання>

Дяченко М. І.*к.с.-г.н., доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Президент України Володимир Зеленський акцентуючи увагу з питань відновлення економіки і стрімкого економічного зростання відмітив: «Ми відбудуємо Україну, як сильну, заможну, технологічну країну й підпишемо угоду про членство в Європейському Союзі у грудні 2024 року». Слід відмітити, що економіка України упродовж останніх років, попри наявні вади сировинної споживчої моделі розвитку, довела, що здатна тримати удар та адаптуватися до суттєвих форс-мажорних обставин.

З 2014 року економіка України функціонувала в умовах гібридної війни російської федерації проти України та, виявивши відносну стійкість, швидко перейшла від фази кризи до фази відновлювального зростання. Для прикладу: за 2016-2019 роки ВВП України збільшився на 12% (за 2014-2015 роки скоротився на 15,8 %).

Україна завершила 2021 рік з рекордним ВВП у 200 млрд.дол.США, було залучено 6,7 млрд.дол.США прямих іноземних інвестицій та зростанням на 34,7 % експорту товарів та послуг. Тоді, як за оцінкою М. І. Зверякова зростання ВВП в Україні у 2021 році сягало 3,2 %, яке відбулося на тлі приросту інфляції на рівні 9,4 % [1].

Все це дало змогу покращити добробут населення – реальне зростання середньої мінімальної заробітної плати штатних працівників становило 10,5 %, загалом реальні наявні доходи населення збільшились на 4,3 %.

Але унаслідок повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією, економіка України зазнала змін. Тож, за даними опитування «Advanter Group» станом на 10.06.2022 року майже половина підприємств зупинені (18.7 %) або майже зупинені (28.1 %), загальні прямі втрати МСБ оцінюються у 83 млрд. доларів США, бізнес-активність скорочується, а експортери стикаються з обмеженими можливостями через блокаду портів – поточні логістичні маршрути покривають менше 20 % експорту.

Найбільший шок від повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України припав на березень 2022 року. Мінекономіки з використанням непрямих методів розрахунку та інструментів моделювання оцінило падіння ВВП у березні 2022 року на рівні 47-50 % (до березня 2021 року), що спричинило падіння за I квартал, за даними Держстату на 15.1 %.

Тому, згідно з Планом відновлення та розвитку економіки перед Україною поставлено цілі по відновленню економіки та стрімкого економічного зростання, а саме:

забезпечити зростання ВВП України з 200 млрд.дол.США у 2021 році до 500 млрд.дол.США у 2032 році та подальшу здатність економіки генерувати високі темпи економічного зростання;

досягти повної відповідності економічному критерію членства в Європейському Союзі та стати повноправним членом ЄС. Максимально поглибити економічні відносини з державами «Великої сімки» поза межами ЄС.

Ключові реформи будуть направлені на:

- структурну перебудову економіки шляхом прискореного розвитку переробної промисловості (залучення інвестицій, нарощування експорту, імпортозаміщення тощо).
- реформу ринку праці шляхом запровадження ринкових засад відносин між працівниками та роботодавцями.
- реформу ринків, зменшення впливу монополій та деолігархізацію економіки.

Завдання на найближчу перспективу полягатиме в максимально короткій період відновити діяльність підприємств; підтримці бізнесу в питаннях збереження та збільшення зайнятості; стимулювати повернення громадян з-за кордону; повноцінно запустити діяльність Бюро економічної безпеки, як ключового органу у сфері боротьби з економічними злочинами тощо [2].

Під час засідання уряду 18 квітня Прем'єр міністр України Денис Шмигаль відмітив, відновлення України розпочалося вже у 2023 році. За його словами, нині для відповідних проєктів Україна потребує понад 14 млрд. доларів США.

Україна має потенціал щоб дати гідну відповідь на всі ці виклики – і нові і успадковані та виклики на шляху інтеграції до ЄС. Україна має сильні, й усе ще збережені, традиційні можливості для розвитку.

Занадто висока ціна, яку платить Україна за право бути незалежною державою, змушує всіх змінитись – і українців і світ. Змінюючись разом, ми змінимо й українську економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зверяков М.І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних умовах. Економіка України, 2022. №8
2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки», липень 2022.

Халахур Ю. Л.
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Модернізація економіки та бізнесу нині є об'єктивною потребою, інструментом підвищення рівня життя суспільства відповідно до вимог сучасності. Інноваційна модернізація – це досягнення результатів діяльності через впровадження нововведень та евристичності, умова виживання суб'єктів господарювання в конкурентній боротьбі.

Низький рівень впровадження інновацій у виробничу діяльність підприємствами науковці нині пов'язують із негативним впливом макроекономічних чинників, непослідовністю економічної політики та нечіткими пріоритетами інноваційної модернізації, відсутністю механізмів інноваційного розвитку. Окрім цього, виділяють наступні чинники, що гальмують прискорення модернізації [1]:

- обмеженість ресурсного потенціалу підприємств та невідповідність сучасним вимогам;
- підприємці не орієнтовані на налагодження співробітництва з інститутами, через які держава здійснює регулювання процесів модернізації;
- обмеженість підприємців доступними фінансовими ресурсами для здійснення модернізації, з однієї сторони, і надання гарантій для інвесторів, з іншої.

Основними організаційними формами інноваційних установ є: навчальні агропромислові дослідницькі центри (співпраця навчальних закладів та агропромислових підприємств), агротехно-парки (територіальний науково-технічний комплекс пов'язаних єдиним інноваційним проектом наукових закладів та агропромислових підприємств), інноваційні інкубатори (сприяють створенню та підтримці малих інноваційних підприємств та розповсюдженню інформації на ринку), венчурні підприємства (спеціалізуються на розробці наукових ідей та їх втіленню в нові продукти).

Серед заходів інноваційного розвитку національної економіки в умовах модернізації варто виділити наступні [2]:

- постійний моніторинг інноваційних досягнень;
- збільшення фінансового забезпечення науки;
- формування інституційно-правової основи, яка створює сприятливі економічні та правові умови для підприємців;
- створення науково-інноваційних фондів, які забезпечували б кооперацію науково-інноваційних процесів.

Важливим спонукальним мотивом до розробки та впровадження інноваційних технологій є не лише потенційний прибуток, а можливість формування нового ринку або ринкової ніші, удосконалення існуючих видів продукції або поява принципово нових, покращення їх якості, розширення асортименту.

Отже, існує суттєва потреба стимулювання та активізації інноваційної модернізації підприємств, зокрема через розширення коопераційних зв'язків, спрямування частини прибутку на інноваційну діяльність, створення додаткових робочих місць та сприятливих умов для залучення зовнішніх і внутрішніх інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Циганов С.А., Сизоненко В.О. Інноваційна модернізація економіки як основа реалізації національних економічних інтересів. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. Випуск 4. С. 101-108.
2. Іваницька О.В. Детермінанти формування інноваційної економіки в умовах модернізації. *Ефективна економіка*. 2012. № 10.

Dariia Andriunina
*PhD student Chair of World Economy
and International Economic Relations Educational and Scientific Institute
of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv*

MIGRATION PROCESSES AS A STRATEGIC RESOURCE FOR ECONOMIC GROWTH

Migrants are often the bearers of innovation. Migrants are an important source of innovation in many societies. Their different experiences, cultural and professional perspectives often stimulate creativity and development in new contexts. At the same time, host societies and the internal environment of the country itself can allow people to express themselves and develop their talent in ways that might never have been possible in another environment. For example, Albert Einstein, Henry Kissinger, Nikola Tesla, Ayn Rand, Rupert Murdoch, Andrew Carnegie, Joseph Pulitzer migrated to the United States at different ages and under different circumstances, and no one knows how their fate would have developed if they had not entered the US environment [4]. Migrants have always made an important contribution to the development of the economies of the countries where they arrive. The role of migrants in filling labour shortages and developing new industries is also important, which demonstrates their significant role in supporting economic growth.

Thus, migration is a fundamental phenomenon that influences socio-economic transformations in the modern world. The combination of labour force, cultural exchange and knowledge brought by migrants creates the potential for sustainable economic growth and innovative development. Analysing the importance of migration processes as a strategic resource for the modern economy, as well as exploring ways to effectively engage migrants in economic activity and development, is an extremely important area of research, especially in the context of the struggle for human resources and interstate competition for them.

The impact of migrants on the innovative potential of the economy cannot be underestimated. The diversity of approaches, ideas and experience those migrants bring with them create the basis for innovation and increase the competitiveness of host countries.

Given the trend of population ageing, especially in the most developed countries [6], and the desire of developed countries to maintain their economic growth rates, the issue of attracting migrants to the economy is urgent.

In June 2023, the German parliament approved plans to attract more skilled workers to Europe's largest economy and help address labour shortages in a growing number of professions [2]. It provides for a "points system" that considers professional experience and other factors, similar to systems already in use in countries such as Canada. This will ease the entry rules for IT professionals who do not have a university degree but have other qualifications. For many years, Germany has been struggling with the need to attract more skilled workers from outside the European Union. Experts say the country needs about 400,000 skilled immigrants every year as its ageing workforce shrinks [2].

The same is true for the United States, which needs immigrants to remain competitive and drive economic growth, especially now that our economy is starting to recover, people who create jobs are absolutely critical to our recovery. In 2016, immigrants added \$2 trillion to the U.S. GDP and in 2018, they contributed \$458.7 billion to state, local and federal taxes. In 2018, after spending billions of dollars on state, local, and federal taxes, immigrants had \$1.2 trillion in purchasing power left over which they used to buy goods and services, boosting local business activity. More recent studies are not publicly available, but the trend is clear [3].

Canada is no exception, whose migration system, although it may seem complicated at first glance, sucks in the necessary labour and talent like a vacuum cleaner for further economic development. According to Statistics Canada, immigrants are making an important contribution across every sector of Canada's economy. As of May 2021, immigrants aged 25 to 54 represented:

- over 36% of people working in accommodation and food services;
- nearly 38% of those working in the transportation and warehousing sector;
- over 34% of those working in professional, scientific and technical services;
- over 20% of those working in construction [1].

Studying the practices of the above-mentioned countries is important for Ukraine in the context that for a sustainable recovery after the war, Ukraine needs to attract migrants as a strategic resource. According to the Ministry of Economy of Ukraine, even before the full-scale invasion, Ukraine faced a labour shortage. But now that more than 6 million Ukrainians have been forced to go abroad [5], the economic situation in the country has become even more critical. According to the Ministry of Economy, Ukraine will need to attract an additional 4.5 million employees to the labour market over the next ten years. As the country approaches the post-war era of social reconstruction, labour needs will only increase to meet the demands of economic recovery [7]. Accordingly, Ukraine needs to study best practices in attracting talent, including from abroad.

At the same time, it is important to consider the aspects of social integration for the successful involvement of migrants in the modern economy. Programmes and strategies aimed at supporting the integration of migrants into society and the labour market play a key role in creating sustainable solutions. Migration processes also bring challenges that need to be addressed and resolved. First and foremost, it is important to ensure the rights of migrants and combat discrimination. In addition, policies need to be developed to ensure a balanced distribution of the benefits of migration in society.

In sum, migration processes have great potential for creating innovative and sustainable economic growth. Ways to engage migrants in the economy range from developing education and skills to creating a favourable business environment. Success depends on the joint efforts of government, business, and society as a whole. By working together, it is possible to ensure that migration is beneficial for all stakeholders and contributes to sustainable economic development.

REFERENCES

1. #ImmigrationMatters [Electronic resource] // Government of Canada. – 2023. – Resource access mode: <https://cutt.ly/wwwYF7SH>.
2. German lawmakers approve a plan to attract skilled workers to plug the country's labor gap [Electronic resource] // Euronews. – 2023. – Resource access mode: <https://cutt.ly/3wxYDPUt>.
3. Immigration Facts: The Positive Economic Impact Of Immigration [Electronic resource] // FWD.us. – 2020. – Resource access mode: <https://cutt.ly/bwxYFofv>.
4. Mueller L. 30 Famous Immigrants Who Moved to The U.S. [Electronic resource] / Laura Mueller // Moving. – 2019. – Resource access mode: <https://cutt.ly/swxYSCnk>.
5. Ukraine Refugee Situation [Electronic resource] // United Nations High Commissioner for Refugees. – 2023. – Resource access mode: <https://cutt.ly/MwxYGHju>.
6. World Population Ageing 2020 [Electronic resource] // United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. – 2020. – Resource access mode: <https://cutt.ly/9wxYDrAj>.
7. Відновлення ринку праці – це шлях до нашої перемоги, – Тетяна Бережна [Electronic resource] // Міністерство економіки України. – 2023. – Resource access mode: <https://cutt.ly/TwxYGVjV>.

УДК 631.1.016:330

Савчук О. Я.

викладач вищої категорії ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж ЛНУП»

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В сучасних умовах підприємства аграрного сектору економіки України в цілому орієнтовані на інноваційний шлях розвитку. В умовах глобалізації інноваційна модель розвитку передбачає не лише оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів агропромислового виробництва, а й перенесення акцентів на комплексне використання принципово нових прогресивних технологій, які впливають на процеси соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання та країн у цілому, стану навколишнього середовища. Широке застосування інновацій є найбільш ефективним способом вирішення гострих соціально-економічних проблем аграрного сектора, пов'язаних із пошуком механізмів підвищення ефективності діяльності аграрних господарств, забезпечення населення високоякісною сільськогосподарською продукцією, збереження природних ресурсів.

Інноваційний розвиток агропромислового комплексу (АПК) – це постійний, безперервний процес перетворення окремих технічних, технологічних та організаційно-економічних ідей і наукових варіантів вирішення певного практичного завдання з метою переходу галузей та підприємств АПК на якісно новий рівень виробничого процесу.

На інноваційні процеси в сільському господарстві мають безпосередній вплив особливості сільськогосподарського виробництва. Адже, як нам відомо, в аграрній сфері основним фактором виробництва є земля, тому ця сфера виробництва має низку специфічних особливостей порівняно з іншими галузями, зокрема: тісний зв'язок із відтворенням живих організмів, сезонний характер виробництва, високий рівень ризиків тощо. З огляду на це, до особливостей інновацій, які впроваджуються в аграрних підприємствах, належать: значна тривалість процесу розробки та переважно поліпшувальний характер інновацій, ключова роль науково-дослідних установ у процесі розробки інновацій, врахування природно-кліматичних умов і регіональний характер розробки інновацій.

Можна виділити наступні фактори, що стримують інноваційний розвиток АПК України:

- відсутність тісної взаємодії держави і приватного бізнесу;
- недостатній обсяг витрат на аграрну науку;
- невідповідність кадрів;
- низька маркетингова робота;
- низький рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію;
- різке зниження фінансування заходів щодо освоєння науково-технічних досягнень у виробництві і відповідних інноваційних програмах;
- дотепер не розроблені механізми, що стимулюють розвиток інноваційного процесу в АПК тощо.

Слабкою ланкою у формуванні ефективного інноваційного розвитку АПК є вивчення попиту на інновації. Маркетинг не став ще невід'ємним елементом формування замовлень на наукові дослідження і розробки.

Доведено, що несприятливий інвестиційний клімат та низький рівень інвестиційної привабливості, не дають змоги отримувати достатньої кількості інвестиційних ресурсів для розвитку підприємств аграрного сектору, впровадження інноваційних технологій, технічного переоснащення виробництва. Для більшості галузей національної економіки України існують певні проблеми, які перешкоджають ефективному впровадженню інноваційних технологій в діяльність аграрних підприємств. На протязі останнього десятиріччя Україна стикнулася із ситуацією відсутності належного державного фінансування, низького рівня підтримки з боку держави підприємств аграрного сектору та недостатнього розвитку інноваційних досліджень у сільському господарстві [2, с. 20].

На практиці найбільш застосовуваними напрямками інноваційного розвитку є:

- впровадження енергозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергоресурсів;
- впровадження безвідходних та маловідходних технологій;
- впровадження комплексних інформаційних технологій;
- використання принципово нових матеріалів та ресурсів;
- розробка і впровадження наукоємних технологій;
- підготовка висококваліфікованих кадрів;
- проведення якісних змін капіталу та фінансової структури підприємства;
- впровадження нової організації праці та виробництва
- створення системи науково-технологічного, інформаційного, кадрового, маркетингового забезпечення інноваційного розвитку;
- впровадження прогресивних систем управління [3, с. 171].

Впроваджувати стратегію інноваційного розвитку підприємством у свою господарську діяльність змушує ряд причин, серед яких одними з головних є прагнення зменшити, розподілити та мінімізувати ризик та отримати економічну вигоду, функціонуючи в нових областях різної галузевої приналежності. В рамках оптимальної розробки стратегії інноваційного розвитку передбачено встановлення певного виду господарської діяльності, де найбільш ефективно реалізуються конкурентні переваги підприємства [1].

Для стимулювання розвитку аграрних підприємств слід забезпечити впровадження ефективних механізмів управління інноваційною діяльністю, а саме: здійснення фінансової, матеріально-технічної, організаційно-методичної підтримки інноваційних процесів у аграрній сфері; максимально можливе залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в інновації; проведення інформаційних компаній щодо інноваційних моделей розвитку АПК; впровадження курсу інноваційного менеджменту в навчальний процес підготовки фахівців-аграріїв; розробка

довідника типових функцій спеціалістів з інноваційної діяльності; створення системи стимулів сприяння інноваційній діяльності в АПК.

В сучасних умовах більшість підприємств АПК чітко усвідомлюють вагомість розширення виробництва та підвищення рівня прибутковості за допомогою впровадження інновацій. В цій ситуації визначальне місце належить державній підтримці стратегії інноваційного розвитку, яка повинна здійснюватися на системній та послідовній основі. Всі учасники інноваційного процесу повинні бути зацікавлені у поєднанні їх інтересів і зусиль у створенні і застосуванні нових знань та технологій з метою виходу на внутрішній та зовнішній ринки з високотехнологічною продукцією.

Отже, для забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України необхідна розробка власної моделі активізації інноваційної діяльності з урахуванням інноваційних можливостей сільськогосподарських підприємств, підвищення мотивації всіх учасників аграрного ринку, сприяння процесу «дифузії інновацій», активного залучення держави до законодавчо-нормативного регулювання досліджуваної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луцій, О. П., Корнійчук, Т. А. Особливості формування стратегії інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-04-07/2022-6-04-07> (дата звернення: 13.09.2023)
2. Скрипник В.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2021. №20. С. 19-24
3. Уткіна Ю.М., Остапюк Б.Я. Інноваційний розвиток у механізмі забезпечення глобальної конкурентоспроможності підприємств. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 167-173

ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗОВАНОГО ЗБИРАННЯ ОВОЧІВ – КРИТИЧНА НЕОБХІДНІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

В сучасних військових умовах, коли кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС сягнула майже 4,07 млн. (станом на 30 червня 2023 р.) [1], відчувається суттєвий дефіцит робітників у всіх сферах економіки, особливо у сільськогосподарському виробництві. Власники аграрних підприємств вимушені прискорено вирішувати відсутність необхідної кількості робітників за рахунок застосування сільськогосподарських машин при вирощуванні овочів, особливо при їх збиранні. Як відомо, ручне збирання врожаю овочів завжди було дуже трудомістким процесом і займало понад 70% усіх витрат на вирощування [2].

З метою зменшення витрат у сучасних умовах широко впроваджується механізований спосіб. Набір збиральних машин дозволяє повністю, або частково механізувати процес збирання. Картоплезбиральні комбайни фірми «Вюльмаус» (Німеччина) агрегатуються з тракторами і викошують 1 або 2 рядки. Вони оснащені платформою для робітників, які виконують ручну доочистку врожаю, що дозволяє постачати продукцію мережу реалізації. Додатковою їх перевагою є опція швидкого переобладнання для збирання моркви і цибулі.

Данія постачає на ринок комбайни виробництва компанії «АЗА-ЛИФТ», які призначені для збирання врожаю майже 30 видів овочевих рослин. Особливо ефективним є комбайн цієї фірми для збирання моркви, цибулі і капусти білоголової. Морквозбиральні комбайни «АЗА-ЛИФТ» можуть захоплювати 1-4 рядки і бувають самохідними, навісними і причіпними. Даний комбайн сам підкопує коренеплоди, витягує із ґрунту, віддаляє від листків, які обриваються або, залежно від вимог замовника, зрізуються ножом.

Механізоване збирання цибулі ріпчастої можна ефективно організувати, поєднуючи роботу трьох машин - зрізувача листків, копача і підбирача валків. Листки зрізують перед викопуванням. Після викопування цибулі її підсушують у валках упродовж 7-10 діб. Комплекс таких машин забезпечує щоденне збирання 5 га. Центр ДУКАТТ для збирання цибулі ріпчастої та буряка столового пропонує збиральну машину КОЛМАК з робочою шириною 1,5 м. Продуктивність за нормальних умов становить 0,5-1 га/год. Приймальний барабан покритий гумою, що забезпечує мінімальне травмування цибулин та коренеплодів.

У випадку роздільного збирання цибулі, буряка столового та моркви зрізування бадилля проводять подрібнювачем КОЛМАК. Стандартна модель має три вертикальних ротори з двома горизонтальними ножами. Продуктивність - 0,5-1,0 га/год. Довжина машини - 1,8 м, ширина - 1,8 м, робоча ширина 1,7 м. Поряд з цією моделлю ДУКАТТ для зрізування бадилля пропонує машину KSA 4-75, яка обладнана трьома вертикальними роторами з 1320 об./хв. Робоча ширина 3,2 м (4 рядки).

Після досушування цибулю з валків збирають причіпною машиною АМАС D1 з такими технічними характеристиками: довжина у робочому стані 6,38 м, ширина під час транспортування - 2,2 м, висота з конвеєром - 3,15 м. На пункті доробки проводять доочищення цибулин від сухих листків на машині KS55 з продуктивністю 2-4 т/год. Більш потужною машиною для доочищення є марка EA 85-3 з продуктивністю до 8-10 т/год. Процес доробки повністю ізольований від пилу, відходів і шуму. Калібрування цибулин проводять на машині Schouten stand 80 100 з трьома сортувальними ситами. Продуктивність до 5 т/год. На цій машині можна провести калібрування і картоплі.

На збиранні плодів помідора для переробки на томат-продукти ефективно працюють комбайни «ФМСи», які впродовж сезону заміняють 500 робітників! Плоди для постачання на ринок збирають з використанням платформ, які обслуговують 12 чоловік. Високу ефективність механізованого збирання помідора показав також італійський комбайн «Ротас». Він відрізняється вдалим розміщенням комбайнера, який має змогу краще бачити технологічний процес збирання. Прогумована транспортерна стрічка дає змогу зменшити травмування плодів, а потужний вентилятор повністю видуває залишки листків, стебел і плодоніжок, що зумовлює відсутність додаткової ручної праці для доочищення. Обслуговують такий комбайн комбайнер і два робітники на контролі якості. Продуктивність праці - від 35 до 45 т плодів помідора за годину (для порівняння - один досвідчений робітник вручну може зібрати за цей період лише до 100 кг) [3].

Але треба враховувати, що повністю механізувати збирання врожаю можливо лише для цибулі ріпчастої, моркви, буряка, капусти білоголової. Ручне збирання врожаю ще довго буде домінувати в закритому ґрунті і дрібнотоварному виробництві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС сягнула майже 4,07 млн на кінець червня. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/928514.html#> (дата звернення 14.09.2023).
2. Мігальов А., Сидоренко В. Комплекси машин для овочівництва, *Плантатор*. квітень, 2013. URL: https://agrotimes.ua/article/kompleksi_mashin_dlya_ovochivnictva/ (дата звернення 14.09.2023).
3. Сич З.Д., Федосій І.О., Подпратов Г.І. Післязбиральні технології доробки овочів для логістики і маркетингу. URL: https://agromage.com/stat_id.php?id=775 (дата звернення 14.09.2023).

УДК 631.158

Кустріч Л. О.
*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В АГРОБІЗНЕСІ

Сільське господарство є важливим сектором економіки багатьох країн і воно постійно стикається зі значними викликами у сфері управління персоналом, зокрема, дефіцитом кваліфікованої робочої сили, змінами в технологіях, сільськогосподарською сталістю та стандартами. Управління персоналом в агробізнесі вимагає розуміння та вирішення важливих викликів, пов'язаних з кадрами.

Зменшення наявності кваліфікованої робочої сили у сільському господарстві вимагає розвитку стратегій залучення та утримання кваліфікованих працівників.

Впровадження сучасних технологій, таких як сільськогосподарська автоматизація та штучний інтелект, вимагає перекваліфікації та навчання персоналу для ефективного використання нових інструментів.

Зростаючий попит на сталість і дотримання екологічних стандартів ставлять вимоги до управління персоналом при виробництві продукції без шкоди навколишньому середовищу.

Вищезазначене зводиться до необхідності у професійному підході до управління людськими ресурсами в аграрному секторі.

Найважливішим кроком в управлінні персоналом є підбір та найм кваліфікованих співробітників. Важливо враховувати особливості агробізнесу, такі як знання сільського господарства, навички роботи з технікою та інші специфічні навички. Дослідження показують, що ретельний відбір кандидатів, які мають необхідні навички та знання, сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню плинності кадрів.

Через постійну зміну сучасних технологій та методів роботи в агробізнесі освіта та розвиток персоналу стають ключовими чинниками успішності. Зважаючи на те, що стабільний розвиток персоналу в агробізнесі допомагає підвищити ефективність роботи, підприємства повинні інвестувати у навчання та підвищення кваліфікації працівників, а також створювати прийнятні умови для їх кар'єрного зростання, щоб вони були готові до викликів майбутнього.

Важливу роль в агробізнесі відіграє забезпечення високого рівня мотивації та задоволеності персоналу. Агробізнес повинен використовувати різноманітні стимули, включаючи фінансові та нематеріальні, для збереження талановитих співробітників та створення сприятливої робочої атмосфери. Ефективними можуть бути системи стимулювання, які враховують особливості галузі, такі як сезонність роботи.

Негативно позначаються на результатах роботи персоналу підприємств будь-якої галузі, включаючи агробізнес, конфлікти та проблеми в комунікації. Тому важливо мати ефективні механізми їх вирішення та усіляко підтримувати відкритий обмін інформацією між співробітниками.

Високотехнологічна сільськогосподарська продукція та зміни в споживчих попитах створюють потребу в удосконаленні управлінських практик та стратегій для забезпечення ефективності та стійкості агробізнесу.

Можливі такі види стратегій управління персоналом в агробізнесі:

- розвиток кадрового потенціалу: спрямоване навчання і розвиток працівників для підвищення їхньої кваліфікації та адаптації до нових технологій;
- ефективна комунікація: забезпечення відкритої та ефективної комунікації між управлінцями та співробітниками сприяє вирішенню проблем та вдосконаленню процесів;
- управління талантами: виявлення та розвиток обдарованих працівників для забезпечення тривалого успіху підприємства.

При розробці і виборі стратегії потрібно усвідомлювати той факт, що кожне агропідприємство повинно розробити свою стратегію управління персоналом, яка враховує його конкретні потреби і завдання. Ця стратегія повинна бути гнучкою та адаптованою до змін ринку.

Управління персоналом в агробізнесі відіграє важливу роль у досягненні сталості аграрних підприємств у сучасному світі та успіху в цій галузі. Управління персоналом в агробізнесі вимагає системного підходу, орієнтованого на досягнення стратегічних цілей. Постійне вдосконалення процесів управління персоналом, включаючи інвестування в персонал, створення мотивуючих умов роботи та утримання співробітників, сприятиме підвищенню ефективності та конкурентоспроможності агробізнесу у глобальному контексті.

УДК 338.488.2

Городянська Т. В.*к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Київський національний університет технологій та дизайну***Татаровський А. А.***Київський національний університет технологій та дизайну***УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОДАЖУ ГОТЕЛЬНОГО ПРОДУКТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
РИНКУ ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «САД-ЛЮКС»**

В роботі проаналізованого головні структурні елементи, що створюють готельно-ресторанний продукт і своїм складним наповненням вказують на його унікальну комплексність, що включає речовинну та сервісну частини – продукцію й послугу. Також було встановлено чинники впливу на прийняття рішення про повторне та багаторазове отримання продукту готельної галузі.

Ключові слова: ГОТЕЛЬНИЙ ПРОДУКТ, ПОСЛУГА, СПОЖИВАЧ, ТОВАР, РИНОК, ЯКІСТЬ.

In the work analyzed, the main structural elements that create a hotel-restaurant product and their complex content indicate its unique complexity, which includes material and service parts - products and services. Factors influencing the decision-making on repeated and repeated acquisition of a hotel industry product were also determined.

Keywords: HOTEL PRODUCT, SERVICE, CONSUMER, GOODS, MARKET, QUALITY.

Вступ. Готельний бізнес це сфера із високим рівнем конкуренції, яка має мету максимально задовольнити потреби власних гостей, забезпечити високий рівень комфорту, задовольнити найбільш різноманітні побутові, господарські й культурні запити споживачів. Ряд характеристик того, які може надати готельна сфера покупцю за відповідну плату й є продуктом.

Основна частина. Ми можемо виокремити головні характеристики готельного продукту ТОВ «Сад-Люкс»:

1. надійність-достовірність рекламної інформації й відповідність фактичного продукту рекламі);
2. ефективність-досягнення найбільшої ефективності для мандрівника за умови мінімізації його витрат;
3. гостинність-гідність, повагу й люб'язність персоналу;
4. обгрунтованість-надання усіх послуг має відповідати цілям подорожі споживача;
5. ясність-готельний продукт має бути зрозумілий й його споживачам, й виробникам;
6. простота експлуатації-можливість легко виявляти помилки у технології обслуговування;
7. гнучкість-готельний продукт має передбачати можливість заміни тих або ін. послуг для того, щоб найбільшою мірою забезпечувати потреби різних гостей;
8. цілісність;
9. корисність.

Система продажу готельного продукту – це система заходів, що направлені на підвищення купівельного попиту, інтенсифікацію та присорення процесу його реалізації. Процес стимулювання збуту розглядається як дії, заходи, акції, що направлені на виникнення додаткової мотивації у покупців до здійснення угоди в найближчий час.

Управління продажем готельного продукту за допомогою інформаційних технологій підприємства «Сад-Люкс» охоплює коригування відносин між учасниками процесу надання послуг, між підприємством й споживачами послуг, формами й методами впливу на процес виробництва та реалізації послуг, організаційною структурою управління та умовами стимулювання персоналу.

Із метою підвищення частки завантаження готелю проводиться політика стимулювання продаж номерів компаніям, туристичним агентствам, авіакомпаніям. При груповому бронюванні номерів надаються знижки на проживання, харчування, розваги. Система автоматизації у готельно-ресторанному комплексі «Сад-Люкс» дозволяє контролювати бізнес від моменту закупівлі продуктів до продажу готельного продукту.

Висновки. Таким чином, нами було встановлено заходи, що дозволять вдосконалити систему продажу готельного продукту в умовах діджиталізації ринку послуг на підприємстві ТОВ «Сад-Люкс».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко Л. Г., Нагернюк Д. В., Непочатенко В. О.. Сутність та специфіка ринкового продукту готельно-ресторанної галузі. Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки, 2016.
2. Механізм управління якістю послуг у готелях. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/14940511/turizm/mehanizm_upravlinnya_yakisty_u_poslug_gotelyah

УДК 330.341.1

Діхтяренко Н. В.
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти (доктор філософії) за спеціальністю 051 Економіка
Уманський національний університет садівництва

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Виробництво продукції аграрної галузі є ключовим сектором національної та світової економіки, який забезпечує продовольством та ресурсами населення планети. Модернізація агровиробництва стала необхідністю, оскільки вона дозволяє галузі залишитися конкурентоспроможною та стійкою до викликів сучасності, забезпечуючи при цьому продовольчу безпеку та розвиток сільських територій. Інновації в галузі мають важливе значення для її модернізації та впливають на стійкість та продуктивність.

Інновації в сільському господарстві охоплюють широкий спектр технологічних, наукових і організаційних рішень. Найбільш поширеними та затребуваними в аграрному виробництві є інновації, характеристику яких наведено на рисунку 1.

Генетичні модифікації

Розвиток нових гібридних і генетично модифікованих сортів рослин і порід тварин для підвищення врожайності, стійкості до хвороб і шкідників, а також покращення якості продукції

Автоматизація і роботизація

Використання роботів, дронів, сенсорів та інших автоматизованих систем для виконання різних завдань, таких як полив, збір врожаю, внесення добрив і обробка підстави

Цифрові технології

Впровадження цифрових платформ і сільськогосподарських інформаційних систем для моніторингу та управління всіма аспектами сільського господарства, включаючи планування виробництва, управління запасами та аналітику даних

Системи поливу і зберігання води

Розробка ефективних систем поливу, які можуть заощаджувати та підвищувати врожайність, а також методи збереження води для подальшого використання

Органічне сільське господарство

Включає вирощування продукції без хімічних добрив і пестицидів, сприяє сталому виробництву та збереженню навколишнього середовища

Гідропоніка і аеропоніка

Використання гідропонних і аеропонічних систем для вирощування рослин без обґрунтування, що дозволяє підвищити продуктивність і зберегти ресурси

Інтернет речей

Використання сенсорів і з'єднаного обладнання для моніторингу та управління сільськогосподарськими процесами, включаючи відстеження стану рослин і тварин

Нанотехнології

Використання наноматеріалів і наносистем для розробки більш ефективних добрив, обробки рослин і методів захисту від шкідників

Рис. 1. Найбільш поширені та затребувані інновації в аграрному виробництві (узагальнено автором на основі [1-3])

Основними аспектами, що відображають значення інновацій в модернізації сільського господарства є:

- 1) Підвищення продуктивності. Інновації дозволяють впроваджувати нові технології, гібриди рослин, методи обробки та поливу, що підвищують врожайність і виробництво сільськогосподарських культур.
- 2) Зменшення втрат. Інновації допомагають зменшити втрати врожаю внаслідок шкідників, хвороб та погодних умов. Системи моніторингу та прогнозування можуть сприяти кращому управлінню ризиками.
- 3) Підвищення продуктивності. Інновації дозволяють вдосконалювати сільськогосподарські методи та технології, що призводять до підвищення врожайності та кількості виробленої продукції.
- 4) Ефективне управління ресурсами. Інновації допомагають оптимізувати використання ресурсів, таких як ґрунт, вода, енергія, що зменшує витрати та негативний вплив на навколишнє середовище.
- 5) Збереження навколишнього середовища. Інновації спрямовані на створення більш екологічно чистих методів сільського господарства, що дозволяють зберегти біорізноманітність і попередити забруднення навколишнього середовища.
- 6) Покращення якості продукції. Інновації дозволяють підвищити якість сільськогосподарської продукції, зробити її безпечною для споживання та відповідно до сучасних стандартів.
- 7) Підвищення конкурентоспроможності: інновації дозволяють сільському господарству стати більш конкурентоспроможним на світовому, забезпечити зростання експорту сільськогосподарської продукції та залучити нові інвестиції.
- 8) Стимулювання економічного розвитку. Розвиток інновацій у сільському господарстві створює нові можливості для створення робочих місць, підприємництва та інвестицій у сільських регіонах.
- 9) Забезпечення продовольчої безпеки. Інновації грають важливу роль у забезпеченні стабільної поставки продуктів харчування населенню, зокрема в умовах зміни клімату та інших світових викликів.
- 10) Підтримка різноманітності сортів рослин і порід тварин. Інновації сприяють збереженню генетичної різноманітності в сільському господарстві, що важливо для адаптації до змін.
- 11) Підвищення якості життя сільського населення. Інновації можуть покращити умови життя сільського населення, забезпечуючи їм доступ до нових технологій, освіти та медичного обслуговування.

Все це сприяє підвищенню продуктивності сталого розвитку аграрного виробництва, робить його більш конкурентоспроможним і допомагає вирішити проблеми, які ставляться перед цією важливою галуззю господарства. Загалом, інновації відіграють критичну роль у вдосконаленні аграрного виробництва і в розв'язанні численних завдань, пов'язаних з його модернізацією та сталим розвитком

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яцук І.П., Моклярчук Л.І., Ліщук А.М., Романова С.А. Інноваційний розвиток сільського господарства за використання індикаторів «зеленого зростання». Агроекологічний журнал. 2019. № 2. С. 6–16. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2019.174011>
2. Гончаренко О.В. Інноваційні імперативи розвитку аграрних підприємств. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. № 1 (5). Том 2. С. 76-80.
3. Могилян Л. М. Суть та особливості інновацій в сільському господарстві. Приазовський економічний вісник. 2022. № 3 (32). С. 26-30.

УДК 65.012.32

Орлова А. О.

магістр (МТ-22мг) кафедри маркетингу та торговельного підприємництва УІПА

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сучасне підприємство є складною системою, ефективного управління якої потрібна різноманітність застосовуваних способів та інструментів, в першу чергу, спрямованих на досягнення конкретних завдань та цілей з найменшими витратами.

Як впливають успішність підприємства базових елементів можна уявити безліч бізнес-процесів.

Під бізнес-процесом розуміється сукупність логічно взаємопов'язаних заходів, дій чи завдань, виконання яких призводить до очікуваного результату. Тому всі процеси підприємства можна віднести до бізнес-процесів.

Правильно побудовані бізнес-процеси створюють вартість та цінність для споживачів та виключають будь-які недов'язкові чи зовсім непотрібні події. Саме на виході таких бізнес-процесів збільшується як цінність для споживача, а й рентабельність (менша собівартість виробництва товару чи послуги).

Бізнес-процеси в залежності від ознаки класифікації поділяються на кілька видів.

Загалом можна виділити три групи бізнес-процесів:

- Процеси управління – ці процеси призначені для планування, моніторингу та аналізу роботи. За рахунок процесів управління можна гарантувати досягнення цілей виробничими та що забезпечують процесами. Процеси керування не додають цінності для кінцевого споживача, але вони необхідні для результативної та ефективної роботи підприємства.
- Виробничі (основні) процеси – ці процеси забезпечують перетворення продукту чи послуги та додають цінності для кінцевого споживача. За рахунок виробничих процесів підприємство досягає своїх цілей.
- Забезпечуючі процеси – ці процеси необхідні для нормального виконання виробничих (основних) процесів. Вони не приносять доданої цінності для кінцевого споживача, проте без них неможливе досягнення цілей виробничих процесів.

Управління бізнес-процесами полягає у систематичному підході до управління, спрямованого на покращення діяльності підприємства та його процесів. Цей підхід дає можливість організації визначити свої процеси, організувати їх виконання, а також підвищити якість як результатів процесів, а й порядку виконання.

Концепція процесного управління підприємством розглядає бізнес-процеси як особливі ресурси підприємства, безперервно що адаптуються до постійних змін і покладаються на такі принципи, як:

- зрозумілість та видимість бізнес-процесів на підприємстві за рахунок моделювання бізнес-процесів за допомогою використання формальних нотацій, програмного забезпечення моделювання, симуляції, моніторингу та аналізу бізнес-процесів;
- Можливість динамічного перебудови моделей бізнес-процесів засобами програмних систем та самими силами учасників.

Приведення процесів у відповідність до цілей підприємства є основним завданням управління бізнес-процесами.

Зазначимо, що діяльність сучасного підприємства базується на складній системі взаємозв'язків проектів та процесів. Той чи інший проект, який реалізується на підприємстві, вбудовується в структуру вже наявних бізнес-процесів і використовує їх для досягнення підсумкових цілей. У зв'язку з цим важливе керуюче значення набуває упорядкування та оптимізація вже існуючих бізнес-процесів з врахуванням вимог реалізованих проектів та впливів зовнішньої та внутрішньої середовища.

Цикл управління бізнес-процесами дотримується принципів безперервного покращення. Кожен етап включає кілька фаз, в ході виконання кожної з яких виконується певний набір дій.

Управління бізнес-процесами складається з наступних фаз:

- Перша фаза полягає у визначенні процесу. На цьому етапі виконується моделювання процесу у вихідному та бажаному станах (розробляються моделі «як є» та «як має бути»).
- Друга фаза включає аналіз процесу. Тут визначаються різні варіанти дій процесу та проводиться імітаційне моделювання. В результаті визначаються оптимальні методи для покращення бізнес-процесу.
- Третя фаза – реалізація змін. На цьому етапі до процесу застосовуються обрані методи покращення, відбувається впровадження змін у процес.
- Четверта фаза включає моніторинг процесу. Тут виконується періодичний моніторинг процесу за певними показниками.
- П'ята фаза – оптимізація процесу. На цьому етапі виконується порівняння реально отриманих результатів щодо зміни процесу з бажаною моделлю («як має бути») і починається наступний цикл покращення.

Якщо вказані фази управління бізнес-процесами необхідно застосувати до кількох процесів, то виконується попередня фаза, під час якої вибираються необхідні процеси, та встановлюються пріоритети щодо їх зміни та вдосконалення.

Підсумовуючи, хочеться відзначити, що бізнес-процес є важливим механізмом управління та вдосконалення діяльності підприємства у рамках безперервного циклу. Впроваджуючи бізнес-процеси на підприємство, можна виявити можливі зміни у зовнішньому чи внутрішньому середовищі та швидко зреагувати на них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ольшанський О.В. Оцінка ефективності бізнес процесів підприємства // Вісник Сумського національного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2018. Вип. (76). С. 53–56.
2. Бойчук Н.Я. Оптимізація управління бізнес-процесами на підприємствах України / Н.Я. Бойчук, В. В. Орел // Збірник наукових праць Національного технічного університету України «КПІ». – 2016. – Випуск 17. – С. 173-180.
3. Демиденко В.В. Управління бізнес-процесами як складова процесного підходу до управління підприємством / В.В. Демиденко // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ОСВІТОЮ

Економіка України в умовах воєнного стану перебуває на принципово новому етапі свого розвитку. Сучасним реаліям характерна непрогнозованість та невизначеність, що неминуче призводить до виникнення криз. Набуваючи системного характеру, економічний спад поширюється на всі прояви суспільного життя. Подолання кризи потребує модернізації економіки та освіти як інструменту для формування нового світогляду і позицій в інформаційно-обліковій системі зокрема. Адже виникає стурбованість, що у сфері бухгалтерського обліку уніфікація облікових процесів відбувається без урахування національних напрацювань та специфіки діяльності окремих галузей економіки. Відтак науковці переконані, що узагальнюючою концептуальною основою побудови бухгалтерського обліку в кризових умовах має стати конвергенція як процес узгодженого зближення національних і міжнародних систем бухгалтерського обліку до єдиних Всесвітніх стандартів фінансової звітності (або оновлених МСФЗ), що визначатимуть єдині принципи, загальні підходи в галузі бухгалтерської науки, практики та професії [2].

Визначальною ознакою модернізації та оновлення інформаційно-облікової системи для забезпечення управління процесами повоєнної відбудови економіки України є вивчення запитів бізнесу щодо рівня теоретичної та практичної підготовки випускників закладів освіти, дослідження зміни мотивації населення до освіти, покращення якості освіти. Передумовою якісної освіти є перехід у навчанні від традиційного, пасивного накопичення знань до вмотивованого засвоєння студентами технологій здобуття наукової інформації та вмій. Суттєвий вплив на поліпшення результатів освітньої діяльності в межах освітніх програм «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів є співпраця Львівського національного університету природокористування і колективу кафедри обліку та оподаткування із ТОВ «Агріаналітика» – компанією, яка надає консалтингові послуги у сфері сільського господарства та займається розробкою онлайн рішень для фермерів. Напрямок соціально відповідальної політики ТОВ «Агріаналітика» є поєднання інтересів бізнесу та освіти. Так, компанія для потреб освітнього процесу, зокрема проходження навчальної практики здобувачами першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Облік і оподаткування», надала онлайн доступи до програмного продукту АГРІ:Бухгалтерія. Під керівництвом досвідчених викладачів здобувачі освіти набувають практичних навичок щодо застосування сучасних інформаційних технологій для виконання окремих облікових завдань – формування довідників та складання первинних документів, обліку праці та заробітної плати, обліку основних засобів та товарно-матеріальних цінностей, формування зведених реєстрів та звітності. Зауважимо, що новий формат практичної підготовки здобувачів освіти цілком прийнятний в умовах дистанційної форми освіти, оскільки інструментом автоматизації бухгалтерського обліку є онлайн програма. Таке онлайн рішення дозволяє без прив'язки до університетського сервера забезпечувати навчання у дистанційному форматі. Лише за умови наявності Інтернет мережі та персонального комп'ютера, студент в домашніх умовах може навчатись як ефективніше використовувати матеріальні, технічні та фінансові ресурси підприємств, ефективно управляти виробництвом, вносити зміни та коригувати плани виробництва, контролювати використання ресурсів, робити порівняльний аналіз свого підприємства з подібними в Україні та регіоні. ІТ-модернізація (діджиталізації) бухгалтерського обліку перевершує традиційні методи бухгалтерського обліку, посилює здатність бухгалтера інтерпретувати та повідомляти дані швидше та ефективніше [3]. Функціональні можливості програмного продукту дають змогу викладачеві контролювати перебіг виконання студентами завдань та вносити відповідні правки.

Модернізація існуючої інформаційно-облікової системи та підготовки фахівців з бухгалтерського обліку відкриє перед економікою можливість налагодження взаємин із зарубіжними партнерами. Водночас окрім вдосконалення інформаційно-аналітичної системи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності суб'єктами господарювання, на інституційному рівні доцільно звернути увагу на удосконалення порядку підготовки та перепідготовки профільних фахівців [1]. Рівень теоретичної та практичної підготовки сучасних бухгалтерів повинен відповідати як методичним та технічним аспектам ведення обліку, так і вимогам щодо організації облікового процесу, зокрема систематизації облікових процесів та формуванню організаційної структури бухгалтерських служб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беженар А. Ю. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі. URL: <http://surl.li/lcyhg>
2. Жук В. М. Розвиток і модернізація інформаційно-облікової системи. URL: <http://surl.li/lcyhk>
3. Шишкова Н. Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. *Економічний вісник*. 2019. №3. С. 146-159.

УДК: 338.51:664.1

Бурлака О. О.
аспірант кафедри менеджменту
Науковий керівник:
Чукіна І. В.

*к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

В Україні інтерес до контролінгу почав з'являтися після набуття нею статусу незалежної держави, коли в економіці остаточно закріпилися як ринкові принципи господарювання. Відповідно до зміни обставин, які відбулися в економіці держави, управління підприємствами з використанням старої методологічної бази виявилось неможливим, а нові підходи до планування, обліку та аналізу повною мірою ще не сформувалися. Особливість запровадження системи контролінгу на українських підприємствах реального сектору економіки полягала в тому, що контролер повинен був реалізувати одночасно як реєстраційно-облікові функції контролінгу, так і консультативно-навігаційні. Одним з основних факторів забезпечення сталого розвитку підприємств є створення якісної інформаційної системи підтримки прийняття управлінських рішень. Зразком інформаційного забезпечення системи управління сталим розвитком підприємства може бути створення системи моніторингу та контролю.

Сучасний контролінг в силу складної економічної та політичної ситуації, яка склалася в Україні, спрямований на формування та підтримання належного рівня стійкого розвитку та включає комплекс заходів з раннього попередження та реагування за результатами своєчасної діагностики, систему оповіщення шляхом управління системою ключових індикаторів, управління ризиками, систему інформаційного постачання підприємства, управління системою реалізації стратегічного, тактичного та оперативного планування та систему менеджменту якості. Відзначимо, що контролінг являється основою для прийняття управлінських рішень, а одним із найважливіших його аспектів є своєчасне попередження можливих наслідків динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Стабілізаційні інструменти системи контролінгу мають бути сфокусовані на ощадливе використання ресурсів та запровадження новітніх методів управління, які дали б ефект не лише у стратегічній перспективі, а й у короткостроковому періоді. Погоджуємося з думкою Михайличенко Н. М. та Токаревої А. О. [3, с. 179], що служби контролінгу на підприємствах реального сектору економіки повинна бути організована таким чином, щоб забезпечувати оперативний рух інформаційних потоків для прийняття управлінських рішень шляхом інтеграції процесів збору, обробки, підготовки, аналізу, інтерпретації інформації.

Управління розвитком вітчизняних підприємств реального сектору економіки має відбуватись шляхом переходу від управління окремими процесами до впровадження комплексної системи управління, орієнтованої на забезпечення поетапного управління процесом розвитку підприємства з урахуванням специфіки його діяльності з високою оперативністю, достатньою гнучкістю та ефективністю.

Метою системи моніторингу сталого розвитку підприємства є орієнтація управлінського процесу на досягнення цілей щодо підвищення рівня розвитку підприємства.

Для досягнення цілей щодо підвищення рівня розвитку підприємства моніторинг забезпечує виконання таких специфічних завдань:

- інформаційна підтримка прийняття управлінських рішень щодо сталого розвитку підприємства;
- забезпечення функціонування загальної інформаційної системи процесу управління сталим розвитком підприємства;
- діагностика очікуваного рівня розвитку підприємства;
- забезпечення раціональності процесу управління сталим розвитком підприємства.

Можливість виконання цих завдань характеризує моніторинг як одну з важливіших функцій управління сталим розвитком підприємства. Адже якість ухвалених управлінських рішень багато в чому залежить від інформаційної забезпеченості, тому роль моніторингу важлива для забезпечення ефективного управління. Для цілей моніторингу може використовуватися така інформація, як статистична, бухгалтерська й інша звітність, система норм і нормативів, коефіцієнтів ефективності, співвідношень, пропорцій (нормативно-довідкова база), а також накопичений досвід, заснований на знанні закономірностей [1].

Запровадження системи моніторингу в системі управління сталим розвитком підприємства потребує витрат часу, коштів та інших ресурсів, але забезпечує, своєю чергою, належне виконання програм та досягнення очікуваних результатів.

Система моніторингу в системі управління сталим розвитком підприємства є сукупністю значущих для керівників підприємства показників, за динамікою яких відбуваються постійне спостереження і контроль і на основі яких приймаються рішення щодо розвитку підприємства. Якісно організована система моніторингу дає можливість контролювати хід робіт щодо реалізації проектів розвитку, що дозволить успішно завершити їх реалізацію.

Ефективна система моніторингу передбачає цілісність взаємозв'язаних елементів моніторингу, що дозволяють в процесі їх застосування отримувати оперативну інформацію для ухвалення управлінських рішень. При цьому в числі її елементів необхідно розглядати принципи організації моніторингу, цілі і завдання моніторингу, етапи, об'єкт і предмет моніторингу, основні чинники, що забезпечують можливість формування системи моніторингу і її ефективну роботу, а також інструменти і методи моніторингу [2].

На подолання дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, підвищення ефективності управлінських процесів з урахуванням специфіки діяльності підприємства, забезпечення його

стратегічного і оперативного управління, а також здійснення належного функціонального та інструментального супроводження реалізації та контролю запланованих заходів спрямована система управління підприємством, яка має назву контролінг. Система контролінгу узгоджено поєднує функції аналізу, оцінки, планування, контролю, регулювання та мотивації в комплексну систему управління підприємством, а його механізм забезпечує формування та підтримання належного рівня сталого розвитку вітчизняних підприємств реального сектору економіки. Глобальною метою контролінгу є забезпечення ефективного довгострокового функціонування підприємства, підвищення його гнучкості в умовах динамічного внутрішнього та зовнішнього середовища [5, с. 10].

Отже, моніторинг і контроль сьогодні розглядається як підсистеми, які здатні доповнити процес функціонування інших підсистем управління підприємством з метою забезпечення формування та підтримання належного рівня стійкого розвитку. Виходячи із результатів дослідження, підприємствам реального сектору економіки пропонується впровадження цілісної системи управління, сформованої на засадах сучасної концепції управління, яка дозволяє інтегрувати та координувати всі її елементи та забезпечити досягнення цілей підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галіцин В. К. Концептуальні засади моніторингу / В. К. Галіцин, О. П. 2. Суслов, Н. К. Самченко // Бизнес Информ. – 2013. – № 9. – С. 330-335
2. Галіцин В. К. Системи моніторингу: монографія / В. К. Галіцин. – К. : КНЕУ, 2000. – 231 с.
3. Михайличенко Н. М. Проблеми та перспективи впровадження контролінгу як сучасного інструменту управління підприємством / Н. М. Михайличенко, А. О. Токарева // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. - 2017. - № 1. - С. 176-181

УДК: 631.15/.16

Перекош В. А.аспірант кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва
Науковий керівник:**Чукіна І. В.**к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Диверсифікація діяльності аграрних підприємств в умовах ринкової економіки дозволяє знижувати ризики необґрунтовано високих витрат і оперативно реагувати на структуру попиту, що змінюється, зберігати потенціал організації та виробничі потужності. В управлінні виробничо-господарською діяльністю підприємства, зокрема аграрного, диверсифікація розглядається, як комплекс вирішення пріоритетних завдань включає такі підсистеми як: спеціалізація (розширення); інтеграція (поглиблення виробничо-господарських та інших зв'язків); розвиток інноваційних для підприємства сфер використання капіталу.

Диверсифікація діяльності аграрного підприємств несе економічну, соціальну та екологічну функції. При її формуванні визначаються цілі, мотиви, форми та види реалізації, а також прогноуються можливі позитивні і негативні наслідки. Ефект диверсифікації виражається в появі нових видів продукції і послуг, зміні галузевих, міжгалузевих та регіональних пропорцій. Диверсифікація може реалізуватися з метою отримання ефекту масштабу виробництва та розширення видів діяльності. Саме вибір стратегії диверсифікації дає змогу підвищити конкурентоспроможність продукції та підприємства, збільшити її збут за рахунок задоволення потреб споживачів. Слід зауважити, що в сучасних умовах диверсифікація в аграрному виробництві є об'єктивним процесом, який зумовлений дією багатьох факторів конкурентного середовища. Серед яких можна виокремити позитивний характер, оскільки спонукання до інтеграції з вітчизняними переробними підприємствами підвищує рівень їх завантаженості, підвищує рівень їх конкурентоспроможності на внутрішньому та світовому ринку і сприяє забезпеченню економічної та продовольчої безпеки держави [1].

На нашу думку, з метою зменшення величини ризику діяльності аграрних підприємств та підвищення їх фінансової стійкості необхідно раціонально поєднувати ступінь спеціалізації та диверсифікації

Диверсифікація і спеціалізація виробничо-господарської діяльності з одного боку як результат управління, а з іншого – механізм забезпечення його ефективності, щільно пов'язані з управлінням. Особливої уваги ці явища потребують у нинішній ситуації, коли в аграрному підприємстві і на ринку зміни економічних процесів значно прискорилися, тому виключного значення набула стратегія управління.

У розробці напрямів і визначенні пріоритетних завдань диверсифікації виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств враховуємо інтелектуальну позицію, що: «важливою функцією організаційної структури будь якого типу аграрного підприємства, що приймає рішення про вихід до нових сфер діяльності, є моніторинг та контроль результативності використання стратегії диверсифікації та адекватності застосованих маркетингових інструментів цілям розширення діяльності підприємства».

Диверсифікація – актуальний напрям удосконалення управління виробничо-господарською діяльністю, зокрема у стратегічній перспективі. Ми надаємо йому перевагу тому, що підприємницька діяльність на аграрному ринку України є ризикованою через непередбачуваність конкурентного середовища. Проникаючи у нові сфери бізнесу, підприємці освоюватимуть нові ринки, а значить потенційні сектори для отримання додаткових доходів, що пом'якшуватиме негативний вплив специфіки сільськогосподарського виробництва, наприклад сезонності.

На нашу думку необхідно виокремити поділ диверсифікації аграрного виробництва на галузеву і продуктово-асортиментну. Власне диверсифікація не є панацеєю у вирішенні проблеми низької результативності управлінських рішень, ефективності управління виробничо-господарською діяльністю в цілому, проте для значної частини середніх, малих аграрних підприємств України Черкаської області – це на даному етапі вихід так званий страховий поліс від системних ризиків сезонності тощо, але за умови розумного бізнес-спланованого підходу. Менеджмент підприємства повинен обрати для себе найбільш підходящу стратегічну позицію оптимуму в диверсифікації виробничо-господарської діяльності, співставну з наявним виробничим потенціалом, розміщенням підприємства, кадровим та інтелектуальним потенціалом. Важливо правильно розрахувати потенційні вигоди і витрати від зміни структури виробничо-господарської діяльності, визначитися з потенційними ринками збуту продукції і можливостями доступу до них.

Для забезпечення ринкової стійкості, конкурентоспроможності, підвищення доходності, а значить загальної ефективності управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств, диверсифікація є найбільш підходящим заходом. Відповідно на практиці аграрним підприємствам потрібно розвивати максимум галузей, видів господарської діяльності, особливо таких, що є суміжними (наприклад переробка), забезпечують високий рівень додаткової вартості.

Таким чином, в ситуації сьогодення питання диверсифікації слід поширити не лише на традиційні види виробничо-господарської діяльності, а й на креативні, такі, як наприклад, розвиток зеленого туризму, екологічне землеробство, виробництво і господарське використання біологічних видів палива.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова В.А., Маслак Н.Г., Корецький М.Х. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва фермерських господарств. Суми: Видавництво „Довкілля”, 2002. 202 с.
2. Маслак О.І. Чинники диверсифікацій інноваційних процесів у промисловості. Економіка і регіон Полт. НТУ №4 (23). 2009. С.58.
3. Чукіна І.В. Напрями і пріоритетні завдання диверсифікації виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств. Причорноморські економічні студії. Випуск 35. 2018. С. 80-85.
4. Ткачук В. І. Диверсифікація аграрного підприємства : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2011. 268 с.
5. Міхаліна І. Диверсифікація агровиробництва – необхідна складова управління ризиками. Вісник Національної Академії державного управління при Президентіві України. 2006. № 3. С. 101.

УДК 339.9:338.439.52

Мостов'як М. І.
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти (доктор філософії) за спеціальністю 051 Економіка
Уманський національний університет садівництва

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Інфраструктура, така як транспортна, логістична та комунікаційна, грає важливу роль у забезпеченні ефективного експорту аграрних товарів і сприяє конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

Якісна та розвинута транспортна інфраструктура є ключовою для транспортування сільськогосподарської продукції до портів або інших пунктів виходу на світовий ринок. Швидкий, ефективний і надійний транспорт знижує витрати і ризики під час доставки, що робить продукцію конкурентоспроможною на зовнішніх ринках. Залізниці та автодороги мають виключне значення для пересування великих обсягів сільськогосподарської продукції з метою організації внутрішньої та міжнародної торгівлі. Логістична інфраструктура включає в себе склади, прикордонні перевірочні пункти, митниці та інші логістичні установи. Ефективна логістика зменшує час та витрати при переміщенні агропродукції та гарантує зниження втрат під час транспортування. Для України, яка експортує агропродовольчу продукцію на міжнародні ринки, існує потреба в розвинутій інфраструктурі портів і терміналів для завантаження та вивантаження товарів із суден та контейнерів. Особливого значення це набуло з огляду на блокування морських портів внаслідок російської агресії. Комунікаційна інфраструктура сприяє забезпеченню швидкого доступу до інформації для суб'єктів господарювання та допомагає удосконалити підходи до управління та прийняття рішень.

Відсутність розвинутої експортної інфраструктури може обмежувати можливості агропродовольчої галузі на міжнародних ринках, ускладнюючи торгівлю та підвищуючи витрати [1]. Її модернізація є одним з головних завдань для забезпечення ефективного експорту агропродовольчої продукції на міжнародні ринки, тому інвестиції в розвиток інфраструктури є основним елементом стратегії розвитку агропродовольчої галузі.

Пріоритетні напрями інвестування в цю сферу можуть охоплювати компоненти, зображені на рис. 1.

ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА
Інвестиції у покращення та розширення транспортних систем сприяють швидкому та надійному перевезенню агропродовольчої продукції

ТЕРМІНАЛИ ТА ОБРОБНІ ЦЕНТРИ
Інвестиції у покращення та розширення транспортних систем сприяють швидкому та надійному перевезенню агропродовольчої продукції

МИТНІ ПОСЛУГИ ТА ПРОЦЕДУРИ
Зміна бюрократичних перешкод на кордонах та спрощення митних процедур допомагають зменшити час і витрати на митне оформлення експортних товарів

СТРАХУВАННЯ І БЕЗПЕКА
Забезпечення відповідного страхування та забезпечення безпеки вантажів під час транспортування уникнути запобігання втратам і негараздам

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ
Впровадження сучасних систем управління логістикою, які дозволяють ефективно координувати транспортування та поставки

СКЛАДСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА
Розвиток сучасних складських приміщень та холодильних камер повинен забезпечити відповідне зберігання та обробку продукції перед відправленням на експорт

МОРСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА
Розширення та модернізація портової інфраструктури для забезпечення прийому та вивезення сільськогосподарської продукції на судно, включаючи створення вантажних терміналів, установок для завантаження та розвантаження суден

ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ
Використання сучасних інформаційних технологій і систем для відстеження та управління транспортом та вантажами може значно поліпшити логістику

ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ
Забезпечення відповідного страхування та забезпечення безпеки вантажів під час транспортування уникнути запобігання втратам і негараздам

ОСВІТА І ПІДГОТОВКА КАДРІВ
Інвестиції в навчання та підготовку кадрів для роботи в галузі логістики та експорту допомагають забезпечити професійний підхід до цих справ

Рис. 1. Пріоритетні напрями інвестицій у модернізацію експортної інфраструктури агропродовольчого сектору

Інвестиції в ці пріоритетні напрями сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності експортної інфраструктури, що, у свою чергу, сприяє розвитку та зростанню обсягів експорту сільськогосподарської продукції та інших товарів на міжнародному рівні.

Джерелами таких інвестицій можуть стати державні інвестиції. Уряд країни може виділяти фінансування для розвитку та модернізації інфраструктури як частину своєї економічної політики та стратегії з підтримки агропродовольчого виробництва та експорту. Це може включати бюджетні асигнування або створення спеціальних інвестиційних фондів.

Міжнародні фінансові організації, такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський банк реконструкції та розвитку, можуть надавати фінансову підтримку інфраструктурним проектам, які стосуються сільського господарства та експорту.

Приватний сектор також може бути джерелом інвестицій в інфраструктуру. Інвестори, такі як пенсійні фонди, інвестиційні банки та інституційні інвестори, можуть побачити можливості для отримання прибутку від інфраструктурних проектів.

Залучення іноземних інвесторів та партнерів може бути джерелом капіталу для модернізації експортної інфраструктури. Це може включати іноземні прямі інвестиції та спільні підприємства. Деякі міжнародні організації та донори можуть надавати гранти та безповоротну фінансову допомогу для інфраструктурних проектів.

Комерційні банки і фінансові установи можуть надавати кредити і позики для модернізації експортної інфраструктури. Це може включати іпотечні кредити, корпоративні позики та інші фінансові інструменти. Інвестиційні фонди, які спеціалізуються на інфраструктурних проектах, також можуть бути джерелом інвестицій.

Залежно від конкретного проекту та контексту, можна використовувати комбінацію цих джерел інвестицій. Важливо отримати не тільки фінансову, але й технічну та управлінську підтримку для успішного впровадження інфраструктурних проектів у сільському господарстві та експорті агропродовольчої продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войчак Д.А. Модернізація інфраструктури експорту агропродовольчої продукції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 14, частина 1. С. 46-50.

УДК 336.7

Шуба М. В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Шевченко Є. С.

*студентка факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Шинкаренко О. С.

*студент факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

В умовах загальної цифровізації зростає попит на використання штучного інтелекту (ШІ) в різних галузях, і фінансовий сектор не є виключенням.

Інструменти на базі штучного інтелекту можуть покращити ринок фінансів. Ці інструменти вже успішно застосовуються у фінансовій галузі і мають великий потенціал у майбутньому. Подальше їх впровадження може призвести до великих змін на ринку [1].

За даними IBM, попит на використання штучного інтелекту у бізнесі зростає. Так, у 2021 році 31 % організацій використовували штучний інтелект. А у 2022 році цей показник збільшився до 35 %. При цьому 45 % компаній, що брали участь в опитуванні, повідомили, що розглядають можливість введення штучного інтелекту у свої бізнес-процеси [2].

Програми зі штучним інтелектом бувають різні, вони мають різні функції, завдання та алгоритм праці. Яскравими прикладами ШІ є KAI, Vectra, Colossus, Perfios AI та Zaml.

KAI – це багатоканальна розмовна платформа ШІ. Віртуальні асистенти ведуть діалоги з клієнтами, чат-боти допомагають їм приймати фінансові рішення, аналізуються запити клієнтів, після чого їх спрямовують до потрібних інструментів чи інформації. Завдяки використанню даної платформи можна знизити навантаження на кол-центри, при цьому завжди бути на зв'язку [2].

Ще одним ШІ є Vectra, основним завданням якого є виявлення кібератак у фінансовому секторі. Ця система настільки чутлива, що ідентифікує ризики, які можуть бути непомітні для людини. Це може суттєво підвищити захист та здатність відбивати кібератаки.

Платформа Colosus надає послуги в галузі мікрокредитування, а також розв'язання фінансових проблем, використовуючи ШІ для аналізу даних та прийняття рішень в галузі фінансів, базуючись на інноваційних технологіях та аналітиці. ШІ використовується також для аналізу кредитної історії клієнтів, щоб знизити ризики невиклат [2].

Perfios AI – ШІ, який використовують для підвищення ефективності роботи та відстеження ризиків як банки та платіжні системи, так і консалтингові та страхові компанії.

Також для прийняття рішень про кредитування та кредитного скорингу клієнтів залучається штучний інтелект, який має назву ZAML. ШІ допомагає покращити ефективність процесу кредитування та знизити ризики [2].

У використанні будь-якого штучного інтелекту є як переваги, так і недоліки. Серед основних переваг варто виділити:

попередження шахрайства: ШІ може виявляти підозрілу активність та виявляти ознаки шахрайства, навіть до того, як вони стануть серйозними проблемами для фінансових установ;

прогнозування у трейдингу: ШІ в змозі обробляти великі обсяги даних і виділяти ключову інформацію для прийняття більш точних фінансових рішень. Він може аналізувати історичні дані, прогнозувати тенденції та виявляти ризики, допомагаючи фінансовим аналітикам і трейдерам приймати кращі рішення;

оптимізація операцій: ШІ може автоматизувати багато рутинних фінансових операцій, таких як обробка платежів, ведення обліку та розрахунок податків, що дозволяє скоротити витрати та підвищити ефективність операцій;

клієнтська підтримка: використання чат-ботів та віртуальних асистентів на основі ШІ дозволяє фінансовим установам підтримувати зв'язок з клієнтами 24/7, відповідаючи на запитання, надаючи інформацію про стан рахунку, допомагаючи вирішувати проблеми тощо;

оцінка ризиків: ШІ дозволяє автоматизувати процеси моніторингу ризику, виявлення порушень та дотримання регуляторних вимог, що сприяє зменшенню фінансових втрат [3, 4].

Використання ШІ в фінансовій сфері також має і суттєві ризики і виклики:

- ризик втрати даних: ШІ потребує доступу до великого обсягу конфіденційних фінансових даних. Якщо система не захищена належним чином, це може призвести до витоку даних та порушення приватності клієнтів;
- недостатня зрозумілість рішень ШІ: ШІ може приймати рішення на основі складних алгоритмів і шаблонів, які можуть бути важкі для розуміння і пояснення, наприклад, для клієнтів;
- передбачення ризиків: використання ШІ може призвести до автоматичних рішень у фінансовій сфері, що ґрунтуються на історичних даних. Однак це не завжди гарантує успіх у сучасних умовах ринку, де можуть виникати нові, непередбачені ризики;
- етичні питання: використання ШІ може породжувати етичні питання, зокрема в контексті автоматизованих рішень, наприклад, щодо кредитування. Неправильна обробка даних або систематична дискримінація може мати негативний соціальний вплив;

- вплив на робочі місця: автоматизація через ШІ може призвести до зменшення кількості робочих місць у фінансовому секторі, оскільки багато рутинних операцій можуть виконуватися автоматично. Але одночасно використання ШІ може створити новий сегмент професій, тому цей виклик є суперечливим [1; 4].

Незважаючи на вищенаведені ризики, інструменти на базі штучного інтелекту вже сьогодні показують свій великий потенціал у фінансовій галузі та можуть принести численні переваги як для фінансових установ, так і для їх клієнтів. Використання штучного інтелекту в фінансовому секторі відкриває безліч можливостей для покращення ефективності та якості обслуговування клієнтів, але вимагає уважного управління ризиками і дотримання високих стандартів безпеки та конфіденційності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тренди ШІ: як штучний інтелект вплине на фінансову сферу [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://speka.media/trendi-si-yak-stuchnii-intelekt-vpline-na-finansovu-sferu-vmjkzv>
2. Штучний інтелект у FinTech: 5 програм, які використовують компанії [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://blog.easypay.ua/shtuchniy-intelekt-u-fintech-5-program-yaki-vikoristovuyut-kompaniyi/>
3. Впровадження штучного інтелекту у сферу фінансів [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://avada-media.ua/ua/services/vnedreniye-iskusstvennogo-intellekta-v-sferu-finansov/>
4. Відповідальний штучний інтелект у фінансах: шлях до нових можливостей [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.management.com.ua/finance/fin296.html>

УДК 339.172(477)

Східницька Г. В.*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування***ОЦІНКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Фінансово технологічні компанії на українському ринку не є чимось новим та незвичайним. Елементи зародження фінтеху в Україні простежувались ще з часів завершення економічної кризи 2008 року. Саме після неї з'явилося безліч нових стартапів у цій сфері, проте широкої слави тоді такі компанії не набули. Проте уже з 2015 року фінтех компанії почали активно заповнювати ринок України. Основними галузями, де зосередилися фінансово технологічні компанії є сфери діяльності, показані на рис.1.

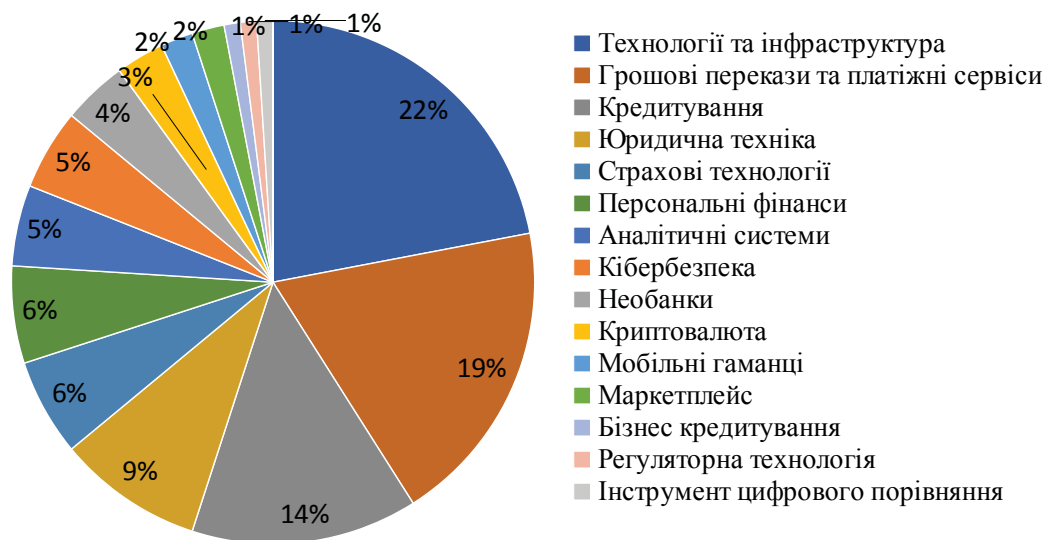

Рис.1. Розподіл фінтех-компаній за сферою діяльності [1; 3]

Як бачимо, в Україні найбільш популярними галузями, де себе реалізує фінтех, є грошові перекази, технології та інфраструктура, кредитування. На даний момент (2022-2023 роки) вітчизняний фінтех розвивається досить динамічно незважаючи на те, що війна внесла свої корективи в розвиток галузі. Гарним прикладом цього є приєднання України до європейської системи блокчейн-партнерства в статусі спостерігача.

Проте не дивлячись на високі можливості, в Україні ведення фінансово технологічної компанії є досить складним через нерозуміння компаній як їм діяти. Така ситуація склалася через недосконалість українського законодавства, у якому є досить багато прогалин. При вивченні даної тематики можна сказати, що саме законодавство є основним регулятором діяльності фінтех-компаній. Країна формує правила гри, за якими компанія як гравець має діяти, проте якщо ці правила недосконало прописані або можуть зіграти проти самого гравця, то гравець не буде грати в цю гру.

Проте, окрім проблем із законодавством, Україна має ще проблему із фінансуванням та робочою силою у даній сфері.

Щодо фінансування, здебільшого фінтех компанії розпочинають свій шлях або за власні кошти, якщо такі є, або за кошти інвесторів, яких доволі важко знайти та втримати. Україна не має проектів, які б допомогли початківцям або новим стартапам у даній сфері.

Забезпечення кваліфікованою робочою силою в Україні теж проблемне. В Україні не всі ВУЗи можуть забезпечити майбутнього спеціаліста потрібними знаннями, та й програми навчання спеціалістів саме для фінтех галузі перебувають на стадії впровадження. Тобто, по суті у галузі немає, де здобути теоретичні знання, навіть мінімальні.

Фінансові технології на світовому ринку досить давно, і за весь свій період кожна із країн розвивала дану галузь по-своєму. Розвиваючись із різним темпами, в умовах різноманітного регулювання та фінансування, тим не менш практично ніде розвиток фінансових технологій не пройшов без проблем. Наприклад, Франція зустрілася із проблемами фінансування галузі, нормативного врегулювання законодавства, відсутністю сформованої уніфікованої моделі розвитку фінтех індустрії. У Японії віддавали перевагу старим звичаям функціонування фінансового сектору, побоювання населення стосовно втрати приватності, а також сповільнення процесу оцифрування необхідної інформації [2].

Як відомо кожна із країн переживала свою історію з фінансово технологічною системою, та не дивлячись на все, кожна із них поволі виводить своїх лідерів (Swile-французька, Grab-сінгапурська, PayPay-японська) на світовий ринок та розвиває всередині себе сприятливе середовище для подальшого розвитку фінтех індустрії.

Перебуваючи на ринку фінансових технологій компанії часто борються не тільки за інноваційність, привабливість, ставлення споживачів до продукту, а й з глобальними проблемами. Основними проблемами, з якими стикаються фінтех-компанії наразі є:

Правове регулювання. У більшості випадків воно не має характеру прямої заборони, труднощі пов'язані переважно із можливим двозначним тлумаченням

Конкуренція та ризики. Створення успішної фінтех-компанії – це постійний підйом угору, це боротьба з потужними конкурентами, серед яких є традиційні банки. Тому новим фінансово технологічним компаніям важко закріпитися на ринку

Інноваційність. Для фінтех-компаній інноваційність – це головна їхня перевага, проте аби втриматися на ринку фінтех-компанії потрібно постійно оновляти свій ресурс аби він міг конкурувати. У цій погоні компанія може недооцінити роль людського аспекту

Фінансування. Через високі ризики операційної діяльності фінтех-компаніям переважно складно знайти стороннього інвестора.

Із вищенаведеного слідує, що кожна країна стикалась із проблемами у сфері фінансових технологій, і, щоб не повторити помилок, Україні варто врахувати досвід цих країн, а саме:

- Врегулювати нормативно-правове забезпечення розвитку фінансової індустрії фінтеху. Українському законодавству бракує багатьох правок і змін. Варто звернути увагу на більш чіткі «правила гри», оскільки зараз для починаючих стартапів вони досить незрозумілі й зовсім не на руку учасникам ринку. Якщо є бачення потреби розвитку фінансових технологій в Україні, то слід надати компаніям чіткішого уявлення про те, що дозволено, чого варто уникнути тощо. Можна піти за прикладом США і створити окрему сферу, яка буде займатися регулюванням законів, або можна взяти приклад із Франції. Її особливістю є надання персональної допомоги фінтех-компаніям.
- кадровий ресурс для фінтех галузі є важливим і забезпечення кваліфікованого персоналу є гострою проблемою. Для порівняння, у навчальних закладах Великобританії є безліч спеціалізованих курсів щодо даній галузі.
- інвестувати у галузь та створювати фінансові можливості для галузі. Розпочинаючи даний вид діяльності, людина створює його із власних ресурсів, якщо вони є. В Україні поки немає законів, які б допомогли отримати компаніям-початківцям фінансову допомогу (навіть у вигляді кредиту). Залучення інвесторів також є не оптимальним рішенням, оскільки у такому випадку можна не очікувати на незалежний, а підконтрольний фінтех-сектор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світові тенденції розвитку ринку фінансових технологій та особливості його функціонування в Україні URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/88.pdf (дата звернення: 12.09.2023).
2. Фінансові Технології URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 15.09.2023).
3. Biggest Fintech Challenges and Ways to Mitigate Them URL:<https://anywhere.epam.com/business/challenges-in-the-fintech-industry>
4. Global Fintech-enabling regulations database URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/fintech/brief/global-fintech-enabling-regulations-database> (дата звернення: 31.08.2023).

УДК 63.338

Пархоменко Л. А.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва

ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ РОСЛИНИЦТВА

Витрати – це використані у процесі виробництва різні речовини і сили природи на виготовлення нового продукту праці. В умовах товарного виробництва грошовий вираз суми витрат на виготовлення конкретного продукту називають собівартістю. Зміст терміну витрат і собівартістю поєднується в понятті витрати виробництва.

У процесі господарської діяльності аграрні підприємства здійснюють різного роду витрати. Однак, не всі вони включаються до собівартості продукції. Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 16 «Витрати» та «Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств» до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі витрати.

Законодавчо визначено перелік витрат, які не відносяться на собівартість виробленої та реалізованої продукції, а покриваються за рахунок інших джерел:

- адміністративні витрати - тобто витрати на управління підприємством (витрати на утримання апарату управління підприємством та іншого адміністративного персоналу; організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати; витрати на утримання основних засобів та необоротних" активів адміністративного призначення; витрати на зв'язок;
- витрати на збут, які включають витрати, пов'язані з реалізацією продукції (витрати тари та пакувальних матеріалів, оплата праці та комісійні винагороди продавцям і торговим агентам, витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг), витрати на передпродажну підготовку товарів;
- інші витрати операційної діяльності (сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів; собівартість реалізованої іноземної валюти; собівартість реалізованих виробничих запасів) ;
- фінансові витрати (витрати на відсотки за користування отриманими кредитами, за випущеними облігаціями, за фінансовою орендою тощо та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу);
- нестачі та втрати від псування цінностей; визнані штрафи пені та неустойки; витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення; втрати: від участі в капіталі, від знецінення запасів, від операційної курсової різниці, від надзвичайних подій, витрати внаслідок вилучення капіталу власниками тощо [1].

Більш детально витрати на виробництво продукції приводяться у розрізі статей калькуляції виробничої собівартості продукції. Їх перелік та склад встановлюються кожним підприємством самостійно і залежить як від питомої ваги видів або груп витрат, так і від ступеня економічності однорідності витрат, які об'єднані в статті, специфіки підгалузі, організації виробництва, різноманітності технологічних процесів, можливості прямого або обґрунтованого непрямого віднесення витрат на собівартість продукції.

Класифікація витрат за статтями має дуже важливе значення, оскільки дозволяє здійснювати контроль цільового витрачання коштів та на основі аналізу структури витрат виявляти резерви зниження собівартості продукції. Структура витрат - це відсоткове відношення їх окремих статей до загальної суми витрат.

Класифікація витрат є важливим інструментом для побудови на підприємстві системи управління витратами, створення механізму їх формування та прийняття на цій основі оптимальних господарських рішень. Вона дозволяє, з одного боку, здійснювати вплив на ті чи інші витрати, а з іншого - оцінювати вплив витрат різного виду на кінцеві результати діяльності підприємства [2].

Інші автори виділяють постійні, змінні та валові витрати. Постійні витрати присутні завжди, незалежно від рівня виробництва, змінні ж витрати змінюються залежно від рівня виробництва. Валові витрати є сумою постійних і змінних витрат на кожному конкретному рівні виробництва. Змінні витрати у свою чергу діляться на пропорційні, величина яких визначається обсягом продукції, та непропорційні, величина яких залежить від обсягу виконаних робіт.

Граничні витрати - приріст витрат виробництва кожної додаткової одиниці продукції. Граничним доходом називають дохід, який дає продавцю кожна наступна одиниця товару. Граничний прибуток - це різниця між граничним доходом і граничними витратами. Граничний прибуток змінює свій знак, коли обсяг виробництва перевищує певний критичний рівень.

Для кращого розуміння собівартості як категорії, пов'язаної з певним розподілом витрат та їх визначенням, наведемо кілька класифікацій витрат на виробництво за різними ознаками. Існує найпростіша класифікація за економічними елементами, яких п'ять - матеріальні, оплата праці, відрахування на соціальне страхування, амортизація основних засобів, інші витрати. Принципове значення має класифікація витрат за економічною роллю в процесі виробництва. Виділяють основні та накладні витрати. Основні за складом наближаються до технологічних, тому що в їх формуванні беруть участь як предмети, так і засоби праці. Накладні витрати - це витрати з організації й управління виробничим процесом.

Також вчені наводять класифікацію за способом віднесення витрат на собівартість конкретного виду продукції - прямі та непрямі. обов'язковою для застосування є класифікація виробничих витрат підприємства за статтями. Перелік і склад витрат за статтями регламентується централізовано спеціальними інструкціями і положеннями. Винятково важливе значення має класифікація витрат за залежністю їх величини від обсягу продукції. У вітчизняній і світовій практиці виділяють умовно постійні та умовно змінні витрати. Перші за будь-

якого обсягу виробництва продукції залишаються остійними. Другі змінюються пропорційно обсягу виробленої продукції [3].

Існує інша концепція формування і групування виробничих витрат за видами та статтями порівняно з нині існуючою в сільському господарстві. Нова концепція формування витрат передбачає й методику їх планування, обліку і калькулювання. Ці зміни полягають у новій класифікації витрат за їх видами на постійні, змінні, готівкові та безготівкові. Особливу увагу вчений приділяє, виходячи з ідеології ринкової економіки, безготівковим витратам. Їхня особливість полягає в тому, що значна частина цих витрат формується на альтернативній основі. Альтернативні витрати передбачають можливість їх використання за альтернативними напрямками й мають за мету компенсувати виробникові можливу втрачену шкоду від інвестування коштів у виробництво порівняно і вкладанням коштів і альтернативними напрямками [4].

Альтернативні витрати безпосередньо стосуються конкретного виробництва, але формуються на безготівковій основі. Це такі витрати, як амортизаційні відрахування, процент на операційний та основний капітал (оборотні та основні фонди), вартість землі, що відноситься на собівартість продукції рослинництва. Усі ці статті витрат формуються на альтернативній основі. Альтернативність їх полягає в можливості покласти кошти, інвестовані в операційний і основний капітал, а також на придбання землі, до банку, а не використовувати їх у виробництві, й отримувати банківські проценти на них.

На нашу думку, така концепція безготівкових альтернативних витрат має право на існування, за умови обов'язкового врахування процента на основний капіталу та амортизації для орендованих сільськогосподарськими підприємствами основних засобів, які розпайовані і належать на правах приватної власності селянам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородкін О. Про формування і облік собівартості продукції за ринкових умов / О. Бородкін // Бухгалтерський облік і аудит. 2018. № 4.
2. Катеринчук І. Значення калькулювання витрат за елементами у підвищенні ефективності виробництва сільськогосподарської продукції / І. Катеринчук // Економіка, бізнес і фінанси: стан та перспективи розвитку. 2013. С.235-237.
3. Тлущкевич Н. Значення собівартості у системі прийняття управлінських рішень в аграрному секторі економіки / Тлущкевич Н. // Формування системи і механізмів аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України: матеріали міжнар.наук.-практ. Інтернет-конф. 11-12 грудня 2012 р., ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський. Ч.1. Тернопіль: Крок, 2012. С. 231-233.
4. Карпенко О.В. Формування системи планових показників діяльності підприємства на засадах процесно-орієнтованого підходу / О.В. Карпенко / Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. №1 (12). 2016. Харків: ХНАДУ, 2016 С.88 - 95.

УДК 331.101

Чуйпеш Г. І.*магістр (МТ-22мг) кафедри маркетингу та торговельного підприємництва УІПА*

МОТИВАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Мотивація є невід'ємною частиною функції у роботі управління. Як визначають мотивацію, це процес спонукання людей до праці, який передбачає використання мотивів поведінки людини для досягнення особистих цілей чи цілей організації. Поведінка кожної людини визначається мотивами.

Мета мотивації полягає в тому, щоб спонукати працівника до тієї чи іншої мети, яку перед ним ставлять. Головний шлях до досягнення мети є реалізація мотивів працівників. При виборі мотиву слід враховувати якості кожного окремо працівника. Німецький психолог П. Вайлер вважає, що 27% співробітників не можуть піддаватися мотивації [1].

Наприклад, процес мотивації можна представити так: працівник, усвідомлюючи завдання, що стоять перед ним, та винагороду котру він отримає за цю роботу, мотивами налаштовує себе на досягнення мети, яка буде перед ним стояти, також він формує певну поведінку, яке допоможе йому досягти цієї мети. Винагородою можна вважати все те що для людини важливо, це може бути гроші (заробітна плата), підвищення на роботі та ін. Важливою функцією мотивації є забезпечення виконання роботи персоналу в певний термін, тобто відповідно до плану роботи.

Мотивація в менеджменті також виділяє два психологічні явища [2]:

1. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на людину, які її спонукають до тієї чи іншої роботи, визначаючи спрямованість діяльності людини за допомогою певних кордонів, орієнтуючи на досягнення тієї мети яка стоїть перед працівником.

2. Певний вплив на людину, щоб спонукати її до певної роботи з допомогою конкретних мотивів.

Найважливішим завданням менеджера є створення стимулу для працівників при якому у них виникне бажання досягти тієї мети, яка стоятиме перед ними, щоб тим самим досягти бажаного результату від працівників організації на користь організації. Стрижневим принципом менеджменту є таке висловлювання: «керувати - означає приводити до успіху інших».

Мотивом можна вважати спонукальну силу, яка змушує робітника робити те чи інше завдання, керувати своєю поведінкою і вести себе тим до певної мети. Мотиви також впливають на поведінку людей, направляючи цим в необхідному для організації напрямку.

Виділяють два типи мотивів у діяльності: внутрішні та зовнішні [3].

Зовнішніми вважають мотиви, що обумовлюються бажанням людини опанувати якісь навички, тобто дізнатися щось нове. внутрішніми вважають мотиви пов'язані з отриманням задоволення будь-яких потреб, які працівник не отримав чи які хоче зберегти. Наприклад, улюблена робота приносить працівникові задоволення і працівник готовий піти на багато, щоб досягти бажаної посади. Також мотиви діляться на матеріальні і не матеріальні. Так, до мотивів відносять комплекс спонукань, котрі діють на людину тривалий час, і спонукають його до роботи.

Стимул можна вважати, як примус до досягнення мети, але від мотиву він відрізняється тим, що він спричинений зовнішніми факторами. Стимули в свою чергу діляться на: матеріальні (винагороди за працю) та моральні стимули (визнання заслуг індивіда, створення людини почуття власної причетності до успіхів організації, справедливе ставлення щодо нього).

Існує кілька причин, які змушують людину робити ту чи іншу роботу: інстинкт, потреби, інтереси.

Інстинкт – перша форма, яка спонукає людину до дії.

Потреби – це те, чого потребує людина на певному етапі свого життя.

Інтереси – це прагнення людини, якщо їй щось подобається і при певній роботі вона отримує задоволення та розвивається.

Мотивація виникає при певних потребах людини, вони дають людині поштовх, який і спонукає людину на ту чи іншу діяльність, якщо все проходить успішно, то потреби будуть задоволені. Деякі потреби задовольняють людину на тривалий час, а деякі на тривалий час, але не всі потреби можуть бути задоволені відразу деякі з них так і залишаються незадоволеними.

Першим засобом мотивації людей до праці був метод «батога і пряника», його суть полягає в тому, що людина отримувала винагороду за виконану роботу, а за невиконану він отримував покарання, але цей метод був результативним. Коли людина перебуває на межі голоду. Потрібно враховувати, що цей метод повинен був мати певні межі, тоді лише він міг змусити людей працювати.

Так, сучасні філософи у менеджменті стверджують, що в основі вплив стоїть не примус, а регулятори мотивації, які співвідносяться з психологічними особливостями кожної людини Мотивація як важлива функція менеджменту включає в себе взаємодію менеджера:

1. Певні норми та правила діяльності працівників
2. Взаємодія та спілкування з підлеглими
3. Підготовка працівників до рівня їхньої професійної підготовки
4. Становлення перед ними мети організації та виконання їх роботи
5. Вироблення розумних потреб
6. Розробка нетрадиційних способів спонукання до виконання роботи
7. Заохочення та покарання співробітників

При даних зв'язках і дій людини визначено складну систему взаємодій, тим самим різні співробітники по-різному реагують на однаковий вплив.

Для мотивації включено таку діяльність:

1. Створення коректної системи стимулів в організацію
2. Формування умов, які реалізовуватимуть стимули
3. Вивчення мотивів для спонукання співробітників та вивчення їх поведінки.

Підсумовуючи дослідження зазначаємо, що кожен з управлінців використовує свою мотивацію, наприклад, для когось це стимулювання, кар'єрне зростання, а для когось це дати людині зарекомендувати себе і зробити так, щоб у людини була можливість показати себе в колективі та зарекомендувати себе. На наш погляд, не можна вважати, що один спосіб мотивації може бути краще за інше, адже кожен з менеджерів обирає свій спосіб як мотивувати свій персонал, кожен сам вважає, що одна мотивація для нього вважається ефективнішою за іншу, адже це залежить від власних поглядів ситуацію.

На наш погляд, менеджер повинен сам підбирати певну мотивацію до кожної людини, адже не для всіх, наприклад, ефективним важелем є стимулювання. У такому разі повинні враховуватися основні психологічні якості співробітника як працівника організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маркова С.В. Формування системи мотиваційних чинників персоналу в управління промисловим персоналом // С.В. Маркова, А.С. Чкан, С.В. Шкрюбка / Східна Європа: Економіка, Бізнес та Управління, - 2017, - Випуск №3 (08), - С.172-178.
2. Біляєв С. С., Гурбик Ю. Ю. Сутність та зміст поняття «управління персоналом» у системі менеджменту організації. Економіка і суспільство. 2018. № 17. С. 216–224.
3. Ремесник Т. С., Долгальова О. В. Нематеріальна мотивація як основний чинник підвищення ефективності праці на підприємстві. Електронний науково-практичний журнал «Збірник наукових праць ДонНАБА». Краматорськ. 2019. Вип. 2. 2019 (16). С. 106–110.

УДК 332.021

Щербина С. Л.*магістр (ЗМТ-22мг) кафедри маркетингу та торговельного підприємництва УІПА*

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ЯК ЯВИЩЕ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Продуктивність праці виступає як об'єкт управління. З погляду обліку її особливостей як явища економічного та соціального, ми вирішили застосувати системний підхід до рішення проблем управління. Розглянути його як функцію з різних позицій: економічної, наукової, технічної, соціальної, психологічної, – тим самим забезпечивши управлінський облік усіх факторів підвищення продуктивності праці в процесі управління.

З економічних позицій основу управління складає вдосконалення системи оплати праці, розробка та функціонування механізмів мотивації та стимулювання до активної праці, орієнтованих на реалізацію заходів матеріальної винагороди за активну та ефективну діяльність.

Аналітики зазначають, що в умовах розвитку ринкових відносин економічний метод управління особливо значущий. Дійсно, фінансова стабільність підприємства забезпечується в тому числі і рівнем доходу, одержаного від прибутку. У той же час, чим вищий дохід, тим вищий рівень матеріальної винагороди працівників, а відповідно вище мотивація до продуктивної праці.

З наукових позицій управління покликано забезпечити наукову організацію праці, а саме: впровадження науково та технічно обумовлених норм праці, впровадження прогресивних технологій, удосконалення процедур планування та прогнозування виробничих процесів із застосуванням наукових методів, спрямованих у тому числі на усунення простоїв, браку у роботі, організація робочих місць на основі технічних та ергономічних нормативів, що відповідають вимогам інноваційної економіки.

З технічних позицій управління означає впровадження механізації та автоматизації виробничих процесів, вжиття заходів охорони праці, оснащення робочих місць «технічними та іншими засобами, необхідними для виконання працівником поставленої перед ним конкретної задачі»[1].

З соціальних позицій управління означає орієнтованість на формування моральних та професійних цінностей працівника, що охоплюють рішення таких проблем, як:

- гуманізація праці, яка «передбачає увагу до людини, визнання її визначальної ролі у виробничому процесі, повага загальнолюдських цінностей, справедливості в економічному та громадському житті. Необхідність «гуманізації» роботи з персоналом пов'язана як із зміною уяви про умови успішної діяльності організації, і зі зміною змісту праці»[2];
- надання соціальних послуг працівникам, у тому числі і пенсійного віку, згідно зі статутом підприємства (безкоштовне харчування, медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, проїзд у громадському транспорті, відвідування культурних закладів);
- виховання шанобливого ставлення до праці та колегам по спільній роботі, скорочення плінності кадрів;
- розвиток різних форм соціального партнерства;
- професійна підготовка та підвищення кваліфікації;
- створення та розвиток інституту наставництва;
- забезпечення безпечних умов праці.

«Соціальні процеси в трудовому колективі виражаються у двох основних формах: об'єктивній (види діяльності) та суб'єктивній (явище свідомості)»[3].

З психологічних позицій у реалізації управлінських функцій використовуються неформальні фактори: інтереси особистості, колективу, комунікативні здібності персоналу, взаємовідносини виконавців з керівниками, зміцнення трудової дисципліни, ступінь зацікавленості у справах підприємства, фірми; сприятливий клімат на виробництві; вміння керівництва вирішувати або стримувати конфлікти.

Таким чином, системний підхід до управління продуктивністю праці дозволяє здійснити управлінський вплив за всіма напрямками діяльності організації та оцінити достатність його рівня порівняно з досягнутою метою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Потоцька О.А., Побережна Н.М. Продуктивність праці: сутність та функції. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. 2019. Ч. III. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/210556958.pdf>
2. Рубцов А., Погребняк А. Роль мотиваційного механізму підвищення продуктивності праці персоналу в рамках реалізації кадрової політики на підприємстві. Актуальні проблеми економіки та управління. 2015. № 9. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/41663>
3. Ярчук А. В. Продуктивність праці як фактор впливу на якість життя населення України / А. В. Ярчук // Україна: аспекти праці. – 2018. – №1. – С. 16–21

Пилипенко К. А.
д.е.н., професор,
Рунчева Н. В.
д.е.н., доцент
Бригіна С. І.

*здобувачка вищої освіти кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПОТУЖНИЙ РУШІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Впровадження інновацій є важливим фактором для розвитку готельного бізнесу в усьому світі.

Натомість, недооцінка інноваційного управління в діяльності вітчизняних готельних підприємств призводить до зниження рівня їх конкурентоспроможності, порушення принципів і методів управління, зниження якості готельних послуг з подальшим зниженням доходів [1, с. 113].

В довоєнні часи Україна займала 78 місце зі 140 країн за станом розвитку туризму та сфери відпочинку [2], що вказує на недостатній рівень якості надаваних послуг.

Якщо говорити про туристичну інфраструктуру загалом, то багато країн вже використовують цифрові інноваційні технології і ставлять в пріоритет екологічність. Наприклад [3, с. 60]:

Японія, США, Данія, Франція, ОАЕ використовують безпілотні автобуси для зменшення викидів шкідливих речовин, економії часу, покращення безпеки на дорозі;

Німеччина, Японія, США, Китай, Ісландія використовують водневе паливо, де в пріоритеті екологічність, ефективність використання енергії, зменшення залежності від нафти;

Франція, Німеччина, Італія, Китай, Індія мають дороги з сонячними батареями, що забезпечує генерацію енергії, зменшення викидів CO₂;

Японія, США, Китай, ЄС впровадили прискорені рухомі туристичні доріжки, які допомагають економити час, зручні для туристів, це покращує доступність людям з обмеженими можливостями;

США, Японія, Китай, Франція, Великобританія мають можливість запропонувати налаштування номера під персональні потреби клієнта з метою забезпечення максимального комфорту;

Нова Зеландія, Канада, Японія використовують дрони для зйомки відео з висоти як потужний засіб маркетингу, приваблення і туристів до місцевості;

США, Китай, Японія, Франція впроваджують віртуальну реальність для проведення екскурсій, що дає можливість відвідування віддалених туристичних місць, які можуть бути недоступні в реальному житті.

В порівнянні з іншими країнами, інноваційна діяльність туристичних підприємств України відповідає тільки початковому етапу розвитку туризму.

Втім інновації – потужний рушій розвитку туристичної індустрії, тому для вдосконалення і підвищення конкурентоспроможності необхідно переймати й впроваджувати технології і досвід інших держав.

Зокрема, екологічні інновації доцільно розвивати у туризмі, щоб допомогти прискорити перехід до відновлюваної енергії, збільшити його частку в глобальному енергетичному балансі, допомогти зменшити викиди парникових газів, зробити внесок у інноваційні, енергетичні рішення регіональних та віддалених районах та забезпечити надійну енергію [4, с. 238].

Отже, у період післявоєнного відновлення туристичний сектор України має зосередитися на відновленні інфраструктури, просуванні сталих практик та використанні екологозберігаючих технологій для створення і розвитку стійкої та сучасної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Побігун О. В., Коробейникова Я.С. Впровадження інноваційних технологій в готельну індустрію для підвищення якості надання послуг(кейси готелю «Radisson blu hotels&resorts»). Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2023 № 1(27) с 111-122.
2. Гуцол А. (2015). Інноваційні технології в туризмі. ПП «Поліграф-Сервіс» URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/277?show=full>
3. Опанащук Ю. Я., Колісниченко Т. О., Вергун А. М. Світові досягнення та інноваційні технології в туристичному та готельному бізнесі. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2021. No 27. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19389/1/Опанащук_Колісниченко_Вергун.pdf
4. Паньків Н., Скрипник М. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення // Вісник Хмельницького національного університету 2022, № 4. С. 229-240.

УДК 339.13.024

Околичний Д. В.*аспірант кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РИНКУ ЄС

Розвиток сільськогосподарського ринку Європейського Союзу (ЄС) включає складну взаємодію інтелектуальних та інноваційних факторів, які формують його політику, практику та результати. Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці ЄС, забезпеченні продовольчої безпеки та має великий вплив на природне середовище в Європі. Хоча його частка у ВВП ЄС становить 1,4% (222,3 млрд. дол. США у 2022 році), але цей сектор є одним із найвитратніших для бюджету ЄС (майже третина бюджету ЄС) [0]. Окрім того, вирішення сучасних викликів аграрного ринку вимагає запровадження посилення інтелектуальної та інноваційної складової.

Інтелектуально-інноваційний аспект розвитку аграрного ринку ЄС доцільно розглядати у декількох сферах: регулювання сектору, сфера досліджень та розробок, цифровізація, сталий розвиток тощо. Інтелектуальні зусилля в ЄС зосереджені на розробці політики та нормативних актів, які сприяють сталому розвитку сільського господарства, забезпечують безпеку харчових продуктів і підтримують високі екологічні стандарти та стандарти захисту тварин. Інновації в розробці політики спрямовані на досягнення балансу між підтримкою фермерів і захистом навколишнього середовища. Інтелектуальний капітал інвестується в сільськогосподарські дослідження та розробки (НДДКР). ЄС підтримує дослідницькі програми, такі як Horizon 2021-2027 (95,5 млрд. дол. США) [0], які заохочують інновації в сільськогосподарських техніках, сортах сільськогосподарських культур і тваринництві. Основна увага приділяється стійкому та точному землеробству для підвищення продуктивності при мінімізації впливу на навколишнє середовище.

Інновації у вигляді цифрових технологій, таких як точне землеробство, Інтернет речей (IoT) і аналітика великих даних, трансформують сільське господарство ЄС. Ці технології підвищують ефективність використання ресурсів, зменшують відходи та покращують управління рослинництвом і тваринництвом. Розробкою та впровадженням цих технологій керують представники кваліфікованого персоналу. Донедавна використання слів штучний інтелект (ШІ) та сільське господарство в одному реченні могло здаватись дивним поєднанням. Проте, останніми роками світ став свідком швидкого прогресу в сільськогосподарських технологіях, який революціонізував практику землеробства. Ці інновації стають все більш важливими, оскільки глобальні виклики, такі як зміна клімату, зростання населення разом із дефіцитом ресурсів загрожують стійкості нашої продовольчої системи. Запровадження ШІ вирішує багато проблем і допомагає зменшити багато недоліків традиційного землеробства [0]. Підвищення врожайності ферм є постійною метою фермерів. У поєднанні зі штучним інтелектом точне землеробство може допомогти фермерам вирощувати більше врожаю з меншими ресурсами. ШІ у сільському господарстві поєднує в собі найкращі методи управління ґрунтом, технологію змінної норми й найефективніші практики керування даними для максимізації врожайності при мінімізації витрат.

Застосування штучного інтелекту в сільському господарстві надає фермерам інформацію про врожай у реальному часі, допомагаючи їм визначити, які ділянки потребують зрошення, удобрення чи обробки пестицидами. Інноваційні методи ведення сільського господарства, такі як вертикальне сільське господарство, також можуть збільшити виробництво їжі, мінімізуючи використання ресурсів. Це призводить до зменшення використання гербіцидів, кращої якості врожаю, вищих прибутків разом із значною економією коштів. Інтелектуальні зусилля зосереджені на покращенні якості харчових продуктів, відстежуваності та автентичності. Маркування товарів може суттєво впливати на їх ціну і прибутковість фермерів (продукція з маркуванням, незалежно від товарної категорії, коштує на 19% більше, ніж без). Вплив маркування на ціну товару залежить від кількох факторів, включаючи вид маркування та його відстежуваність та автентичність. Інтелектуальний дискурс зосереджений на розгляді впливу зміни клімату на сільське господарство. Інновації включають кліматично-розумне землеробство, поглинання вуглецю в сільськогосподарських ґрунтах та інтеграцію відновлюваної енергії на фермах (4,11 мільярда євро з Фонду модернізації для прискорення переходу на чисту енергію у 8 країнах-членах) [0].

Інтелектуальний аналіз торгових угод і переговорів впливає на розвиток сільськогосподарського ринку ЄС. Інновації в торговельній політиці спрямовані на збалансування внутрішнього виробництва з імпортом, зберігаючи при цьому конкурентоспроможність фермерів ЄС. Озираючись на 2022 рік, останній моніторинговий звіт, опублікований Європейською комісією, показує, що торгівля сільськогосподарською продукцією ЄС протягом року склала 401,5 мільярда євро з позитивним торговим балансом у 58 мільярдів євро [0]. Інтелектуальний та інноваційний розвиток аграрного сектору ЄС в економічній сфері включають економічні дослідження та аналіз, щоб зрозуміти динаміку с/г ринку. Це включає вивчення тенденцій попиту та пропозиції, коливань цін, структур торгівлі та впливу змін політики. Інновації в економічному моделюванні та аналізі даних допомагають розробляти ефективну сільськогосподарську політику, таку як Спільна сільськогосподарська політика (CAP) 2023-27 (307 млрд. дол. США), яка спрямована на збалансування сільськогосподарського виробництва та стабільності ринку [0]. Інтелектуальна участь заохочує підприємництво та інновації в сільськогосподарському секторі. Це включає підтримку стартапів і дрібних фермерів у впровадженні нових технологій, диверсифікації їхніх джерел доходу та доступу до ресурсів фінансування та розвитку бізнесу (ЄС виділив 430 млн. євро на стартапи у с/г) [4].

Окрім вищезазначеного, інтелектуальна участь у розумінні поведінки та вподобань споживачів є важливою для адаптації маркетингових стратегій. Інновації в методах маркетингу, брендингу та диференціації продукції допомагають сільськогосподарській продукції ЄС ефективно конкурувати на внутрішньому та міжнародному ринках.

Таким чином, інтелектуальні та інноваційні аспекти розвитку сільськогосподарського ринку ЄС займають провідне місце для вирішення багатогранних проблем, що постають перед сільськогосподарським сектором. Зобов'язання ЄС щодо сталого, технологічно розвиненого та адаптованого до потреб споживачів сільського господарства підкреслює важливість постійного інтелектуального залучення та інноваційних рішень у цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програма ЄС «Горизонт Європа» 2021-2027. Дія. URL: <https://business.diaa.gov.ua/horizon-europe> (дата звернення: 05.09.2023)
2. AI in Agriculture — The Future of Farming. Intellias. 2023. URL: <https://intellias.com/artificial-intelligence-in-agriculture/> (accessed: 05.09.2023)
3. Good performance of EU agri-food trade in 2022 despite challenges. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/news/good-performance-eu-agri-food-trade-2022-despite-challenges-2023-04-13_en (accessed: 14.09.2023)
4. Performance of the agricultural sector - Statistics Explained. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector (accessed: 14.09.2023)
5. The common agricultural policy at a glance. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en#cap2023-27 (accessed: 05.09.2023)
6. European Green Deal: €4.11 billion from the Modernisation Fund to accelerate the clean energy transition in 8 Member States. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7844 (accessed: 14.09.2023)

УДК 338;330.3

Альошкіна Л. П.*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАХОДІВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ АГРОБІЗНЕСУ

Корпоративна культура для вітчизняних підприємств сфери агробізнесу є досить «новим» науковим питанням. В умовах сучасної ринкової ситуації, котра характеризується фінансово-економічною нестабільністю, перспективною умовою виступає застосування дієвого механізму, що давав би можливість забезпечити підтримку діяльності підприємств. Цю роль може виконати впровадження і застосування заходів корпоративної культури в вітчизняних підприємствах сфери агробізнесу.

Корпоративна культура, в основному, є невидимою частиною підприємства. Та це не применшує її впливу на поведінку працівників, але ускладнює аналіз та управління нею. Вона може бути детально регламентована документами, можуть бути декларовані лише окремі її принципи і, врешті, вона може існувати без будь-яких письмових правил.

Корпоративна культура – цілісність, яка є багатоаспектною: існують норми поведінки, яких працівники дотримуються «де факто», а також ті, які вони вважають ідеалом; існує корпоративна культура, яка вже склалася, і така, до якої прагне колектив підприємства. Принципи працівників можуть дещо відрізнятися від принципів керівників. Чим ефективніше працює підприємство, чим більше воно сприяє зростанню матеріальних та духовних благ своїх працівників, чим більший внесок у цю роботу власне корпоративної культури, тим більшою мірою поєднуються ці аспекти [5, с. 12-13].

В Україні корпоративна культура залежить від двох основних параметрів: 1) від бачення керівником підприємства мети, способу формування, ведення та розвитку бізнесу, викладених у місії підприємства; 2) від тактичних прийомів і методів, які застосовуються на підприємстві, в управлінні, мотивації та стимулюванні персоналу зі сторони менеджерів та у відповідності з місією.

Для сучасних підприємств корпоративна культура є найсильнішим мотиваційним чинником [5, с. 6]. А мотив, у свою чергу, є чинником, що веде до перетворення програми діяльності в активну діяльність, та дозволяє працівнику співвідносити конкретні ситуації із системою цінностей, якими він керується у своїй поведінці [3, с. 195].

Незважаючи на широкий спектр проведених теоретичних досліджень, у вітчизняному агропромисловому комплексі практика формування корпоративної культури не входить у базовий інструментарій сучасного менеджменту.

Ефективне управління підприємством вимагає високого рівня культури керівника: інтелігентності, самовладдя, витримки, врівноваженості, стриманості, відповідальності, обов'язку, піклування про загальні інтереси, скромності, вміння слухати, уважності, чуйності, людяності тощо [2, с. 146].

Найважливішими факторами, які слід враховувати при формуванні корпоративної культури, є ціннісні орієнтації та культурні стереотипи працівників організації. Формування корпоративної культури, по суті, зводиться до «прищеплення» єдиних цінностей всім працівникам організації. Тому зрозуміло, що успішність вирішення цього завдання в значній мірі залежить від того, наскільки проголошені керівництвом організаційні цінності відповідають ціннісним орієнтаціям працівників і не суперечать їм. Протириччя ціннісних орієнтацій працівників і того, що є найбільш цінним для керівництва організації, стає основним джерелом розчарувань, конфліктів і падіння продуктивності праці [6, с. 258].

Сьогодні українські підприємства активно розвивають свою корпоративну культуру. Так, наприклад, все частіше проводяться різноманітні тренінги, конференції, корпоративні вечори. Це вже є першим кроком до впровадження формалізованої корпоративної культури. Найбільші підприємства намагаються формувати корпоративну культуру із використанням провідного світового досвіду: різноманітних тренінгів персоналу, корпоративного сайту, дощок оголошень з пропозиціями та найцікавішими листами співробітників [4].

Впроваджувати корпоративну культуру потрібно поетапно. По перше, можна обрати один із структурних підрозділів підприємства, який в основному складається з молодих фахівців та керівника, які прихильні до змін. Такого роду експеримент дасть можливість виявити недоліки у стратегії або окремих елементах проекту нової корпоративної культури. При виявленні несприятливих для підприємства нововведень, співробітники або самі нададуть зворотній зв'язок, або негативний вплив легко буде проаналізувати в процесі спостереження за змінами в їхній діяльності.

Таким чином, з метою створення дієвої корпоративної культури, керівники, управлінці різних рівнів та інші зацікавлені особи повинні об'єднатися з метою досягнення високих результатів господарювання, адже корпоративна культура здатна стимулювати розвиток та реалізацію кожного працівника підприємства як високоморальної особистості.

Тобто, імплементація заходів корпоративної культури в підприємствах сфери агробізнесу може стати важливою передумовою формування ефективної взаємодії працівників в процесі виробничої діяльності агропромислових підприємств України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вараксіна, О., & Шульга, В. (2023). РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ. *Економіка та суспільство*, (49). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-63>
2. Завадський Й.С. Менеджмент. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. Т. 2. 640 с.
3. Лисак У. Корпоративна культура як невід’ємна частина кадрової політики *Довідник кадровика*. 2011. № 11. С. 72-74.
4. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Підручник. К.: «Кондор», 2006. 664 с.
5. Пушкар З., Панчук Д. Корпоративна культура в контексті діяльності організації. *Молодий вчений*. 2017. No 10 (50). С. 1025–1028.
6. Хаєт Г.Л. Корпоративна культура: Навч. посібник К.: Центр навчальної літератури, 2003. 403 с.
7. Чепелюк М.І. Роль корпоративної культури підприємства в концепціях організаційних змін. *Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 19–20 верес. 2013 р. Національний університет «Львівська політехніка»* [та інші]. Львів: АртДрук. 2013. С. 258–259.

УДК 378:336.14(477)

Писарчук О. В.
*к.е.н., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
ХНЕУ ім. С. Кузнеця*

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Високі темпи трансформаційних процесів, що відбуваються в економічних, політичних, суспільних відносинах по всьому світу, ставлять нові вимоги до економік країн світу. Інтеграційні устремління України до єдиного європейського простору, глобалізаційні процеси, перехід до нового типу економіки, економіки знань, все це обумовлює об'єктивну потребу запровадження трансформаційних змін в усіх сферах суспільно-економічного життя. Система вищої освіти країни не залишається осторонь таких процесів. Перед системою вищої освіти постає сукупність різноаспектних питань, які потребують постійного контролю та їх вирішення. З одного боку, це питання щодо якості освіти, відповідності підготовки фахівців сучасним запитам ринку. На сьогодні, якість підготовки сучасних випускників передбачає не тільки їх відповідність певному переліку вимог роботодавців, а й їх готовність та здатність оперативно реагувати на виклики майбутнього. Високі темпи трансформації економіки призводять до кардинальних змін в структурі ринку праці та затребуваних компетенцій. Система вищої освіти має бути націлена на підготовку якісних фахівців для майбутнього, враховувати майбутні потреби. З іншого боку, це сукупність проблем, які пов'язані безпосередньо із функціонуванням самої системи вищої освіти та її фінансуванням. Залучення додаткових інструментів до фінансування системи вищої освіти в Україні, розширення можливостей стейкхолдерів та створення умов та можливостей їх опосередкованого впливу на кінцевий результат підготовки фахівців, забезпечення їх залученості, має стати поштовхом для виходу системи вищої освіти в Україні на якісно новий рівень, сприяти підвищенню ефективності фінансування освітньої діяльності та зростанню якості людського капіталу.

Необхідність трансформації підходів щодо фінансування як вищої освіти, так і освіти в цілому, відображено в результатах досліджень вітчизняних та іноземних науковців. Так, Лондар С.Л. [1] проводить дослідження особливостей фінансування за різними рівнями освіти, та розглядає можливості кредитування, як одного з фінансових інструментів для здобуття вищої освіти.

Серед проблем низької ефективності використання бюджетних коштів Пономаренко В.С. [2] виділяє значну розпорошеність в розподілі державного замовлення між закладами вищої освіти. Так, результати досліджень [2] виявили наявність широкого переліку випадків, коли сумарний набір вступників певного закладу вищої освіти на певну спеціальність, які навчатимуться за державним замовленням та за кошти фізичних та юридичних осіб, не дозволяє сформувати комплектну групу. Така ситуація призводить до недофінансування [3] освітнього процесу таких здобувачів освіти, і як наслідок, відбивається на якості підготовки, та якості формування людського капіталу. В умовах недостатності фінансування освітньої сфери, нерациональне використання бюджетних коштів лише загострює проблему якості підготовки та якості формування людського капіталу.

Напрямки оптимізації моделей фінансування вищої освіти також активно досліджуються науковцями європейських країн. В [4] ґрунтуючись на твердженні, що інвестування в освіту є одним з базових елементів формування якісного людського капіталу, автори проводять аналіз внесків різних суб'єктів, а саме державного та приватного секторів економіки у фінансування вищої освіти в розрізі різних країн світу. Автори [5] наводять досвід Великобританії щодо запровадження студентських позик із дослідженням впливу такого кроку на поширення вищої освіти та трансформацію мотивації здобувачів. Також вони здійснюють порівняння двох типів моделей кредитування, що застосовують на різних континентах. В умовах обмеженого державного фінансування освіти диверсифікація моделей залучення є актуальною проблематикою для всіх країн світу.

На сьогодні, серед пріоритетних моделей фінансування вищої освіти в Україні є поширення взаємодії із стейкхолдерами через застосування механізмів співфінансування. Широке залучення стейкхолдерів до формування людського капіталу, в тому числі через їх активне включення в освітню складову, сприятиме його якісному покращенню. З одного боку, стейкхолдери приймають активну участь у співфінансуванні та спільному інвестуванні у вищу освіту, з іншого боку, через інструментарій поглибленої взаємодії за тріадою наука – освіта – бізнес, вони чинять активний вплив на змістовну компоненту освітнього процесу. Отже створюються передумови для забезпечення відповідності випускників запитам реального сектору економіки.

Вбачаємо, що трансформація моделей фінансування вищої освіти, диверсифікація інструментарію, в тому числі через запровадження цифрових фінансових інструментів, сприятиме розширенню залученості зовнішніх стейкхолдерів до фінансування вищої освіти. Максимальне залучення суб'єктів соціально-економічних відносин до застосування широкого переліку сучасного фінансового інструментарію сприятиме розвитку фінансової інклюзії [6] в країні. В свою чергу, Шаповал Ю. та Юхта О. [7] визначають фінансову інклюзію як процес одночасної мінімізації обмежень доступу до фінансових продуктів та інструментів для широкого кола суб'єктів економічних відносин одночасно з максимізацією використання таких продуктів

Активне фінансове включення, широке системне застосування інноваційних платіжних інструментів в різних сферах соціально-економічних відносин сприятиме поступовому зростанню довіри до таких інструментів, виявленню можливостей та пріоритетів використання інноваційних цифрових технологій в площині фінансових взаємовідносин. Погоджуючись з [6], що цифрова фінансова інклюзія сприяє якісному економічному зростанню, зазначимо, що розширення спектру фінансових платіжних інструментів в системі фінансування вищої освіти, сприятиме значному зростанню залученості до процесів співфінансування різних суб'єктів, в тому числі, здобувачів освіти, їх батьків, а також суб'єктів господарювання як замовників послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лондар С.Л. (2021) Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.
2. Ponomarenko V. State Order for the Training of Specialists with Higher Education and Optimisation of the Higher Education Network / V. Ponomarenko // Journal of Higher Education Theory and Practice. – 2022. – Vol. 22, issue 28 (31 December). – P. 127–135 <https://doi.org/10.33423/jhetp.v22i18.5705>
3. Pysarchuk, O.(2021).Analysis of the higher education institutions network and the problem of its financing.Economics of Development,20(3),25-39.[https://doi.org/10.57111/econ.20\(3\).2021.25-39](https://doi.org/10.57111/econ.20(3).2021.25-39)
4. Goksu A., Goksu G.G., A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries, Procedia Economics and Finance, Volume 26, 2015, P. 1152-1158, [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00945-4](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00945-4)
5. Hassani-Nezhad L., Anderberg D., Chevalier A., Lührmann M., Pavan R., Higher education financing and the educational aspirations of teenagers and their parents, Economics of Education Review, Volume 85, 2021, 102175, <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2021.102175>
6. Wenzhi Xi, Yingdong Wang, Digital financial inclusion and quality of economic growth, Heliyon, Volume 9, Issue 9, 2023, e19731, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19731>.
7. Шаповал Ю.І., Юхта О.І Вимірювання фінансової інклюзії: переваги та обмеження існуючих підходів Український соціум, 2019, № 3 (70).

УДК 330.341.1(447)

Федіє А. В.
студентка I курсу магістратури освітньої програми «Міжнародна економіка»
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Кім Т. І.
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства
ХНУ імені В.Н. Каразіна

ДЕФІЦИТ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЯК СТИМУЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇН-ЛІДЕРІВ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0

У сучасному світі всі країни прагнуть підтримувати економічний розвиток та впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу задля поліпшення добробуту та якості життя свого населення. Одним із найбільш визначальних факторів економічного розвитку залишаються природні ресурси, їхні запаси, а також технології видобутку і способи використання. Зростаючий видобуток невідновлюваних або частково відновлюваних ресурсів в сучасних умовах призводить до їх дефіциту та здорожчання. Другим визначним фактором формування нового економічного простору є розгортання четвертої промислової революції. Водночас розгортання четвертої промислової революції створює можливості для розвитку і зростання частки третинного та четвертинного секторів включно з розвитком науки та інформаційних технологій, зокрема цифрових. Тому важливо розуміти сучасний вплив природних ресурсів та інновацій на економіку країн, їх балансу по відношенню до сталого економічного зростання і розвитку країн світу.

Дослідження ролі використання природних ресурсів для модернізації економіки країн-лідерів безпосередньо базується на аналізі динаміки видобутку та використання ресурсів. На рис. 1.1 зображено обсяги світового видобутку корисних копалин (без урахування бокситів) у мільярдах метричних тон за період 1990-2020 рр.

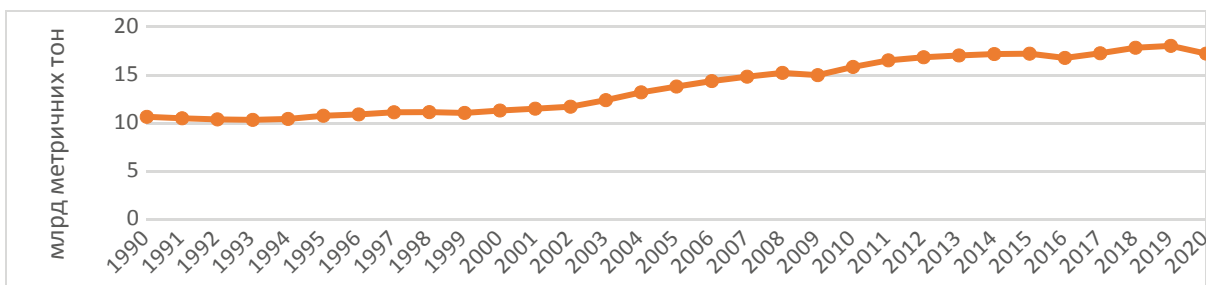

Рис. 1. Загальний видобуток корисних копалин у млрд. метричних тон (не включаючи боксити) за період 1990-2020 рр.
Джерело: складено автором на основі [1]

Згідно з рис. 1.1 простежується тенденція до зростання видобутку корисних копалин у період з 1990 до 2019. Вважаємо, що ця тенденція у світі збережеться через зростаючі потреби людства відповідно до збільшення чисельності та підвищенням якості життя. Водночас слід зауважити, що зростання видобутку простежується лише в натуральних показниках, а вартісні показники видобутку корисних копалин зменшуються (рис. 1.2).

Рис. 2. Світовий видобуток корисних копалин в млрд. дол. за період 2014-2020 рр.
Джерело: складено автором за даними [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]

Такі тенденції, на наш погляд, обумовлені впровадженням новітніх технологій видобутку на основі здобутків Індустрії 4.0. Зокрема застосування роботів зменшує витрати на робочу силу, дає можливість видобувати мінерали у складних умовах та на більшій глибині.

Індустрія 4.0 вважається новою індустріальною стадією, на якій інтеграція вертикальних і горизонтальних виробничих процесів та підключення продуктів можуть допомогти економіці досягти вищих промислових показників. На цій стадії відбувається інтеграція між системами виробничих операцій та інформаційно-

комунікаційними технологіями (ІКТ). Цей новий індустріальний етап впливає на правила конкуренції, структуру промисловості та запити клієнтів [10].

Підвищення ролі науки та технологій і використання їх для полегшення видобутку корисних копалин призвело до змін у структурі світового ВВП. Частка видобувної промисловості має тенденцію до скорочення (з 6,81% у 2014 році до 3,59% у 2020 році (рис 1.2) [11]). Тобто, вартість видобутку корисних копалин та частка його у світовому ВВП зменшується, натомість збільшується частка переробного сектору та сфери послуг, а отже структура економіки модернізується.

Таким чином, світова економіка потребує подальшого видобутку корисних копалин з надр планети в зростаючих відповідно до нарощення ВВП масштабах, що призводить до збільшення дефіциту ресурсів. Останній спонукає до ресурсозбереження, а розгортання Індустрії 4.0 дозволяє впроваджувати новітні технології та підключати продукти, які можуть допомогти економіці модернізуватись та підлаштуватись під змінні світові умови. Проте у майбутньому видобуток зростатиме, адже кількість населення та сукупний попит на планеті зростає, а виробництво потребує сировини, що призводить до подальших пошуків альтернативних рішень та модернізації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Reichl C., Schatz M. World mining data 2022. Vienna : Federal ministry Republic of Austria of agriculture, regions and tourism, 2022. 265 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2022.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).
2. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2016. 248 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2016.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
3. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2017. 248 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2017.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
4. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2018. 251 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2018.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
5. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2019. 263 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2019.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
6. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2020. 266 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2020.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
7. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2021. 267 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2021.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
8. World mining data. Vienna : Nternational organizing committee for the world mining congresses, 2022. 266 p. URL: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2022.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
9. World population 1950-2023. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/population> (дата звернення: 12.02.2023).
10. Dalenogare L. S., Benitez G. B., Ayala N. F. The expected contribution of Industry 4.0 technologies for industrial performance. International Journal of Production Economics. 2018. Vol. 204. P. 383–394. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0925527318303372> (дата звернення: 08.02.2023).
11. Global GDP 1985-2027. URL: <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/> (дата звернення: 08.03.2023).

УДК 332.1

Любка В. В.

аспірант

Національний університет «Львівська політехніка»

Іванів Р. Г.

аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування

СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНЕ МАРКЕТИНГОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Соціально-орієнтований маркетинг для територіальних громад має на меті сприяти сталому соціальному і економічному розвитку, покращенню якості життя і задоволенню потреб мешканців цих громад. Відтак соціально-орієнтоване маркетингове середовище територіальних громад характеризується підтримкою соціального і економічного розвитку конкретних територіальних громад або регіонів. Воно здатне змінюватися залежно від періоду часу, впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Соціально-орієнтоване маркетингове середовище територіальних громад враховує особливості та потреби місцевого населення, акцентує увагу на співпраці з місцевими зацікавленими сторонами, щоб досягти спільних цілей. Основні аспекти соціально-орієнтованого маркетингу територіальних громад включають (рис. 1):

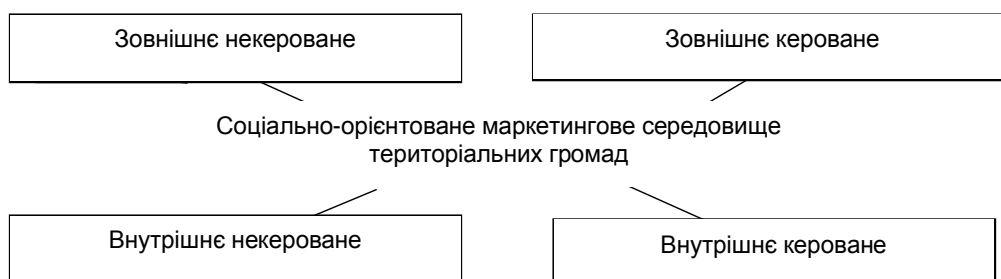

Рис. 1. Соціально-орієнтоване маркетингове середовище територіальних громад*
*Сформовано автором

Внутрішнє кероване маркетингове середовище територіальної громади характеризується рядом ключових особливостей і аспектів, які визначають, як функціонує дана громада і на що вона має вплив. Таке середовище складається з структури управління територіальною громадою, тобто ті органи, які відповідають за прийняття рішень та виконання завдань в громаді (муніципальна рада, виконавчий комітет, місцеві комісії, а також добровільні об'єднання громадян); фінансові структури управління, тобто ті органи, які забезпечують управління фінансами громади, бюджетування та виділення ресурсів на соціальні, економічні та інфраструктурні проекти. Політика щодо розвитку місцевої економіки, підтримки бізнесу та створення робочих місць також важливі для внутрішнього керованого середовища.

Внутрішнє некероване маркетингове середовище територіальної громади характеризується, приміром, політичною атмосферою. У більших громадах політичні фракції та конфлікти можуть впливати на процеси прийняття рішень і співпрацю між органами влади. Відтак важливо враховувати ці фактори при розвитку стратегій управління.

Важливо також враховувати розвиток транспортної системи в межах територіальної громади, проте прийняття рішення про її розвиток залежить не лише від територіальної громади.

Зовнішнє некероване маркетингове середовище територіальної громади характеризується наявністю та дотримання вимог державного та регіонального законодавства, яке регулює багато аспектів управління громадою. При цьому важливо дотримуватися відповідних правил та норм.

Зовнішнє кероване середовище територіальної громади характеризується розвитком співпраці з громадськістю. Громадська активність і участь мешканців у прийнятті рішень можуть впливати на управління. Громадські консультації і відкрита комунікація можуть покращити відносини між владою та громадою.

Особливо важливим є декларування цілей соціально-орієнтованого маркетингу шляхом їх врахування в межах нормативно-правових документів – концепцій, стратегій, програм розвитку територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буднікевич І.М. Конкретизація елементів внутрішнього середовища міста та підходи до їх оцінки з погляду територіального маркетингу. [http://ird.gov.ua/sep/sep20132\(100\)/sep20132\(100\)_203_BudnikevychIM.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20132(100)/sep20132(100)_203_BudnikevychIM.pdf)
2. Бочко О. Ю. Дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах Євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2022. № 7 (296). С. 17-22.

КРИПТОВАЛЮТА BITCOIN: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РИНКИ

В Україні останнім часом стає очевидним зменшення довіри громадян до фінансової системи. Вкладники виявляють все менше впевненості в банках, в той час як банки також починають сумніватися в надійності своїх клієнтів через зростання кількості неплатоспроможних громадян. Розповсюдження цифрових валют підсилює актуальність вивчення явища криптовалюти. Основною метою є аналіз особливостей функціонування криптовалюти Bitcoin на сучасних фінансових ринках та розгляд її унікальних характеристик.

Біткойн - це цифрова криптовалюта, яка була створена в 2009 році під псевдонімом Сатоші Накамото. Основною ідеєю створення біткойна було створити децентралізовану цифрову валюту, яка б не залежала від центральних банків та фінансових установ. Ось основні аспекти сутності та особливостей біткойна [2]:

Децентралізація. Біткойн працює на технології блокчейн, що означає, що жоден центральний орган або установа не контролює його. Транзакції біткойн обробляються мережею користувачів, відомих як майнери.

Анонімність. Біткойн-адреси не пов'язані з особистими іменами чи ідентифікаційними даними, що робить транзакції більш анонімними порівняно з традиційними фінансовими системами.

Поділена власність. Біткойни можуть бути поділені на дрібні частини, так звані сатоші, що робить його більш доступним для інвестування.

Обмежена кількість. Існує обмежена загальна кількість біткойнів, яка складає 21 мільйон. Це обмеження впливає на інфляцію і може впливати на ціну біткойна.

Висока волатильність. Біткойн відомий своєю високою волатильністю, тобто різкими змінами ціни. Це може створювати як можливості для заробітку, так і ризики для інвесторів.

Вплив на фінансові ринки. Біткойн вже має вплив на фінансові ринки у вигляді альтернативного виду інвестицій та способу збереження вартості. Деякі інвестори розглядають біткойн як засіб для диверсифікації – спосіб розподілу ризику між різними видами активів. Однак його висока волатильність також створює ризики для інвесторів та може впливати на стабільність фінансових ринків.

Регулювання. Різні країни впроваджують різний рівень регулювання біткойна і інших криптовалют. Це також може впливати на його прийняття та використання на ринках [1].

Усі ці фактори роблять біткойн унікальним активом, який викликає інтерес та обговорення в фінансовому світі. Однак важливо пам'ятати, що інвестування в біткойн пов'язане з великими ризиками, і кожен інвестор повинен ретельно досліджувати та розуміти цей актив перед тим, як вкладати в нього свої кошти [3].

Отже, Bitcoin може використовуватись на практиці. Тільки найголовніше треба вивчити та зрозуміти закони функціонування цієї фідучіарної цифрової валюти. Для цього є багато навчальних платформ та платформ, де можна практикувати навички стосовно використання віртуальної валюти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багинський О.В. Перспективи використання криптовалюти Bitcoin / О.В. Багинський // Матеріали міжнародної наукової конференції [«Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність»], (Київ, 13-14 бер. 2020). – К.: НТУУ «КПІ», 2020. – С. 10-11.
2. Гончаренко О. С. Особливості функціонування криптовалют на світових ринках / О. С. Гончаренко, М. В. Богаченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2021. – Вип. 5. – С. 826–830.
3. Нова реальність: у Лондоні відкрили біржу з торгівлі кібер-валютою Bitcoin [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/10/30/311883>

УДК 338.46(477)

Городянська Т.В.*к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Київський національний університет технологій та дизайну***Гузь Т. В.***здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

До початку повномасштабного вторгнення держави-агресора у 2022 році, до України з кожним наступним роком приїжджала все більша кількість іноземних туристів, що безумовно, сприяло розвитку туристичного сектора економіки, проте зважаючи на сучасні умови, вагома частина підприємств сфери гостинності, вимушена була підлаштовуватись до нових реалій існування бізнесу.

Таким чином, можемо спостерігати, що пропозиція на готельному ринку України зменшилася, адже з міркувань безпеки деякі підприємства не в змозі функціонувати. За таких обставин, основним принципом керування підприємством сфери гостинності є швидке реагування до змін, тобто сучасні умови війни вимагають від підприємств надзвичайної гнучкості та миттєвості у прийнятті правильних управлінських рішень[1].

Посилаючись на дослідження військових експертів[2], можна стверджувати, що війна триватиме довго і в такому разі нагальною потребою для закладів індустрії гостинності є створення безпечних, надійних умов функціонування підприємства, що дозволить підлаштуватись до вимог сучасного ведення бізнесу.

Сучасна реальність вимагає, щоб готелі мали бомбосховища для своїх відвідувачів. Готелі з більшою кількістю номерів страждають найбільше через таку ситуацію і в майбутньому також будуть відчувати її негативний вплив, адже криза готельно-ресторанного бізнесу, спонукає галузь гостинності виходити за межі звичайних рамок і активно розвивати новаторські методи та стратегії [3].

З метою покращення безпеки в готельній індустрії в умовах війни можна розглянути наступні шляхи розвитку індустрії гостинності в Україні для забезпечення високоякісного обслуговування та надійних умов перебування гостей в готелі:

Створення та оснащення бомбосховищ для гостей та персоналу. Це має бути безпечний об'єкт, де за необхідності можна швидко сховатися в разі небезпеки;

Систематичні тренування для персоналу щодо реагування на екстрені ситуації, включаючи терористичні загрози та пожежі. Такі заходи дозволять проаналізувати та оцінити реакції на ймовірні загрози;

Вдосконалення систем відеоспостереження, датчиків безпеки та систем контролю доступу є необхідним заходом для виявлення потенційних загроз та попередження вторгнень;

Розробка докладних планів евакуації та інструкцій для гостей;

Забезпечення готелів необхідними запасами їжі, води та ліків. Також має бути готова запасна енергетична система для подачі електроенергії в разі перебоїв та пошкоджень;

Захист конфіденційної інформації про гостей і персонал від несанкціонованого доступу;

Розробка планів співпраці з місцевими правоохоронними органами та владою для оперативного реагування на можливі загрози;

Запровадження суворої ідентифікації і перевірки осіб, які відвідують готель;

Надання інформації гостям щодо безпеки та процедур дії в разі небезпеки;

Співпраця з іншими готелями дозволить обмінюватись досвідом і найкращими практиками щодо підвищення безпеки [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карабін О., Корсак Р. Перспективи готельно-ресторанного бізнесу після російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку сфери гостинності: перспективи та виклики: Матеріали міжнародної наукової конференції 4 - 5 травня 2023 р. Ужгород, 2023. С. 183-186.
2. Не 2023 року: як та коли закінчиться війна в Україні – військові експерти назвали сценарії. URL:
3. <https://tsn.ua/exclusive/ne-u-2023-roci-yak-ta-koli-zakinchitsya-viy-na-v-ukrayini-viyskovi-eksperti-nazvali-scenariyi-2377066.html>
4. Банєва І. О., Величко О. В. Перспективи післявоєнного відновлення готельно-ресторанної галузі в Україні. Інфраструктура ринку. 2022. № 67. С. 46-50
5. Баженова С., Пологовська Ю., Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. Економіка та суспільство. 2022. № 38.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Для ефективного функціонування і трансформації України у воєнному і поствоєнному часі, необхідна трансформація і конструктивна взаємодія публічного сектору, бізнесу і громадянського суспільства. У контексті сучасних реалій пріоритетом під час модернізації є пошук нових, альтернативних джерел фінансування, зокрема, з використанням переваг публічно-приватного партнерства (ППП). Саме PPP є каталізатором економічної модернізації на підтримку сталого розвитку України на основі технологічних інновацій, фінансової стійкості і впровадження циклічної економіки на основі цілей сталого розвитку. Важливим є розробка технологічних інновацій при взаємодії наукових інституцій, бізнесу та переорієнтації ринку праці для циркулярної економіки в проектах PPP на основі принципів CESD [1-3].

Згідно з інформацією НАН України, для післявоєнної модернізації економіки і промисловості важливими секторами, які забезпечать належний рівень економічної активності населення та продукування інноваційної екосистеми, є: гідроенергетика (велика і мала) та теплова енергетика; виробництво титану, літію та алюмінію; атомна енергетика, включаючи розробку ядерних паливних циклів з використанням урану і цирконію; сучасні нафтохімічні виробництва органічних продуктів; геологічне дослідження родовищ та видобуток корисних копалин (включаючи сланцевий або шельфовий природний газ) та транспортування газу; виробництво синтетичних рідких палив (бензину, дизельного палива та ін.); стратегії модернізації вітрогенераторів, що є основою вітроенергетики [4]. Згідно цього, на нашу думку, залучення інституційних інвесторів в українські проекти PPP можуть охоплювати: системи генерації та зберігання електроенергії, які поєднують генеруючі потужності з технологіями, що полегшують інтеграцію виробленої електроенергії в мережу (зберігання, високоманеврені потужності), а також її розподіл/постачання електричної енергії; виробництво електроенергії та тепла з біометану / біогазовидобування; будівництво маневрових потужностей та формування високоефективної когенерації зі створенням енергоефективних схем централізованого тепlopостачання та комбінованого виробництва теплової та електричної енергії (що є зобов'язанням України відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС); розвиток водневої енергетики - це найперспективніший вид енергії через його екологічність, в який заразкладають автовиробники; відновлювальна енергетика (через проведення зелених аукціонів для ВДЕ-генерації, чистого обліку енергопостачання, прямих договорів купівлі-продажу енергії (корпоративні PPAs, «зелені» надбавки). Застосування корпоративних PPAs та зелених надбавок створює стимули для виробників енергії з вищою доданою вартістю розширювати свою виробничу потужність. Адаже згідно інформації Інституту відновлюваної енергетики НАН України, загальні кебети інтенсивності ВДЕ в Україні сягає 874 ГВт, у тому числі, близько 250 ГВт потужності офшорних ВЕС.

Проекти публічно-приватного партнерства (ППП) у сфері ВДЕ, як зазначає Стоян О., є механізмом довгострокової взаємодії між владними органами та приватними суб'єктами на взаємовигідних умовах, оскільки дозволяють поєднати фінансові ресурси та експертні знання приватного сектору з публічними ресурсами та регуляторними можливостями уряду [5, с. 124]. Тому, на нашу думку, всі вище перелічені напрямки розвитку PPP в енергетичній сфері мають сприяти надходженню інвестицій, впровадженню новітніх технологічних інновацій та декарбонізації промисловості та досягненню низьковуглецевого майбутнього. І як результат - держава матиме всі можливості для стимулювання збільшення експорту товарів і послуг з збільшенням доданої вартості, в тому числі електроенергії [6]. Акцент потрібно робити на розвитку експортних інвестиціях для збільшення ВВП [7].

Тенденція до перенесення виробництва ближче до головного офісу/ споживача, яка зароджується, створює для України можливість інтегруватися до європейських ланцюжків доданої вартості. Щоб повністю реалізувати цю можливість, Україна (та ЄС) мають знизити тарифні та нетарифні торговельні бар'єри та сприяти руху товарів та ідей через кордон. З іншого боку, відкриття суспільства для імміграції може допомогти вирішити проблему дефіциту робочої сили.

Відмова від збиткової та часом корупційної радянської моделі в енергетичному секторі та перехід до «розумної», відновлювальної енергетики майбутнього за один інвестиційний цикл є основоположним кроком для енергетичної безпеки та підвищення якості екології в регіонах України, адже зважаючи що після повномасштабного вторгнення росії і підриву її військами Каховської ГЕС, Схід і Південь України вважаються інвестиційно непривабливими, адже мають нестійкий екологічний, соціальний і управлінський ландшафт (ESG). Однак у довгостроковій перспективі такий «енергетичний шок», пов'язаний з війною, робить енергетичну безпеку і України, і регіонів критичним рушієм для проектів PPP у сфері ВДЕ, які є рентабельними. Адаже залежність винагороди приватного партнера від операційної ефективності PPP пов'язана з результатами або «вихідними характеристиками», а не на початковими даними проекту PPP. Тому на основі екстенсивного оновлення ОКІ завдяки технологічним інноваціям стимулюватиме довгостроковий розвиток відновлюваної енергетики в рамках циркулярної економіки, що підвищить інтерес до відповідального інвестування, за якого інституційні інвестори включають ESG-питання у свої інвестиційні процеси.

Корекція інституційних трансформацій в сторону створення умов інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів України має ґрунтуватися на цілеспрямованому поєднанні економічного поствоєнного потенціалу країни та приватних структур різного рівня, узгодження державних політик, які б передбачали модернізацію людського капіталу та суспільно-політичних відносин на місцевому та національному рівнях, а тому числі завдяки проектам PPP, що створить інституційне бізнес-середовище циркулярної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Омеляненко, В. А. (Ред.). (2022) *Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія*. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 280. Retrieved from: https://idskt.org.ua/wp-content/uploads/Monografiya_Vidnovlennya_2022.pdf
2. Circular Packaging (2022) Retrieved from: https://circlesolutions.com/circular-packaging/?gclid=Cj0KCQjw27mhBhC9ARIsAIFsETF6Kogll6_yDwo0zHJYxPBw7w8mjDaj1aQQVFYtqGrcqQJdmHvfhrMaAjsEALw_wcB
3. McKinsey&Company. (2022). 2022: *The year in innovation* Retrieved from: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/2022-year-in-review/2022-the-year-in-innovation?stcr=D09DA6FF7D4D4ABD9DB14F73327022ED&cid=other-eml-alt-mip-mck&hlkid=d856a0f046bc491bb701ef9d763a19b7&hctky=9733744&hdpid=a4be5e19-4248-446e-98c5-d27bf4c1f112>
4. Резнікова О.О., Місюра А.О. (2018). Шляхи модернізації системи забезпечення національної безпеки у контексті розбудови національної стійкості: аналіт. зап. Національний інститут стратегічних досліджень. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/shlyakhi-modernizacii-sistemizabezpechennya-nacionalnoi-bezpeki-u>
5. Стоян, О. Ю. (2015, Лютий). Державно-приватне партнерство у сфері відновлювальної енергетики України: особливості, тенденції, перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, № 2, 123-126.
6. Хариневич-Яворська, Д. О., Урсакий Ю. А. (2018). Публічно-приватне партнерство як спосіб забезпечення концепції сталого розвитку інноваційної економіки України. *Науковий вісник Чернівецького університету, Збірник наук. праць. Вип. 802. Економіка*, 44-56. Retrieved from: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvchu_ec_2018_802_8
7. Movchan, V. and Rogoff, K. Gorodnichenko, Y. (eds), (2022). *International Trade and Foreign Direct Investment, in Rebuilding Ukraine: Principle and Policies*, CEPR Press, 119–165. Retrieved from: <HTTPS://SCHOLAR.HARVARD.EDU/ROGOFF/PUBLICATIONS/POST-WAR-MACROECONOMICS-FRAMEWORK-UKRAINE>

Вознюк Д. Л.
студентка четвертого курсу групи БГР 1-20
Київський університет технологій та дизайну
Науковий керівник: Городянська Л.В.

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРОПОЗИЦІЙ ДО ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА ІНШИХ НЮАНСІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ ТА ВИБЕДЕННЯ ДИНАМІКИ НА ВИЩІ ТА ПОЗИТИВНІШІ ЗМІНИ

Вступ до теми "Модернізація економіки, бізнесу та фінансів: інтелектуально-інноваційний контекст" дозволяє нам зануритися в обговорення ключових аспектів сучасного світу бізнесу та фінансів. Ця тема визначається незліченними змінами і викликами, які супроводжують економіку та підприємництво у наш час.

Модернізація - це процес адаптації до швидко змінюючогося світу, де технологічні інновації відіграють ключову роль. Інновації та інтелектуальний потенціал стали необхідними складовими для конкурентоспроможності в сучасному бізнесі.

У цьому контексті ми будемо розглядати вплив інтелектуальних ресурсів, новаторських технологій і стратегій на економіку, бізнес-середовище та фінансові практики. Вивчення цієї теми допоможе нам розуміти, як сучасні компанії адаптувалися до нового економічного устрою і як вони використовують інновації для забезпечення сталого росту та успіху.

Зважаючи на тему "Модернізація економіки та бізнесу в бінарному інтелектуально-інноваційному контексті," ось обґрунтовані тези:

1. Роль інтелектуальних технологій в модернізації: Інтелектуальні технології, такі як штучний інтелект та машинне навчання, відіграють важливу роль у впровадженні інновацій та оптимізації бізнес-процесів.

2. Цифрова трансформація підприємств: Модернізація включає в себе перехід від традиційних бізнес-моделей до цифрових, де дані та аналітика використовуються для прийняття стратегічних рішень, що дає більш краще аналізувати та приймати правильні рішення.

3. Сталість інновацій: Успішна модернізація та сталий розвиток вимагає постійної інноваційної діяльності та здатності адаптуватися до швидкозмінних технологій та ринків.

4. Важливість освіти та навчання: Розвиток інтелектуального потенціалу включає в себе навчання та розвиток навичок у сфері новітніх технологій, тому що сучасний світ стрімко розвивається і за ним потрібно встигати, адже в цьому всьому дуже багато нюансів.

5. Глобалізація та конкурентоспроможність: Підприємства повинні бути готовими конкурувати на глобальному ринку, використовуючи інновації для залучення клієнтів та вирішення світових проблем. Було б доцільно залучати в туристичний бізнес, а саме в готельний – корпоративних клієнтів з різних сфер діяльності, так як багато людей подорожують з метою бізнесу тощо.

6. Етичні аспекти: З розвитком технологій важливо бути свідомими етичних питань, які виникають, і розробляти стандарти та політики для забезпечення безпеки та прозорості використання даних і інтелектуальних технологій, це є дуже важливо на даний час, завжди старатись допомогти клієнту з різних питань та завжди знаходити правильні та лояльні підходи для обох сторін.

7. Співпраця та інноваційні екосистеми: Модернізація може бути сприяла співпраці між різними галузями та компаніями, що сприяє спільному інноваційному розвитку.

Ці тези демонструють важливі аспекти модернізації економіки та бізнесу в контексті інтелектуально-інноваційного підходу в туристичному бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271799>(дата звернення 13.09.23)
2. https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/finansu_Biz_all.pdf (дата звернення 13.09.23)

UDC 336:339.72

Havryliak T. S.*PhD in Economics teacher of economic disciplines
Separate structural unit «Striy Vocational College of the
Lviv National University of Nature Management»*

DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES

Today, operations on financial markets are accompanied by the spread of globalization trends that increase the interdependence of national economies. On the other hand, the rapid spread of globalization is ensured precisely thanks to the developed infrastructure of the financial market, the presence of numerous interconnections between national financial systems. Due to in-depth cooperation and integration, the process of spreading the influence of certain political and economic decisions in one state - a link of the global financial system - on the financial condition of other related countries is accelerated.

Therefore, financial markets act as a kind of catalysts that contribute to the rapid distribution of globalization phenomena in the world economy. The integration of financial markets of individual states with an open economy creates prerequisites for the formation of a single global financial space, the participants of which are governments, central banks, large industrial corporations, financial institutions, as well as international financial institutions and organizations. In this way, the distribution of financial resources on a global scale is ensured, and the economies of different countries become more interdependent, the opportunities of each of them to regulate processes on national financial markets are reduced. In view of this, the issue of defining the features of the modern development of the global financial market is urgent and requires a comprehensive study.

The main task of the financial sector is the effective redistribution of temporarily free monetary resources between the subjects of the real sector to ensure their production and financial activities. At the same time, in the conditions of globalization, the role of the financial sector has grown significantly - financial markets began to grow rapidly, acquiring independent and even self-sufficient importance, breaking away from the real sector. Many new opportunities for independent growth have appeared in financial capital, bypassing the sphere of production - these include offshore zones, the involvement of funds from social funds in financial speculation, and the wide spread of derivative financial instruments.

The main factor in the globalization of the modern financial environment is the liberalization of international monetary and credit relations and financial markets. Over the past decade, the governments of many industrialized countries have significantly reduced their intervention in domestic financial market operations. In Great Britain, for example, control over the capital market was loosened, a substantial reform of the stock market was carried out, and in Japan serious steps were taken to liberalize the foreign exchange market and the domestic financial market. Deregulation of the capital market made it possible for owners of financial assets to quickly transfer them from one country to another and, thus, to operate essentially in a global financial environment.

The war in Ukraine has a significant impact on the financial sector in general and the financial market in particular. 2022 has become, without exaggeration, a turning point for the Ukrainian financial market, as well as an indicator for the entire global financial system regarding its stability and flexibility, speed of response to challenges and adaptability, the ability and readiness to introduce innovations, acceptance of challenges by all market stakeholders.

In the conditions of systemic challenges and threats, innovative approaches in the field of financial technologies have a significant impact on the landscape of the financial market, which are widely implemented in all its areas, expand the functionality of financial intermediaries, offer diversification of tools and work methods, expand opportunities for participants, modernize existing norms and rules and, most importantly, establish new traditions and develop new habits in all participants of the financial market. It is argued that the main reason for radical changes and innovations both in regulatory policy and in the daily activities of financial market participants is the war in Ukraine, which became a catalyst for the revision of many policies and approaches to activity.

In summary, we can draw the following conclusions. Financial globalization led to the development of the following trends in the globalization of the world stock market, among which the most important are:

- deepening the processes of consolidation and integration into the world space (unification of stock exchanges, interstate capital movements, application of international legal acts);
- increasing the level of organization of the stock market and strengthening state control (functioning of the global stock market based on uniform rules and procedures);
- standardization of all financial assets and types of activities (introduction of international standards in the sphere of circulation of securities in order to improve the mechanism of their pricing and circulation on international stock markets);
- transition to a monocentric system of organization of stock exchanges (as a manifestation of the active process of centralization in national stock markets);
- distribution of rating infrastructure (assignment of ratings to issuers and their securities that will allow investors to navigate their reliability);
- computerization of the securities market (transformation of stock exchanges and trading and information systems into computerized centers that have means of operational communication with the whole world);

- introduction of innovations on the market (for example, Internet trading, which allows investors to personally conclude agreements for the purchase and sale of securities in real time);
- further securitization (the tendency of money to be transferred into securities);
- issue of assets-backed securities by enterprises, banks and other institutions).

REFERENCES

1. Balytska M. V., Brovenko K. S. Financial technologies as a driver of the development of financial markets. *Economics. Investments: practice and experience*. 2021. No. 9. P. 59–65.
2. Danylyshyn B. 2021–2022: What is the situation in the economy and financial markets. *Ukrinform*. 19.01.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3388110-20212022-aka-situaciav-ekonomici-ta-na-finansovih-rinkah.html>.
3. Development of the financial market of Ukraine in the conditions of European integration: problems and prospects: col. monograph / in general ed. V.G. Baranovoy, O.M. Honcharenko. Kharkiv: Disa plus, 2019. 370 p.
4. Steven Douglas Moffitt. Introduction to the strategic analysis of financial markets. In progress, world scientific. Illinois Institute of Technology. May 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/303044586_Introduction_to_the_Strategic_Analysis_of_Financial_Markets.

УДК 339.727:631

Гуртовенко А. І.*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня***Власюк С. А.***к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Аграрне виробництво в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки та стійкого економічного розвитку. Сприяючи створенню робочих місць та формуванню економічної стратегії, аграрне виробництво виступає стержнем сільськогосподарської галузі. Однак, необхідність його ефективного фінансового забезпечення постає все більш актуальним в умовах зростаючих викликів, зокрема політичні виклики, зміна клімату, коливання цін на ринках, потреби споживачів та ін. Саме тому розкриття факторів, які впливають на фінансову стабільність аграрного сектору, а також пошуку оптимальних інструментів та моделей для забезпечення фінансової стійкості є актуальним у сучасних дослідженнях.

Фінансову ситуацію у сільському господарстві визначають економічні, соціокультурні, технічні та політичні аспекти, а фінансова стабільність залежать від ряду ключових чинників [1].

➤ Диверсифікація продукції: різноманіття сільськогосподарських культур і продукції може зменшити ризик втрат у разі несприятливих умов чи цінових коливань.

➤ Ефективне управління ресурсами: раціональне використання земельних ресурсів, водних ресурсів та енергії може зменшити витрати і підвищити прибутковість.

➤ Залучення інновацій і технологій: використання сучасних сільськогосподарських технологій може підвищити врожайність і якість продукції.

Фінансова підтримка та доступність кредитів для аграрної сфери може допомогти вирішити тимчасові фінансові труднощі.

Ключові фактори, що впливають на вразливість аграрного виробництва:

➤ Залежність від цінових коливань: якщо аграрний сектор сильно залежить від цінових коливань на світових ринках, це може призвести до нестабільності при високих витратах.

➤ Природні катастрофи і кліматичні зміни: повені, засухи та інші природні катастрофи можуть спричинити великі збитки для сільського господарства.

➤ Політичні ризики: зміни в урядовій політиці, тарифах на експорт і імпорт можуть вплинути на прибутковість сектору.

➤ Зовнішні та внутрішні обмеження: торговельні обмеження та вимоги щодо якості можуть створювати перешкоди для доступу на ринки і збуту продукції.

➤ Соціальні фактори: такі як міграція з села в міста, можуть впливати на доступність робочої сили у сільських районах [2].

Для впровадження рекомендацій щодо досягнення більшої фінансової стійкості аграрного сектору України, можна розглянути наступні стратегії:

➤ створення інформаційних ресурсів та консультаційних центрів;

➤ стимулювання ринку фінансування;

➤ екологічно чисті технології;

➤ розвиток кооперативних структур;

➤ застосування сучасних технологій;

➤ лобювання і партнерства;

➤ освіта та навчання;

➤ моніторинг та оцінка.

Ці стратегії спрямовані на створення більш сприятливого середовища для аграрного сектору, забезпечення доступу до фінансових ресурсів та підвищення фінансової стійкості в центральному регіоні України.

З вищесказаного можна зробити висновок, що розвиток аграрного сектору в Україні, вимагає індивідуального підходу та розгляду різних моделей фінансової підтримки, з урахуванням специфічних особливостей даного регіону:

➤ розвиток інфраструктури для зберігання, транспорту та обробки сільськогосподарської продукції може покращити доступ фермерів до ринків і зменшити втрати;

➤ розвиток сільськогосподарських кооперативів може сприяти спільному використанню ресурсів та ринковому позиціонуванню фермерів;

➤ залучення інвестицій у сільське господарство може підтримати його модернізацію та розвиток;

➤ впровадження програм страхування може допомогти фермерам захистити свої врожаї від природних ризиків;

- підтримка фермерів, які обирають екологічно чисті методи виробництва, може підвищити якість продукції та залучити вибагливих ринків;
- підвищення фінансової грамотності та навичок управління допоможе фермерам здійснювати більш ефективний фінансовий контроль.

Загалом, успішний розвиток аграрного сектору вимагає комплексного підходу, у якому різні моделі та інструменти фінансової підтримки обираються та модифікуються з урахуванням конкретних умов і потреб. Однак ключовою складовою є співпраця між фермерами, урядом та фінансовими установами для досягнення сталого та прибуткового сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коріньок Я.О. Сутність фінансової стабільності та особливості її прояву. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 11. Ч. 2. С. 126-130.
2. Ефективні методи управління ризиками в аграрному секторі. *Агробізнес сьогодні*. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/26758-efektyvni-metody-upravlinnia-ryzykamy-v-ahrnaromu-sektori.html>

УДК 338.242

Фротер О. С.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

У сучасних умовах все більшого значення у забезпеченні конкурентоспроможності та досягненні високої прибутковості українських і зарубіжних підприємств починають набувати й неекономічні чинники, а саме: рівень соціального забезпечення працівників, запровадження ефективних механізмів контролю якості, енергозберігаючих та екологічно безпечних технологій. Тому, досить актуальною загальносвітовою бізнес-концепцією, що визначає сучасний формат підприємницької діяльності, стала соціальна відповідальність бізнесу.

У процесі еволюції концепції соціальної відповідальності бізнесу були сформовані основні трактування, що доповнюються тими чи іншими ознаками, розглянутими різними авторами в якості ключових параметрів. Проте, практично у всіх підходах соціальна відповідальність розглядається як практика, за допомогою якої підприємство розширює і покращує сферу своєї діяльності та вносить позитивний вклад у розвиток суспільства, виходячи за рамки, що встановлені законодавством.

Світова практика управління визначає соціальну відповідальність бізнесу як ефективний регулятор взаємовідносин між суспільством, бізнесом і державою. Розглядаючи різні підходи до визначення цієї концепції, можна зробити висновок, що вона передбачає діяльність підприємств, спрямовану на формування позитивного впливу на внутрішнє й зовнішнє середовище [1].

Щорічно кількість підприємницьких структур, які дотримуються принципів соціальної відповідальності та публічно висвітлюють результати такої діяльності, динамічно збільшується. Крім того, спостерігається й еволюція напрямів соціальної відповідальності бізнесу.

У програмних документах Європейського Союзу (ЄС) соціальна відповідальність бізнесу розглядається як дієвий інструмент, що «пропонує перелік цінностей, на основі яких можна побудувати більш згуртоване суспільство і здійснити перехід до сталої економічної системи» [2]. Тому, основними напрямками соціальної відповідальності бізнесу є дотримання законодавчих вимог; дотримання прав людини; ділова та корпоративна етика; захист довкілля; співпраця із зацікавленими сторонами; дотримання міжнародних норм поведінки; дотримання принципів прозорості й підзвітності.

Європейський досвід розвитку соціальної відповідальності бізнесу характеризується наявністю спільних рис, характерних для всіх європейських компаній. Так, в усіх країнах ЄС ступінь залученості держави та значимість державного регулювання у сфері соціальної відповідальності бізнесу традиційно вище, ніж у інших розвинених регіонах. Серед найбільш поширених сфер функціонування соціальної відповідальності бізнесу для всіх країн ЄС можна вказати зайнятість, освіту й охорону здоров'я [3].

В умовах сьогодення екологічна складова соціально відповідального бізнесу має дуже важливе значення. Тому, формування сучасної екологічної політики ґрунтується на особливостях впровадження прикладної моделі циркулярної економіки як складової «GreenDeal». Ключові теоретичні засади прикладної моделі циркулярної економіки, що успішно реалізується наразі у світі, сформував та представив фонд «Ellen MacArthur» [4].

На думку, Марини Саприкіної, голови Центру «Розвиток КСВ», ключовими головними трендами соціальної відповідальності бізнесу в 2022 році є наступні [5]:

1. Корпоративна звітність зі сталого розвитку, як і due diligence з прав людини в мережах постачань, стають обов'язковими для великих та публічних компаній.

Нові Директиви Європейської комісії вплинуть і на компанії в Україні. По-перше, посиляться вимоги до Звіту про управління, який готують великі українські компанії й фінансові інституції. По-друге, постачальники, які працюють з компаніями ЄС, мають прийняти політики з прав людини.

2. Корпоративні бізнес-стратегії будуть також сфокусовані на захист довкілля й кліматичну нейтральність. Як доводить дослідження Deloitte, сучасне суспільство проти того, щоб бізнес зменшував обсяг допомоги у боротьбі зі зміною клімату. Особливо лідерами у цьому вважаються агрокомпанії, IT-сфера та промисловість, що забруднює навколишнє середовище.

Вказана стратегія дозволить забезпечити високий рівень соціальної відповідальності бізнесу за наступними напрямками: впровадження концепції навчання персоналу, забезпечення соціальної захищеності працівників, охорона здоров'я, розвиток місцевих громад, розвиток місцевої інфраструктури, екологічна й природоохоронна діяльність, ділова етика, задоволення потреб споживачів тощо.

3. Тема безбар'єрності включена в порядок денний компаній, покращить не лише добробут стейкхолдерів, а й репутацію українських бізнес-структур.

4. Фокусування на сталому розвитку через використання ESG стратегій збільшить можливості для фінансування.

5. Цілі сталого розвитку ООН закріпляться у діяльності українських компаній, оскільки вони є невід'ємною частиною розробки всіх стратегічних документів держави, що однозначно впливатиме й на бізнес.

Варто зазначити, що війна в Україні здійснила істотний вплив на розвиток соціальної відповідальності бізнесу. Попри воєнні дії агресора, людські втрати, тимчасову окупацію, руйнування об'єктів інфраструктури, український бізнес згуртувався і сконцентрувався на допомозі державі та людям. Структура витрат до доходів підприємств дещо змінилася, але ключову роль у збільшенні витрат на соціальну відповідальність зіграла громадянська позиція власників і працівників.

Опитування, проведене компанією «Factum Group Ukraine», доводить, що близько 67% українських підприємств реструктурували свої бюджети та виділили соціальну відповідальність як окремий пункт бюджету балансу [5].

Отже, наразі соціальна відповідальність українського бізнесу є одним із важливих векторів його діяльності. Пріоритетними заходами щодо її розвитку в Україні є державна пропаганда важливості соціальної відповідальності, її переваг для суспільства; державна підтримка та співфінансування соціально важливих проєктів, що реалізуються приватними підприємствами; надання податкових пільг і стимулювання підприємців, які інвестують у соціально важливі проєкти; запровадження на національному рівні обов'язкової соціальної звітності для бізнес-структур, які можуть розміщувати акції на фондових біржах, отримувати певні ліцензії, брати участь у державних тендерах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Букреєва Д., Денисенко К. Соціальна відповідальність бізнесу як основа забезпечення ділової активності підприємств: євроінтеграційний аспект. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-52>.
2. Communication from the European Commission. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C215/01). 2017. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=EN) (дата звернення: 12.09.2023).
3. Боднарук О.В. Європейський досвід державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. *Менеджер*. 2016. № 2. С. 41- 48.
4. Ellen MacArthur Foundation, Circular Economy Indicators: An Approach to Measuring Circularity (Methodology). 2015. URL: <https://emf.thirdlight.com/link/3jtevhlkbukz-9of4s4/@/preview/1?o> (дата звернення: 12.09.2023).
5. Саприкіна М. Тренди корпоративної соціальної відповідальності у 2022. *CSR Ukraine*, 2022. URL: <http://csr-ukraine.org/articles/trendi-korporativnoi-socialnoi-vidp/> (дата звернення: 12.09.2023).
6. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini>.

УДК 336.477

Мищенко Р. О.*аспірант 4-го курсу кафедри публічних фінансів державний податковий університет*

БЮДЖЕТНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасна економічна глобалізація та дестабілізаційні процеси які її супроводжують, свідчать про важливість підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності країни, та необхідності ставити національні інтереси на перше місце. Сьогодні країні необхідно приділяти більш ретельну увагу щодо інвестиційних програм підтримки інноваційного розвитку всіх галузей, задля більш швидкого поліпшення рівня життя громадян. Це дозволить країні підвищити конкурентоздатність у глобальній економіці та підвищить рівень технологічних можливостей. Тому проблема розвитку бюджетного стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності є актуальними.

Інновації та інвестиції доповнюють один одного, майже кожний інноваційний проект можна розглядати як інвестиційний. Головною метою будь якої економічної діяльності суб'єкта чи країни в цілому є отримання прибутку.

Закон України «Про інноваційну діяльність» надає визначення інноваційної діяльності як діяльності, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційна діяльність розглядається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [2]. Тобто, це певні дії які спрямовані на залучення та збільшення засобів для реалізації інвестиційного процесу з метою отримання економічного та соціального результату.

До спільних рис які притаманні цим двом категоріям можна віднести:

- спрямованість на отриманні прибутку (фінансового чи соціального);
- правова база – інноваційна та інвестиційна діяльність повинна відбуватись в рамках чинного правового законодавства України;
- системність – послідовність дій які призводять до економічного або соціального ефекту

Взаємодоповнення цих двох категорій можна відобразити наступним чином: інвестиції є базовим ресурсом для відтворення капіталу, який створює кругообіг доходу і реалізується через матеріалізацію в інноваціях.

Тому інноваційно-інвестиційну діяльність слід розуміти як ефективно вкладені ресурси в інноваційний процес який у свою чергу активізує розвиток соціально-економічної системи. Сьогодні нормативно-правова основа інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні налічує близько 200 документів[3]. Це свідчить про відсутність концепції щодо формування інноваційної політики в державі, так і у геостратегічних напрямках інвестиційної діяльності. Також слід зазначити, що постійне внесення змін, призупинення діючих норм законів призводить до втрати енергійного, стимулювання та розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності.

У сучасних умовах, головними проблемними аспектами державного стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, що стримують процес розвитку національної економіки, призводять до втрачання конкурентних переваг суб'єктами господарювання, зниження інноваційного та інтелектуального потенціалів, інвестиційної привабливості України, є:

- недосконалість діючого законодавства;
- роздробленість повноважень;
- відверте ігнорування законодавства або призупинення дії статей законів, які стосувалися грошово-фінансової підтримки інноваційної діяльності;
- низький рівень державного фінансування.

Непослідовне проведення та низька ефективність державної інноваційно-інвестиційної політики, як наслідок маємо втрату національних інтересів країни, наша економіка відстає в технологічному розвитку від країн-лідерів. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств та робочих місць, гальмується розвиток високотехнологічних галузей промисловості, відбувається зниження інтелектуального рівня населення та занепад соціальної кон'юнктури. Це в свою чергу унеможливорює конкурентоспроможність національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002р. № 40-IV // База даних «Законодавство України». ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення 04.04.2020)
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 04.04.2020)
3. Кучерява З. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. Міністерство юстиції України : URL:<http://old.minjust.gov.ua/13958>
4. Рудь Л.П. (2012) Макроекономічний аспект інвестиційної діяльності в Україні. Комунальне господарство міст 106(1), 128–132. Retrieved from <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/578>

Щербань С. А.
здобувач вищої освіти третього (доктор філософії) рівня першого року навчання
Науковий керівник
Барабаш Л. В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Сфера оподаткування є однією з найскладніших для економічних експериментів і водночас базовою для фінансово-економічної системи держави. Особливо в частині механізмів функціонування податкової системи.

Термін «механізм», в силу іншомовного походження, має три підходи до трактування: як пристрій, що перетворює рух; як внутрішня будова (система) чого-небудь; як сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище (фізичне, хімічне тощо) [1]. І, незважаючи на відсутність у першопочатковому значенні фінансового чи економічного трактування, вищенаведені підходи дають можливість використовувати дефініцію «механізм» у фінансовій термінології.

Враховуючи те, що поняття «система» також має іноземне коріння, його трактують як: порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; форму організації, будову чого-небудь; сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; сукупність принципів, які є основою певного вчення; будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [1]. Тобто фактично системою можна назвати впорядковане поєднання певних частин, елементів, що вибудовують окрему структуру, мають відповідну сукупність принципів і поєднані спільною метою.

Якщо взяти до уваги, що кожен податок можна вважати окремою системою, то і всі податки, що функціонують в державі, можна об'єднати у визначенні податкової системи. Саме такий підхід до трактування податкової системи знаходимо у Податковому кодексі України [2].

Водночас сучасна фінансова наука не обмежується лише кількісним вимірником поняття податкової системи. А тому її розглядають як сукупність відносин у сфері оподаткування, що формуються між платниками податків і різними рівнями влади у процесі перерозподілу частини доходів перших на користь останніх [3, с. 16]. І доводять, що аспект «система» дає можливість розуміти її як поєднання широкого спектру процесуальних відносин: встановлення та зміна умов функціонування податків (зборів); провадження процесу їх сплати; здійснення контролю за функціонуванням і притягнення до відповідальності за протиправні дії у сфері податкового законодавства [4, с. 4–5]. Спираючись на наведені аргументи, можна узагальнити, що податкова система є сукупністю податків і зборів, що функціонують у державі на умовах регулювання, контролю й адміністрування з метою забезпечення перерозподілу доходів платників на користь держави.

В контексті зазначеного варто зауважити, що регулювання, контроль і адміністрування є не лише складовими системи, а й елементами, що, вбудувавшись у процес оподаткування, корегують його провадження. Відтак для їх узагальнення цілком раціонально буде застосувати термін «податковий механізм».

Підтвердження знаходимо і в Д. Адамова, який схиляється до думки, що «... податковий механізм знаходиться в області податкової теорії, яка трактує це поняття як організаційно-економічної категорії, а, отже, як об'єктивно необхідний процес управління перерозподільними відносинами, що складаються при узагальненні частини створеного у виробництві національного доходу» [5, с. 4–5].

Тобто економічною сутністю податкового механізму є гармонійне поєднання процесів регулювання, контролю й адміністрування, спрямованих на забезпечення ефективності функціонування податкової системи держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Механізм. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/mekhanizm> (дата звернення 10.09.2023)
2. Податковий кодекс України: закон України № 2755 від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 12.09.2023)
3. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. К.: Знання-Прес, 2004. 454 с.
4. Барабаш Л.В. Податкова система України: сучасні аспекти функціонування та перспективні напрями розвитку. *Стратегія сталого фінансово-економічного розвитку України*: монографія / За ред. Д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2022. С. 3–24.
5. Адамов Д.В. Сутність та значення податкового механізму у розбудові теорії державного управління. *ДонДУУ. Менеджер*. № 1 (69). 2015. С. 149–155.

УДК 336.02

Куліченко Р. В.

здобувач вищої освіти третього (доктор філософії) рівня першого року навчання

Науковий керівник **Барабаш Л. В.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Уманський національний університет садівництва

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Податкове регулювання у сучасному економічному світі є однією з ознак функціонування економіки ринкового типу, а також складовою системи державного регулювання. Його головна мета – створення передумов й активна участь у процесі формування сприятливих умов для соціально-економічної розбудови держави, економічного становлення та розвитку пріоритетних галузей і сфер національного господарства, а також збалансування інтересів держави та платників у площині рівня податкового навантаження.

Основою податкового регулювання виступає одна з основних функцій податків – регулююча. За своєю економічною природою податки характеризуються з таких позицій, як:

- державний інструмент розподілу та перерозподілу доходів і фінансових ресурсів [1];
- економічний інструмент, що реалізовується на умовах обов'язковості та примусу і метою використання якого є фінансове забезпечення реалізації державою її функцій [2, с. 29–30];
- невід'ємний монопольний елемент функціонування держави, природа якого пояснюється філософією економічних процесів фінансово-соціально-економічного спрямування на умовах правового обґрунтування та з урахування поведінково-психологічної взаємодії з платниками [3, с. 194].

Враховуючи наведені спекти, можна припустити, що і податкове регулювання також базується на умовах філософського економічного підходу до пояснення його економічної сутності. Ціллю його провадження є висхідний соціально-економічний розвиток, а базисом – правова основа дій. Що ж до останньої компоненти – поведінково-психологічної взаємодії – то саме вона слугує мотиваційним фактором для обмеженого кола платників, на яких податкове регулювання спрямоване.

Наводячи детальну характеристику податкового регулювання крізь призму його інструментів, Л. Барабаш зауважує: «Регулюючи обсяги податкових надходжень бюджетів різного рівня, пристосовуючи форми оподаткування до фінансово-економічної ситуації, вибудовуючи систему податкових ставок і тарифів, задіюючи пільги у вигляді звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва або виробників, визначених територій чи певних груп населення відбувається стимулювання чи дестимулювання підприємницької активності, формується сприятливе підґрунтя інвестиційної привабливості, вибудовується кон'юнктура внутрішнього та зовнішнього ринків, а також забезпечуються умови для розвитку пріоритетних галузей економіки та закладаються засади для реалізації збалансованої соціальної політики».

На безпосередньому розумінні податкового регулювання як базового інструменту досягнення державою своїх соціальних і економічних цілей за рахунок наповнення бюджету податковими надходженнями у достатній кількості наголошує і Нікітішин А., вказуючи при цьому на сегментну деталізацію його спрямованості на конкретну сферу діяльності чи галузь [5, с. 219].

Підсумовуючи висвітлені погляди, слід зауважити: податкове регулювання в сучасних умовах є дієвим багатограним інструментом впливу держави на соціально-економічні процеси, поведінку та запити платників податків з метою виконання властивих державі функцій і досягнення очікуваних ефектів у визначених сферах життя і галузях національного господарства заради формування єдиної траєкторії росту національного добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубовик О.Ю. Податки та податкова система. Сутність та характеристика податків. URL: <http://surl.li/lcvmb> (дата звернення 12.09.2023)
2. Хлівний В.К., Степура М.М. Суперечлива сутність податків як джерело ризиків бюджетних втрат. *Інвестиції: Практика та досвід*. № 17. 2011. С. 28-32.
3. Барабаш Л.В. Поведінково-психологічні ознаки функціонування податків. *Історія торгівлі, податків та мита*: матеріали XVI Міжнародної наукової конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 194–195.
4. Барабаш Л.В. Особливості податкового регулювання в Україні. *Тренди розвитку менеджменту, фінансів та бізнес-технологій в умовах формування сучасної економіки та суспільства*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2022 року). Київ : Міжнародний європейський університет. 2022. С. 18–20.
5. Нікітішин А.О. Методологічні основи формування та розвитку податкового регулювання. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 1 (24). 2020. С. 215–220. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.24-32>

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН В ПРОЦЕСІ ВІДСТЕЖУВАННЯ ЛАНЦЮГА ПОСТАЧАННЯ
У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

Сільське господарство – одна з найважливіших галузей, яка забезпечує людство продовольством. Однак забезпечення безпеки та якості продукції, а також прозорості в ланцюжку постачання є проблемою для галузі. У цьому контексті технологія відстеження блокчейн може відіграти велику роль у створенні безпечного, ефективного та прозорого ланцюжка поставок у сільському господарстві.

У сучасному світі, коли глобалізація розвивається швидкими темпами, важливо забезпечити безпеку та якість харчових продуктів, які надходять до споживачів. Відстежуваність у сільському господарстві та ланцюзі постачання має стати невід'ємною частиною процесу безпечності харчових продуктів. Давайте розглянемо використання технології блокчейн для відстеження ланцюжка постачання сільськогосподарської продукції та її переваги.

Розглядаючи принцип роботи блокчейну, слід зазначити, що технологія блокчейн є децентралізованою системою, яка дозволяє створювати, зберігати та перевіряти записи транзакцій або подій у ланцюжку блоків. Кожен блок містить криптографічно підписану інформацію про конкретну транзакцію та попередні блоки, утворюючи відповідну послідовність. Цей принцип гарантує, що записи неможливо змінити, що робить блокчейн надійною технологією для відстеження ланцюга поставок сільськогосподарської продукції.

З його допомогою можна точно відстежувати кожен етап виробництва та постачання в сільському господарстві. У кожному блоці міститься інформація про посіви, внесені добрива, умови переробки, транспортування, зберігання та інші деталі, що стосуються конкретного продукту. Це дозволяє контролювати кожен етап виробничого процесу та перевіряти відповідність вимогам безпеки та якості. Так, технологія блокчейн забезпечує «надійну ідентифікацію, реєстрацію та відстеження різних етапів постачання продукції, що дозволяє контролювати якість продукції та виявляти можливі проблеми»[2].

Досить важливою і однією з головних переваг використання технології блокчейн в сільському господарстві є забезпечення безпеки та якості продукції. За допомогою точного відстеження пошкоджені, небезпечні або підроблені продукти можна швидко виявити та виділити. Крім того, блокчейн дозволяє виробникам зберігати дані про умови вирощування, використані добрива та обробку, що сприяє підвищенню якості продукції.

Ланцюжки постачання харчових продуктів є складною та динамічною системою, що включає різноманітні процеси та багато учасників руху харчових продуктів від поля до столу [1]. Тому відстеження продукції відіграє важливу роль у сільському господарстві. Відстежуваність у сільському господарстві – це система ідентифікації та контролю, яка дозволяє відстежувати походження та рух харчових продуктів від початкової стадії виробництва до кінцевого споживача. Вона охоплює всі етапи, включаючи вирощування сільськогосподарських культур, виробництво продукції, транспортування, зберігання та розподіл.

Розрізняють такі методи відстеження:

- маркування та ідентифікація продукту: кожен харчовий продукт повинен мати унікальний ідентифікатор, який дозволяє відстежувати його через ланцюг постачання (штрих-коди, QR-коди або RFID-мітки).
- запис даних: виробники та постачальники повинні вести детальні записи кожного етапу виробництва та руху продукту. Це включає інформацію про вирощування, добрива, препарати, обробку, транспортування та умови зберігання.
- технології відстеження: впровадження сучасних технологій, таких як блокчейн, може значно полегшити процес відстеження. Блокчейн дозволяє створювати незмінні записи кожної транзакції, що забезпечує прозорість і надійність інформації.

Виходячи з вищесказаного, відстежуваність має такі переваги:

- допомагає виявити потенційні проблеми та забруднення в ланцюзі постачання. У разі виникнення проблеми швидка ідентифікація та ізоляція пошкоджених або небезпечних продуктів може запобігти поширенню захворювань або іншим ризикам для споживачів;
- дозволяє виробникам запроваджувати кращі методи виробництва та контролювати якість продукції;
- допомагає виробникам і постачальникам виконувати вимоги стандартів харчової безпеки, встановлених національними та міжнародними організаціями.

Використання технології блокчейн в ланцюжку постачання сільськогосподарської продукції має декілька переваг. По-перше, це забезпечує прозорість і надійність даних, оскільки кожен блок містить інформацію, яка не може бути змінена без консенсусу учасників мережі. По-друге, блокчейн дозволяє ефективно відстежувати походження продукції, що дозволяє уникнути підробок і підвищує довіру споживачів. Як зазначають автори [3], технологія блокчейн «робить ланцюги поставок більш прозорими, демократичними та надійними».

Застосування блокчейну для відстеження ланцюга поставок у сільському господарстві має значний потенціал у забезпеченні прозорості, безпеки та якості продукції. Використання блокчейн-технології для відстеження дозволяє точно простежувати кожен етап виробництва та постачання, запобігаючи появі контрафактної або небезпечної продукції. Крім того, ця технологія сприяє підвищенню довіри споживачів і створює прозорий і ефективний ланцюжок поставок у сільському господарстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ericksen P.J. Conceptualizing food systems for global environmental change research. Glob Environ Change 2008; 18. URL: <https://www.eci.ox.ac.uk/publications/downloads/ericksen07-foodsystems.pdf>
2. Gupta, A., Yadav, S., & Verma, S. (2020). Blockchain Technology for Agriculture and Food Supply Chain: A Systematic Review. ICT Express, 6(3), 2064-2068.
3. Kamilaris, A., Fonts, A., & Prenafeta-Boldú, F. X. (2019). The rise of blockchain technology in agriculture and food supply chains. Trends in Food Science & Technology, 91, 640-652.

УДК 338.45

Тодуров О. В.*магістр (МР-22мг) кафедри маркетингу та торговельного підприємництва УІПА*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Серед економічних завдань, що стоять перед підприємствами на сучасному етапі, пріоритетним є завдання підвищення конкурентоздатності продукції, що випускається. Вирішення зазначеної задачі в забезпечується, насамперед, через активізацію процесів модернізації виробництва. Треба мати на увазі, що йдеться про модернізацію в широкому сенсі слова, що зачіпає не тільки основні фонди та технології виробництва, а й діючі на більшості підприємств механізми управління.

У сучасному менеджменті, як відомо, виділяють чотири основні функції - планування, організація, керівництво та контроль. Всі вони однаково значущі, і лише ефективна реалізація кожної із зазначених функцій забезпечує нормальне функціонування підприємства. Однак, при цьому основною є планування, оскільки саме з цієї функції «відбуваються» всі інші, і саме рішення в області планування становлять основу для рішень, що приймаються в рамках виконання інших функцій менеджменту.

В умовах ринкової економіки стійкість і успіх будь-якого суб'єкта господарювання може забезпечити лише ефективне планування його економічну діяльність. Планування функціонує у таких сферах, як планування діяльності окремої господарської одиниці та планування господарських відносин. Планування, як центральна ланка управління, охоплює систему принципів, методів, форм і прийомів регулювання ринкового механізму в сфері використання обмежених ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта[1].

Функціонування підприємства в умовах високо конкурентної ринкової економіки різко вивиснує значення планової роботи для підприємства та вимоги до складеного плану. Практика казала, що найбільш ефективно працюючу організацію відрізняє високий рівень внутрішнього фірмового планування. Не випадково, ефективне планування розглядається в сучасній економічній діяльності як важливий фактор успіху («добрий початок – половина справи»). Це означає, що для успіху діяльності дуже суттєво правильне планування, попередній прогноз результатів передбачуваних дій, детальне вибудовування послідовності необхідних кроків. Будь-які інвестиції супроводжуються певним ризиком і вимагають достатнього розуміння потенційних короткострокових і довгострокових переваг, рівня фінансування, необхідного для їх досягнення, а також методів управління підприємством.

Підвищення ефективності управління сучасними промисловими підприємствами в значній мірі пов'язано з розвитком планування. Безперечно, що будь-яка організація орієнтована на успіх, на стійкі позиції на ринку – ніхто не планує провал. Багато хто просто зазнають невдачі вже на стадії планування.

І хоча навіть найбільш ретельно розроблені плани часто доводиться міняти на ходу, і багато планів «після зустрічі з реальним противником тріщать по швах», процес планування все ж має незаперечні переваги. У ході планування з'являються нові ідеї, перевіряються різні варіанти, оцінюються шанси різних сценаріїв. Якщо планування здійснюється розумно й точно документується, воно може мати певну цінність і надалі: спеціалісти зможуть звертатися до попередніх планів, що б зрозуміти, як той чи інший процес починався, розвивався і призвів до успіху чи невдачі.

Вже давно минули ті часи, коли вважалося, що є один єдино вірний спосіб управління організацією, є один єдиний вільний тип організаційної структури, слідування яким забезпечує ефективну функцію організації. Сьогодні вже очевидно, що для вирішення основного завдання менеджменту кожна організація повинна знайти свої, підходячи способи, методи, механізми, що дають саме їй інструменти керування. Це повністю відноситься і до внутрішнього фірмового планування, для якого не може бути одного «рецепту», що підходить всім організаціям. Тим не менш, концептуальні основи, загальні закономірності та принципи єдині та визначаються особливостями середовища функціонування сучасних підприємств, ринковим характером економіки.

Відповідно до логіки процесу планування постановка мети є вихідним його етапом. Будь-який план має бути складений у відповідності з цілями діяльності. Цей принцип не викликає сумніви, але на нашу думку, вимагає уточнення, бо цілі підприємства можуть бути різними і сформулюватись по-різному.

Мета є системотворчим і визначальним елементом будь-якого механізму управління. Оскільки сучасні підприємства представляють собою багатоцільові системи, то для ефективної реалізації функції планування виникає необхідність виділення однієї цілі, що інтегрує інші цілі (Принцип підпорядкованої мети).

Орієнтація діяльності підприємства на задоволення суспільних потреб висуває до основних у процесі планування принцип результативності, що вимагає розробки такого варіанта виробництва товарів та послуг, котрий забезпечить отримання найбільшого результату.

Оскільки діяльність будь-якого підприємства оцінюється зовнішнім середовищем і спрямована на зовнішнє середовище, тому результати діяльності підприємства існують лише за його межами.

Саме реакція зовнішнього середовища є індикатором того, наскільки результативна діяльність підприємства.

Перефразовуючи висловлювання відомого спеціаліста в галузі сучасного менеджменту П. Друкера, можна сказати, що планування існує для того, щоб підприємство досягло результатів у зовнішньому середовищі; у процесі планування визначається, яких результатів необхідно досягти та які ресурси підприємства слід мобілізувати для досягнення цих результатів; планування потрібне для того, щоб підприємство мало можливість досягати результату у зовнішньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костецька Н. І. Теоретичні основи планування діяльності підприємства / Н. І. Костецька // Сталий розвиток економіки. – 2016. – № 1(30). – С. 91–96.

УДК 321.524

Кононенко-Житнухіна Л. Л.
аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Фінансовий сектор успішно адаптувався до роботи в складних умовах повномасштабної війни. Банки безперервно надають послуги, підтримують роботу мережі, зберігають операційну ефективність, прибутковість та нарощують капітал. Накопичений запас міцності сприяє фінансовій стабільності, посилює стійкість банків до подальших викликів тривалої війни та готує до повноцінного відновлення кредитування [1].

Особливо значних труднощів зазнають аграрії в господарській діяльності, за даними журналу «Земельний вісник України» майже чверть (22%) українських сільськогосподарських земель станом на липень 2022 р. були окуповані росіянами, а після деокупації певних територій виявлено заміновані поля. Окрім цього окупаційні війська регулярно обстрілюють степи у Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській, Миколаївській областях [2]. Саме галузь сільського господарства, яка пошкоджена, в певній мірі зруйнована російськими загарбниками, як ніколи потребує залучення фінансування для відновлення основних та оборотних фондів господарств, складів, логістичних сполучень, портів, підприємств. Нині фінансування сільського господарства можливо забезпечити за рахунок банківських кредитів.

Сьогодні безліч дискусій відбувається в наукових колах під час оцінки процесу кредитування сільськогосподарських підприємств та його впливу на прибутковість, потенціал, перспективи подальшого розвитку галузі. Вагомим надбанням в осмисленні сучасного кредитування аграріїв є дослідження таких відомих вчених: О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, В.І. Міщенко, О.О. Непочатенко, А.В. Сомик, М.Г. Чумаченко та інших науковців.

Приплив коштів бізнесу триває. З огляду на свою ринкову переговорну силу підприємства досягають вищих ставок за своїми вкладками. Підвищення ставок та більші обсяги коштів на рахунках зумовили значне зростання витрат банків на фондування від бізнесу. До мінімальних рівнів скоротилися частки кредитів рефінансування та зовнішніх позик у зобов'язаннях банків. Кредитний портфель бізнесу надалі скорочується. Основна причина – слабкий попит: обсяги нового кредитування не покривають погашення раніше виданих позик. Попри це, банки налаштовані оптимістично та сподіваються на зростання гривневого кредитного портфеля протягом року на близько 10%. Фінансові установи очікують, що такий приріст переважно буде забезпечено кредитуванням у межах державних програм підтримки. Державні програми залишаються основним каналом кредитування аграрного бізнесу. З огляду на це доступ до них банків та підприємств має зберігатися, а банки вчасно отримувати компенсацію процентів [1].

Майже дворічне зменшення активів кредитних спілок у II кварталі 2023 р. призупинилося: вони дещо збільшилися, незважаючи на скорочення кількості установ. Активи повільно зростали у більшості спілок, проте на кінець кварталу вони досягнули лише 60% довоєнного рівня. Обсяги фінансування з боку об'єднаних кредитних спілок збільшилися на 12%, а вплив коштів значно уповільнився. Помірна прибутковість забезпечила зростання обсягу нерозподіленого прибутку. Станом на 1 липня 2023 р. десять спілок порушували норматив достатності капіталу. Це на три установи менше, ніж у I кварталі, але в п'ять разів більше, ніж минулий рік [3].

Табл. 1

Кредити, надані нефінансовим корпораціям України, за видами економічної діяльності, видами валют і строками погашення станом на липень 2023 року, млн грн [4]

Види економічної діяльності	Усього	у тому числі за строками		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
Усього	709 965	371 535	238 597	99 832
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	113 053	53 524	55 803	3 726
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	17 328	10 167	3 518	3 643
Переробна промисловість	110 296	57 030	41 085	12 181
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	67 122	20 630	23 011	23 481
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	301	70	222	8
Будівництво	19 856	10 539	5 260	4 058
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	268 217	192 564	62 248	13 405
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	23 724	4 214	16 449	3 061
Тимчасове розміщування й організація харчування	4 211	262	580	3 369
Інформація та телекомунікації	5 451	1 996	3 070	385
Фінансова та страхова діяльність	2 012	112	944	956
Операції з нерухомим майном	56 138	11 856	14 625	29 656
Професійна, наукова та технічна діяльність	6 557	708	5 473	377
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	11 740	7 043	3 880	817
Освіта	197	11	185	1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3 605	806	2 090	708
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	84	0	83	0
Надання інших видів послуг	75	4	71	0

Дані табл. 1 свідчать, що галузь сільського господарства України вкотре лідирує в отриманні банківських кредитів, та є найбільш кредитомісткою галуззю вітчизняної економіки, що пов'язано із сезонністю сільськогосподарського виробництва та пошкодженістю інфраструктури внаслідок війни, розв'язаної російською федерацією.

Загалом саме банківське кредитування дуже позитивно впливає на галузь сільського господарства, що сприяє відновленню та розвитку галузі за рахунок вчасного фінансового забезпечення. Платоспроможні банки в I кварталі 2023 року отримали 34 млрд грн чистого прибутку проти 152 млн грн збитку в I кварталі 2022 року. Головні чинники прибутковості сектору – зростання доходів в результаті поступового відновлення банківської діяльності та порівняно несуттєві обсяги доформування резервів. Така ситуація дозволяє банкам повноцінно провадити свою діяльність та отримувати прибутки, в цілому це значно впливає на стабільність економіки країни, що так важливо в період війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4
2. Земельний вісник України. Вип. 6, 2022р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zemvisnuk.com.ua>.
3. Огляд небанківського фінансового сектору за даними Національного банку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nebankivskiy-finsektor-vidnovlyuyetsya-povilno-kreditni-spilki-vpershe-za-dva-roki-narostili-aktivi--oglyad-za-ii-kvartal>
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

УДК 658.01

Хамініч С. Ю.*д.е.н., професор, професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ***Мирошниченко В. В.***здобувач третього науково-освітнього рівня
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах інформатизації суспільства проблематика освіти, економіки, демократизації суспільства виходить на новий рівень. З'являється необхідність у визначенні та обґрунтуванні сучасних підходів та методів до управління цим процесом.

Ця проблематика має особливе значення в нашому сучасному світі, де інформація та знання стали ключовими ресурсами для розвитку суспільства та економіки.

Сучасний світ переживає перехід від індустріального суспільства до інформаційного, де інформація та знання залишаються основним ресурсом. Інформаційне суспільство характеризується високою доступністю інформації, її обробкою та передачею за допомогою сучасних технологій.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує категорію «інформація» наступним чином: відомості про якісь події, чиясь діяльність; повідомлення про щось і т.ін. [1, с.504].

Інформаційне суспільство ґрунтується на тому, як швидко та ефективно інформація розширюється та обробляється. Цей процес здійснюється шляхом впровадження складових технологічного прогресу, ынновацій та нововведень, відкритому доступу до даних, постійної комунікації між людьми. У такому суспільстві знання залишаються найціннішим ресурсом, а економіка знань стає основним двигуном економічного зростання.

Економіка знань - це економічний підхід, в якому знання, інформація та інтелектуальні ресурси визнаються основними факторами виробництва та розвитку. Цей підхід став ключовим у сучасному світі, де інформація і знання стали головними джерелами конкурентних переваг у бізнесі, освіті та науці.

Важливість економіки знань безперечна. І, в першу чергу, економіка знань базується на освіті. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує категорію «освіта» наступним чином: освіта – сукупність знань, здобутих у процесі навчання; рівень, ступінь, піднесення рівня знань; навчання; загальний рівень знань у суспільстві, державі і т. ін.; система навчально-виховних заходів; система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи; письменність, грамотність [1, с. 857].

В законі України «Про освіту» визначається: «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [2].

Економіка знань має безпосередній вплив на різні сфери життя суспільства, а саме:

- економіка (знання стають драйверами інновацій та технологічного розвитку, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності; країни, які інвестують у розвиток економіки знань, зараз мають стабільний економічний ріст);
  - освіта (економіка знань вимагає високорозвиненої системи освіти; висококваліфікована робоча сила є ключовим ресурсом для створення та поширення знань);
  - наука та дослідження (науково - дослідницька робота та інновації є каталізаторами розвитку економіки знань; фінансування наукових досліджень та співпраця між наукою та промисловістю залишаються комерційними аспектами).
- Крім того, економіка знань характеризується декількома ключовими особливостями:
- підвищена важливість інтелектуальної праці (знання, творчість та інновації є центральними факторами для створення вартості; інтелектуальна праця замінює фізичну працю в сфері економіки);
  - інформаційні технології (використання сучасних технологій для збору, обробки та передачі інформації є більшою мірою позитивним фактором для розвитку економіки знань, що включає в себе широкий спектр інструментів – від комп'ютерів до штучного інтелекту);
  - глобалізація (у світі інформаційного суспільства компанії, які працюють в економіці знань, мають можливість працювати на міжнародному ринку та співпрацювати з викладачами з усього світу).

У контексті економіки знань освіта та наукові дослідження визначають ключову роль. Освічені громадяни стають краще підготовленими до ринку праці, а наукові дослідження сприяють інноваціям і розвитку нових технологій. Держави та компанії, які інвестують в освіту та дослідження, зазвичай досягають більшого успіху в економіці [3].

Однак це є і виклики, пов'язані з економічними знаннями. До них ввідносять проблеми конфіденційності даних та приватності, нерівності доступу до інформації та знань, а також збільшення кількості дезінформації.

Економіка знань в контексті інформаційного суспільства є визначальною для нашого майбутнього.

Необхідною умовою побудови ефективного інформаційного суспільства на засадах економіки знань – є зменшення впливу цих викликів.

- в освіті (посилення освіти та розвиток навичок у галузі інформаційної грамотності допоможе людям краще орієнтуватися в інформаційному просторі);
- захист даних, конфіденційність та безпека даних (важливо розробити та застосувати ефективні закони та технологічні рішення для забезпечення конфіденційності та безпеки даних);
- доступ до інформації (нерівний доступ до інформації може призвести до соціальної нерівності, тому важливо забезпечити всім громадянам доступ до освіти та інформації);
- стратегічне управління знаннями (компанії та країні необхідно розвивати стратегії ефективного управління знаннями та інтелектуальним капіталом);
- інновації (підтримка дослідницької роботи та співпраця між секторами допоможе вирішити складні проблеми та забезпечити стійкість економіки знань).

Таким чином, економіка знань є глобальним напрямком розвитку сучасного суспільства. Знання та інформація стали чинниками зростання держави та підвищення конкурентоспроможності компаній і фірм, а також конкурентоспроможності економіки країни в цілому. Щоб досягти успіху в цьому бізнес - середовищі, необхідно інвестувати в освіту, наукові дослідження та технології, що забезпечують доступ до знань для всіх громадян.

Знання та інформація стають ключовими ресурсами, які сприяють економічному розвитку та соціальному прогресу. Проте, щоб відзначити всі її переваги, ми повинні удосконалювати системи освіти, забезпечувати захист даних та сприяти інноваціям. Тільки тоді економічні знання стануть потенційним інструментом для досягнення успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Закон України « Про освіту» – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Захист національної економіки та управління її розвитком : кол. монографія / Н. І. Верхоглядова, І. В. Кононова, О. М. Кубецька та ін.; - Дніпро : ДДУВС , 2023. - 376 с.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ КОМЕРЦІЇ: СУЧАСНІ ТRENДИ

Сучасним вимогам для успішної комерційної діяльності відповідає використання цифрових інструментів, а також інтеграція передових технологій у комерцію всіх підприємств, незалежно від галузі економіки, виду продукції чи послуг, тривалості виробничого процесу, асортименту товарів тощо. Цифровізація міжнародної комерції є однією з ключових трансформаційних сил у сучасному світі бізнесу. Цей процес відкриває безмежні можливості для компаній, які бажають розширити свою глобальну присутність і покращити ефективність своїх бізнес-операцій. Він впливає на різні аспекти міжнародної торгівлі, створюючи нові стратегії та можливості для бізнесу.

Електронна комерція в Європі стрімко набирає обертів, отже зростає її популярність. За даними Trading Platforms, уже на початку 2020 року близько 480,9 мільйонів європейців користувалися онлайн-магазинами, що становило приблизно 64% населення континенту [4]. Однак, враховуючи те, що Європа складається з кількох регіонів, кожен із яких має свою роль у європейській економіці, важко розглядати розвиток галузі онлайн-торгівлі як єдиний процес.

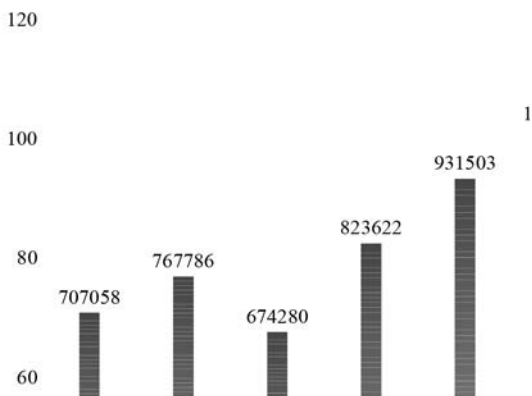

Рисунок 1. Динаміка та прогноз зростання вартості транзакцій, мільярдів доларів США [3]

Згідно зі звітом про електронну комерцію, опублікованим Амстердамським університетом прикладних наук, на 2020 рік Західна Європа відігравала основну роль у загальному європейському обороті, їй належало 64% від загального обсягу. У Південній, Північній, Центральній та Східній Європі частка загальноєвропейського обсягу онлайн-торгівлі становила 16%, 6%, 8% і 6% відповідно [1].

За 2021 рік обсяги онлайн-торгівлі зросли до 823,62 мільярда доларів США, і прогнозується, що до 2023 року вони досягнуть рівня 1014,53 мільярда доларів США (рис. 1) [3].

Згідно із щорічним звітом Global Digital Overview, станом на початок 2023 року інтернетом користувалися 5,16 мільярдів людей, а це приблизно 64% від населення Землі. Станом на початок 2021 року в Україні приблизно 30 мільйонів громадян мали доступ до інтернету, що складає 68% від населення. За статистикою, дев'ять із десяти користувачів інтернету здійснювали покупки онлайн [2].

Дослідивши основні тенденції на міжнародному комерційному ринку, можна виділити такі тенденції розвитку комерції.

1) Одним із ключових трендів цифровізації є розширення глобальних електронних ринків і платформ для торгівлі. Такі платформи, як Amazon, Alibaba, eBay та інші, стали місцем, де компанії можуть легко репрезентувати свої товари та послуги міжнародним споживачам. Це дає підприємствам можливість отримувати доступ до глобальних ринків і залучати клієнтів з усього світу.

2) Другим важливим аспектом є розвиток цифрових платіжних систем і зростання популярності криптовалют. Це сприяє зростанню обсягів міжнародних фінансових транзакцій, зменшенню комісійних витрат та прискоренню процесу розрахунків між компаніями.

3) Ще однією важливою тенденцією є використання штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання (МН). ШІ і МН дають підприємствам змогу аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати попит на ринках, оптимізувати логістичні процеси й навіть персоналізувати пропозиції для клієнтів.

4) Блокчейн-технології стали іншою ключовою складовою цифровізації міжнародної комерції. Вони дають можливість забезпечити високий ступінь довіри в ланцюжку постачання, відстежувати та підтверджувати легітимність товарів і зменшувати ризики шахрайства.

5) Інтернет речей (IoT) також має значущий вплив на міжнародну комерцію. Використання IoT для відстеження стану товарів у реальному часі допомагає підприємствам покращити ефективність логістичних процесів та забезпечити якість доставки.

Цифровізація відкриває нові горизонти для підприємств, даючи їм можливість залучати клієнтів з усього світу, оптимізувати процеси, зменшувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність. Важливо зауважити, що ця трансформація стосується не лише великих корпорацій, але й маленьких підприємств і стартапів, які також можуть знайти своє місце на глобальному ринку завдяки цифровим інструментам.

Зараз саме час для бізнесу адаптуватися до цих трендів, впровадити інновації у свою комерційну діяльність. Цифрова трансформація стала необхідністю, й ті компанії, які візьмуть на себе ініціативу, матимуть економічні переваги на шляху до успіху в міжнародній комерційній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lone S., Harboul N. & Weltevreden J. Amsterdam University of Applied Sciences & Ecommerce Europe (Амстердамський університет прикладних наук та електронної комерції в Європі). URL: <https://ecommerce-europe.eu/wp-content/uploads/2021/09/2021-European-E-commerce-Report-LIGHT-VERSION.pdf>.
2. Simon Kemp. Digital 2023: Global overview report. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
3. Statista Digital Market. The main e-commerce fulfillment challenges. URL: <https://blog.getbyrd.com/en/e-commerce-fulfillment-challenges-end-of-2021>.
4. Trading Platforms. URL: <https://tradingplatforms.com/blog>.

УДК 331.101

Длугоборська Л. В.
викладач кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва

ТИМБІЛДИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Результативність діяльності організації визначається не стільки зусиллям конкретних працівників, скільки результатами командної роботи. Кожен керівник намагається побудувати злагоджену команду, а співробітник воліє працювати у дружньому колективі. Все це можливо реалізувати за допомогою тимбілдингу. Останнім часом все частіше досвідчені керівники прагнуть не просто сформувати колектив, а побудувати команду, яка є чимось більшим, ніж просто група спільно працюючих людей [1].

Тимбілдинг (англ. team – команда, building – будівництво, створення) – це комплекс заходів, призначених для створення командного духу серед співробітників організації, згуртування колективу. Основне завдання – це підвищення працездатності та ефективності персоналу, поліпшення взаємодії між ними, що, в кінцевому підсумку, впливає на підвищення бізнес-показників [2].

Дослідники мотивації праці активно працюють з американською теорією 1980-х років, в основі якої думка про існування 6-ти причин, чому людина ходить на роботу: мета, потенціал, гра, матеріальний тиск, емоційний тиск і почуття інерції. Перші три причини є двигуном прогресу людини, як працівника. Саме вони культивуються корпоративною культурою та командним духом. Сильна команда з розвинутою корпоративною культурою робить на них акцент, щоб приглушити 3 інші (непрямі) мотиви. Тобто, знизити рівень емоційного тиску на співробітника, перемістити акцент з мети «заробити якомога більше» на професійне зростання, не допустити стану інерції і пасивності.

Швидкі економічні зміни ставлять ряд завдань перед організацією пов'язаних з командуванням. Необхідність формування команди може виникати на різних етапах розвитку організації. Найбільш часто виникає запит на формування команд для:

- роботи в часовому обмеженні;
- згуртування топ-менеджерів з метою більш результативної комунікації, посилення креативності та об'єднання зусиль;
- згуртування співробітників усередині підрозділу (відділу) з метою підвищення ефективності управління підлеглими і підвищення працездатності підрозділу;
- згуртування менеджерів середньої ланки з метою прискорення руху інформації, поліпшення психологічного клімату.

Тимбілдинг нерідко асоціюють з корпоративами та іншими спільними заходами, але між ними велика різниця. Тимбілдинг це командування і мета його – не просто подружити між собою працівників, а отримати синергію їх навичок і здібностей для досягнення більш високого результату.

Виділяють такі цілі тимбілдингу:

- формування навичок успішної взаємодії членів колективу в різноманітних ситуаціях;
- формування особистої відповідальності за результат;
- переродження конкуренції між членами колективу у співпрацю;
- підвищення рівня довіри й турботи між членами колективу;
- перенесення концентрації уваги із себе на команду;
- підвищення командного духу через отримання позитивного настрою.

Можна зробити висновок, що тимбілдинг є одним із ефективних методів управління персоналом. Він дозволяє об'єднати кожного окремого працівника в єдину систему – колектив, в наслідок чого підвищується працездатність, вмотивованість та зацікавленість в успішній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Томілін О. О. Сутність адаптації персоналу підприємств агропромислового виробництва в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2018. №14. С. 753–758.
2. Сайт Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

УДК 658.8:331.5

Сокол П. М.*к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Гордійчук С. М.**старший викладач кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ МАРКЕТИНГУ НА РИНКУ ПРАЦІ

Сучасна економіка та технологічні зміни суттєво впливають на те, як ми використовуємо маркетинг у сфері працевлаштування. Маркетинг, як наука і професія, постійно змінюється, адаптується до нових технологій, соціальних тенденцій і економічних реалій. Маркетинг, безумовно, є важливою складовою сучасного бізнесу і його роль на ринку праці зростає з кожним роком. Однак, разом з цим, з'являються нові проблеми та можливості для фахівців з маркетингу.

Однією з найбільших перспектив у маркетингу на ринку праці є цифрова трансформація та технології. Споживачі та компанії все більше розглядають онлайн-платформи як основний канал спілкування та продажу. Це ставить перед маркетинговою компанією вимогу бути в курсі останніх технологічних досягнень та адаптуватися до них. Цифровий маркетинг, включаючи SEO, соціальні медіа та аналітику, стає ключовим інструментом. Інтернет і соціальні медіа стали засобом взаємодії зі знаннями і брендами. Маркетологи повинні бути в курсі останніх цифрових трендів, вміти аналізувати дані та використовувати їх для удосконалення стратегій маркетингу[1].

Кожен клієнт унікальний, і відмінною рисою успішних маркетингових завдань є здатність до персоналізації. Але це створює завдання щодо збору та аналізу великих обсягів даних, які можуть бути складними завданнями. Особистий підхід до споживача стає нормою. Маркетологи повинні вміти збирати та аналізувати дані про споживачів, щоб надавати індивідуалізовані послуги та товари. Однак це ставить питання про етику збору та використання особистих даних. Суспільство стає все більш чутливим до етичних аспектів маркетингу. Надмірна реклама, недостовірна інформація та використання особистих даних можуть вести до негативного сприйняття бренду. Маркетологи повинні розвинути стратегії, які сприяють стійкому розвитку та відповідають етичним стандартам. Споживачі дедалі більше цінують відкритість та бажають підтримувати компанії, які діють відповідально та мають якісний бренд. Маркетологи повинні бути здатні комунікувати ці цінності та створювати відповідні стратегії.

Ринок праці для маркетологів стає все більш насиченим. Це ставить питання про забезпечення постійного розвитку та підвищення кваліфікації для збереження конкурентоспроможності. Ринок праці стає все більш конкурентним, що необхідно для того, щоб компанії виділялися серед інших. Маркетингові стратегії залишаються ключовим інструментом для залучення та утримання талановитих співробітників.

У сучасному світі співробітники найчастіше та більше звертаються до бренд-роботодавця. Імідж компанії та її цінності залишаються більшими факторами при прийнятті рішень про працевлаштування. Маркетинг має стати інструментом для підсилення цього бренду.

Зростаюча глобалізація створює можливості і виклики для маркетологів. Робота з іншими культурами, мовами і ринками вимагає глибокого розуміння та адаптації маркетингових стратегій. Компанії все частіше працюють на міжнародному рівні, і маркетологам потрібно розуміти різницю в культурних особливостях та вимогах різних ринків.

Зміни в маркетинговому ландшафті потребують нових знань та впровадження новацій. Компанії шукають спеціалістів із розумінням аналітики, штучного інтелекту, креативності та здатності розуміти потреби сучасних споживачів. Розвиток освітніх програм і підготовка кадрів є важливою перспективою для ринку праці в галузі маркетингу. Зростання важливості онлайн-платформи, соціальних медіа та аналітики вимагає від маркетологів адаптації до нових технологій та методів. Розуміння цифрового середовища є ключовим для успіху в маркетингу на ринку праці. Сучасні компанії стикаються зі значною різноманітністю кандидатів, які мають різні професійні навички та досвід. Маркетинг повинен допомогти в ідентифікації найкращих кандидатів та вирішенні їх потреб.

Отже, маркетинговий інструмент ринку праці стає все більш важливим для компаній у знаходженні та утриманні талановитих співробітників.

Актуальні проблеми побудови успішного маркетингу вимагають нових стратегій, методів, прийомів та підходів, а перспективи відкривають безліч дій для розвитку. Тільки ті компанії, які адаптуються до змін та інновацій, допоможуть зберегти конкурентну перевагу на ринку [2].

Що ж до перспективи, то маркетинг на ринку праці також відкриває можливості багатьох, а саме:

- розширення ролі маркетингу (маркетинг вже давно не обмежується рекламою і продажами, а стає важливим елементом стратегічного керівництва компанією та впливає на основні аспекти її діяльності);
- маркетингові аналітики та штучний інтелект (зростаюча роль аналітики та штучного інтелекту в маркетингу дозволяє ефективніше аналізувати дані та передбачати тренди);
- спеціалізація (маркетологи можуть вибирати спеціалізації, такі як маркетинг у соціальних медіа, контент-маркетинг, email-маркетинг);
- співпраця та комунікація (маркетологи мають можливість співпрацювати зі спеціальними відділами компаній та іншими організаціями для досягнення загальних цілей);
- персоналізований маркетинг (використання аналітики та штучного інтелекту дозволяє компаніям створювати більш персоналізовані пропозиції для кандидатів та адаптувати свої підходи до конкретних аудиторій);

- зростання важливості контенту (як важливий елемент маркетингу на ринку праці, контент стає цінним інструментом для залучення та утримання кандидатів; блоги, відеоматеріали, вебінари та інші форми контенту можуть бути використані для створення відчуття бренду та комунікації його цінностей);
- соціальна відповідальність (компанії, які активно демонструють свою соціальну відповідальність, здатні залучити більше талановитих кандидатів; маркетинг повинен допомогти підкреслити цей аспект діяльності компанії);
- навчання та розвиток (при просуванні на ринку праці навчання та розвиток залишаються ключовими факторами; маркетинг може бути використаний для створення привабливих пропозицій щодо навчання та кар'єрного росту).

Таким чином, маркетинг на ринку праці – є надзвичайно важливим та динамічним сектором, що постійно змінюється та розвивається. Щоб залишитися конкурентоспроможними, маркетологи повинні постійно навчатися, адаптуватися до змін і розвивати нові стратегії. Правильне використання цифрових технологій, етика та освіта грають важливу роль у забезпеченні успіху. Для досягнення професіоналізму в цій галузі фахівцям необхідно бути готовими до постійного вдосконалення своїх навичок та адаптації до нових тенденцій. Маркетинг шукає спосіб, за допомогою якого бізнеси можуть більш ефективно взаємодіяти зі своїми клієнтами, і він залишається ключовим фактором успіху в сучасному глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хамініч С.Ю., Сокол П.М. Теоретичні аспекти маркетингової діяльності суб'єктів господарювання на засадах впровадження інноваційних технологій // Держава та регіони, Серія : Економіка та підприємництво, Випуск № 3, 2022 р. С.40– 44.
2. Сокол П.М., Хамініч С.Ю. Трансформація механізму маркетингу українських підприємств у сучасному бізнес-середовищі [Текст] Монографія / П.М. Сокол, С.Ю. Хамініч – Дніпро: Вид-во "НоваІдеологія", 2022. – 160 с.

«БІЗНЕС-АНГЕЛЬСЬКЕ» ІНВЕСТУВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ВАРІАНТ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ

Сучасні реалії вимагають від людини постійно бути в курсі : подій, новин, технологій, майбутнього. Якщо ти не використовуєш новітні технології то ти відстаєш від життя. Так само і в економіці .

Сутність розвитку економіки на національному рівні становить стійка та інноваційна діяльність бізнесу. Конкурентні переваги країни створюються за допомогою розвитку саме новаторської системи та модернізації. Вдосконалення сучасних методик, що являється головною ознакою ефективного розвитку бізнесу, є залучення інвесторів. Одним із сучасних способів залучення інвестицій є «бізнес-ангельське» фінансування. В світі розвинених технологій та активних інноваційних структур бізнес-ангел дає значно більші кошти, ніж фонди, адже тут побудова відносин відбувається на довірі, в той час як фонди діють в регламентах, відповідно до меморандумів та надають фінансування тільки у певний момент розвитку компанії. Для успішності стартапа, як мінімум, необхідна наявність оригінальної ідеї з перспективою розвитку, власник цієї геніальної ідеї та інвестори (бізнес-янгели). Саме ангели першими інвестували в гігантів таких як Apple. Так 1977 року в гаражний стартап Стіва Джобса та Стіва Возняка вклав \$250 000 Майк Марккула. Він свого часу розбагатів на опціонах Fairchild Semiconductor та Intel. В Україні бізнес-ангели не дуже популярні, більше працює фондова історія. Та і ангелів серед українців небагато.

Бізнес-ангельське інвестування – процес доволі складний. Кожен учасник повинен опрацювати великий масив інформації, наприклад, інвестор – про потенційно вигідних для вкладення проєктів, підприємець – про можливих інвесторів і їхні умови. Цей вид бізнесу дозволяє досягнути синергетичного ефекту за рахунок створення структур підтримки бізнес-янгелів. Такі об'єднання називаються по-різному (мережі, асоціації, спілки) і поширені в більшості розвинених країн світу. Для такого виду інвестування будуть корисними :досвід управління бізнесом. Ангелу буде складно допомогти компанії без досвіду управління бізнесом чи продуктом. Зокрема, знадобляться знання у напрямках фандрайзингу, маркетингу, управління персоналом, будівництва технологічних рішень та сервісів, масштабування бізнесу тощо. Розуміння ринку та індустрії, де працює компанія, яку ви плануєте підтримати. Фінансова грамотність. Необхідно розумітися на фінансових показниках та бути здатним оцінювати інвестиційні можливості. Мережа контактів. Маючи розвинену мережу контактів у відповідній галузі, ангел здатен допомогти компанії знайти потенційних клієнтів, партнерів та талановитих співробітників. Емпатія та міжособистісні навички. Бізнес-ангел мусить вміти будувати відносини з людьми, бути емпатичним, дослухатися до інших точок зору, підтримувати та навчати засновників. Доволі часто йому доводиться брати на себе роль не лише бізнес-консультанта та інвестора, але й наставника. Той же Марккула був ментором Стіва Джобса.

До основних функцій бізнес –ангелів відноситься: допомога новачкам у відкритті свого власного бізнесу; сприяння реалізації нової бізнес-ідеї, інвестиційного проєкту чи стартапу; вкладення фінансових ресурсів та матеріальна підтримка нещодавно створеного проєкту; передача власного досвіду та знань у відповідній сфері діяльності; на протязі всієї реалізації бізнес-ідеї консультування її розробників у важливих питаннях; виведення новоствореної компанії на світовий рівень.

Досвід європейських країн прогнозує, що організація мереж бізнес-ангелів буде одним із найефективніших рішень проблеми інвестування. За допомогою цих мереж у підприємців буде можливість надати свої проєкти декільком інвесторам, у свою чергу, бізнес-яголам одержати можливість вивчити запропоновані проєкти, зберігаючи анонімність до моменту переговорів з конкретним підприємцем. Мережі бізнес-ангелів широко розповсюджені в США, Великобританії, Франції й Австралії [1, с.159].

На сайті Forbes є список з 30 найкращих стартапів. З першої десятки лише один стартап не залучав зовнішніх інвестицій – MacPaw. З усього списку таких ще кілька проєктів, як-от Readdle та Uklon. Останні з виходом на нові ринки шукають партнерів, які б ці запуски могли профінансувати. Українські стартапи, оцінки яких йдуть за \$1 млрд, усі залучили зовнішні інвестиції. І витратили їх на те, щоб зростати швидше. Чудовий приклад – Grammarly, які більшу частину свого життя розвивалися на «свої», а потім за кілька років залучили \$200+ млн. Ще дві компанії – улюблениці кожного українця – Rozetka та «Нова пошта» – також не обійшлися без зовнішнього капіталу: перша отримала інвестиції від Horizon Capital, друга фінансувалась ЄБРР та через випуск облігацій. Підсумовуючи вищезазначене робимо висновок: інвестор – це не просто гаманець. Це ще одна команда людей, які поруч із вами націлені на успіх. [3].

Значення бізнес-ангелів для розвитку сучасного вітчизняного інвестиційного ринку надзвичайно велике. Окрім надання стартового капіталу, приватні інвестори приносять у компанію найцінніший вклад – професійний та управлінський досвід, необхідні зв'язки та репутаційну підтримку. А крім, безперечно, фінансових ресурсів, саме цього не вистачає багатьом підприємцям на початкових стадіях розвитку. [2, с.37].

Оскільки економіка України зараз перебуває в складному становищі (загалом через війну) залучення бізнес-ангелів до інвестування є дуже доречним. Пошкоджені підприємства, десь зруйнована інфраструктура - все це не повний перелік потреб на які в державі не вистачає коштів. Долучення інвестицій бізнес-ангелів до цих аспектів наразі має нагальне значення. Вкладання інвестицій у відновлення перспективної країни ще й у тяжкий для неї час завжди буде соціально орієнтовним і прибутковим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ульяницька О.В. Особливості фінансування підприємництва бізнес-яголами / О.В. Ульяницька, Т.В. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7 (97). – С. 155–160.
2. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.) – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говєрла», 2016. – 395 с. <https://forbes.ua/innovations/navishcho-investitsii-ta-investori-v-startapi-tri-pragmaticzni-prichini-vid-igorya-pertsii-28022023-12040>

УДК 378.1

Майборода А. В.

*к.е.н., старший викладач кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій
ННІ "Каразінський банківський інститут"
ХНУ ім. В.Н.Каразіна*

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: ЇЇ СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІ SKILLS ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Вища освіта є важливим фактором розвитку суспільства, економіки, культури, науки і технологій. Вона формує інтелектуальний потенціал нації, забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців, сприяє самореалізації особистості і громадянської активності. Окрім цього, вища освіта також є необхідною умовою для конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації і постіндустріальної епохи.

Однак сучасна вища освіта стикається з численними викликами і проблемами, які потребують пошуку нових підходів і реформ.

Серед них можна виділити такі:

- невідповідність якості вищої освіти сучасним вимогам ринку праці і суспільства;
- недостатня фінансова підтримка вищої освіти з боку держави і приватного сектору;
- низький рівень академічної свободи і автономності закладів вищої освіти;
- недостатня міжнародна інтеграція і мобільність студентів і викладачів.

Окрім цього, варто зазначити, що глобалізація і міжнародна інтеграція зумовлюють необхідність враховувати світові стандарти якості, конкурентоспроможності і прозорості вищої освіти, а прогресуюча соціально-економічна криза, яка обмежує фінансові ресурси для розвитку вищої освіти, погіршує доступність і рівномірність освітніх можливостей для різних груп населення, підсилює соціальне незадоволення і протести.

Необхідності значних змін в освітньому процесі сприяє ще й значний технічний прогрес, який вимагає адаптації до швидко змінних умов ринку праці, постійного оновлення знань і навичок, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розуміння сутності сучасної вищої освіти та напрямків розвитку необхідних вмінь та навичок для успішного засвоєння і застосування.

Вища освіта відіграє важливу роль у формуванні кар'єри і успішного життя студентів, але її сутність зазнає змін у зв'язку з розвитком суспільства та технологій. А тому надзвичайно важливо підвищувати рівень та якість освіти для її відповідності вимогам сучасності.

Сутність сучасної вищої освіти можна визначити як комплексний і динамічний процес навчання протягом життя, який спрямований на розвиток ключових компетентностей для успішної професійної, соціальної і культурної адаптації і самореалізації особистості в умовах глобальних викликів.

Сучасна вища освіта виходить за рамки традиційного навчання і покликана формувати широкий спектр навичок і знань. Вона має сприяти розвитку критичного мислення, творчості, а також соціальних та міжкультурних компетенцій. Освіта повинна бути гнучкою та адаптованою до змін у суспільстві та ринку праці.

Враховуючи ці фактори, в процесі навчання у студентів мають розвиватися певні знання та навички, які допоможуть достойному працевлаштуванню та реалізації в професії.

До таких skills можна віднести:

- 1) цифрові навички, оскільки цифрова трансформація перетворила багато галузей, а тому знання про роботу з комп'ютерами, аналіз даних, програмування та інші цифрові навички є надзвичайно важливими.
- 2) комунікативні навички, що пояснюються необхідністю ефективно спілкуватися, як у письмовій, так і у вербальній формі, вони є ключовими навичками для спільної роботи та лідерства;
- 3) аналітичне мислення для здатності аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та розв'язувати складні проблеми;
- 4) навички самоорганізації та управління часом, що сприятиме ефективному плануванню робочого часу та вибору правильних пріоритетів для сприяння досягненню успіхів в будь-якій галузі;
- 5) міжкультурна компетенція особливо актуальна в розрізі зростання міжнародної співпраці та робить розуміння різних культур та мов важливими факторами для глобального працевлаштування.

В даному контексті окремої актуальності набувають навички гнучкості та адаптації, оскільки сучасний ринок праці характеризується швидкими змінами і нестабільністю, а тому спроможність адаптуватися до нових технологій, галузей та ролей стає все важливішою. При цьому, вища освіта повинна надавати студентам здатність навчатися протягом життя та швидко пристосовуватися до нових ситуацій.

Окрім того, вміння мислити по-підприємницьки та брати на себе ініціативу стає важливим елементом успішної кар'єри. Вища освіта може сприяти розвитку таких навичок, як створення бізнес-планів, робота в команді та управління ризиками.

Сучасні компанії все більше звертають увагу на соціальну відповідальність та сталість. Знання про ці аспекти, а також навички працювати в етичних та моральних рамках, можуть зробити студента більш цінним кандидатом на ринку праці.

Все частіше зустрічається таке поняття, як "менторство", а враховуючи те, що всі навчальні заклади мають значну кількість випускників з величезним практичним досвідом, то сприяння встановленню контактів між студентами та вже успішними фахівцями в обраній галузі було б чудовою можливістю для студентів перейняти неоціненний практичний досвід, а "менторство" може допомогти студентам поспілкуватися з вже дійсними підприємцями, поділитися з ними своїми ідеями та реалізувати їх.

Загалом, сучасна вища освіта має бути більш інтегрованою, гнучкою та спрямованою на розвиток різних аспектів особистості студента. Освіта має надавати студентам можливість розвивати навички, які дозволять їм успішно працювати у різних галузях і вирішувати складні завдання у сучасному світі.

Сучасна вища освіта повинна сприяти розвитку не лише фахових знань, а й загальних навичок, які дозволять студентам адаптуватися до змін у світі праці. Освіта має бути гнучкою та орієнтованою на розвиток особистості. Щоб бути конкурентоздатними на ринку праці, студентам важливо активно навчатися і розвивати різні свої навички.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будзяк О. С. Сучасна вища освіта в умовах війни. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 504 с.
2. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
3. Клименко О.Л., Азарова В.О. Формування моделі очікуваного майбутнього під час викладання дисциплін як спосіб розвитку ключових компетентностей студентів. Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: VII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і науковців: тези доповідей, Дніпро, 21 березня 2019 р. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С.115-117.

УДК 65.011.1

Чернега І. І.
д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Зайчук Д. І.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

РЕЛОКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Економіка України, під час повномасштабного вторгнення росії, зазнала великих збитків у сферах свого функціонування. Зокрема, підприємництво зіткнулось з проблемами руйнації, нестачі сировини і робочої сили, зменшення платоспроможності покупців та неможливість продовжувати діяльність через воєнні дії. Тому перезапуск економіки у воєнний час – це одна з найбільш актуальних задач уряду, вирішення яких сприятиме розвитку інших ланок становлення нашої країни.

Метою даної роботи є обґрунтування питання переміщення підприємництва в Україні в умовах воєнного стану та допомоги зі сторони держави і організацій.

Дослідженням релокації в Україні почали займатись нещодавно, але варто виокремити роботи Смочко Н., Лужанської Т.

Через бойові дії, щохвилини кожен український бізнес ризикує втратити своє «життя», робочі місця, капіталовкладення та дохід. Держава не менше за власника зацікавлена у збереженні бізнесу в країні та розвитку підприємств. Саме тому Міністерство економіки України реалізує програму з релокації українських підприємств, які знаходяться у зоні активних бойових дій.

Релокація – це фізичне переміщення працюючого бізнесу з однієї території на іншу. Головним завданням релокації бізнесу є збереження максимальної кількості підприємств, які створюють робочі місця, збереження власних активів та потужностей, відновлення діяльності [1].

До програми релокації може долучитись будь-яке підприємство, яке хоче переміститись у відносно безпечні регіони країни. Держава надає таким підприємствам пакет підтримки, який включає допомогу у виборі нової локації розміщення, допомогу з транспортуванням та перевезенням, сприяння в розселенні працівників, які переїхали разом з підприємством, а також підтримку у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

«Укрзалізниця» та «Укрпошта» безкоштовно перевозить обладнання підприємств, допомагають в оформленні транспортних накладних. У свою чергу, Фонд державного майна України допомагає підприємствам з пошуком складів, приміщень для відкриття виробництва та офісів [2].

Уряд створив ряд інформаційно-організаційних заходів щодо підтримки та забезпечення функціонування релокованого бізнесу в Україні на двох рівнях: центральному та регіональному.

На центральному рівні проведені такі заходи: 1) розроблено інформаційні платформи з допомоги в релокації бізнесу (restartbusiness.in.ua), завданнями яких є гарантування швидкого процесу пошуку місць для відновлення бізнес процесів та налагодження прямих контактів між територіальними громадами і бізнесами, готовими до релокації; 2) уведено в дію безоплатну платформу щодо підтримки релокації бізнесу, яка призначена як для бізнесу, який подав заявки на релокацію, так і для підприємств, які мають наміри допомогти іншим з релокацією.

Заходи, які відповідають регіональному рівню: 1) створено telegram-канал, основною метою якого є здійснення моніторингу потреб релокованого та у процесі переміщення бізнесу (Львівська область); 2) створено чат-бот для комунікації владних регіональних органів і релокованих підприємств (Закарпатська область); 3) створено платформу Save Business Now, предметом функціонування якої є інформаційна підтримка релокованого бізнесу (Івано-Франківська область) [3].

За рік повномасштабної війни в Україні за програмою релокації 800 підприємств перемістилися до безпечніших регіонів. З них понад 600 відновили роботу. Найбільше підприємств релокувались до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей [4].

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частину складають підприємства, що працюють в сфері оптової та роздрібної торгівлі – понад 40% та підприємства в сфері переробної промисловості - 30%. Також серед переміщених компаній майже 7% здійснюють діяльність в сфері інформації та телекомунікації, 6% - професійної, наукової та технічної діяльності, 4% - у сфері будівництва [5].

Для того, щоб взяти участь у програмі релокації потрібно подати заявку на переміщення, вказавши спеціалізацію підприємства, кількість працівників, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, розміщенні співробітників, а також спосіб транспортування.

Необхідні дії для релокації бізнесу:

- оформлення наказу про релокацію;
- проведення інвентаризації перед перевезенням виробничих потужностей на іншу територію;
- оформлення актів приймання-передачі виробничих потужностей при передачі майна для перевезення і отримання їх за місцем релокації;
- укладення договорів оренди приміщень;
- отримання дозвільних документів (ліцензій): для продовження діяльності на іншій території можна буде подати через ЦНАП або «Дію» декларацію про провадження господарської діяльності;
- можливість зміни юридичної адреси після релокації бізнесу (однак це не є обов'язковою вимогою) [6].

Особливість від релокації в Україні в тому, що підприємництво має можливість зберегти свою діяльність, забезпечити податкові надходження в бюджет, розвинути бізнес у менш розвинутих регіонах та зменшити міграцію робочої сили. А основною перевагою цієї програми, на нашу думку, є допомога українській економіці, яка потребує продовження старого та народження нового підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Encyclopedia of Small Business. Relocation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.referenceforbusiness.com/small/Qu-Sm/Relocation.html> (дата звернення: 20.04.2023)
2. Економіка їде на захід: як рятується український бізнес від війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryatuietsya.html (дата звернення: 11.05.2022)
3. Смочко Н., Лужанська Т. Релокація українського бізнесу як інструмент економічної безпеки в умовах військового стану Journal of Scientific Papers «Social Development and Security», Vol. 12, No. 4, – 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/111/Downloads/469-Article%20Text-1404-1-10-20220914.pdf>
4. За рік повномасштабної війни релокувалися 800 компаній – Мінекономіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/03/novyna/ekonomika/rik-povnomasshtabnoyi-vijny-relokuvalysya-800-kompanij-minekonomiky> (дата звернення: 03.03.2023)
5. Релокація: 725 підприємств переїхали в безпечні регіони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/relokatsiia-725-pidpriemstv-pereikhaly-v-bezpechni-rehiony> (дата звернення: 30.08.2023)
6. Як релокувати бізнес на безпечну територію: поради юристів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://novynarnia.com/2022/07/16/yak-relokovaty-biznes-na-bezpechnu-terytoriyu-porady-yurystiv/> (дата звернення 16.07.2023)

УДК 338.24

Чернега І. І.
д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Гангуряну Г.І.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

МИТНИЙ СУПРОВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Роль міжнародного співробітництва недооцінити практично неможливо. Обумовлено це тим, що сьогодні кожна країна є невід'ємною частиною світової спільноти і для її нормального функціонування вкрай важливі торгівельні та економічні відносини. Так, стан значної частини вітчизняних підприємств залежить від імпортування або експортування тих чи інших товарів, обладнання, сировини. Незважаючи на це, кордони між країнами не зникли, а вантажу потрібно проходити митницю і, як показує практика, дана процедура є доволі складною. Більш того, глобалізація світової економіки та постійне змінення законодавчих норм зарубіжних держав та України, потребують від підприємців надзвичайної досвідченості та юридичної грамотності у питаннях роботи з митницею. Але, на жаль, для більшості власників вантажів даний процес породжує значні труднощі, у зв'язку із чим виникає потреба у збереженні стабільного темпу роботи того чи іншого підприємства.

Під митним супроводом вантажів слід розглядати комплекс заходів щодо забезпечення проведення імпорتنих і експортних операцій в строгому узгодженні з законодавством країни [1].

Слід зауважити, що митний супровід можна вважати одним із різновидів сучасного експедирування вантажів. Одночасно із цим між вказаними процедурами існує досить велика різниця. Так, при експедируванні вантажу заходи виконуються в межах однієї країни. Що ж стосується митного супроводу, то він передбачає перетин кордону. Суть супроводу полягає в переміщенні партії від поста відомства на стороні відправника до контрольного пункту в країні одержувача.

З огляду на те, що міжнародні транспортні перевезення супроводжуються значними ризиками, і не будь-яка транспортно-логістична компанія має право виконувати подібні перевезення, здійснити їх може лиш митний брокер. Саме даний фахівець здатен гарантувати державі виконання усіх, передбачених митним законодавством, норм.

Згідно із українським законодавством «митний брокер» трактується як посередницька організація, яка спеціалізується на наданні послуги декларування переміщуваних через кордон України вантажів. За дорученням і за рахунок клієнта митний представник від свого імені здійснює всі необхідні операції, а саме: митне очищення, декларування, сплата податків і зборів на вантаж, який перевозиться. При цьому взаємовідносини з клієнтом оформляються договором на надання митно-брокерського обслуговування. Виконувати функції митного брокера мають право співробітники державної митної служби та Ліцензовані приватні компанії (тобто компанії, що мають ліцензію митного брокера) [2].

Митний представник постійно взаємодіє з державними службовцями, виконує всі їхні вказівки і вимоги. Зокрема, в обов'язки митного брокера входить:

- оформлення та супровід документації, сертифікатів;
- декларування вантажа;
- допомога у проходженні митного пункту, розмитненні;
- розрахунок митного збору;
- консультування спеціалістами;
- допомога у вирішенні проблем, що виникають при проходженні таможні [3].

Узагальнюючи усе сказане вище, можна зробити висновок, що даний фахівець робить все можливе, щоб вантаж клієнта в будь-який час доби швидко проходив декларування та огляд. До того ж доволі часто виникають проблеми в процесі розмитнення, що пов'язані із невірним заповненням сертифікатів та декларацій. Тому в даному випадку допомога експерта у даній сфері дозволяє швидко вирішувати усі складнощі.

Рішення про доцільність застосування супроводження приймається уповноваженою особою є обов'язковим до виконання. Серед достатніх підстав при цьому слід виділити наступні (рис. 1) [3].

1	не були надані гарантії забезпечення зборів та податкових виплат;
2	якщо компанія-перевізник хоча б один раз на протязі року порушила зобов'язання відносно доставки вантажа до пункту відвантаження;
3	товари підпадають під діючі обмеження зі сторони законодавства або ж супровід рекомендований у відповідності до оцінки можливих ризиків
4	якщо вантаж потрапив у країну помилково і необхідно здійснити його повернення;
5	відсутні сертифікати або ліцензії (для відповідних категорій) і т.д.

Рис. 1. Підстави для митного супроводу

Таким чином, узагальнюючи усе сказане вище, можна зробити відповідні висновки. Зокрема, митний супровід вантажа сьогодні – це обов'язкова частина міжнародних вантажних перевезень, що включає переміщення вантажів через кордон держави або держав та оформлення супутньої документації. В той же час юридична частина митного оформлення вантажу представляє достатню складність для більшості підприємців, а тому її доцільно довірити кваліфікованим спеціалістам. Діючи суворо в рамках законодавства, митні брокери на ранньому етапі правильно оцінюють ризики, завдяки чому мінімізують можливі труднощі і витрати при проходженні митниці. Компанія-брокер укладає договір із замовником на супровід вантажів і несе відповідальність за її виконання, позбавляючи тим самим підприємця від невиправданих втрат часу і бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крисоватий А. І., Герчаківський С. Д., Дем'янук О. Б. та ін. Митна справа : підруч. за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ». 2019. 540 с.
3. Митний кодекс України, введений в дію з 1 січня 1992 року Постановою Верховної Ради України від 12 грудня 1991 року № 1970а-ХІІ (із змінами та доповненнями).
4. Біленець Д.А., Возняковська К.А. Статус митних брокерів в українському бізнесі // Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 1.
5. Шутяк Д.С. До питання про зміст та види митних посередницьких послуг // Наукові записки. Серія: Право. 2019. № 6. С. 127-130.

УДК 338.24

Коротєєв М. А.*к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***Зайцев С. В.***здобувач освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності**076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»**Уманський національний університет садівництва*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Зайнятість населення виступає одним з ключових індикаторів, рівень якого характеризує розвиток не тільки окремих територій, а й національної економіки загалом, а також відображає ступінь її соціальної орієнтованості. Характерною особливістю сільської місцевості України є домінування аграрної сфери зайнятості. Серед стратегічних напрямів створення нових робочих місць, формування альтернатив домінуючій аграрній сфері та забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення провідне місце належить диверсифікації економічної діяльності на селі [1]. Вона передбачає освоєння виробництва нових або розширення номенклатури та асортименту традиційних видів продукції, що дозволяє більш повно реалізувати наявний природний, біологічний, ресурсний, трудовий, виробничий потенціал і сприяє зміцненню фінансово-економічної та екологічної безпеки, підвищує конкурентоспроможність і ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Диверсифікація економіки сільських територій може відбуватися як шляхом диверсифікації аграрного сектору економіки, так і шляхом розвитку у сільській місцевості не аграрних видів діяльності.

Диверсифікація в аграрному секторі економіки передбачає раціональне поєднання рослинницьких і тваринницьких галузей, відродження традиційних для України галузей буряківництва, овочівництва, садівництва, скотарства, свинарства, вівчарства. Природно, цей процес можливий і доцільний лише за умови забезпечення високої ефективності й конкурентоспроможності даних галузей, що передбачає використання інноваційних, інтенсивних технологій з високим рівнем механізації виробничих процесів і продуктивністю праці. Тому природно, розвиток великотварного виробництва в сільськогосподарських підприємствах не варто розглядати як панацею, оскільки потреба в робочій силі якщо і зростає, то не в тих масштабах, що гарантуватимуть повну зайнятість на селі.

Не слід забувати про те, що на сьогодні значну частину сільськогосподарської продукції постачає неформальний сектор економіки. В особистих селянських господарствах України виробляється понад 90% картоплі, 80% овочів, плодів і ягід, понад 70% молока, майже 40% м'яса і яєць [2]. Таку неформальну зайнятість слід розглядати не тільки як певний соціальний амортизатор, але і свого роду бізнес-інкубатор. При створенні певних умов для легалізації та підтримки особистих селянських господарств, забезпечення їх доступу до інвестиційних і кредитних ресурсів, розвитку інфраструктури із заготівлі і збуту продукції ці суб'єкти можуть стати основою розвитку сільських територій. Природно, що дрібні товаровиробники не зможуть витримати конкуренцію з великими підприємствами в традиційних галузях сільського господарства. Тому, можливим шляхом розвитку особистих селянських господарств може стати орієнтація на виробництво продукції з високим рівнем трудомісткості, екологічно чистої органічної продукції, «нішове» сільське господарство, виробництво нетрадиційних видів сільськогосподарської продукції.

У сучасних умовах особливо гостро стоїть питання про необхідність зміни сировинного характеру аграрного сектора економіки України, і орієнтації його на збільшення виробництва продукції промислової переробки [3]. Це дозволить не тільки отримати більшу додану вартість, але забезпечить створення додаткових робочих місць, сприятиме зростанню доходів населення, наповненню бюджетів всіх рівнів. У зв'язку з цим, важливим напрямом диверсифікації є організація і розвиток у сільській місцевості діяльності з заготівлі, зберігання, реалізації та переробки сільськогосподарської продукції (виробництво борошна, круп, хлібобулочних виробів, олії, консервованих овочів, фруктів, соків, концентратів, м'ясо-молочних виробів та ін.), обслуговуючих і агросервісних підприємств.

Разом з тим, стратегічним напрямом диверсифікації та забезпечення продуктивної зайнятості має стати розвиток у сільській місцевості України несільськогосподарських видів діяльності. Це дозволить мінімізувати ризики від несприятливих явищ агротехнічного та погодно-кліматичного характеру, непередбачених змін кон'юнктури ринку і знизити залежність економіки сільських територій від результатів аграрного виробництва. Численні дослідження і досвід країн з розвинутою економікою свідчать про позитивну залежність між ефективною несільськогосподарською зайнятістю та ростом доходів сільських сімей, кращою диверсифікацією джерел доходів, високою продуктивністю праці [4, 5, 6]. Серед несільськогосподарських видів діяльності пріоритетними слід вважати розміщення в сільській місцевості промислових підприємств з виробництва будівельних матеріалів, меблів, тари і упаковки, біопалива, розвиток відповідної виробничої і комерційної інфраструктури. Вагомим стимулом для розвитку несільськогосподарської зайнятості є необхідність кардинального поліпшення умов проживання на селі, створення сучасної соціальної інфраструктури сільських територій (освіти, медицини, зв'язку, торгівлі, комунальних послуг, транспортного сполучення тощо). Великі перспективи має розвиток на селі малого та середнього бізнесу у сфері зеленого туризму, створення системи послуг, зокрема спортивно-оздоровчого, готельного, ресторанного бізнесу, місцевих народних промислів.

Визначені напрями сприятимуть продуктивній зайнятості сільського населення, підвищенню рівня його матеріального добробуту та поліпшенню соціальних стандартів життя, а також дозволять забезпечити економічне зростання та підвищити інвестиційну привабливість сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г та ін. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року; за ред Ю.О. Лупенка. К.: ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.
2. Сільське господарство України за 2021 рік Стат. збірник. [Електронний ресурс]. Державна служба статистики України: URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/09/sg_21_pdf.zip
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 3 березня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text>
4. Зінчук Т. О. Теоретично-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду. *Економіка АПК*. 2011. № 1. С. 27–33.
5. Пасхавер Б.Й. Агросфера: тенденції і перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 5-15.
6. Sieczko Anna, Parzonko Anna J. «Creating non-agricultural jobs in rural areas in Poland». *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2015. Вип. 87, Ч. 2: Економіка. С. 140-148.

УДК 330

Верховод І. С.

*доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***ЕКОНОМІЧНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА**

Глобалізація сприяє створенню нової форми соціальної організації мережевих структур, які також призвели до появи глобальних економічних структур. Люди формують економічні структури для задоволення своїх інтересів у глобальному просторі. Інтеграція цих структур у загальну економічну мережу дозволяє їм отримувати однакові можливості та змогу переструктурувати простір, подолавши фізичну відстань. Глобалізація об'єднала в єдиний простір центри економічної, культурної та політичної активності всіх країн, незважаючи на національні форми діяльності та організаційні структури.

За наявності потреби генерації знань та розвитку інформаційних технологій, люди взаємодіють у всесвітньому масштабі, що призводить до формування стійких зв'язків, а також мереж, в межах яких вони функціонують. Економічні структури, як складові мережевого суспільства, базуються на цій новій моделі економіки.

У дослідженні Т. Мелоуна та Р. Лаубахера [1] було продемонстровано, що інформаційна революція відчутно змінила характер підприємницької діяльності. Завдяки тому, що інформація може бути використана майже миттєво та без значних витрат в глобальному масштабі, вартість централізованого прийняття рішень значно зменшилася. Мережева економіка стала провідником постіндустріального суспільства і, в той же час, можна вважати, що вона сприяє каталізатором технологічного розвитку країни.

М. Енрайт у своїй роботі [2] досліджує взаємозв'язок мережевої економіки та регіонального простору. У своїй статті, К. Келлі [3] розглядає неоекономіку як мережеву економіку. У цьому контексті він звертає увагу на наступні аспекти: 1) зміни в технологічній структурі економіки в контексті глобалізації; 2) широке розповсюдження благ і їх швидкий розвиток в економічному житті; 3) все більш глибоку та всеохоплюючу взаємодію складових частин нової економіки, яка виступає мережевою структурою. Вчені О. Комеліна та В. Мироненко [4] вважають, що термін «мережева економіка» використовується для позначення двох взаємопов'язаних, але різних явищ: 1) економіка, де головною сферою взаємодії є глобальна інформаційна мережа - Інтернет та цифрові платформи; 2) економіка, що базується на тривалих та стабільних зв'язках між економічними суб'єктами.

Згідно з дослідженням Т. Артьомової [4], становлення інформаційного суспільства, яке базується на мережевій економіці, призвело до глобальної модифікації системи економічних відносин та законів. Авторка вважає, що до основних законів мережевої економіки відносяться закони комунікації, повноти, експоненційного (нелінійного) економічного зростання, переломних точок у механізмах самоорганізації мережі, зростаючих віддач, зворотного ціноутворення, економічної щедристі, уваги до інфраструктури, економічної відносності, заміщення, турбулентності та благотворної неефективності.

Науковці О. Сохацька та М. Микитюк у роботі [5] зазначають, що мережева національна економіка є рушійною силою соціально-економічного розвитку а також виступає інструментом у забезпеченні національної безпеки в умовах глобалізму. Основою мережевої економіки є мережеві організації, за допомогою яких організовується комунікативний та робочий простір в мережі Інтернет.

Нові економічні умови зумовили небачену концентрацію капіталу та взаємодію управлінських ресурсів, що привело до децентралізації мережевої робочої сили. Умови глобалізації перетворили транснаціональні структури, і як наслідок з'явилися нові економічні структури та нові форми їх взаємодії. Зокрема, це пов'язано з розвитком сфери послуг, яка стала окремою мережею, орієнтованою на задоволення потреб громадян завдяки промисловому та виробничому секторам.

Отже, глобальна економіка є важливим фактором виникнення економічних структур і сприяє організації фінансових потоків та експортній політиці. Це в свою чергу стимулює формування мереж між людьми та державами з різним рівнем зв'язків. Варто зазначити, що глобальна економіка об'єктивно характеризується сукупністю зв'язків, які формуються під час взаємодії суб'єктів економічної діяльності, таких як транснаціональні фірми, корпорації та інші структури. Таким чином, глобалізація сприяє виникненню нової форми діяльності в глобальному просторі, а саме мережевої діяльності.

Однак, виникає нове питання: наскільки геополітичне і соціокультурне середовище підготовлене і готове до впровадження мережевої діяльності, яку використовують відповідні економічні структури? Важливим ризиком для економічних структур, які є основою мережевої взаємодії в умовах глобалізації, є «відтік інтелектуальних ресурсів з певного регіону». Це може мати як фізичний аспект (міграція та переселення спеціалістів), так і віртуальний аспект, де людина чи організація можуть залишатись на території однієї країни, але інтелектуально (і фінансово) належати до іншої через мережу Інтернет та міжнародний поділ праці. Крім того, великі лізингові корпорації надають висококваліфікованих фахівців у сфері фінансів, програмування, юрисдикції тощо на тривалий період у різні організації по всьому світу.

Умови політики та культури будь-якої країни у мережевому суспільстві залежать від глобальних фінансових ринків, міжнародних зв'язків у сферах управління, виробництва та надання послуг. Це робить систему налагодження інвестиційної мережі більш спрощеною: прямі інвестиції та придбання акцій створюють нові умови розвитку та функціонування економіки більшості країн.

Мережева економіка має три основні риси, які стимулюють створення та функціонування економічних структур. Перша з них – інформаційна економіка, яка розглядає процес виробництва знань як фактор, що визначає рівень розвитку та конкурентоспроможність всіх економічних структур. Друга риса – глобальна економіка, що забезпечує процес стратегічної взаємодії між різними економічними структурами (наприклад, фінансовими ринками та структурами міжнародної торгівлі). Третя риса – «нова економіка, пронизана

мережами», що призводить до створення нових форм соціальної організації, таких як мережеві підприємства. Ці мережі утворюються із сегментів різних підприємств, що діють у межах глобального простору, або шляхом об'єднання у мережі великого та середнього бізнесу. Основним принципом формування таких мереж є реалізація спільних бізнес-проектів, які є актуальними для багатьох суб'єктів глобального економічного простору.

Вказані вище форми глобальної економіки спричинюють перетворення структури соціальної організації, що в свою чергу змінює тип соціалізації сучасної людини у нових мережевих формах об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Malone TW, Laubacher RJ. The dawn of the e-lance economy. *Harv Bus Rev.* 1998 Sep-Oct;76(5):144-52, 189.
2. Enright M. J. Regional clusters and multinational enterprises: independence, dependence, or interdependence? *International Studies of Management and Organization.* 2000. Vol. 30. Iss. 2. P. 114–138.
3. Kelly K. *New Rules for the New Economy. Ten Radical Strategies for a Connected World.* New York : Viking, 1998. 179 p.
4. Комеліна О. В., Мироненко В. І. Інформаційно-мережева економіка та стан її розвитку в Україні. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. Вип. 1. С. 106–111.
5. Артёмова Т. І. Ціннісні засади рівноважного економічного розвитку в умовах новітніх глобальних викликів. *Український соціум.* 2021. № 3. С. 88–106.
6. Сохацька О. М., Микитюк М. В. Економічний розвиток країн Європи: екологічний аспект. *Економіка природокористування та охорона навколишнього середовища.* 2016. Вип. III–IV (63–64). С. 221–233.

УДК 336.7УБІР:330.341.1](477)(043.3)

*Лазепка В. І.
к.е.н., директор Фінансової компанії „ТОВ „Веллфін”
Лазепка І. М.
к.е.н., доцент*

УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Зразу ж після розвалу Радянського Союзу багато хто вважав, що Україна стане найуспішнішою серед країн, що утворилися на теренах радянської імперії. Вона – одна з країн з найбільшими запасами корисних копалин, мала розвинуту промисловість, володіє великими площами родючих земель, займає географічно вигідну територію, має сприятливий клімат, розвинуту освіту і науку та працелюбний народ з високою національною культурою.

Але, на жаль, за роки своєї державної незалежності під впливом різних внутрішніх і зовнішніх чинників Україна втратила навіть ті позиції, на яких вона до того перебувала і опинилась за різними міжнародними рейтингами на недостойних для себе місцях. Ще до російсько-української війни наша країна входила до невеличкої групи країн, які не досягли свого обсягу ВВП, який вони мали у 1990 році. А за цей час решта країн світу збільшила цей показник переважно в рази. Рівень життя наших громадян є одним із найнижчих у Європі і не тільки. Природньо, що під час війни становище не покращилось. Це підриває авторитет України серед країн світу та часто викликає зневажливе ставлення інших народів до українців як бідної нації. І лише тепер згуртованість народу і його мужність у боротьбі з російським агресором викликає захоплення та підтримку прогресивного людства.

За становища, в якому Україна опинилась, вона повинна зробити доленосний вибір: або стрімко увійти до кола країн, які є авангардом сучасної людської цивілізації, або опинитися в становищі аутсайдера серед країн світу, приреченого на безнадійне відставання від них і ніяких перспектив на краще не мати. Щоб цього не сталося, Україні потрібна така неординарна стратегія, котра призвела б до швидкого зростання усіх видів нашого потенціалу (передусім оборонного і виробничого) та їх ефективного використання. Її потрібно не тільки розробити, але й цілеспрямовано і швидко з використанням допомоги країн-партнерів реалізувати. Причому ця стратегія повинна передбачати розвиток не наздогін інших країн, а на їх випередження.

Одвічна національна ідея українського народу – мати самостійну і незалежну державу – справдилася, хоча тепер її приходиться захищати у кривавій боротьбі з озвірілим російським агресором.

Після перемоги над ворогом нашому народу слід обрати і реалізувати нову національну ідею. Наші вчені і політики висунули безліч пропозицій щодо національної ідеї. Їх стільки, що тут неможливо їх навіть перерахувати. На наше переконання, національною ідеєю народу України повинно бути її закріплення у відносно короткий період в когорті авангардних країн світу. Якщо така ідея буде реалізована, то, очевидно, будуть реалізовані інші пропозиції щодо української національної ідеї.

Закінчиться війна, з якої наш народ виjde іншим, ніж він був до війни. Війна показала: хто є хто. Патріоти, які згуртувалися для перемоги над ворогом, повинні так же згуртуватися для докорінної модернізації країни. Для цього, на наш погляд, усім патріотам України необхідно відкинути свої амбіції й об'єднатися в єдину Українську конституційну партію. Вона повинна легітимно прийти до влади на всіх її рівнях, щоб захистити положення Конституції України, які чинною владою, як і попередніми, часто не тільки ігноруються, а й грубо порушуються, та мобілізувати суспільство на успішну реалізацію національної ідеї. Світова історія свідчить, що реалізувати таку ідею можливо. Наприклад, Республіка Корея змогла за 10 років за обсягами ВВП увійти в число десяти провідних країн світу. Відомі досягнення так званих „азійських тигрів”, Китаю, Бразилії, Індії та інших. Звичайно, кожна з країн обирала свої шляхи до успіху, але в усіх цих країнах на чільне місце ставився інноваційний шлях розвитку.

Адже у XXI столітті світ розвивається новими шляхами у порівнянні з попередніми століттями. Лідерами стають не тільки і навіть не стільки ті країни, які мають значні природні багатства, а ті, що розробили мудру стратегію розвитку, яка підтримана народом і опирається на його знання, працелюбство і національну самосвідомість. Суперництво між націями і державами відбувається уже не тільки у видобутку корисних копалин, а й у формах інформаційного, ідеологічного, психологічного впливу. Їх успіх залежить від місця держави у світовій економіці, наявності в неї та ефективного використання усіх видів власного потенціалу.

Необхідність інноваційного розвитку в Україні була усвідомлена ще до завоювання нею своєї державної незалежності. Уже в кінці радянського періоду був створений і функціонував Державний інноваційний фонд, відратування в який здійснювали усі підприємства, незалежно від форм власності. Проте відчутної ролі в інноваційному розвитку він не відіграв. У використанні його коштів було досить багато зловживань, тільки у рідких випадках кошти надавалися на реалізацію інноваційних проєктів. Тому з 2002 року суб'єкти господарювання були звільнені від відратувань у цей фонд. Сам фонд був ліквідований, а залишки його коштів були передані новоствореній Державній інноваційній компанії, згодом реорганізованій в Державну інноваційну фінансово-кредитну установу (ДІФКУ), яка стала займатися стягненням з позичальників наданих цим фондом кредитів.

Щоб не опинитися на узбіччі світового прогресу і не потрапити у число країн-аутсайдерів, в кінці 1999 році в Україні був офіційно проголошений курс на реалізацію інноваційної моделі розвитку країни, однак відчутних досягнень в її реалізація так і не було досягнуто.

В реалізації цього курсу важлива роль відводилася Українському банку реконструкції та розвитку (УБРР), який розпочав діяльність у 2004 році. Його засновниками стали ДІФКУ і два її керівники (0,01% статутного капіталу), через яких банк не отримав статус державного. Банк діяв як звичайний комерційний банк і займав останні місця в рейтингу банків. Врешті-решт у 2016 році цей банк викупила китайська компанія і зберегла його

попередню назву, яку він не оправдовує. УБРР залишається малим банком зі 100% китайського капіталу, його діяльність збиткова, а внесок в економіку України чи міждержавні економічні відносини досить мізерний.

Проте досвід інших країн свідчить, що такий банк потрібний і може ефективно функціонувати. Тому вважаємо за доцільне заснувати в нашій країні державний Український банк інноваційного розвитку (УБІР), передавши в його статутний капітал ті 400 млн грн., які визначені на формування статутного капіталу ДІФКУ, а останню ліквідувати, оскільки помітного впливу на реалізацію інноваційної моделі розвитку країни вона не справляє. Основна причина цього – фінансова немічність ДІФКУ та управління нею з боку влади у ручному режимі.

При банку необхідно створити науково-технічну раду, яка буде відбирати для кредитування найефективніші і потрібні країні проєкти. Окрім того, при банку необхідно заснувати комерційну фірму з фахівців різних спеціальностей для пуску в експлуатацію нових виробничих потужностей і навчання місцевих кадрів. Після виходу підприємства на проєктну потужність тимчасовий впроваджувальний колектив передає їх сформованому трудовому колективу, а сам переключається на інший об'єкт. Бажано, щоб автор інновації був засновником чи співзасновником підприємства, яке створюється для тиражування інноваційної продукції, та брав участь в роботі тимчасового впроваджувального колективу. УБІР повинен тісно співробітничати з недержавними пенсійними фондами, лізинговими, венчурними та інвестиційними компаніями тощо.

Для успішної діяльності УБІР важливе значення має забезпечення його необхідними ресурсами для кредитування і фінансування інноваційних проєктів. Ними можуть бути власний капітал банку, вклади і депозити юридичних і фізичних осіб, частина амортизаційних фондів і всі резервні фонди суб'єктів господарювання (на умовах примусової позики), кошти недержавних пенсійних фондів і страхових компаній, міжбанківські кредити, бюджетні асигнування, частина грошової емісії грошей НБУ тощо.

За надані кредити банк стягуватиме позичкові відсотки або отримуватиме дохід від реалізації договору про спільну діяльність.

Оскільки пропонувані основні засади діяльності УБІР суттєво відрізняються від тих, якими регулюється заснування і діяльність комерційних банків, то, на нашу думку, потрібен окремий закон про УБІР.

УДК 004.942:519.216.3

Гуць Є. В.
студент 21м-пг групи факультет «Економіки і підприємництва»
Уманський національний університет садівництва
Науковий керівник **Тупчій О. С.**
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманський національний університет садівництва

ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН АКЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕКУРЕНТНОЇ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ LSTM

Проблеми пов'язані з математичним моделюванням стають надзвичайно актуальними у контексті забезпечення ефективного управління окремими суб'єктами господарювання та економічними спільнотами. Тому рішення, які ми приймаємо сьогодні, повинні базуватися на надійних оцінках щодо можливого розвитку процесів і подій у майбутньому. У період технічного прогресу помітно збільшується вплив великих корпорацій, які займають лідируючі позиції на світовому ринку та генерують мільярдні прибутки. Динаміка цін на акції цих гігантів є об'єктом особливого інтересу для аналізу, оскільки вона зазвичай має нестационарний характер і включає в себе тренд та змінну дисперсію з плином часу.

Сервіс «Yahoo! Finance», базуючись на американському ринку, забезпечує детальну інформацію з питань бізнесу, фінансів і економіки. Він включає в себе дані про котирування та рейтинги цінних паперів, прес-релізи та фінансові звіти компаній [1].

Для аналізу даних великого обсягу часто використовуються методи інтелектуального аналізу даних. Останнім часом широке застосування отримали нейронні мережі, зокрема рекурентні нейронні мережі, які мають зворотні зв'язки і можуть зберігати інформацію в контексті. Ця можливість дозволяє ефективно розв'язувати різноманітні завдання, такі як розпізнавання мовлення, моделювання голосу, переклад, розпізнавання зображень, прогнозування часових рядів тощо.

В даному дослідженні ми спробуємо зробити прогноз закриття торгів акцій компанії Apple. Використовується датасет, який містить дані про торги за останні 5 років.

Ми плануємо створити та навчити рекурентну нейронну мережу LSTM та оцінити її ефективність на прикладі аналізу даних про закриття акцій компаній. Наша мережа буде складатися з 4 шарів (таблиця 1) і використовуватиме оптимізатор Adam та середньоквадратичну помилку як функцію втрат.

Таблиця 1

Структура мережі

Шар (тип)	Вихідний розмір	Кількість параметрів
lstm (LSTM)	(None, 60, 50)	10400
lstm_1 (LSTM)	(None, 50)	20200
dense (Dense)	(None, 25)	1275
dense_1 (Dense)	(None, 1)	26

Датасет, що був вибраний, розділений на дві частини: 80% від нього складає тренувальну вибірку, а інших 20% використовується як валідаційна вибірка. Результати роботи нейронної мережі представлені на рисунку 1. На графіку зображені такі дані: синьою лінією відображена тренувальна вибірка, червоною – валідаційна вибірка, а помаранчевою – спрогнозовані значення.

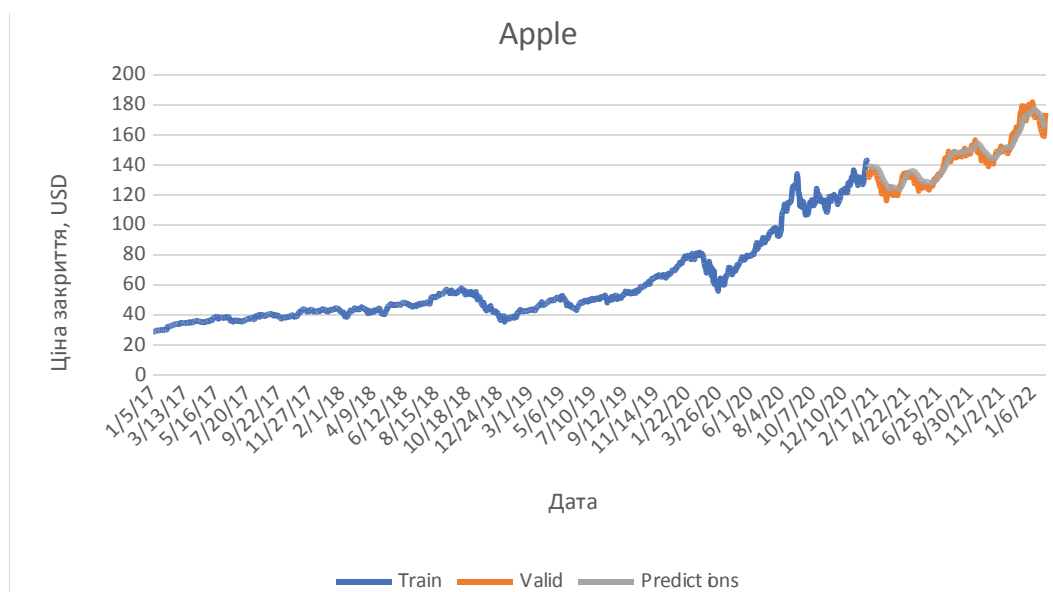

Рис. 1. Результати прогнозування на даних компанії Apple

З графіків видно, що мережа добре справляється із задачею прогнозування даних. Отримані значення, які були прогнозовані, досить близькі до реальних. Проте, для отримання повної оцінки якості моделі та порівняння її з іншими моделями, необхідно розрахувати такі показники, як RMSE (Root Mean Square Error), MAE (Mean Absolute Error), MAPE (Mean Absolute Percentage Error) [3] (таблиця 2).

Таблиця 2

Оцінки якості прогнозу

Оцінка			Точність прогнозу, %
RMSE	MAE	MAPE	
3.916	2.838	3.173	96.827

Отримавши точність на рівні 96.8%, можна зробити висновок, що рекурентні нейронні мережі є ефективним інструментом для прогнозування часових рядів і дозволяють отримувати результати з високою точністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дані акцій компанії Apple на ресурсі Yahoo Finance. URL: <https://finance.yahoo.com/quote/AAPL>.
2. Understanding LSTM Networks URL: <http://colah.github.io/posts/2015-08-Understanding-LSTMs/>.
3. Гуць Є.В. Система підтримки прийняття рішень для прогнозування нелінійних нестационарних процесів у фінансах : магістерська дис. : 122 Комп'ютерні науки / Гуць Євгеній Віталійович. – Київ, 2020. – 118 с.

УДК 330.3

евуцька А. О.*к.е.н., доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва*

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

В системі цінностей сталого розвитку процес переходу від лінійної до циркулярної економіки характеризується конфліктністю, невизначеністю, багатокритеріальністю та зумовленими ними ризиками.

Усвідомлення необхідності переходу від лінійної до циркулярної економіки вже відбулося у більшості країн світу як пріоритет у своєму економічному розвитку. Але питання переходу, на сьогодні, саме як це буде відбуватися є відкритим. На нашу думку, потрібна сильна політична воля та багато роботи з точки зору аналітики, у тому числі і в управлінні ризиками у бізнес сфері [1]. Серед значної кількості ризиків, що найбільш наближені до переходу від лінійної до циркулярної економіки, є господарські (або підприємницькі) ризики – це узагальнювальний термін для групи ризиків, що виникають на різних етапах колообігу капіталу і є властивістю господарській діяльності, що «характеризує ймовірність здобуття бажаного результату; можливість настання несприятливих, небажаних наслідків у процесі вибору альтернативи та її реалізації; імовірність відхилення від обраної мети чи невпевненість у її досягненні» [1]. Підприємницький ризик охарактеризовує специфіку діяльності суб'єкта підприємництва в напрямі «подолання невизначеності ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити вірогідність досягнення бажаного результату, невдачі й відхилення від мети, що містяться у вибраних альтернативах усіх видів підприємницької діяльності» [2]. На нашу думку, господарський (підприємницький) ризик є підтипом економічного ризику, тому фундаментом управління бізнесом, з точки зору науки, є саме ризикологія – наука про економічні ризики.

Ми погоджуємося з тим, що «ризики в будь-якій економічній діяльності підприємств унаслідок дії об'єктивних природних та економічних законів ринкового механізму й конкуренції неминучі» [3]. тому є «вірогідність, що саме обґрунтована якісна оцінка загроз і можливих наслідків ризику, а також ефективне управління ними можуть визначати успішну діяльність» [3] суб'єктів господарювання. Обумовлена та чітко сконструйована поведінка суб'єкта щодо керування ризиком під час переходу від лінійної до циркулярної економіки може стимулювати «прийняття виправданого рішення, незважаючи на те, що інтерес, наміри і націленість у часі провокують у суб'єкта активність і певною мірою авантюризм дії, що може призвести до дестабілізації ситуації» [3]. Таким чином, власники бізнесу під час переходу від лінійної до циркулярної економіки повинні оцінювати, аналізувати та ідентифікувати господарські ризики, а також враховувати і обов'язково відстежувати можливі їхні наслідки.

Питання ризикології саме в економіці бізнесу знайшло відображення в багатьох наукових працях. Однією з них є монографія В. Вітлінського та Г. Великоіваненко, які розглядають ризик як «економічну категорію, що іманентно притаманна діяльності суб'єктів господарювання та пов'язана із сприйняттям і подоланням невизначеності, конфлікту в ситуаціях цілепокладання, оцінювання, управління, неминучого вибору» [4]. На їхню думку ризик, має діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру. У даній монографії детально обґрунтовано концептуальні аспекти ризикології – кількісний і якісний аналіз ризику, основні підходи до моделювання, методи зниження ступеня ризику та управління ризиками у бізнесі [4]. Важливим, з точки зору управління є цитування сутності ризику як «дії суб'єкта на основі усвідомленого прийняття рішення в ситуації невизначеності» [3].

Аналіз публікацій українських вчених з управління ризиками в аграрній сфері показав, що дослідники концентрували увагу на таких питаннях: удосконалення «методичного підходу до моделювання булеану системи управління екологічними ризиками агрохолдингів у системі цінностей сталого розвитку, який базується на застосуванні інструментарію положень теорії множин, і уможлиблює каузально забезпечувати функціональну взаємодію між усіма структурними компонентами системи управління екологічними ризиками» [5]; класифікацію ризиків у сфері сільського господарства об'єднано у 4 групи: ризики виробничого характеру, логістично-збутові ризики, ризики інституціонального характеру та фінансово-економічні. Вчені проаналізували типізацію основних важелів (інструментів) щодо зниження ризику та їх вагомість у провадженні екологізації на рівні держави та бізнесу [6]; розроблення концепції авторської методики якісної оцінки впливу ризиків у сільському господарстві на результати діяльності, що враховує саме вплив найбільших галузевих ризиків – макроекономічних, внутрішньоекономічних, політичних та кримінальних і природних [7].

Керування та коригування ризиками в бізнесі під час переходу від лінійної до циркулярної економіки в системі аспектів сталого розвитку пов'язано із класичним інструментарієм ризик-менеджменту [8] та з концепцією сталого розвитку та з концепцією циркулярної економіки. Враховуючи галузеву специфіку (аграрну сферу в даному випадку) навіть традиційні методичні інструментарії оцінювання ризиків потребують вдосконалення та адаптації. Наприклад, коли оцінюють ризик інвестицій часто використовують точку беззбитковості, що визначає граничний обсяг виробництва, нижче якого проєкт буде не рентабельним. Хоча, аналіз публікацій свідчить про те, що є ціла низка критичних досліджень в аграрному секторі саме методу беззбитковості [9]. Створює загрозу економічній стійкості бізнесу неправильно визначена точка беззбитковості. Тому, пошук нових підходів до визначення і аналізу реальної точки беззбитковості (наповнення його новим економічним змістом) наразі потребує досліджень щодо формування циркулярного аграрного сектору економіки в системі цінностей й сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишнеvsька О. А. Підприємницький ризик в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. Економіка і суспільство. 2016. № 7. С. 232–237. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/39.pdf.
2. Скриньковський Р., Тиркало Ю. Підприємницькі ризики: сутність, види, методи оцінки та шляхи їх зниження. *Traektoriâ Nauki*. 2021. Vol. 7. No. 12. С. 2015–2023. <https://doi.org/10.22178/pos.77-11>.
3. Pavlenchuk N., Horbonos F., Pavlenchuk A., Skrynkovsky R. Paradigm of the functional approach to manifestations of risk in performance of enterprises under market conditions. *Ekonomika APK*. 2020. No. 6. Pp. 98–113. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006098>.
4. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: моногр. Київ: КНЕУ, 2004. 480 с. URL: https://kneu.edu.ua/ua/science_kneu/scientific_schools/mtrve/mtrve_praci/mtrve_prazi/ruzvecontp.
5. Сумець О., Тиркало Ю., Попович Н., Полякова Ю., Крупін В. Моделювання системи управління екологічними ризиками агрохолдингів з урахуванням цінностей сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No. 4. Pp. 244–265. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.04.11>.
6. Burliai, A., Burliai, O., Revutska, A., Smolii, L., & Klymenko, L. (2021). Organizational and economic risks of ecologization of agriculture. *Agricultural and Resource Economics*, 7(1), 96–114. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.06>.
7. Yehorova, O., Dorohan-Pysarenko, L., Chip, L., & Tyutyunnik, M. (2018). Assessment of entrepreneurial risks in agriculture. *Technology Audit and Production Reserves*, 1(4(45)), 4–10. <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.146943>.
8. Kryvovyazyuk, I. (2023). Management of business risks of wholesale companies. *Economic Forum*, 1(2), 81–90. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-2-12>.
9. Моссаковський В. Б., Костякова А. А., Кононенко Т. В. Особливості розрахунку точки беззбитковості в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2009. № 9. С. 73–78.

УДК 331.5 : 330.3 : 339.9

Голбанос С. С.
аспірант кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет
Семикіна А.В.
кандидат економічних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ В КОНТЕКСТІ РУХУ УКРАЇНИ В ЄС

Успішна реалізація людського капіталу потребує розвитку ринків праці і вирішення проблем, пов'язаних з їх функціонуванням, зокрема подолання проблем молодіжного безробіття.

В умовах масштабної війни, розв'язаної РФ проти України, українці не залишають намірів щодо руху країни у напрямі євроінтеграції. Після війни поступове повільне відновлення економіки України вимагатиме максимального використання наявного трудового потенціалу, вирішення проблем безробіття, зокрема молодіжного. В інтересах прискорення євроінтеграції конче необхідним видається вивчення європейської практики щодо розв'язання проблем молодіжної зайнятості, ретельний аналіз досвіду функціонування ринків праці ЄС в контексті створення стимулів та підтримки для працевлаштування молоді.

Огляд сучасних наукових джерел [1; 2] засвідчує, що в умовах сьогодення створення умов для молодіжної зайнятості є стратегічним пріоритетом розвитку країн ЄС, які прагнуть реалізувати економічні та соціальні прогресивні цілі.

Особлива увага урядів країн ЄС до молоді на ринку праці зумовлена її підвищеною вразливістю на ринках праці. Навіть у розвинутих державах рівень безробіття серед молоді в середньому вдвічі переважає загальний рівень. Перехід до трудового життя молоді супроводжується низкою ризиків. Негативний досвід може спричинити девіації й втрати людського капіталу через формування так званого покоління NEET – молоді, яка не працює (not in employment), не навчається (not in education) та не підвищує кваліфікацію (not in training). Цю проблему піднімають міжнародні організації та уряди провідних держав світу. Зазначені ризики та наслідки молодіжного безробіття має усвідомлювати влада України, особливо в час повномасштабної війни, коли прямі людські і міграційні втрати набули загрозливих масштабів. Питання молодіжної зайнятості має стояти на порядку денному політики воєнної економіки та під час розробки стратегій подальшого розвитку в складних геополітичних координатах.

Аналіз засвідчує, що проблематика розвитку ринків праці з урахуванням становлення і розвитку зайнятості молоді в українських наукових джерелах поки розкрита дуже обмежено. В умовах повномасштабної війни підтримка молодіжної зайнятості є дуже складним завданням. Однак слід розуміти масштаб проблеми, визначати заходи оперативного реагування та здійснювати стратегічне планування в проєкції євроінтеграції та повосенної відбудови України. Передусім слід розуміти тенденції молодіжної зайнятості і безробіття в Україні, порівнюючи їх з іншими європейськими державами. У табл. 1 відображено основні показники щодо молодіжної зайнятості, які доводять прогалини статистичного обліку в Україні.

Таблиця 1

Молодіжна зайнятість в Україні та деяких державах ЄС

Показники	Україна	Польща	Угорщина	Словаччина	Румунія	Німеччина	Великобританія
Частка молоді до 15 років у населенні, % (2021)	15,2	15,3	14,6	16,0	15,8	13,9	17,7
Рівень молодіжного безробіття серед чоловіків, 15-24 роки, % (2022)	18,8 (2021)	11,5	12,0	19,8	20,9	5,9	12,8
Рівень молодіжного безробіття серед жінок, 15-24 роки, % (2022)	20,3 (2021)	12,5	15,5	22,7	21,2	6,4	9,2 (2019)
Частка молоді NEET, 15-24 роки, % (2021)	16,5 (2017)	11,2	10,6	11,1	18,0	7,5	10,5
Частка самозайнятої молоді у зайнятих, 20-29 років, чоловіків/жінок, % (2020)	-/-	12,3/-	5,7/-	15,1/-	10,6/-	3,4/2,1	9,9/4,7

Джерело: розроблено авторами на підставі [3]

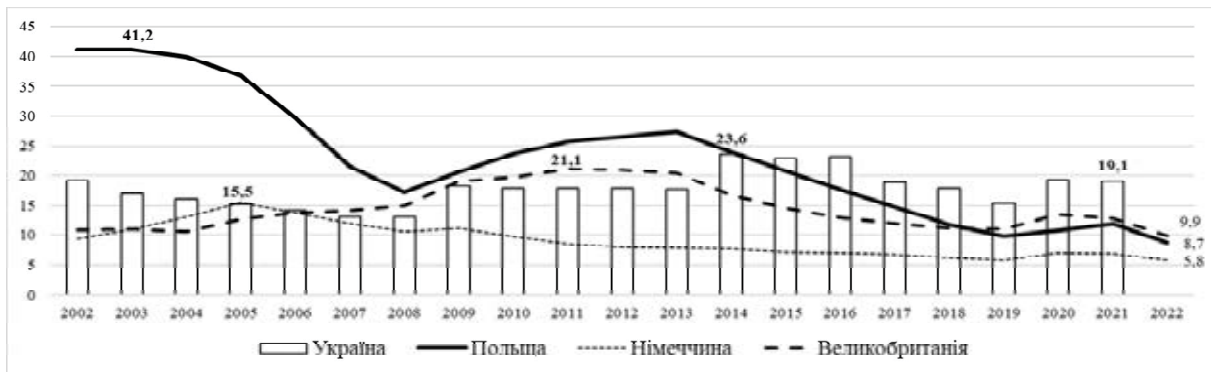

Рис. 1. Молодіжне безробіття в Україні, Польщі, Німеччині та Великобританії, 2002-2022 роки, %
Джерело: розроблено авторами на підставі [3]

Наведений нижче рисунок 1 дозволяє проаналізувати динаміку молодіжного безробіття в Україні та державах, які є основними європейськими партнерами. Особливо актуальним для України є досвід Польщі, яка після євроінтеграції 2004 року змогла значно знизити рівень безробіття серед молоді попри міграційну привабливість та залежність від ринків праці інших держав. Для України рівень безробіття серед молоді залишається високим, що ризикує трансформуватись у покоління NEET. Для української молоді можливості навчання і праці в державах ЄС залишаються привабливими, інтерес до них продовжує зростати і під час повномасштабної війни. Попри феномен високого патріотизму, якщо розриви за показниками рівня та якості життя в Україні й ЄС будуть зростати, а військові загрози залишатимуться високими, можна очікувати, що молодіжне безробіття буде трансформувати високий потенціал міграції в реальні міграційні втрати.

З іншого боку, можливості працевлаштування в ЄС та вищі доходи слід порівнювати з вартістю життя. Для зниження міграційного потенціалу молоді України на вітчизняному ринку праці має реалізуватись така політика зайнятості, яка зможе балансувати між економічними вигодами та можливостями самореалізації за місцем народження.

Вважаємо також, що у площині статистики праці та зайнятості має розпочатись якісний процес уніфікації статистичного обліку соціально-економічних показників щодо молоді, в тому числі зайнятості, з методологією ОЕСР і Євростат. Потрібно уніфікувати віковий підхід – в Україні більшість статистичних даних включають молодь до 35 років, як це визначає законодавство. У той же час ОЕСР та ЄС обмежуються віком до 24 або 29 років. При вдосконаленні статистичного обліку молодіжної зайнятості в Україні необхідно аналізувати рівень самозайнятості й підприємництва серед молоді. Це слугуватиме основою для розуміння включеності молоді в дані процеси, необхідності її підтримки та стимулювання. Окремим завданням, на нашу думку, має стати інституційне забезпечення підтримки молодіжної зайнятості через розвиток громадського сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біль М. М., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Махонюк О. В., Карп'як М. О. Оцінювання впливу міграційної мобільності молоді на людський потенціал Карпатського регіону: наукове видання / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 67 с.
2. Бондаревська К. В. Молодіжна зайнятість: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2(22). С. 24–32.
3. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 25.05.2023).

УДК 331.5 : 330.3 : 339.9

Семикіна М. В.*д.е.н., професор кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет***Сікорака В. І.***аспірант кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ВАЖІЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У ЗМІСТІ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Самою масштабною інновацією у XXI столітті, яка змінила працю і життя мільйонів людей в світі, стала діджиталізація (цифровізація) економіки. Це явище одночасно стало вагомим важелем прискореного розвитку людства, вплинуло на всі сфери життєдіяльності, зумовило інноваційні зміни у змісті та характері праці, цифрові трансформації зайнятості населення. Водночас цей процес несе чимало викликів поряд з позитивними інноваційними змінами праці в бік інтелектуалізації.

Виникає нагальна потреба у наукових дослідженнях наслідків діджиталізації, цифрових детермінант зайнятості населення. Наявні наукові напрацювання поки не дозволяють формувати державну політику щодо підтримки та регулювання процесів діджиталізації у сфері праці з одночасним вирішенням проблем реалізації інтелектуальної складової людського капіталу країни.

Узагальнення наукових джерел дозволяє стверджувати, що діджиталізація (цифровізація) в загальному сенсі є процесом впровадження цифрових технологій у різні сфери суспільного життя, зокрема в економіці, суспільному житті, зайнятості населення.

Інноваційні зміни у сфері праці під впливом діджиталізації зумовлюють збільшення частки розумових функцій під час виконання трудових завдань, прискорення інтелектуалізації праці, комп'ютеризації трудових процесів, ведуть до формування цифрових навичок та компетентностей, появи нових професій, вмирання старих, вже незатребуваних, докорінно змінюють вимоги роботодавців на ринку праці. У ширшому розумінні під впливом діджиталізації виникає цифровізація зайнятості населення, яку ми розуміємо як процес активізації використання цифрових технологій у праці, що веде до поширення нестандартних і дистанційних форм зайнятості, а також виокремлення нового виду цифрової зайнятості, пов'язаної зі сферами цифрової економіки.

З нашої точки зору, цифровізація зайнятості може відрізнятися різними рівнями та характеристиками «охоплення» праці людей. По-перше, слід мати на увазі, що існують традиційні робочі місця, що в силу цифровізації економіки передбачають використання цифрових технологій, але в загальному можуть продовжувати існувати за їхньої відсутності. До другого рівня охоплення цифровізацією відносимо інноваційні робочі місця (модернізовані – автоматизовані, комп'ютеризовані, роботизовані), що передбачають використання цифрових технологій та за їхньої відсутності не можуть продовжувати існувати. До третього рівня – повністю цифрові робочі місця, пов'язані з продукуванням, підтримкою та використанням цифрової продукції. Попри відмінності у ступенях цифровізації варто підкреслити, що вплив цифровізації на зайнятість населення є комплексним і багатоспектним.

До основних наслідків діджиталізації у сфері праці відносимо такі:

- 1) інноваційні зміни у змісті праці та зайнятості, які зумовили виникнення нових форм і видів зайнятості:
  - поширення нестандартних форм зайнятості – неповної, тимчасової (у т.ч. випадкової – «casual work»), дистанційної, вторинної, зайнятості на платформах (коли працівник використовує певні платформи для доступу до організацій й надання послуг – «platform work»), мікропраці («microwork»), онлайн-волонтерства (наприклад, написання матеріалів для Вікіпедії, створення веб-сторінок та програмного забезпечення соціального призначення і т. д.), що для кожної людини створює можливості формування унікального інноваційного «портфеля зайнятості»;
  - виникнення інноваційного виду зайнятості – цифрової (за критерієм сфери) та нових професій з антагонізмом високого професіоналізму (програмісти, системні адміністратори, SEO-спеціалісти, веб-, гейм-дизайнери, розробники цифрових аватарів (у т.ч. двійників), фахівці з інформаційної безпеки, РРС-фахівці, інженери електроніки, фахівці з кібербезпеки та ін.) й аматорства (блогери, мотиватори, коучери та ін.);
  - поширення самозайнятості на засадах фрілансерства, чому сприяє фрагментація цифровізації й можливості виконання вузьких завдань, зокрема у сферах програмування, торгівлі й маркетингової підтримки, креативу й мультимедіа, діловодства й ведення даних, професійних послуг, письменництва й перекладу (підхід до розподілу сфер за методикою ILO-2020, про яку мова буде йти нижче);
  - затребуваність новітніх способів організації праці для цифрової зайнятості – коворкінг-центрів, бізнес-інкубаторів, ІТ-кластерів та ін.;

2) інноваційні зміни у методах залучення персоналу до трудової діяльності через: аутсорсинг, особливо в сфері ІТ, що дозволяє залучати додаткових виконавців завдань та забезпечувати їхню роботу й комунікації через цифрові технології незалежно від місця розташування; аутстафінг, що особливо поширено щодо послуг у сфері ІТ; крауд-технології, що завдяки використанню цифрових технологій дозволяють взаємодіяти з широким колом осіб; спеціальні онлайн-платформи – стартап-, краудфандингові, для фрілансерів та ін.;

3) кількісно-якісні зміни в обсягах та структурі зайнятості, що зумовлюються, передусім, зниженням потреби в працівниках, яких здатні замінити технології автоматизації, комп'ютеризації й роботизації (за оцінками Всесвітнього економічного форуму лише за період 2020-2025 років очікується вивільнення 85 млн працівників внаслідок зміни роботизованими системами, що складає 2,7 % від кількості зайнятих осіб у 2022 році [1]);

4) зміни у вимогах роботодавців до компетентностей зайнятих зі здатністю до неперервного навчання, освоєння новітніх технологій та ризиками цифрової ексклюзії в умовах надшвидких технологічних змін (за оцінками Всесвітнього економічного форуму за період 2020-2025 років очікується поява 97 млн нових робочих місць, що потребують працівників з навичками взаємодії з комп'ютерами й алгоритмами, що складає майже 3 % від кількості зайнятих осіб у 2022 році [4]).

Цифровізацію економіки та зайнятості слід розглядати в якості стратегічного пріоритету повоєнного відновлення України та успішного її руху до ЄС. Основою для даного процесу, на нашу думку, має бути підвищення рівня цифрової грамотності та підтримка цифрової зайнятості населення, особливо молоді. В цьому контексті актуальним є впровадження державної ініціативи «Industry 4.0», для успішної реалізації якої в майбутньому мають створюватись сприятливі передумови щодо наявності: кадрів з достатніми цифровими компетентностями; чіткого організаційно-правового середовища цифрової зайнятості; ефективних заходів підтримки цифрового бізнесу й зайнятості молоді як умов інноваційних змін у праці та зайнятості, успішного руху у напрямі євроінтеграції. Подальше поглиблене вивчення цієї проблеми для України набуває важливого значення за умов потреби у прискоренні руху у напрямі євроінтеграції, забезпечення відновлення економіки і робочих місць по завершенні широкомасштабної війни, розв'язаної РФ проти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Future of Jobs. Report 2020 / World Economic Forum, 2020. 163 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf
2. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Карп'як М. О. Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: електрон. науково-аналітична доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 72 с.

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

UDK 316.752+321.7(43/47)

Iovcheva A. M.*PhD in Political Science, Associate Professor of the History Department
Petro Mohyla Black Sea National University,
Visiting Research Fellow in the field of excellence at University of Graz*

EUROPEAN VALUES IN THE DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS OF SOUTH-EASTERN AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

The qualitative content of democratic transformations is inextricably linked to the value paradigm transmitted by society. Thus, the fundamental basis of any democratisation process is a consistent strategy of the state aimed at implementing new democratic values into the socio-political consciousness of a critical mass of citizens, which will create the basis for a new ideological system of society.

At the same time, the most widespread system of democratic values is the European values model, which is institutionalised in the national legislation of the EU countries through law. It is the support and implementation of European values at the institutional and political level that is the main criterion for a candidate state's accession to the European Union. Therefore, the implementation of European values system that declare respect for human dignity, freedom, equality, the rule of law, and respect for human rights is the goal of any state that sees European integration as the main vector of its foreign policy strategy. These are the majority of South-Eastern and Eastern European countries, including Ukraine, the Republic of Moldova, the Republic of Serbia and others.

The transition from the traditional value paradigm to a liberal democratic social ideology in many of the above-mentioned countries has become an integral part of their democratic transformation after gaining independence. For example, the value transformation that began in Ukrainian society after independence was for a long time determined by the loss of relevance of old value norms and, at the same time, insufficient consolidation of new (democratic) values in the public consciousness. The situation was also complicated by the fact that the political system of the young Ukrainian state was declared to be democratic, but in practice it mostly reflected authoritarian principles of governance. An underdeveloped civil society, a lack of independent media, internal political uncertainty, and the absence of a state strategy to implement the value concept of a pro-European democratic model in Ukrainian society also slowed down the transformation process. However, all the public protests and revolutions (which are a typical form of public opinion expression in Ukraine) and external threats associated with the war in the east of the country in 2014 and the full-scale invasion in 2022 have intensified the process of rethinking the values of freedom, independence, security and the state in Ukrainian society. Today, according to recent opinion polls, Ukrainians overwhelmingly (over 80%) support the EU's basic values and try to implement them in their daily lives. The lack of a coherent state strategy to support the value transformation in society remains a drawback.

The implementation of European democratic values in the Republic of Moldova was in some ways similar to the situation in Ukraine: "facade" democracy with authoritarian instruments of governance, an unformed civil society institution, active propaganda by pro-Russian media, the lack of a formed state policy on the value component, external threats to the country's territorial integrity, etc. All this determined the low level of effectiveness of transformation processes in terms of social norms and values. However, EU programmes and initiatives to support and build democracy, which intensified in the early 2000s for post-Soviet countries, contributed to an increase in support for the national democratic ideology among Moldovan citizens. The Russian-Ukrainian war, which became a factor of destabilisation in the region, also contributed to the intensification of support for European values and norms in Moldovan society. Recent sociological surveys show that Moldovan society (60%) supports the democratic system, human rights and the rule of law.

The situation with value transformations in the Republic of Serbia was somewhat different. During the period of post-socialist transit, the degree of authoritarianism in Serbian society was one of the highest in the world, higher even than before the breakup of Yugoslavia and the civil war. Some researchers attribute this to certain specifics of the Balkan region, as well as unfavourable material and social conditions, low levels of education, etc. In the early 90s, a value vacuum was also created in Serbian society, as the previous socialist value system was destroyed, but a new, liberal democratic one was not formed. As a result, traditional value norms and orientations based on strong religiosity and family ties began to return. Liberal values in Serbia, which had just begun to spread, were weakened for a long period by internal instability and international isolation. Changes began to take place only with the beginning of the new century in 2000. Nevertheless, there was no rapid reorientation of values. It was due to the low efficiency of the economy and the irresponsibility of the political elite. However, over the past 20 years, the situation with regard to the implementation of European values in Serbian society has changed. The country's steadfast European integration aspirations, the organisation of social campaigns to promote democratic values, and external EU support programmes have contributed to an increase in the level of support in Serbian society (about 60%) for basic European norms and values.

The experience of the Republic of Croatia, which has already realised its European integration ambitions and become an EU member state, is also interesting. EU membership itself has become a powerful impetus for a value transit in Croatian society, as the basic European values institutionalised by European law have become the basis for reforming national legislation regulating socio-cultural relations. However, researchers believe that there is currently a certain gap in Croatian society between the values that are declared and those that are transmitted by ordinary citizens in everyday life. This mainly concerns the fundamentals of gender equality (rights of LGBT minorities, equality of men and women in the professional environment, etc.), which is quite typical for transitional processes in traditional societies.

Therefore, the implementation of pro-European democratic values plays a fundamentally important role in the process of democratic transformation in South-Eastern and Eastern Europe. The experience of Ukraine, Moldova, Serbia, and Croatia has shown that the process of value transformation is to some extent typical for post-socialist countries in certain respects. At the same time, it is worth to mention that a number of specific features in each country determine the uniqueness of the transition from a traditional materialistic value base to a liberal democratic one.

REFERENCES

1. Alina Iovcheva. "Implementation of EU Values in Transitional Democracies: Experience of Ukraine and the Republic of Moldova". *Acta de Historia&Politica : Saeculum XXI*. 2023, VolumeVI, pp. 96–107 [in English].
2. Vitalie Ciobanu. "The European Union and Moldova: Between Conditionality and Reciprocity." *International Journal of European Integration*, vol. 38, no. 2, 2016, pp. 163–178 [in English].
3. Марија Брујић. "Европеизација у Србији почетком XXI века. Антрополошка анализа социокултурних промена у периоду евроинтеграција." Београд : Универзитет, Филозофски факултет, Одељење за етнологију и антропологију : Центар за антропологију јавних и практичних политика : Досије студио, 2016 (Београд : Досије студио), 232 [in Serbian].
4. Ivan Rimac. "Vrijednosti u hrvatskom društvu". *Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo*. Zagreb, 2016, pp. 109–136 [in Croatian].

Вуйченко М. А.
д.е.н., доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва
Нянько О. О.
аспірант
Уманський національний університет садівництва

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ефективне управління ринком праці є важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності економіки України. Вітчизняний ринок праці відрізняється від інших особливими ознаками – здатністю до самостійного відтворення та саморегуляції, що виявляється у гнучкій та швидкій реакції ринку на окремі чинники кон'юнктурних коливань в економіці. Але, за сучасних надзвичайно складних умов розробка ефективних методів державного впливу на ринок праці є особливо потрібними. А, отже, обґрунтування напрямків управління ринком праці та окреслення його соціального спрямування має вагомe значення для розвитку національної економіки і є досить актуальним питанням для наукового дослідження

Війна докорінно змінила функціонування практично усіх державних і громадських інститутів. Крім того фактично припинилася діяльність багатьох положень Конституції України. Особливо це стосується реалізації конституційного права на працю як основоположного права людського існування. Зрозуміло, окремим питанням є збереження життя мирного населення зони бойових дій.

З початком активних бойових дій Указом Президента України Володимира Зеленського було запроваджено воєнний стан. В Указі перелічені конституційні права і свободи людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Разом із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2]. Верховною Радою України прийнято Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3]. Під час дії воєнного стану діють 71 обмеження та особливості організації трудових відносин, вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

У період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю, які врегульовані Кодексом законів про працю, і мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану [3]. Зокрема йдеться про зміну істотних умов праці, систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи тощо.

Військовий стан, активні бойові дії впливають на зайнятість в аграрній сфері, яка зазнає трансформації та сегментації відповідно умов війни за віковими, гендерними, кваліфікаційними, професійними та територіально-поселенськими ознаками [4, с. 38-73]. Зайнятість в аграрній сфері, стабільне вироблення продовольства для війська і цивільного населення - обов'язкова умова нашої перемоги.

Особливу увагу управлінці повинні приділити проблемам малого бізнесу, які загострилися через складності в реалізації продукції, утримання персоналу та вимушеної міграції. призвели до зміни структури ринку праці. Через те підприємці найбільше очікують закінчення війни та деокупацію територій.

За оцінкою Міністерства економіки, протягом наступних десяти років Україні доведеться додатково залучити 4,5 мільйона співробітників на ринок праці [5].

Зазначається, що ще до початку повномасштабного вторгнення Україна стикалася з нестачею робочої сили. Проте зараз понад 6 млн українців були змушені виїхати за кордон, і ситуація з робочою силою в країні стала ще більш критичною.

Державні управлінці повинні розуміти, що збільшення рівня зайнятості має стати центральним питанням повоєнної відбудови. Це сприятиме розвитку економіки, підвищить купівельну спроможність населення, буде важливим фактором подолання бідності. Вирішення проблеми дефіциту робочих місць у період війни та післявоєнний період має стати головним питанням соціальної політики, призведе до значних кореляцій управління ринком праці в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>. 72
4. Вуйченко М.А. Сегментація ринку праці в аграрній сфері України: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2011. 470 с.
5. Наступні 10 років Україні доведеться шукати 4,5 млн працівників – Мінекономіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/14/702223/tendentsiyi-ta-perspektyvy>

УДК 338.1

Подлесна В. Г.*д.е.н., доц., провідний науковий співробітник сектору інституційної економіки
відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ЦИКЛІЧНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ГЛОБАЛЬНОГО КАПІТАЛІЗМУ

Суспільний розвиток являє собою циклічний спіралеподібний процес, що формується єдністю різноманіття циклічних соціально-економічних, політичних та воєнно-політичних процесів. На кожному з історичних етапів суспільного розвитку ритм його циклічної динаміки задається певною домінуючою формою соціально-економічних циклів. В умовах торговельного капіталізму домінуючою формою соціально-економічних циклів став довгостроковий цикл цінних коливань; домінуюча форма соціально-економічних циклів в індустріальному суспільстві – промисловий цикл як основа довгострокової економічної кон'юнктури; домінуюча форма соціально-економічних циклів в постіндустріальному суспільстві – довгостроковий соціально-економічний цикл глобального характеру, найбільш актуальною формою якого являється кондратьєвський цикл. В капіталістичній світ-системі циклічні соціально-економічні та політичні трансформації відбуваються в ході розгортання довгострокових глобальних циклів, в першу чергу циклів гегемонії, довгих циклів світової політики, що скоординовані з розгортанням кондратьєвських циклів. Також розгортання системних циклів накопичення капіталу приводить до трансформацій глобального капіталізму.

На підвищувальній хвилі кожного кондратьєвського циклу відбувається широкомасштабне впровадження базисних інновацій, що обумовлює відповідні соціально-економічні та інституційні трансформації та поступове накопичення внутрішніх протиріч капіталістичного відтворення, загострення яких приводить до розгортання глибокої циклічної кризи, що створює умови для переходу до знижувальної хвилі. Також підвищувальна хвиля характеризується активізацією соціальних потрясінь (революції, війни, руйнування держав), які ведуть до глибоких інституційних та політичних трансформацій. Під час знижувальної хвилі кондратьєвського циклу формуються передумови, насамперед науково-технічні, часткового вирішення протиріч капіталістичного відтворення та переходу до чергової підвищувальної хвилі.

В процесі розгортання довгих циклів світової політики провідні держави змінюють одна одну в ролі світового лідера кожні 100-120 років. Кожен довгий цикл світової політики скоординований як у просторі, так і в часі з двома кондратьєвськими циклами, при цьому «обидва процеси проходять в одних і тих же регіонах, ... ритм настання світових воєн, що визначає довгі цикли світової політики, означає також початок і кінець хвиль Кондратьєва» [2].

У моделі довгих циклів «накопичення досвіду», що пояснює процес «піднесення» світової держави, тобто набуття статусу глобального лідера, кожен цикл складається з чотирьох фаз: 1 – «визначення порядку денного», 2 – «побудова коаліцій», 3 – «макрорішення», 4 – «виконання». Фаза «макрорішення» характеризується глобальним протиставленням (глобальна війна), після завершення якого з'являється глобальний лідер, вона триває приблизно 30 років [3]. Перехід від одного довгого циклу світової політики до наступного означає глибокі трансформації світової геополітичної системи внаслідок зміни її лідера або внаслідок змін політико-економічної системи та зовнішньої політики гегемона, якому вдалося зберегти своє домінування в геополітичній системі і в наступному циклі.

І. Валлерстайн здобуттям гегемонії в міждержавній системі вважав ситуацію, «...коли порушується баланс та волю (як мінімум за допомогою використання права «вето») в економічній,

політичній, воєнній, дипломатичній і навіть культурній сфері» [1]; при цьому «гегемонія – явище дуже важливе, повторюване і досить короткочасне». Тобто кожен новий гегемон здійснює трансформаційний вплив на економічну, політичну та культурну сфери суспільного життя акторів міждержавної системи.

В історичній ретроспективі розвитку капіталістичного суспільства функції світового гегемона виконували Об'єднані Провінції (Голландія) у середині XVII століття, Сполучене Королівство (Велика Британія) у середині XIX століття та Сполучені Штати Америки у середині XX століття, гегемонія досягалася кожного разу шляхом тридцятирічної світової війни, а саме: Тридцятилітня війна 1618–1648 рр., у якій інтереси Голландії у рамках світ-економіки здобули перемогу над інтересами Габсбургів; цикл Наполеонівських воєн 1792–1815 рр., у яких Франція була переможена Британією; Євроазіатські війни 1914–1945 років [1].

Циклічний характер глобального політичного процесу детально досліджений Дж. Модельскі, на його думку, у цьому процесі слід виділяти три «ери глобальної системи» (1–євразійський транзит, 2–західноєвропейська ера, 3–постзахідноєвропейська ера) тривалістю 450-500 років кожна, що являють собою фази еволюції глобальної системи: з 930 по 1420 (євразійський транзит) – фаза передумов; з 1420 по 1850 рік (західноєвропейська ера) – формування глобального ядра; з 1850 по 2300 рік (постзахідноєвропейська ера) – формування глобальної організації, після якої, ймовірно, настане фаза консолідації. Кожна п'ятисотлітня ера розвитку глобальної системи – окремих періодів глобальної політики, що складається з чотирьох 120-річних довгих циклів світової політики [4].

У циклічному розвитку капіталістичної світ-системи в періоди довготривалого посилення глобального воєнно-політичного протистояння – тридцятирічних світових воєн, хронологія яких відповідає хронології фаз «макрорішення» довгих циклів світової політики, відбувалися вповільнення та дезорганізація глобалізаційних процесів, тобто гальмування процесів становлення глобальної консолідованої політико-економічної системи; завершення світових воєн започатковувало нову хвилю активізації глобалізаційних процесів.

В умовах сучасної глибокої кризи капіталістичної світ-системи зароджуються елементи майбутньої системної трансформації, передумовами якої є всі ті соціально-економічні, інституційні та політичні трансформації, що відбувалися та нині тривають в межах розгортання глобальних соціально-економічних, політичних та воєнно-політичних циклічних процесів. Сьогодні посилюються передумови того, що така трансформація приведе до побудови глобальної неофеодальної системи, або – гібридної форми суспільства, в якій поєднуються елементи капіталізму, тоталітаризму та феодалізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валлерстайн І. Три окремі випадки гегемонії в історії капіталістичної світ-економіки. Ойкумена. Альманах порівняльних досліджень політичних інститутів, соціально-економічних систем і цивілізацій. 2003. Вип. 1. Харків: Константа. С. 160-169.
2. Модельські Дж., Томпсон У. Хвилі Кондратьєва, розвиток світової економіки та міжнародна політика. Питання економіки. 1992. № 10. С. 49-58.
3. Модельські Дж. Еволюція глобальної політики (I). Поліс. Політичні дослідження. 2005. № 3. С. 62-82.
4. Модельські Дж. Еволюція глобальної політики (II). Поліс. Політичні дослідження. 2005. № 4. С. 124-142.

UDC [378+338.2/338.1]:(323.4+327.2)

Garnyk Liudmyla*PhD in Political Sciences, Postdoctoral Guest Research Fellow Leibniz-Zentrum Moderner Orient***Khusameddin Al-Khalavani***PhD in Political Sciences, Head of NGO "Center of International Relations "Peace and Security"***ELITES, HUMAN CAPITAL AND CORRUPTION: PLACE AND ROLE OF UKRAINE IN LIGHT OF SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATIONS IN THE GLOBAL WORLD**

Today nobody doubts that corruption as inevitable evil has accompanied each society since sunrise of mankind to present days and will continue its existence in forms of societal archetypes transforming into mores in the future. Also, at the same time corruption can be observed as an indicator of long-term and short-term transformations within and beyond different societies, communities and civilizations. Spectrum of attitudes to corruption (or to some of its forms) in chosen society during the fixed temporal period indicates maturity level of social institutes and their sustainability to treats of changes (revolution - involution), in the same time highlighting key factors, socio-economic and historical preconditions that allows us to predict character of its future transformations. These suggestions we have made basing on maetics of Socrates (Canovan, 1992, p. 258) and notion of William Graham Sumner's notion that "... mores (Sitten) are, before any beginning of reflection, the regulators of the political, social and religious behavior of the individual. Conscious reflection is the worst enemy of the mores" (Sumner, 2007, p.60). Among other research instruments that were used we can highlight methodology of geophilosophy (Bazaluk, 2016) and Imaginer as instrument of social anthropology (Durand, 1984), extended interpretation of neo-tribe (Maffesoli, 1996) concerning to contest of postmodern political elites in light of archetypes of social institutes and public administration widely represented in works of Ukrainian School of Archetypes members (URSACH, 2020).

Considering current situation in Ukraine, where NGOs together with other non-governmental actors play more leading roles than legal state, we can use modified archetype theory based on notion about empires and their attempts to renew their power by operating of political myths (Garnyk et al., 2021, 35-37) or by existed in the country corruptive practices. Focusing on working hypothesis that neopatrimonial order is general conceptual frame (Malygina 2010) and in the same time common symbolic border for variative transformations of political continuum within many of nonwestern societies, we can collect and systematize information for further political decisions relevant to post-war renovation and popularization of corruption prevention practices. Anyhow, Ukraine since getting its independence in 1991 can be described as battlefield between old local political-oligarchic clans, usually mentioned by Western media as elites, and aliens (new leaders, foreigners etc.), who are driven by own strategic interests to occupy and setting up control on key leading positions in each segment of societal space (Yaghi & Garnyk, 2017), who often use different corruption schemes to gain their goals. Here we would agree with Ukrainian scholar Oleg Bazaluk, who demonstrated within frameworks of his research work how between 1990 and 2014, as like as many of post-crisis communities, Ukraine has had very high level of tolerance to corruptive practices that were incorporated into societal space and everyday life, that can be considered as kind of long-term Stockholm Syndrome after collapsing of soviet totalitarian empire (Bazaluk, 2016, 46-47).

Focusing on other working hypothesis that neopatrimonial order is general conceptual frame (Malygina, 2010) and in the same time common symbolic border for variative transformations of political systems within nonwestern societies, we can analyze facts and process data to predict further political decisions relevant to implementation of anti-corruption instruments on practice. Among the most common cases of corruption in Ukraine are: (1) protectionism and protection – multilevel system of informal political and administrative relations and services that lead to the rise of the family, compatriot and corporate clans as groups of political, economic, intellectual and power support of their patrons; (2) nepotism – providing support for relatives, friends or associates by appointment them to profitable positions, that usually are accompanied by official patronage; (3) favoritism – providing of benefits and advantages of the high-ranking official patronage; (4) pull or lobbying – practice to use the personal connections and relationships for serving of own selfish interests; (5) clientelism and patronage, solidarity networks, influence peddling – different variations of client-patron relationship; (6) illicit payments – financial and non-financial payments that are made with intention to influence a decision improperly, that includes but is not limited by: payment of direct monetary bribe, submission of political contributions, violation of exchange control regulations, gifts or favors, etc. (Bazaluk, 2016, 37; Katarova, 2018, 177).

Discussing present-day Ukraine, we should also highlight the increasing tendency of nomadism as orientations towards global migration, which aspires to adapt local communities to the commercialized environment of the world market, including the development of extraterritorial forms of social organization (Gellner, 1991). Post-modern nomadic narratives in light of social anthropology (archetype theory) were discussed in works of Michael Maffesoli (Maffesoli, 1996) and by members of Ukrainian School of Archetypes (URSACH, 2020). Classical forms of postmodern social organization in light of neo-tribe archetype are non-governmental entities or different virtual thematic communities, who demonstrate political and institutional flexibility on regional and local (national) levels and due to this can be involved in serving interests of different stakeholders pretending on global hegemony. This aspect puts the issue of national reforms in the field of education, healthcare and support of the socially vulnerable population on the agenda, as well as promoting the implementation of anti-corruption tools to correct the mentality of society in general (Bazaluk, 2016, 200; Dembitskiy, 2022).

Historically, Ukraine as like as each of post-crisis conservative communities after political, societal and economic changes under influence geopolitical reality, should improve democracy-building process but in the same time must to avoid situations when it risks to obtain unspoken status of neo-colony or satellite state that are totally

dependent financially and politically on will of foreign sponsors, represented by postmodern conservative leading communities (i.e. constitutional monarchy or liberal democracy), like it has happened with many of Eastern European and Balkan states after collapse of soviet union(totalitarian empire). Continuing our discussion on the geopolitical role performed by Ukraine, we should remind that now its state policy must pay attention to implementing best European and world practices for reintegration of returning from abroad Ukrainian refugees and to instruments for socio-cultural and socioeconomic integration of migrants in the country. Also, Ukraine should maintain constructive communication with Ukrainian diasporas abroad to prevent future conflicts and civilizational clashes in the newborn postmodern network community, in which our state will be transformed in the nearest future.

REFERENCES

1. Bazaluk, O. *Corruption in Ukraine: Rulers' Mentality and the Destiny of the Nation, Geophilosophy of Ukraine*. Cambridge Scholars Publishing, 2016. ISBN 9781443898140.
2. Canovan, M. *Hannah Arendt: A Reinterpretation of Her Political Thought*. Cambridge University Press, 1992. ISBN 9780521477734.
3. Dembitskyi, S. (2022). *The 15th national survey: Ukraine during the war. Settings regarding cynicism (23-24 July, 2022)*. [In Ukrainian] Ratinggroup.ua. Accessed: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_vo_vremya_voyny_ustanovki_po_cinizmu_23-24_ilyulya_2022.html
4. Durand, G. *Les structures anthropologiques de l'imaginaire: introduction à l'archétypologie générale*. Dunod, 1984. ISBN 9782040156787.
5. Katarova, E. *The social construction of global corruption: from utopia to neoliberalism*. Palgrave Macmillan US, 2018. ISBN 9783319985688.
6. Maffesoli, M. *The time of the tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*. SAGE, 1996. ISBN 080398474X.
7. Sumner, W. G. *Folkways: A Study of Mores, Manners, Customs and Morals*. Cosimo Inc., 2007. ISBN 9781602067585.
8. USARCH (2020). Ukrainian School of Archetypes, January 27, 2020. Accessed: <https://usarch.org/>.
9. Yaghi, M. & Garmyk, L. *Archetypes of economic behaviour and their origins in scientific-philosophic thought of Middle Eastern countries*. Public management. Vol. 3, no. 8 (2017): 178-193.

УДК 330:681.3

Уланчук В. С.*д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування***Жарун О. В.***к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності**Уманський національний університет садівництва***РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

На економічну систему та суспільство має значний вплив інформаційні технології, що стрімко розвиваються, вони динамічно використовуються в управлінні бізнес-процесами на підприємствах. Рівень існуючих інформаційно-комунікаційних технологій та збільшення об'ємів інформації є двома визначальними складовими сучасної економічної системи. Недостатність науково-теоретичного підґрунтя з питань функціонування та розвитку електронно-інформаційної економіки окреслює актуальність проведення дослідження в даному напрямі.

Інформаційна економіка – це реальний тип економіки, де фактори продуктивності і конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів головним чином залежать від їх здатності відтворювати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях економічних процесів. Зазначимо, що інформаційну економіку можна ще визначити як економіку, де інформація є товаром та валютою [3].

Рис. 1. Мета формування інформаційної економіки

До основних ознак, що характеризують інформаційну економіку, відносяться такі як глобальність, висока продуктивність та зміна способу отримання прибутку. Глобальний підхід світової економіки дає можливість економічним суб'єктам господарювання працювати як єдине ціле в реальному часовому просторі у світовому прояві. Грошовий капітал вільно переміщується між всіма країнами, а це дає змогу країнам використовувати цей капітал у реальному часовому просторі. Збільшена продуктивність виникає завдяки залученню всіх видів ресурсів без часово-просторових та територіальних обмежень. Розширення способу отримання прибутку, що переходить від отримання ефекту масштабу на використання швидкості інновацій і здатності залучати й утримувати клієнтів [1].

Таблиця 1

Динаміка інформаційного забезпечення діяльності підприємств України за вітчизняною системою показників розвитку інформаційної економіки [4]

Показник	Одиниці вимірювання	2018р	2019р	2020р	2021р	2022р
Кількість підприємств, які мають доступ до мережі Інтернет	одиниць	43303	43785	-	44508	42785
Частка кількості підприємств, що мають вебсайт	% до загальної кількості	35,6	35,2	-	35,3	-
Частка кількості підприємств, що використовують соціальні медіа	% до загальної кількості	29,7	30,1	-	-	29,1
Частка кількості підприємств, що купують послуги хмарних обчислень	% до загальної кількості	9,8	10,3	-	10,2	9,8
Частка кількості підприємств, що проводили навчання у сфері ІКТ	% до загальної кількості	4,1	4,3	4,4	-	-
Кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю	одиниць	2476	2440	2994	2513	-
Обсяг реалізованої продукції від електронної торгівлі	млрд.грн	228,0	292,7	364,6	435,9	-

Державна служба статистики України щороку здійснює збір, систематизує та оприлюднює на офіційному сайті статистичні дані, які характеризують стан розвитку інформаційної економіки (таблиця 1).

Проаналізувавши показники у таблиці 1, бачимо, що протягом 2018–2022рр. відзначаються несуттєві їх коливання. Так, кількість підприємств, які мають доступ до мережі Інтернет зменшилася з 43 303 у 2018 р. до 42 785 у 2022 р., або на 1,2 %. Частка таких підприємств у загальній кількості становила 88,0 % у 2018 р. з поступовим скороченням до 85,1 % у 2022 р.

Таким чином зазначимо, що коли кількість та якість потоку інформації, змістовне заповнення інформаційного простору є залежним від інституціонального чинника самого суспільства і водночас постає критичним елементом існуючої інфраструктури, направлені дії уряду і держави при розробці інформаційної стратегії мають визначатися фундаментальним напрямом формування інформаційної економіки, втіленням принципів, важелів, культури, структурних складових елементів інноваційного суспільства. Вони потребують ствердження національних орієнтирів, духовних і моральних норм, що сприяли б цементизації креативного амбітного потенціалу українського суспільства навколо даних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажал Ю. Інформаційна економіка URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2430/1/Bazhal_Informatsiyna_ekonomika.pdf. (дата звернення: 20.08.2023).
2. Майкл Спенс. Нова конвергенція. Майбутнє економічного зростання в багатозаровому світі. К.: Темпора, 2017. 352 с.
3. Дворнік М.О. Сутність та проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: https://sre_2013_4_18.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
4. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

УДК 331.5:005.335]:338.245.025.1

Варіс І. О.*к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана***Кравчук О. І.***к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана*

ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Під час війни в Україні ринок праці зазнав великих змін і викликів. Військовий конфлікт суттєво вплинув на економіку та соціальну сферу України, включаючи ринок праці.

Війна суттєво вплинула на економіку країни, зокрема на індустріальний сектор. Багато підприємств, особливо на сході України, були змушені припинити свою діяльність через бойові дії, що призвело до масового звільнення працівників. А це, своєю чергою, спричинило масову внутрішню і зовнішню міграцію населення. Багато населення України, зокрема ті, хто мешкав на територіях з активними бойовими діями, були змушені шукати притулок у безпечних районах України або навіть за її межами. Такі переміщення змінили пропозицію на регіональних ринках праці по всій країні, оскільки значна частина вимушено переміщених осіб була націлена на працевлаштування. Останнє стало складним завданням через конкуренцію на ринку праці та низьку здатність адаптації до нових умов [1]. Поряд з цим, відбулося значне скорочення кількості робочих місць через зниження виробництва, закриття підприємств та загальну економічну нестабільність. Наслідком такого скорочення стало погіршення економічного становища багатьох родин, збільшення безробіття тощо, що суттєво загострило соціальні проблеми під час війни. Зокрема, зазнали значних втрат через зменшення туристичного потоку та загальну невпевненість в країні такі галузі, як готельно-ресторанний бізнес та туризм [1]. Війна в Україні суттєво позначилася на ринку праці, призвела до зменшення виробництва, зростання безробіття та змін в економічній структурі країни. Слід зазначити, що більш детально ризики ринку праці під час війни розглянуті авторами у попередніх працях [2].

Деталізуючи варто відмітити, що війна спричинює значні зміни ринку праці для роботодавців, які зумовлюють численні ризики та виклики. Так, виникнення загальної економічної нестабільності в країні, зниження виробництва і погіршення фінансової ситуації бізнесів, що змусило деяких роботодавців зменшувати обсяги виробництва, скорочувати робочі місця або навіть припиняти діяльність. Створення небезпеки для життя та здоров'я працівників через можливість обстрілів, терористичних актів та інших небезпечних ситуацій, що вимусило роботодавців приділяти особливу увагу забезпеченню безпеки своїх працівників. Втрата досвідчених та кваліфікованих працівників через їх переміщення змушує роботодавців шукати нові кадри та вкладати зусилля у їх навчання та адаптацію. Спостерігається погіршення бізнес-клімату, зокрема, зниження інвестицій та загальної довіри до бізнес-середовища країни, що ускладнило здійснення нових проєктів, розширення бізнесу та партнерство з іншими компаніями. Під час війни та введення воєнного стану умови ділової діяльності та законодавство можуть зазнати змін, що може вплинути на трудове законодавство, оподаткування та інші аспекти діяльності підприємств.

Крім цього, для працівників війна також може стати причиною численних ризиків та викликів на ринку праці, які можуть значно вплинути на їхнє життя та працездатність. Зокрема, найбільшим ризиком для працівників під час війни стали обстріли, терористичні акти та інші небезпечні ситуації, які створювали серйозну загрозу життю та здоров'ю. Варто звернути увагу на втрату робочого місця, оскільки збільшення економічної нестабільності та зниження виробництва може призвести до масових звільнень, тому що роботодавці можуть бути змушені скорочувати робочі місця або закрити підприємства. В умовах війни система соціального захисту може стати недостатньою для забезпечення потреб працівників, які втратили роботу або потерпіли від конфлікту, що може привести до викликів, пов'язаних з доступом до медичної допомоги, житла та інших соціальних послуг. Військові дії призвели до внутрішніх переміщень та вимушеної міграції, що вплинуло на можливості людей знайти нову роботу та адаптуватися до нових умов. Стрес, страх та тривога можуть викликати психологічну травму серед працівників, що впливає на працездатність, відносини на робочому місці та загальну якість життя. Крім цього, в умовах економічної та соціальної нестабільності обмежуються можливості фінансування навчання та подальшого професійного розвитку працівників.

Також слід зазначити, що війна має серйозний вплив не тільки на працівників та роботодавців, а й на економіку та ринок праці країни, що призводить до численних ризиків для держави. Військові витрати значно навантажують державний бюджет, проведення бойових операцій, підтримка армії та медичних служб, а також соціальна підтримка населення в умовах конфлікту вимагають значних фінансових ресурсів. Зменшується привабливість країни для інвесторів через великі ризики та невпевненість, призводить до зниження обсягів прямих іноземних інвестицій та інвестицій в національний бізнес. Зниження виробництва та економічна нестабільність можуть призвести до звільнення працівників, що збільшує безробіття та зменшує податкові надходження. Збільшення соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам, пораненим та сім'ям загиблих, що вимагає значних фінансових витрат. Зниження економічної активності та збільшення цін на товари призводить до падіння реальних доходів населення, що вплине на життєвий рівень громадян. Соціальна незадоволеність через економічні та соціальні труднощі посилює загрози соціальному порядку та громадському невдоволенню.

Отже, роботодавцям важливо добре оцінити всі ризики та можливості під час війни, розробити стратегії адаптації та плани надзвичайних ситуацій для забезпечення найбільшої стійкості свого бізнесу. Очевидно, що працівники під час війни стикаються зі значними ризиками для свого благополуччя, безпеки та кар'єрного розвитку. Тож, організації та державні інституції повинні приділяти особливу увагу заходам соціальної підтримки, захисту прав та інтересів працівників в умовах конфлікту. Держава повинна вживати ефективних заходів для зменшення ризиків та мінімізації негативних ефектів війни на економіку та ринок праці. Це може включати в себе фінансове планування, підтримку соціального захисту населення та роботодавців, стимулювання інвестицій та економічних реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Любомудрова Н., Гойчук В. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. *Economy and society*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>
2. Кравчук О.І., Варіс І.О., Рябокони І.О. Соціальні ризики ринку праці під час війни в Україні. *Інфраструктура ринку праці*. 2022. 68. С.199-207. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure68-35>

УДК 342.114.5:327.39

Слепих К. І.*Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ПРОЦЕСИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Нинішня модель політичної системи України є досить вичерпаною і потребує не лише нагальної модернізації, але й створення ефективної, сучасної європейської політичної системи з сучасною інституційною базою. Тому процес удосконалення політичної системи України необхідно розглядати з точки зору необхідності європеїзації політичної системи України.

Європейські демократичні політичні системи характеризуються прозорими механізмами обрання посадових осіб, відсутністю вертикальних політичних моделей, таких як суперпрезиденти або президенти, існуванням ефективних парламентів (як правило, двопалатних) та відносно широкими повноваженнями місцевих адміністрацій. Іншими словами, принципами функціонування органів державної влади в країнах ЄС є чіткий розподіл повноважень і відсутність єдиного сильного політичного центру.

Основною проблемою в Україні є адміністративна неефективність. Державні інститути продовжують працювати за радянською логікою, а втрата радянських стримувань і противаг призводить до інституційної неефективності в реалізації державної політики. Реформа політичної системи України повинна створити стабільні, збалансовані та ефективні сучасні державні інститути з чіткими мандатами та формалізованими політичними практиками.

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС порушує ще одне серйозне питання. З огляду на культурні, економічні та конструктивні відмінності між українськими регіонами, їх інтеграція в європейський політичний, економічний та культурний простір буде непропорційною.

За цих умов модернізація політичної системи України передбачає:

- проведення адміністративної та регіональної реформ.
- розробка ефективних та прозорих виборчих формул для обрання народних депутатів усіх рівнів.
- створення двопартійного парламенту.- перехід від суперпрезидентської моделі (яка формується з 2010 р. в результаті відновлення інституту патронажного президентства) до змішаної політичної моделі із наявністю трьох впливових політичних центрів – президент, уряд, парламент.

Нестабільність української політичної системи, яка коливається між циклічним зміцненням (Л. Кучма, В. Янукович) і послабленням (В. Ющенко), практично унеможлиблює впровадження стійких політичних практик та інституційних змін. Посилення інституту президентства призводить до послаблення парламенту, який не може впливати на політичний порядок денний, а стає механізмом легітимації рішень президента та уряду, який його підтримує (якщо президент має парламентської підтримки). Такий стан речей є політично неефективним та небезпечним для країни в цілому, оскільки головні зусилля політичних акторів буде направлено на забезпечення перемоги власного кандидата на президентських виборах за будь яку ціну, що здатне призвести до ризиків надзвичайного масштабу.

За цих обставин логічним кроком є перехід до змішаної моделі управління, яка дозволить подолати нинішній глухий кут у грі «переможець отримує все» з нульовою сумою. Мова йде про інституційну можливість президента рекрутувати політичну еліту, зміцнювати власну опорну базу в парламенті та призначати главу уряду. При переході до змішаної форми правління для політичних сил відкриваються нові інституційні перспективи для реалізації власної політики – парламент, уряд, президентство, зважаючи на те, що ці три інститути мають бути рівними за можливістю впливу на поточну політичну ситуацію.

Таким чином, перехід до змішаної форми правління має стати одним із складників політичної модернізації України. Без такого переходу в основу якого мають бути покладені принципи функціонування владних інститутів, складно говорити про успішність запровадження європейських конституційних і політичних стандартів.

У висновках можна зазначити, що проблема наближення України до європейських стандартів потребує запровадження дієвого механізму функціонування державних інститутів. Основою процесу політичної модернізації України має стати адміністративно-територіальна реформа, яка полягає в об'єднанні базових одиниць адміністративно-територіальної системи, розширенні сфери повноважень елементів адміністративної системи України, запровадженні надрегіонального рівня.

Українська політична система є доволі нестабільною, оскільки президентські вибори розглядаються політичними силами як гра з нульовим результатом (в якій переможець президентських перегонів отримує все) через можливість формувати власну президентську вертикаль влади і проводити кооптації політичної еліти. В цьому контексті слід розглянути перехід України до змішаної форми правління із чітко окресленими повноваженнями основних державних інститутів, що зробить успішними євроінтеграційні процеси України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та правотворення: Аналітична доповідь / За заг. ред. к.філос.н. О. А. Фісуна – К.: НІСД, 2007. – 120 с.
2. Двопалатний парламент: світовий досвід та українські реалії: Монографія / за заг. ред. О. А. Фісуна – Харків: Золоті сторінки, 2008. – 200 с.
3. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасної НАН України; Інститут історії України; ІПІЕНД ім. І.Ф.Кураса/ В.М.Литвин – К.: Ніка-Центр, 2008. - 988 с.
4. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до ВРУ – К., 2011. – 416 с.

ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Євроінтеграція нашої країни в умовах повномасштабної російсько-української війни є складним викликом для громадянського суспільства і вітчизняної економіки. Адже розвиток цих процесів потребує спеціальних підходів, методів та інструментів впливу. Разом з тим Україна прикладає максимум зусиль для просування євроінтеграційних прагнень навіть в умовах війни. Серед важливих напрямів – посилення міжнародної підтримки і дипломатичний тиск. Це, зокрема, продовження співпраці з міжнародними партнерами та організаціями, такими як ЄС, НАТО, ООН, для сприяння в реалізації євроінтеграційних інтересів і посилення тиску на росію для припинення військових дій; розширення співпраці із міжнародними фінансовими інститутами і країнами-партнерами для активізації фінансової і військової допомоги та технічної підтримки; виконання вимог підписаної у 2014 році Угоди про асоціацію з ЄС, яка сприяє наближенню вітчизняного законодавства і стандартів до європейських норм у різноманітних сферах (торгівлі, енергетиці, правах людини тощо). Громадянське суспільство в Україні активно підтримує євроінтеграційний процес та контролює дії влади, щоб забезпечити його успішність. А уряд продовжує впроваджувати внутрішні реформи, пов'язані із боротьбою із корупцією, судовою системою, публічним адмініструванням та інші. Ці реформи необхідні для підвищення життєвого рівня громадян і відповідності європейським стандартам. У цій складній ситуації важливо об'єднати зусилля для завершення війни і поступової реалізації євроінтеграційних прагнень країни.

Сучасний період євроінтеграції обумовлений комплексом різновекторних викликів і загроз зовнішнього і внутрішнього характеру. Серед них варто виокремити зростаючу конфронтацію між світовими центрами впливу, непередбачуваність і турбулентність світових політико-економічних процесів, накопичення кризових явищ всередині ЄС, а також внутрішні українські проблеми. Проте очевидно, що ці фактори обумовлені агресією росії, яка становить найбільшу загрозу для європейського майбутнього України [1, с. 2].

Повномасштабне вторгнення росії прискорило процеси інтеграції і сприяло проєвропейському об'єднанню українського суспільства. Війна вказала на базальтернативність і незворотність руху України до ЄС. За результатами досліджень науковців Центру Разумкова досить стабільною є висхідна динаміка громадської підтримки вступу України до ЄС. Якщо у вересні 2012 року 43% українців підтримували вступ до ЄС, грудні 2019 року – 53%, у березні 2021 року – 59% [2, с. 106], то у вересні-жовтні 2022 року таку позицію підтвердили 79% респондентів [3]. Цей інтегральний показник значною мірою ілюструє масштабність і динаміку проєвропейських настроїв українського суспільства.

В умовах війни змінилась і громадська свідомість. Серед українців почали домінувати процеси проєвропейської самоідентифікації. Якщо раніше переважали сумніви щодо європейської ідентичності, то у вересні-жовтні 2022 року 63% українців відзначили, що відчувають свою належність до культури і традицій європейського співтовариства [3].

Для успішного просування країни до євроінтеграції важливими залишаються успішна реалізація базових реформ, визначених Угодою про асоціацію та максимальна імплементація цінностей і норм ЄС. Аналізуючи виконання пакета рекомендацій Єврокомісії важливо звернути увагу на окремі проблемні аспекти, які потребують першочергового вирішення. Серед них наступні [1, с. 6-8]: реформа Конституційного Суду України та продовження судової реформи; боротьба з корупцією і відмиванням коштів; втілення антиолігархічного закону; узгодження аудіовізуального законодавства з європейським та зміна законодавства про нацменшини. На всіх вказаних напрямках спостерігаються помітні здобутки і прогрес. Водночас реалізація цих завдань потребує додаткових зусиль української влади і суспільства.

Євроінтеграційні процеси України ускладнюють внутрішні проблеми і виклики. Військові дії потребують посиленої уваги до фінансування армії, постачання зброї, повернення втрачених територій, забезпечення прав людини на окупованих територіях. Війна призвела до економічних та фінансових труднощів в Україні. Основні галузі економіки, такі як вугільна, металургійна промисловості, сільське господарство, зазнали значних втрат і демонструють занепад. Фінансова дестабілізація і посилення військових витрат також впливають на здатність країни до реформування і розвитку. Залишається актуальною проблема корупції, потребують реформування судова система, діяльність правоохоронних органів та публічного адміністрування, – це сприятиме підвищенню довіри до влади. Внутрішні політичні розбіжності також уповільнюють реформи і досягнення консенсусу щодо принципових завдань і виконання пакета рекомендацій Єврокомісії. Певну напругу в суспільстві створює неоднакова підтримка інтеграційних процесів серед населення різних регіонів країни. До того ж, росія активно використовує інформаційну війну, дезінформацію та пропаганду для впливу на громадську думку в Україні та світі, що ускладнює активізацію міжнародного співробітництва і зусилля щодо євроінтеграції. Наша країна залишається залежною від постачання зброї, енергоносіїв, фінансового забезпечення, що створює додаткові ризики для національної безпеки та стабільності країни.

Проте незважаючи на виклики і наявні проблеми, Україна продовжує рухатися в напрямку євроінтеграції, імплементує цінності і норми ЄС у вітчизняну економіку, проводить базові реформи, визначені Угодою про асоціацію, виконує рекомендації Єврокомісії. Продовження потужної міжнародної підтримки і консолідація зусиль громадянського суспільства залишаються пріоритетними складовими успішного подолання цих викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. *Аналітична доповідь Центру Разумкова*, грудень 2022 р. 9 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf> (дата звернення: 09.09.2023).
2. Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. *Разумков Центр*, 2021, 120 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf (дата звернення: 09.09.2023).
3. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень-жовтень 2022 р.) *Разумков Центр*, 2022, 120 с. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r> (дата звернення: 09.09.2023).

УДК 334.02

Ніколенко Г. Б.*здобувач освітнього ступеня доктор філософії, Уманський національний університет садівництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Мельник Л. Ю.***НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Наразі триває повномасштабна війна, та процеси перетворення на рівні правових засад, політичні, економічні, соціальні процеси не зупиняються. Актуальність утворення та розвитку об'єднаних територіальних громад є логічною та обґрунтованою. Тому питання законодавчого регулювання взаємодії влади і громади стають дедалі більш важливими та потребують дослідження.

Ключовим процесом трансформації суспільних відносин вважається реформа децентралізації влади. В Україні вона являє собою основоположний принцип політики розвитку регіонів держави та реалізує можливість успішного впровадження інституційних перетворень. Ця реформа безпосередньо впливає на мешканців територіальних громад. Сьогодні в умовах децентралізації та автономії місцевого самоврядування питання довіри до населення територій та ОТГ є значущими, адже саме це має і зворотний вплив, формуючи, відповідно, довіру до влади [1].

Взаємодія влади та громади функціонують завдяки механізму публічного управління та місцевого самоврядування, які є одними з багатьох стратегічних напрямів державної політики. Підвищення якості функцій адміністрування і практичної реалізації влади є важливим вектором державного апарату.

У сучасних умовах для підтримки територіальних громад прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 09. 07. 2022 р., що регулює питання організації та взаємодії державної влади і місцевого самоврядування. Цей законодавчий акт сприяє стимулюванню територіального розвитку і визначає типи територій. Значної уваги з боку держави в подальшому потребують питання диференції, зокрема дії, спрямовані на територіальні громади з боку органів влади та на місцях органами місцевого самоврядування [2].

Основним напрямом цієї роботи є визначення факторів економічного зростання і відповідно до цього розробка та прийняття програм регіонального розвитку. Розробка програм здійснюється на основі інтегрованих проєктів, спрямованих використання всіх показників потенціалу в усіх сферах – науковій, транспортній, економічній, інноваційній. Закон передбачає розвиток як окремих територій, так і країни загалом. Територіальна громада здійснює пошук фінансових ресурсів, зокрема шляхом використання потенціалу територій, який громада реалізовує й примножує.

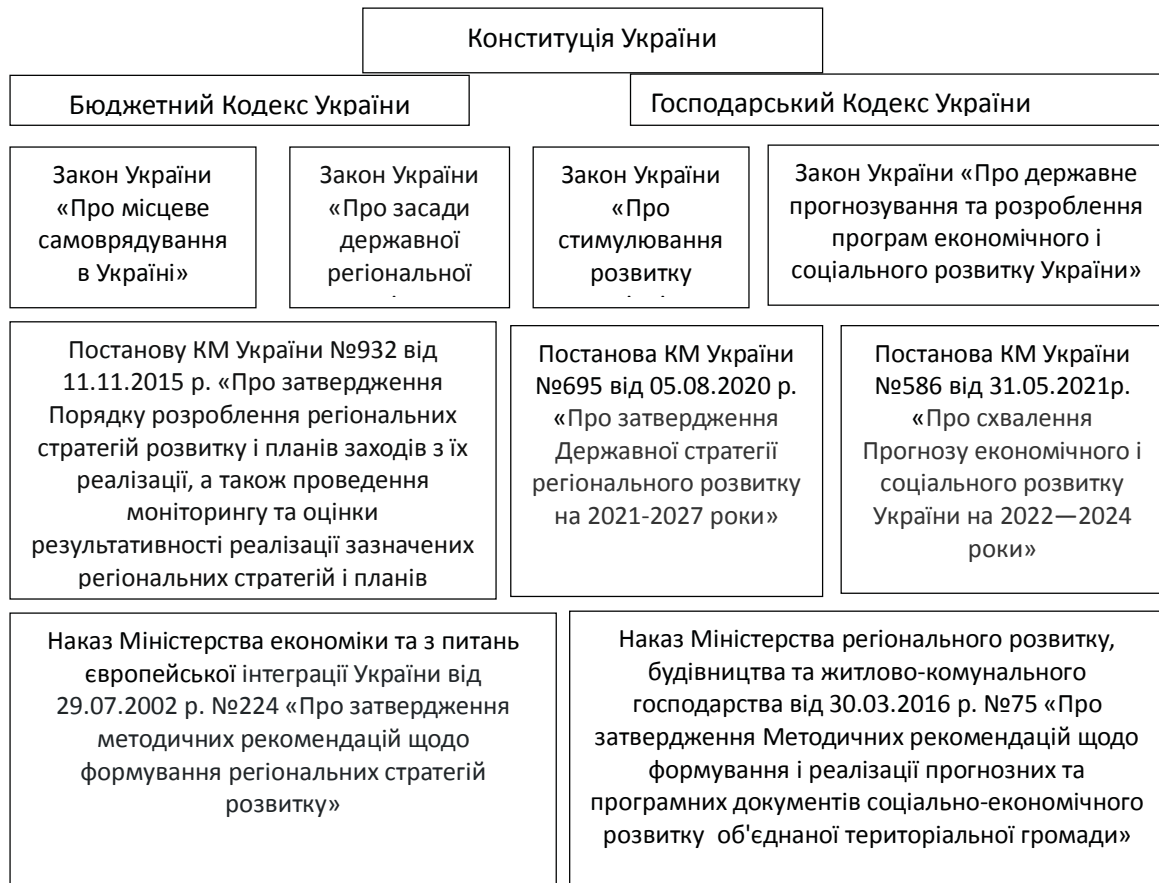

Рис. 1. Нормативно-правове поле стратегічного планування в Україні

Є. Сидоренко пропонує пояснення терміна «стратегічне планування» – це створення спільного бачення майбутнього й системного шляху до управління змінами, що стає можливим лише в разі досягнення консенсусу в усій громаді. Це є важливою передумовою розроблення плану подальших кроків для успішної реалізації будь-якого проекту. Від планування напругу залежить подальший розвиток, налагодження зовнішньої співпраці і добробут громади [3].

Варто зазначити важливість правового регулювання, яке законодавчо закріплює принципи державної влади, а також децентралізації з певними особливостями територіальної організації. Ці принципи чітко окреслюють розподіл повноважень між органами державної влади окремих територіальними громадами.

Нормативно-правове забезпечення стратегічного планування в Україні представлено багатьма документами, серед яких, зокрема, Конституція України, Кодекси, закони України, Постанови Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування (рис. 1).

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки є одним із важливих документів розвитку ОТГ. Основна мета полягає в розвитку та єдності, орієнтованості на людину, тобто забезпеченні гідного життя у спільній діяльності в конкурентоспроможній, децентралізованій та демократичній Україні.

Отже, інструменти взаємодії влади та громади базуються на концептуальних правових засадах. Територіальні громади в Україні підпорядковуються владі, а їх утворення закріплене на законодавчому рівні. Правові норми встановлюють принципи, засади, завдання розвитку і діяльності, самостійне регулювання часткою публічних справ. Є досить велика кількість нормативно-правових актів щодо забезпечення ефективності роботи громад, проте необхідне удосконалення процесу інтенсифікації з метою покращення раціонального прикладного використання і діяльності муніципальних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text> (дата звернення 11.09.2023).
2. Липова С. В. Перспективи розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 2022. Т. 1. №14. С. 167–171. URL: <https://vestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12092>.
3. Сидоренко Є. В. Стратегічне планування як дорожня карта для процвітання. *Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва: 36. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції*, 2022. С. 277–279. URL: <http://surl.li/iiumvs>.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (дата звернення 05.09.2023).

Грабек Я. А.
студент 21дф-е групи
Уманський національний університет садівництва

ДОДАНА ВАРТІСТЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Спроможність продукувати додану вартість є ключовою характеристикою суспільного виробництва, його спрямованістю на задоволення зростаючих суспільних потреб. Враховуючи, що задоволення людських потреб у їжі є однією із базових (фізіологічних) або первинних, виробництво сільськогосподарської продовольчої сировини, її промислова переробка та виготовлення харчових напівфабрикатів і готової до споживання їжі, є стратегічним сектором національної економіки. А виробництво доданої вартості в ньому – умовою соціально-економічної стабільності країни.

Відповідно до методології Державної служби статистики України, додана вартість – це різниця між випуском та проміжним споживанням, і містить у собі первинні доходи, що створюються учасниками виробництва і розподіляються між ними. Випуск – це вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів у звітному періоді. Проміжне споживання містить витрати на товари та послуги, які використані для виробничих потреб [1].

І в сільському господарстві, і в харчовій промисловості до відновлення широкомасштабної військової агресії рф (24.02.2022р.), спостерігалася стійка зростаюча динаміка виробництва доданої вартості (рис. 1, рис. 2).

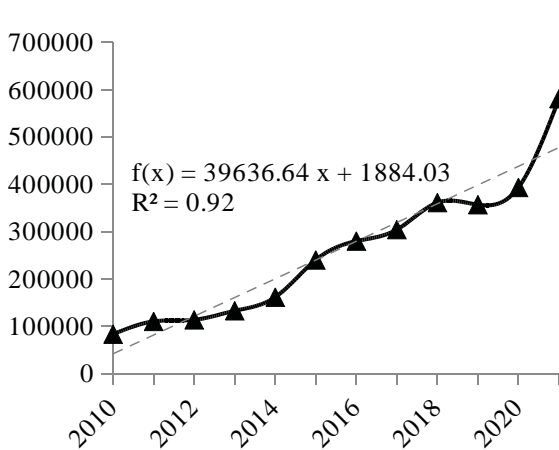

Рис. 1. Обсяги виробництва валової доданої вартості в сільському, лісовому та рибному господарстві України*

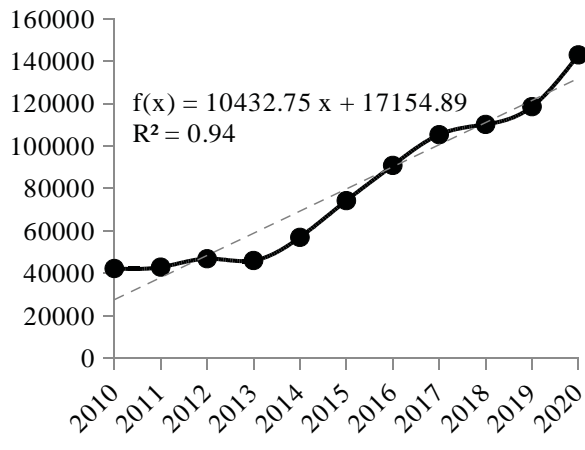

Рис. 2. Обсяги виробництва валової доданої вартості в харчовій промисловості України*

*розраховано автором за даними [1, 2, 3, 4]

Попри втрати аграрного сектору економіки внаслідок трансформаційної кризи, які, в числі іншого, вилися у розрив значної кількості міжгалузевих зв'язків у контурі «постачальник сировини-переробник сировини», такі зв'язки збереглися (рис. 3). Адже, як бачимо між виробництвом доданої вартості в сільському господарстві та харчовій промисловості України існує тісний зв'язок – $r = 0,978$.

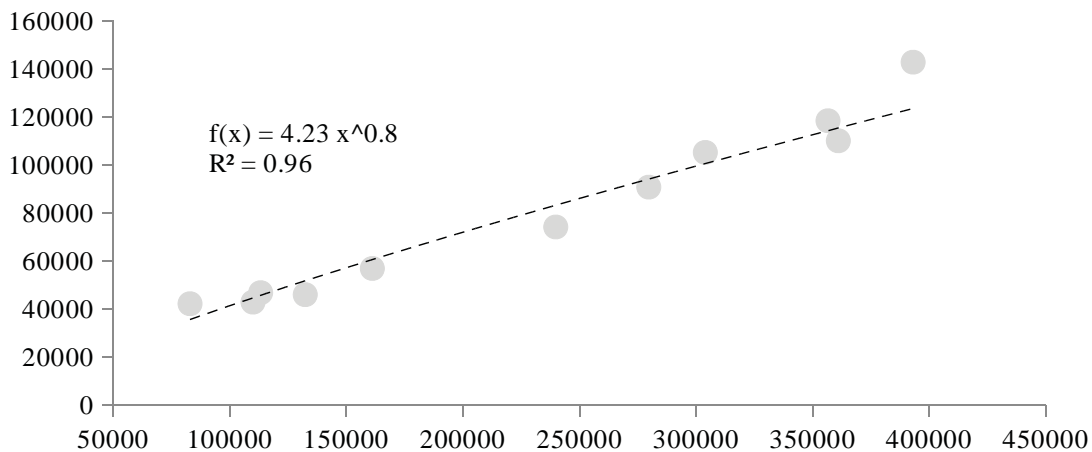
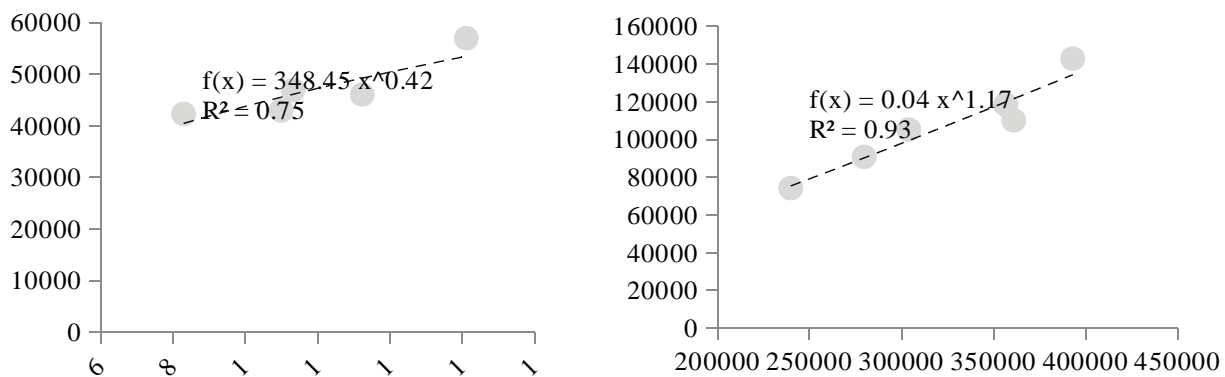

Рис. 3. Графічне відтворення зв'язку між виробництвом доданої вартості в сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві та харчовій промисловості України*

*розраховано автором за даними [1, 2, 3, 4]

Більше того, деталізація даного зв'язку із виділенням двох часових проміжків – 2010-2014 рр. і 2015-2020 рр., показала, що він посилюється (рис. 4).

(а) 2010-2014рр.

(б) 2015-2020рр.

Рис. 4. Графічне відтворення зв'язку між виробництвом доданої вартості в сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві та харчовій промисловості України в двох часових періодах – 2010-2014рр. і 2015-2020рр.*

* розраховано автором за даними [1, 2, 3, 4]

Як бачимо тіснота досліджуваного зв'язку посилюється. На це вказує не лише збільшення коефіцієнта кореляції, але й збільшення коефіцієнта еластичності, який у степеневій функції $Y = ax^b$ дорівнює коефіцієнту регресії b : в період 2010-2014рр. збільшення виробництва доданої вартості в сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві на 1 грн. спричиняло збільшення виробництва доданої вартості в харчовій промисловості на 0,42 грн.; в період 2015-2020рр. це співвідношення зросло до 1:1,17.

Це дуже важливий висновок в контексті пояснення чинників активізації інвестиційного попиту у секторі сільського господарства – розміри ринку визначаються обсягами попиту. Іншими словами, збільшення попиту підприємств харчової промисловості на сільськогосподарську сировину, активізувало інвестиції у її виробництво.

За нинішніх обставин наявність такого зв'язку важко переоцінити. Адже після відновлення широкомасштабної військової агресії РФ проти України, морські логістичні ланцюги по яких українська сільськогосподарська продукція, насамперед зернова, постачалася на світовий ринок виявилися заблокованими. Українські залізничні та автомобільні транскордонні транспортні коридори мають в 5 разів меншу пропускну спроможність, ніж морські. За таких обставин відновлення всеохоплюючих міжгалузевих зв'язків між сільським господарством та харчовою промисловістю України набуває стратегічного значення з двох причин:

1) у логістичному відношенні експорт переробленої сільськогосподарської сировини потребує завантаження значно менших транспортних потужностей;

2) перехід до експорту промислової продовольчої продукції – це розрив із марнотратною сировинною моделлю розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки головним недоліком якої є втрата доданої вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2014 рік. К.: Державна служба статистики України, 2015. 379с.
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2017 рік. К.: Державна служба статистики України, 2018. 245с.
3. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2018 рік. К.: Державна служба статистики України, 2019. 235с.
4. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2021 рік. К.: Державна служба статистики України, 2022. 222с.

УДК 336.748.12:355.48(477-651.2:470-651.1)“2014.02/...”

Мудрак Р. П.*д.е.н., професор кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва*

ДИНАМІКА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Одним із індикаторів макроекономічної нестабільності є інфляція – загальне зростання ринкових цін внаслідок знецінення грошей.

Небезпеку представляє галопуюча інфляція – це річний приріст цін, який вимірюється двозначним числом. Така інфляція спричиняє тяжкі соціально-економічні наслідки – падіння рівня життя, скорочення заощаджень, негативні інфляційні очікування, скорочення інвестиційного попиту, різке здороження імпортованих товарів і послуг тощо.

При посиленні драйверів інфляції та відсутності дієвих монетарних і фіскальних інструментів їх нейтралізації, галопуюча інфляція має високий потенціал перетворитися на гіперінфляцію.

Гіперінфляція – це інфляція, що вийшла з-під контролю, тобто ситуація, коли ціни стрімко зростають разом зі швидким знеціненням національної валюти. Формально її визначають, як інфляцію з темпами понад 50% на місяць. У неформальному значенні термін застосовують до набагато менших темпів інфляції. Формальний критерій гіперінфляції був введений американським вченим Філіпом Кеганом: початком гіперінфляції вважають місяць, у якому зростання цін вперше перевищує 50%, а кінцем – місяць, попередній тому, у якому зростання цін падає нижче цієї критичної точки і не досягає її знову хоча б протягом року [1].

Українці мають досвід гіперінфляції – за період з 1991 по 1995 роки індекс споживчих цін зріс у 118546 разів. Особливо запам'ятався 1993 рік із річним приростом індексу споживчих цін 10256%.

Гіперінфляція спричиняє колапс економіки – руйнуються господарські зв'язки, зупиняються підприємства, криза неплатежів стає хронічною і всеохоплюючою, гроші остаточно втрачають здатність виконувати свої ключові функції, намагаючись врятуватися економіка переходить до примітивної бартерної форми розрахунків. Це спричиняє її масову тінізацію, різке скорочення надходжень до бюджету та неможливість держави виконувати свої соціальні зобов'язання. Найгіршим наслідком гіперінфляції є тотальне зубожіння громадян країни.

Неспровокована злочинна військова агресія росії проти України, яка розпочалася 20 лютого 2014 року із анексії півострова Крим, окупації окремих районів Донецької і Луганської областей, і продовжилася відновленням широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, стала головним фактором галопуючого зростання споживчих цін в цілому і продовольчих зокрема (рис. 1).

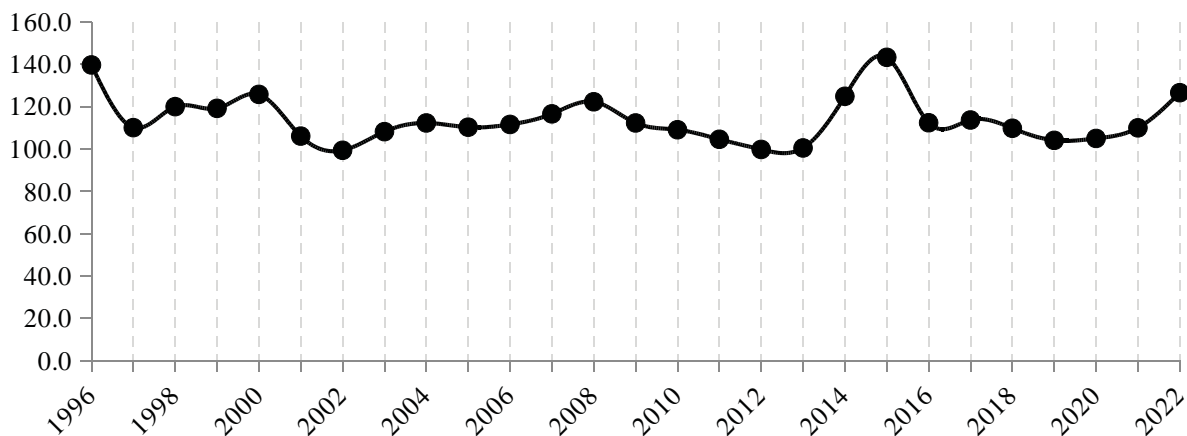

Рис. 1. Індекси споживчих цін, % до попереднього місяця*

*побудовано автором за даними [2]

З 2014 по 2017рр., коли точилися особливо запеклі бої на сході країни в ході АТО, індекс споживчих цін зріс у 2,29 рази. Для порівняння – за період з 2008 по 2013рр., навіть враховуючи економічну кризу 2008-2009рр., індекс споживчих цін зріс на меншу величину – у 1,57 рази.

Відновлення широкомасштабного вторгнення РФ спричинило прискорення річного приросту цін. Так, якщо за 2021р. споживчі ціни зросли на 10%, то в 2022р. – на 26,6%.

Особливе занепокоєння викликає динаміка цін у самому чутливому сегменті споживчого ринку – продовольчому (рис. 2).

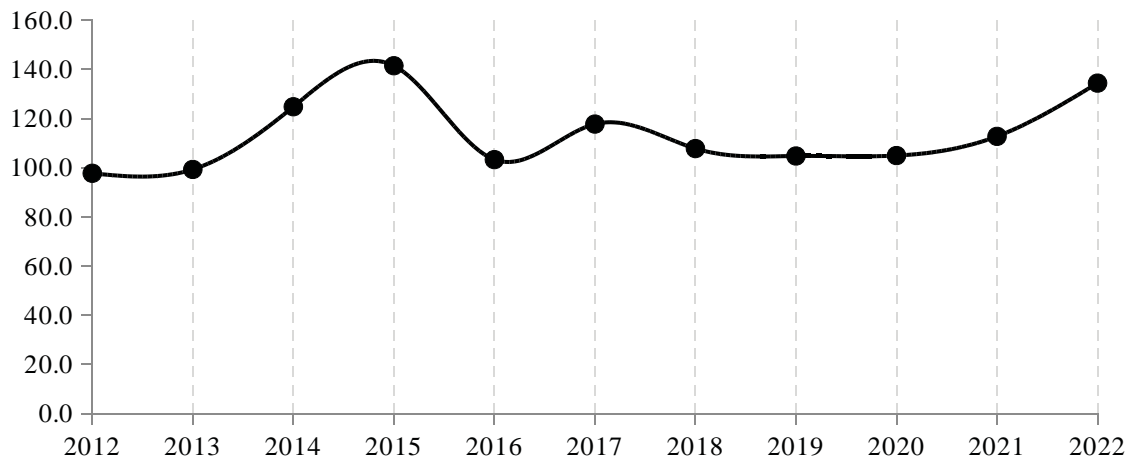

Рис. 2. Індекси споживчих продовольчих цін, % до попереднього місяця*

*побудовано автором за даними [3]

Адже ціни на продукти харчування і безалкогольні напої – один із найважливіших факторів економічної доступності продовольства, тобто здатності домогосподарства купувати достатній обсяг їжі належної якості.

З моменту початку російської військової агресії (20.02.2014р.) продовольчі ціни зросли у 3,9 рази. А в 2022р. їхнє зростання навіть випередило загальну динаміку індексу споживчих цін – 34,4% порівняно із 25%. Саме тому уряд прийняв постанову про продовження державного регулювання цін на окремі види продовольчих товарів у період воєнного стану та трьох місяців після його припинення чи скасування - регулювання цін здійснюватиметься шляхом встановлення граничного рівня торговельної надбавки (націнки) у розмірі не більш як 10% на обмежений перелік продуктів харчування (борошно пшеничне вищого сорту, молоко пастеризоване жирністю 2,5% (у плівці), яйця курячі категорії С1, птицю (тушки курячі, четвртини тушки курячої), олію соняшникову рафіновану, хліб житньо-пшеничний та батон) [4].

Однак, враховуючи той факт, що в умовах війни багато громадян втратили основне джерело доходів – роботу, а реальні доходи частини працюючих громадян суттєво зменшилися внаслідок інфляції, таких заходів може бути недостатньо для недопущення тимчасового або хронічного голоду. За нинішніх обставин особливої актуальності набуває розгортання державних програм продовольчої допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гіперінфляція [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гіперінфляція>
2. Індекси споживчих цін у 1991-2022 роках (до попереднього місяця) [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1991-2020pm.xls
3. Індекси споживчих цін на товари та послуги (до попереднього місяця) [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ct/is_c/arh_isc/arh_iscm10_u.html
4. Постанова КМУ України «Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану» № 650 від 19 червня 2023р. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-rehulivannia-tsin-na-okremi-vydy-prodovolchy-a650>

UDC 338.124.4

Nataliia Blenda*PhD in Economics, Associate professor, of the department of Enterprise, Trade and exchange activities
Faculty of Economics and Entrepreneurship Uman National University of Horticulture***CAUSES OF THE GLOBAL CRISIS OF 2020-2023**

The economic crisis is a cyclical phenomenon. The world economy has already faced strong economic shocks and their consequences several times, such as default, a sharp increase in the number of unemployed, inflation and uncontrolled price growth, the bankruptcy of a large number of enterprises, etc.

The crisis 2020 of began to manifest itself in February and March, and later in April 2020, during the fall of the global stock market. The outbreak of COVID-19 has become a serious challenge and a blow to the world economy. First, China, and later the whole world, experienced a reduction in GDP, a sharp drop in tourism business, and financial problems. World markets also felt the crisis: oil prices collapsed with the - stock markets.

However, it is worth noting that COVID-19 cannot be considered the main cause of the global economic crisis. Rather, COVID-19 became an accelerator and strengthened the global financial crisis. On February 19, 2020, the S&P 500 index, which includes the world's 500 largest companies, reached a record close of 3,386. However, just over three weeks later the market closed at 2480, representing a fall of around 26% in just 16 sessions. On March 12, 2020, financial markets were suspended due to a sharp drop in stock prices. The fall was the largest of 1987 [3].

The Dow Jones Industrial Average lost more than 10%. This is the biggest loss since the 23% drop on Black Monday in 1987 and the collapse of Lehman Brothers in 2008 year. One of the oldest securities indices in the USA decreased to 21917.16 on March 31, 2020, compared to 25409.36 at the end of February. Thus was completed an unprecedented index growth that lasted 11 years [4].

The COVID-19 pandemic has accelerated the global economic and social crisis and significantly weakened economic growth. With the unfolding of the coronavirus pandemic, the establishment has dramatically disrupted economic activity, and social distancing and supply chain disruptions have significantly reduced employment in many sectors of the economy. However, over time, the analysis of inflation began to arouse increasing theoretical and practical interest. If at the beginning of the pandemic, the rate of inflation significantly decreased (until May 2020, deflation was generally observed), and already from the middle of 2021, the indicators began to set growth records. Thus, since July 2021, the indicator in the Euro Area has exceeded the desired 2%, and since October - 4%. In the USA, the maximums of the last 40 years were updated almost every month, reaching 8.5% in March 2022. And on average, according to the OECD, the rate of inflation increased from the end of 2020, increasing by 6 times by February 2022 [2].

The pandemic recession was unique compared to previous recessions, the impact of the pandemic on the economy was extremely rapid and powerful. At the same time, the COVID-19 crisis was characterized by high uncertainty regarding the duration of the impact on the economy. The global nature of the pandemic inevitably affected the production of goods and the provision of services. Among the factors of supply inflation, the following can be distinguished: 1) rising prices for energy carriers and other raw materials; 2) labor shortage; 3) protectionism policy, and immigration restrictions; 4) crisis of global value chains (supply chains).

The growth of prices for different product groups was heterogeneous. Food prices rose significantly at the beginning of the quarantine, and then the pace of price growth slowed down a bit. Energy prices have increased significantly since the beginning of 2021. Due to the effect of a low base, they have increased compared not only to the pandemic but also to the pre-pandemic level.

The slowdown in economic growth and the acceleration of inflation led to the stagnation of the world economy. But in 2022, the situation changed radically and worsened due to the beginning of the war in Ukraine and large-scale sanctions against Russia. Among the factors that exacerbate the crisis, the crisis of supply chains should be highlighted, which indicates a long-term effect, since overcoming disruptions, the repair of broken chains, and forming new ones will take a lot of time, as well as the global consequences because recession threatens not only warring countries. The war, together with sanctions, contributed to a significant increase in the price of energy carriers (research proves that this is the most influential factor in inflation). Also, Ukraine is one of the largest exporters of agricultural products, so the price of grain and fodder crops increased significantly due to the war. Since 2021, world prices for food products have been at a historical maximum.

Another pro-inflationary consequence of the war for many countries is the need to increase military spending. An additional burden on the budget also creates a flow of refugees. Although both of these demand factors cause inflation, supply factors prevail. Monetary and credit policy is powerless in these conditions. The fight against inflation inhibits economic growth, but it is mild monetary policy drives up inflation. Global instability and strong uncertainty increase the probability of a world recession. They suppress competition, which is the best antidote to inflation.

In general, the world crisis and economic recession lead to a decrease in consumer demand for non-essential goods. Rising interest rates and rising gas and food prices mean people have less money to spend on luxuries. In the future, changes in the behavior of society may lead to a shift in the structure of demand for goods.

REFERENCES

1. ECB's Lagarde casts doubt on a return to low inflation environment. U.S. Economy News. (2022). Jun. 30, 2022. <https://seekingalpha.com/news/3853122-ecbs-lagarde-casts-doubt-on-a-return-to-low-inflation-environment>
2. Palekhova Viktoriya. (2022). The main factors of Covid-lincned and war-related inflation. Economy and society, (38). <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1267/1221> Stock indices. <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock>
3. The US Dow Jones index experienced the worst first quarter in its history. <https://www.unian.ua/economics/finance/10940177-amerikanskiy-indeks-dow-jones-perezviv-naygirshiy-pershiy-kvartal-za-vsuyu-svoyu-istoriyu.html>

UDC 338.48 (075.8)

Maryna Iakovenko*5th-year student, speciality "Marketing Management"
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman***MARKETING AND CULTURAL IDENTITY: REFLECTING VALUES IN MARKETING STRATEGIES**

Modern business faces a variety of markets and consumers that have unique cultural identities. Taking into account these cultural characteristics becomes a key element of successful marketing strategies, allowing companies to adapt their products, services and communication approaches to the demands and expectations of different cultural groups, providing a competitive advantage and increasing the level of consumer loyalty.

According to the Harvard Business Review, shared values are a driving factor in 64% of brand relationships [1]. Thus, cultural identity influences consumer preferences, brand adoption and purchase decisions, and addressing these aspects becomes a key factor in successful marketing. Accordingly, there are great challenges and risks of cultural identity management in marketing.

Cultural identity is a set of cultural, historical, social and viral aspects that form the individual identity of an individual or a group of people. Signs of cultural identity include language, religion, traditions, customs, symbols, consumer preferences, and many other factors. The importance of this aspect lies in the fact that it determines consumer behavior and tastes of consumers, which affects

This pattern can be traced through generational lines, as younger cohorts increasingly prioritize brand alignment with their values. According to data from Marketing Charts [2], approximately 21% of Gen Z and 20% of Millennials express that the brands they choose resonate with their personal values. In contrast, a smaller proportion of Gen X (18%), Boomers (15%), and Silents (15%) find themselves in the same position of brand-value alignment (Figure 1).

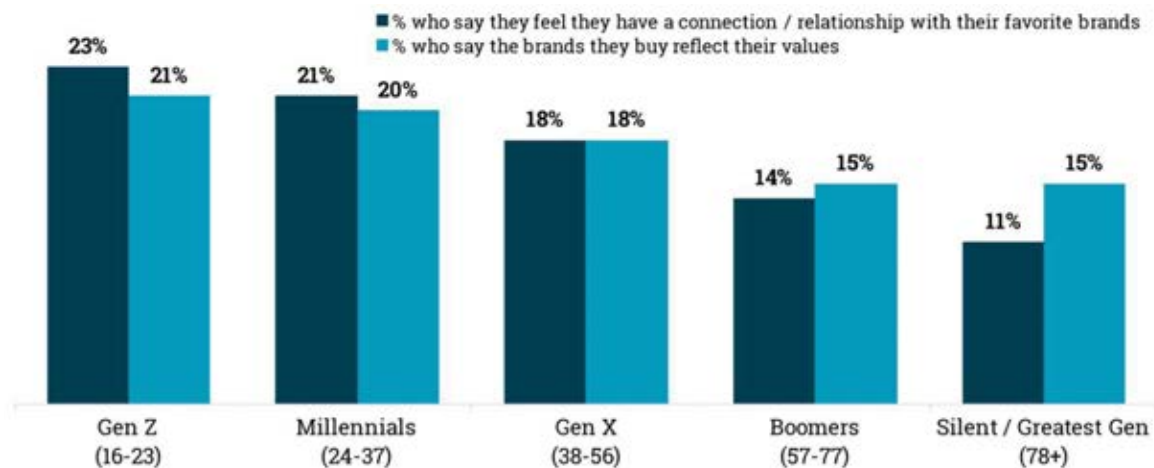

Figure 1. Americans' Relationships with Brands

Source: [2]

Cultural identity is becoming an increasingly important component of marketing for many well-known companies. For example, McDonald's has successfully adapted its menus and marketing strategies in each country, taking into account local tastes and cultural preferences. In India, where cows are sacred, McDonald's makes only chicken burgers out of cultural consideration. This allowed the company to successfully enter the Indian market and maintain its popularity.

Cultural identity also has a large influence on consumer behavior. For example, the Japanese company Toyota takes into account the high level of cultural commitment to long-term relationships in Japan in its marketing strategies. They emphasize the quality, reliability and sustainability of their cars, which corresponds to the cultural values of the Japanese. At the same time, in the US, where there is a greater emphasis on individuality and status, Toyota promotes other aspects of its products. Understanding the cultural characteristics of consumers helps companies create more successful marketing strategies and gain support from their target audience.

While recognizing the importance of cultural identity in marketing is essential, it also brings forth a set of challenges and risks. These challenges include:

1. Cultural Sensitivity. Misunderstanding or misrepresenting cultural aspects can lead to public relations disasters and damage a company's reputation. Achieving cultural sensitivity in marketing requires thorough research and consultation with experts. A great example is PepsiCo. In 2017, Pepsi released a controversial advertisement featuring Kendall Jenner in which she appeared to defuse tensions between protesters and police by offering a police officer a can of Pepsi. The ad was criticized for trivializing social and political protests, and many viewers felt it was culturally insensitive, as it attempted to co-opt serious social issues for commercial gain. The backlash was significant and resulted in Pepsi pulling the ad and issuing an apology.

2. Diversity within Cultures. It's important to recognize that cultures are not monolithic; they consist of diverse subgroups with varying beliefs and values. Companies must navigate these nuances to avoid oversimplification or stereotyping. The beauty industry provides an example of the need to recognize diversity within cultures. L'Oréal faced

criticism in 2017 when they hired British transgender model Munroe Bergdorf for a diversity campaign but later terminated her contract due to her comments on racism. While L'Oréal aimed to celebrate diversity, the incident exposed the challenge of navigating different aspects of diversity within cultures. Bergdorf's comments about racism highlighted that even within the same culture, there are diverse perspectives and experiences, and a one-size-fits-all approach to marketing may lead to unintended consequences.

3. Globalization. In an increasingly interconnected world, companies often target a global audience. Balancing cultural relevance with global appeal can be a complex task, as cultural values may differ significantly across borders. An illustrative example is McDonald's again. McDonald's adapts its menu and marketing strategies to local cultures. For instance, in India, they offer a range of vegetarian options to cater to cultural and religious preferences, including the avoidance of beef due to Hindu beliefs. In contrast, in the United States, McDonald's promotes items like the Big Mac, which aligns with American tastes. Balancing these cultural adaptations while maintaining a consistent global brand identity is a complex task that requires thorough research and market understanding, as cultural values can differ significantly across borders.

To conclude, marketing and cultural identity are intertwined in the modern business landscape. Understanding the cultural identity of consumers is not only a key to successful marketing but also a reflection of a company's commitment to shared values. To thrive in this diverse and dynamic market, businesses must embrace the challenges and opportunities presented by cultural identity, crafting marketing strategies that resonate with the diverse identities of their target audience. In doing so, they can forge deeper connections, inspire brand loyalty, and ultimately achieve sustainable success in a culturally rich and ever-evolving marketplace.

REFERENCES

1. Karen Freeman, Patrick Spenner and Anna Bird. Three Myths about What Customers Want. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/2012/05/three-myths-about-customer-eng>
2. How Can Brands Better Reflect Consumer Values? Marketing Charts. URL: <https://www.marketingcharts.com/brand-related/brand-loyalty-114519>
3. Marieke de Mooij. Global Marketing and Advertising: Understanding Cultural Paradoxes.
4. Jean-Claude Usunier. Julie Lee. Marketing Across Cultures.
  6. Nicholas Ind. Oriol Iglesias. Majken Schultz. Brand Together: How Co-Creation Generates Innovation and Re-energizes Brands.

УДК 323.2

Лисенко Ю. В.*к. пол. н., доцент кафедри політичних технологій
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ

Соціально-політичні процеси сучасного суспільства в контексті глобалізаційних впливів формуються у складних суспільно-політичних умовах. Демократичний характер взаємодії влади і громадянського суспільства обумовлює неминучість суспільних перетворень, а питання розбудови громадянського суспільства і вдосконалення механізмів реалізації політичної влади залишаються актуальними для розвитку української державності.

Теорії політичної трансформації за своєю сутністю і змістом поняття означають зміни, як прогресивні, так і регресивні. Поняття «трансформація» отримало розвиток в гуманітарних дисциплінах в середині ХХ століття і окреслювало структурні зміни у громадсько-політичній діяльності і суспільному житті загалом. Сучасне наукове трактування поняття політичної трансформації в енциклопедичних виданнях формуються навколо його розуміння історичного процесу змін, що постає як єдність кількох складових: трансформація політичної системи суспільства; трансформація «політичної людини» (особа, колектив, еліта, організація тощо); трансформація політичної культури суспільства і (ідеї, норми, рівень політичних відносин тощо) [1, 667]. Політична трансформація відбувається складно, супроводжується радикальними чи поміркованими змінами характеру взаємовідносин між державою і громадянським суспільством, конфліктом цінностей. Демократичний шлях суспільного розвитку передбачає суттєві інституційні, функціональні, структурні, політико-правові перетворення. Саме тому дослідження місця і ролі людини, взаємодії влади і громадянського суспільства в умовах трансформації розкривають нові аспекти для наукового обґрунтування особливостей функціонування суспільно-політичних процесів під впливом глобалізації. За таких умов можемо окреслити загальні тенденції і вказати на деякі виклики щодо взаємодії влади і громадянського суспільства.

Враховуючи особливості сучасного етапу політичного життя українського суспільства, можна стверджувати, що політична модернізація актуалізує проблеми ефективності влади і забезпечення прав і свобод особистості, а викликом для майбутнього постає питання раціоналізації відносин між представниками політичної влади і громадянського суспільства.

Зріле громадянське суспільство, його ефективну діяльність вважають однією з ознак демократії. Важливо враховувати, що громадянське суспільство не має однакової цінності для сучасних теорій демократій. Залежно від моделі демократії змінюється підхід у визначенні ролі і місця громадянського суспільства, його структури і функцій. Теорії плюралістичної, корпоративної, соціалістичної, деліберативної демократії визнають громадянське суспільство невід'ємним актором політичного процесу. У теоріях ліберальної, елітарної демократії, демократії участі громадянське суспільство є цінним у частині розвитку окремих складових демократичного процесу (захист прав людини, здійснення громадського контролю політичних інститутів, формування політичної культури тощо) [2, 13-14].

У політичному житті українського суспільства існує суперечність між задекларованими нормами й реальними можливостями і бажаннями громадян у реалізації функцій громадянського суспільства та дотримання базових демократичних засад його функціонування. Особливо гостро цей аспект політичної взаємодії між владою і громадянським суспільством проявляється у періоди кризового стану суспільства, часи суспільно-політичної нестабільності за умов загрози державності і територіальної цілісності нашої країни. Одним з найбільш часто згадуваних напрямів трансформації суспільства є становлення демократії [3, 177]. Історичний досвід доводить, що основним засобом розвитку та функціонування політичного життя розвинутих країн є демократія. Сучасному суспільству необхідно переосмислити традиційні погляди на демократію як обов'язковий атрибут лише політико-владної сфери. Важливо враховувати, що свідомо активність, як форма соціально-політичної діяльності людини, може стати інструментом на шляху демократичних зрушень. Модель побудови політичних відносин між владою і громадянським суспільством має базуватися не на принципах політичного суперництва, а на пошуку консенсусу у вирішенні суспільно-політичних суперечностей, особливо в умовах політичної невизначеності і нестабільності. Це і є викликом на шляху трансформаційних процесів, які на ранніх етапах утвердження державної незалежності України втілювалися у явищах «перехідного періоду до демократії» і відзначалися високим ступенем невизначеності. В той період «владі доводилося просуватися вперед лише методом проб і помилок, пристосовуючи законодавство не стільки до тривалої перспективи, скільки до пекучих проблем сьогодення» [3, 182], а про зрілість громадянського суспільства взагалі не йшлося. Проте, трансформація – це комплексний соціальний процес, у якому повинні розвиватися і громадянське суспільство і владні інститути. Як стверджує вітчизняний дослідник І. Воронов, політична реальність сучасних суспільств емпірично постає як безперервна комунікація, діалог громадян між собою, їх взаємодія із структурами влади з приводу найважливіших проблем спільного життя [3, 183]. Позиціонування людиною себе, в першу чергу, як ініціативного і відповідального суб'єкта політики, а не пасивного об'єкта впливу, теоретично є одним із способів формування і реалізації нової якості соціального життя, важливим інструментом консолідації українського суспільства. Аналізуючи особливості демократичних перетворень вітчизняного зразка, дослідниця А. Шаповалова визначає громадянське суспільство як сукупність відповідних структур і організацій, які об'єднують окремих громадян задля прояву ними активної громадської позиції, ініціативи і самореалізації через реалізацію відповідних груп інтересів. Вони діють, як зауважує дослідниця, в автототальному незалежному від держави режимі, користуючись правовими нормами, визначеними державою. Діяльність структур громадянського суспільства має неполітичний характер, але має достатньо повноважень впливати на суспільні

процеси [4, 59]. Майже незмінною залишилася ситуація, що характеризує політичне сьогодення у питаннях взаємодії громадянського суспільства і владних інститутів у часи складних випробувань державності анексією територій (з 2014 р) і війною, яку РФ - країна-агресорка вважає СВО (з 2022). Таким чином, у питаннях функціонування громадянського суспільства в Україні важливо проаналізувати динаміку розвитку його інститутів, удосконаленню їх участі у вирішенні актуальних суспільних проблем, враховувати переваги демократичного впливу на побудову паритетних відносин між державою і громадянським суспільством.

Переосмислюючи суспільно-політичні події в Україні в період з 2013-2023р.р., можна зауважити на деякому зміщенні акцентів та формуванні нових тенденцій функціонування громадянського суспільства нашої країни в контексті політичних трансформацій. Необхідно відмітити позитивну зміну динаміки суспільно-активних та небайдужих громадян, що є достатнім для збереження і подальшої розбудови демократичного громадянського суспільства. Виходячи з цього, громадянське суспільство в Україні позиціонує себе впливовим політичним актором з яким мусили б рахуватися владні структури. Зміна місця і фактичної ролі громадянського суспільства у структурі політичної системи України сприяє зміцненню демократичних засад її політичного життя. Визначальною рисою українського громадянського суспільства зростає 2023 року є набуття нових рис і виконання ряду функцій, які демонструють його сильні сторони і закріплюють важливу роль у структурі політичної системи суспільства. До таких можемо віднести:

- структурованість і самоврядність, як внутрішню здатність до вирішення проблем соціального, політичного, економічного культурного і навіть безпекового характеру поза межею втручання владних інституцій;
- потужні комунікативні можливості, завдяки яким створюється альтернативні канали пошуку, обміну та поширення інформації, зокрема через соціальні мережі та альтернативні ЗМІ інтернет-ресурси;
- відносну відокремленість від держави, яка залишається партнером, проте втрачає риси провідної політичної сили;
- множинність інститутів громадянського суспільства, що набуває тенденцій збільшення, розширення і розвитку та реалізації принципу плюралізм у задоволенні індивідуальних і групових інтересів різних соціальних верств, їх часткова кореляція із загальносуспільними інтересами;
- плюралістичне оформлення неополітичних відносин у суспільстві. Важливим є розвиток окремих напрямів у діяльності громадянського суспільства, зокрема значну активізацію його мілітарних і гуманітарних форм: громадські ініціативи, волонтерство, протестний рух, формування сил територіальної оборони, представництво у переговорних процесах (звільнення заручників, обмін військовополоненими) тощо.

Держава і владні інститути у співпраці з громадянським суспільством суспільства спрямовують організацію загальнонаціонального життя. Політична воля і зусилля влади мають бути спрямовані на створення умов для активного формування інститутів громадянського суспільства, сприяння залученню найширшого кола громадян до розв'язання як особистісних, так і суспільних проблем. Трансформаційні процеси актуалізують питання пошуку балансу взаємодії влади і громадянського суспільства, особливо у часи складних випробувань української державності війною, порушенням суверенітету і територіальної цілісності.

Запорукою стабільності політичної взаємодії і пошуку консенсусу між владою і громадянським суспільством є діалог і оптимальна комбінація поєднання функцій держави і громадянського суспільства, що й забезпечить цілісний вектор подальшого демократичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. К, 2004. 736 с.
2. Андрійчук Т. Концепт громадянського суспільства в сучасних теоріях демократії. *Політичний менеджмент*. 2012. №1-2. С.13-14.
3. Воронов І. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. Монографія. К.: Генеза, 2005. 288 с.
4. Шаповалова А. Глобальне громадянське суспільство як чинник формування української самоврядності *Освіта регіону*. 2009. № 1. С.57 – 60.

УДК 344.2

*Іваньков І. В.**к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та правосуддя
НУ «Чернігівська політехніка»**Коробко Д. А.**студент юридичного факультету
НУ «Чернігівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Від початку повномасштабного вторгнення військ росії на території України був введений правовий режим воєнного стану, який передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування «повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Від початку війни в країні була зареєстрована велика кількість військових кримінальних правопорушень, тобто правопорушень, вчинених в умовах особливого періоду, воєнного стану або у бойовій обстановці. Отже від правильної кваліфікації цих правопорушень буде залежати дотримання органами дізнання, попереднього слідства та судами принципу законності, а також правильне застосування норм кримінального права при проведенні слідчих дій. Вважаємо вірним думку В.В. Топольницького, що потреба у вирішенні даної проблеми є доволі актуальною зараз саме через продовження збройної агресії росії проти України [2, с. 232].

Згідно ч.1 ст.401 чинного Кримінального кодексу військовими кримінальними правопорушеннями визнаються... кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Відповідно до п. 11 частини 1 статті 67 Кримінального кодексу «вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обставиною, яка обтяжує покарання» [3].

Воєнний стан як кваліфікуючу ознаку можна розглядати як суттєву обставину певного виду, що відображає типовий ступінь суспільної небезпеки вчиненої дії та винної особи, що впливає на кваліфікації вчиненого діяння і відповідальність за нього. Попри це, у Кримінальному законодавстві окрім поняття «воєнний стан» у якості кваліфікуючої ознаки фігурує ще й поняття «бойова обстановка», яка, за свідченням О.З. Мармури, «з часу прийняття КК України і до подій 2014 року не була застосовуваною, а сьогодні її наявність, беззаперечно, необхідна». [4, с. 126].

Законом України від 12 лютого 2015 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» ст. 402 КК України було доповнено приміткою-дефініцією, в якій роз'яснюється поняття «бойова обстановка». Отже, під бойовою обстановкою необхідно розуміти «обстановку наступального, оборонного чи іншого загальновійськового, танкового, протиповітряного, повітряного, морського тощо бою, тобто безпосереднього застосування військової зброї і техніки стосовно військового супротивника або військовим супротивником. Обстановка бою, в якому бере участь військове з'єднання, частина (корабель) або підрозділ, розпочинається і закінчується з наказу про вступ у бій (припинення бою) або з фактичного початку (завершення) бою» [5].

Згідно п.1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень [6, с.52].

Дуже важливо зауважити, що інформаційно-аналітична складова цієї діяльності є вкрай важливою і необхідною складовою організації оперативно-розшукової діяльності підрозділів, які здійснюють протидію кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану. Основною метою системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності у боротьбі зі злочинністю в умовах воєнного стану, за слушною думкою В.М. Єчкенка, є «всебічна інформаційна підтримка практичної діяльності підрозділів Національної поліції України на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів» [7, с. 162].

Варто зауважити, що сьогодні ключовим завданням постає підготовка фахівців для оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції України по боротьбі зі злочинністю, яка в умовах воєнного стану формується з багатьох компонентів і, насамперед, починається з освітнього процесу: спеціальних навчальних закладів, курсів початкової підготовки та професійної перепідготовки, семінарів-нарад, «круглих столів», на яких, зокрема, і передається досвід фахівців молодим працівникам, та самостійної підготовки. Основними напрямками подальшого підвищення рівня вдосконалення організації оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України у боротьбі зі злочинністю в умовах воєнного стану є налагодження активної діяльності оперативних підрозділів і забезпечення вирішення ними завдань боротьби з вказаними кримінальними правопорушеннями шляхом якісного здійснення інформаційно-аналітичної роботи та кваліфікованої підготовки оперативних працівників [7, с. 250].

Приведу для прикладу кілька справ, пов'язаних із розслідуванням військових кримінальних правопорушень:

Служба безпеки встановила особи 11 російських військових з бурятії, які вчиняли воєнні злочини на період тимчасової окупації частини Київщини. Про це інформувало УНН. Військовими злочинцями виявились військовослужбовці 1-го взводу 37-ї окремої мотострілкової бригади 36-ї загальновійськової армії зс рф із міста Кяхта, республіка бурятія. Під час захоплення селища Мотижин Бучанського району вони проводили «каральні заходи» на території населеного пункту. В одному з таких «рейдів» фігуранти рухались в колоні бронетехніки рф та відкрили вогонь по двох легкових авто з мирними жителями. Внаслідок ворожого обстрілу загинуло шестеро українців – обидва водії та пасажери. За даними слідства, злочинними діями рашистських катів командував командир відділення лейтенант Олександр Рибас [8].

Правоохоронці продовжують фіксувати злочини російських військових у Харківській області. Поліцейські виявили муміфіковані тіла двох чоловіків у підвальному приміщенні зруйнованого будинку в селі Кам'янка Ізюмського району Харківщини. Про це повідомляє поліція Харківської області. «Співробітники Ізюмського районного управління поліції здійснили огляд місця події. Виявлені останки направлені для проведення судово-медичної експертизи. Спеціалісти встановлять причину смерті людей», - йдеться у повідомленні. За цим фактом слідчі відкрили кримінальне провадження за ч. 2 ст. 438 (порушення законів та звичаїв війни) Кримінального кодексу України. Статтею передбачено покарання у вигляді тюремного ув'язнення терміном від 10 до 15 років або довічне позбавлення волі [9].

Таким чином, вчинення кримінальних правопорушень в умовах, пов'язаних зі збройною агресією росії у період дії воєнного стану в Україні, може негативно вплинути на національну безпеку України, її обороноздатність.

У зв'язку із проблемами, які виникли в наслідок окупації територій нашої держави, дослідження проблематики особливостей оперативно-розшукової діяльності у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану військовослужбовців та інших осіб має підвищену актуальність. Аналізуючи вищезазначене, на сьогодні вкрай актуальним вбачається унеможливлення військової агресії росії на міжнародному рівні та звільнення окупованих територій України, що неминуче приведе до стабілізації в усіх сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.02.2015 № 194-VIII. Дата оновлення: 20.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Топольницький В.В. Особливості регулювання військових правовідносин в умовах особливого періоду, воєнного стану та в бойовій обстановці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 231-235.
3. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 11.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.08.2022).
4. Мармура О.З. Поняття ознак, що кваліфікують злочин: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 280 с.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини: Закон України від 12.02.2015 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150194?an=141> (дата звернення: 09.08.2022).
6. Берназ В.Д., Притула А.М. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України: науково-практичний коментар. Одеса: Фенікс, 2016. 202 с.
7. Єчкенко В.М. Інформаційне забезпечення взаємодії карного розшуку та міліції громадської безпеки з метою розкриття злочинів. *Науковий вісник Луганської академії внутрішніх справ. Спеціальний випуск*. 2004. С. 161-166.
8. Розстрілювали автомобілі з мирними жителями під час окупації: СБУ повідомила про підозру 11 військовим рф URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2038362-rozstrilyuvali-avtomobili-z-mirnimi-zhitylyami-pid-chas-okupatsiyi-sbu-povidomila-pro-pidozru-11-viyskovim-rg>
9. Чергові злочини росіян: на Харківщині виявили муміфіковані тіла двох чоловіків у зруйнованому будинку URL: <https://tsn.ua/ato/chergovi-zlochyni-rosiyan-na-harkivschini-viyavili-mumifikovani-tila-dvoh-cholovikiv-u-zruynovanomu-budinku-2173510.html>

UDC 321.524

Dmytro Skrypka*PhD Student in Management, Uman National University of Horticulture*

APPLYING LEFEBVRE'S THEORY OF ETHICAL COGNITION AND HOFSTEDE'S CULTURAL DIMENSIONS TO THE PROBLEM OF SOCIAL AND POLITICAL TRANSFORMATION OF UKRAINE IN A GLOBALIZED WORLD

In today's globalized world, scientific research on the subject of cultural and political transformation holds immense relevance. First and foremost, as Ukraine seeks to progress and align itself more closely with Western nations, there is a pressing need to transition from an old mentality to a more Western-oriented one. This shift involves not only economic and political adjustments but also a fundamental change in mindset and values.

Understanding cultural differences plays a pivotal role in building and sustaining new relationships with Western nations while concurrently reducing Russian influence in various aspects, including business and management approaches. Cultural nuances impact communication, negotiation styles, and even ethical considerations. Therefore, conducting research to comprehend these differences becomes paramount in fostering productive international collaborations.

In this context, evolving and applying theories and concepts that facilitate a deeper understanding of the ethical and cultural disparities takes on increasing importance. Moreover, it's worth noting that the previously familiar Russian way of management and doing business may have been the path of least resistance, but it is no longer a viable option. As Ukraine seeks to diversify its global partnerships and remove dependence on a single nation, rigorous scientific inquiry can guide the development of new, culturally sensitive management and business strategies that align with Western practices, making Ukraine more competitive and adaptable in the evolving global landscape.

Hofstede's cultural dimensions theory provides a comprehensive framework for understanding and comparing cultural differences across societies. These dimensions include power distance, uncertainty avoidance, individualism-collectivism, masculinity-femininity, short-term vs. long-term orientation, and indulgence. Each dimension offers valuable insights into the values, behaviors, and societal structures of different cultures.

Another approach was used by Lefebvre who applied an algebraic model of ethical cognition and deduced first and second ethical systems present in the world. Each side presents itself as honorable. Each side interprets the other side as dishonorable.

For the First Ethical System the following is true:

- If there is a conflict between means and ends, one SHOULD be concerned
- A bad means should NOT be used to achieve a good end
- This ethical system dominates in the West

For the Second Ethical System:

- If there is a conflict between means and ends, one SHOULD NOT be concerned
- A bad means CAN be used to achieve a good end
- This ethical system was dominant in the former USSR

Some researchers in Ukraine have recognized the potential utility of Hofstede's cultural dimensions in informing strategies for the country [3]. By using this framework, they aim to gain a deeper understanding of Ukrainian societal norms, behaviors, and organizational dynamics. This can be particularly crucial in the context of international collaborations, trade, and policy-making where cultural differences play a significant role. One notable challenge in applying Hofstede's framework in Ukraine lies in the availability and reliability of data. The fact that some of the data is marked as "Estimated" in Geert Hofstede Country Comparison Tool [2] indicates a potential lack of comprehensive, empirical and actual research specifically focused on Ukraine. Additionally, although Hofstede six dimensions may arguably be comprehensive enough to describe cultural differences they do not provide an understanding of how individuals perceive and process ethical dilemmas. Lefebvre's theory of ethical cognition represents a significant advancement in this area of research. This theory offers a nuanced perspective on ethical reasoning that goes beyond the binary approach often assumed in historical studies of ethical systems. Traditionally, people from each side tended to operate under the assumption that there was only one predominant type of ethical reasoning. This oversimplification led to a fundamental misunderstanding of each other's motivations and actions, contributing to the complexity and difficulty of negotiations between ideological adversaries.

Lefebvre's theory is not purely theoretical but emphasizes its practical application in real-world contexts. It provides a framework that can be used to analyze and understand the ethical reasoning of individuals and groups in various settings, including professional, cultural, and interpersonal contexts.

Arguably both Ethical Systems are present in modern day Ukraine thus presenting a challenge for its future development and integration with the West. Thus applying Hofstede's Cultural Dimensions in conjunction with Lefebvre's Theory of Ethical Cognition may be the key to successful strategy development.

REFERENCES

1. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*.
2. ISBN: 978-0803973244
3. Geert Hofstede Country Comparison Tool: Compare countries. (2021). <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>
4. Danylova, T., & Vudegay, V. (2021). Культурно-цивілізаційні взаємодії в сучасному світі: теорія культурних вимірів Хофстеде. Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія», 12(2), 22-28. doi:<http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog2021.02.022>
5. LEFEBVRE, V. A. An algebraic model of ethical cognition, *Social Science Research Reports*, 17, October 1978, University of California, Irvine; 92717
6. Stuart A. Umpleby, VLADIMIR LEFEBVRE'S THEORY OF TWO SYSTEMS OF ETHICAL COGNITION, Department of Management The George Washington University, Washington, DC 20052 USA,
7. August 7, 2016

Лебедєв Я. В.*здобувач 2 курсу освітньої програми менеджмент персоналу***Верховод І. С.***доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***СОЦІАЛЬНА ЯКІСТЬ І ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК: ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ**

Питання соціальної якості та людського розвитку в сучасному світі є актуальними і важливими. Суспільство постійно змінюється, із зростанням економічного рівня життя, розвитком технологій та зміною соціокультурних цінностей змінюються і вимоги до якості життя громадян. Поняття «соціальна якість» стає все більш суттєвим у контексті визначення якісного стану суспільства та життя кожної окремої людини.

Дослідження взаємозв'язку між соціальною якістю та людським розвитком відіграють ключову роль у розумінні та вирішенні проблем сучасного суспільства. Соціальна якість охоплює багато аспектів життя, включаючи доступ до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, житлові умови, соціальний захист, політичну стабільність і багато інших. Людський розвиток, з свого боку, визначається не лише економічними показниками, але й рівнем освіти, загальним станом здоров'я, рівнем впливу громадян на політичні процеси, культурними досягненнями і задоволенням від життя.

В даному дослідженні ми спробуємо розглянути ключові аспекти взаємозв'язку між соціальною якістю і людським розвитком. Ми розглянемо, як покращення соціальної якості може сприяти розвитку суспільства та підвищенню якості життя громадян. Також ми дослідимо, які чинники впливають на рівень соціальної якості та як вони взаємодіють з показниками людського розвитку.

Дослідження взаємозв'язку між соціальною якістю та людським розвитком має важливе значення для формулювання політичних рішень, спрямованих на покращення умов життя громадян і досягнення більш справедливого та сталого розвитку суспільства. Розуміння цього взаємозв'язку допомагає створювати більш ефективні стратегії для підвищення якості життя та благополуччя всіх членів суспільства [1, с. 32].

Соціальна якість визначається як комплексний показник, що охоплює різноманітні аспекти життя громадян, такі як доступ до освіти та охорони здоров'я, якість праці, житлові умови, доступ до культурних і розважальних можливостей, соціальний захист, та інші. Вона також включає в себе аспекти якості оточуючого середовища, стабільності суспільства та рівень довіри між громадянами. Соціальна якість не обмежується лише матеріальними показниками, а також враховує якість взаємин, можливості для самореалізації та впливу на прийняття рішень у суспільстві.

Людський розвиток, в свою чергу, включає в себе різні аспекти розвитку особистості, включаючи фізичний, інтелектуальний, соціокультурний та політичний розвиток. Основними компонентами людського розвитку є здоров'я, освіта, дохід, рівень володіння інформацією та соціальна включеність. Однак, важливо враховувати, що людський розвиток не може бути обмежений лише цими кількома аспектами, оскільки він є комплексним і багатограним поняттям.

Взаємозв'язок між соціальною якістю і людським розвитком є важливим для розуміння та вирішення сучасних викликів суспільства. Ця взаємозалежність відображає динаміку та стан розвитку суспільства, а також вплив різних факторів на життя людей [2, с. 64].

Спільним фактором, який об'єднує соціальну якість і людський розвиток, є їхній вплив на якість життя громадян. Соціальна якість орієнтується на забезпечення гідних умов для життя, покращення соціального стану та задоволення потреб громадян, в той час як людський розвиток визначається ростом індивідуального та колективного потенціалу суспільства [3, с. 12].

Для ефективного оцінки та покращення соціальної якості і людського розвитку, необхідно враховувати різноманітні аспекти цих понять та використовувати різні інструменти та методи. Один із підходів полягає в застосуванні індикаторів і показників, таких як індекс розвитку людини (ІРЛ), які дозволяють чисельно виразити рівень людського розвитку в країні чи регіоні.

Для оцінки соціальної якості важливо враховувати такі параметри, як якість освіти та доступ до неї, доступ до якісної медичної допомоги, рівень безробіття, рівень мінімального доходу, якість житла, рівень культурних можливостей і доступ до них, а також рівень соціального захисту [4].

При оцінці людського розвитку, на відміну від більш традиційних економічних показників, дуже важливо враховувати різні аспекти, такі як рівень освіти, рівень здоров'я, соціальна включеність, рівень безпеки та права людини. Це включає в себе такі показники, як середня тривалість життя, індекс нерівності в доходах, рівень грамотності та інші.

Для вдосконалення якості життя та рівня людського розвитку, важливо розробляти політику, спрямовану на покращення цих параметрів, зокрема, інвестування у систему освіти та охорони здоров'я, створення робочих місць із гідною оплатою, розвитку соціального захисту та заходи щодо забезпечення соціальної справедливості.

Взаємозв'язок між цими двома поняттями виявляється в тому, що покращення соціальної якості сприяє підвищенню рівня людського розвитку через забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, гідної роботи та соціального захисту. У свою чергу, підвищений рівень людського розвитку веде до стабільності та процвітання суспільства.

Зрозуміння і дослідження цього взаємозв'язку важливо для розроблення політичних стратегій, спрямованих на досягнення більш справедливого та сталого розвитку суспільства. Подолання викликів у галузі соціальної якості і людського розвитку може сприяти покращенню якості життя всіх громадян та створенню більш благополучного та рівного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смолянчук О.І. Соціальна якість життя в Україні: методологія вимірювання і покращення. Київ: Видавництво "Наукова думка", 2017. 240 с.
2. Петренко, В.М. Гідність та соціальний розвиток: український контекст. Львів: Видавництво «Львівська політехніка», 2013. 168 с.
3. Коваль І.С. Стратегії підвищення соціальної якості життя в Україні: виклики та можливості. Київ: Видавництво «Києво-Могилянська академія», 2021. 129 с.
4. Шевченко О.В. Соціальна політика та її вплив на людський розвиток в Україні. Донецьк: Видавництво «Східний університет», 2019. 98 с.

УДК 330

Верховод І. С.
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕКОНОМІЧНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

Глобалізація сприяє створенню нової форми соціальної організації мережевих структур, які також призвели до появи глобальних економічних структур. Люди формують економічні структури для задоволення своїх інтересів у глобальному просторі. Інтеграція цих структур у загальну економічну мережу дозволяє їм отримувати однакові можливості та змогу переструктурувати простір, подолавши фізичну відстань. Глобалізація об'єднала в єдиний простір центри економічної, культурної та політичної активності всіх країн, незважаючи на національні форми діяльності та організаційні структури.

За наявності потреби генерації знань та розвитку інформаційних технологій, люди взаємодіють у всесвітньому масштабі, що призводить до формування стійких зв'язків, а також мереж, в межах яких вони функціонують. Економічні структури, як складові мережевого суспільства, базуються на цій новій моделі економіки.

У дослідженні Т. Мелоуна та Р. Лаубахера [1] було продемонстровано, що інформаційна революція відчутно змінила характер підприємницької діяльності. Завдяки тому, що інформація може бути використана майже миттєво та без значних витрат в глобальному масштабі, вартість централізованого прийняття рішень значно зменшилася. Мережева економіка стала провідником постіндустріального суспільства і, в той же час, можна вважати, що вона сприяє каталізатором технологічного розвитку країни.

М. Енрайт у своїй роботі [2] досліджує взаємозв'язок мережевої економіки та регіонального простору. У своїй статті, К. Келлі [3] розглядає неоекономіку як мережеву економіку. У цьому контексті він звертає увагу на наступні аспекти: 1) зміни в технологічній структурі економіки в контексті глобалізації; 2) широке розповсюдження благ і їх швидкий розвиток в економічному житті; 3) все більш глибоку та всеохоплюючу взаємодію складових частин нової економіки, яка виступає мережевою структурою. Вчені О. Комеліна та В. Мироненко [4] вважають, що термін «мережева економіка» використовується для позначення двох взаємопов'язаних, але різних явищ: 1) економіка, де головною сферою взаємодії є глобальна інформаційна мережа - Інтернет та цифрові платформи; 2) економіка, що базується на тривалих та стабільних зв'язках між економічними суб'єктами.

Згідно з дослідженням Т. Артьомової [4], становлення інформаційного суспільства, яке базується на мережевій економіці, призвело до глобальної модифікації системи економічних відносин та законів. Авторка вважає, що до основних законів мережевої економіки відносяться закони комунікації, повноти, експоненційного (нелінійного) економічного зростання, переломних точок у механізмах самоорганізації мережі, зростаючих віддач, зворотного ціноутворення, економічної щедрості, уваги до інфраструктури, економічної відносності, заміщення, турбулентності та благотворної неефективності.

Науковці О. Сохацька та М. Микитюк у роботі [5] зазначають, що мережева національна економіка є рушійною силою соціально-економічного розвитку а також виступає інструментом у забезпеченні національної безпеки в умовах глобалізму. Основою мережевої економіки є мережеві організації, за допомогою яких організовується комунікативний та робочий простір в мережі Інтернет.

Нові економічні умови зумовили небачену концентрацію капіталу та взаємодію управлінських ресурсів, що привело до децентралізації мережевої робочої сили. Умови глобалізації перетворили транснаціональні структури, і як наслідок з'явилися нові економічні структури та нові форми їх взаємодії. Зокрема, це пов'язано з розвитком сфери послуг, яка стала окремою мережею, орієнтованою на задоволення потреб громадян завдяки промисловому та виробничому секторам.

Отже, глобальна економіка є важливим фактором виникнення економічних структур і сприяє організації фінансових потоків та експортній політиці. Це в свою чергу стимулює формування мереж між людьми та державами з різним рівнем зв'язків. Варто зазначити, що глобальна економіка об'єктивно характеризується сукупністю зв'язків, які формуються під час взаємодії суб'єктів економічної діяльності, таких як транснаціональні фірми, корпорації та інші структури. Таким чином, глобалізація сприяє виникненню нової форми діяльності в глобальному просторі, а саме мережевої діяльності.

Однак, виникає нове питання: наскільки геополітичне і соціокультурне середовище підготовлене і готове до впровадження мережевої діяльності, яку використовують відповідні економічні структури? Важливим ризиком для економічних структур, які є основою мережевої взаємодії в умовах глобалізації, є «відтік інтелектуальних ресурсів з певного регіону». Це може мати як фізичний аспект (міграція та переселення спеціалістів), так і віртуальний аспект, де людина чи організація можуть залишатись на території однієї країни, але інтелектуально (і фінансово) належати до іншої через мережу Інтернет та міжнародний поділ праці. Крім того, великі лізингові корпорації надають висококваліфікованих фахівців у сфері фінансів, програмування, юрисдикції тощо на тривалий період у різні організації по всьому світу.

Умови політики та культури будь-якої країни у мережевому суспільстві залежать від глобальних фінансових ринків, міжнародних зв'язків у сферах управління, виробництва та надання послуг. Це робить систему налагодження інвестиційної мережі більш спрощеною: прямі інвестиції та придбання акцій створюють нові умови розвитку та функціонування економіки більшості країн.

Мережева економіка має три основні риси, які стимулюють створення та функціонування економічних структур. Перша з них інформаційна економіка, яка розглядає процес виробництва знань як фактор, що визначає рівень розвитку та конкурентоспроможність всіх економічних структур. Друга риса глобальна економіка, що забезпечує процес стратегічної взаємодії між різними економічними структурами (наприклад, фінансовими ринками та структурами міжнародної торгівлі). Третя риса «нова економіка, пронизана

мережами», що призводить до створення нових форм соціальної організації, таких як мережеві підприємства. Ці мережі утворюються із сегментів різних підприємств, що діють у межах глобального простору, або шляхом об'єднання у мережі великого та середнього бізнесу. Основним принципом формування таких мереж є реалізація спільних бізнес-проектів, які є актуальними для багатьох суб'єктів глобального економічного простору.

Вказані вище форми глобальної економіки спричинюють перетворення структури соціальної організації, що в свою чергу змінює тип соціалізації сучасної людини у нових мережевих формах об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Malone TW, Laubacher RJ. The dawn of the e-lance economy. *Harv Bus Rev.* 1998 Sep-Oct;76(5):144-52, 189.
2. Enright M. J. Regional clusters and multinational enterprises: independence, dependence, or interdependence? *International Studies of Management and Organization.* 2000. Vol. 30. Iss. 2. P. 114–138.
3. Kelly K. *New Rules for the New Economy. Ten Radical Strategies for a Connected World.* New York : Viking, 1998. 179 p.
4. Комеліна О. В., Мироненко В. І. Інформаційно-мережева економіка та стан її розвитку в Україні. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. Вип. 1. С. 106–111.
5. Артёмова Т. І. Ціннісні засади рівноважного економічного розвитку в умовах новітніх глобальних викликів. *Український соціум.* 2021. № 3. С. 88–106.
6. Сохацька О. М., Микитюк М. В. Економічний розвиток країн Європи: екологічний аспект. *Економіка природокористування та охорона навколишнього середовища.* 2016. Вип. III–IV (63–64). С. 221–233.

УДК 378.4

*Іванова Н. В.**д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва і торгівлі
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЗНАЧИМІСТЬ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасна наука і практика зосереджує увагу на важливості дистанційного навчання саме у аспекті використання цифрових технологій, способів впровадження дистанційної освіти та її інституційної адаптації. Посилила актуальність цієї проблематики пандемія COVID-19 та карантинні обмеження, які ще донедавна панували у всьому світі. Деякі дослідження проводять чітку межу між традиційним і дистанційним навчанням, але ототожнення з онлайн, електронним та віртуальним навчанням робить таке розмежування менш чіткими.

Наразі вже можна свідчити про дистанційну, як самостійну форму, освіти, яка має відіграти ключову роль у подоланні територіальних, матеріально-технічних, соціальних та економічних бар'єрів, що перешкоджають доступу до освіти. Використовуючи сучасні технології, люди у всьому світі можуть реалізувати свої освітні прагнення незалежно від місця проживання. Адже наразі це потужний інструмент для розширення доступу до освіти у всьому світі, особливо для осіб, які проживають у віддалених або недостатньо інфраструктурно забезпечених територіях; тих, хто бажає продовжувати навчання в умовах війни або інших соціально несприятливих або надзвичайних ситуаціях. Дистанційний спосіб навчання дозволяє подолати географічні, соціальні та особистісні розриви і надає можливість для навчання всім, хто за його відсутності стикнувся би з перешкодами на шляху до отримання освітніх послуг. Таким чином, очевидне соціально-економічне значення дистанційної освіти, що проявляється у наступному.

По-перше, таке навчання позбавляє студентів необхідності долати значні відстані для відвідування навчальних закладів. Для людей, які проживають у географічно віддалених або ізольованих регіонах, де навчальних закладів недостатньо або вони повністю відсутні, відкривається світ освітніх можливостей – учні можуть отримати доступ до якісної освіти через Інтернет. У багатьох районах країн і дотепер спостерігається брак фізичної інфраструктури для традиційної освіти. Дистанційна освіта спирається на цифрові технології та інформаційну інфраструктуру, яку можна відносно легко сформувати за умови відповідного інвестування. Це усуває необхідність будівництва фізичних навчальних закладів, що, безумовно, є дорожчим і трудомістким. Отже, завдяки дистанційній освіті населення з недостатньо охоплених освітніми закладами територій можуть отримати доступ до висококваліфікованих викладачів та експертів з усього світу. Такий доступ до знань, безумовно, покращує загальну якість освіти, чого повною мірою неможливо досягти за допомогою традиційних засобів.

Другим чинником, який підвищує соціальну значимість саме дистанційної форми навчання, є той факт, що численні соціальні групи стикаються з обмеженнями, пов'язаними з роботою, сім'єю чи громадськими зобов'язаннями. Дистанційна освіта пропонує гнучкість розкладу, що дозволяє поєднувати навчання з іншими обов'язками та отримувати знання у зручний час.

По-третє, здобуття освіти часто вимагає значних фінансових витрат, не тільки на оплату самого навчання, але й транспорт, проживання та навчальні матеріали і підручники. Дистанційна освіта мінімізує ці витрати, роблячи освіту економічно доступнішою. Крім того, в силу знижених витрат з боку навчального закладу, вартість навчання здебільшого є нижчою. Цей аспект особливо важливий для осіб з невисоким рівнем доходів або з економічно неблагополучних регіонів.

Наступним фактором поширення дистанційної освіти виступає різноманітність навчальних платформ та їх адаптованість під унікальні або особливі інтереси і потреби. Здобувачі можуть обрати програми, які відповідають їхнім власним цілям – будь то професійне навчання, вища освіта, отримання додаткових чи нових навичок та підвищення кваліфікації або особистісний розвиток. Сучасні технології дозволяють створювати інклюзивні навчальні середовища. Ще однією категорією споживачів освітніх послуг у дистанційному форматі є люди з обмеженими можливостями, які часто стикаються з додатковими труднощами в доступі до освіти. Такий персоналізований підхід гарантує актуальність та значущість дистанційної освіти, який буде лише зростати з часом з огляду на глобальні тенденції суспільного розвитку. Важливим аспектом також є підтримка навчання впродовж життя, адже навчання не повинно припинятися після отримання відповідних освітніх ступенів здебільшого у молодому віці. Дистанційна освіта підтримує навчання впродовж життя, дозволяючи дорослим здобувати нові навички та знання протягом усього життя. Це, безумовно, покращує працевлаштування, розширює потенціал підприємництва та розвиток громад.

Дистанційна освіта є більш екологічною, порівняно з традиційними офлайн-формами. Вона сприяє зменшенню негативного впливу освіти на навколишнє середовище, в першу чергу, змінивши традиційну потребу в аудиторіях і регулярних транспортних послугах на їх відвідування. Це може сприяти досягненню цілей сталого розвитку, пов'язаних із екологічною стійкістю [1, 2]. Крім того, екологічність дистанційної освіти проявляється також у наступному:

- цифрові навчальні матеріали знижують споживання паперу, оскільки основний обсяг інформації представлено в електронному вигляді, що, у свою чергу, сприяє збереженню лісів та мінімізації вирубки дерев;
- забезпечується ефективне використання інших ресурсів, адже онлайн-лекції можуть бути записані і використовуватися багаторазово;
- віртуальне навчання сприяє зменшенню кількості відходів, пов'язаних з фізичними навчальними матеріалами, такими як підручники і робочі зошити;

- офлайнні навчальні приміщення, окрім транспортних витрат з боку учасників освітнього процесу, потребують також значної кількості енергії (освітлення, опалення, охолодження тощо). Тому дистанційна освіта є енергоефективною у цьому аспекті, оскільки студенти можуть навчатися з власних помешкань. Крім зазначеного, вивчення та обговорення екологічних питань може стати частиною програми дистанційної освіти, сприяючи свідомому та етичному споживанню (ethical consumption), а також збереженню навколишнього середовища. Наразі – це найдієвіший глобалізований інструмент сприяння сталому розвитку [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Li, Yuan, Tianhong Liao, and Jia Li. (2023). "Optimizing Higher Education for Sustainable Development through the Design and Implementation of the Global Engagement Program. Sustainability. Vol. 15, no. 13: 10098. <https://doi.org/10.3390/su151310098>
2. Ashida, A. (2023). The Role of Higher Education in Achieving the Sustainable Development Goals. In: Urata, S., Kuroda, K., Toneyawa, Y. (eds) Sustainable Development Disciplines for Humanity. Sustainable Development Goals Series. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-4859-6_5
3. Lane, A. (2023) Open Education and the Sustainable Development Goals: Making Change Happen. Journal of Learning for Development – JL4D. Vol. 4, No. 3, pp. 275-286

УДК 338.23:330.131.5(477)

Чернега І. І.
д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Кучеренко М. В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток сучасної економіки свідчить про початок нового етапу процесів, які пов'язані з соціально-відповідальною поведінкою суспільства, держави, окремих юридичних та фізичних осіб. Соціалізація економіки є одним із засобів узгодження та досягнення рівноваги між особистими та суспільними інтересами.

З наукового погляду, термін «соціалізація економіки» налічує багато різних тлумачень і розглядається насамперед як прийняття певних норм їх поведінки, закладених суспільством, на основі яких вони формуватимуться як особистість та відносини держави та суспільства у задоволенні потреб особистості. Тобто це постійний взаємозв'язок особистості та держави, що обумовлений соціалізацією економіки [1, 2].

Все більшого поширення потребують індикатори соціально-економічного розвитку суспільства, оскільки саме у суспільстві економічні показники розвитку стають в пріоритеті.

Соціалізація економіки має нерозривний зв'язок із соціально-відповідальною поведінкою держави під час виконання нею своїх функцій та процедур звітування перед суспільством.

При дослідженні соціалізації економіки потрібно на рівні держави координувати соціальні відносини, адже потреба соціальної відповідальності підприємницької діяльності полягає у важливості її значення в суспільстві.

У зв'язку із розвитком ринкових відносин у нашій державі всі суб'єкти підприємництва повинні бути орієнтовані не лише на отримання прибутку від своєї діяльності, а й бути соціально відповідальними. У підприємницькій діяльності соціально-відповідальну поведінку визначають ряд аспектів, до яких відносять соціальну відповідальність та соціальне зобов'язання як процеси реагування на соціальні проблеми в контексті дотримання права та взяття відповідальності за втілення різноманітних соціальних програм.

Найбільш поширеним є таке визначення поняття «соціальна відповідальність»: узагальнена сутність його полягає у визнанні взаємозалежності між особами, організаціями й соціальними інститутами, а також поведінкою, що відображає це усвідомлення в межах основи моральних, етичних і економічних цінностей. Відповідь корпорації на вимогу соціальної відповідальності відображає необхідність широкого, добре спланованого, позитивного зусилля, ґрунтованого на конкретних цілях, установлених з урахуванням суспільних інтересів [3].

На нашу думку, перевагу доцільно надати тому підходу, який надає змогу досліджувати соціальну відповідальність підприємців контексті понять «відповідальність бізнесу» та «відповідальність держави перед бізнесом».

Досліджуючи ці поняття, звертаємо увагу на визначення, що представлені у словнику-довіднику з економіки. Відповідальність бізнесу (Responsibilities of Business) – це обов'язок конкретних осіб, що займаються бізнесом (управляючих або менеджерів) – стосовно власників підприємства, працівників, клієнтів і суспільства в цілому. Основні обов'язки можна об'єднати у дві групи: обов'язки, пов'язані з юридичною відповідальністю; обов'язки, пов'язані з соціальною відповідальністю [4].

Соціальна відповідальність бізнесу (Social Responsibilities of Business) – це відповідальність управляючих або менеджерів за екологічні наслідки своєї діяльності, за справедливість і відсутність дискримінації під час наймання на роботу, а також відповідальність перед споживачами. Відповідальність держави перед бізнесом (Responsibility of Government toward Business) – визначення правил, дотримання яких дозволить приватному бізнесу, залишаючись вільним і процвітаючим, приносити користь суспільству [5].

Використовуючи такий підхід, ми маємо розуміти тісний взаємозв'язок соціальної відповідальності підприємницької діяльності з юридичною відповідальністю підприємців

Соціальна відповідальність бізнесу зобов'язує суб'єкти підприємницької діяльності вести свою діяльність задовольняючи інтересів суспільства та приймати участь у вирішенні нагальних суспільних проблем. Соціальна відповідальність підприємницької діяльності повинна застосовувати принцип партнерства як по вертикалі, так і по горизонталі.

Соціально-відповідальне підприємство брати до уваги соціальні аспекти впливу своєї діяльності на персонал підприємства, своїх споживачів та місцеві громади, де відбувається його діяльність, та брати участь у вирішенні соціальних проблем суспільства.

У вітчизняній науці також спостерігається зростання інтересу до проблеми соціальної відповідальності, оскільки соціальну відповідальність відносять до характеристик підприємницької діяльності. При цьому зосереджують увагу на тому, що сучасний підприємець повинен не лише ефективно вести свою діяльність, а й обов'язково повинен бути соціально відповідальним

Д. Розенберг трактував соціальну відповідальність по перше - як суспільну відповідальність, очікування того, що підприємства будуть працювати, враховуючи інтереси суспільства та брати участь у вирішенні суспільних та соціальних проблем. По друге - як соціально-відповідальний підхід, при якому підприємство повинно мати суспільні та економічні цілі, передбачати та запобігати виникненню можливих соціальних проблем [6].

Більшість науковців, які досліджували соціальну відповідальність, акцентували увагу на добровільній основі прийняття на себе такої відповідальності, що співпадає із можливістю та бажанням підприємства робити свій внесок у розвиток суспільства.

Отже, соціальна відповідальність підприємницької діяльності – це, насамперед, бажання та можливість брати участь у задоволенні потреб суспільства за рахунок частини своїх прибутків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агростратегія-2030: як Україні за 10 років стати світовим супермаркетом харчової продукції та органічним хабом. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/597-agrostrategiya-2030-yak-ukrayini-za-10-rokiv-stati-svitovim-supermarketom-harchovoyi-produktsiyi-ta-organichnim-habom>
2. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Львів : Кальварія, 2017. – 168 с.
3. Соціальний захист населення. URL: <http://domanivka.mk.gov.ua/?c=vmenu&id=33>
4. Сандакова О. Соціальне підприємництво: що це? // Наша громада. 2010. № 1. С. 19-24.
5. Бігняк О. В. Юридична та соціальна відповідальність суб'єктів підприємництва // Унів. наук. Записки. 2006. № 1 (17). С. 150 – 154
6. CSR Self-Assessment Handbook for Companies / Enhancing Transparency and Credibility of CSR Practices through Establishment of CSR Performance Assessment and Monitoring Systems in New EU Member States. Vilnius UAB "Baltijos kopija", 2010. 88 р. URL: https://www.spcc.pl/images/file/forums_workhops/csr_self_assesment_undp.pdf

---

РОЗДІЛ 4

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА: КОНТЕКСТ ІСТОРІЇ, ФІЛОСОФІЇ, ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**РОЛЬ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Ключові слова: трансформація, особистість, розвиток, виховання, освіта

У даній статті проведено аналіз ролі освіти та виховання у формуванні громадянської активності, розвитку міжособистісних відносин, а також впливу освіти та виховання на соціальну адаптацію та інтеграцію особистості.

У сучасному суспільстві, яке постійно трансформується під впливом технологічних, соціальних і культурних змін, особистісні трансформації стають необхідними та актуальними процесами для кожної індивідуальності. Розуміння того, як саме виховання та освіта сприяють цим трансформаціям і формують особистість, залишається предметом глибокого дослідження та обговорення.

Освіта та виховання в сучасному світі мають стратегічне значення, оскільки вони не лише надають індивідам знання та навички, але й формують цінності, ставлення до оточуючого середовища та готовність до саморозвитку. Освіта є ключовим інструментом для інтелектуального, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства і держави, визначаючи рівень знань, світогляд та громадянські принципи, з якими молоде покоління входить у інформаційне суспільство.

Сучасна освіта в Україні стоїть перед численними викликами і завданнями, серед яких оновлення змісту навчання, що відповідає сучасним реаліям і потребам ринку праці. Нові технології та глобалізація створюють підґрунтя для зміни підходів у навчальному процесі.

Сучасний розвиток освіти впливається чотирма важливими взаємопов'язаними факторами:

- Швидке і нестабільне соціально-економічне середовище приводить до постійних змін і вимагає адаптації системи освіти. Це вимагає гнучкості і реагування на зміни.
- Трансформація ринку праці виникає внаслідок соціально-економічних змін у суспільстві. Ця трансформація вимагає нових навичок та знань від випускників освітніх закладів.
- Глобалізація сприяє інтеграції та взаємодії між країнами, що також впливає на вимоги до освіти і підготовки громадян світу.
- Інформаційний розвиток та нові технології створюють "інформаційний вибух," який перетворює економіку і суспільство, змінюючи їхню структуру та вимоги.

Ці фактори вимагають розробки сучасної філософії освіти та правової бази, які б дозволили ефективно реагувати на виклики сучасності. Освіта в сучасному суспільстві є головним чинником підвищення якості життя і конкурентоспроможності держави.

Отже, розуміння ролі освіти у формуванні особистісних трансформацій та адаптації до сучасного світу є важливим завданням для подальшого розвитку суспільства.

У контексті цих викликів, важливо впроваджувати інновації, такі як:

- проектні навчальні програми, які розвивають креативність та критичне мислення,
- електронні платформи для навчання, які сприяють інтерактивному навчанню,
- міжнародний обмін програмами, який розширює горизонти і розуміння різних культур.

Подальший розвиток освіти є ключем до процвітання та вдосконалення нашого суспільства.

На сучасному етапі, коли суспільство переходить від індустріальної до постіндустріальної фази, інформація стає визначальним чинником розвитку. Особистісний розвиток стає необхідною складовою сучасного освітнього процесу, оскільки це допомагає людям адаптуватися до змін і успішно функціонувати в новому інформаційному середовищі.

Розуміння ролі освіти та культури в цьому контексті стає критичним. Освіта передає та формує культурні, соціальні та цивілізаційні цінності, а культура надає особистості можливість розвивати аналітичні здібності, експериментувати та робити логічні висновки. Подолання браку духовності, який існує в сучасному житті, можливе завдяки збагаченню будь-якої діяльності культурними аспектами. Культура повинна підтримувати ініціативу, самостійність і відповідальність, допомагаючи особистості розвивати свою унікальність та креативність.

Формування особистості - це процес, в якому при зміні змісту освіти відбуваються важливі зміни в виховній діяльності. Зміни у змісті освіти та виховання виникають з нових вимог, що ставляться сучасним суспільством до особистості. Ця трансформація включає гуманізацію і гуманітаризацію освіти та виховання, що базується на гнучкій системі інновацій у навчанні та вихованні.

Гуманізація освіти та виховання спрямована на забезпечення повноцінного життя учнів сьогодні і підготовку їх до майбутнього. Врахування соціокультурного контексту, інтересів і потреб учнів стає ключовим аспектом виховно-освітнього процесу. Гуманізація також передбачає створення умов для розвитку їхніх можливостей і розвитку самостійності.

Соціальне середовище впливає на формування особистості, а особистість, взаємодіючи з навколишнім соціальним контекстом, впливає на нього. Сучасна концепція освіти і виховання наголошує на відкритому діалозі між педагогом і дитиною, сприяючи розвитку самостійності, відповідальності та творчого потенціалу особистості. Таким чином, виховання і навчання стають унікальними творчими процесами, де педагог і дитина спільно відповідають за їхній успіх і результат.

Практика розвинутих країн показує, що в сучасному світі наука й освіта все більше виступають головними структурними чинниками сучасної економіки. Очевидно, що саме система освіти сприяє вирішенню багатьох

суспільних проблем та розвитку суспільства, оскільки освіта допомагає людині усвідомити необхідність змін у суспільстві.

Виховання – це важлива частина освітнього процесу із суттєвою специфікою. Освіта традиційно розглядається як цілеспрямований процес виховання і навчання особистості в інтересах суспільства і держави. Навчання у цьому визначенні не випадково стоїть на другому місці, тому що якість освіти багато в чому визначається саме якістю виховання як цілісного, широкого процесу.

Це підкреслює важливість формування не лише знань, але й цінностей, ставлення до суспільства та готовності до активної участі у його розвитку. Виховання допомагає розвивати у людини моральні якості, відповідальність перед оточуючим світом та розуміння її ролі у суспільстві. Таким чином, освіта і виховання взаємопов'язані і спільно сприяють становленню громадянина, який здатний приносити користь суспільству та брати активну участь у його житті.

З цього випливає, що якість освіти не може бути виміряна лише рівнем знань, а також моральними і етичними цінностями, які формуються в процесі виховання. Тільки цілісний підхід до освітнього процесу, який поєднує в собі навчання та виховання, може забезпечити гармонійний розвиток особистості і призвести до позитивних змін у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Швед М. Вплив освіти і культури на розвиток суспільства / М. Швед // Rocznik Polsko-Ukraiński. – 2014. – т. 16. – С. 465–468.
2. Режим доступу : <https://er.ucu.edu.ua/handle/1/636>
3. Андрейко І. В. Особливості впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації / І. В. Андрейко // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2009. – № 3(27). – Ч.1. – С. 15–18. – Бібліогр.: 8 назв. Режим доступу : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/9548>
4. Сисоева С.О. Роль освіти в сучасному світі Режим доступу : https://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://lib.iitta.gov.ua/711946/1/rol-osv.sys.pdf.pdf&ved=2ahUKewjg3vK6mqyBAxU9KhAIHWwABTUQFnoECA4QAQ&usq=AOvVaw3tBSTMJhPynUDI_SmzviQq
5. Алла Растригіна . Соціокультурне середовище як фактор актуалізації педагогіки свободи
6. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки Випуск 102
7. Режим доступу : <https://core.ac.uk/download/pdf/53036342.pdf>
8. Тетяна СТУКАЛОВА Вплив освіти на формування особистості в суспільстві постійних змін
Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83047/1/Stukalova_Vplyv_osvity.pdf.jsessionid=8F48909B728F5E1C3D2773C292368416
9. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с

UDC 378.016

Zhanna Torianyk*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University***Viktoriia Shevchenko***Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University***Oleksandr Melnychenko***Professor at The London Academy of Science and Business (London, UK);
Chairman of the Board in Consilium LLC (Warsaw, Poland);
Professor at the Finance Department of Gdansk University of Technology (Gdansk, Poland)***"SOFT SKILLS" AS A COMPETITIVE ADVANTAGE IN CAREER GROWTH IN TODAY'S BANI WORLD**

As a result of the fourth scientific and practical revolution, which is associated with the rapid development of artificial intelligence, the transformation of the external environment took place: information technologies penetrated into all spheres of human life, which led to increased competition in the labor market among specialists of various specialties; the disappearance of outdated professions and the appearance of new ones are noted, which require a review of the directions of the development of the professional education system and the updating of professional standards, which include the necessary competencies for the successful performance of professional duties by future specialists. Previously, employers evaluated candidates based on the presence of a diploma confirming their professional training. However, now managers focus on additional universal skills of applicants, which have been called "soft skills".

Economists, philosophers and futurologists are trying to describe the transformations taking place around them. Initially, the world was characterized by the abbreviation SPOD, which comes from English: Steady, Predictable, Ordinary, Definite. The factors of the SPOD world that prevailed until the 1980s have lost their relevance, everything has changed and the old model no longer fully describes what is happening today. For almost thirty years, society has existed in the VUCA world: Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity. The changes in the modern world, especially in the fields of technology and information, have led to a transition from a stable and predictable state of affairs to a more dynamic and uncertain environment. This evolution has affected various aspects of society and requires new understanding and adaptation on the part of modern generations. Therefore, since 2020, the VUCA world has been replaced by the BANI world: Brittle, Anxious, Non-linear, Incomprehensible, which is even faster, more complex and unpredictable under the influence of informational, technological, demographic, climatic and other factors (Table 1) [1].

*Table 1***The explanation of the components of the BANI world**

Brittle	To adapt to conditions of fragility, it is necessary to develop the stability of the nervous system, learn to be flexible, be able to adapt quickly and find optimal solutions.
Anxious	The inability to predict what will happen in the future causes us constant stress and anxiety. Those who acquire stress resistance and psychological self-help will achieve success.
Non-linear	Non-linearity in the BANI world means that it is not obvious to us what certain actions will lead to. Even a small decision can have devastating consequences, and serious efforts cannot bring tangible results. It is worth reviewing your approaches to planning - it should be flexible.
Incomprehensible	Misunderstanding is the result of information overload. Previously, additional data was the key to a better understanding of the problem. Now, due to the huge amount of information in free access, it is impossible to sort it and understand the issue.

According to McKinsey's estimate, by 2030, the development of technology will inevitably lead to unemployment, so from 75 to 375 million people, that is, 3-14% of the total number of workers worldwide, will be forced to change their profession. Analysts claim that about 65% of professions will disappear in the next 10 years. Therefore, it will be interesting to analyze the TOP-10 skills of the future specialist, which will be relevant in 2025-2030 (Table 2) [2].

*Table 2***Top key skills of a future specialist**

<i>World Economic Forum 2025 p.</i>	<i>Research by McKinsey 2030 p.</i>	<i>Research from grc.ua (skills highlighted by employers) 2022 p.</i>
<ul style="list-style-type: none"> Analytical thinking and innovation. Active learning and learning strategies. Comprehensive problem solving. Critical thinking and analysis. Creativity, originality and initiative. Leadership and social influence. Use of technologies, monitoring and control. Design of technologies and programming. Stress resistance and flexibility. Ability to argue views, solve problems and generate ideas 	<ul style="list-style-type: none"> Leadership; Communications and negotiations; Basic skills of working with digital technologies; Skills of leading IT; Perception and empathy; Critical thinking; Creativity; Technology design; Project management. 	<ul style="list-style-type: none"> Interaction with people Flexibility of mind (the ability to quickly switch from one thought to another) Emotional intelligence The ability to form one's own opinion Comprehensive problem solving Critical thinking Ability to listen and ask questions Creativity Customer orientation Ability to negotiate

So, the most in-demand skills are universal (soft skills). According to the World Economic Forum's research, analytical thinking and innovation ranked first in the top 10 key skills of the future, followed by active learning and learning strategies. Lifelong learning is important in view of the constantly changing nature of functional responsibilities in permanent positions in the BANI world. At a time when technologies and business models are constantly changing, personnel must be as adaptable as possible, periodically mastering new skills and knowledge. According to forecasts of the World Economic Forum, by 2025, 50% of all workers will need retraining, because the economies of the world are experiencing a double upheaval - the pandemic and the rapid automation of labor (robotization). It is estimated that 85 million jobs could be replaced by machines over the next 5 years. At the same time, 97 million new jobs may appear in the process of adapting the labor market to new realities.

Also, in conditions of anxiety and instability, it is very important to develop self-control skills: emotional intelligence (empathy), critical thinking, stress resistance, as well as the ability to interact with others - leadership and social influence. Also, the results of a study by Harvard University and the Stanford Research Institute indicate that the contribution of "hard skills" to the professional activity of an employee is only 15%, while "soft skills" - 85%. According to the results of a study by the Stanford Research Institute together with the Carnegie Mellon Foundation, the long-term and stable success of company managers at work is determined by 75% of soft skills and only 25% by hard skills. According to LinkedIn research, 57% of employers value flexible skills more than professional skills [4].

Thus, for example, the applicants of Karazin Banking Institute of V.N. Karazin Kharkiv National University are offered to study the following disciplines to develop soft skills: "Management Psychology", "Leadership and Teamwork", "Time Management and Interpersonal Communications in Business" (for all specialties), "External Communications Management", "Emotional Intelligence". However, it is necessary to start developing these skills since childhood, at school, and improve them throughout life.

REFERENCES

1. Zustrichajte: BANI — novij svijet, yakij prijshev na zminu VUCA (2022) Retrieved from: <https://l-a-b-a.com/uk/blog/3166-vstrechajte-bani-novyy-mir-kotoryy-prishel-na-smenu-vuca> [in Ukrainian].
2. Navichki 21 stolittya ta umovi yih formuvannya i rozvitku dlya molodi (2021) Retrieved from: <https://dismp.gov.ua/navychky-khkhi-stolittia-ta-umovy-ikh-formuvannia-i-rozvytku-dlia-molodi/> [in Ukrainian].

Сахно С. В.
аспірантка першого року навчання
Академія Державної пенітенціарної служби

ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕД СФЕРОЮ ЗАКУПІВЕЛЬ

Кожен день ставить перед нами нові виклики у професійній діяльності. Із зміною законодавства наші фахові навички не лише розвиваються, а й трансформуються, що приводить до створення нових сфер професійної діяльності. Зі вступом у силу Закону України «Про публічні закупівлі» застарілі спеціальності зазнали суттєвих змін. Автоматично утворюється нова професія – «закупівельник», що приводить до попиту на молодих спеціалістів та необхідності перекваліфікації працівників, які вже працюють у сфері закупівель. Отже, ці процеси вимагають змін на ринку праці та внесення нових професій до Національного класифікатора України «Класифікатор професій» [1]; галузевих випусків збірників описів професій: «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників» [2]; Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах [3].

Вимоги до «закупівельника» закріплені на законодавчому рівні. Відповідний спеціаліст повинен мати економічну чи юридичну освіту. Однак через швидкі зміни в економіці та вдосконалення системи публічних закупівель у нашій країні вже сьогодні можна говорити, що ця професія стає самостійною і може виходити на ринок праці. Юридичні та економічні знання необхідні закупівельнику як базові, але існує низка інших напрямлень, які необхідно вивчати, щоб повноцінно оволодіти цією спеціальністю. Тому професія «закупівельник» почала відокремлюватися від структурних підрозділів (юридичних, економічних) в окремі галузі та займати вагомий нішу в житті та функціонуванні будь-якої установи.

Кожен з нас розуміє, що для нормального функціонування будь-якої організації, підприємства, установи потрібно підтримувати зсередини механізм життєдіяльності цих органів. Для ефективного виконання завдань, які стоять перед кожною державною структурою чи підприємством іншої форми власності, необхідно організувати якісний процес закупівлі всього необхідного: електроенергії, опалення, водопостачання, офісного приладдя тощо. Логічним є запитання: хто має займатися забезпеченням усіх потреб у цих органах, хто має проводити закупівлі? Саме тому нещодавно з'явилась нова, окрема ділянка роботи на підприємствах, в установах, організаціях, яка є дуже важливою у структурній організації будь-якої установи.

Професія «закупівельник» є важливою та дуже відповідальною. Звичайно, для її належного опанування необхідно аби спеціальність «закупівельник» входила до переліку спеціальностей професійно-технічних навчальних закладів як окрема фахова направленість. Ця сфера діяльності з кожним роком без сумніву буде розвиватися та потребуватиме все більше підготовлених спеціалістів у цій галузі.

Ми живемо в розвиненій незалежній державі, де основними засадами в закупівельній сфері є подолання корупції, прозорість здійснення закупівель, розвиток добросовісної конкуренції, простота і легкість застосування закупівельних процедур, повна звітність та аналіз усіх державних закупівель, залучення добросовісних постачальників на державний рівень закупівель і економія державних коштів за рахунок конкуренції. Для впровадження і здійснення всіх цих напрямлень в Україні створено електронний майданчик закупівель Prozorro, де проходять закупівлі та звітування про вже укладені договори. Зі створенням такого державного функціоналу, здійснення закупівель та дотриманням законодавства у сфері закупівель, на ринку праці з'являється попит на нову, необізнану професію «закупівельник».

Жоден заклад освіти чи інша установа не може задовольняти свої господарські потреби без закупівель, які здійснюються тільки через електронну систему закупівель. Тому у 2016 році був ухвалений Закон України «Про публічні закупівлі».

У функціональні обов'язки закупівельника входить багато завдань та обов'язків:

- планування закупівель та формування річного плану закупівель в електронній системі закупівель;
- проведення попередніх ринкових консультацій з метою аналізу ринку;
- здійснення вибору процедури закупівлі;
- проведення процедур закупівель;
- забезпечення укладання угод;
- забезпечення рівних умов для всіх учасників, об'єктивний та чесний вибір переможця процедури закупівлі;
- забезпечення складання, затвердження та зберігання відповідних документів з питань публічних закупівель, визначених Законом «Про публічні закупівлі»;
- забезпечення оприлюднення в електронній системі закупівель інформації, необхідної для виконання вимог Закону «Про публічні закупівлі»;
- забезпечення надсилання в електронному вигляді до органу оскарження інформації, документів та матеріалів щодо проведення процедур закупівель у разі отримання запиту від органу оскарження;
- взаємодія з органами, що здійснюють контроль у сфері публічних закупівель під час виконання ними своїх функцій відповідно до законодавства [4].

Цей перелік вимог до функціональних обов'язків закупівельника не є вичерпним, багато інших дій, передбачених Законом «Про публічні закупівлі», трудовим договором (контрактом) або розпорядчим рішенням замовника, покладається на спеціаліста у цій сфері діяльності.

Тож професія «закупівельник» – професія майбутнього, яка потребує підтримки з боку держави. Створення на базі навчальних закладів вищої освіти факультетів, де здобувачі освіти отримають повноцінну підготовку (юридичну, економічну, психологічну, інформаційну тощо) до цієї професії, та зможуть присвятити себе закупівельній діяльності, а згодом гідно представляти не тільки свою установу в межах країни, а і за межами нашої держави. Сподіваємось найближчим часом ця професія з'явиться в інформаційному довіднику «Професії майбутнього для України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство економіки України. Класифікатор Професій. Класифікатор професій: Пошук. URL: <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk>.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL: <https://jobs.ua/dkhp>.
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постанова КМУ від 29 квітня 2015 р. № 266 URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248149695>.
4. Примірне положення про уповноважену особу, затверджене наказом Міністерство економіки України від 08 червня 2021 р. № 40. С. 3–4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040930-21#Text>.

**РОЛЬ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ВЧИНЕННЯМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ**

Діти є однією із вразливих груп, коли мова йде про домашнє насильство. Хоча, експерти Аналітичного центру ЮрФем зауважують, що концепція «дитина-свідок = дитина постраждала», що закріплена у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та національному законодавстві, не набула практичного застосування у справах, пов'язаних з домашнім насильством. До прикладу, у 2022 році при розгляді кримінальних проваджень за ст. 126-1 КК України діти-свідки домашнього насильства були ідентифіковані судом у 12% випадків і лише у 2% справ їх визнали потерпілими; у 88% випадків взагалі не згадується про присутність під час вчинення домашнього насильства свідка, зокрема й дитини [1, 2].

Аналізуючи статистичні дані можна сказати, що із січня по травень 2023 року поліція зареєструвала 349 355 випадків домашнього насильства, 231 244 за той же період у 2022 році та 190 277 за перші п'ять місяців 2021 року [3]. Проте, на жаль, неможливо зрозуміти, скільки випадків із вищенаведеної статистики стосувалися домашнього насильства щодо дітей.

Відповідно до Доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році протягом 2022 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 1237 звернень, у яких було порушено 1905 питань з прав дітей, зокрема: захист дітей від домашнього насильства (78). За результатами перевірки доведено факт збільшення прогалин під час взаємодії уповноважених суб'єктів, що провадять державну політику у сфері домашнього насильства, нащо неодмінно впливають умови воєнного стану [4].

В Україні проблема насильства над дітьми є комплексною. Слід констатувати, що у випадках домашнього насильства щодо дитини, серед уповноважених суб'єктів, що провадять державну політику у сфері домашнього насильства – служби у справах дітей, медичні установи, суди, органи національної поліції, прокуратури та, відсутня злагодженість у діях. Наприклад, діти неодноразово допитуються різними фахівцями у непристосованих до цього приміщеннях відповідних установ. Фахівці застосовують різні методи збору інформації, що неодмінно викликає у дитини повторне травмування. Тому є нагальною потреба у створенні певного простору, де різні фахівці будуть провадити свою діяльність (медичну, психологічну, правоохоронну, правозахисну) щодо дітей, постраждалих від насильства, зокрема, домашнього насильства у комплексі - модель «Barnahus» (далі - моделі «Барнахус») [5].

Відповідно «Барнахус» (від barna hús - у перекладі з ісландської мови «будинок для дітей») - це простір, в межах якого застосовується мільтидисциплінарний підхід за участю фахівців різних галузей (органи національної поліції, прокуратури, судді, представники служб у справах дітей, медичних установ тощо), що, у свою чергу, забезпечує впровадження ефективного захисту за допомогою правосуддя, дружнього до дітей [6].

Міждисциплінарне та міжвідомче співробітництво дедалі більше визнається фундаментальною для здійснення прав дітей на захист, допомогу та правосуддя. Модель «Барнахус» визнана як добра практика в цій сфері по всьому світі, зокрема Радою Європи, Європейським Союзом та ЮНІСЕФ [5].

Станом на травень 2023 року в Україні в шести регіонах України створені та функціонують Барнахуси [7]. Правовими основами впровадження моделі «Барнахус» в Україні є: Конституція України, акти міжнародного права (Лансаротська конвенція), закони України («Про охорону дитинства», Кримінальний кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України), підзаконні нормативно-правові акти [5].

Серед завдань моделі «Барнахус» можна назвати: запобігання травматизації дітей як наслідок дублюючих допитів фахівцями різних галузей, створення для проведення слідчих інтерв'ю середовища, дружнього по відношенню до дітей, яке б заспокоює дитину, та має як наслідок отримання повної інформації від дітей щодо будь-якого виду насильства, зокрема домашнього насильства. Барнахус – це простір співпраці фахівців різних галузей протягом всього періоду допомоги (психологічної, медичної), захисту прав дитини, що є потерпілою від домашнього насильства або свідком цієї події [8].

Барнахус є простором із чотирма приміщеннями («кімнатами»), в кожному з яких провадяться різні дії: щодо захисту дитини (оцінюються потреби у захисті прав дитини дитини-потерпілої або дитини-свідка); кримінального розслідування та судового розгляду справи (допит дитини у спеціально обладнаному приміщенні); медичного обстеження для подальшого можливого лікування (проведення медичної експертизи із застосуванням заходів та засобів, що є максимально дружніми до дітей з метою судово розслідування та і для забезпечення фізичного благополуччя та визначення загального стану дитини); обстеження психічного, психологічного стану (оцінка психічного, психологічного стану та надання фахової психічної, психологічної допомоги) [5, 9].

Підсумовуючи слід зазначити, що, з одного боку, проблемам домашнього насильства щодо дітей приділяється увага з боку законодавців, правозастосувачів, що виражається, зокрема, у роботі центрів Барнахус та постійному відкриттю нових, з іншого це питання має бути найактуальнішим для влади та представників юридичної професії в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт «Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни (I півріччя 2022 року)», підготовлений Аналітичним центром ЮрФем. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/Проект-дослідження-РЄ.docx---копія.docx-2.pdf> (дата звернення: 02.09.2023).
2. Блага А.Б., Адащик А.С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №1. С. 355-358. URL: http://lsey.org.ua/1_2023/86.pdf (дата звернення: 02.09.2023).
3. Коломієць В. В Україні різко зростає кількість випадків домашнього насильства. Із чим це пов'язано? URL: <http://surl.li/krted> (дата звернення: 02.09.2023).
4. Доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <http://surl.li/krtly> (дата звернення: 02.09.2023).
5. Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. URL: <http://surl.li/krvfp> (дата звернення: 02.09.2023).
6. Barnahus. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Barnahus> (дата звернення: 02.09.2023).
7. У Житомирі запрацював «Барнахус» – центр соціально-психологічної підтримки дітей, які постраждали або стали свідками насильства. URL: <http://surl.li/krvjy> (дата звернення: 02.09.2023).
8. Дерек А. Що таке Барнахус, і як він працює. URL: <http://surl.li/krvhq> (дата звернення: 02.09.2023).
9. Гриценко Л. Барнахус - ефективна система (модель) роботи з дітьми, що постраждали від насильства або стали свідками такого. URL: <http://surl.li/ftguh> (дата звернення: 02.09.2023).

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії, Академія Державної пенітенціарної служби

НЕВРЕГУЛЬОВАНІ НОРМИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА МИРНОЇ РОЗБУДОВИ

Актуальність реформ у трудових відносинах зокрема і військова реформа, яка наближена до розв'язання проблем реалій сьогодення та створення сучасних Збройних Сил України нового зразка.

Цей процес є вкрай важливим для військової організації України, оскільки розпочав зміни характеру армії, основоположними засадами якого є демократичні підходи до проведення змін у вихованні, підготовці та службі, як військовозобов'язаних так і військових. Важливо, що підґрунтя цього процесу є зміни національного законодавства у відповідності до міжнародних норм та стандартів.

Слід звернути увагу на прийняття нових первинних законодавчих актів, а також доцільно здійснювати зміни лише у випадках виникнення чи виділення певної самостійної сфери суспільних відносин, що не врегульовані чинними нормативно-правовими актами. [1, с.9]

На разі в законодавстві України немає чіткого регулювання щодо розповсюдження на військовослужбовців норм КзПП України. У зв'язку з чим виникають колізії, щодо застосування норм КзПП до даної категорії осіб.

Так, за загальним правилом, пріоритетними є норми спеціального законодавства, а трудове законодавство підлягає застосуванню у випадках, якщо нормами спеціального законодавства не врегульовано спірні правовідносини, або коли про це йдеться у спеціальному законі.

Непоширення норм КзПП України на військовослужбовців стосується саме порядку та умов визначення норм оплати праці (грошового забезпечення) та порядку вирішення спорів щодо оплати праці.

Враховуючи те, що спеціальним законодавством, яке регулює оплату праці військовослужбовців, не встановлено відповідальність роботодавця за невплату, або несвоєчасну виплату працівнику всіх належних сум, тому можна дійти висновку про можливість застосування норм статей 116 та 117 КзПП України як таких, що є загальними та поширюються на правовідносини, які виникають під час звільнення зі служби військовослужбовців. [2, с.2]

Вищенаведене випливає з правової позиції Великої палати Верховного Суду викладених у постанові від 26.02.2020 року у справі №821/1083/17, постанові від 01.03.2018 у справі №806/1899/17 та постанові від 31.05.2018 №823/1023/16.

З аналізу вказаного слідує дійти висновку, що за відсутності спеціальних норм, що регулюють правовідносини з проходження військової служби підлягає застосуванню норми КзПП України за правилами аналогії закону.

Введення військового стану внаслідок агресії російської федерації проти України оголило ряд неврегульованих питань соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

Так відповідно до Указу Президента України «Про Положення про проходження військової служби у Збройних Силах України іноземцями та особами без громадянства» передбачено проходження військової служби іноземцями та апатридами у добровільному порядку за контрактом на посадах, що підлягають заміщенню військовослужбовцями рядового, сержантського та старшинського складу ЗСУ.

Однак, застарілі норми Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» не поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу в Збройних Силах України.

Внаслідок чого вказані військовослужбовці позбавлені права на соціальний захист пов'язаний з встановленням відповідного статусу учасника бойових дій виплатами (в тому числі одноразової грошової допомоги у разі загибелі, інвалідності, часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності) [1, с.131-132]

Також відсутність механізму визначення військовослужбовцем за життя кола осіб, які матимуть право на отримання одноразової грошової допомоги у разі його загибелі, смерті призводить до численних судових спорів. Законодавець передбачає таке право у обмеженій кількості осіб, а саме батьків, одного з подружжя, який не одружився в друге, дітей які не досягли повноліття та утриманці загиблого. [1, с.245-250]

Правова невизначеність прав військовослужбовців сиріт або військовослужбовців у яких не має визначених законом осіб, призводить до порушення права рівності конституційних прав та свобод на соціальний захист.

На практиці трапляються не поодинокі випадки обмеження прав на соціальні виплати рідним особам, які не входять до даного кола осіб визначеному законодавцем. Дане питання можливо вирішити шляхом створення механізму спадкового розпорядження військовослужбовцем за життя із зазначенням осіб, які матимуть право на виплати.

Також важливо звернути увагу, щодо страхування життя військовослужбовців, яке на даний час не є урегульоване законодавцем на відповідному рівні.

Отже, враховуючи реальність сьогодення та наявність прогалин у нормативно-правових актах. Виникає необхідність прийняття нормативних документів, які б регулювали дані питання без обмеження за принципом громадянства, або визначеного кола осіб за волевиявленням військовослужбовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петков С.В., Журавльов Д.В., Дрозд О.Ю., Дрозд В.Г. Трудові правовідносини в період воєнного стану в Україні. *Практичний посібник* Видавництво Видавничий дім "Професіонал" 2022 С.9; С.131-132; С.245-250.
2. Постанови Великої палати Верховного Суду від 26.02.2020 року у справі №821/1083/17, с.2 постанові від 01.03.2018 у справі №806/1899/17 та постанові від 31.05.2018 №823/1023/16.

UDC 331.556.4

Tetiana Karmadonova*PhD in Philosophy, Senior Researcher of the Department of History and Sociology of Science and Technology Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and Science History Studies of National Academy of Sciences of Ukraine*

EXPLORING INTELLECTUAL MIGRATION TRENDS: IMPACT ON THE LABOR MARKET IN SPAIN

The phenomenon of intellectual migration, whereby scholars, researchers, and professionals relocate to different countries seeking better opportunities and environments for their intellectual pursuits, has gained prominence in recent years. Spain, a country known for its rich history, culture, and academic institutions, has been an attractive destination for intellectual migrants. This article delves into the trends of intellectual migration to Spain and its consequential impact on the labor market.

Spain is situated in the southwestern region of the European continent, covering an expansive area exceeding half a million square kilometers. Within the European Union, it ranks as the fourth most populous country, boasting a population surpassing 47 million individuals, of whom 85% are Spanish citizens. In relative terms, the population has experienced consecutive annual growth, attributed to a positive migration balance offsetting negative net population growth. Although the count of Spanish nationals experienced a minor decline at the outset of 2022, there was a notable upswing in the count of non-nationals, encompassing both individuals from EU member states and those outside the EU. Among the EU population register, the largest numbers of non-nationals were recorded among Romanians, Italians, and Germans. Conversely, the most substantial figures for non-EU nationals originated from Morocco, Colombia, and the United Kingdom. Notably, the past year witnessed significant increases in citizens from Colombia, Italy, and Venezuela, while notable declines were observed in individuals from Romania, China, and Brazil [1].

The migration scenario in Spain has been shaped by its labor-centric model. Immigrants, often occupying manual jobs, have complemented the native workforce, which predominantly engages in more sophisticated and specialized roles. However, the economic recession hit immigrants, concentrated in sectors like construction, harder, leading to compounded problems including reduced remittances, housing challenges, and a lack of access to social services. Amidst economic uncertainties, regular immigrants face the dilemma of maintaining legal status upon job loss, while those without unemployment benefits are at risk of becoming irregular. This irregular status adversely affects both individuals and the host society, leading to a shadow economy, reduced state revenue, limited access to services, and impeded integration [2].

Spain's vibrant academic landscape, coupled with its cultural appeal and quality of life, has positioned it as a magnet for intellectual migrants. Renowned universities, research centers, and cultural heritage have drawn scholars from around the world. The allure of Spain extends beyond academia, encompassing the arts, sciences, and technology sectors.

Several factors contribute to the trend of intellectual migration to Spain:

Academic Excellence and Research Opportunities. Spain's academic institutions have gained recognition on the global stage for their excellence in various fields. Renowned universities, research centers, and academic programs provide an environment conducive to intellectual growth and innovation. Prospective intellectual migrants are drawn to Spain by the prospect of engaging with top-tier scholars, participating in cutting-edge research, and accessing state-of-the-art facilities.

Economic considerations play a role, with the promise of competitive salaries and research funding. Spain's emphasis on fostering innovation and research excellence through policies and grants has garnered attention. Additionally, the opportunity for cross-cultural collaboration and exposure to diverse perspectives acts as a catalyst for migration.

EU membership is an equally important factor that attracts migrants and grants foreigners access to the Schengen area and the European market.

Quality of Life and Cultural Appeal. Spain's rich cultural heritage, diverse landscapes, and vibrant lifestyle contribute to its allure for intellectual migrants. The combination of a Mediterranean climate, historic cities, and a relaxed pace of life appeals to those seeking a balanced and enriching living experience. The availability of cultural events, art, cuisine, and recreational activities enhances the overall quality of life for both individuals and their families.

Language Advantage. Spain's official language, Spanish, is one of the most widely spoken languages globally. Proficiency in Spanish not only facilitates integration but also opens doors to a broader range of professional opportunities within the country and beyond. For intellectual migrants, acquiring or improving their Spanish language skills can be advantageous for networking, collaboration, and engagement with local communities.

The arrival of intellectual migrants has had a notable impact on how Spain's job market functions. On one side, it introduces a talented group of experts into the workforce, which really boosts productivity and the exchange of knowledge. These intellectual migrants often come with fresh outlooks, inventive ideas, and opportunities for research partnerships, all of which contribute to the growth of the economy. However, this effect doesn't come without its own set of difficulties. The job market might become more competitive, particularly in fields closely connected to academic and research backgrounds. This could lead to pressure on wages and adjustments in the job landscape. Additionally, making sure that these intellectual migrants and their skills smoothly blend into the workforce requires well-thought-out policies to make the most of their potential.

To fully embrace the advantages of intellectual migration while tackling the challenges, Spain needs thoughtful policies. Putting resources into educational and language initiatives that aid integration, combined with focused assistance for intellectual migrants as they navigate the job market, is an important and promising path. Striking a balance between catering to the needs of migrants and safeguarding the interests of local professionals is a nuanced task.

In conclusion, Spain's attractiveness as a destination for intellectual migrants brings a mixture of opportunities and complexities to its job market. The merging of diverse talents creates fertile ground for collaboration, innovation, and expansion. Yet, a well-balanced approach that maximizes the benefits while also addressing the challenges is vital. As Spain continues to define its position on the global academic and professional stage, understanding and capitalizing on trends in intellectual migration will play a key role in its future accomplishments.

REFERENCES

1. Labour market information: Spain. European Commission, 2023. URL: https://eures.ec.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-spain_en#national-level
2. Inglada Galiana, E., Sastre Centeno, J. M., & de Miguel Bilbao, M. C. (2019). Illegal immigration in Spain and Europe: Situation and outlook. *Revista Galega De Economía*, 28(1), 117-129. <https://doi.org/10.15304/rge.28.1.6143>.

Іваницький О. В.
аспірант кафедри філософії
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЕВІАНТНОЇ НАУКИ

В останні роки відбувається трансформація ціннісно-нормативної системи суспільства, наслідком чого є переосмислення дихотомії «норма-девіація». Ці процеси мають прояв і в царині науки, породжуючи явище, яке отримало назву «девіантна наука».

Девіантна наука може бути визначена як теорія та практика здійснення наукових досліджень, отримання наукових результатів, формулювання наукових суджень, висновків і узагальнень, що неспівставні з цінностями, об'єктивною реальністю та істинним світоглядом справжньої науки. До таких видів негативної науки сучасні дослідники відносять псевдонауку, паранауку, лженауку, квазінауку, екстранауку, а також, за висловлюванням Ірвінга Ленгмюра, «патологічну науку» [1]. Це свого роду соціально-культурні та науково-етичні аномалії, відхилення від філософських принципів і норм, а також загальнолюдських ідеалів і цінностей, які вироблялася тисячоліттями історії цивілізації.

Девіації в науці можуть носити як негативний, так позитивний характер. Якщо про негативні моменти, що пов'язані з девіантною наукою, написано доволі багато наукових праць, то позитивні аспекти девіацій в науці висвітлені досить обмежено. Саме визначенню (досить схематичному) позитивних і негативних процесів, що викликані девіантною наукою, присвячена ця публікація.

Розглянемо визнані науковим співтовариством принципи науковості як «демаркацію» «істинної» науки від девіантної. Серед основних принципів науковості виділяється: орієнтація на пошук нових спеціалізованих істин, зв'язок теорії з емпірією, логічна та емпірична обґрунтованість, вимога раціональної точності теорії, суворота доказовість, об'єктивність істини, прогрес новизни та визнання нового знання науковим співтовариством.

Отже, порушуючи ці принципи, девіантна наука породжує низку негативних явищ, які викликають суттєві здвиги та спотворення в формуванні наукового уявлення про світ, його закономірності та життєдіяльність його суб'єктів. Відповідно, такі суперечливі та деструктивні ракурси породжують дисфункціональність в управлінні суспільством, хибні траєкторії суспільного розвитку, вироблення рішень, слідування яким веде країну (суспільство, регіони, союзи, особистості) в тупик.

Однак зауважимо, що оцінка девіантності науки, відповідно до конструктивістського підходу в девіантології, є суб'єктивним. Особливо це твердження значимо для соціальних наук. Тому важливо проаналізувати, що можна визначити як норму в науці; «яким групам вдається нав'язати свої норми як легітимні, за допомогою яких механізмів, у яких соціальних просторах і з яким опором вони стикаються (чи ні)» [4, с. 604]. Ярликування науки як девіантної може вести до втручання в технологію наукового пошуку та виключати як можливе джерело наукового дослідження наукову інтуїцію, наукове осяяння, наукове передбачення, що часто приводять до відкриття, яке випереджає час.

Ще один прояв поширення девіацій полягає в інституціалізації оцінювання наукових результатів (формуванні комісій, комітетів, інших структур), що свідчить про непоодинокі випадки фальсифікації наукових досліджень. Розмежовуючи хорошу та погану наукову практику, установи, які займаються науковими порушеннями, беруть участь у створенні певної концепції того, якою має бути наука [2]. Однак завжди можна поставити риторичне питання: чи істинними і правомірними є висновки подібних структур?

Однак, розглядаючи основні концепції критеріїв істинного наукового пізнання, зокрема верифікуємість (логічний позитивізм) та принцип фальсифікуємість К.Поппера [3], ми в науковій історії людства знаходимо явища, які мають характер позитивної девіантної науки. До них належить евристика як система принципів і процедур філософсько-евристичного дискурсу, система знань і форм дослідження планетарних явищ. Евристика може оперувати тими елементами, які відхиляються від визнаних класичною наукою змістовних і формальних характеристик істини, до яких зокрема належать містичне бачення, інтуїція, віра, відчуття. Евристика розриває окови когнітивної зв'язаності, порушує раціональність узгодженості нової гіпотези з визнаними та обґрунтованими масивами знань.

Отже, девіантна наука може породжувати як негативні, так і позитивні явища, виходити за межі «прокрустова ложа» норм і стандартів, загальноприйнятих процесів і технологій. Напрямом подальших досліджень є встановлення критеріїв розмежування істинних і хибних наукових практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Langmuir, I. (1953). Pathological science (Colloquium at The Knolls Research Laboratory, December 18, 1953) Transcribed and edited by R. N. Hall. URL:<https://www.cs.princeton.edu/~ken/Langmuir/langmuir.htm>
2. Larregue, J. (2022). Sentencing social psychology: Scientific deviance and the diffusion of statistical rules. *Current Sociology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00113921221117604>
3. Popper, K. R. (1963). *Conjectures and refutations. The growth of scientific knowledge*. New York: Routledge & Kegan Paul.
4. Sapiro G (2020) Norme(s). In: Sapiro G (ed.) *Dictionnaire International Bourdieu*. Paris: CNRS Éditions, pp.603–604.

Янченко В. П.
студент спеціальності «Соціологія підприємництва»
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МОТИВАЦІЮ ДО ПРАЦІ СТУДЕНТІВ

Досліджуючи конкретну тематику, на мою думку, важливо зазначити, що підходи до мотивації у 21 столітті значно відрізняються від попередніх століть. Адже з появою інтернету у кожного в смартфоні є можливість швидкого обміну інформацією та обширного доступу до неї. Це зумовило доволі швидку зміну світових парадигм на соціальних, економічних та політичних рівнях. В свою чергу це зумовило вплив на мотивацію молоді в просторі праці.

Аналізуючи проблему мотивації праці студентів, будемо спиратися на дослідження, яке було проведене в Україні у довійськовий час у 2021 році програмою USAID «Мріємо та діємо [1], де зазначено, що найбільш економічно включеними є молоді віком 30-34 років (83,3%), а далі після них йде населення віком 25-29 років (79,6%). В свій час юні українці віком 15-24 роки показують значно менший рівень економічної зацікавленості (33,7%), що пояснюється їхньою участю у здобуванні освіти в даному віковому проміжку. При цьому слід зазначити, що мотивацією до праці молоді такого віку, навіть при наявності освіти, стає фактор популярності певних професій з високим рівнем заробітку, наприклад сфера ІТ та сфера електронних валют.

Взагалі, автори дослідження зауважують, що для підтримки зайнятості та самозайнятості серед молоді за результатами дослідження ринку праці рекомендовано розвивати навички фінансової грамотності, підвищувати рівень цифрової грамотності, удосконалювати соціальні і технічні навички, пов'язані з працевлаштуванням, створювати інклюзивні можливості для формування навичок і розвивати спроможності центрів професійної освіти та навчання. Також дуже вітається партнерство між приватним сектором і навчальними закладами [1].

Отже, ми можемо вважати, що основними факторами мотивації студентів до праці має стати об'єктивна оцінка ринку праці та актуальних професій. Також відіграє роль політика держави та бачення економічного майбутнього молоді. Адже в інтересах держави створити таке економічне середовище, в яке могли б зайти молоді люди з мінімальним досвідом, але в той же час з великим ентузіазмом, гнучким та сучасним мисленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://qurt.org.ua/news/informator/73172/>

УДК 37.07

Коцюба К. М.

аспірантка

*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту**Науковий керівник :***Твердохліб О.***д.ю.н., доц., проф., професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту**Інститут державного управління та досліджень цивільного захисту*

МІСЦЕ І РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ перебуває у стані швидкого розвитку інформаційних технологій, які впливають на всі сфери життя суспільства, включаючи діяльність органів публічної влади. Інформаційно-технологічний супровід стає необхідною складовою в процесах управління державою, сприяючи покращенню якості надання послуг громадянам і забезпеченню ефективної взаємодії з ними.

Нині органи публічної влади мають стратегічне завдання щодо забезпечення ефективного функціонування держави та задоволення потреб громадян. Варто зазначити, що за останні десятиліття інформаційні технології значно змінили спосіб сприйняття і обробки інформації, надаючи органам публічної влади нові можливості для автоматизації процесів, покращення комунікації з громадянами й забезпечення прозорості та відкритості [1].

Інформаційно-технологічний супровід є необхідною складовою діяльності органів публічної влади з метою забезпечення ефективності, прозорості та доступності їхніх послуг для громадян. Цей процес включає в себе використання сучасних інформаційних технологій, розробку та впровадження спеціалізованих програмних засобів, електронних сервісів та платформ для забезпечення ефективного обміну даними й взаємодії з громадянами. Переваги використання інформаційно-технологічного супроводу в діяльності органів публічної влади є значними [2].

По-перше, він дозволяє спростити та прискорити процеси надання адміністративних послуг. Громадяни можуть звертатися до відповідних органів через електронні сервіси, заповнювати форми онлайн, слідкувати за статусом своїх заявок тощо. Це робить процес отримання послуг більш зручним та доступним для громадян.

По-друге, інформаційно-технологічний супровід сприяє підвищенню прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади. Завдяки електронним платформам та веб-порталам громадяни мають можливість отримати інформацію про управлінські рішення та процеси, що відбуваються у владних структурах. Це сприяє забезпеченню громадського контролю та залученню громадян до прийняття відповідних рішень.

По-третє, інформаційно-технологічний супровід допомагає покращити ефективність управлінських процесів в органах публічної влади. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє автоматизувати багато рутинних операцій, що зменшує кількість помилок та збільшує швидкість виконання завдань [3].

Прикладами його практичного втілення можуть бути: ведення електронної бази даних, електронних систем керування, електронних архівів документів тощо, що дозволяє зберігати та обробляти інформацію швидше та ефективніше. Застосування інформаційно-технологічного супроводу також допомагає вдосконалити процес прийняття рішень в органах публічної влади. Завдяки доступу до об'єктивних даних та аналітичних інструментів публічні управлінці можуть більш обґрунтовано та швидко приймати важливі рішення, здійснювати прогнозування та планування. Крім того, інформаційно-технологічний супровід дозволяє підвищити ефективність комунікації в органах публічної влади. Завдяки електронним засобам зв'язку співробітники можуть легко обмінюватися інформацією, спілкуватися під час виконання функцій у віддаленому режимі та проводити віртуальні наради. Це дозволяє скоротити час на вирішення завдань та забезпечує більшу гнучкість в роботі [4].

Крім того, важливо пам'ятати, що зі зростанням інтенсивності використання технологій і збільшенням обсягу збережених даних органи публічної влади повинні звернути особливу увагу на кібербезпеку та дотримання правил збирання, зберігання та обробки інформації. Захист даних і приватності громадян є важливою складовою ефективного інформаційно-технологічного супроводу. Органи публічної влади повинні розробляти та неухильно додержуватися формалізованих політик забезпечення кібербезпеки, включаючи захист від несанкціонованого доступу, витоку інформації та кібератак. Також важливо забезпечити надійність систем збереження даних та використання шифрування для захисту конфіденційної інформації. Повинні запроваджуватися на практиці належні заходи для забезпечення прозорості та контролю за використанням даних громадян. Органи публічної влади повинні дотримуватися відповідних нормативних актів щодо збору, зберігання та використання персональних даних, а також інформувати громадян про ці правила та їхні права відносно власної інформації. Крім того, органи публічної влади повинні співпрацювати зі спеціалістами з кібербезпеки, проводити навчання та підвищення кваліфікації персоналу з питань кібербезпеки, а також проводити аудити та перевірки систем безпеки для виявлення та усунення потенційних загроз [5].

Захист даних та приватності громадян є необхідним для забезпечення довіри до органів публічної влади та збереження прав громадян. В сучасному цифровому світі, коли особиста інформація може бути легко доступна та використовуватися без належного контролю, важливо забезпечити захист даних громадян, а також їх подальше використання тільки за наявності їхньої згоди та в межах чинного законодавства. Захист даних та приватності громадян передбачає дотримання прозорих і принципівих політик збирання та використання даних. Органи публічної влади повинні встановлювати чіткі правила щодо того, які типи даних збираються, з якою метою вони використовуються, та як довго вони зберігаються. Громадяни повинні бути повною мірою інформовані про ці правила та мати можливість контролювати свою особисту інформацію. Право на приватність є важливим правом

громадян і органи публічної влади повинні дотримуватися відповідних законодавчих норм і стандартів щодо захисту цього права. Забезпечення конфіденційності та безпеки даних громадян має бути пріоритетом у використанні інформаційно-технологічного супроводу. Довіра до органів публічної влади є фундаментально важливою для ефективного функціонування демократичного суспільства [6].

Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що забезпечення інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади має великий потенціал в аспекті поліпшення якості надання послуг, забезпечення прозорості та відкритості, а також підвищення ефективності управління. Це сприяє покращенню співпраці з громадянами, забезпеченню швидкого доступу до інформації та рішень, а також забезпеченню ефективного обміну даними. Проте успішна реалізація інформаційно-технологічного супроводу на практиці вимагає не тільки технічних рішень, але й стратегічного підходу до планування, координації та управління цим процесом.

Органи публічної влади повинні активно співпрацювати з технологічними компаніями, експертами та громадськістю для визначення потреб, розробки та впровадження відповідних інструментів та платформ. Також важливо забезпечити захист інформації та приватності громадян у процесі впровадження інформаційно-технологічного супроводу. Для цього необхідно розробити ефективні механізми гарантування кібербезпеки та дотримуватися відповідних нормативних актів.

Загалом, інформаційно-технологічний супровід є необхідним для органів публічної влади в сучасному технологічному світі, щоб вони могли ефективно відповідати на потреби громадян та забезпечувати надання якісних публічних послуг. Цей процес потребує постійного вдосконалення, адаптації до нових технологічних тенденцій і змін в суспільстві. Органи публічної влади повинні бути готовими до використання новітніх інформаційних технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та інші, які можуть значно покращити якість послуг і сприяти більш ефективному управлінню. Крім того, органи публічної влади повинні враховувати потреби та особливості користувачів їхніх послуг – громадян, бізнесу, громадських організацій тощо.

Важливо забезпечити доступність та втілення інформаційно-технологічних рішень для різних категорій користувачів, у тому числі для людей з обмеженими можливостями та тих, цифрова грамотність яких є низькою. Необхідно розробляти інтуїтивно зрозумілі інтерфейси та надавати підтримку користувачам для успішного використання цих технологій у повсякденному житті для вирішення широкого спектру життєвих ситуацій. Також важливим є партнерство та співпраця між органами публічної влади, приватним сектором, академічними установами та громадськістю. Це сприятиме обміну досвідом, стимулюватиме пошук інноваційних рішень та допомагатиме спільному вирішенню проблем, пов'язаних із впровадженням інформаційно-технологічного супроводу. Крім того, залучення громадськості у процес прийняття рішень та відкритий діалог сприятимуть зростанню довіри до органів публічної влади та підвищенню їхньої відповідальності.

У подальшому розвитку інформаційно-технологічного супроводу органів публічної влади ключовою буде гнучкість та здатність швидко адаптуватися до змін. Технологічні інновації швидко розвиваються, тому органи публічної влади повинні бути готові до впровадження нових рішень і технологій, які відповідають сучасним вимогам та потребам громадян. Гнучкість передбачає здатність адаптувати супровід до специфічних потреб та контексту кожного конкретного органу публічної влади. Різні органи можуть мати різні функції, завдання та особливості, тому важливо розробляти інформаційно-технологічні рішення, які враховують їхні потреби та сприяють ефективному виконанню їхніх обов'язків. Здатність до швидкої адаптації передбачає готовність до змін та використання нових технологій, що з'являються на ринку. Органи публічної влади повинні слідувати за останніми трендами та інноваціями в галузі інформаційних технологій, співпрацювати з технологічними партнерами та академічними установами, інвестувати в дослідження та розвиток, щоб залишатися на передовій у сфері цифровізації власної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.17 р. № 649 // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/649-2017-p> (дата звернення 08.11.2020).
2. Коваль Р.А. Інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади в умовах глобалізації на регіональному рівні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 1. 2016. С. 103—111.
3. Цимбалюк В.С., Гавловський В.Д., Гриценко В.В. та ін. Основи інформаційного права України: навч. посіб. Київ: Знання. 2004. С. 274.
4. Дурман М.О., Тохтарова І.М. Відкриті дані як інструмент інформаційного забезпечення прозорості публічної влади. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2017_1_15.pdf (дата звернення 08.11.2020).
5. Гасвська, О. В., Дяченко, О. В. Кібербезпека в державному управлінні: теорія та практика. Київ: Наукова думка. 2019.
6. Макушев П. Персональні дані як елемент системи інформаційного забезпечення державної виконавчої служби України. Форум права. 2. 2013. С. 333—339.

Черевач В. В.
асистент кафедри фешн і шоу-бізнесу
Київський національний університет культури і мистецтв

ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДИ: КУЛЬТУРНО-ЗНАЧУЩІ СМИСЛИ СУЧАСНОСТІ

Модні інновації завжди супроводжуються масштабними суспільно-політичними, культурними та економічними перетвореннями, тому мода не лише відображає культурно-значущі смисли, традиційно-ціннісний, ідеологічний, естетичний зміст епохи, а й є підставою для виникнення різноманітних її інтерпретацій. З іншого боку, процеси трансформації одягу як соціокультурного та естетичного феномена зазнають безпосереднього впливу з боку змін в економічній, політичній, соціальній та психологічній сферах. Так мода рефлексує свої діалектично-суперечливі ознаки: одночасно є статичним та динамічним феноменом, підтримуючи консервативні та стимулюючи трансформаційні тенденції соціокультурного розвитку.

Щоб висловлювати соціокультурні зміни та виступати провідником і засобом трансформацій сучасна мода змушена займати певну позицію. Так, нині дедалі більше, особливо незахідних брендів і дизайнерів, приходять у світ моди, вносячи нові цінності, наративи та естетику в домінуючий дискурс західної моди, глибоко переплетений з поняттями концептуалізму, модернізму та постмодернізму. Вони впроваджують нові цінності та нові уявлення, які намагаються перетворити модну систему на більш інклюзивну, справедливу та децентралізовану.

Наведемо декілька прикладів трансформацій моди у контексті зміни культурно-значущих смислів сучасності.

У 2020 р. завдяки протестам Дж. Флойда проти жорстокості поліції активізувався рух Black Lives Matter. Ця подія викликала протести проти расизму в Сполучених Штатах і по всьому світу. Футболки, аксесуари і маски із аббревіатурою «BLM» ще сьогодні можна побачити на вулицях. Вони залишаються модними.

Бренд Ruet Moss брав участь у тижні високої моди, на якому зазвичай представлені лише паризькі чи дуже відомі бренди. Засновник (з 2013 р.) і креативний директор бренду Ж.-Р. Кербі став першим темношкірим американським дизайнером, який взяв участь у Тижні високої моди в Парижі та почав порушувати елітарну закритість, притаманну моді. У своєму показі «Wat U Iz» він випустив лише темношкірих моделей у величезних предметах одягу. «Я хотів використати сцену, щоб поділитися з іншими чорношкірими американцями, які мене надихають, та чорношкірими людьми, які надихали мене» [4], – зазначив Ж.-Р. Кербі. Це класичний приклад використання моди як інструменту боротьби за рівні права та справедливість.

Пілот Формули-1 Л. Хемілтон, використовує моду, щоб висловити свою боротьбу за рух Black Lives Matter і права людей зі спільноти LGBTQUIA+. Так найуспішніший гонщик Формули-1 та єдиний темношкірий учасник серії виграв перший гран-прі Саудівської Аравії у шлемі забарвлення стягу Pride. На шоломі зображено оновлений прапор, розроблений британським інтерсекс-художником В. Век'етті, з жовтим трикутником та фіолетовим колом, а також словами «Ми стоїмо разом» [1].

Інший пілот Формули-1, суперзірка Aston Martin С. Феттель, демонстрував на Гран-прі Саудівської Аравії кросівки райдужного забарвлення. «Важливо, щоб гламур «Формули-1» не відволікав увагу ні від важкого становища захисників прав жінок у Саудівській Аравії, ні від боротьби саудівських представників ЛГБТ...» [2], – зазначив керівник компанії Amnesty UK Ф. Якенс, який закликав відомих людей у Формулі-1 відкрито висловити свою громадянську позицію.

У фіналі чемпіонату світу 2018 р. протестна група Pussy Riot вийшла на стадіон, щоб виступили проти мачизму, патріархату та загалом репресій, зокрема щодо жінок [5]. Після їхнього арешту під час модних показів моделі ходили з табличками FREE PUSSY RIOT. Так мода стала інструментом боротьби за свободу заарештованих артистів гурту.

Останнім часом у людини з'являється набагато більше свободи бути і висловлювати себе такою, як вона є насправді, одягатися так, як вона бажає. І найбільші зрушення в цьому аспекті символізує сучасна мода. Раніше неможливо було уявити, щоб моделлю була транс-жінка або модель plus size. Нині навіть бренд Versace запрошує моделі великих розмірів для виступу на подіумі, як це вперше відбулося на дебютному показі колекції весна/літо – 2021 на тижні моди у Мілані. «Похід на честь такого культового бренду має величезне значення для жінок, які, наприклад, завжди любили високу моду, але донедавна не бачили свого відображення на подіумах у великих столицях моди по всьому світу» [3], – зазначає Клер Yahoo Life.

Такі події свідчать не лише про рівність, домінування боді-позитиву, а й про загальний рух модних практик до інклюзії та різноманітності.

Наразі люди взагалі більш орієнтовані на бренди, які мають не лише тривалу історію, перевірену якість, престиж та статусність. Найбільше цінуються бренди, які можуть запропонувати якусь ідею, втримувати характерний сенс. Засновник Ruet Moss, описуючи свій лейбл як «арт-проект, що працює у сфері моди», сказав: «Він має представляти мене. Це мають бути уявлення людей, які це зробили, бо кому це потрібно? Кому зараз потрібний одяг? Ви можете отримати одяг будь-де» [4].

Люди дедалі частіше хочуть зазирнути за лаштунки процесу створення колекції та зрозуміти, навіщо вона робиться. У сучасній соціальній практиці наразі враховуються не лише матеріальні блага і послуги, а й культурно-символічні компоненти – дух, геніальність, образ, хронотоп, міф, символ тощо.

Відтак, часто мода – це основний вектор, який визначає спрямування не лише нових речей, а й способів самовираження, ідей, думок. Не дивно, що кожна епоха переживає ті чи інші модні «течії», в яких відображаються політичні, ідеологічні та соціокультурні зміни, що характеризують внутрішню суть цієї епохи. Одяг та аксесуари дають змогу сучасникам і нащадкам краще усвідомити реальність конкретного історичного періоду, висловити свої інтереси, прагнення, цінності, соціальні експектації тощо.

Тому мода – це не лише еволюційний чинник, а й ключовий компонент соціуму, на підставі якого можна з'ясувати, наскільки динамічно будуть розвиватися його культурно-значущі смисли і в якому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baska M. Lewis Hamilton makes history winning inaugural Saudi Arabian Grand Prix in defiant Pride helmet. URL: <https://www.thepinknews.com/2021/12/06/lewis-hamilton-saudi-arabia-grand-prix-pride/>
2. Gamble A. Sebastian Vettel's special shoes in Saudi Arabia as he supports LGBTQ+ community. URL: <https://www.mirror.co.uk/sport/formula-1/sebastian-vettel-lgbtq-saudi-arabia-25603332>
3. 3. Justich K. Why the debut of plus-size models in Versace's runway show is something to celebrate: 'This was a declaration!' URL: <https://www.yahoo.com/lifestyle/plus-size-models-versace-fashion-show-193537114>.
4. Palumbo J. Pyer Moss' couture show elevates everyday objects by Black inventors. URL: <https://edition.cnn.com/style/article/pyer-moss-paris-haute-couture-wat-u-iz/index.html>
5. Pussy Riot claim responsibility for World Cup final pitch invasion. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jul/15/pussy-riot-claim-responsibility-world-cup-final-pitch-invasion>

Iryna Chkheailo
PhD in Philosophy, Associate Professor
Department of Philosophy and Pedagogy
of Professional Training
Kharkiv National Automobile and Highway University

HUMANITARIAN EDUCATION: THE FOUNDATION OF THE "NEW ENLIGHTENMENT" THAT CONSIDERS THE FUTURE

Crisis phenomena in the state can be overcome not only through socio-economic or political transformations but also through the implementation of a comprehensive strategy of humanitarian policy in all spheres. The educational system plays a key role in fulfilling this task.

The improvement of the national education system should take place within the framework of the national course to protect Ukraine's national interests and in accordance with global educational trends and modern challenges. Focusing solely on economic issues and neglecting the humanitarian aspect of society leads to deconsolidation, linguistic misunderstandings, socio-cultural contradictions, inter-religious and inter-regional confrontations.

One of the most significant documents of our time is the report from the Club of Rome, titled "Come On! Capitalism, Short-sightedness, Population, and the Destruction of the Planet" (2017). The report identifies several areas where balance needs to be struck but places particular emphasis on education.

The key thesis of the report, "Come On!" is the idea of a "new Enlightenment," involving a fundamental transformation of thinking that will form a holistic humanistic worldview. This worldview is open to development and free from anthropocentrism, emphasizing sustainability and concern for the future.

The Club of Rome believes that the basis of this "new Enlightenment" is positive complementarity—a subconscious friendliness toward representatives of other ethnic groups, synergy—the search for wisdom through the reconciliation of opposites, and the balance that must be achieved in various relationships: between man and nature (sustainable development, ecological awareness), between short-term and long-term prospects, between speed and stability (changes and progress should not be self-valued), between individual and collective (balancing the common good; in the economy, the state should set rules for markets, not vice versa), between women and men (changing the typology of functions rather than just transferring more women to "male" positions), between equality and fair remuneration (the state must establish management mechanisms that guarantee social justice), and between the state and religion (the report approves of secularism but emphasizes the positive aspects of religions; states intolerant of religion lose their ethical perspective).

The Club of Rome believes that education can bring about this change and should focus on forming "awareness about the future" among young people. The educational process should be based on "connectedness" because human relations have always been and will continue to be the foundation of learning. The use of information technology is important and effective only when it facilitates communication between people. Education should "spark interest, release energy, and actively engage each student's ability to learn independently and help others learn."

Education should embrace content pluralism. The club notes that many universities promote specific schools of thought rather than "providing young minds with a full range of conflicting and complementary perspectives." Today's students need an inclusive education where various forms of knowledge complement each other, rather than excluding or rejecting them. Cultural diversity is as essential for social evolution as genetic diversity is for biological evolution.

To be valuable, education should be rooted in universal values and respect for cultural differences. "Values are the quintessence of human wisdom accumulated over centuries" and, at the current stage, are embodied in an emphasis on the well-being of all living beings and the world as a whole.

Emphasis should be placed on sustainability. Most knowledge related to ecology, systems' interconnectedness, and sustainable development has emerged recently and has not yet become part of the general cultural baggage. Therefore, training new generations in relevant disciplines and skills is of fundamental importance.

It is evident that the humanities and social sciences bear significant responsibility for these competencies. It's crucial for technical universities to change their methods of teaching humanitarian disciplines significantly. Humanitarian education must undergo a complete transformation. Only teachers with a humanistic outlook, the necessary personal qualities, pedagogical training, and professional skills can provide high-quality humanitarian education.

The audience should have full political and ideological sovereignty and a plurality of opinions. The teaching of humanitarian disciplines should be problem-oriented. Students should engage in active analysis rather than passively consuming knowledge. They should not only retell what they've learned but also apply their knowledge in situations of changing life and modern challenges.

Constant coordination between the teaching of technical, professional, and humanitarian disciplines is necessary. Otherwise, in the face of increasing market requirements for professional training, humanitarian disciplines will struggle to compete with specialized ones. The principle of interdisciplinary integration should be the main mechanism for optimizing the structure of the knowledge model, aiming to combine efforts rather than compete. Professionals should possess not only technical skills but also a high level of general culture, an understanding of the philosophy and history of their people, traditions, teamwork skills, and the ability to harness their creative abilities."

REFERENCES

1. Weitzzeker E. "Come On! Capitalism, Short-sightedness, Population, and the Destruction of the Planet." Report to the Club of Rome / translated from English by Y. Sirosh. Kyiv: Samit-Knyga. 2019. 276 p.
  2. Chkheailo I.I. "Humanitarian 'New Education' - Literacy for the Future." The Humanitarian Component in Light of Modern Educational Paradigms: [Materials of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation] (Kharkov, April 19–20, 2018). Kharkiv: NFaU Publishing House, 2018. P. 182-185.

ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ЦІЛЕЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ

При управлінні підприємством визначення цілей є ключовим етапом, який виконує такі функції, як: організуюча, мотивуюча і контролююча. Цілі «направляють» підприємство та задають основні напрямки діяльності, а також допомагають визначити особливості управлінської структури, розподіл повноважень та відповідальності. Проте, для того, щоб ефективно ставити цілі, варто залучати інші аспекти та допоміжні елементи, серед таких є SMART – технології, які є поширеними при визначенні цілей в управлінні організацією.

Перед тим, як перейти до викладу основного матеріалу, варто зазначити, що таке SMART технології. Вперше термін SMART використав Джордж Доран в 1981 році у своїй праці «Огляд управління», під яким розуміє правильну постановку цілей і пошук оптимального шляху для їх реалізації [1].

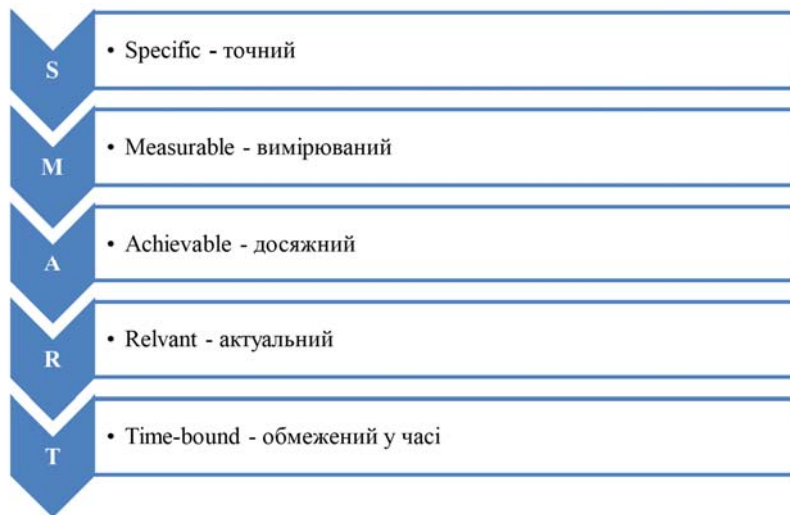

Рис. 1. Значення абрєвіатури «SMART»

Примітка: [2].

Перший з цих критеріїв передбачає в собі ряд запитань, - чого варто досягнути; чому дану ціль варто досягнути; хто задіяний; які для цього потрібно ресурси.

Другий критерій «наполюгає» на встановленні кількісних параметрів для даної цілі та дозволяє відстежити увесь процес та прогрес виконання. До певної цілі ставлять такі питання, як: «Скільки, яка кількість та коли певну ціль можна вважати виконаною»

Третій критерій означає реальність та досяжність цілі. Це значить, що робота над певним проектом чи ціллю може бути досить напруженою і для її виконання слід працювати більш ефективно, але з іншого боку, її можливість повинна бути обґрунтованою.

Четвертий критерій несе у собі підтвердження значення цілі в даний період часу та в узгодженні її з іншими цілями, які вже визначені або будуть визначені в подальшому. Варто задати такі питання: «Чи виправдає ціль певні зусилля, чи правильно підібрали час, чи відповідає ціль потребам, чи можна її застосовувати в теперішніх соціально-економічних умовах».

П'ятий критерій означає, що дана ціль повинна мати кінцевий термін здійснення. Тут варто задавати питання, яке розкриває термін виконання цілі. В такому випадку також варто встановлювати часові рамки для кожного етапу виконання кінцевої цілі [2].

Як ми бачимо після характеристики даних критеріїв, SMART технології можуть допомогти при постановці цілей правильно виокремити критерії постановки цілей, розвинути навички поділу цілей на дрібніші цілі і задачі, які слід виконувати, щоб ефективно досягти кінцевого результату; допоможуть краще опанувати навички планування потенційно досягнутих цілей та правильно делегувати завдання. Також варто зазначити, що завдяки вище описаному, SMART технології допоможуть значно спростити та оптимізувати роботу для підприємств та організацій, тим самим підвищити продуктивність та рівень праці.

Охарактеризувавши усе написане, можемо сказати, що SMART метод при встановленні цілей є досить ефективним методом, який може допомогти досягти високих результатів. Проте слід пам'ятати, що це всього лиш метод, а не інструмент, тому варто більше розвиватись та залучати інші інструменти, які допоможуть ефективно керувати підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. SMART Goals. How to Make Your Goals Achievable. By the Mind Tools Content Team. URL: <https://www.mindtools.com/pages/article/smart-goals.htm>
2. Котельникова С. А., Майборода Е. В. Постановка задач співробітнику з використанням SMART-критеріїв. 2014. 140-143 с.
3. Постановка цілей по SMART – приклади, критерії. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/vihovna-robota/psiholog/ps10.pdf>

УДК 378.014.5:314.116-026.24(477)

Зайченко І. А.*к.і.н., доцент кафедри міждисциплінарної освіти факультету
«Києво-Могилянська школа професійної та неперервної освіти» НаУКМА***ДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Повномасштабне російське вторгнення в Україну, що спричинило виїзд українців за кордон, безповоротні втрати цивільного населення та низку проблем соціального, економічного, гуманітарного штибу, актуалізувало також проблеми подальшого розвитку вітчизняної освіти, зокрема, вищої, на тлі вже названих чинників, а також тяглої тенденції падіння демографічних показників розвитку України.

Мета доповіді – ідентифікувати потенційні виклики та ризики для вищої освіти України з точки зору демографічного аспекту розвитку країни.

До 2022 р. експерти Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України прогнозували скорочення чисельності населення на 5,5 млн осіб: у 2050 р. вона могла становити 35-38 млн осіб [5, с. 152]. Проте вже на початку 2023 р. за даними вітчизняних демографів, показник чисельності населення України становив 34-35 млн осіб [10], а за оцінками Міжнародного валютного фонду – 31,95 млн осіб [11].

Слід зафіксувати такі основні риси динаміки демографічних показників в Україні, починаючи з 1991 р.:

- співвідношення показників народжуваності і смертності унеможливило природний приріст населення, у 2023 р. демографічну ситуацію в Україні варто оцінювати як депопуляцію;
- будь-які оцінки демографічної ситуації в Україні мають похибку, адже після 2001 р. в країні не проводився перепис населення, статистика на сьогодні призупинена, у користуванні науковців лише низка непрямих показників та індикаторів;
- спостерігається старіння української нації, найвищий показник середньої народжуваності в Україні становив 1,8 в 1990 р. [3]. Для того, аби покоління батьків замістилося поколінням дітей, потрібно, щоб він становив мінімально 2,15 [2]. За словами Е. Лібанової, у 2023 р. показник середньої народжуваності межуватиме з катастрофічним для відтворення населення -0,8 дитини на жінку [Там само]. Накопичення цієї тенденції впливає на демографічну структуру населення України: зниження питомої ваги населення віком 0-17 років при стабільності групи 60 років і старше; поступове зменшення групи населення 16-59 років, яка представляє собою економічно активне населення [6, с. 14].

Починаючи з 24 лютого 2022 р. Україну покинуло більше 12 млн осіб. За статистикою 26 країн ЄС, станом на червень 2023 р. до шкільних систем цих країн було інтегровано майже 790 тис. українських дітей [9]. Ця цифра без урахування Великої Британії, США, Канади та інших країн, до яких масово виїздили українці, а також відомості з Росії та Білорусі, куди депортували громадян України.

Оскільки ООН у своєму звіті повідомляє, що 87 % українських біженців – це жінки та діти, і, враховуючи дані країн, які не входять до Європейського Союзу, можна припустити, що насправді українських учнів за кордоном набагато більше [12]. МОН України виходить з чисельності українських дітей-переселенців за кордоном у понад 500 тис. осіб, ще 161 тис. школярів – зареєстровані як внутрішньо-переміщені особи [7].

У розрахунках демографічного впливу на національну освіту до уваги береться населення у віці 15-24 років і динаміка показника його співвідношення із загальною чисельністю населення країни. У 2019 р. дослідники А. Корнієнко та С. Войтко побудували динаміку попиту на ринку освітніх послуг України в 2019-2033 рр. [4]. Згідно цього прогнозу, у 2023 р. очікувана кількість абітурієнтів мала становити більше 400 тис. осіб [Там само]. У «Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році» розрахована кількість абітурієнтів ЗВО обчислювалася у 450-470 тис. осіб [8]. Заступник Міністра освіти і науки М. Винницький озвучив фактичну кількість вступників – 260 тис. осіб [1].

Тож враховуючи динаміку зрушень у кількості та структурі населення України, можна виокремити наступні виклики для вітчизняної вищої освіти:

- системне зниження місткості освітніх послуг і необхідність суттєво оптимізувати освітні пропозиції на ринку;
- зменшення поточних показників кількості абітурієнтів ЗВО України через непрогнозованість завершення війни та наявна спрощена процедура вступу до іноземних ЗВО;
- відтік педагогічних, наукових, науково-педагогічних кадрів за кордон через асиметричні показники економічного розвитку, невирішеність базових соціальних проблем та їх загострення через війну;
- несистемність дій державних інституцій в напрямку формування і реалізації державної політики відновлення людського капіталу української нації.

Отже, враховуючи накопичені в Україні за десятиліття демографічні проблеми, значно обтяжені обставинами війни і зниженням народжуваності та катастрофічним і стрімким зменшенням загальної кількості населення, слід спрямовувати базові спроможності української вищої освіти в напрямку формування і реалізації державної освітньої політики з урахуванням демографічних наслідків війни у довготривалій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вступна кампанія 2023: перші підсумки. URL: <https://osvita.in.net/articles/191>
2. Демограф Елла Лібанова: Про бебібум давайте не мріяти. Це – нереально. Українська правда. 29.05.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/05/29/7404353/>
3. Державна служба статистики України. Освіта. Населення. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Корнієнко А.В., Войтко С.В. Демографічні процеси в Україні з огляду розвитку вищої освіти. Актуальні проблеми економіки та управління. Збірник наукових праць молодих вчених Факультету менеджменту та маркетингу КПІ імені Ігоря Сікорського (електронне видання). Вип. 13, 2019. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/157505>
5. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
6. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.06.02. Харків: Держ. екон. ун-т, 2002. 33 с.
7. Понад пів мільйона українських дітей стали вимушеними переселенцями за кордон – МОН. Українська правда. 22.02.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/22/253002/>
8. Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/vstupna-kampaniya-2023/umovi-prijomu-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-2023-roku>
9. Регулювання міграції: Прийом біженців з України. Європейська комісія. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk
10. Скільки залишилось українців? Хто не повернеться? Яким буде українське суспільство та економіка? Інтерв'ю з соціологією Еллою Лібановою. Forbes Ukraine. 17.01.2023. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/skilki-zalishilos-ukraintsiv-khto-ne-povernetsya-yakim-bude-ukrainske-suspilstvo-ta-ekonomika-intervyu-z-sotsiologineyu-elloyu-libanovoyu-17012023-11104>
11. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
12. Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees from Ukraine. Regional Intensions Report #2. UNHCR Reginal Bureau for Europe, September 2022. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/95767>

Боженко А. Л.
викладач кафедри екології
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ФІЛОСОФСЬКІ Й ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

У СРСР екологічна освіта в її сучасному розумінні бере свій початок в 70-і рр. ХХ ст. під впливом Стокгольмської Конференції ООН 1972 року. Тоді точний переклад «environmental education» (освіта в галузі вивчення навколишнього середовища) не набув поширення. Натомість використовувалося поняття «екологічна освіта», що дещо звузило діапазон соціоприродних систем і явищ, що становлять предмет навчальної діяльності, прив'язавши його саме до екології як природничої дисципліни. Метою екологічної освіти проголошувалося формування відповідального ставлення особистості до природи [1].

Майже ідентична ситуація відбулася в сучасній Україні нещодавно, коли напрям підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» (бакалаврат) і спеціальність 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища» (магістратура) під час реформування номенклатури спеціальностей вищої освіти замінили на наскрізну спеціальність 101 «Екологія».

Тим часом у країнах Америки й Європи в цілому частіше говорять про освіту для сталого розвитку – дещо близьке до пострадянського поняття екологічної освіти, проте більш широке, оскільки включає в себе пов'язані між собою екологічні, економічні й соціальні проблеми [1]. Екологічні ж дисципліни й спеціальності, як правило, асоціюються з більш детальним вивченням біології для майбутньої роботи в заповідниках, наукових закладах тощо.

Варто зазначити, що освіта для сталого розвитку передбачає навчання молоді особливостям функціонування громадянського суспільства, способом відстоювати своє право на таке довкілля, яке не шкодить здоров'ю, методам впливу на бізнес і офіційну владу. Це по суті витікає у вирішення складного комплексу соціально-економічних питань [2]. Не всі держави на пострадянському просторі прагнуть активно розвивати власне громадянське суспільство.

Сьогодні екологічні ідеї все більше асоціюються з лівим дискурсом, у тому числі, в США. Це є сумнівною інтерпретацією, бо очевидно, що комфортне й здорове оточуюче середовище необхідне громадянам усіх політичних поглядів. Логічніше було б відносити «зелених» до центристських партій. Сприйняття екологічних активістів як радикалів створює в населення, зокрема студентів хибне уявлення про певну маргінальність екологічних проблем як таких.

У сучасній вищій школі України вибірковий курс «Екологія» більшість спеціальностей не вибирають, а «Безпека життєдіяльності», як правило, є нормативною дисципліною. У зв'язку з цим, ми пропонуємо активно інтегрувати екологічну освіту й безпекознавчу освіту. Інтегрований курс може розглядати такі наявні в стандартах різних країн освітні теми як екологія, БЖД, здоровий стиль життя [3]. Є також такий аргумент: «БЖД – це виживання в ситуації забруднення, екологічних, техногенних катастроф і в ситуації ускладненої соціальної ситуації, яка може виникнути через глобальну зміну клімату, аварії на зразок Чорнобильської, масштабні лісові пожежі та ін.». Змінювати назву дисципліни не принципово, бо багато українських посібників з безпеки життєдіяльності сьогодні й так починаються з огляду проблем сталого розвитку й включають у себе розділи про взаємозв'язок антропогенної діяльності й здоров'я, безпеки та добробуту населення Землі .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добровольский В. В., Безсонов Е. М., Непейна Г. В., Крисінська Д. О., Сербулова Н. А. *Стратегії сталого розвитку*, 2021. ISBN 978-966-336-423-0.
2. Koreneva I. M. *Ekolohichna ta rozvyvalna osvita yak istorychni vytyky osvity dlia staloho rozvytku. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka: Zb. nauk. prats.*, 2017, Вуп. 35, р. 259–269.
3. Іваненко В.С. *Окремі поняття екологічної безпеки життєдіяльності XVI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів, Львів, 25 – 26 березня. 2021.* URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9075>.

РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЕВОЛЮЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасні трансформації суспільного життя, прискорені новітньою технологічною революцією та поширенням цифрових технологій, обумовлюють переосмислення ролі існуючих знань, умінь та навичок та сфер їхнього застосування [5]. Не залишається осторонь цього і царина іноземних мов, навчання яким наразі потрактовується як процес формування іншомовної комунікативної компетентності (далі – ІКК). У цій роботі викладено спробу з'ясувати роль ІКК в процесі глобалізації.

Актуальність пропонованого дослідження пояснюється значною суспільною значущістю вивчення іноземних мов Україні, що обумовлюється процесами об'єктивного характеру (підвищений попит на іншомовну освіту різної типології) та законотворчими пропозиціями щодо застосування іноземних мов на офіційному рівні. **Методологічний базис** роботи складають загальнонаукові методи аналізу та синтезу, порівняння та протиставлення, індукції та дедукції.

Першочерговим завданням постає витлумачення поняття іншомовної комунікативної компетентності. З огляду фахової літератури [1; 6] випливає, що під ІКК дослідники розуміють динамічну взаємодію знань, умінь та навичок, які актуалізуються в можливості вести іноземною мовою ефективну вербальну інтерсуб'єктну взаємодію. У цьому контексті важливо підкреслити дуалізм функціональної природи вербальної мови: вона може бути когнітивно-операційним інструментом, що означає використання людиною мови для функціонування свідомості. Другою функцією є службове користування мовою для певної мети, що не завжди включає її залучення до когнітивно-операційної діяльності, іншими словами, – службова функція мови. У такому разі вона перетворюється на феномен «лінгва-франка» – мови, яку використовують не для мислення, а для спілкування мовці, для яких ця лінгва-франка не є рідною мовою [6, с. 99].

Вибір певної мови для службового використання обумовлюється декількома факторами – охопленням узусу (користування мови, чисельність користувачів), якому передує культурна чи (гео) політична домінація певного народу чи групи народів, для яких ця мова є рідною. В історії людства можна простежити декілька етапів використання певної глобальної лінгва-франка. Першою, на наш погляд, була латина, якою користувалися для поширення знань шляхом вивчення певної інформації латиною, перекладу латиною, закріплення латинської термінології тощо. Освічені люди Середньовіччя та багатьох наступних сторіч використовували латину для мови творів, подібних цьому – наукових, філософських і т. д. Латинський період лінгва-франка, на нашу думку, є першим етапом глобалізації людства, коли мовці-представники різних народів могли отримати доступ до інформації через службову мову.

Другий етап глобалізації людства, на наш погляд, ми спостерігаємо наразі, коли метонімічно тепер вже англійську мову називають «сучасною латиною», новою лінгва-франка. На відміну від латини, англійська має інші особливості: по-перше, це повністю жива мова, що не перебуває під жодною загрозою зникнення [4], а, по-друге, кількість людей, що використовує англійську є набагато більшою, ніж латина колись [там само]. Англійська хоча й входить до 5 офіційних мов ООН, які позиціонуються як рівно затребувані та використовувані, але насправді є головною службовою мовою світу.

За влучною фразою Вільгельма фон Гумбольдта мова – є вираженням «духу народу». Проте, тепер англійська мова має два виміри дискурсивного застосування: у мовленні носіїв та для об'єктивації глобалізованої картини світу, що породжує глобалізований дискурс і перетворює її на «словесний дух народів». Власне кажучи, глобалізація за означенням – це «це світовий обіг товарів, послуг, капіталу, інформації, ідей та людей» [2, с. 64]. У цьому розрізі для нас важливою є твердження, що це – обмін інформацією, зокрема, науковою, що актуалізується словесно. Тоді, залучуючи метод логічного аналізу можна встановити, що інформаційно-комунікаційна комунікація – це невпинний комунікативний акт полілогічного гатунку. За таких обставин, звичайно, є дві сторони, що беруть участь у спілкуванні: мовець та слухач. Одночасно з цим, ці комунікативні ролі (продуктивна :: рецептивна) є й діяльними позиціями, адже кожний сам обирає, чи йому говорити, чи мовчати й лише слухати.

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що для сучасної України важлива продуктивна діяльнісна позиція, адже ми можемо бути не тільки адресатами, але й адресантами глобалізованого повідомлення. Звичайно, для плідної роботи в якості агента дії та впливу необхідно брати до уваги принципи міжнародної інформаційно-комунікаційної кон'юнктури, зокрема, мовний аспект. Згідно з вченням Гюнтера Грайса про принципи ефективної комунікації [3], однією з максим є релевантність, яка може бути витримана і в плані змісту, і в плані форми повідомлення, що діалектично обумовлює гармонійний характер спілкування. У такому разі, коли міжнародною лінгва-франка є англійська, нам як українським вченим необхідно приділяти більшої уваги до формування власної іншомовної комунікативної компетентності та ІКК здобувачів освіти, аби відкрити Україну для світу більш ґрунтовно та фундаментально. Поглянемо, в якості прикладу, на дві найбільші у світі наукометричні бази даних Scopus Web та of Science: у них акумульовано найбільш актуальний науковий доробок, виражений англійською мовою. З упевненістю можна сказати, що завантажені та індексовані в цих базах даних роботи було написано представниками різних країн та культур однією лінгва-франка, аби на їхні дослідження звернуло увагу якомога більше зацікавлених осіб.

Таким чином, доходимо висновку, що роль ІКК в еволюції глобалізаційних процесів виявляється передусім у тому, що знання, яке локалізоване (приспосоване) для міжнародного загалу, що можна зробити за допомогою високого рівня сформованості ІКК, є рушієм прогресу, позаяк воно забезпечує ріст кількості реципієнтів

знання про повідомлення. На наш погляд, для більшої ефективності та активної участі українських науковців у процесах поширення передового досвіду та практик, обумовлених глобалізацією, національну систему науково-інтелектуального виробництва зачепить розшарування, коли певний інтелектуальний продукт буде створюватися для національного вжитку, а інший – оформлюватися засобами лінгва-франка для міжнародної спільноти та, що є навіть більш важливим, привертання уваги саме до українського наукового доробку, що, безумовно, є частиною всесвітнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванчук Г. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 4 (58). С. 267–274.
2. Плахотнік О. О., Павленко А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 62–67. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.62>
3. Grice H. P., *Logic and Conversation. Syntax and Semantics* / Cole P., Morgan J. L. (Eds.). V. 3. New York, 1975. P. 41–58.
4. The Ethnologue. URL: <https://www.ethnologue.com/> (дата звернення: 10.09.2023).
5. The Future of Skills. URL: <https://futureskills.pearson.com/research/#/trends/political-uncertainty> (дата звернення: 10.09.2023).
6. Vasilieva P. Foreign language communicative competence: problems, approaches, searches and solutions. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2020. I. (9). P. 98–108. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-98-108>

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА В КУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ

Трансформації особистості та суспільства в контексті гуманітарних наук є складним та багатогранним явищем, яке вивчається в різних аспектах гуманітарними дисциплінами, такими як філософія, психологія, соціологія, культурологія, антропологія, політологія та інші. Ці науки допомагають розуміти, які чинники впливають на еволюцію і розвиток людей та суспільства.

Культура визначає цінності, норми, стандарти та підходи, які впливають на спосіб життя і поведінку людей, а також на їхній індивідуальний розвиток. Ось деякі способи, якими культурний аспект впливає на трансформації особистості та суспільства:

Формування ідентичності: Культурний контекст визначає, хто ми є, і як ми сприймаємо себе. Він включає в себе нашу національну, етнічну, релігійну та культурну приналежність, яка впливає на нашу ідентичність і підходи до життя.

Сприйняття цінностей: Культура визначає систему цінностей, які керують нашими рішеннями і діями. Вона впливає на те, як ми оцінюємо успіх, щастя, родину, роботу і багато іншого.

Мова і комунікація: Культурна мова і стиль комунікації впливають на спосіб, яким ми сприймаємо інших і виражаємо свої думки та почуття. Культурні нюанси можуть призвести до непорозумінь та конфліктів.

Споживання культурних продуктів: Культурні продукти, такі як кіно, музика, книги, мистецтво і технології, впливають на наші інтереси і погляди. Вони можуть сприяти зміні наших переконань і ставлення до різних аспектів життя.

Соціальні структури: Культура формує соціальні структури і норми, які визначають, як ми взаємодіємо з іншими людьми. Це включає в себе сімейні моделі, гендерні ролі, політичні системи та інші аспекти суспільства.

Релігія і світогляд: Віросповідання і світогляд визначають, як ми розуміємо світ і своє місце в ньому. Вони можуть впливати на моральність, етику і спосіб розв'язання моральних ділем.

Глобалізація і культурний обмін: У сучасному світі глобалізація сприяє обміну культурними цінностями, і це може призводити до трансформацій як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Люди з різних культур мають можливість вчитися одне від одного і адаптуватися до нових впливів.

Культурний аспект завжди важливий при розгляді трансформацій особистості та суспільства, оскільки він формує рамки для розвитку і впливає на спосіб, яким ми сприймаємо світ і взаємодіємо з ним. Важливо враховувати, що трансформація особистості і суспільства є взаємопов'язаними і відбувається в контексті взаємодії різних факторів, оскільки гуманітарні науки допомагають аналізувати цю складну динаміку і розробляти стратегії для сприяння позитивним змінам в суспільстві та особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І.С. Життєва криза як імпульс до самоцінної траєкторії особистісного зростання людини. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2016. Вип. 3. С. 58–68.
2. Голобородько Є. Окремі сучасні складові професіоналізму викладача вищої школи [Текст] // Професіоналізм викладача вищої школи: освітні технології: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. — Миколаїв. ІЛІОН, 2004. — 274 с.
3. Долинська Л. В. Психолого-педагогічні умови ефективного взаємодії викладачів і студентів в умовах традиційної освіти [Текст] // Наук. зап. ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. — Київ, 2005. Вип. 26. Т. 2. — С. 8–11.
4. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / за ред. д. е. н. В.Ворони, д. соц. н. М.Шульги. — Київ: Ін-т соціології НАН України, 2010. — 636 с.

УДК 339.9:330.341.1:001

Дуна Н. Г.*к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства
ХНУ імені В.Н. Каразіна*

РОЛЬ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА НОВІТНІХ ТРЕНДІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний світогосподарський розвиток характеризується одночасним загостренням старих невіршених людством глобальних проблем [1] та появою принципово нових проблем [2]. Аналіз їх причин та наслідків можливий в контексті осмислення глибинних змін у людській свідомості, системах цінностей та розуміння сенсу людського життя. Сьогодні перед людством постали новітні виклики та загрози, які потребують системних наукових досліджень.

На наш погляд, поява новітніх глобальних проблем обумовлена наступними викликами:

- по-перше, безпрецедентним неконтрольованим зростанням глобальних ризиків для здоров'я людини через мутацію вірусів та збудників небезпечних захворювань;
- по-друге, поширенням серйозних психологічних та психічних розладів через вплив новітніх інформаційних технологій на людину;
- по-третє, системною кризою науки, яка висвітлює конфлікт між досягненнями науково-технічного прогресу та відповідальністю за їх використання, між моральними нормами та бізнес інтересами.

Новизна та складність визначених проблем потребує об'єднання зусиль науковців та дослідників різних сфер на національному та міжнародному рівні. Конвергенція новітніх технологій потребує розгалуженої системи аналізу, контролю та попередження небажаних та небезпечних наслідків. Це значно активізує необхідність пошуку сучасною наукою спільних відповідей на нові глобальні питання.

Етика науки потребує розуміння високої ролі науки в житті суспільства, у збереженні та розвитку культури. Наука є системою перш за все моральних норм та правил, які регулюють відповідальність вчених перед суспільством.

Окремо можна визначити проблему етичної поведінки вченого та дослідника. Моральна відповідальність вченого за достовірність використаних даних, результати своїх досліджень стає ключовою для світової наукової спільноти. Сучасний вчений має можливість відмовитися від ризикованих експериментів, добровільно обмежувати можливість власного наукового пошуку та обирати саме ті, що не суперечать моральним нормам.

Таким чином, в умовах поточної глобальної кризи гостро актуальним стає використання науки саме на благо суспільства, а не на власну користь. Тому особлива відповідальність накладається на вчених за наслідки їх вчинків та наукових здобутків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальні проблеми сучасності: підручник/ за ред. В. С. Бакірова, А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько. В. І. Сідорова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 632 с.
2. Fr archpriest Evgeny I. Legach, Konstantin S. Sharov Editors. SARS-CoV-2 and Coronacrisis Epidemiological Challenges Social Policies and Administrative Strategies. Springer. 2021. 382 p.

МЕЖІ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Забезпечення прав і свобод людини є конституційним обов'язком держави[1]. Органи досудового розслідування, прокуратура, суд, забезпечуючи швидке, повне, неупереджене розслідування і судовий розгляд повинні також забезпечити дотримання прав і свобод людини. Дотримання балансу, пропорційності втручання в сферу прав і свобод людини, справедливої рівноваги між інтересами судочинства та загальними завданнями кримінального провадження — найбільш гостро знаходить свій прояв у питанні меж втручання у приватне спілкування під час збирання доказів з електронних повідомлень та дотримання прав на повагу до приватного і сімейного життя під час входження в «електронний» простір особи.

А.В.Скрипник також наголошує на проблемі неконтрольованого втручання у сферу прав людини коли це стосується отримання інформації з електронних носіїв [2 с.156], що неприпустимо в правовій державі.

Положеннями статті 258 КПК України визначено, що спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб. Втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним.

Різновидами втручання в приватне спілкування є, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем [3].

Звернемося до кримінального процесуального законодавства, яке містить статтю 263. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та статтю 264. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. Законодавець, розмежовуючи порядок отримання інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем дає визначення дефініції електронні комунікаційні мережі як комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг (ч.1 ст.263 КПК України). Аналогічне визначення містить і закон України «Про електронні комунікації », в якому також ми можемо побачити поняття універсальних електронних комунікаційних послуг(ст.99), якими є: 1) послуги широкопasmового доступу до мережі Інтернет у фіксованому місці: електронна пошта; пошукові системи, що дають змогу здійснювати пошук усіх типів інформації; основні електронні засоби навчання та освіти; медіа в мережі Інтернет; електронна комерція; інтернет-банкінг; доступ до послуг електронного урядування (електронних адміністративних послуг); соціальні мережі та сервіси обміну повідомленнями в мережі Інтернет; голосові та відеоз'єднання. 2) послуги голосових електронних комунікацій у фіксованому місці[4].

В законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» міститься визначення поняття інформаційно-комунікаційна система — сукупність інформаційних та електронних комунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле [5].

І тому, на нашу думку, постає питання як на практиці розмежовувати ці дві дефініції: електронні комунікаційні мережі та електронні інформаційні системи, адже сучасні гаджети поєднують в собі функції телефону, портативного комп'ютера, фото- та відеокамери. В мобільному телефоні можна отримати інформацію про спілкування в різних соцмережах, збережені паролі, смс повідомлення, контакти як в телефоні, так і в електронній пошті, месенджерах, геотеги, медіафайли, записи особистого характеру. Збережені повідомлення електронної пошти та в месенджерах настільки ж інформативні як і традиційне прослуховування. Майже в кожного мобільному пристрої, комп'ютері існують спеціальні програми, як то «Приват 24», «Ощадбанк» «Монобанк» і т.п., які дозволяють керувати банківськими рахунками (проводити відповідні транзакції, брати кредити, робити вклади тощо). Отже, через дані пристрої слідчий фактично може отримати доступ до фінансових операцій, тобто банківської таємниці. А, наприклад, через програму Helse — до медичної документації; через програму Дія — до персональних даних особи. Постає питання чи можна отримувати всю цю інформацію без судового дозволу.

До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать, зокрема, відомості, які можуть становити лікарську таємницю; відомості, які можуть становити банківську таємницю; особисте листування особи та інші записи особистого характеру; персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних (ч.1 ст.162 КПК України).

А якщо в мобільному телефоні знаходиться листування підозрюваного з захисником, то отримуючи доступ до такого пристрою, якщо, наприклад, доступ до нього не обмежується його власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту, слідчий фактично може отримати доступ до інформації, доступ до якої заборонено (ст.161 КПК).

Отже, очікування суспільства щодо конфіденційності спілкування справедливі, враховуючи яку важливу роль відіграє електронна пошта, смс повідомлення у приватному житті, захист комунікацій такий ж важливий як і захист телефонних розмов. Адже, з однієї сторони ми маємо активне використання в повсякденному житті різних носіїв електронної інформації, які зберігають достатньо точну і детальну фіксацію життя власника такого пристрою. Априорі такі носії інформації можуть містити як інформацію, що має доказове

значення для кримінального провадження, так і інформацію приватного характеру, яку б людина хотіла б зберегти в таємниці. А з іншого боку ми маємо кримінальне процесуальне законодавство, яке в основному формувалося до появи сучасних технологій, і яке по суті не враховує специфіку «електронних доказів», зокрема, в частині забезпечення права на захист приватного життя, таємниці листування, кореспонденції. Тому дослідження феномену «електронний доказ» має значення не тільки як наукова ідея, а як і фактично сформований самостійний інститут доказового права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України станом на 05.09.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Скрипник А. В. Отримання даних з електронно-комунікативних пристроїв у кримінальному провадженні: Проблемні питання та перспективні напрями досліджень досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару. 26 жовт. 2018 р. Харків : Право, 2018. – Вип. 10 (ювіл.). с.156-158.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 05 .09. 2023).
4. Про електронні комунікації: Закон від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>(дата звернення 05 .09 2023).
5. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення 05 .09 2023).

Засенко С. В.<https://orcid.org/0000-0001-9188-4996>

магістр кафедри живопису та композиції,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

м. Київ, Україна

sergii@zasenko.name

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС МАГІСТРІВ З ЖИВОПИСУ ТА КОМПОЗИЦІЇ

Обґрунтовано напрями впровадження цифрових технологій в освітній процес студентів-магістрів з живопису та композиції. Визначено пріоритетні шляхи оновлення профільних навчальних дисциплін для магістрів, основними серед яких є: дистанційна та змішана форми навчання; засоби віртуальної реальності; засоби доповненої реальності. З'ясовано, що організація навчального процесу з урахуванням цифрових технологій потребує формування у викладачів та студентів-магістрів вищого навчального закладу належного рівня цифрових компетентностей, що дозволить забезпечити якісну підготовку сучасних фахівців у галузі образотворчого мистецтва.

Ключові слова: дистанційна форма навчання, змішана форма навчання, цифрова компетентність, освітнє середовище.

Організація сучасного освітнього середовища закладу вищої освіти здійснюється з урахуванням особливостей інтеграції в європейський і світовий простір та сучасних підходів до посилення ролі STEAM-освіти. Принципи STEAM-освіти є основою розвитку особистості та орієнтирами для формування в неї компетентностей, знань, вмінь та здатності розв'язувати практичні проблеми для подальшого використання їх у професійній діяльності.

Ураховуючи складні геополітичні, епідеміологічні та економічні чинники, які впливають на нашу країну, організація освітньої діяльності з використанням цифрових технологій є досить важливим завданням будь-якого закладу вищої освіти. Це розширює можливості застосування у навчальному процесі дистанційної та/або змішаної форм навчання й потребує оновлення освітніх програм для підготовки студентів.

Успішна організація навчального процесу в Україні ґрунтується на дотриманні вимог чинної нормативно-правової бази [1-5].

Метою статті є визначення напрямів упровадження цифрових технологій в освітній процес магістрів з живопису та композиції.

Актуальність та доступність цифрових технологій обумовлює можливості сучасної людини в оперативному отриманні різноманітної інформації завдяки використанню засобів Інтернет. Цифрові технології в контексті освітньої діяльності є системою засобів та методів для реалізації складних процесів. Оволодіння засобами та методами потребує підвищення фахового рівня науково-педагогічних працівників (викладачів), які є модераторами освітнього процесу у закладах вищої освіти, та формування в них низки цифрових компетентностей.

Воєнний стан, який й досі триває в Україні та карантинні обмеження 2020-2021 років вплинули на особливості організації навчального процесу в Україні. Так, очна форма навчання була трансформована у дистанційну та/або змішану.

Використання цифрових технологій в процесі організації змішаного навчання магістрів з живопису та композиції передбачає поєднання таких форм навчання як:

1. *Аудиторне навчання.* Передбачає застосування лекційних, семінарських та практичних занять.
2. *Інтерактивне навчання.* Передбачає застосування: електронних навчальних курсів (наприклад з використанням платформи Moodle та ін.); віртуальних класів (BigBlueButton - програмне забезпечення для віртуального класу та ін.); засобів організації конференц-зв'язку (BigBlueButton – Conference та ін.); засобів електронної пошти задля організації спілкування викладача зі студентами; популярних додатків-месенджерів (Viber, Telegram та ін.).
3. *Навчання з використанням електронних публікацій та відеоматеріалів.* Як приклад: Web-книги, Web-сайти, відеороліки та ін.

Оновлення навчального процесу викладання дисциплін у магістрів з живопису та композиції має завершуватися розробкою нових змістовних модулів робочої програми дисципліни або доповненням існуючих дидактичними матеріалами з метою формування у студентів:

- навичок самостійного засвоєння теоретичних основ лекційного матеріалу; самостійної підготовки до модульних контрольних робіт;
- вмінь презентувати виступи на семінарах та конференціях; проводити наукові дослідження у галузі образотворчого мистецтва; написання рефератів, есе та виконання інших видів творчих робіт;
- здатності створювати відеофайли з наочним представленням результатів виконання творчих завдань та розміщувати їх на популярних ресурсах, наприклад YouTube та ін.

Використання цифрових технологій у навчальному процесі магістрів сприятиме пошквалюванню їх творчої діяльності та формуванню низки компетентностей, таких як креативність, критичне мислення, лідерські якості, які є важливими під час представлення власних результатів наукових досліджень.

Осучаснення підходів до організації навчального процесу магістрів з живопису та композиції сприятиме поживленню соціальної взаємодії студентів, активного залучення їх до творчої діяльності та зацікавленості у популяризації власних творчих надбань. Вміння використовувати сучасні цифрові технології розширять можливості студентів-магістрів під час виконання ними навчальних творчих завдань та пошуку креативних рішень; сприятимуть більш якісному засвоєнню теоретичного матеріалу та покращенню результативності виконання творчих навчальних завдань з живопису та композиції.

Висновки. Визначено напрями упровадження цифрових технологій до навчального процесу магістрів з живопису та композиції з метою підвищення якості їх освіти та розвитку творчих здібностей. Осучаснення навчального процесу магістрів з живопису та композиції сприятиме підвищенню ефективності набуття студентами низки ключових компетентностей, важливими серед яких є креативність, критичне мислення та навички проведення наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.05.2023).
2. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 29.05.2023).
3. Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України : Указ Президента України від 17.02.2004 р. № 199/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199/2004#Text> (дата звернення: 29.05.2023).
4. Положення про електронні освітні ресурси : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 р. № 1060. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 29.05.2023).
5. Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> (дата звернення: 29.05.2023).

Довбенко Т. В.*ст.викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національний університет фізичного виховання і спорту України***ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ**

Незалежність Української держави неможлива без оновленої національної освіти, розробки прогресивних технологій, гуманізації, диференціації та інтеграції навчання. Вища школа покликана поставити пріоритети щодо виховання гуманізму та патріотизму, як складової світогляду студента та його ставленню до рідної країни, національних святинь, мови, збереженню матеріальних і духовних цінностей, на перше місце. Для сучасної України, яка переживає великі труднощі, військову агресію - національна ідея повинна стати консолідуючою силою суспільства. Відомий український історик і публіцист, громадський і політичний діяч В. Липинський вважав, що: «Українцем єсть всякий, хто хоче, щоб Україна перестала бути колонією. Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути, а необхідною умовою, щоб відродилася українська держава – виховання освіченої та національно зорієнтованої молоді» [1, с. 36].

Протягом останніх років у системі української вищої школи неодноразово змінювались «правила гри» під гаслами «підвищення якості», «впровадження європейських стандартів» тощо. З кожним новим міністром розпочиналася нова амбітна кампанія реформ, під прикриттям якої постійно зменшувались години на викладання гуманітарних дисциплін [2]. Така політика призвела до зниження культурно-освітнього рівня студентів. Крім того, Україна втрачає найбільш освічених і здатних до культурної й державотворчої роботи людей через ганебне ставлення влади до освіти, науки, культури, мистецтва, інформаційних технологій, винахідництва. Великі втрати пов'язані і з російською агресією. Хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у 21 столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – жінки працездатного віку з вищою освітою та їх діти. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 року отримали близько 4,9 млн. українських біженців. Це близько 1% від населення країн Євросоюзу. ЮНІСЕФ повідомляє, що з усього дитячого населення України більше ніж половина – 4,3 млн дітей із 7,5 млн загалом – вимушені були покинути свої домівки. 1748 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 144 з них зруйновано вщент. Переїхало 34 заклади вищої освіти (ЗВО – інститути, університети й академії), 42 заклади фахової передвищої освіти (коледжі) і 65 відокремлених структурних підрозділів. [3].

Яке ж майбутнє чекає Україну, якщо така тенденція буде зберігатися?

Пандемія і війна створили величезні прогалини у рівні освіти, які дистанційним навчанням складно компенсувати, тому - усунення цих проблем має стати пріоритетом у відновленні України. Українська освіта у ці складні та відповідальні часи потребує трансформації, зміни парадигми, удосконалення форм й методів навчання. В умовах війни історичні та культурні теми, проблеми державної мови та державної політики щодо цього питання, інтелектуальної власності України, філософії та психології, потребують свого оновлення та переосмислення. Це світоглядні речі, які є надзвичайно важливими для формування нашої молоді як свідомих, патріотично налаштованих громадян своєї держави. На слушну думку науковців: «Гуманітарні науки мають відіграти вирішальну роль у справі досягнення національної єдності і консолідації суспільства. Їм належить стратегічна місія: гармонізувати в суспільстві ставлення до спільного минулого, сприяти формуванню цілісного бачення національної історії, активізувати на рівні колективної пам'яті усвідомлення історичної окремішності українського народу, розвивати у свідомості соціуму уявлення про безперервність державотворчого процесу та національно-визвольної боротьби.» [4, с. 160]. На жаль, в Законі України «Про вищу освіту», навіть у його редакції воєнного часу, патріотичному та іншим формам виховного впливу на студентську молодь увага майже не приділяється

Формування патріотичних цінностей є важливим фактором збереження державності. Ключове місце у формуванні гуманістичних цінностей особистості студентів університетів, займають соціально-гуманітарні науки. Саме знання історії, політології, філософії, соціології дає ключ до розуміння сучасних подій, вміння аналізувати, порівнювати та робити висновки. Відомо, що життя суспільства і політика нероздільні. Неможливо жити повноцінним життям у суспільстві і не знати, не розуміти, що відбувається в одній із найважливіших його сфер. Студент, який отримує класичну університетську освіту, повинен розуміти світ, який його оточує, вміти орієнтуватись у ньому. Крім того вищий навчальний заклад покликаний готувати не тільки дуже добре теоретично підготовленого фахівця у певній галузі народного господарства, а сформувати людину з широким світоглядом, системою гуманістичних цінностей. Це завдання можливо виконати лише за допомогою викладання дисциплін із соціально-гуманітарного блоку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фіцик С. О. Погляди В'ячеслава Липинського про державу і право. - Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2019. - 228 с.
2. Додон Н.Г. Освіта як складова соціокультурної політики [Електронний ресурс]/ДодонН.Г.[Електроннийресурс]/URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07dngssp.htm>.
3. Ярослав Винокуров Українські емігранти піднімають економіку Європи. Що буде з Україною без них? [Електронний ресурс] / URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>
4. Мотенко Я. В., Шишкіна Є. К. Історичні дисципліни як складова вищої освіти в Україні на початку XXI ст. Історичні студії суспільного прогресу. 2018. Вип. 6. С. 158–163. URL: <https://bit.ly/3K5K0rW>

УДК 316.343-054.5:001(477)

Заводовський І. А.*к. політ. н., докторант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.
ORCID: 0009-0003-1689-4731*

ЯКЕ «МИНУЛЕ» ПОТРІБНЕ МАЙБУТНІЙ УКРАЇНІ ДЛЯ РОЗБУДОВИ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА

Ключові слова: відповідальне громадянство, політика пам'яті, філософія відповідального громадянства в Україні.

Своєрідним епіграфом до моєї доповіді може слугувати бувальщина, яку розповів мій товариш – волонтер, що кілька днів тому повернувся з «передка» і на власні вуха чув, як під час недільної проповіді для наших бійців, православний священник досить інноваційно «процитував» Ветхий Завіт: «Мотопіхота фараона наздоганяла пошарпане в боях військо Мойсея, тому сушею відійти вже не було ніякої можливості. І тоді Мойсей наказав своїм саперам перекинути понтонний міст через Суецьку затоку. Іудейське військо по ньому хутко переправилося на Синай і зникло з радарів фараонових за найближчими пагорбами. Однак розбирати понтони Мойсей не велів, і коли єгипетські танки і БТРи зайшли на міст і дійшли до середини переправи, він наказав своїм мінометникам розбомбити понтони попереду фараонового війська і позаду нього. А далі залишалося лише накрити «артою» перелякане і деморалізоване вороже шобло». Вже після проповіді, коли священник складав кадило, ладан, епитрахиль та Євангеліє у свій саквож, до нього підійшов командир роти і запитав: «Пан Отче, при всій повазі, але... хіба у Святому Письмі так написано, як ви щойно розповідали?» «Ти ж сам бачиш, – відповів священник, – у тебе в підрозділі багато молодих хлопців, які ще пороху не нюхали... Так як написано у Ветхому Завіті на наступному тижні їм наврядчи знадобиться».

Яку мораль ми можемо винести з цієї бувальщини? Старі істини сьогодні вже не працюють! Нам конче потрібні не лише нове «вино», а й нові «міхи». Однак, як цілком справедливо вважає відома німецька антропологиня і дослідниця політики пам'яті Алейда Ассман, люди здатні мислити лише через мову, тому й завжди оперують тими категоріями і означеннями, які обумовлені нарративами їхнього дискурсу [1, р. 7]. Так, сучасний філософський дискурс потребує сучасних категорій і термінів.

У процесі пошуків нових шляхів для людства, нових ідеологій на зламі другого і третього тисячоліття науковці все частіше застосовують термін «відповідальне громадянство». Семантика його є дуже широкою. Наприклад, канадський філософ з чеським корінням Вілл Кимліка розглядає відповідальне громадянство як майбутній всепланетарний устрій, необмежений етнічними, національними чи державними кордонами [7, р. 78]. Австралійська дослідниця Рошель Спенсер разом з колегами з Університету Мердока феномен відповідального громадянства пов'язує насамперед з розбудовою відповідальних бізнесу, політики та корпоративної соціальної відповідальності [9].

Українські дослідники О. Кивлюк, О. Задорожна, І. Мордоус переконані, що становлення та розвиток відповідального громадянства потребує консолідації певних сутнісних позицій діалектичної дихотомії природного та позитивного права [5, с. 54-55]. Завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова доктор філософських наук, професор Д. Свириденко основним рушієм розбудови відповідального громадянства в Україні вважає наукову освіту [8, с. 64-65]. На наш погляд, життєво важливі національні інтереси лежать у площині відповідальності всього українського суспільства і саме інститут відповідального громадянства дасть можливість Україні побудувати міцний фундамент національної безпеки на віки [4, с. 17-19].

Громадська активістка Богдана Бабич переконана, що сучасні українські моделі остаточно вичерпали свій потенціал розвитку. Вони мали сенс у пострадянський період як спосіб відтягнути неминуче. І ось тепер це неминуче настало. У нас є ще час мінімізувати ризики, запропонувати різні моделі, знайти точку дотику. Але потрібно розуміти, що ліміт на помилки вже вичерпаний. Ми змінимося або загинемо як держава Україна. Допомогти нам може лише якісна політико-правова інновація, наприклад, – відповідальне громадянство [2].

На нашу думку, суспільству і державі Україна потрібно якнайшвидше розбудувати інститут відповідального громадянства, виховувати активних, відповідальних, здатних критично мислити українців. Погоджуємося зі твердженням американського історика Давида Лоуентала, який став відомим на весь світ завдяки своїй роботі про просторові уявлення минулого та майбутнього: для того, щоб створити омріяне майбутнє, потрібно створити відповідне «минуле» [3]. Іншими словами, щоб отримати дизайн відповідального громадянства у майбутньому, нам насамперед потрібно створити відповідний «ландшафт минулого». Тому, лівова частка роботи у вихованні відповідального громадянина сьогодні лягатиме на плечі українських істориків. Забираючись у робітні історичної науки їм варто завжди пам'ятати слушні думки видатного іспанського філософа ХХ ст. Ортеги-і-Гассета який вважав, що історія це наука про суворе теперішнє, а також французького історика Марка Блока, який визначав історію як науку про людей у часі, науку в якій завжди потрібно «зв'язувати вивчення мертвих з вивченням живих».

Самобутній український історик Ярослав Грицак запропонував свій вихід з кризи сучасності – як подолати минуле для кращого майбутнього. Як на нього – «минуле» не є в'язницею, воно завжди залишає простір для вибору. У своїй останній книзі «Подолати минуле: глобальна історія України» він ставить до «минулого» питання, відповіді на які допомагають би нам краще зрозуміти, де перебувають сьогодні Україна і світ і куди треба рухатися далі [3].

І насамкінець, усі ми маємо зрозуміти – історія не пишеться раз і назавжди. Але вже годі переписувати українську історію! Її треба «передумати», по новому усвідомити, виходячи з реалій українського сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Assmann A. *Geschichtsvergessenheit — Geschichtsversessenheit: Vom Umgang mit deutschen Vergangenheiten nach 1945*. München, 2019. 543 p.
2. Бабич Б. Smart Voting або чому треба запроваджувати інститут відповідального громадянства. <https://site.ua/bogdana.babych/smart-voting-abo-comu-treba-zaprovadzuvati-institut-vidpovidalnogo-gromadyanstva-i7nqwg7>
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 517 с.
4. Заводовський І. А. Становлення інституту відповідального громадянства – основа національної безпеки України / Національна безпека України в умовах сучасних викликів. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 22 серпня 2023 року). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 17-19. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023
5. Кивлюк О. Задорожна О. Мордоус І. Відповідальне громадянство у понятійнокатегоріальному полі філософії права / Освітній дискурс : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство» Наука-технології-інформація». 2022. Випуск 39 (1-3). С. 53-62. DOI 10.33930/ed.2019.5007.39(1-3)-4
6. Lowenthal D. Past time, present place: Landscape and memory 11 *Geographical Review*. 1975. Vol. 65. No. 1. P. 5-17.
7. Kymlicka W. Responsible Citizenship. *Trudeau Foundation Papers*. 2012. Vol. 4/2 P. 55-87. Available from: https://www.academia.edu/4486454/Responsible_Citizenship_2012_?email_work_card=reading-history. [29 March 2022].
8. Свириденко Д. Відповідальне громадянство через наукову освіту: соціокультурні механізми реалізації в Україні. *Вища освіта України*, 2021. № 4. С. 64-70. DOI 10.31392/NPU-VOU.2021.4(83).07
9. Spencer R., Paull M., Brueckner M. Disciplining the Undisciplined?: Perspectives From Business, Society and Politics on Responsible Citizenship, Corporate Social Responsibility and Sustainability. 2018. 168 p.

DISTANCE LEARNING: PROS AND CONS

Today modern society is extremely engaged into the process of obtaining information from different internet resources. This fact provides all the necessary conditions for wide implementation of distance education in the process of teaching and learning. Distance learning has become a means and a tool for obtaining the necessary knowledge and getting a degree in a certain field especially when taking into account the fact that number of students' mobilities is constantly going up. Applying distance learning gives both a teacher and a student quite a range of opportunities such as different applications, video materials, on-line tests, etc. Thus, a teacher can plan its lesson in a totally different way. Including various internet tools teachers are able to make their classes more productive since in this way the students can obtain their knowledge and skills from different sources. The text book is no more the only source of information. Taking into account the student centered approach the distance learning seems to be very available, affordable and economical from the point of view of the recourses spent. When we compare on-line learning to face-to-face learning the latter one is much more cheaper as to the financial expenses. The students do not spent money on transportation, on meals what is most important on accommodation or rent. In addition, they do not have to spend money on their course materials or study materials since they can easily get them from the internet. In this way we make a contribution into the environment. We create learning environment without spending resources on printing materials and electricity thus preserving green and beneficial surrounding for our future generations. One more advantage for students when taking on-line courses is the opportunity to attend their classes being in the location that is most advantageous for them. Even being unwell or travelling do not prevent them from studying. On the other hand, when teaching on-line the institutions can contact their students wherever they are. The geographical position does not restrict them to reach the student. One more advantage of distance education is the availability of the teaching material. The lectures are being recorded and saved that provides the students with the access to the teaching material at any convenient time and comfortable place. Thus, distance learning provides the students with an access to the teaching materials at any time and any place. One more advantage is that students are likely to miss less classes because they can join the class from any location of their choice. It should be also taken into consideration that each student has its own way and style of learning that is to a great extent due to his/her physiological and psychological characteristics. Some perceive information visually and need teaching materials to be presented. Others prefer to get information via audio tools. Furthermore, some learners enjoy communicating and socializing in the class and others prefer to stay on their own and not to be involved in large groups. For teachers who are going to apply distance learning and use various electronic devices it is highly advisable to develop the relevant methodical materials and work out flexible management platform to be presented and being available for learners. They have also to develop testing and evaluation teaching materials for determining the learning progress and that could be easily applied both by a student and a teacher. This is especially relevant to the courses at the Master and Doctoral programs, since these students prefer distance learning to classroom classes. Most of these students combine work with studies and they would not sacrifice work for education. For them distance learning is the most appropriate way to get higher education and make a good carrier. All the materials when teaching on-line should be provided in digital form i.e., lectures, visual materials, movies, etc. These materials are not always available in a digital form so the teacher should be motivated to do that and if necessary, he/she should enroll at special courses to obtain necessary digital competences and then submit all his/her lectures, seminars, practical classes in a digital form. In order to complete the program, it is also necessary to decide what amount and what kind of learning material should be taught via distance education. When regarding the amount and kind of materials we should firstly seek for pragmatic reasons to use distance learning method of teaching. These reasons usually include a number of factors such as supply of teaching materials like lecture presentations, tests, scripts, etc. In general, e-line approach is much cheaper in financially and as a rule faster in time. Most course books and manuals are not available in the libraries in a due quantity. You can easily make copies and disseminate them via your e-line university platform. The teacher can easily assign the task for each student individually for doing it at home at any time and then check it and analyze making a review. He/she can also organize, guide and evaluate group work. The students can perform tests of different complexity level applying various e-learning platforms. You can suggest conducting the course at any convenient time for students by communicating via different messengers (e.g. e-mail, Viber, Telegram, Facebook) available in the database on the created at the university on-line platform. In general, if it is possible to teach students on-line it will save lots of your and student' time. We usually call such learning courses "distance" when the teacher and a student have been separated regarding the location and time. In Ukraine on-line learning has recently become inseparable part of education because of a number of reasons like coronavirus and war. What is the key difference for student to learn on-line? It has been already mentioned that learning on-line is to a large extent different from traditional learning in the classroom. It is different in the way the students get the information, how they interact with their lecturer and fellow students. They learn to use different e-learning platforms to find the instructions and materials for the course taught. For a lot of students, the outcomes from distance learning is higher than in the classroom and the retention of the information is much better too. Though, it should be admitted that different types of learners prefer different approaches. On-line learning has been more appropriate to the so-called "visual learners or acoustic learners".

But other type of learners also do well mainly because the learning platforms are quite straightforward and can easily reach a wide variety of learners. Finally, the main reasons that students prefer on-line learning to classroom learning are: the learning materials are available at any time and at any place if there is an access to internet; students are free to schedule their time for studies; on-line learning makes students be motivated and self-directed if they want to achieve the goals and to be successful in their specialty; they may need more information than provided on the learning platform so they look for the specific information themselves and it makes them highly motivated in mastering the course and the program.

REFERENCES

1. Brown, C. Advantages and disadvantages of distance learning. <https://www.eztalks.com/elearning/advantages-and-disadvantagesof-distance-learning.html>
2. Jonassen D., Driscoll M. Handbook of research for educational communications and technology. New York: Simon and Schuster. 2015.
3. Traxler, J. Distance learning: Predictions and possibilities. *Educ. Sci*, 8(1), 35. 2018.[DOI:10.3390/educsci8010035]
4. Vlassenko L., Bozhok N. Advantages and disadvantages of distance learning. National University of Food Technologies. Ukraine. 2014
5. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into Practice*, 41(2), 64–70. 2002. http://dx.doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

РОЗДІЛ 5

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

УДК: 316.46-044

Дзвінчук Д. І.
 д. філос. н., професор
 директор Інституту гуманітарної підготовки і державного управління
Лютий М. О.
 аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
 Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
 Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРО НЕОБХІДНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ СУСПІЛЬСТВА ДО ЛІДЕРСТВА І ЛІДЕРІВ

Той факт, що на початку XXI століття виникла необхідність зміни традиційної парадигми лідерства, заснованої на т. зв. «теорії рис особистості», які відрізняють лідерів від інших людей і пошуками яких займалися науковці протягом майже всього XX століття, можна проілюструвати висновком до якого у 1997 р. прийшли автори Р. Хоус (House, R. J.) і Р. Адіта (Aditya, R. N.): «Отже, в спільноті дослідників лідерства склався майже консенсус щодо того, що пошук універсальних рис був марний» («Consequently, there developed among the community of leadership scholars a near consensus that the search for universal traits was futile») [1, с. 410].

Зауважимо, що множина характеристик особистості, які, на думку дослідників, могли робити особистість лідером, сягала кількох десятків. Так, Б. Басс (Bass, B. M.) і Р. Стогділ (Stogdill R. M.) в роботі [2] на основі аналізу досліджень попередників визначили аж 43 (!) необхідні для лідерства характеристики, що стало об'єктом критичних оцінок багатьох дослідників, оскільки здобуття або трансформація необхідних для лідерства змін особистісних характеристик (особливо у дорослому віці) є важкою справою.

Ця обставина мотивувала появу т. зв. мультифакторних моделей лідерства, якими лавина необхідних особистості лідера рис і характеристик обмежувалась, для прикладу, до 5-ти факторів (відкритість новому досвіду, сумлінність, екстраверсія, доброзичливість, емоційна стійкість) [3], 4-х (бачення, сміливість, етичність, реалістичність) [4] або 3-х (здатність, надійність, некористололюбивість) [5].

На основі виконаного в [6] аналізу мультифакторних моделей з орієнтованістю на необхідні лідерам у сфері публічного управління та адміністрування риси і характеристики в [7] було запропоновано оригінальну модель лідерства, в якій, без вимог радикальних змін в традиційних характеристиках і рисах будь-якої особистості, останній пропонувалось виконувати певний перелік дій із забезпечення 3-х важливих управлінських технологій, а саме: співуправління (синархія), співмислення (синтелектика) і співдія (синергія) з досягненням загального синергетичного ефекту в результатах лідерства. Запропонована модель відрізняється від усіх відомих тим, що рекомендує перелік необхідних для досягнення лідером і групою його послідовників успіху дій, а не потрібних особистості лідера характеристик, що є дуже важливим саме в системі публічного управління та адміністрування країни, працівники якої є, як правило, і повинні бути лідерами-функціонерами, що взаємодіють як з лідерами-зверхниками, так і з лідерами-підлеглими.

Авторами низки пізніших публікацій [8, 9, 10, 11] були проаналізовані і продемонстровані переваги функціональних моделей лідерства саме для їх використання у вітчизняній системі публічного управління та адміністрування на всіх рівнях її ієрархії, де повинні превалювати проблеми не одноосібного лідерства в групі підпорядкованих працівників, а комплексного колективного, групового, командного і т. п. лідерства, співлідерства і послідовництва з отриманням в наслідок цього ефекту синергії в процесі спільного формування кінцевого результату.

При цьому слід зауважити, що попередні результати практичної апробації рекомендацій авторів моделі 3S-лідерства в базових ланках системи місцевого самоврядування [12, 13, 14] наочно продемонстрували, що під впливом необхідності виконання учасниками вимог співуправління, співмислення і співдії відбуваються певні зміни і в особистісних характеристиках персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- House, R. J., & Aditya, R. N. (1997). The social scientific study of leadership: Quo vadis? *Journal of Management*, 23, 409–473. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/014920639702300306>
- Bernard M. Bass, Ralph Melvin Stogdill (1990). Bass and Stogdill's Handbook of leadership: Theory, research and managerial applications. Simon and Schuster, 1182 p.
- Digman, J. M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality*, 57, 195-214. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1989.tb00480.x
- Koestenbaum, P. (2002). Leadership: The Inner Side of Greatness: a Philosophy for Leaders. New and Revised, 2nd Edition. Jossey-Bass. 396 p.
- Петренко В. П. Розробка тривимірної моделі оцінки і підбору кадрів для структур управління соціально-економічним розвитком регіону. *Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів. Наукові доповіді міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 17-18 квітня 1997 р. ІРД НАН України. Львів: 1997. Ч.ІІ, 125-132.*
- Петренко В. П. (2002). Дослідження генезису описів стилів лідерства і управління як теоретичної основи аналізу і синтезу нових підходів до управління персоналом. *Науковий журнал «Вісник Тернопільської Академії Народного Господарства»*. Випуск 7/4. 27-30.
- Дзвінчук Д. І., Лютий М. О., Петренко В. П. (2016). Економіка знань і необхідні зміни в моделях лідерства. *Зб. наук. праць «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»*. Вип. 64. 44-60.
- Дзвінчук Д. І., Лютий О. В., Петренко В. П. (2018). Лідерство і послідовництво: дві сторони однієї медалі або одна сторона петлі Мебіуса. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні

- управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Івано-Франківськ. 43-46.
9. Петренко В. П., Кушнірюк В. М., Лютий М. О., Хамчук Г. П. Порівняльний аналіз функціональних моделей лідерства та обґрунтування доцільності їх використання в публічному управлінні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2022. Том 33 (72) №5. – С. 64-75. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/11>
  10. Дзвінчук Д. І., Петренко В. П. Парно-категоріальний аналіз лідерства в публічному управлінні людськими ресурсами соціально-економічних систем. *Сучасна парадигма публічного управління : Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (10-12 листопада 2022 р.) / За наук. ред. к. е. н., доцента Стасишина А.В. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 7-11.*
  11. Дзвінчук Д. І., Лютий М. О., Петренко В. П., Чепесюк В. В. (2022). Модель 3S-лідерства як основа нівелювання і ліквідації когнітивних упереджень лідера та його послідовників на результати їх взаємодії. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах*. (Київ, 15-28 квітня). К.: ДЗВО «УМО» НАПН України, Т. 3. 32-35.
  12. Dmytro Dzvinchuk, Mark Liutyi, Iryna Ozminska, Victor Petrenko. (2021). 3S-leadership Model as a Tool of Using Design Thinking in the System of Public Governance. *18th International Conference on European Processes (ICEP-21, 23.04.2021, Kaunas University of Technology)*. URL: <https://icepconference.ktu.edu/wp-content/uploads/sites/365/2021/04/ICEP-abstracts-0416.pdf>
  13. Petrenko, V., Dmytro Dzvinchuk, Mark Liutyi, & Iryna Ozminska. (2022). 3S-leadership model as a tool of using design thinking in the system of public governance. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, (3(35)). URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30092022/7852
  14. Дзвінчук Д. І., Лютий М. О., Панасюк Р. В., Петренко В. П. (2023). Інтелект у публічному управлінні ресурсами територіальних громад України : наукова монографія / За ред. проф. Дзвінчука Д. І. і проф. Петренка В. П. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 368 с.

LEARNING PROCESS AS A PART OF INNER TRANSFORMATION OF AN INDIVIDUAL

Transformation is a central concept in psychology that refers to the changes or shifts that an individual may undergo on both the psychological and the behavioral levels. These changes can be brought about by a variety of factors, such as trauma, life experiences and also learning.

Socrates, the ancient Greek philosopher, believed that the process of learning is critical to the development of wisdom. In fact, he thought that wisdom was the goal of learning. According to Socrates, the process of learning is a journey of self-discovery and self-reflection. He believed that true knowledge comes from asking questions, challenging assumptions, and testing ideas. Socrates also believed that there is a difference between knowledge and mere information, where knowledge is a profound understanding of something, while information is just data. However, the road to wisdom is long and arduous, and it requires constant self-reflection and examination of one's beliefs and values [3].

Nowadays, scientists define the process of learning as a complex and multifaceted phenomenon that involves changes in an individual's knowledge, behaviors, and inner self over time. Learning involves the acquisition of new information, application of that information to new situations, and adapting to new environments.

The process of learning can be understood as a continuous cycle that includes several stages, such as acquisition, retention, and recall. Acquisition involves the initial processing of new information and the formation of new associations and links between different pieces of information. Retention refers to the process of maintaining and reinforcing existing information in memory. Recall involves re-activating stored information from memory and applying it to new situations [1].

In addition, it's interesting to highlight the correlation between traditional forms of learning and online learning and its impact on the transformational processes of one's self.

Thus, an online form of learning offers several benefits but also has some drawbacks. And it's interesting to check out the pros and cons of it.

Talking about pros, we can ask for paying attention to:

1) Flexibility: Online learning allows learners to study on their own time and at their own pace. This can be particularly helpful for individuals who work or have other responsibilities that make it difficult for them to attend in-person classes.

2) Accessibility: Online learning can make education accessible to people who could not otherwise attend in-person classes due to physical disability, geographic distance, or other barriers.

3) Self-directed learning: Online learning can help learners develop self-directed learning skills and promote greater autonomy in their learning process.

And to mention cons, there's a need to talk about:

1) Difficulty in building relationships: Online learning can make it more difficult for learners to build relationships with their classmates and instructors, which can negatively impact social and emotional development.

2) Lack of structure: Online learning can be less structured than in-person education, which can make it more challenging for learners to stay motivated and engaged.

3) Isolation: Online learning can lead to social isolation, as learners may not have the same opportunities to socialize and interact with other people as they would in an in-person classroom.

The last one is especially interesting to research in terms of the transformational impact of learning, since, as far as we know, socialization is an extra meaningful part of the transformational process. In this case we can talk about even the negative influence of online education since it forces students to be isolated.

Learning can be considered as change that is permanent in nature because change is brought into students by a teacher through techniques like developing specific skills, changing some attitudes, or understanding specific scientific law operating behind a learning environment [2].

Hence proved, process such as learning is one of the psychological aspects of transformation, which is definitely an essential one for personal development and self-realization. Learning process, as well as any other part of inner transformation, may be challenging and disruptive, but it can also be a rewarding and enriching experience that leads to positive growth and personal development. Understanding the psychological facets of transformation can help individuals navigate their own personal growth processes and cope with the challenges that may arise.

REFERENCES

1. C. PARK. Engaging Students in the Learning Process: the learning journal. Lancaster University, UK. Journal of Geography in Higher Education, Vol. 27, No. 2, July 2003, pp. 183–199
2. A.Munna, Md.Kalam. Teaching and learning process to enhance teaching effectiveness: a literature review. School of Business, University of Wales Trinity Saint David, Winchester House, 11 Cranmer Rd, Vassal, London, UK. International Journal of Humanities and Innovation (IJHI) Vol. 4 No. 1, 2021 pp. 1-4
3. ANGEL T CARLTON, MS.. There are Six Stages of Transformation: Realize, Release, Rebound, Reinvent, Resurrect, and Respond.

УДК 316.000

Петренко В. П.*д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування***Хамчук Г. П.***аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ МАТРИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ДОЦІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА

Вітчизняні експерти з державного управління і місцевого самоврядування, економіки та управління національним господарством, управління сталим розвитком та ін. уже давно наголошували на необхідності та доцільності радикальної, цілеспрямованої і динамічної трансформації ментальності і мисленнєвих прийомів членів українського суспільства в контексті його адаптації до ідеологічних, технологічних, економічних і соціальних змін в його глобальному оточенні [для прикладу, 1, 2, 3].

При цьому, як було продемонстровано в [3], всі необхідні заходи із змін ментальності та мислення як будь-якої окремішньої особистості, так і різного масштабу їх організованих спільнот, повинні передувати переходу навіть від відомих традиційних зразків демократичного капіталізму (західна інституціональна матриця) до його оновлених моделей (прогресивний, інклюзивний, партисипативний чи стейкхолдерський) [4], не говорячи уже про т. зв. «транзитні» економіки тих країн, в ментальності населення яких продовжують панувати ідеологеми т. зв. східної інституціональної матриці.

Адже саме в цих країнах сьогодні формуються і впливають на стан ментальності та мислення ідеологеми т. зв. комплементарних або змішаних інституціональних міх-матриць, для яких є характерною певна суміш різних ідеологем як східної (комунітарність, унітарність і редистрибутивність), так і західної (індивідуальність, федералізація і ринок) інституціональних матриць, взаємопоборюванням яких гальмуються такі потрібні суспільству трансформації.

Тому, забезпечення позитивної динаміки, високих темпів та реальних результатів змін в суспільстві при переході останнього від ідеологем однієї інституціональної матриці до їх альтернатив вимагає радикальних змін саме в ментальності і мисленні людських ресурсів суспільства та кадрового корпусу його управлінського прошарку в першу чергу.

При цьому, запропонована авторами дослідження [5] інтерпретація просторової інституціональної мега-матриці в альтернативних координатах «унітарність – федералізм», «комунітарність – індивідуалізм» і «редистрибуція – ринок», розподіл між якими всіх людських ресурсів країни числом N визначає домінуючу в суспільстві приналежність останнього до тієї чи іншої домінуючої складової інституціональної матриці, а також інші її міноритарні складові.

В зв'язку з цим, за результатами будь-якого соціального опитування за критеріями інституціональної мега-матриці стає можливим визначення домінантних і мінорних складових орієнтованості людських ресурсів будь-якої спільноти в альтернативних характеристиках для подальшого управління змінами. Адже, як це продемонстровано в [6], будь-який перерозподіл інтелектуальних домінант в середовищі людських ресурсів може стати як викликом, так і загрозою новому демократичному врядуванню та публічному адмініструванню в цій спільноті.

Таким чином, з необхідністю приходимо до висновку, що для прискорення перехідних процесів у вітчизняній економіці і державному будівництві, у місцевому самоврядуванні і децентралізації та і у всіх інших можливих сферах життєдіяльності нашої країни цілком доречно використати технологію реінжинірингу ментальності і мислення в першу чергу як її керівної еліти, так і населення на основі цільових змін в ментальності і мисленні осіб та їх спільнот шляхом організації навчання дорослих [7] з пріоритетним освоєнням і використанням працівниками системи публічного управління та адміністрування технологій дизайн-мислення [8], мікс-мислення [9], мислення категоріями партнерських моделей взаємодії [10], морального [11] і функціонального [12] лідерства.

Необхідність і доцільність запропонованих вище підходів до змін в ментальності і мисленні людських ресурсів країни найкраще ілюструється відомим висловом Дж. Б. Шоу (George Bernard Shaw) «Прогрес є неможливим без змін, а ті, хто не можуть змінити своє мислення, не можуть змінити нічого».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лопушинський І. (2006). Формування національного менталітету – нагальне завдання сучасної української держави. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. № 3. 207-213.
2. Мариніч І. (2012). Українське суспільство як віддзеркалення української ментальності. *Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг* / За ред. д. е. н. Ворони В. М., д. соц. н. Шульги О. М. – К.: Інститут соціології НАН України, 335–343.
3. Панасюк Р. В., Петренко В. П., Попова Х. О., Ясінська Й. (2018). Реінжиніринг менталітету людських ресурсів – обов'язкова складова процесу успішного управління змінами в соціально-економічних системах. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. Vol.1. 5(17), 60-68. DOI: 10.31435/rsglobal_ijite/01062018/5662
4. Dmytro Dzvinchuk, Victor Petrenko, Mariana Orliv, Andriy Mazak, Iryna Ozminska. (2019). "Progressive Capitalism" by J. Stiglitz: Rethinking the Priorities of Its Formation, *Journal of Business and Economic Development*. Vol. 4, No. 4, 128-133. DOI:10.11648/jjbed.20190404.11

5. Dzvinchuk D. I., Petrenko V. P., Orliv M. S., Molodtsov O. V. (2020). Modelo tridimensional da matriz institucional como ferramenta metodológica para deseñar cambios institucionais. *Revista Galega de Economía*. Vol 29 No 1, Artigos páxinas 1-15. DOI: 10.15304/rge.29.1.6236
6. Хамчук Г. Перерозподіл інтелектуальних домінант як виклик і загроза демократичному врядуванню та публічному адмініструванню. *Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України [Текст]: матер. наук.-практ. конф. (28 квітня 2023 р., м. Львів) – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 52-54.*
7. Dzvinchuk D. I., Mazak A. V., Ozminska I. D., Orliv M. S., Petrenko V. P. (2020). Targeted change in the mentality of communities through transformative adult learning. *Advanced Education*. Issue 16. 9-17. DOI: 10.20535/2410-8286.194771
8. Orliv M., Janiūnaitė B., Goshovska V., Daugėlienė R. (2021). Assessment and Development of Public Servants Using the Design Thinking Methodology for the Reforms and Innovations Introduction. *European Integration Studies*. Issue 15. 34-46. DOI: 10.5755/j01.eis.1.15.29114
9. Дзвінчук Д. І., Баран М. П., Петренко В. П., Хамчук Д. І. (2022). Щодо проблеми приваблення і утримання талантів у системі публічного управління та адміністрування України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. (16), 383-406. DOI: 10.34132/pard2022.16.05
10. Хамчук Г. П. (2023). Удосконалення управління партнерствами як основи соціально-економічної взаємодії структурних складових людських спільнот. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Вип. 33. 101-107. DOI: 10.32782/PMA2663-5240-2023.33.18
11. Дзвінчук Д. І., Лютий М. О., Лютий О. В., Петренко В. П. (2019). Про необхідність розвитку і поширення основ морального лідерства в практиці вітчизняного публічного управління і адміністрування. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. Issue 5(17). 31-38. DOI:10.31435/rsglobal_ijitss/31082019/6621
12. Петренко В. П., Кушнірюк В. М., Лютий М. О., Хамчук Г. П. (2022). Порівняльний аналіз функціональних моделей лідерства та обґрунтування доцільності їх використання в публічному управлінні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 33(72) №5. 64-75. DOI: 10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/11

УДК 159.923

Полторак А. С.*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу, Миколаївський національний аграрний університет***Гайченко М. М.***здобувач вищої освіти факультету менеджменту, ОПП «Менеджмент» Миколаївський національний аграрний університет***ОСНОВНІ ТЕОРІЇ У СФЕРІ МОТИВАЦІЇ**

Мотивація є важливим фактором, який впливає на ефективність роботи підприємства та визначає, які дії та зусилля працівників будуть спрямовані на досягнення поставлених цілей. Deci & Ryan визначають мотивацію як «сукупність факторів, які зумовлюють активність людини, направлену на досягнення певної мети» [1]. Іншим визначенням, сформованим Kanfer, є «процес, що породжує, утримує та керує поведінкою в напрямку досягнення певної мети» [2]. Також мотивацію розуміють як «внутрішню потребу чи стимул, який породжує дії з метою задоволення цієї потреби» [3].

Сучасні науковці досліджують мотивацію з різних поглядів та залежно від обраного теоретичного підходу визначають основні ідеї про мотивацію. Основні теорії у сфері мотивації людей узагальнено на рис. 1. Вони допомагають визначити фактори, які впливають на мотивацію людей, які можна умовно поділити на внутрішні і зовнішні.

Внутрішні фактори, що впливають на мотивацію людей, пов'язані з їх внутрішнім світом, потребами та цінностями. Основним внутрішнім фактором є самоусвідомлення, тобто здатність розуміти та сприймати свої емоції, почуття, цінності та потреби. Дослідження показують, що люди, які мають високу самоусвідомленість, зазвичай більш мотивовані та ефективні в досягненні своїх цілей.

Іншим важливим внутрішнім фактором є потреба у самореалізації. Ця потреба визначається як бажання розвиватися, використовувати свої здібності та можливості для досягнення високого рівня вмінь та знань. Крім того, внутрішнім фактором є потреба у досягненні, а саме бажання досягнути високих результатів та встановлення високих цілей. Люди, які мають високу потребу у досягненнях, зазвичай мають великий енергетичний потенціал, бажання брати на себе відповідальність та ризикувати, щоб досягти своїх цілей.

Нарешті, внутрішнім фактором є потреба у взаємодії. Люди мають природну потребу взаємодіяти з іншими людьми, бути прийнятими та оціненими.

Люди, які мають високу потребу у самореалізації, часто шукають нові виклики та можливості для вдосконалення своїх навичок та здібностей.

Основні теорії у сфері мотивації

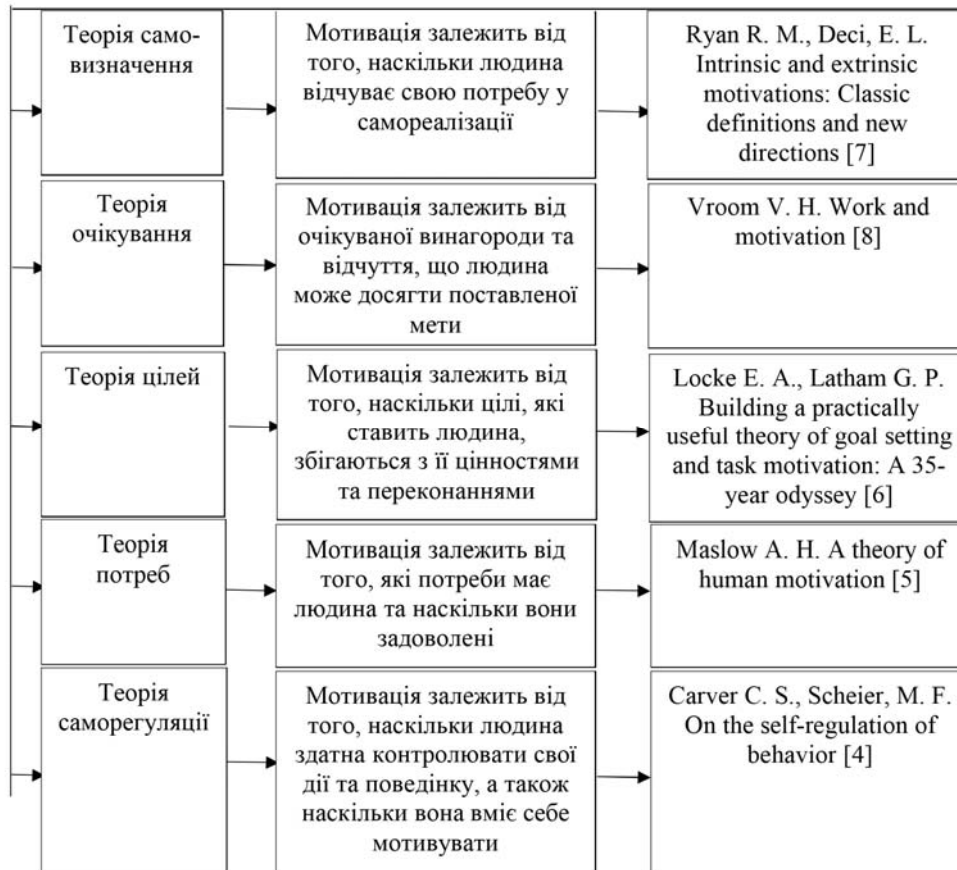

Рисунок 1. Основні теорії у сфері мотивації
Джерело: систематизовано авторами на основі [4-8]

Зовнішні фактори – це фактори, які впливають на мотивацію людей ззовні і залежать від контексту та оточуючого середовища. До зовнішніх факторів, які впливають на мотивацію людей, доцільно віднести наступні: заробітна плата та матеріальна винагорода: висока заробітна плата, бонуси та інші матеріальні стимули; соціальний статус та признання: бажання бути успішними, отримувати повагу та признання від інших людей; розвиток кар'єри та професійні можливості: можливість просуватись у кар'єрі та отримати нові навички і знання; робоче середовище та колектив: зручність та комфортність робочого місця, позитивна атмосфера в колективі та інші аспекти робочого середовища [9-11]; людські відносини та культура організації: позитивна організаційна культура, сприятливі міжособистісні відносини.

Отже, для сучасних організацій мотивація перетворилася з інструменту контролю за працівниками на інструмент підтримки їх ефективності. Створення ефективної системи мотивації, заснованої на збагаченні життєвого досвіду та підвищенні якості життя, є ключовим чинником привабливості для працівників, збереження та розвитку талантів, зниження рівня перевантаження, впливає на забезпечення здорового рівня конкуренції в бізнесі та соціальній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. 1985. New York: Plenum Press.
2. Kanfer R. Motivation theory and industrial and organizational psychology. In M. Dunnette & L. Hough (Eds.). 1990. Handbook of industrial and organizational psychology (2nd ed., Vol. 1, pp. 75–170). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
3. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. 55(1), 68–78.
4. Carver C. S., Scheier M. F. On the self-regulation of behavior. 1998. Cambridge University Press.
5. Maslow A. H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. 50(4), 370-396.
6. Locke E. A., Latham G. P. Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American psychologist*. 2002. 57(9). 705-717.
7. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*. 2000. 25(1). 54-67.
8. Vroom V. H. Work and motivation. 1964. New York : John Wiley & Sons.
9. Полторак А. С. Системна таксономія фінансової безпеки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*, 2018. № 3. С. 26–32. doi: 10.31521/2313-092X/2018-3(99)-4.
10. Poltorak Anastasiia, Potryvaieva Natalia, Kuzoma Vitalii, Volosiuk Yurii, Bobrovska Nadia. Development of doctrinal model for state's financial security management and forecasting its level. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. №5/13 (113). pp.26-33. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.243056>.
11. Стамат В. М. Сучасні тенденції менеджменту ресторанного бізнесу. *Modern Economics*. 2022. № 36(2022). С. 130-136. doi: [https://doi.org/10.31521/modecon.V36\(2022\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V36(2022)-19).

УДК 316.4

Мальований М. І.*д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
проректор з науково-педагогічної роботи
Уманський національний університет садівництва***Улянич Ю. В.***к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВЕТЕРАНІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ В УНУС

Теперішній стан українського суспільства доводить важливість психологічного стану бійця, адже травматичний стрес, що часто виникає під час військових дій, є одним з головних внутрішніх бар'єрів на шляху адаптації до мирного життя. Перебування на війні – це екстремальна ситуація, під час якої людина, постійно відчуваючи надсильний психоемоційний стрес, змушена долати його вольовими зусиллями. Платити за це, як правило, доводиться надзвичайно високу ціну: практично в усіх учасників бойових дій неминуче відбуваються зміни у фізичному та психологічному стані.

Позитивний досвід психологічної роботи з військовослужбовцями, ветеранами АТО/ООС, членами їхніх сімей у межах проекту «Перепідготовка та соціальна адаптація військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей в Україні. Інтеграція моделі проекту «Норвегія – Україна» за програмою «Організація власного бізнесу в садівництві та овочівництві» на базі УНУС свідчить, що вони мають труднощі в налаштуванні міжособистісних контактів, при обміні інформацією, виконанні окремих завдань під час психологічних занять. Багато з них складно переживають перший етап реінтеграції в умови цивільного життя. Цей процес може тривати роками. Типовим є прояв нав'язливих спогадів-тригерів, які виникають при виконанні певних вправ. Тож, такі заходи та програми дають можливість сформувати ефективну професійну та соціальну підтримку військовослужбовцям та членам їх сімей.

На рис. 1 представлено модель соціального супроводу військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їхніх сімей, складену за методологією проекту «Норвегія – Україна», [1, 2].

Професійна перепідготовка військовослужбовців та членів їх сімей здійснювалася на базі Уманського національного університету садівництва за підтримки ГО «Спілка учасників АТО Жашківщини» згідно договору № 40/21 від 06.09.2021, [3].

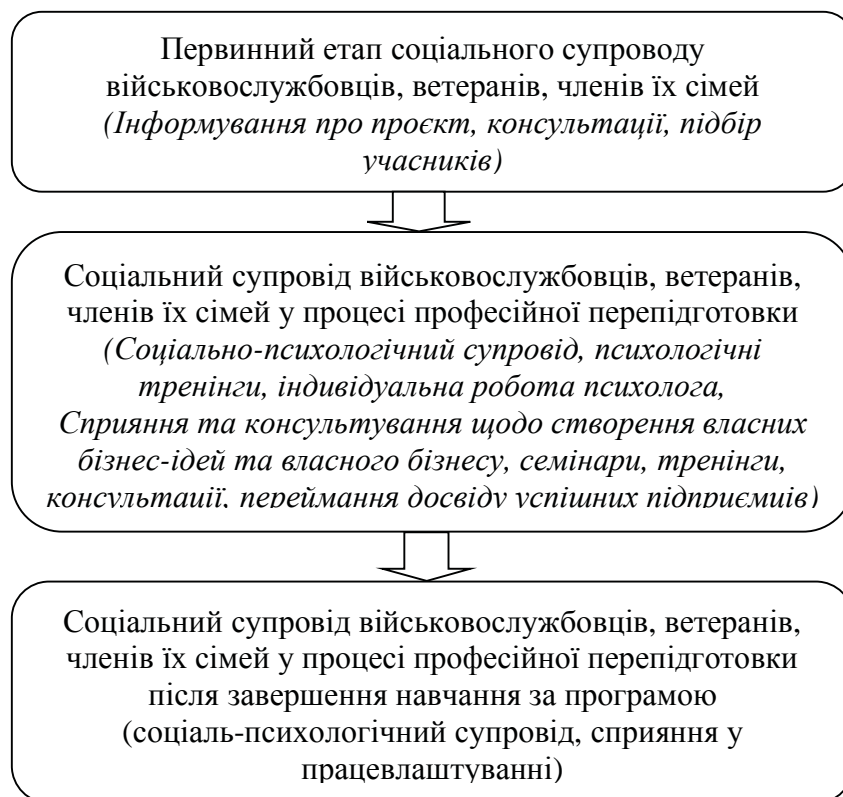

Рис. 1. Модель соціального супроводу військовослужбовців, ветеранів, членів їх сімей

Основні завдання ГО полягають у: виконанні заходів по комплектуванню навчальних груп і контролю за відвідуванням занять, підборі Слухачів, проведенні співбесіди з метою виявлення рівня початкової підготовки Слухачів, проведення заходів щодо психологічної реабілітації та сприяння в працевлаштуванні.

Для оцінки якості викладання окремих дисциплін та якості сприйняття інформації слухачами проводилося анкетування відділом моніторингу якості освіти за спеціальністю «Організація власного бізнесу в садівництві та овочівництві».

Програма перепідготовки передбачала практичне і теоретичне навчання, семінари з інноваційних технологій вирощування в садівництві та овочівництві, бізнес-планування, інформаційні технології, консультації з організації власного бізнесу, тренінги з психологічної підтримки та активну комунікацію з підприємцями.

Оцінювання здійснювалося за результатами добровільного on-line опитування вищевказаних учасників освітнього процесу в межах внутрішнього моніторингу якості освіти.

На запитання «Як Ви оцінюєте рівень освітніх послуг, які надає Уманський НУС за цією освітньою програмою?» 96% респондентів зазначили, що задоволені рівнем здобутих знань, 4% – частково задоволені, не задоволених немає

Аналіз результатів анкетування щодо якості та доступності викладання навчальних дисциплін освітньої програми дозволив встановити, що більшість здобувачів освіти задоволені її якістю, доступністю, навчально-методичним забезпеченням

Опитані загалом позитивно оцінили досвід взаємозв'язку і співпраці з викладачами, особливо відмітили високий рівень зацікавленості науково-педагогічних працівників в успіхах студентів, їх терплячість і коректність під час відповідей на запитання.

Позитивним моментом є те, що у 86 % респондентів не виникало труднощів під час навчання

Отже, проведений аналіз результатів анкетування дозволив встановити, що учасники проєкту за спеціальністю «Організація власного бізнесу в садівництві та овочівництві» задоволені рівнем викладання навчальних дисциплін (96%). А проєкт в цілому потрібно підтримувати, розвивати, вдосконалювати та підвищувати загальний престиж військової служби серед громадян держави; впроваджувати ефективний механізм реалізації усіх видів соціальних гарантій, передбачених для них чинним законодавством України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство у справах ветеранів: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2540516-ministerstvo-u-spravah-veteraniv-rekomendaciiperedbacaut-pat-reform.html>. (дата звернення : 30.08.2023)
2. Проєкт «Норвегія – Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему» (NUPASS) : інформаційний буклет / МФСА.
3. Мальований М.І., Улянич Ю.В., Підлубна О.Д. Професійна та соціальна адаптація військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей в Україні *Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва*. 2022, вип. 101. Ч. 2. УНУС 2022. С. 197-207.
4. Поліщук В., Горішна Н., Слозанська Г. та ін. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 221 с.

УДК 338.2

Загороднюк О. В.
науковий керівник, к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Дмитрик І. О.
здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Лідерство в управлінні завжди було ключовим фактором для успіху підприємств, а в діджиталізованому суспільстві ця роль стає ще більш важливою.

Діджиталізація, як відомо, принесла з собою безліч переваг для бізнесу, включаючи підвищення продуктивності, зниження витрат та збільшення конкурентоспроможності. Але зі збільшенням використання технологій у бізнес-процесах з'явилась потреба у керівниках, які можуть керувати цими технологіями та максимізувати їх потенціал.

Лідерство в умовах діджиталізації відноситься до процесу керівництва, який враховує використання цифрових технологій та інновацій у побудові стратегії та взаємодії зі співробітниками та клієнтами. У такому контексті лідерство має бути гнучким, адаптивним та спрямованим на досягнення результатів в умовах зростаючої конкуренції та швидкого розвитку технологій. Існує кілька ключових компетенцій та якостей, які лідер повинен мати, щоб успішно управляти бізнес-процесами в умовах діджиталізації (таблиця 1) [1].

Таблиця 1

Ключові компетенції лідера в діджиталізованому середовищі

Знання нових технологій	Лідер повинен мати глибокі знання про нові технології, які використовуються в бізнесі, щоб ефективно управляти цими технологіями та забезпечувати їх ефективне використання в компанії.
Спроможність до аналізу даних	Здатність аналізувати великі обсяги даних, які збираються в компанії, та використовувати ці дані для прийняття рішень.
Гнучкість	Керівник повинен бути гнучким та відкритим до нових ідей та підходів, що дозволить компанії адаптуватися до змін у цифровому світі та використовувати нові можливості.
Розвиток команди	Здатність до розвитку своєї команди та створення ефективного робочого середовища. Лідер повинен навчити свою команду працювати з новими технологіями та засобами комунікації, а також забезпечити розвиток їх навичок та компетенцій.
Комунікаційні навички	Комунікаційні навички допоможуть лідеру встановлювати ефективні стосунки з різними людьми та забезпечувати успіх компанії в цифровому світі.
Емоційний інтелект	Лідер повинен мати високий рівень емоційного інтелекту, щоб керувати своїми емоціями та емоціями інших людей у компанії.

Рисунок 1. Відмінності між лідерством та менеджментом

Один з головних внесків лідерства в побудову бізнес-процесів полягає в тому, що лідер може визначити стратегію розвитку компанії та орієнтувати команду на досягнення цілей. Якщо лідерство ефективне, то це дозволяє підприємству стати більш гнучким, забезпечити виконання завдань у найкоротший термін та відповідати на потреби клієнтів [2].

Досліджуючи роль лідерства в побудові цих процесів, задля кращого розуміння, важливо розтлумачити деякі відмінності між власне лідерством та менеджментом. Хоча ці дві ролі можуть мати спільні елементи, їх функції та підходи можуть бути дуже різними. На рисунку 1 розглянуто ключові відмінності між лідерством та менеджментом [3].

Необхідно розуміти, що лідерство та менеджмент не є взаємовиключними поняттями. Це дві різні концепції, але обидві є необхідними для успішного управління будь-якою організацією. Успішне керівництво вимагає здібності бути ефективним лідером і менеджером водночас. Успішний лідер повинен володіти навичками менеджменту, такими як планування, координація та контроль, а також навичками лідерства, такими як мотивація, комунікація та вміння формувати візію.

Таким чином, можна зазначити, що управління бізнес-процесами в умовах діджиталізації вимагає значної уваги до питання лідерства. Необхідною умовою успішного управління є присутність лідера з необхідними якостями та досвідом, здатного відповісти на виклики, що виникають в цьому процесі. Успішний лідер повинен знати, як орієнтувати свою команду на досягнення цілей компанії, забезпечуючи при цьому ефективне використання цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стоян О. Ю. Лідерські компетентності для керівників-лідерів у сфері публічного управління. 2019.
2. Гогіна Л. Компетенції та компетентності в державній службі України: до проблеми понятійного апарату. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/08glmpa.htm>.
3. Пічугіна Т. С. Управління змінами: навчальний посібник. 2017. - 226 с.

УДК 331.101.3

Вонберг Т. В.
*к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
КНЕУ імені В. Гетьмана
Штільгойз О. Л.*
*здобувач вищої освіти
КНЕУ імені В. Гетьмана*

ІНСТРУМЕНТИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Ефективність і результативність бізнесу залежить від різноманітних чинників, серед яких є і відповідність модерним вимогам-тенденціям та їх інтеграція до усіх сфер діяльності. Однією з таких є філософія менеджменту персоналу, яка полягає у застосуванні підходу до управління, що сфокусований як на кожну окрему людину, так і на організацію в цілому. Її метою є створення такого простору, що сприяє комфорту у взаємодії та участі в діяльності компанії, а також відкриває можливості самовираження. Важливо розуміти, що людина розглядається не як ресурс або стаття витрат в компанії, а унікальна особистість, з власними ідеями, поглядами, думками та можливостями.

Для підтримки ефективності такої філософії у менеджменті виділяють процеси, збалансоване поєднання яких і забезпечує найкращі результати. Їх можна умовно поділити на певні групи, зокрема ментальні, фізичні та комплексні. Перша полягає у психоемоційному затишку, який морально підтримує людину через комунікацію чи приємні емоції. Друга - у забезпеченні необхідною технікою, засобами зв'язку, якісними робочими місцями. Третя група поєднує дві попередні. Очевидно, її найкраще відображає мотивація персоналу, оскільки за своєю сутністю вона не має чіткої форми та проявляється у різних методах та моделях. Наразі, через різноманіття компаній та сфер діяльності, існує доволі велика кількість інструментів мотивації, однак не всі вони є актуальними в нових соціоекономічних умовах. Зазвичай, вони або не відповідають вимогам часу, або ж є занадто ускладненими, що обмежує їх застосування. Проаналізувавши наявні техніки та інструменти мотивації персоналу, ми виокремили ті, що є найбільш сучасними, цікавими, ефективними, універсальними та реальними у застосуванні. Для кращої наочності було розглянуто досвід Google, - бізнесу, що є відомим новатором та трендсеттером у цій сфері.

Перш за все згадаємо про матеріальну (економічну) мотивацію. Інструменти та методи цього різновиду мотивації є доволі поширеними, дещо класичними, однак не втрачають своєї актуальності. Матеріальна мотивація полягає у стимулюванні персоналу через виплату конкурентоспроможного заробітку, надання премій, бонусів, матеріальної допомоги тощо [1]. Щоправда, існують і елементи фінансового покарання у вигляді штрафів та утримань, однак вони діють навпаки, тобто мінімізують бажання якісно працювати. Згідно психологічних досліджень мотивація досягнень є ефективнішою ніж мотивація уникнень [1]. На нашу думку, це також полягає у репрезентації керівників, оскільки при застосуванні штрафів чи утримань виникає некомфортна атмосфера, а також відчуття невидимості, тобто того, що людина не відчуває себе необхідною.

Крім того, в сучасному світі управління персоналом широко відома нематеріальна мотивація. Вона є значно ширшою за своїми проявами, однак, на нашу думку, вона є доповненням попередньої. Така концепція пояснюється тим, що з часом працівники звикають до бонусів, які або вже не виконуватимуть ефекту підтримки та матимуть вигляд чогось базового та звичайного, або ж потребуватимуть збільшення розміру, що негативно впливатиме на витрати компанії. Нематеріальна ж мотивація створює оптимальні умови для задоволення вищих потреб працівників (визнання, спілкування, саморозвиток, творче становлення, креативність) [2]. До таких методів належить створення якісної корпоративної культури, що покращує взаємодію та спілкування; забезпечення комфортних умов праці, відкриття спортивних зон, мотиваційні виступи та моральна мотивація [2]. Останній елемент полягає у вдячності працівнику, привітаннях, висвітленні досягнень у колективі, тобто здебільшого у визнанні здобутків людини. Такий метод не лише мотивує працівників, а й показує небайдужість, сприяє побудові гарних відносин та стабільного внутрішнього клімату [2].

Інструменти як матеріальної, так і нематеріальної мотивації є добре відомими, але досвід всесвітніх компаній загалом, HR-менеджерів зокрема, доводить те, що є ще більш новітні технології, унікальність яких є їхня гнучкість до навколишніх змін та відображення суспільних тенденцій. Крім того, вони безпосередньо враховують потреби та бажання працівників, що дозволяє використовувати їх як окремо, так і разом. Так, наприклад, відповідно до результатів дослідження Bain & Company продуктивність Google на понад 40% вища ніж продуктивність праці у середньостатистичній компанії, що зумовлено саме стратегіями мотивування працівників [3]. Важливо зазначити, що їх існує значно більше, однак через розміри та масштаби не всі з них реально застосовувати на менших підприємствах. Першим елементом є натхнення та навчання (визначення потреб працівників через опитування, постійна підтримка та пряма взаємодія менеджерів з командою, з наданням підказок, консультацій, віртуальне навчання, тренінги) [3]. Перевагою цифрового навчання є те, що людина може вибрати зручне для себе місце, що, очевидно, позитивно впливає на її розвиток, освіту та зручність. Другий складник - додаткові послуги та задоволення. Перша частина полягає у забезпеченні неосновних, проте приємних речей, що полегшують робочі процеси, надають енергію та радість. Це, наприклад, підписки на Spotify та додатки для домашнього навчання (як освітні курси, спортивні застосунки) [3]. Загалом вибір додаткових послуг є доволі еластичним, оскільки пропонує гарну варіативність та може підлаштовуватися саме під потреби окремого працівника чи їх групи. Елемент задоволення ж полягає у проведенні веселих командних заходів, подорожей, квестів, що об'єднують команду та перезавантажують людей.

Окремим інструментом можна виділити встановлення чітких, зрозумілих цілей та регулярний зворотний зв'язок. При наявності зрозумілих, конкретних цілей, що також мають визначені дедлайни, працівники можуть оптимально розподіляти своє навантаження, проводити самооцінювання, що мотивує до кращого та швидшого виконання завдань [4]. А ось інструмент мотивації «Забезпечення балансу життя – робота» полягає у розподілі

навантаження так, щоб працівники не були втомленими та мали час на власні справи. Прикладом застосування означеного інструмента мотивації є надання коротких перерв (підбадьорюють та мінімізують вигорання), впровадження гнучкого графіка (він є ефективним засобом, особливо у разі незапланованих ситуацій, що надає почуття впевненості у своїх діях) та надання можливості працювати віддалено [5].

Крім того, менторство також можна розглядати як інструмент мотивації. Найважливішою рисою менторства є особистісний розвиток та соціалізація, що позитивно впливає на роботу.

Загалом сучасні методи та інструменти мотивації є великою групою, що сприяє вибору найдоцільніших та найоптимальніших в залежності від умов, потреб та можливостей. Важливим для їх застосування та ефективності є і поступова соціалізація, взаємодія з командою та врахування думок кожної людини через обговорення та анкетування, що дозволяє зрозуміти та відтворити найбільш комфортний робочий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освітній хаб міста Києва. Мотивація персоналу: додайте бізнесу ефективності. - URL: <https://eduhub.in.ua/news/motivaciya-personalu-dodayte-biznesu-efektivnosti>.
2. Школа бізнесу Нова Пошта. Нематеріальна мотивація: перелік дієвих способів підвищити залученість персоналу. 2021. - URL: <https://online.novaposhta.education/blog/nematerialna-motivatsiya-perelik-diyevih-sposobiv-pidvischiti-zaluchenist-personalu>.
3. Playmotiv. Top companies' key insights for motivating employees (and how to adapt them for home office). 2020. - URL: <https://playmotiv.com/en/top-companies-motivations-home-office/>.
4. Team Loop. 12 Proven Employee Motivation Techniques In 2023. 2023. - URL: <https://www.loophealth.com/post/employee-motivation-techniques>.
5. Indeed Editorial Team. 15 Strategies For Motivating Employees (Plus Importance). 2023. - URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/strategies-for-motivating-employees>.

УДК 614.23/.25.371.27/.315

Кравець О. В.*д.м.н., професор, завідувачка кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет***Станін Д. М.***к.м.н., доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет***Єхалов В. В.***к.м.н., доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Дніпровський державний медичний університет*

СТУПІНЬ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВОЄННИЙ ЧАС

Під час воєнних дій переважна кількість пересічних громадян України отримала важку психічну травму. За даними результатів загальнодержавного психологічного дослідження на початку війни у стані хронічного стресу в нашій країні перебувало 83% мешканців, а зараз ця цифра ще збільшилася майже на 6%. Тому неабиякою проблемою сьогодення є вивчення та визначення шляхів впливу на стресостійкість населення. Однак наразі в практичній психології набуло розповсюдження такого більш змістового поняття як резильєнтність. На відміну від стресової толерантності, яка включає здатність особистості протистояти руйнуючій дії стресу, виказуючи певну психологічну гнучкість із задіянням компенсаторно-адаптивних механізмів, резильєнтність може розглядатися як системний біопсихосоціальний багатовимірний феномен, обумовлений здатністю особистості поновлювати свій психологічний стан із мінімальними ушкодженнями. Таким чином, резильєнтність справляє значну роль у психологічній ресурсності та здатності до посттравматичного поновлення [1]. У воєнний час військові та цивільні медичні працівники (за винятком бойових підрозділів) у найбільшій мірі підпадають під стресове ураження, що здатне спричинити розвиток професійної деформації [2]. Але професійна деформація може бути руйнівного характеру або продуктивного (відновлюваного). Серед 245 лікарів первинної спеціалізації, що закінчували навчання в інтернатурі за різними медичними спеціальностями у 2023 році, ми провели анонімне опитування з використанням оновленої спрощеної версії анкети CD-RISC-10 (Кіреєва З.О. із співавт., 2020) [3]. В основу дослідження було покладено визначення здатності до психологічного постстресорного поновлення молодих колег відповідно до вузької медичної спеціалізації.

В результаті аналізу анонімних анкет нами були зроблені певні висновки про ступень резильєнтності інтернів різних спеціальностей, тобто їх здатність у воєнний час якісно виконувати свої професійні обов'язки, не припускаючись до лікарських помилок, недоречних поведінкових реакцій, формування психосоматичних розладів тощо. Було доведено, що найбільшим рівнем резильєнтності володіли респонденти хірургічних професій (від 37,9 ± 0,8 до 39,8 ± 1,3 балів), так само високу стресову толерантність показали інтерни-анестезіологи (38,8 ± 1,3 бали) [4]. Дещо нижчий рівень показали акушери-гінекологи (37,2 ± 1,1 бали) та спеціалісти з медицини невідкладних станів (35,2 ± 1,2 бали). Середній рівень (27,9) продемонстрували лікарі загальної практики - сімейної медицини та терапевтичної стоматології (25,3 ± 0,9 балів).

Таким чином, проведене анонімне опитування дозволило визначити найбільш високий рівень резильєнтності у представників таких спеціальностей, які пов'язані з інвазивними методами лікування та досить високим потенційним ризиком. Паралельно був визначений сильний позитивний кореляційний зв'язок між ступенем резильєнтності та психологічною ресурсністю, мотиваційними моментами й навчальною успішністю молодих колег, що співпадає з результатами наших попередніх досліджень [5,6]. Таким чином, можна стверджувати, що такі фахівці будуть бажаними спеціалістами на ринку праці. Хоча лікарі-інтерни, які навчалися за іншими фахами, продемонстрували дещо нижчий рівень резильєнтності, ні в одного з медичних респондентів його ступень не був нижчим за середній рівень, що перевищувало показники пересічних громадян на 15-18%.

Походячи з вище сказаного, навіть в умовах воєнного часу переважна більшість медичних працівників не втрачає психологічної рівноваги, що забезпечує надання якісної медичної допомоги населенню. Але практично всі медичні працівники у більшій або меншій мірі потребують психологічної допомоги і корекції, шляхи вирішення цього питання є перспективою наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Медянова О.В., Дворніченко Л.Л., Любіна Л.А., Шкраб'юк В.С. Психологічна резильєнтність особистості в умовах війни. Перспективи та інновації науки, 2023. 10(28). С.601-611.
2. Медична психологія : підручник /за заг. ред. докт. мед. наук, проф. І. Д. Спіріної. Дніпро : ЛІРА, 2022. С.57-74.
3. Кіреєва З.О., Односталко О.С., Бірон Б.В. Психометричний аналіз адаптованої версії шкали резильєнтності (CD-RISC-10). Габітус, 2020. 14. С. 110-116.
4. Пилипенко О.В. Динаміка резильєнтності інтернів-анестезіологів у період пандемії та воєнного стану. Формування резильєнтних компетентностей здобувача освіти в період трансформацій, сучасних викликів та кризових станів суспільства : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (3 липня – 13 серпня 2023 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 120-122.
5. Yekhalov V.V., Kravets O.V., Krishtafor D.A. Socio-psychological portrait of a modern medical intern in a ten-year dynamics. Emergency medicine, 2021. 17(3). P. 47-50.
6. Yekhalov V., Kravets O., Gorbuntsov V. Stress adaptation of training participants in the speciality of "Anesthesiology" under the conditions of the pandemic and martial law. The XIX International Scientific and Practical Conference «Actual methods of development of science and education», (May 15 – 17, 2023). Boston, USA, 2023. P.181-183.

**ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА РИНКУ ПРАЦІ:
ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ТА ВПЛИВ НА ОСВІТУ**

Розвиток нових технологій сприяє розвитку нових способів мислення та поведінки. Наприклад, використання соціальних мереж сприяє розвитку соціальних навичок, а використання технологій навчання – розвитку критичного мислення. Не менше впливає на розвиток особистостей й зміна цінностей і соціальних норм. Люди стають більш толерантними до інклюзивних людей. Інтерактивні навчальні інструменти, такі як віртуальна реальність і доповнена реальність, можуть допомогти учням зануритися в інші культури і суспільства, а також зрозуміти, як інші люди бачать світ. Це допомагає учням розвивати емпатію і співчуття до інших. Глобалізація сприяє взаємодії людей з різних культур і країн. Це вимагає від людей розвитку навичок міжкультурної комунікації та розуміння. [2]

Однією з найпоширеніших проблем, пов'язаних зі зростанням нерівності - бідність. Люди, які зростають у бідності, мають обмежений доступ до освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг. Це може призвести до низької продуктивності праці, злочинності та інших соціальних проблем. Не менш поширеною є проблема насильства і екстремізму. Люди відчують себе знедоленими, маргіалізованими та відкинутими суспільством, і висловлюють свою злість та безпорядність, а також стають більш схильними до приєднання до екстремістських груп, які пропонують їм почуття приналежності та цілі. Освіта повинна допомагати людям протистояти цим проблемам.

Стосовно трансформації ринку праці: автоматизація та роботизація є одними з найбільш значущих тенденцій, що змінюють ринок праці. Ці технології дозволяють виконувати завдання, які раніше виконувалися людьми, більш швидко, дешево та точно. Це може призвести до втрати робочих місць, особливо в галузях, де робота є рутинною або небезпечною. Якщо казати за конкретні навички, які відносяться до тих, які освіта має готувати задля реалізації в нових сферах, то це навички роботи з технологіями, навички вирішення проблем, креативність, соціальні навички. Ці методи допомагають учням розвивати практичні навички та застосовувати їх до реальних проблем.

Поява нових професій вимагає від людей розвитку нових навичок та компетенцій. Наприклад, професії, пов'язані з технологіями, даними та штучним інтелектом, вимагають від людей розуміння цих технологій. [3]

Наприклад, використання штучного інтелекту, завдяки якому можливо прискорення автоматизації завдань, таких як обробка даних та обслуговування клієнтів, використання аналізу даних для виявлення тенденцій і закономірностей, які можуть бути використані для інтерактивних навчальних середовищ і для надання працівникам нових можливостей для навчання та розвитку, завдяки віртуальній реальності і хмарних обчислень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подольська Є. Соціологія: 100 питань 100 відповідей. 2009. 352 с.
2. Декларація принципів толерантності. URL. [Declaracija-tolerantnosti.pdf \(kyivcity.gov.ua\)](https://www.kyivcity.gov.ua/ukr/Declaracija-tolerantnosti.pdf)
3. Капінос Г., Ларіонова К. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 1. С. 9.

UDC 37.013.42

Fokina Y. Y.*third year student, Bachelor's degree Educational and Research Institute
"Karazin Banking Institute" V. N. Karazin Kharkiv National University***Cherniavska I. S.***senior lecturer Department of Management Business and Professional Communications
Educational and Research Institute "Karazin Banking Institute" V. N. Karazin Kharkiv National University*

THE CONCEPT OF SOCIAL ADAPTATION AND SOCIALIZATION OF A PERSONALITY

The main task of education at present is the preparation of an individual for the process of significant changes taking place in the modern world. The very process of life change became an integral part of it. Personally oriented education, which corresponds to the humanitarian paradigm, is characterized by guidelines for the creation of a harmonious, socially active, professionally competent personality, capable of adapting to the changes taking place.

Social adaptation and socialization are closely related processes that interact with each other.

Social adaptation is the process of personal adaptation to the social environment in order to satisfy one's needs and achieve a goal. Adaptation is a gradual process that occurs throughout the life of an individual, as the social environment is constantly changing.

Socialization is the process of personality formation under the influence of the social environment. It begins at birth and continues throughout an individual's life. This process is necessary for social functioning and includes not only mastering a social role, but also the development of self-awareness, self-control, and the formation of one's own personal identity.

The interaction between social adaptation and socialization is that social adaptation is a prerequisite for successful socialization. In order for a person to adapt to the social environment, he must implement social norms, values and rules of behavior, which are integral components of socialization. In turn, socialization contributes to social adaptation, as it forms in the individual the skills and abilities to interact with other people and adapt to changes in the social environment.

Social adaptation and socialization of an individual in the modern world may experience certain problems that affect a person's ability to adapt and successfully interact with the environment.

One of the main problems is the growth of globalization and rapid changes in society, which require people to constantly adapt to new conditions and standards. This can create stress, as many people feel uncomfortable and dissatisfied with the results of such changes.

Another issue is the growth of digital world and the impact of social media on socialization. Social networks and the Internet give people many opportunities to interact, but at the same time, they can lead to a feeling of loneliness and a lack of real connection between people.

Moreover, economic problems and inequality in society can affect the social adaptation and socialization of the individual. People with low income and disabilities may feel dissatisfied with their status and may not have access to the resources they need to adapt and socialize.

Some people may also experience social adjustment problems due to differences in culture and language. Intercultural communication can be difficult, sometimes leading to conflicts and misunderstandings.

It is very important to use approaches and strategies to solve these problems. They can be the following:

1. The development of emotional and social competence: It is necessary to actively work on the development of communication skills, the ability to detect and express emotions, understand other people's feelings and engage in social interactions.
2. Supporting individual needs: Each person has their own individual needs and resources. It is important to create a favorable environment in which a person can develop, feel comfortable and be recognized.
3. Use of information technologies: Modern technologies, such as social networks and platforms for virtual communication, can be useful tools for social adaptation and socialization. They allow people to find a community with common interests, communicate and learn new things.
4. Work with school and working environment: It is important for children and adolescents to ensure normal adaptation at school and to acquire the necessary skills for interaction with peers. Also, solving problems of social adaptation may include cooperation with employers and colleagues to ensure successful professional development and integration into the work environment. In general, currently the problems of social adaptation and socialization of an individual can be caused by a number of factors, including changes in society, the role of technology and interaction with the surrounding environment. It is essential to pay attention to these issues and look for solutions to improve these processes.

It is important to understand that the process of social adaptation and socialization is individual for each individual, so problems and ways to solve them may vary. Success depends on understanding the needs and wishes of the individual, observing the principles of cooperation and understanding the socio-cultural context.

REFERENCES

1. Davey C. G., Pujol J., Harrison B. J. Mapping the self in the brain's default mode network. (англ.) // *NeuroImage*. — 2016. — 15 May (vol. 132). — P. 390—397.
2. Verbytska P., Voloshenyuk O., Horlenko G. Civic education (integrated course, standard level): Textbook for the 10th grade of ZZSO / P. Verbytska, O. Voloshenyuk, G. Gorlenko. - Lviv: Nova Doba, 2018, p. 22 - 30.
3. Smulson M. L. Actual problems of psychology: [Coll. of science avenue of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine] under the editorship of S. D. Maksimenko, M. L. Smulson. - K.: Department of the NPU named after M. P. Drahomanova, 2019. - Vol. 8, issue 8: Psychological theory and technology teaching. - P. 116 - 126.

Гармаш С. В.
доцент кафедри іноземних мов
Навчально-науковий інститут міжнародної освіти
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ЧИ ПОДАЛЬШИЙ ЗАНЕПАД ОСВІТИ

Останнім часом набуло широкого вжитку в освітньому середовищі словосполучення «компетентісний підхід». «Компетентісний підхід – спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається» [1].

Необхідно звернути увагу, що «...навчальний процес в Україні є інтегрованою складовою загального процесу швидкоплинних негативних змін у країні в цілому. За часи своєї незалежності Україна пройшла складний шлях неоднозначних перетворень» [2, с. 362]. «Від шостої економіки у світі до самої бідної країни Європи... Таким є шлях України у процесі переходу до ринкової економіки за часи незалежності. Від концепції «соціально орієнтованого бізнесу» до концепції «набиття власної кишені понад усе»... Таким стало гасло олігархів-можновладців» [3, с. 154]. «Принизливе досягнення країни: за роки незалежності в Україні сформувався цілий клас – клас заробітчан. З 18 мільйонів працездатного населення 10 мільйонів складають заробітчани, які наповнюють бюджет країни валютними надходженнями» [4, с. 16].

Сировинна модель економіки, масова трудова міграція призвели до того, що країна була перетворена на постачальника сировини та дешевої робочої сили, тобто країна була штучно перетворена з відносно потужного суб'єкта господарювання на об'єкт сторонніх інтересів та маніпуляцій. Становище тотального занепаду в економіці посилює деградаційні процеси у суспільстві в цілому. «Негативний відбір» заради власного збагачення став національним трендом, а фінансування соціальної та бюджетної сфер за залишковим принципом сприяло подальшому зубожінню широких верств населення та занепаду багатьох напрямків розвитку суспільства в цілому.

В такій ситуації заклади вищої освіти, перетворені на підприємства з надання освітніх послуг, вимушені пристосовуватися до цих змін, щоб мати можливість підтримувати своє існування. Це негативно відбилось як на якості освіти, так і на ціннісних орієнтирах студентів та викладачів.

«Штучна економічна криза, яка стала притаманним явищем для українського суспільства, примушує багатьох студентів працювати паралельно з навчанням. Хтось з них шукає можливість отримувати знання, а хтось – причину, щоб виправдовувати свою безпорадну бездіяльність та байдужість до навчального процесу, знаючи, що мінімальний бал вони отримують за будь-яких обставин. Таке стало можливим через те, що викладачі знаходяться під постійним пресингом скорочення штатів через відрахування студентів. Постійні бюрократичні процедури переобрання з купою паперів, штучні рейтинги, політика непотизму у навчальних закладах країни нівелюють увесь навчальний процес, який ще тримається завдяки розумінню багатьма викладачами свого призначення» [5, с. 1458].

«Уніфікація системи вищої освіти зі стандартами західних країн за останні роки призвела до появи цілого валу паперового непотрибу, який все більше і більше заповнює життєвий простір викладача. Але це навряд чи бентежить функціонерів від освіти, які основну свою увагу приділяють штучним рейтингам та перерозподілу фінансових потоків у цій сфері» [5, с. 1457].

«У такій ситуації слід наголосити на занепаді системи освіти України, який відбувається десятиліттями, а цілеспрямоване деструктивне «реформування» самої системи має на меті не стільки скорочення витрат на її функціонування та поступовий занепад, скільки насадження молоді «кліпового мислення», далекого від критичного аналізу (дуже зручно маніпулювати такою свідомістю у власних інтересах). І в цьому аспекті все наподеглініше презентується та запроваджується дистанційне навчання, бюрократія від науки набирає оберті, а штучні «досягнення» мають декларативний характер» [2, с. 362].

Щодо компетентісного підходу у навчанні, «... поширеним упередженням щодо компетентісного підходу в освіті є те, що компетенції можуть замінити собою знання, що набуття компетенцій йде за рахунок набуття знань. Щодо цього серед університетської спільноти сформувались дві протилежні точки зору. Одні експерти вважають, що компетентісний підхід знижує увагу до знань. Інші, навпаки, вважають, що такий підхід доповнює і покращує процес набуття знань. Існує також думка, що набуття знань і набуття компетенцій – це не конкурентні підходи, а взаємопов'язані, адже набуття знань та їх застосування – це теж важливі компетенції» [6, с. 17].

Чи можливо вести мову про належні професійні навички майбутніх спеціалістів, які отримують «задовільно» за предмети з фаху тільки за те, що вони є студентами навчального закладу чи своєчасно сплачують свій контракт за навчання?! І такі «спеціалісти» складають вагомий відсоток від випускників вищих навчальних закладів країни. «Відбувається планомірне знищення інтелектуального потенціалу, який є основою розвитку та навіть самого існування країни; збільшується кількість моральних та інтелектуальних деградентів, що має негативні наслідки та призводить до якісних змін у суспільстві в цілому» [5, с. 1459].

На сьогодні «... життя висуває нові випробування для людини та для цілих країн. Це особливо виразно проявляється при глобальних змінах, які відбуваються у світі. Переділ сфер впливу між світовими лідерами за рахунок інтересів третіх країн став негативним трендом у двадцять першому столітті» [2, с. 363].

У ці важкі часи випробувань слід приділяти увагу саме набуттю студентами навичок до саморозвитку, «... оскільки майбутня кар'єра сьогоднішніх студентів є важко прогнозованою, студенти мають навчатись самостійно розвивати свої можливості відповідно до потреб ситуації. Здатність до самонавчання є однією з важливих компетенцій, які мають формуватись у вищій школі» [6, с. 26].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Компетентнісний підхід [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Компетентнісний_підхід
2. Garmash S. Features of the educational process in Ukraine in modern conditions (problems, comparisons, prospects). Science, innovations and education: problems and prospects : proc. of 12-th Intern. Sci. and Practic. Conf., 28-30 June 2022 / ed. M. L. Komarytskyu ; CPN Publishing Group. Electronic text data. Tokyo, 2022. P. 361-367.
3. Гармаш С. В. Від шостої економіки у світі до самої бідної нації Європи / С. В. Гармаш // Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 27 листопада 2019 р. – Львів : Львівський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", 2019. – С. 154-156.
4. Гармаш С. В. Деструктивний характер менеджменту українського "реформування" (причини, наслідки, порівняння) / С. В. Гармаш // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) = Bulletin of the National Technical University "KhPI" (economic sciences) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2020. – № 3 (5). – С. 15-20.
5. Гармаш С. В. Компетентнісний підхід у навчанні чи планомірне знищення інтелектуального потенціалу країни / С. В. Гармаш // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., [27 жовтня 2022 р.] / орг. ком.: Н. Канцедал [та ін.] ; Полтав. держ. аграрний ун-т. – Полтава : ПДАУ, 2022. – С. 1457-1459.
6. Антонюк Л. Л., Василькова Н. В., Ільницький Д. О., Кулага І. В., Турчанінова В. Є. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід / Л.Л. Антонюк та ін. // – Київ : КНЕУ, 2016.

Каур Т. О.
здобувач вищої освіти спеціальності 281 - Публічне управління та адміністрування
Миколаївський національний аграрний університет
Науковий керівник:
Сухорукова А. Л.
к. н. з держ. упр., в.о. доцента
Миколаївський національний аграрний університет

РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Багато освітан бачать підлітків і молодь, зокрема, як цільові групи для своєї роботи. У душі все більш поширеного підходу «навчання впродовж життя» та впродовж нього. Проте терміновість переходу до стійких форм життя та економіки дає зрозуміти, що ми не можемо чекати, поки сучасне молоде покоління, народжене в старих, часто нежиттєздатних економіках та інфраструктурах, матиме нове розуміння сталого суспільства через одне-два десятиліття, займаючи керівні посади, щоб змінити їх. Натомість сучасні особи, які приймають рішення в політиці, бізнесі, управлінні, культурі тощо, мають бути більше у фокусі трансформаційної освіти [1].

Вже згадана нова програма ЮНЕСКО ВНЕ2030 також підвищує вимоги до освіти, яким потрібен новий доступ, нове середовище навчання та викладання, партнерство нових учасників у багатьох сферах, щоб створити зміни в бік сталого розвитку в наступні кілька років; оператор системи розподілу має бути прив'язаними за часом і змістом до впровадження цілей сталого розвитку – тобто досягати цих цілей шляхом внеску у 2030 році; реагувати на численні кризи (кліматична криза, втрата біорізноманіття, соціальна нерівність, демократія) і показувати конкретні варіанти дій, ефективних у коротко- та середньостроковій перспективі; зосередити увагу на необхідній зміні структурних причин сучасної нежиттєздатної економічної та політичної системи.

З цього випливає, що в ESD2030 трансформаційна освіта також спрямована на розширення можливостей осіб, які приймають рішення для вирішення дуже різних функцій і рівнів.

З одного боку, учні можуть звертатися до осіб, які приймають рішення, як частину їх трансформаційної участі. Це можна зробити, наприклад, шляхом запрошення людей до місця навчання (школа, клуб тощо) або у вигляді добре підготовленого візиту до осіб, які приймають рішення. До осіб, які приймають рішення, можна, наприклад, звертатися як до одержувачів пропозицій щодо змін, як до посередників у процесі змін, який необхідно розробити, або як до людей, які віддані трансформації у своїй власній позиції. Звичайно, дуже важливо добре знати відповідний процес прийняття рішень (наприклад, публічне обговорення, проект шаблону для комітету, проект резолюції, засідання ради з рішенням), щоб внести відповідні пропозиції в політичний процес, який пристосовані саме до цього моменту часу і можуть мати вплив саме в цьому місці.

Зміст і організаційна підготовка діалогу з особами, які приймають рішення, вбудовування в більш широкую стратегію, а також практика відповідних методів спілкування можуть бути частиною трансформаційної освіти. Це також означає, що учні розвивають і розмірковують над ролями/особами, позиціями, можливостями та обмеженнями осіб, які приймають рішення, і практикуються розмовляти з особами, які приймають рішення, заздалегідь, наприклад, у рольових і симуляційних іграх, таким чином конкретизуючи свої проблеми [2].

З іншого боку, осіб, які приймають рішення, також можна розглядати як безпосередню цільову групу трансформаційної освіти. Виникає питання, які формати повинні використовувати особи, які приймають рішення на відповідних посадах і з відповідними завданнями. Однією з відповідних точок, безперечно, є програми підвищення кваліфікації, до яких звикли брати участь багато осіб, які приймають рішення. У співпраці з традиційними провайдерми таких програм і коучингу слід приділяти ще більше уваги змісту сталого розвитку у зв'язку з відповідною сферою діяльності. На додаток до оновлення знань про деякі драматичні події, такі як втрата біорізноманіття, однією з цілей має бути, перш за все, обмін інформацією про можливості мислення та організації процесів новими та різними способами в межах відповідної сфери дій у політиці, бізнесі, адміністрації та в іншому місці.

Трансформаційна освіта для осіб, які приймають рішення, має допомогти їм побачити нові та більші можливості, щоб точніше узгодити свої дії з соціальними та екологічними критеріями [3].

На додаток до класичних форматів підвищення кваліфікації чи тренінгів, форми діалогу з учасниками громадянського суспільства та тими, кого стосуються рішення в інших країнах світу або в майбутньому (молоді покоління), також є можливі формати. Платформи для обміну, на яких особи, які приймають рішення на схожих посадах з різних регіонів чи країн (наприклад, мери, міністри сільського господарства, генеральні директори, директори шкіл), збираються разом, представляють позитивні приклади (наприклад, партисипативне стійке партиципаторне бюджетування або продовольчі ради) і сприяють передачі, перешкодам і можливості можуть бути ще одним корисним форматом трансформаційної освіти для осіб, які приймають рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо стратегій вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства : препринт (аналітичні матеріали) (частина II) / В. Зінченко, В. Брижнік, Л. Горбунова, С. Курбатов, Ю. Мелков, О. Шипко : за ред. В. Зінченка. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2019. 158 с.
2. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів. К. : НТУ, 2017. – 172 с.
3. Феномен університету в контексті «суспільства знань»: монографія (рукопис) / В.П. Андрущенко, І. М. Предборська, Є.А. Пінчук, І.В. Степаненко та ін. – К., 2018. – 256 с.

УДК 338.5

Лементовська В. А.
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Уманський національний університет садівництва

«РОЖЕВИЙ» ПОДАТОК ЯК ПРИКЛАД ГЕНДЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Останні роки призвели до зростання усвідомленості про явище, відоме як «рожевий податок» - це форма ціноутворення, спрямована на гендерну дискримінацію, де жінки платять більше, ніж чоловіки, за ідентичні товари чи послуги. Цей термін може вказувати на те, що жінки споживають певні товари або послуги, які оподатковуються вище, і це може впливати на їхню фінансову ситуацію.

На початку 1990-х років у Сполучених Штатах Америки вперше введений термін «рожевий податок» або «pink tax». Більш активно дану проблему почали обговорювати в 2015 році, після оприлюднення результатів досліджень Департаменту споживчої політики. Під час маркетингових досліджень було проаналізовано 90 підприємств, які виробляють більш ніж 800 ідентичних товарів. В результаті дослідження було виявлено, що жіночі товари коштують у середньому на 7% більше за аналогічні продукти для чоловіків. А саме, на 7% дорожчі іграшки та аксесуари для дівчаток-споживачів, а дитячий одяг на 4%. Жіночий одяг дорожчий на 8% та на 13% засоби особистої гігієни.

Гендерне ціноутворення, також відоме як «різниця у цінах за статтю», відноситься до ситуацій, коли товари або послуги, які мають ту саму функціональність або якість, продаються за різними цінами на підставі статі споживачів. Ця явище може бути виявлено в різних сферах споживчого ринку, включаючи одяг, косметику, товари для гігієни, послуги та багато інших галузей.

Основні аспекти гендерного ціноутворення включають:

Різниця в цінах. Товари, які спрямовані до жінок, можуть бути дорожчими, ніж аналогічні товари для чоловіків, навіть якщо якість і функціональність ідентичні.

Стереотипи і маркетинг. Іноді гендерне ціноутворення може виникати через стереотипи та статевий маркетинг, коли певні товари асоціюються з певною статтю і позиціонуються як «жіночі» або «чоловічі».

Різниця в дизайні і упаковці. Товари для жінок можуть мати більш привабливий дизайн і упаковку, що також може призводити до підвищення їхньої ціни.

Споживчі звички і споживча культура. Споживчі звички, пов'язані із статтю, можуть впливати на ціни товарів і послуг.

Гендерне ціноутворення викликає обурення та обговорення в громадському та активістському середовищі. В багатьох країнах приймаються заходи для боротьби з цією проблемою, такі як законодавчі ініціативи щодо рівних цін на товари та послуги незалежно від статі споживачів.

Боротися з гендерною несправедливістю в ціноутворенні можна наступними способами:

Уряди можуть вживати заходів для заборони дискримінаційного ціноутворення на підставі статі. Вони можуть встановлювати норми та правила, які забороняють підвищення цін на ідентичні товари чи послуги в залежності від статі споживача.

Громадянське суспільство, активісти та організації можуть вести кампанії та збирати підписи, щоб привернути увагу до проблеми гендерної несправедливості в ціноутворенні. Суспільний тиск може спонукати підприємства до змін у своїх цінових практиках.

Важливо забезпечити споживачів із інформацією щодо гендерного ціноутворення, щоб вони могли робити обдумані вибори під час покупок. Навчання споживачів про їхні права може сприяти зменшенню цієї практики.

Здійснення досліджень і аналізу ціноутворення в різних галузях може допомогти виявити випадки гендерної дискримінації та ідентифікувати підприємства, які практикують це. Це може бути корисним для створення обґрунтованих доказів та аргументів у відповідному контексті.

Багато підприємств віддають перевагу соціально відповідальному бізнесу та прозорій ціноутворенню. Заохочення підприємств до встановлення більш справедливих цін може бути сприяє покращенню ситуації.

Таким чином, «рожевого» податку або ціноутворення з урахуванням гендерних відмінностей є новим явищем, яке потребує подальшого дослідження. Деякі дослідники переконані, що підприємства просто встановлюють вищі ціни на товари, призначені для жінок, в той час як інші вважають, що цей податок є способом експлуатації жінок. Однак наразі немає єдиної думки з цього питання.

Однак одне можна зазначити безперечно – «рожевий» податок має вплив на фінансове становище жінок. У світі, де кожна грошова одиниця має значення, вищі витрати на товари і послуги для жінок можуть швидко призвести до накопичення значної суми коштів. З цієї причини важливо, щоб жінки були освіченими про «рожевий» податок і приймали заходи для його уникнення, де це можливо.

Емінова Е. С.
здобувач магістратури спеціальності 053 Психологія
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:
Ковальова О. В.
доктор психологічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЖІНОК, ЯКІ ВИМУШЕНО МІГРУВАЛИ В АНГЛІЮ

З початком війни в Україні проблема внутрішньої та зовнішньої міграції критично загострилася. Значна частина українців обрала для міграції Англію, яка по кількості прийнятих вимушених українських мігрантів входить в десятку європейських країн, які прийняли найбільшу кількість українців з початку повномасштабного вторгнення. Найбільша частка серед вимушених мігрантів – це жінки та діти. Згідно з даними офіційного державного порталу gov.uk більш ніж 100 000 українців отримали візи та прибули в Британію та ще понад 37 000 можуть скористатися візами в найближчий час. Найбільша частка виданих віз припадає на Англію. Варто зазначити, що Великобританія, на відміну від інших європейських країн, не надала тимчасовий прихисток українським біженцям, а прийняла їх по процедурі як звичайних мігрантів, надаючи українцям права на роботу, медичний догляд, освіту та інші пільги, як і громадянам Британії.

Мігранти є однією із самих незахищених верств населення. Наслідки війни в Україні, мовний бар'єр, відмінність культур, звичаїв та побуту, подекуди соціальна та економічна нерівність – ці та ще ряд різноманітних факторів негативно впливають на психологічне здоров'я вимушених мігрантів. Варто звернути увагу на те, що вимушена міграція – це екстремальний стан або, як мінімум, кризовий. Даний кризовий стан обумовлений міграцією, яка глибоко змінює особистість, часто незворотною за своїми наслідками. Але часто з'являються інші навички, які допомагають подолати особистісні труднощі та адаптуватися до нових умов існування. Важкими наслідками для людини в даній ситуації є порушення елементарних базових потреб – відчуття безпеки, сприйняття стабільної картини світу. Це все є передумовою для тяжких невротизації, депресивних станів, зневірою в себе і відсутності подальшого сенсу життя. Всі ці складові є вирішальними у подальшому формуванні майбутнього людини і соціальної групи в цілому. Потрапляючи в нове середовище, біженці формують нове бачення світу, змінюється, в першу чергу, їх ставлення до самого себе. Поведінка біженців не рідко характеризується підвищеною збудливістю, агресивністю, часом апатією та безсиллям. У них відмічається порушення сну, погіршення пам'яті та труднощі в спілкуванні. В соціально-психологічному аспекті усвідомлення тяжкості ситуації біженці помічають тоді, коли позбавлені права на освіту, можливості працювати за фахом, їх життєві цілі позбавлені шансу на існування. Звісно, не всі біженці мають такі проблеми. Багато з них пристосовуються до нових реалій дуже швидко, приймаючи всі виклики долі без порушення психоемоційного стану [1].

У біженців руйнується колишня форма взаємодії із зовнішнім середовищем, вони потребують зміни в поведінці, мисленні та цінностях. Разом з тим, виникає потреба відмовитися від старої моделі поведінки та сприйняття оточуючої картини світу.

Велика кількість наукових досліджень показує, що вимушена міграція, особливо та, яка спричинена військовими конфліктами, є фактом виникнення психічних порушень. Для біженців, які тікали від війни зі своєї країни, відчуваючи при цьому значну загрозу життю, процес горювання ускладнюється. Існує ймовірність, що вони не можуть повернутися до місця свого походження, тому їхній досвід можна прирівняти до втрати. Як відомо, процес проживання втрати займає значну кількість часу (від 6 місяців до року – у випадку норми). Досвід втрати відрізняється від розлуки, яку відчувають мігранти, що виїхали з причини покращення свого добробуту. Досвід воєнних дій та окупації визнано передумовою до психіатричних захворювань серед сомалійських біженців. [3] Дане дослідження було проведено у Великобританії. Виявлено, що для вимушеного біженця, незалежно від попереднього травматичного досвіду, постміграційне середовище, підтримка соціому мають величезний вплив на рівень можливих розладів та тяжкості можливих порушень. За даними NHS Великобританії, серед частих психологічних проблем вимушених мігрантів є: кошмари, панічні атаки, фобії, утруднення у довірі до інших, сексуальні проблеми, депресивні та тривожні розлади. Згідно досліджень, найпоширенішим розладом серед вимушених мігрантів є посттравматичний стресовий розлад. Далі в списку тривожно-депресивні розлади, панічні розлади та агорофобія [2]

На жаль, випадків вимушеної міграції у зв'язку із війною в Україні стає більше. Тому є велика потреба у забезпеченні соціально-психологічного супроводу жінок, які зазнали вимушеної міграції.

За сприяння Garden Lane Uniting Church (Garden Lane, Chester, UK) було організовано соціально-психологічний проєкт по супроводу українських жінок, які вимушено мігрували до Західного Чешіру (місто Честер та околиці, Англія). Проєкт почав свою роботу у лютому 2023 року і триває до тепер.

За час дії проєкту було надано більше 40 індивідуальних соціально-психологічних консультацій. Серед тем, які були підняті на консультаціях були: тема адаптації, тема втрати, самоідентифікації, панічні атаки та тривожні розлади, дитячо-батьківські відносини, соціальні питання (соціальні виплати, мовні курси, питання житла та ін) та інше. Слід зазначити, що згідно зі схемою «Home for Ukrainian», яка дозволяє отримати візу українцям в Сполученому Королівстві, українці мають знайти спонсорську родину, яка виявить бажання поселити в себе українську родину терміном до 6 місяців, з правом продовження до 1 року. Так як на даний момент термін дії спонсорської пропозиції доходить у багатьох до кінця, різко збільшується кількість запитів стосовно подальшого проживання в Англії в цілому. На жаль, не всі вимушені мігрантки можуть дозволити собі аренду

житла (в деяких випадках треба внести депозит за 6 місяців), тому вони на не визначений термін, як тільки покидають будинок спонсорів, стають безхатьками. Дуже важливо підтримати їх на цьому етапі. Тому було створено групу психологічної підтримки жінок, які опинилися у складних життєвих обставинах. Регулярність групи-один раз на два тижні.

Ще одна категорія жінок, яка заслуговує досить ретельної уваги і постійного супроводу, це жінки військових. За час існування проекту за індивідуальними психологічними консультаціями звернулося 14 жінок. На даний момент функціонує група психологічної підтримки для жінок та матерів, які чекають на своїх рідних з війни. Регулярність один раз на два тижні.

Загалом за час існування проекту було проведено 20 психоедукацій, 10 тренінгів, темою яких була: адаптація, копінг-стратегії поведінки, ідентифікація та ін.

На сьогоднішній день актуальність роботи проекту не знижується, тому його роботу продовжено до кінця грудня.

Отже, питання соціально-психологічного супроводу жінок, які вимушено мігрували до Англії є досить актуальним. Робота, яка була проведена на базі Garden Lane Uniting Church (Garden Lane, Chester, UK) є показником того, що питання адаптації, безпеки та благополуччя є ключовими. Наслідки війни та вимушена міграція негативним чином вплинули на кожну жінку, яка опинилася в Англії. Тому подальша робота спрямована на розроблення та впровадження корекційної програми для подолання наслідків вимушеної міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): енциклопедія / [упоряд. Ю.І. Римаренко; за ред. Ю. Римаренка]. – К.: Довіра, 1998.
2. Завацька Н.Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н.Є. Завацької. – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, 2012
3. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В. Л. Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.:Педагогічна думка, 2016.

Басун К. О.
студентка 21-сз групи, факультет «Економіки і підприємництва»
Уманський національний університет садівництва
Науковий керівник: Тупчий О. С.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманський національний університет садівництва

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В сучасному світі, пов'язаному з глобалізацією та швидко змінюваною соціально-економічною дійсністю, кризи стають невід'ємною складовою нашого життя. Глобальна соціально-економічна криза є однією з таких кризових ситуацій, яка суттєво впливає на всі сфери нашого існування. Вона не лише завдає серйозного удару по економіці та соціальній структурі, але й має глибокий вплив на саму особистість. Трансформація особистості в цей період вимагає навчитися приймати нові рішення, знайти нові шляхи пристосування та вдосконалення, а також переосмислення цінностей та пріоритетів у житті.

Глобальна соціально-економічна криза має ряд факторів, які викликають необхідність адаптації та зміни у способі життя, що в свою чергу сприяє трансформації особистості.

Перший фактор— це необхідність пристосування. Глобальна соціально-економічна криза змушує людей змінювати свій спосіб життя, особливо якщо вплив кризи негативний на їхню економічну ситуацію або суспільну стабільність. У таких випадках особистість змушена пристосовуватись до нових обставин, шукати нові можливості та шляхи виживання, що може сприяти перетворенню та зміні в мисленні та підходах до життя.

Другий фактор – це переосмислення цінностей. Глобальна криза допомагає переосмислити цінності та пріоритети в житті людини. У таких періодах люди починають замислюватись над значущістю матеріальних благ, покладаючись на міжособистісних відносинах, здоров'ї, духовному розвитку та інших аспектах життя. Це може призвести до перетворення особистості і зміни підходу до багаторівневого життя.

Третій фактор – це розширення горизонтів світогляду. Кризові ситуації можуть змусити особистість виходити зі звичайної зони комфорту і пізнавати нові реалії та підходи. Це може призвести до розширення горизонтів світогляду, розуміння та емпатії, що сприяє розвитку інтелектуальних та емоційних аспектів особистості.

Четвертий фактор – це нестабільність. Зміна економічного та соціального ландшафту під час глобальної кризи створює певну нестабільність, яка може перетворити особистість. Нестабільні умови вимагають від людей більшої гнучкості, пристосування та реакції на зміни, що може призвести до зростання особистісної міцності та прогресу.

П'ятий фактор – це розвиток резилієнтності. Глобальна криза є складним випробуванням для особистості, і може стимулювати розвиток резилієнтності - здатності пристосовуватися до складних ситуацій та протистояти стресу. Люди, що випробують глобальну кризу, навчаються впорядковувати свої емоції, шукати нові ресурси та ставити виклики перед собою, що сприяє особистісному зростанню та трансформації.

Кризові періоди викликають загрозу стабільності та безпеки, що може призвести до зміни цінностей та пріоритетів в житті і, відповідно, до трансформації особистості. Криза, будь то економічна, соціальна, чи політична, вносить невпевненість, хаос та небезпеку в наше життя. В ситуаціях, коли розумна рівновага порушується, люди починають відчувати незабезпеченість, а це може спонукати до переосмислення своїх цінностей і пріоритетів. Такі зміни цінностей та пріоритетів можуть привести до трансформації особистості. Люди можуть змінитися після кризи, бути більш цілеспрямованими, визначити нові цінності, проявити більшу стійкість та силу волі. В результаті, особистість стає більш адаптивною та здатною справлятися з життєвими труднощами.

Отже, глобальна соціально-економічна криза має беззаперечний вплив на особистість. Під час кризи люди змушені проходити ряд певних особистісних трансформацій, оскільки тільки завдяки таким трансформаціям людство долає різні стресові ситуації і, відповідно, створює умови для подолання кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочелюк В.Й. Трансформація особистості в період глобальної соціально-економічної кризи. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. Випуск 3. С. 114–121.
2. Заїка В.М., Моргун В.Ф. Типологія життєвих криз та ініціальних тенденцій трансформації людини на основі багатовимірної теорії особистості. Психологія і особистість. 2016. № 2(10) Ч. 2. С. 29–44. Особистісні реакції людини на соціально-економічні негаразди.— habitus.od.ua. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2021/23-2021/21.pdf>
3. Трансформація особистості в період глобальної соціально-економічної кризи.— pj.journal.kspu.edu. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/474/443>

РОЗДІЛ 6

ВЕКТОРИ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

CULTURAL DIMENSIONS OF ASYNCHRONOUS LEARNING

Asynchronous learning has been the subject of numerous methodological and pedagogical studies due to the urgent need to provide a safe educational environment in current health and political crises [1]. Special attention has been also paid to the asynchronous learning networks based on international cooperation projects (e.g. the DAAD program „Ukraine digital: Studienerfolg in Krisenzeiten sichern“ [4]). These projects gained momentum as they became one of the pillars that have helped support the Ukrainian education system since the start of the Russian invasion. However, the significance of these projects can be severely undermined by minor but permanent cultural clashes caused by the differences in expectations of the parties involved. That is why it is worthwhile discussing how (academic) culture predetermines the success or failure of asynchronous learning.

Outside the academic world, it has become commonly expected for multinational teams to do intensive training on cultural competency based on various scientific paradigms, including the one developed by Geert Hofstede [2]. There are also automatic tools developed to give a compact (but often generalized) overview of what one can expect when entering a multinational team, for example [3].

When applied to the cultures within the DEFEP consortium, these tools visually demonstrate the differences between leading cultural patterns in Germany, Moldova, Ukraine, Spain, and Italy (see Diagram 1., Table 1.). As the institutions of higher education tend to associate with long-established traditions, it can be expected that it might be challenging to finalize an academic project without proper cultural training even given the readiness of participants and their prior cultural expertise.

Having established that the cultural dimensions have a crucial role in academic multinational teams, it is important to note that the asynchronous learning within these teams can add additional challenges to the agenda. Switching from a physical classroom setting, often filled with symbolic attributes, to a virtual one accompanied by scarce supervision can lead to a growing resistance within a learning community. This resistance is additionally amplified by the time asynchrony between the parties involved.

To sum up, asynchronous learning is a powerful tool that can face opposition and resistance as well as cause learning disruption if not properly analyzed through a cultural lens.

Diagram 1. Cultural Dimensions for DEFEP

Table 1

Cultural Dimensions for DEFEP						
	Germany	Moldova	Ukraine	Italy	Spain	
Power distance (PD)	35	90	92	50	57	
Individualism (IND)	67	27	25	76	51	
Masculinity (M)	66	39	27	70	42	
Uncertainty Avoidance (UA)	65	95	95	75	86	
Long Term Orientation (LTO)	83	71	86	61	48	
Indulgence	40	19	14	30	44	

REFERENCES

1. Jaffee, D. Asynchronous Learning: Technology and Pedagogical Strategy in a Distance Learning Course. *Teaching Sociology*, 1997, p. 262-277.
2. Hofstede G.J., Pedersen P.B., Hofstede G. *Exploring Cultures: Exercises, Stories, and Synthetic Cultures*. Maine, 2002. ISBN-10: 1877864900.
3. Country Comparison Tool. Hofstede Insights. Accessed:
4. <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool>
5. Ukraine Digital. Accessed EBSCO Publishing:
6. <https://www.daad.de/de/infos-services-fuer-hochschulen/weiterfuehrende-infos-zu-daad-foerderprogrammen/ukraine-digital/>

UDC 378 (519.5)

Denys Lifintsev*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

HYBRID LEARNING IN HIGHER EDUCATION: SEARCHING FOR A BALANCE

Higher education has always been affected by numerous external factors and nowadays they include such global megatrends as globalization and digitalization. The role of digital technologies in education grew dramatically during COVID-19 pandemic. With a full-scale Russian aggression against Ukraine digital technologies' role in higher education has become even more crucial for thousands of Ukrainian students who had to leave their campuses due to security reasons.

While under some circumstances caused by a horrific war or pandemic students have to study online using digital technologies it should be also noted that during online classes students might gain competences essential for their future career. Digital communication skills are undoubtedly crucial for young professionals starting their business career (López Peláez et al., 2020, Lifintsev & Wellbrock, 2019). And during online classes they are improving such competences often using just their smartphone that has probably become the most widespread channel of communication in general (Canavilhas et al., 2020).

Thus, there is probably an expediency of keeping some percent of classes in an online format even under normal external conditions. University students might appreciate the idea not only due to the opportunity of gaining additional digital competences, but also because of the additional time outside the campus when they could join the lectures from their home, café, park or sometimes from their office.

The results of a survey of 516 university students from Colombia, Germany, Portugal, Romania and Ukraine proved this hypothesis when 56,5% of the respondents supported the idea of keeping some part of the classes in an online form while only 22,3% disagreed. The same study illustrates that the majority of students wouldn't like to have all classes online, but up to 50% only (Lifintsev, Fleseriu & Wellbrock, 2022).

Online classes require digital competences from both categories: professors and students. The rise of Zoom and popularity of other platforms such as MS Teams in academic circles are obvious responses to the external changes. Educational platforms such as Moodle offer complex solutions to the hybrid format where students can easily transfer from offline to online studies once it is needed.

In our research we also focus on social media usage by university professors. Asking 108 Ukrainian students: "What is your general attitude to the YouTube usage in educational process?", we found out that 60,2% have highly positive attitude, 35,2% - very positive and 4,6% - neutral.

At the same time 89,8% would have positive or very positive reaction if their professor had his or her own YouTube channel for educational reasons, while 10,2% would be neutral about it.

It is clear that new generations of students are the most digitally savvy ever and still they need to improve their competences to meet the challenges of a digitally globalized business environment. While numerous studies illustrate quite different efficiency of online classes compared to offline ones and it is very difficult to see clear advantage of either approach (Kemp, 2020) we believe universities should use opportunities provided by modern technologies.

Though, it is still rather difficult to find optimal balance between online and face-to-face classes since the opinions vary. But in a modern world going digital furthermore it looks clear that universities should definitely consider the benefits for the students from the online classes even when external environment is normal.

REFERENCES

1. Canavilhas, J., Pellanda, E., Piñeiro-Naval, V., & Nunes, A. C. B. (2020). Mobile phones in young people everyday life: case study with Portuguese and Brazilian students. *Revista Famecos*, 27, e35850-e35850.
2. Kemp, N. (2020). University students' perceived effort and learning in face-to-face and online classes. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 3(1), 69-77.
3. Lifintsev, D., Fleseriu, C., & Wellbrock, W. (2022). Digital communication skills: a five-country study of the attitude to online classes in universities. *Estudos em Comunicação*, (35).
4. Lifintsev, D., & Wellbrock, W. (2019). Cross-cultural communication in the digital age. *Estudos em Comunicação*, 1(28), 93-104.
5. López Peláez, A., Erro-Garcés, A., & Gómez-Ciriano, E. J. (2020). Young people, social workers and social work education: the role of digital skills. *Social Work Education*, 39(6), 825-842.

Момот В. Є.*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро***Литвиненко О. М.***к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ДРАЙВЕРИ ЗАЛУЧЕННЯ УВАГИ ЗДОБУВАЧІВ ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО ВИКЛАДАННЯ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Цілком очевидне, що наслідки повномасштабної російської агресії будуть позначатися на національній системі вищої освіти й після нашої перемоги. Один з факторів такого впливу полягає в тому, що навіть після перемоги існує значна вірогідність, що залишаться студенти, що перебувають за кордоном. Іншим наслідком війни стане те, що протягом періоду відновлення буде значна нестача трудових ресурсів, та як наслідок, помітна доля студентів будуть вимушені поєднувати навчання та роботу.

Це тільки два очевидних чинника, що на думку авторів призведуть до значного попиту на змішане або гібридне навчання, що дозволяє поєднувати в рамках єдиного навчального процесу здобувачів, які навчаються в онлайн та офлайн режимах. Крім того, реалії поточного етапу бойових дій та перспективи їх загострення у майбутньому роблять змішаний формат безальтернативним, особливо у сфері вищої освіти. Організація такого режиму навчання містить певні проблеми та потребує специфічних зусиль, спрямованих на їх подолання.

Перш за все слід вказати на технічні проблеми змішаного навчання, які полягають у тому що дуже складно одночасно забезпечити ефект присутності для аудиторії що під'єднується онлайн та для офлайнового потоку здобувачів. Дійсно, якщо викладач активно взаємодіє зі здобувачами, переміщується по аудиторію, де знаходяться «офлайн-студенти», то від цього будуть потерпати студенти онлайн, яким буде погано чути або не видно викладача. Зрозуміле, що ця проблема може бути скомпенсована за рахунок завантаженого обладнання, наприклад слідкуючої камери з направленими мікрофонами, розумного освітлення, багатомоніторної системи і т. ін. Але такий шлях вочевидь потребує дуже суттєвих капіталовкладень, на що вочевидь вітчизняні ЗВО не можуть піти у поточному моменті. Крім того, опанування відповідним технологічним процесом викладання становить дуже складне завдання.

Окрім технічних проблем існують й морально-психологічні проблеми, які на думку авторів є навіть більш суттєвими з погляду забезпечення високої якості освіти.

Зрозуміло, що однією з найбільших морально-психологічних проблем є мотивація здобувачів до навчання. Цій проблемі та особливостям її проявлення під час переходу до дистанційного навчання протягом COVID-карантинів вже присвячено значну кількість досліджень. Тому автори бажали б зосередитися на більш «локальній» проблемі, пов'язаній з динамікою уваги здобувачів під час занять, що проводяться за змішаною формою.

Автори вже вивчали ці питання емпірично на протязі досить тривалого періоду, починаючи з середини березня 2022 року, коли заняття були відновлені у онлайн-форматі (Момот & Литвиненко, 2023), тому дуже цікавим було б спроектувати ці результати на випадок змішаного навчання.

Одним з універсальних фактів, що стосується динаміки уваги студентів, є її суттєва нестабільність та існування щонайменше двох часових масштабів для процесів концентрації та розсіювання. У (Glasko, 2015) показано, що вказані процеси можна описувати за допомогою феноменологічної моделі на базі рівняння теплопровідності, яке задає закон зміни нестационарної скалярної характеристики у певному просторі за умов присутності або відсутності джерел. Для інтерпретації «взаємостосунків» процесів існує два альтернативних підходи – комбінована та альтернативна модель. Комбінована модель концентрації-розсіювання припускає, що увага може бути одночасно зосереджена на декількох об'єктах або процесах, але з різною інтенсивністю. Паралельна модель припускає, що увага може бути розділена на два або більше незалежних канали, які працюють одночасно без втрати якості.

Головною задачею при застосуванні фенологічної моделі динаміки уваги до аналізу реальних обставин організації навчального процесу буде будівництво простору, що буде прийнятним для вивчення різних факторів (драйверів), які визначають увагу здобувачів під час гібридного навчального процесу. Саме пошук найбільш впливових збуджувачів, драйверів, що впливають на залучення уваги студентів є найважливішою задачею у поточному моменті, коли окреслився перехід до змішаної форми навчання й потрібне одночасно утримувати увагу двох альтернативних потоків здобувачів.

Згідно з уявленнями Вебера-Фехнера див. у (Encyclopædia Britannica, 1911), що отримали назву «основного психофізичного закону», одним з напрямків психологічного простору може бути тембр голосу викладача. Іншим очевидним напрямком психологічного простору може бути гучність голосу викладача, вплив якої на увагу зазвичай описується за допомогою закону Стівенса (Stevens, 1957). Співставлення цих законів дозволяє зробити висновок, що тембр голосу є більш ефективним збуджувачем, ніж гучність.

Модель ресурсної уваги Канемана (Kahneman, 1973) – це модель, яка ґрунтується на ідеї, що увага є ресурсом, який може бути виділений для різних завдань в залежності від їх складності та мотивації. Феноменологічна модель концентрації та розсіювання на базі рівняння теплопровідності, що була використана авторами, відповідає цій вимозі завдяки тому, що рішення цього рівняння має вигляд кривої нормального розподілу вірогідності, однією з властивостей котрої є відповідність до закону збереження повної кількості уваги, що математично виражає основне властивість уваги – селективність у інтерпретації Канемана.

У ній увага залежить від того, які стимули її активізують: зовнішні чи внутрішні. Вони викликають пряме збудження та концентрацію. Але існують й інші стимули, які впливають на увагу, наприклад, мотивація до

навчання, сила волі, дисциплінованість, свідомість, розуміння корисності. Свідомість, воля та розуміння корисності дуже різняться між здобувачами, а їхня інтерпретація суттєво залежить від індивідуальних особливостей. Їх не можна пояснити за допомогою моделі концентрації та розсіювання, бо вони діють по-іншому: триваліше, не так імпульсивно, не так локально. Тому можна запропонувати дві окремі моделі концентрації-розсіювання для різних груп стимулів. Розробка коректної моделі на основі цього підходу потребує значного обсягу емпіричних досліджень і може бути ускладнена впливом суб'єктивних факторів.

Таким чином, підводячи підсумки вивчення драйвери залучення уваги здобувачів під час змішаного викладання за умов воєнного стану на основі феноменологічної моделі концентрації та розсіювання на базі рівняння теплопровідності, можна зробити висновок про те, що перехід до змішаної форми навчання потребує масштабних та системних емпіричних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Момот, В., & Литвиненко, О. (2023). Динамічні ефекти концентрації уваги студентів за умов дистанційної форми навчання під час воєнного стану. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, 1(3), 249–270. <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17786>
2. Glasko, A.V. (2015) Mathematical model of melody perception. *Math Models Comput Simul*, 7, 190–201. <https://doi.org/10.1134/S2070048215020064>
2. Encyclopædia Britannica. (1911) Weber's Law.
3. Kahneman, D. (1973). *Attention and effort*. Prentice-Hall.
4. Stevens, S. S. (1957). On the psychophysical law. *Psychological Review*, 64(3), 153–181. <https://doi.org/10.1037/h0046162>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ДИСКУРС ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ

У серпні цього року в межах відкритого коннективістського масового онлайн курсу «Школа електронного навчання 2023» (тьютор - професор Кухаренко Володимир Михайлович [1]) я мала можливість познайомитися з величезним масивом думок зарубіжних колег-викладачів стосовно проблем, - як організаційно-технічних, так й ціле-сміслових, - електронного навчання. Підняті ними проблеми та підходи в їх осмисленні (подекуди, вкрай сміливі з точки зору нашої вітчизняної викладацької практики), м'яко кажучи, дещо контрастують з гаслом «повернення до аудиторій як запоруки якісного навчання», гаслом, яке, на мою думку, просто засвідчує відсутність у нас чіткого бачення концепції викладання в офлайн з досвідом викладання в онлайн.

Повертаючись же до дискурсу зарубіжних колег у питаннях дистанційного навчання, попри опрацювання мною невеличкої частинки їхніх роздумів, дозволю собі зробити деякі узагальнення, супроводжуючи їх своїми коментарями. **Перше.** Технології дистанційного навчання будуть посилювати свої позиції, демонструючи свою спроможність у деяких рутинних питаннях організації навчання, адже, поміж іншим, вони дозволяють і переформатовувати вже напрацьований навчальний контент, використовуючи візуалізацію, VR/AR, елементи гейміфікації, і здійснити систематизацію навчального матеріалу [Див.: 2]. Водночас, як на мене, їх використання вимагає і від викладача іншого погляду на свої навчальні матеріали (а це не завжди і не для кожного просто і комфортно) – їх треба переосмислити, інколи «стиснути», обіграти, загалом, подивитися на них очима студента.

Друге. Змішане навчання претендує на статус норми. Чи має ця претензія майбутнє? Як організувати подачу навчального матеріалу за такого формату – поради Міріам Ферт будуть тут у нагоді [3]. До того ж, думаю, один і той же студент може час від часу пробувати для себе чи то фізичний, чи то онлайн формат присутності на занятті. Поперемінна зміна форматів на рівні окремого студента може дозволити йому обрати той, що є більш зручним за тих чи інших обставин. Тому висновок, про важливість трансформувати «інтеграцію між онлайн-середовищем навчання та середовищем навчання на кампусі» [4] – цілком справедливий. Але, як на мене, дистанційка усе ж таки має стати самостійною формою навчання, що має «рівні права» з іншими формами (очною в першу чергу).

Третє. Можливо, навіть окремі ЗВО будуть працювати у форматі надання освітніх послуг онлайн? (До того ж, електронне навчання певною мірою полегшує й формат «навчання впродовж життя».) Про рух у цьому напрямку свідчать роздуми Тоні Бейтса [5]. «Хоча онлайн-навчання та дистанційна освіта є частиною «плавильного котла», вони є лише одним із компонентів питання. Чи було б онлайн чи цифрове навчання кращим для інших закладів вищої освіти, аніж ті, що їх ми маємо зараз?» - так формулює питання Бейтс і запрошує нас до роздумів та експерименту. Конкретні дистанційні програми навчання можуть відкриватися під конкретні проблеми + розширення міжнародної співпраці з обміну студентами, залучення практиків тощо – усе це переваги «розподіленого» навчального закладу – де поєднується особисте (не аудиторне!) і онлайн навчання. Думаю, що саме останнє краще впорається і з «особистою освітньою траєкторією» [Про це див.: 6].

Четверте. Логічним результатом еволюції дистанційної освіти, а, точніше такого його етапу як мобільне навчання (м-навчання) стало мікронавчання: «Контент, розроблений для м-навчання, часто мав форму маленьких шматочків (мікронавчання). Мікронавчання на основі смартфонів допомогло реалізувати можливість навчатися в будь-який час і в будь-якому місці, тобто це було справжнє всеохоплююче навчання, реалізоване в момент потреби» [7]. Сьогодні ж мікронавчання є не стільки тенденцією, скільки трендом, що визнаний офіційно. Підтвердженням тому - «Рекомендація щодо європейського підходу до мікrokредитів для навчання впродовж життя та працевлаштування», яка була прийнята Радою Європейського Союзу 16.06.2022 року [8].

П'яте. І тут, як на мене, коло своєрідно замикається - усі переваги мікронавчання (гнучкий контент, контекстуалізація, стислість - короткі тексти/відео, доступність «у будь-який час і в будь-якому місці» [повний перелік переваг див.: 9] можуть дати про себе знати лише за належної його організації і вмілого використання інструментів і прийомів, що передбачені знову ж таки (!) дистанційним навчанням. Наочний приклад - мікронавчання не може не зачепити традиційну аудиторну лекцію, адже сам його принцип стислості так чи інакше змушує нас по-іншому поглянути на неї, переформатовувати, наприклад, під завдання утримання уваги, запам'ятовування, практичного закріплення матеріалу тощо, що тягне за собою «смерть традиційної лекції» [Див.: 10]. Останнє, як на мене, буде відбуватися у нас повільно і болюче, оскільки не всі до цього готові (і викладачі, і адміністрації ЗВО). Але без цього – мікронавчання не можливе, а, зважаючи на зазначений вище документ Ради Європейського Союзу та євроінтеграційний курс нашої держави, можемо мати тут деяку колізію. Тому, думаю, дуже серйозно слід сприйняти висновок Еббі Л. Калкштейн і Джастін Л. Ройберт: «З основними перевагами переходу до більш цифрового досвіду навчання буде великий розрив між тими, хто використовує цифрові модальності, і тими, хто ні» [Див.: 10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курс «Школа електронного навчання 2023». <https://www.youtube.com/playlist?list=PLdXVlri8BweA125gNjYFKaPYeZkjjzfq>
2. Christopher Pappas (2023). 6 Tips To Repurpose Your Past Training Content To Make It More Engaging. <https://www.linkedin.com/pulse/6-tips-repurpose-your-past-training-content-make-more-pappas->

3. Miriam Firth (2022). Dos and don'ts for dual teaching: support for lecturers in higher education. <https://www.timeshighereducation.com/campus/dos-and-donts-dual-teaching-support-lecturers-higher-education>
4. Isaac Akefe, Lauren Carpenter, Graham Lee, Jessica Leonard Towards (2023). 2035: a future view of university education. <https://www.timeshighereducation.com/campus/towards-2035-future-view-university-education>
5. Tony Bates (2023). Do we need a new type of Higher Education institution? <https://www.tonybates.ca/2023/05/17/do-we-need-a-new-type-of-higher-education-institution/>
6. Fiona Young (2021) Blog Post/Reflections from remote learning: Shifting perceptions for new educational paradigms. <https://silverliningforlearning.org/blog-post-reflections-from-remote-learning-shifting-perceptions-for-new-educational-paradigms/>
7. Walcutt, J.J. & Schatz, S. (Eds.) (2019). Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem. Washington, DC: Government Publishing Office. <https://adnet.gov/assets/uploads/Modernizing%20Learning%20-%20D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
8. A European approach to micro-credentials. <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/micro-credentials>
9. Nikos Andriotis (2018) What Is Microlearning: A Complete Guide For Beginners. <https://elearningindustry.com/what-is-microlearning-benefits-best-practices>
10. Abby L Kalkstein, PhD, and Justin L. Rheubert (2023) Death of a Traditional Lecture. URL: https://www.facultyfocus.com/articles/course-design-ideas/death-of-a-traditional-lecture/?st=FFdaily%3Bsc%3DFF230410%3Butm_term%3DFF230410&mailingID=4699

Ціватий В. Г.*к.і.н., доцент кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби
НН Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка*

**ОСВІТНЬО-НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ І МІЖКУЛЬТУРНИЙ КОУЧИНГ
В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА І РИНКУ ПРАЦІ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
XXI СТОЛІТТЯ (МІЖНАРОДНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС)**

Освітня дипломатія і наукова дипломатія мають значний вплив на трансформаційні процеси сучасності, зокрема – на міжнародно-інституціональне закріплення і просування у світі позитивного іміджу держави. Міністерство закордонних справ України ухвалило Стратегію публічної дипломатії. У ній визначено 7 пріоритетних напрямів діяльності для просування позитивного іміджу України, серед яких – науково-освітній. Документ представлено й опубліковано на сайті МЗС України 26 березня 2021 року. Науково-освітня дипломатія створює належні умови для міжінституціональної та міжнародної співпраці в галузі освіти та науки. Згідно зі Стратегією, науково-освітня дипломатія – це напрям публічної дипломатії, що допомагає побудувати міцні партнерські інституціональні відносини з іншими державами чи регіонами завдяки науково-освітньому обміну; вирішувати глобальні, регіональні та національні виклики з використанням наукових здобутків; формувати зовнішньополітичні рішення з урахуванням фактичних даних [1, с. 339].

В умовах трансформації сучасної моделі підготовки здобувачів вищої освіти, і перш за все – у сфері міжнародних відносин, як відповідь на нові загрози й виклики мондіалізованого світу, актуалізувалося питання формування міжкультурної комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти засобами інноваційних педагогічних технологій. Важливою і обов'язковою умовою підготовки та елементом освітньої моделі закладів вищої освіти має стати дидактика та питання інституціонального розвитку міжкультурної комунікативної компетентності випускників закладів вищої освіти (ЗВО) [1, с. 337-363].

Це питання є особливо актуальним – для інноваційної моделі підготовки міжнародників, істориків і філологів. В умовах нової парадигми практикоорієнтованої спрямованості освітнього процесу на формування компетентного професіонала, здатного до ефективної діяльності на рівні світових стандартів та вимог до професії – освіта та дидактика мають мати особливий, інноваційний характер розвитку. Євроінтеграційний курс України є головним стратегічним напрямом нашої держави. Його успішна реалізація залежить від багатьох чинників, у т.ч. – кадрового забезпечення та наявності в Україні висококваліфікованих професіоналів у сфері міжнародних відносин та європейської інтеграції [2].

У цьому контексті особливо актуалізується питання про оновлення моделі підготовки кадрів у сфері міжнародних відносин та формування відповідних професійних компетентностей для ефективної діяльності у сфері європейської інтеграції.

В умовах поліцентричного глобалізованого світу XXI століття більшість держав світу перейшла до інституціональної модернізації своїх освітніх систем і зовнішньополітичних моделей. Модифікована освітня програма у сфері міжнародних відносин має дати своїм здобувачам вищої освіти теоретичні й практичні відповіді на нові виклики і загрози мондіалізованого світоустрою. Такими новими професійними компетентностями мають стати компетентності у сфері міжкультурної комунікації та публічного мовлення, а також має бути поглиблено і розширено програму навчання з іміджевої дипломатії, освітньої дипломатії, наукової дипломатії, міжнародного ділового, дипломатичного протоколу і етикету міжнародної ввічливості, що викликано трансформацією сучасної системи міждержавних відносин [2; 3, с. 21-27].

Нове покоління випускників ЗВО у сфері міжнародних відносин має бездоганно оволодіти комунікативними технологіями та вміти протидіяти деструктивним комунікаціям у сучасному суспільстві, міжнародних відносинах, зовнішній політиці та дипломатії, зокрема – маніпулюванню масовою свідомістю, формуванню викривленого інформаційного поля, використанню мас-медіа і соціальних мереж для пропагандистських акцій, створенню й поширенню фейків і фейкових новин, протистоянню ІПСО (інформаційно-психологічні операції) тощо. Комунікативна компетенція є затребувана, так як сучасна освіта вимагає нагальної сутнісної модернізації професійної підготовки з урахуванням швидко змінних вимог ринку праці [4].

Трансформаційні процеси в освітньому інституціональному просторі стали певним професійним викликом для викладача ЗВО, адже постала нагальна потреба оновлювати традиційну дидактичну базу новітніми технологіями, методами, прийомами, що надто стрімко інтегруються в наш освітній контекст. Дидактика – це теорія освіти і навчання, галузь педагогіки, яка досліджує закономірності засвоєння знань, умінь, навичок і переконань, особливостей формування професійних компетентностей, а також визначає обсяг і структуру змісту освіти, удосконалює методи і організаційні форми навчання, культурно-виховний і мистецько-естетичний вплив навчального процесу на здобувачів вищої освіти [5; 6].

Отже, вирішення проблем усесторонньої підготовки здобувачів вищої освіти у сфері міжнародних відносин в умовах сьогодення – потребує розширення переліку спеціалізованих професійних компетентностей, зокрема у сфері – міжкультурної комунікації, публічного мовлення та державно-протокольної міжнародної практики.

З появою та активним розвитком інтернет-технологій стало доступне проведення онлайн-коучингу, що реалізується як доповнення до електронних навчальних міжкультурних програм на базі традиційних навчальних платформ і віртуальних офісних аудиторій (кімнат; локацій; публічних просторів). Технологія онлайн-коучингу дозволяє здійснювати обмін досвідом і думками з коучем у «небезпечних» ситуаціях міжкультурної спільної діяльності чи тривалих закордонних відрядженнях. Інноваційним напрямом підготовки здобувачів вищої освіти у

сфері міжнародних відносин є міжкультурний коучинг. Міжкультурний коучинг слід розглядати як траєкторію міжособистісної співпраці з членами колективу, що здійснюється на основах довіри, щирості, емпатійного слухання та забезпечує усвідомлення та особистісне прийняття основ міжкультурної взаємодії, що вивчаються та ситуативно адаптуються, у професійній діяльності у сфері міжнародних відносин і практичної дипломатії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ціватий В.Г. Публічне мовлення, дипломатична риторика і міжкультурна комунікація у сфері міжнародних відносин та етикетних практик: інституціональний, міжнародно-інформаційний та політико-дипломатичний дискурси. *Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін: Монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Розділ. 4.7. С. 337-363.
2. Модернізація галузі науки державного управління в умовах суспільних реформ в Україні: колективна монографія. Київ: Національна академія державного управління при Президентіві України, 2020. 396с.
3. Ціватий В.Г. Концепт «Дипломатична гурманістика» як новий напрям інституціональних досліджень історії та сучасної моделі гастрономіки (історії їжі): міжнародно-політичний і теоретико-методологічний дискурси. *Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]*. За ред. С.С. Русакова. Випуск 49. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2023. Випуск 49. С. 21-27.
4. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. наукових статей. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 299 с.
5. Intercultural Competence in Organizations. A Guide for Leaders, Educators and Team Players. Springer International Publishing Switzerland, 2017. 203p.
6. A Research Agenda for Public Diplomacy. Edited by Eytan Gilboa, Professor of International Communication, School of Communication, Bar-Ilan University, Israel, 2023. 336 p.

DC 321.524

Clare Elizabeth Cannon*Doctoral Candidate in Arts & Humanities, Adjunct Professor
of the Department of Arts & Humanities University Rey Juan Carlos***Jorge Latorre Izquierdo***PhD in Arts & Humanities, Associate Professor
of the Department of Arts & Humanities University Rey Juan Carlos***ACHIEVING “FLOW” IN THE CLASSROOM TO STIMULATE DEEP LEARNING AND CONNECTION**

The best dual outcome for any class is that first, students enter into “flow”, experiencing peak performance and stimulating individual creativity, and second, are able to build deep connections with other students, learning how to dialogue and collaborate across differences in order to achieve dynamic creativity together with others. This paper will explain how students can experience a “flow” structured class with transferable activities that stimulate peak performance and creativity. At the same time, the activities provide an opportunity to build deep connections among participants, giving them new skills to collaborate across differences and generate more creative outcomes. Based on the neuroscience of “flow” and the latest inclusion research, this presentation will show how both can be brought together in a transformative classroom experience that is transferable to any discipline. The content may be seamlessly adapted for an in-person, an online and a hybrid audience so that the technology becomes invisible and the experience barely distinguishable.

The “flow” structured class incorporates activities that stimulate individual creative agency, cross-disciplinary collaborative activities that stimulate collective creative synergy, and both can be adapted for both in-person and online participants in a hybrid classroom setting. Educational approaches include inverted learning: encouraging student initiative, contribution, participation, reflection, and application to their own lives; practicing non-reactivity, curiosity, and deep focus, experimenting with, and adapting a variety of mindfulness practices to encourage active learning; clearly defining objectives for directed collaborative work, with both individual and group elements that stimulate engagement (in-person and online); preparing exposure to new ideas and perspectives and generating engagement in interactive theory (in-person and online); the opportunity to practice skills that facilitate conversation and dialogue; allowing for experimentation and testing of theories in practice; guiding peer feedback: moving through conflict to understanding and collaboration, to build connection among students and motivate excellence; and, incorporating personal reflections: helping students to internalise theory and motivate self-driven creativity and experimentation and foster deep learning.

Deep learning occurs when the brain’s conscious learning relaxes, and the subconscious begins to combine the new inputs with prior information and ideas in novel and original ways. The concept of “flow”, first described by the psychologist Mihaly Csikszentmihalyi in 1996, is the highest level of engagement a student can achieve, where they are completely absorbed and applying their skills to an activity. This level of deep involvement, as noted in studies by Pope, Harackiewicz, and Shernoff, not only reduces stress and burnout but also promotes a more creative and transformative learning experience, as students find themselves both challenged and enjoying the learning process (Hamari et al., 2016; Harackiewicz et al., 2002; Pope, 2010; Shernoff et al., 2016).

When students are in this flow state, the activity in the thinking and self-aware part of the brain decreases, similar to when a person is deeply meditating or in REM sleep, while the emotional and memory-related areas become more active, creating fresh, spontaneous connections between pieces of information and ideas (Harris et al., 2017). This state triggers the release of five brain chemicals that increase focus, creativity, and happiness, and help people connect better with others, making learning quicker and of a higher quality (Kotler, 2014). Being in the flow state allows individuals to take in, blend, and use information in a manner that significantly fuels the creative process, helping them learn faster and better (Kotler, 2019).

Barbara Fredrickson, a psychology professor at the University of North Carolina, emphasizes the potent role of micro-moments of human connection as triggers for the state of flow, which concurrently bolster health and facilitate learning (Brown, Fredrickson, et al., 2021). These fleeting connections, characterized by uplifting emotions, not only mimic the brain patterns observed in the flow state—relaxed pre-frontal cortex and activated limbic system—but also foster resilience, enhance physical and psychological health, and cultivate cognitive understanding. Furthermore, they facilitate deeper social connections, nurturing compassion, empathy, trust, and cooperation. Fredrickson suggests that fostering positivity resonance, which is the harmonized positive emotions experienced with others, doesn’t necessitate intensity but requires frequency and encompasses essential elements like perceived safety and real-time sensory engagement, ideally face-to-face. She advocates for a shift in focus from long-term community building to seizing present opportunities to nurture connections in every classroom encounter.

In order to foster flow and interpersonal connection within the classroom, it is advised to structure classes that facilitate students’ entry into a flow state and promote deeper connections with peers. The class begins with a welcoming phase, encouraging positivity, recognition of prior knowledge, full engagement, curiosity stimulation, and mindfulness exercises to keep students present and connected. Following this, a workshop involving both individual and group activities is introduced, emphasizing small moments of human connection, bridging differences, clarity of objectives, immediate feedback, and attentive listening. Subsequently, students are introduced to a theory section where the context and framework of the activities are delineated, helping them comprehend the impacts of the practices undertaken. This transitions into a segment where groups reconvene to provide feedback to each other, facilitating deep learning and encouraging the application of theories to personal experiences with an emphasis on creativity and playfulness. Lastly, a reflection phase urges students to internalize and apply the insights gained during the class to their personal lives.

The implementation of flow and connection-based structures in the classroom has shown promising initial results, with students displaying deep understanding and innovative application of course content to their own projects and personal experiences. They have successfully cross-referenced ideas with knowledge from other courses and exhibited an enhanced ability to collaborate effectively, even amidst disagreements. Furthermore, the process has nurtured their skill development and spurred creative advancement, fostering a rich environment for the generation of inventive applications of the discussed themes. While the structure cannot assure the occurrence of flow and connection experiences, it establishes a favourable environment for such engagements to potentially take place. The approach allows for flexibility in application, possibly requiring just a singular element of flow or connection to instigate creativity, depending on various class dynamics. Future efforts should aim to explore these concepts across diverse educational settings and subjects, encouraging a collaborative exchange of ideas to further tailor the approach to different teaching styles and student groups, thereby enhancing the efficacy and adaptability of the flow and connection classroom structure.

REFERENCES

1. Brown, C.L. *et al.* (2021) "Characteristics and consequences of co-experienced positive affect: understanding the origins of social skills, social bonds, and caring, healthy communities," *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 39, pp. 58–63. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.02.002>.
2. Csikszentmihalyi, M. (2014) *Applications of Flow in Human Development and Education: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi*. Dordrecht: Springer. Available at: <https://doi.org/10.1007/978-94-017-9094-9>.
3. Hamari, J. *et al.* (2016) "Challenging games help students learn: An empirical study on engagement, flow and immersion in game-based learning," *Computers in Human Behavior*, 54, pp. 170–179. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.07.045>.
4. Harackiewicz, J.M. *et al.* (2002) "Predicting success in college: A longitudinal study of achievement goals and ability measures as predictors of interest and performance from freshman year through graduation," *Journal of Educational Psychology*, 94(3), pp. 562–575. Available at: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.94.3.562>.
5. Harris, D.J., Vine, S.J. and Wilson, M.R. (2017) "Neurocognitive mechanisms of the flow state," *Progress in Brain Research*, 234, pp. 221–243. Available at: <https://doi.org/10.1016/BS.PBR.2017.06.012>.
6. Kotler, S. (2014) *The Rise of Superman: Decoding the Science of Ultimate Human Performance*. Hachette UK. Available at: <https://books.google.es/books?id=GwhhBQAAQBAJ>.
7. Pope, D. (2010) "Beyond 'Doing School': From 'Stressed-out' to 'Engaged in Learning,'" *Education Canada*, 50(1), pp. 4–8.
8. Raettig, T. and Weger, U. (2018) "Learning as a Shared Peak Experience: Interactive Flow in Higher Education," *International Journal of Applied Positive Psychology*, 2(1–3), pp. 39–60. Available at: <https://doi.org/10.1007/s41042-018-0011-9>.
9. Shernoff, D.J. *et al.* (2016) "Student engagement as a function of environmental complexity in high school classrooms," *Learning and Instruction*, 43, pp. 52–60. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2015.12.003>.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL LA DISTANȚĂ – PROVOCARE PENTRU INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

Rezumat. *Articolul include caracteristici generale ale învățământului la distanță care actualmente constituie o provocare pentru instituțiile de învățământ superior. Totodată sunt prezentate unele exemple de bune practici referitor la învățământul la distanță precum și argumentul care fondează necesitatea organizării și desfășurării învățământului la distanță în instituțiile de învățământ superior.*

Cuvinte-cheie: *învățământ la distanță, provocări societale, instituții de învățământ superior.*

Dezvoltarea învățământului la distanță actualmente este o necesitate luând în considerație transformările rapide, provocările societale contemporane create de realitatea din întreaga lume.

Învățământul la distanță în Europa a primit o dezvoltare intensivă la începutul anilor '70. Acest lucru s-a datorat creării unui număr de universități deschise (universități de învățământ la distanță). În prezent, în fiecare țară europeană există un grup de instituții de învățământ care implementează programe la distanță. Indicativ în acest sens este exemplul Universității Naționale de Educație la Distanță din Spania (Universidad Nacional de Educacion a Distancia - UNED). Această universitate este una dintre cele mai mari instituții de învățământ din Spania, include 58 de centre de formare în țară și 9 în străinătate (Bonn, Bruxelles, Geneva, Londra, Paris etc.). În contextul dat, se subliniază că studenții au posibilitatea de a studia la New York și Roma. În Marea Britanie, mai mult de 50% dintre programele de master în management folosesc metode de învățare la distanță. Cea mai importantă organizație europeană în acest domeniu este Open School of Business a British Open University.

Principalele țări europene în dezvoltarea și îmbunătățirea e-educației sunt: Germania, Spania, Italia, Finlanda, Suedia, Franța, Cehia, Marea Britanie [3].

La acest capitol relevant este să menționăm importanța cadrului juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de educație din Republica Moldova care este stabilit de Codul Educației al RM. Aici, în conformitate cu prevederile articolului 5, misiunea educației este: satisfacerea cerințelor educaționale ale individului și ale societății; dezvoltarea potențialului uman pentru a asigura calitatea vieții, creșterea durabilă a economiei și bunăstarea poporului; dezvoltarea culturii naționale; promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale; promovarea învățării pe tot parcursul vieții; facilitarea reconcilierii vieții profesionale cu viața de familie pentru bărbați și femei. Cu referire la învățământul la distanță în instituțiile de învățământ superior, în acest document, se face referință doar în articolul 78. Astfel la descrierea formelor de organizare a învățământului superior este menționat faptul că studiile superioare de licență și de master se organizează în următoarele forme de învățământ:

- a) cu frecvență;
- b) cu frecvență redusă;
- c) la distanță [2].

Despre problema învățământului la distanță se menționează și în Strategia de dezvoltare „Educația 2030”, recent aprobată de Guvern. De altfel, sporirea calității educației, implementarea tehnologiilor digitale, precum și asigurarea sistemului educațional cu personal didactic calificat și competent sunt obiectivele prioritare incluse în această strategie de dezvoltare a educației [5]. Prin documentul strategic menționat, se propune asigurarea calității educației și formării profesionale, dar și realizarea conexiunii între domeniul educațional și piața muncii, care este în continuă dezvoltare. De altfel, îmbunătățirea învățământului, văzut la scară națională, trebuie să constituie o preocupare fundamentală prin activități susținute pe termen lung.

Învățământul la distanță este o formă alternativă de învățământ prin care se asigură posibilitatea de formare inițială, care pune la dispoziția studenților resurse ce permit separarea în timp și/sau spațiu în raport cu instituția care organizează programele de studii și interacțiunea prin unul sau mai multe medii de comunicare.

Învățământul la distanță reprezintă o formă de organizare a proceselor didactice care oferă studenților posibilitatea de a opta personal asupra locului și uneori a timpului în care să se instruiască / autoinstruiască și permite studenților să studieze individual, să desfășoare activități de învățământ în grup, utilizând mijloacele de suport TIC, coordonate de instituția de învățământ [4].

Învățământul la distanță se organizează cu scopul de a:

- diversifica și a dezvolta programele educaționale de calitate prin utilizarea TIC;
  - satisface preferințele beneficiarilor și cerințele pieței muncii;
  - flexibiliza procesul de învățământ superior și a spori eficiența acestuia.
- Învățământul la distanță, denotă și multe avantaje:
- învățarea într-un ritm individual;
  - libertate și flexibilitate;
  - accesibilitate;
  - mobilitate;
  - egalitatea socială etc.

Argumentul care fondează necesitatea organizării și desfășurării învățământului la distanță în instituțiile de învățământ superior vizează:

- asigurarea competitivității în învățământul superior din Republica Moldova;
- cererea în creștere pentru universitățile care asigură învățământul superior la distanță;
- adaptarea la condițiile educației moderne, la schimbările permanente și accelerate;

- evitarea întreruperii procesului de învățământ în cazul unor provocări societale contemporane;
- asigurarea educației și formării profesionale pentru mai multe categorii de beneficiari (depășirea problemei incapacității de a participa la studii, din cauza unei probleme fizice permanente sau temporare, ori din cauza unor anumite afecțiuni);
- oferirea posibilității studenților de a lucra în timpul studiilor;
- autoorganizarea timpului de studiu (motivație crescută, planificarea timpului și capacitatea de analiză și sinteză a conținuturilor predate);
- crearea condițiilor pentru autoinstruirea / autoeducația populației etc.

Potrivit oamenilor de știință, învățământul la distanță, în combinație cu formele tradiționale de studiu, va prevala în următorul secol – „educația viitorului”.

În concluzie evidențiem că pentru un proces educațional permanent supus schimbărilor sunt deosebit de importanți vectorii de inovare în educație în context național și global. De altfel, în condițiile moderne ale dezvoltării dinamice a societății, problema învățământului la distanță este o provocare ce continuă să devină actuală.

BIBLIOGRAFIE

1. Callo, T. Principiul meritologic în învățământ. Chișinău: Print-Caro SRL, 2021. 200 p. ISBN 978-9975-48-192-2.
2. *Codul educației al Republicii Moldova*. Monitorul Oficial nr. 319-324 din 24.10.2014. Data intrării în vigoare: 23.11.2014.
3. *Învățământul la distanță în Europa. Cercetare: e-learning în universitățile europene*. Disponibil: <https://ik-ptz.ru/ro/physics/distancionnoe-obuchenie-v-evrope-issledovanie-elektronnoe.html> (vizitat 11.09.2023).
4. *Regulamentul privind organizarea și desfășurarea învățământului la distanță în cadrul Universității de Stat din Moldova*. Disponibil: <https://usm.md/wp-content/uploads/Regulament-privind-organizarea-si-desfasurarea-invatamantului-la-distanța-in-cadru-USM.pdf> (vizitat 11.09.2023).
5. *Strategia de dezvoltare „EDUCAȚIA 2030”*. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf (vizitat 08.09.2023).

UDC 330.337

Zaneta Simanaviciene*Prof., Head of Business Innovation LAB, Dr. Mykolas Romeris University***Nadiia Morozova***PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management,**Business and Professional Communications**ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University***Iryna Denchyk***Senior teacher of the Department of Management,**Business and Professional Communications**ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*

EDUCATION AND INNOVATION: CATALYSTS FOR ECONOMIC ADVANCEMENT IN THE MODERN ERA

In the contemporary economic landscape, there is an observable transformation toward an economy characterized by rapid innovation. The strategic evolution of businesses now relies significantly on the integration of innovative practices. This shift aligns closely with a knowledge-based economy that is intricately interwoven with an incessant cycle of innovation. The capacity to generate novel knowledge and cutting-edge technologies, coupled with the aptitude to access and efficiently apply this knowledge, constitutes the foundation of competitiveness. It is indeed accurate to assert that the advent of innovative economics is a result of inherent trends.

To foster the emergence of an innovative economy, a number of objective conditions must be met. These prerequisites encompass a robust foundation in basic scientific research, a sturdy scientific and technical infrastructure, and a well-educated and highly skilled workforce. Innovation, at its core, is the product of creative endeavors that materialize as novel products in the marketplace or as improved technological processes applied in practical operations. In simpler terms, innovation springs forth from the translation of fresh ideas and knowledge into solutions designed to meet specific consumer needs. Its core attributes encompass scientific and technical novelty, practical applicability, and commercial viability.

Within the realm of education, innovation assumes a pivotal role in cultivating an environment conducive to innovation and enhancing overall economic competitiveness. The successful implementation of an innovative economy should culminate in a high level of societal commitment to scientific and technical progress. This, in turn, should elevate living standards by increasing efficiency in social production, establishing a fundamentally different paradigm of resource-efficient economics.

An innovative economy essentially thrives on a continuous stream of innovations, persistent technological advancements, and the production and export of high-tech goods. In this context, the intellect of innovators and scientists predominantly generates profits, as opposed to traditional material production. An innovative economy excels at harnessing beneficial innovations for society, including patents, licenses, and proprietary know-how.

The pressing need to introduce innovative reforms in student training arises from the recognition that future managers and employees must possess profound knowledge and adaptability to navigate rapidly evolving circumstances. They must also acquire and effectively apply new knowledge, necessitating the discovery of the most effective educational forms, methodologies, and technologies.

Presently, a disconnect exists between the demands of a market-driven economy for high-quality, skilled personnel and the underdeveloped state of an innovative educational ecosystem. Addressing this incongruity requires the establishment of an innovative educational environment that actively supports the implementation of strategic programs and economic development through collaborative efforts between the government and private entities. This period underscores a heightened demand for proficient educators, placing significant emphasis on the creative contributions of specialists. Resolving this issue hinges on the teaching methods employed in training future educators.

An innovative economy encompasses six core components: education, science, human capital, the innovation system (inclusive of innovation centers and high-tech development zones), innovative industries, and an environment conducive to the thriving of the innovation system. This entails a network of interconnected and complementary production and technical systems, organizations, and firms, all vital for the effective execution of innovation.

Within professional education, diverse teaching methodologies are applied, including innovative approaches. Presently, there are five principal teaching methods: explanatory and illustrative, reproductive, problem-based, heuristic, and research-oriented methods. Innovative technologies find their greatest efficacy in research-based activities. The research-oriented approach seamlessly transforms from educational work to research activities. Regardless of the methods adopted during training, it is imperative to foster an environment that encourages active participation by students, enabling them to assume an active role in their educational journey. Such an active stance within professional education is pivotal in elevating the quality of learning.

Innovations within the professional education system signify a fusion of fresh knowledge, approaches, and technologies designed to deliver educational services. Innovative education technologies encompass student-centric learning, problem-based learning, modular training, the project-based method, and distance learning technologies. The primary aim of innovation in education is to prepare individuals for real-life scenarios. This form of education revolves around the potential capabilities of individuals and their application. Education should

cultivate various mechanisms for innovation, explore creative avenues to address critical issues, and instill creativity as a norm in human existence.

Innovative technologies in professional education significantly enhance the effectiveness of individualized training and education, producing highly skilled specialists equipped with both foundational and applied knowledge. The implementation of innovations in the field of education results in a modern educational system that is open, flexible, individualized, fosters knowledge creation, and supports lifelong learning. The field of education serves as a cornerstone of innovation, substantially influencing the creation of an innovative climate and bolstering overall economic competitiveness.

REFERENCE

1. Kraus, N. M. (2019). *Innovatsiina ekonomika v hlobalizovanomu sviti: instytutsionalnyi bazys formuvannia ta traiiektoriia rozvytku [Innovative Economy in the Globalized World: The Institutional Basis of Formation and Development Trajectory]*. Kyiv: Ahrar Media Hrup [In Ukrainian]

UDC 342.951:374

Svitlana Topalova
*PhD in Politics, Associate Professor Department of Management,
 Business and Professional Communications
 ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University*
Arturas Simanavicius
Associate Professor, Dr. Lithuanian Sports University

FORMATION OF STUDENTS' ELITE CIVIC COMPETENCE IN RESPONSE TO LOCAL AND GLOBAL DEMOCRATIC CHALLENGES

The Russian-Ukrainian existential war, its media coverage, and its perception in our society and among the countries of the democratic commonwealth, as well as discussions in political circles of allied states regarding the anti-Putin coalition and fluctuations in the level of citizen support for assisting Ukraine, and the reactions of international organizations and business corporations to Russian aggression—everywhere, we witness specific manifestations of the modern crisis in leadership and democracy at various levels. It is hard not to agree with experts who consider the global crisis in leadership not only one of the primary causes of the modern war in Ukraine but also another global issue of our time. The absence of leaders like U. Churchill, M. Thatcher, and R. Reagan, along with the false beliefs of Western elites regarding the possibility of redirecting a mentally aggressive and anti-democratic country towards democratic civilization, have contributed to the growth and strengthening of the Russian dictator, ultimately turning him into a world terrorist.

The crisis in leadership and elites in Ukraine is no less evident. The political elite, as carriers of the necessary elitist qualities, is absent. There exists a ruling elite that attains powerful statuses but fails to demonstrate elite levels of competence in any field.

Modern crises—leadership, elites, democracies—are closely interconnected. The primary role of citizens as subjects of governance lies in the selection of elites through competitive democratic elections and the oversight of their activities. Elections in modern democracies serve both as a means of forming power and as instruments for controlling its activities. Therefore, the primary manifestation of the crisis in democracy is the low level of electoral competence among citizens. Rational and cognitive voter models are increasingly undermined by manipulative technologies, and the competitive selection of elites gives way to competition based on populist promises and slogans. The consequences range from local and national issues such as ineffective or de facto absent local and state policies and strategies to global consequences such as the disruption of the world order and an actual world war.

One of the main causes of these crises is the dysfunction of education systems, which manifest differently in various democratic countries. In countries with dictatorial regimes, educational systems fully carry out their propaganda mission. This is evident, for example, in the aggressor state, which employs all means, from extensive politicization and historical distortion to blatant militarization of education at all levels. Simultaneously, in newer and more stable democracies, there are evident challenges in forming democratic value counterbalances to the influence of despotic regimes. An educational ideological vacuum has formed in Ukraine. The democratization declared after the collapse of the Soviet empire lacked the development and implementation of citizen education strategies for a democratic state. In Western democracies, although civic education has fairly stable traditions and is implemented at formal and informal levels, it has begun to wane, perhaps due in part to the realities of living in a "welfare society" and the diminished sense of real threats from non-democratic regimes. This situation differs from that in Israel, a country that has been living in a state of existential war for decades, waged by neighboring states. Israel has made its education system a component of state protection, becoming a global leader in implementing democratic education and continually increasing efforts to respond to existing and potential threats through educational means. Furthermore, the desire to bolster democracy is a significant guarantee that Western democracies will continue to support Israel in security matters.

Therefore, several deep-rooted, although not immediately apparent, reasons for modern global cataclysms, with Ukraine as the epicenter, are linked, among other things, to the misalignment of educational priorities with contemporary requirements and circumstances. Consequently, addressing several interrelated crises necessitates significant changes in educational strategies and systems. A primary direction of these changes should be the humanization of education with an emphasis on fostering critical thinking and facilitating conditions for comprehensive civic education.

The logic of forming civic competence at an appropriate level aligns with overall educational logic. Citizens who do not aspire to elite status in the hierarchy but occasionally engage in political life should be prepared to competently exercise their main civil rights. This is the mission of schools. Israel's experience demonstrates that the democratic school model, which has gained popularity in the country and is rapidly spreading in many countries across different continents, with its principles actively implemented in regular schools, is highly suitable for the initial democratic socialization of youth. In general, Israel's education system is responsible for constructing the "iron dome of democracy," providing mental protection and support to the nation.

On the other hand, universities serve a different purpose: they train and perpetuate industry, local, regional, and national elites. Among the primary responsibilities of these elites in democratic states is the introduction and maintenance of democratic norms, rules, and procedures in their environments and fields of activity. Leading proponents of educational reforms increasingly assert that universities should invest in the moral and cultural fabric of society, promote the establishment of democratic values, and provide conditions for students' development as professionals and bearers of a high culture of citizenship. As a result, in Western democracies, universities are increasingly emphasizing the implementation of the "third mission," which entails serving society, educating national and global leaders, and training elites with a high level of professional and civic competence. Today, leading universities aim to shape a new generation of leaders capable of thinking strategically on a civilizational scale, executing relevant projects at national and

global levels, and bearing responsibility for them. Nevertheless, contemporary realities reveal a significant gap between the declared missions of universities and the state of the elites.

In Ukraine, neither schools nor universities have yet become genuine institutions of civil society that teach young people to thrive in democracy and impart elite-level civic competence. Nevertheless, a full-scale war clearly demonstrates that resolving internal issues and securing external support from partner states is only possible through genuine democratic changes, which education can help facilitate. Therefore, it is time to formulate a comprehensive civic education policy that encompasses all levels, from the first grade of school to the university. Israel's experience and the practices of leading Western universities offer numerous components that can and should be adapted during the development and implementation of relevant strategies.

REFERENCES

1. "Education That Strengthens National Security: Israel's Experience for Ukraine." URL: <https://od.org.ua/uk/osvita-sho-ukriplyue-nazionalnu-bezpeku/>
2. "Civic Education Combining Security and Democracy: Israeli Lessons for Ukraine." URL: <https://od.org.ua/uk/gromadyanska-osvita-sho-poedue-bezpeku-ta-demokratiyu/>
3. "Democratic School: Current Israeli Practices for Ukraine." URL: <https://od.org.ua/uk/demokraticzna-shkola-aktyalni-izrailski-praktiki/>
4. Research: "The Iron Dome of Democracy: Israel's Experience for Ukraine." URL: <https://od.org.ua/uk/doslidgennya-zalizniy-kupol-demokratii/>
5. Topalova S.O., Shvidka O.B. "Social Responsibility of Institutions of Higher Economic Education in the Context of the University's Mission." DOI: <https://doi.org/10.18371/v2i33.3021>

UDC 378.6.072.43:354.31(477)"364"

Dmytro Ovsianiuk*Head of the Criminal Analysis Center of National Academy of Internal Affairs***Olena Ustyenko***PhD in Law, Associate Professor,**Head of the Department of International Cooperation of Kharkiv National University of Internal Affairs*

THE PECULIARITIES OF E-LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE IN WARTIME

At the current stage of development of our country, the issue of education organization in higher education institutions is extremely important and relevant. This is due to the current challenges and the present situation in Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation. In addition, there is an urgent need for the development of educational services, face-to-face training, the introduction of blended and e-learning, the search and application of additional resources and tools for the implementation of quality educational activities.

Nowadays e-learning plays an important role in education. E-learning provides citizens with opportunities to exercise their constitutional right to education, professional and advanced training, regardless of gender, race, nationality, social and property status, occupation, type and nature of employment, ideological beliefs, party affiliation, attitude to religion, creed, health status, place of residence and in accordance with their abilities.

The development of e-learning is a necessary addition to face-to-face learning to improve the quality and efficiency of education, expand access to knowledge, taking into account the possibility of building an individual educational trajectory.

The educational process should be based on the use of electronic means and devices as tools to improve access to learning, communication and interaction, as well as to promote the adoption of new ways of understanding and developing learning, to support student engagement and motivation to learn, integrate face-to-face learning with online learning and the use of modern educational technologies.

We consider, that due to the current situation in Ukraine blended learning is the most appropriate way of education, because it responds dynamically to the rapidly changing circumstances, allows to provide a high-quality, interesting, flexible and continuous education and training by using modern tools. In this case, blended learning can be defined as a way of education, based on face-to-face learning, which is carried out, including the use of information and communication technologies at a certain time and place to improve the learning process, as well as flexible online learning, which is carried out by using the Internet, learning platforms and communication tools, both synchronously and asynchronously, and the possibility of switching to a fully remote format at a certain time, depending on changing circumstances and needs. Blended learning allows using the accumulated positive experience of traditional teaching, adding new technological innovations. Blended learning fully complies with the educational and professional programs and curricula for training specialists of the relevant degrees of higher education.

Moreover, the use of computer technologies in blended learning provides wide opportunities for independent study of the applicants for higher education under the guidance of academic staff, promotes the development of independent creative activities, stimulates the acquisition and consolidation of additional knowledge, which makes it possible to train competitive specialists at the state level and due to the international standards, capable of continuous professional growth and social mobility.

However, every applicant for higher education has the opportunity to study according to their own trajectory, at any time convenient for them, using e-learning courses, which will help to reduce knowledge gaps, obtain new additional information to improve their professional level, catch up on missed classes (for full-time students), etc.

A lot of scholars studied the term of "e-learning". For example, "e-learning" was defined as a web-based learning ecosystem for the dissemination of information, communication, and knowledge for education and training [1]. E-learning is a form of teaching and learning - which may represent a part or the whole of the education model in which it is used - that makes use of electronic media and devices to facilitate access, promote evolution and improve the quality of education and training [2]. E-learning was also described as the networked transfer of skills and knowledge to many recipients simultaneously [3]. It is proved that e-learning format helps universities to continue their education and find new material, but at the same time, it became clear that no technology could replace the live communication of participants in the learning process [4]. With the help of e-learning, educational content is delivered to the participants of the educational process through computers, laptops, tablets or smartphones, that is, they can choose what they need to learn quickly and easily, wherever they are [3].

The issue of e-learning in today's conditions occupies a special place in the system of training of future personnel for the National Police of Ukraine.

The basis of online learning at higher education institutions with specific learning conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is the Moodle learning platform (Modulator Object-Oriented Dynamic Learning Environment), the advantages of which are a large number of available forms of learning activities; placement of various e-courses; the possibility of using a wide range of types of educational materials; a lot of ways to test knowledge; teaching support, as well as monitoring the progress of students; reporting and analytics tools. Moodle is a learning platform designed to combine e-learning objects into one reliable, secure and integrated system to create a personalized learning environment.

Furthermore, the educational institutions use licensed Zoom software as a simple and clear communication tool for e-learning subjects to ensure a synchronous e-learning process.

Taking into account the circumstances and needs, the academic staff can choose to use Google Digital Tools for Education (Google Class, Google Meet, Google Drive, Google Docs, Google Sheets, Google Forms, Google Slides,

Google Keep, Google Sites, Google Jamboard) and other information and communication technologies, including Mentimeter, Kahoot, Miro, Padlet, and others, to organize the educational process.

The use of a wide range of e-learning tools by the academic staff helps to learn new ways of perceiving and developing education and training. Gamification and artificial intelligence technologies are aimed at increasing students' interest in the educational process and provide an opportunity to bring learning efficiency to a qualitatively new, unprecedented level. Online learning requires adaptation of all participants in the educational process to new technologies, changes in the content of educational material and ways of its presentation.

Teaching and learning materials should correspond to the current level of development of science and technology, provide for a consistent presentation of the content of the educational material, use of modern methods and technical means of the educational process that allow students to learn the educational material and acquire the ability to use theoretical knowledge in practice.

In our point of view, there are a lot of advantages and disadvantages of e-learning. On the one hand, e-learning eliminates time, distance, space, socio-economic factors, etc. E-learning makes it easy to make new friends with people who are physically distant but can be close in terms of interests, problems and experiences [5]. On the other hand, e-learning requires psychological adaptation, high self-organization, self-development and motivation by participants of educational process, modern computer technologies, etc.

Thus, e-learning in Ukraine became extremely relevant and significant in the system of education due to the pandemic COVID-19. The new step of e-learning technologies development and implementation for education institutions was made according to the necessity of ensuring the qualitative and safe educational process in wartime. In our point of view, it will be important in a post-war period of our country rebuilding. In this case, nowadays e-learning requires further researches by Ukrainian and foreign scholars in order to analyze its strong and weak points, find new ways for improvement and development for achieving higher level of education in Ukraine, including police education and training.

REFERENCES

1. Cidral, W. A., Oliveira, T., Di Felice, M. & Aparicio, M. E-learning success determinants: Brazilian empirical study. *Computers and Education* (2018), p. 273-290.
2. Sangrà, A., Vlachopoulos, D., Cabrera, N. and Bravo, S. Towards an Inclusive Definition of e-Learning. *eLearning Center UOC* (2011) (Universitat Oberta de Catalunya), Barcelona . https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/10562/6/inf_ed_ang.pdf.
3. Kolyada I. V. E-learning, its functioning and trends in the current conditions of the information society. <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/86/31.pdf>
4. Prytul'ska N., Bozhko T., Kaminskyi S. E-learning during the COVID-19 pandemic: a practical aspect. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu*. 2021. № 4. P.110-117.
5. MLH Khan, A Setiawan. The impact of E-learning on higher education perception, skills, critical thinking and satisfaction, *Journal of Physics: Conference Series*, 2019. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1375/1/012084/meta>.

УДК 378:004:011

Тардаскіна Т. М.*к.е.н., доцент кафедри маркетингу, менеджменту, публічного управління та адміністрування факультету бізнесу та соціальних комунікацій ДУІТЗ***Гайдук А. Р.***студентка спеціальності 073**«Менеджмент» факультету бізнесу та соціальних комунікацій ДУІТЗ***Казак А. С.***студентка спеціальності 073 «Менеджмент»**факультету бізнесу та соціальних комунікацій ДУІТЗ*

ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Одним із пріоритетних напрямків модернізації системи вищої освіти є розроблення та впровадження інноваційних підходів, заснованих на використанні можливостей інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація освіти – тренд, що дозволяє навчатися за індивідуальною траєкторією, тобто максимально ефективно і зручно – у будь-який час та в будь-якому місці.

Цифровізація суспільства вимагає від закладів вищої освіти гнучкості та модернізації освітнього процесу. Цифрові технології є основою такого процесу, реалізація якого передбачає підвищення якості навчання шляхом більш повного використання наявної інформації; ефективності процесу навчання на основі його індивідуалізації й інтенсифікації; розробку перспективних засобів, методів і технологій навчання з акцентом на розвиваючу, нестандартну та персоналізовану освіту [1].

Цифрові інструменти для організації ефективною дистанційної або змішаної роботи закладів вищої освіти можна класифікувати за наступними напрямками:

Цифрові інструменти для організації навчального середовища (Moodle, Zoom, Microsoft Teams).

Цифрові інструменти для перевірки знань студентів (Google Forms, Moodle, Kahoot, Quizlet, ClassMarker, Socrative, Mentimeter).

Цифрові інструменти для командної роботи щодо координації, комунікації та досягнення результатів учасниками освітнього процесу (Asana, Trello).

Більш детально зупинимось на цифрових інструментах для перевірки знань студентів. В умовах дистанційного або змішаного навчання важливо підібрати інструмент, за допомогою якого така перевірка буде справді ефективною. Для перевірки засвоєння знань студентів найбільш розповсюджені наступні цифрові інструменти (табл. 1):

1. *Google Forms*. Найпопулярніший інструмент, яким користуються для проведення опитувань, тестувань, досліджень, реєстрацій чи збору даних. Google Forms є повністю безоплатними й з усіх доступних інструментів є найлегшими в користуванні. Форми легко інтегруються з усіма іншими продуктами Google, а також дозволяють додавати автоматичну перевірку відповідей користувачів [2].

2. *Moodle*. Moodle – це платформа для навчання (LMS), яка може об'єднувати роботу як викладачів, так і студентів, їхніх батьків чи адміністрації навчальних закладів. Особливістю цього інструменту є те, що навколо нього сформувалася велика спільнота, де можна знати багато порад щодо будь-якого функціонала. Платформа дозволяє додавати тести та «заводити» туди студентів, однак «поріг входу» в розуміння функцій цієї платформи є високим, тому спочатку можуть виникнути складнощі з розумінням [3].

3. *Kahoot!* Ігрова навчальна платформа для створення тестів та вікторин у гейміфікованому форматі. Інтерактивність квізів робить перевірку знань менш стресовою для студента, а викладачу дозволяє урізноманітнити подачу матеріалу. Інструмент є платним, але доступна функція безоплатного доступу, якщо kahoot використовується закладами освіти [4].

Quizlet. Інтерактивна платформа для проведення тестувань у форматі ігор, що може бути корисно для дітей. Особливістю платформи є функція створення флешкарток, які допомагають запам'ятати інформацію, і формування тестів на їхній основі [5].

ClassMarker. Це сервіс-платформа, де можна створювати тести різних форматів та різної складності. Інструмент дозволяє встановити обмеження часу, неможливість повернутися назад чи переходити між запитаннями. Після завершення тесту користувач може отримати сертифікат за його проходження. ClassMarker також можна інтегрувати на сайт або подивитись аналітику за окремим користувачем чи тестом [6].

Socrative. Інструмент, який дозволяє робити тести в режимі реального часу з миттєвим зворотним зв'язком як для користувача, так і для викладача. Можна додавати пояснення до кожного запитання, щоб пояснити студенту помилку, якщо він відповів неправильно. На платформі також є формат тестування Space Race, в межах якого користувачі можуть змагатися, хто швидше правильно відповість на більшу кількість запитань [7].

Mentimeter. Електронний освітній ресурс Mentimeter ще один ефективний цифровий інструмент, який заслуговує уваги, як сервіс із широкими освітніми можливостями. Mentimeter є освітнім ресурсом, з яким можна блискавично опитати певну цільову аудиторію, отримати миттєвий зворотній зв'язок і продемонструвати отримані результати цільовій аудиторії. Це анонімний додаток, тому не потребує введення імені та прізвища учасника опитування і в цьому теж є його особливість [8].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз цифрових інструментів для перевірки знань студентів

Цифровий інструмент	Реєстрація	Формат	Можливість миттєво отримати результат	Можливість інтеграції у веб-сайти, блоги, соц. мережі	Проходження у режимі реального часу	Наявність Сертифікату після проходження
Google Forms.	За посиланням	Опитування, тестування, збір інформації	Так	Так	Так або в любий зручний момент	Ні
Moodle	Так	Тестування	Так	Ні	Так або в любий зручний момент	Ні
Kahoot!	За кодом доступу	Тестування, вікторини	Так	Ні	Так	Ні
Quizlet	За кодом доступу	Тестування	Так	Ні	Так	Ні
ClassMarker	Так	Тестування, вікторини	Так	Так	Так	Так
Socrative	Так	Тестування	Так	Ні	Так	Ні
Mentimeter	Так	Анонімне опитування	Так	Так	Так	Ні

Цифрові інструменти різних типів можуть застосовуватися на різних етапах заняття в залежності від мети оцінювання, а їх використання допоможе підвищувати мотивацію та залученість студентів до освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генсерук Г., Бойко М., Мартинюк С. Цифрові інструменти комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти. Наукові записки. 2022. №1. С. 31-39.
2. Google Forms [Електронний ресурс] URL:https://www.google.com/intl/uk_ua/forms
3. Moodle. [Електронний ресурс] URL:<https://www.moodle.org>.
4. Kahoot! [Електронний ресурс] URL:<https://www.kahoot.it>.
5. Quizlet [Електронний ресурс] URL:<https://www.quizlet.com>.
6. ClassMarker[Електронний ресурс]URL:<https://www.classmarker.com>
7. Socrative [Електронний ресурс] URL:<https://www.socrative.com>.
8. Mentimeter [Електронний ресурс] URL:<https://www.mentimeter.com>.

Yuliia Fernos*PhD in Philology, Associate Professor
of the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Uman National University of Horticulture***EMBRACING THE DIGITAL FRONTIER:
REVOLUTIONIZING LANGUAGE EDUCATION THROUGH DISTANCE LEARNING**

In the dynamic landscape of modern education, distance learning has emerged as an integral facet of contemporary pedagogical practices. Acknowledged researchers in the realm of distance learning methodology, including Michael G. Moore [1], Randy Garrison [2], Hilary Perraton [3], Terry Anderson [4], Gilly Salmon [5], and Charles Graham [6], have significantly contributed to the comprehension of online and distance education, pedagogical approaches, and the strategic amalgamation of technology within education. By harnessing cutting-edge technologies, distance learning transcends geographical boundaries, enabling learners to access knowledge independent of their physical locations.

The continual surge in the demand for linguistic proficiency among graduates of non-linguistic disciplines, coupled with the perennial challenge of time constraints amidst the rigorous demands of bachelor's and master's programs, has underscored the imperative for innovative pedagogical solutions. In this era where information technology dominates, the ascendancy of distance learning has gained substantial traction, standing as a viable solution to these intricate challenges. By offering flexibility in scheduling and delivery, distance learning democratizes education, making it open and accessible. Thus, in alignment with contemporary educational benchmarks, esteemed institutions such as Uman National University of Horticulture have embarked on an integrative journey, infusing the dynamism of distance technologies into their curricula to augment educational effectiveness.

Uman National University of Horticulture has long embraced the use of e-learning platforms. Moodle, a widely-utilised learning management system, has served as a virtual classroom for an extended period. However, while Moodle adeptly facilitates content dissemination and assignment management, its proficiency in fostering meaningful interaction among students and between educators and learners often falls short.

Venturing into enhancing language education through innovative channels, I embarked on a dedicated exploration of educational technology, with Nearpod at the focal point. As an educator committed to nurturing engaging and efficacious learning experiences, I endeavored to harness Nearpod's potential to elevate the pedagogical landscape within my English language classes.

Nearpod is an educational technology platform that redefines the boundaries of language instruction. Nearpod empowers educators to create interactive and engaging lessons that seamlessly integrate multimedia content, real-time assessments, and collaborative activities. The platform's dynamic features, ranging from interactive slides incorporating multimedia elements to quizzes and polls that gauge comprehension, cater to varied learning styles and foster active participation. Moreover, Nearpod's real-time assessment tools provide educators with immediate insights into students' progress, enabling timely feedback and tailored instruction.

A particularly distinguishing aspect of Nearpod is its incorporation of virtual reality and 360-degree imagery, affording language learners the opportunity to immerse themselves in authentic English-speaking environments. This immersive exposure not only enriches language skills but also nurtures cultural understanding through firsthand experiences.

Moreover, developers of the Nearpod platform actively engage educators through events such as "Camp Engage: Virtual Professional Development for Teachers" [7]. These initiatives are designed to equip educators with an array of effective techniques for optimizing Nearpod's capabilities within the classroom. Through events like these, educators can glean insights, strategies, and innovative methods for harnessing Nearpod to its full potential, thereby elevating the educational experience for both instructors and learners. This commitment to professional development underscores the platform's dedication to continually enhancing and refining its role in modern pedagogy.

Set against the transformative backdrop of distance learning's landscape and the pressing need to adapt pedagogical strategies to the demands of the contemporary era, the integration of Nearpod into my English language lessons emerged as a promising initiative. The subsequent exploration delves into the entwining of Nearpod's capabilities with language education objectives, shedding light on its potential to revolutionize the learning experience and the practical intricacies encountered along the journey.

In the context of my own exploration, I am excited to share an illustrative example of utilizing Nearpod in practice. Recognizing the pressing need to address stress and coping mechanisms, particularly in the midst of the challenging circumstances posed by the ongoing war in our country, I developed an interactive lesson tailored to the needs of my students: https://app.nearpod.com/?pin=6D8C1B33989A048B5412074D437F3B6D-1&&utm_source=link

The lesson centered around the vital topic of stress management and coping strategies, aiming to empower students with effective tools to navigate the emotional and psychological impact of the ongoing conflict. Through interactive slides enriched with informative multimedia elements, students were engaged in a comprehensive understanding of stress, its manifestations, and its potential consequences. Real-time assessments allowed me to gauge their comprehension and tailor the instruction accordingly, fostering a dynamic and responsive learning environment.

Moreover, the collaborative activities within Nearpod facilitated peer-to-peer discussions, enabling students to share their personal experiences, insights, and coping mechanisms. This interactive engagement not only fostered a sense of community but also provided a platform for collective support in times of adversity.

In conclusion, the synergy of education and technology, exemplified by platforms like Nearpod, presents an opportunity to redefine modern pedagogy. Through innovative approaches, we aim to bridge the gaps of distance learning, preparing students for success in an interconnected world. As we navigate this transformative journey, our

commitment to excellence remains unwavering, driven by the shared vision of empowered learners and educators in an ever-evolving educational landscape.

REFERENCES

1. Moore, M.; Kearsley, G. *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. 3d ed. Cengage Learning, 2011. ISBN 1111520992.
2. Garrison, R. *E-Learning in the 21st Century: A Community of Inquiry Framework for Research and Practice*. 3rd ed. Routledge, 2016. ISBN 1138953563
3. Perraton, H. *Open and Distance Learning in the Developing World*. 2nd ed. London, 2006. ISBN 0415393981
4. Anderson, T. (Ed.). *The theory and practice of online learning*. 2nd ed. athabasca university press, 2008. ISBN 1897425082
5. Salmon, G. *E-Moderating: The Key to Online Teaching and Learning*. 3rd Edition. Routledge, 2011. ISBN 0521567211
6. Stein, J; Graham, C. *Essentials for Blended Learning, 2nd Edition: A Standards-Based Guide (Essentials of Online Learning)*. 2nd ed. Routledge, 2020. ISBN 1138486329
7. Camp Engage: Virtual Professional Development for Teachers. <https://events.nearpod.com/camp-engage/agenda>

УДК 321.524

Цуранова О. О.*кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри фортепіано
Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради***Бившева Т. Ф.***старший викладач-методист кафедри фортепіано
Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради***Татаринцева Ю. Л.***к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів НТУ «ХПІ»*

ВЕКТОРИ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний стан розвитку освіти в Україні пов'язаний з унікальною ситуацією, що виникла внаслідок введення дистанційного навчання. Ця форма була широко впроваджена, щоб задовольнити обмеження карантину під час пандемії COVID-19, а далі подовжена внаслідок введення воєнного стану.

Ситуація карантину створила певні виклики для дистанційного навчання. Найбільш суттєвою з цих проблем є необхідність проводити цей тип освіти у масовому масштабі та технологічні перешкоди, що виникають у цій ситуації, такі як обмежена пропускна здатність мережі, а також різноманітність пристроїв, якими користуються студенти, деякі з яких є застарілими. Незважаючи на те, що ці обмеження можуть вплинути на якість надання послуг, деякі студенти взагалі не мають доступу до Інтернету. Хоча цифровий розрив стає все більш значущим, особливо в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, іноді до такої міри, що ефективне дистанційне навчання стає неможливим [1]. Зростаючий цифровий розрив в освіті є ключовою проблемою, яку посилює COVID-19 у високо розвинутих країнах. Цю проблему можна мінімізувати шляхом розширення поточної системи для підтримки режиму офлайн-контенту та надання ширшої підтримки для різних пристроїв.

Крім того, управління навчальним процесом у змішаному режимі, коли деякі студенти підключені віддалено, а деякі присутні в класі, становить додаткову проблему. Згідно зі звітами практиків у галузі освіти за останній період, ця конфігурація навіть складніша, ніж просто дистанційне управління класом. В результаті аналізу наукової літератури [1,2] та власного досвіду авторів цього дослідження нами узагальнені основні вектори інновацій в освіті в умовах дистанційного навчання.

Онлайн платформи та засоби: Акцент на використанні спеціалізованих освітніх платформ для надання навчального матеріалу, взаємодії зі студентами та здійснення оцінювання. Це може включати системи управління навчанням (LMS), які дозволяють створювати онлайн-курси, завдання та тести. Освітні платформи, такі як Moodle, Blackboard, GoogleClassroom, надають можливість створювати цифрові курси, завдання та тести. Вони дозволяють вчителям завантажувати навчальний матеріал, відеоуроки, інтерактивні завдання та навіть спілкуватися зі студентами через форуми або чат.

Віртуальні класи та відеозв'язок: Використання платформ для відеозв'язку дозволяє проводити заняття в режимі реального часу, забезпечуючи можливість взаємодії вчителя та студентів, обговорення матеріалу, відповіді на запитання тощо.

Інтерактивні засоби: Використання інтерактивних онлайн-інструментів для залучення студентів до навчального процесу. Це може бути віртуальні дошки, групові дискусії, опитування та голосування під час лекцій.

Автоматизована оцінка: Використання програмних засобів для автоматичної оцінки тестів, завдань та проектів. Це зменшує навантаження на вчителів та забезпечує об'єктивність процесу оцінювання.

Адаптивні навчальні програми: Розробка навчальних програм, які адаптуються до індивідуальних потреб та темпу навчання кожного студента. Використання аналітики дозволяє визначати слабкі місця та пропонувати додаткові матеріали.

Спільна робота студентів над проектами: Використання віртуальних інструментів для спільної роботи над проектами та завданнями. Це може включати використання колективних робочих просторів, форумів для обговорення ідей та спільного редагування документів.

Підтримка психологічного комфорту: Розробка програм та ресурсів для підтримки психологічного стану студентів та вчителів під час дистанційного навчання. Це може бути онлайн-консультування, рекомендації для збереження емоційного балансу тощо.

Розвиток цифрової грамотності: Зосередження на розвитку навичок цифрової грамотності серед студентів та вчителів, що дозволить ефективніше користуватися технологіями для навчання та викладання.

Дослідницька діяльність та інновації: Підтримка дослідницької діяльності серед студентів та викладачів через використання віртуальних наукових конференцій, публікацію онлайн-досліджень тощо.

Висновки. Мобільність, гнучкість та постійна оновленість є ключовими аспектами успішного впровадження інновацій у дистанційну освіту. Ці висновки підкреслюють важливість інноваційних підходів у сфері дистанційного навчання та їх позитивний вплив на якість освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дрізент А., Аксер С., Броссар М., Деван П., Хіральдо Дж. П., Камей А., Мізуноя С., Ортис Дж. С. Перспективні практики справедливого дистанційного навчання: уроки, отримані з реагування на освіту COVID-19 у 127 країнах. Організація Об'єднаних Націй: Нью-Йорк, Нью-Йорк, США, 2020.
2. Майбутнє освіти та навичок 2030: Навчальний компас ОЕСР 2030. Доступно в Інтернеті: <https://www.oecd.org/education/2030-project/>

УДК 378.371

Гончарова О. С.*к.і.н., доцент, доцент кафедри історії України**Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*

НЕОБХІДНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ ТА ГОТОВНІСТЬ ДО ЦЬОГО ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШІВ УКРАЇНИ

Сучасному суспільству необхідна людина: здатна гнучко адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідних знань, вміло застосовуючи їх на практиці для вирішення різноманітних проблем, щоб протягом усього життя мати можливість знайти в ньому своє місце; самостійно, критично мислити, вміти бачити проблеми, що виникають у реальній дійсності, і шукати шляхи раціонального їх вирішення, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином знання, що вона набуває, можуть бути застосовані в оточуючому її середовищі; здатна генерувати нові ідеї, творчо мислити; грамотно працювати з інформацією (вміти збирати необхідні для вирішення певної проблеми факти, аналізувати їх, висувати гіпотези вирішення проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами рішення, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, застосовувати отримані висновки для виявлення та вирішення нових проблем); комунікабельна, контактна в різних соціальних групах, працююча спільно в різних галузях, у різних ситуаціях, запобігаючи або виходячи з будь-яких конфліктних ситуацій; самостійно працююча над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня. Ці ідеї зафіксовані у «Державному стандарті базової середньої освіти», затвердженому Кабінетом Міністрів України 30 вересня 2020 року [1], де вміня вчитися, формування відповідального ставлення до навчання, готовності та здатності учнів до саморозвитку та самоосвіти, усвідомленого вибору, побудови подальшої траєкторії освіти на базі орієнтування у світі професій та професійних переваг, володіння основами самоконтролю, самооцінки, прийняття рішень та здійснення вибору у навчальній та пізнавальній діяльності є пріоритетними характеристиками розвитку учнів у процесі навчання.

Виходячи з вищесказаного можна вести мову про особливі вимоги до діяльності вчителя. Вони полягають, насамперед, у здатності досягти нової якості освіти, яка, у свою чергу, визначається тим, наскільки отримана освіта забезпечує випускнику школи успішну життєдіяльність в умовах невизначеності сучасного суспільства [3]. Суттєвою рисою педагогічної діяльності є побудова особистісно орієнтованого навчання, яке базується, в першу чергу, на: технологіях конструювання навчальних програм, процедур оцінювання, організації навчання (в індивідуальних та колективних формах) та самоосвітньої діяльності; системної психолого-педагогічної діагностики особистісних якостей учня; педагогічній підтримці розвитку індивідуальних здібностей учня; використанні «прихованих можливостей». Тільки в цьому випадку учні отримують можливість виявляти свої специфічні таланти та розвивати їх у процесі здобуття освіти. Зрозуміло, що при цьому істотно змінюється роль вчителя: від трансляції знань і способів діяльності він переходить до спільного проектування індивідуальної траєкторії інтелектуального та особистого розвитку кожної дитини та педагогічної підтримки та супроводу просування школярів за індивідуальним освітнім маршрутом.

Модернізація вітчизняної шкільної освіти спричинила і осучаснення педагогічної освіти, що було цілком зрозуміло, оскільки підготовка майбутніх педагогів має відповідати викликам часу і особливо викликам завтрашнього дня [4]. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди своєчасно та оперативно реагує на всі зміни, що відбуваються у сфері шкільної освіти, оскільки основна його місія: «формування педагога, освіченого, компетентного, висококваліфікованого фахівця, громадянина, патріота, інноватора, носія духовності і культури завдяки постійному вдосконаленню змісту освіти та сучасних технологій навчання і виховання» [2]. Всі освітні програми за якими здійснюється підготовка спеціалістів у виші розроблені у відповідності до вимог професійних стандартів педагогічних працівників. На підготовку фахівців, готових працювати в нестандартних умовах, застосовувати інноваційні форми і методи роботи, впроваджувати у педагогічну практику передовий педагогічний досвід спрямовані навчальні курси дидактики, теорії виховання, історії виховання, історії педагогіки, загальної психології, педагогічної і вікової психології та методики викладання. Методична підготовка майбутніх вчителів забезпечується також методичною спрямованістю викладання спеціальних дисциплін. Посилення практичної підготовки майбутніх педагогів відбувається за рахунок збільшення обсягів педагогічної практики в закладах освіти та залучення досвідчених вчителів-практиків до підготовки майбутніх педагогів. Постійно здійснюється модернізація навчально-методичного забезпечення освітнього процесу: постійне поповнення бібліотечного репозитарію професійно-орієнтованими виданнями та створення й оновлення онлайн-курсів на платформі Moodle. Педагогічним університетом впроваджено модель безперервної педагогічної освіти через великий спектр запропонованих курсів підвищення кваліфікації вчителів. Викладання за всіма цими напрямками здійснюють науково-педагогічні працівники високого рівня кваліфікації, які постійно слідкують за всіма інноваціями в освіті й успішно застосовують новітні методики у своїй практичній роботі. Безперервно здійснюється моніторинг якості розроблених освітніх програм, рівня викладання та сформованості професійних компетенцій здобувачів.

Таким чином, досвід роботи Харківського національного педагогічного університету Г. С. Сковороди демонструє готовність професорсько-викладацького складу до змін; ускладнення контексту професійно-педагогічної діяльності; освоєння нових механізмів підготовки майбутнього вчителя; усвідомлення себе членом професійної спільноти, здатної ефективно впливати на розвиток вітчизняної системи освіти; прийняття ними ролей «проектувальника», «експерта», «супервізора», «ментора», учасника команди

розвитку педагогічної освіти. Вони здатні підготувати «випусників закладів вищої освіти що є конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці, які мають сучасні знання, вміють вирішувати комплексні задачі, можуть створювати висококласні та інноваційні інтелектуальні продукти та поділяють цінності вільного демократичного суспільства» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (Дата звернення 01.09.2023)
2. Політика у сфері якості освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/polityka_y_sferi_yakosti_.pdf (Дата звернення 01.09.2023)
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (Дата звернення 28.08.2023)
4. Реформа освіти та науки. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> (Дата звернення 28.08.2023)

УДК 330.101

Холяко Н. І.*д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
НУ «Чернігівська політехніка»***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Виклики, що постають перед українською системою вищої освіти в умовах воєнного стану, зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до її повоєнної модернізації. Це у свою чергу вимагає розгляду теоретико-методичних основ модернізації.

Слово «модернізація» у перекладі з французької мови («modernisation») означає оновлення, удосконалення відповідно до сучасних вимог. У науковій літературі виділяють чотири етапи розвитку теорії модернізації:

I етап – середина ХХ ст. – під модернізацією розуміється складний, тривалий, поступальний, революційний, прогресивний перехід від традиційного до сучасного типу суспільства (М. Льов, Е. Хаген, Д. Ептар, Т. Парсонс та ін.);

II етап – 60-ті рр. ХХ ст. – модернізація розглядалась як адаптація традиційного суспільства до сучасних тенденцій, що не обов'язково супроводжується радикальністю і революційністю (К. Гірц, М. Зінгер, Ф. Рігс, Д. Ептер та ін.);

III етап – 70-80-ті рр. ХХ ст. – трактуючи модернізацію, відходили від жорсткої стадійності процесів та наголошували на збереженні національної ідентичності (С. Хантінгтон, Дж. Хасфілд, С. Бауман та ін.);

IV етап – із 90-х рр. ХХ ст. – модернізація визначається як історично обмежений процес; перенесення акцентів із економічної на екологічну ефективність процесів (Дж. Александер, Е. Гідденс, У. Бек та ін.).

Поняття модернізації використовується в багатьох науках - у кожному конкретному випадку дана категорія наповнюється специфічними рисами, що призвело до множинності поглядів до її трактування. Більшість із них можна згрупувати наступним чином: 1) процес оновлення; 2) синонім прогресу; 3) заходи з досягнення лідерської позиції. За найбільш типовим підходом, модернізацію можна визначити як процес, що охоплює соціально-економічні, політичні, культурні, екологічні чи інші якісні трансформації системи; процес, що передбачає залучення суб'єктів різних секторів національної економіки, імплементацію інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, удосконалення менеджменту, а також захист національних інтересів і надбань. У загальноекономічному ракурсі критерії модернізації представлено даними рис. 1.

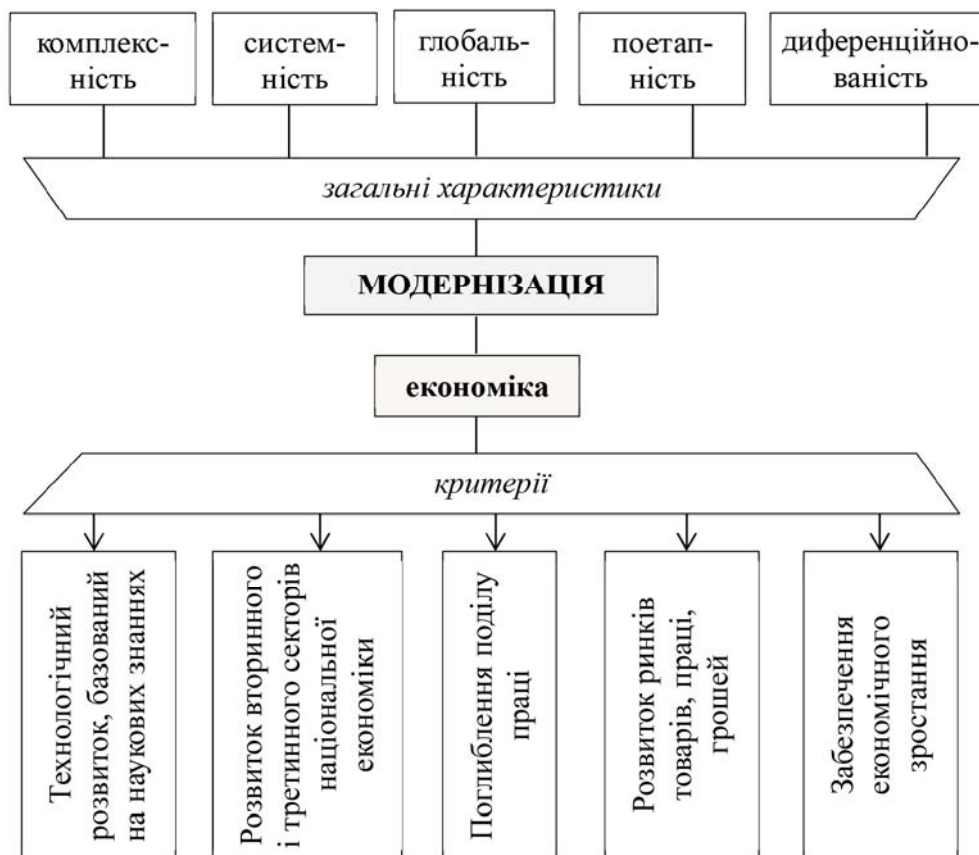

Рис. 1. Загальна характеристика та критерії модернізації
Джерело: побудовано автором

Узагальнюючи вищевикладене та систематизоване на рис. 1, сутність модернізації системи вищої освіти можемо розкрити наступним чином: це динамічний процес комплексного розвитку системи вищої освіти, регулюючий вплив якого орієнтовано на якісне вдосконалення складових елементів, гармонізацію їх взаємозв'язків та синхронізацію взаємодії шляхом імплементації інноваційних перетворень на всіх рівнях відповідно до актуальних тенденцій глобального освітнього середовища та запитів національної економіки.

Модернізація системи вищої освіти передбачає збалансування інтересів освітніх установ, бізнесу, держави та громадськості як головний стейкхолдерів з метою сприяння економічному зростанню, інноваційному розвитку, підвищенню рівня життя населення. Для системи вищої освіти у середньо- і довгостроковій перспективі модернізація означає підвищення конкурентоспроможності як системи в цілому, так і університетів на внутрішньому та міжнародному ринках освітніх послуг; зростання їх фінансової автономії, рівня інвестиційної привабливості, доходності. Модернізаційні процеси в системі вищої освіти включають безперервні керовані кількісно-якісні зміни: основних підсистем та елементів (суб'єктів різних рівнів); взаємовідносин як усереднені системи, так і з екзогенним середовищем; діяльності закладів вищої освіти.

Розробляючи й імплементуючи на загальнодержавному рівні заходи модернізаційного характеру, важливо не допускати невпорядкованості й безсистемності. Заходи з модернізації системи вищої освіти мають бути націлені на отримання синергетичних ефектів від взаємодії залучених стейкхолдерів на мікро- (зиски від співробітництва для суб'єктів різних секторів) і макроекономічному (ефекти для системи в цілому) рівні. До особливостей модернізації системи вищої освіти відносимо: цілеспрямованість; регульованість процесу; оптимізованість державного регулятивного впливу; інтелектуалізація і технологізація національної економіки; ресурсомісткість і потреба в значних фінансових інвестиціях; екзогенність (необхідність врахування й адекватної реакції на зовнішні виклики); модифікаційність (спрямованість на вдосконалення існуючих об'єктів і наявних зв'язків між ними); диверсифікованість (охоплення множини аспектів і напрямів); комплексність (економіка, менеджмент і маркетинг, інклюзія, комерціалізація, інтернаціоналізація, стандартизація вищої освіти тощо); послідовність і систематизованість заходів; міжсекторальність взаємодії суб'єктів.

Підсумовуючи, вважаємо за важливе акцентувати увагу на важливості гармонізації та синхронізації діяльності елементів національної системи вищої освіти. На наше стійке переконання, у сучасних умовах воєнного стану лише на основі збалансування інтересів, потреб і запитів усіх стейкхолдерів можливе результативне провадження модернізаційних заходів.

УДК 371

Соколюк С. Ю.*д.е.н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***Уланчук В. І.***здобувач вищої освіти освітнього ступеня «доктор філософії» кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності**Уманський національний університет садівництва***ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Оснащення освітньої системи інформаційно-комунікаційними технологіями – одне із завдань модернізації системи української освіти. Система освіти вбудовується в мережевий світ, наближається до зростання потреб економічного розвитку країни. Процеси створення єдиного економічного простору європейських країн посилюють процеси глобалізації та модернізації системи освіти в Україні. Свідченням цього є болонський процес, розвиток якого відображається й у вітчизняному освітньому просторі [3].

Специфічність інновацій у вищій освіті пов'язана з тим, що вони, по-перше, завжди вміщують нове вирішення актуальної проблеми в галузі вищої школи, по-друге, їх використання призводить до якісно нових результатів освітньої діяльності, по-третє, їх впровадження викликає якісні зміни інших компонентів єдиної системи вищої освіти.

Для успішного результативного застосування інновацій в галузі вищої освіти необхідно мати відповідні критерії (ознаки предметної однорідності), що дозволяють здійснювати їх надійну типологію і чітко орієнтувати учасників освітнього процесу по відношенню до їх призначення, галузі застосування і показників ефективності, що очікуються. Інновації у викладанні часто мають вирішальну роль при виборі закладу вищої освіти потенційно креативними студентами: це стосується бакалавра, магістра, аспіранта тощо.

З іншої сторони, чим більш схильні студенти до саморозвитку, тим більша вірогідність того, що ЗВО буде популярним у регіоні, країні, світі.

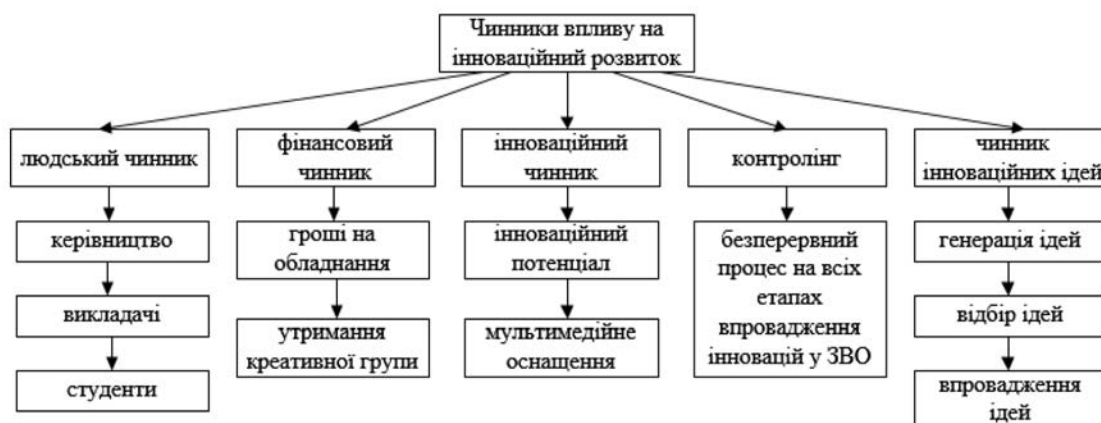

Рис. 1. Чинники впливу на інноваційний розвиток ЗВО

Кількість наукових праць, проведених в університеті та публікацій здійснених від імені ЗВО покращує інвестиційний клімат університету з боку стейкхолдерів.

Отже, завдяки європейському вибору українська система освіти отримує можливість опанування нових перспектив, пов'язаних зі співробітництвом та розвитком, тягіння до стимулювання якісних системних змін у своїй структурі, представлених, зокрема, інтеграційністю простору освіти, ресурсною мобільністю, конвертованістю продукту освітнього процесу, його відповідністю вимогам, висуваним ринком праці тощо.

Зазначені можливості інспірують формування нового, значно вищого за теперішній рівня освіти, а також підвищення рівня самої системи викладання шляхом трансформації ціннісних орієнтацій, носіями яких є педагоги та методисти. Ефективність зауважених трансформацій залежить від успішності впровадження інтерактивних інноваційних технологій, заснованих на ідеях гуманістичної освітньої філософії. Використання цих механізмів дозволить в умовах навчальної та позанавчальної діяльності упроваджувати вміння та якості, що є обов'язковими для сучасної європейської особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 338-340.
2. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств. К.: Центр інновацій та розвитку, 2015. 131 с.
3. Жук Ю.О. Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старшокласників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 468 с.

Горбова Ю. С.*к.соц.н., директор Інституту соціологічних досліджень
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,***Горбов В. В.***к.соц.н., доцент кафедри соціології
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана***ВЕБ-КАМЕРА НА ОНЛАЙН-ЗАНЯТТІ: ПОВСЯКДЕННА СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА ЧИ ФАКТОР ДИСКОМФОРТУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

В останні десятиліття спостерігається бурхливий розвиток дистанційного навчання в різних його проявах. Окремим поштовхом для імплементації технологій дистанційного навчання в український освітній простір стала пандемія COVID-19, а згодом й повномасштабне російське вторгнення. Якщо для більшості українських освітян у 2020 році перехід до онлайн-занять був майже інноваційним процесом (за Й. Шумпетером, Г. Меншем) з відповідними адаптаційними етапами, то на даний час навчання з використанням дистанційних технологій постає майже вкоріненою соціальною практикою (за П. Штомпокою). На державному рівні українські соціологи фіксують низку суттєвих системних трансформацій соціальних інститутів безпосередньо пов'язаних зі сферою освіти та її переходом у дистанційний формат. На мікрорівні (онлайн-заняття, лекції) викладачі стикаються з низкою труднощів, зокрема пов'язаних з налагодженням ефективної комунікації зі здобувачами освіти в онлайн форматі. Окреме місце в цьому переліку займає складність ідентифікації студента на занятті, якщо він/вона працює без камери. З окресленою проблемою стикались більшість науково-педагогічних працівників. В цьому контексті виникає актуальне наукове питання, чому саме певна кількість здобувачів вищої освіти не вмикають камери. Зауважимо, що це явище виникає не в рамках окремого навчального закладу, а фіксується на державному рівні.

Для емпіричної ілюстрації обраної наукової проблематики, представимо аналіз результатів опитування здобувачів вищої освіти проведеного інститутом соціологічних досліджень в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана. Польовий етап дослідження проходив з 1 по 10 травня 2023 року. Опитано: 777 респондентів [1]. Дослідження проводилось в рамках проєкту «DEFEP-Distance Education for Future».

Таблиця 1

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи маєте Ви можливість вмикати аудіо та відео під час онлайн-занять» (у%)**

Маю можливість і постійно вмикаю аудіо/відео	32,4
Зазвичай маю можливість, але не вмикаю аудіо/відео	30,9
Не маю такої можливості постійно, але за вимоги зможу вмикати аудіо/відео	33,7
Не маю такої можливості і не зможу навіть за вимогою	3,0

Представлені результати надають можливість зафіксувати тенденцію до скептичного відношення стосовно постійного вмикання аудіо та відео під час онлайн-занять. Тільки 32,4% здобувачів вказали, що постійно це роблять. Такі показники викликають низку питань, оскільки за останні роки робота з увімкненими камерами під час занять повинна була б бути зафіксована на рівні повсякденних соціальних практик. Примітним є кількість респондентів, які, при тому, що мають можливість вмикати аудіо/відео під час онлайн-занять, цього не роблять. Це свідчить про те, що або не поставлені жорсткі умови (що це обов'язково необхідно робити), або здобувачі свідомо налаштовані на ще більше дистанціювання від навчального процесу за певним образом «інкогніто». Вірогідно, він є психологічно більш зручним для цієї цільової аудиторії та комфортнішим за аналогією з прихованими акаунтами в соціальних мережах. В цьому контексті, за допомогою проєктивних запитань анкети, спробуємо визначити причини зафіксованої поведінки під час онлайн-занять.

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на питання: «Яке твердження ближче до правди?» (у%)

Вимога вмикати камеру на онлайн-заняттях викликає в мене дискомфорт, але я вмикаю її	32,4
Вимога вмикати камеру на онлайн-заняттях викликає в мене дискомфорт, тому я не вмикаю її	17,4
Я нормально сприймаю вимогу вмикати камеру на онлайн-заняттях і вмикаю її	40,2
Я нормально сприймаю вимогу вмикати камеру на онлайн-заняттях, але не вмикаю її	10,0

Як ми бачимо, основним мотивом не вмикання камери на онлайн заняттях, саме на психологічному рівні, постає відчуття дискомфорту. Слід звернути увагу, що навіть у респондентів, які вмикають камеру– зберігається дискомфорт (на це вказують 32,4% опитаних). Вірогідно, це пояснює ситуацію, коли здобувач відповідає на занятті (чи вступає в дискусію), а потім вимикає камеру, щойно закінчиться процес комунікації з викладачем. Далі наведемо результати неперсоніфікованих запитань з метою визначення пояснювальної характеристики поведінки здобувачів, які зазвичай не вмикають камери.

Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів на питання: «Є здобувачі, які зазвичай не вмикають камери під час онлайн-занять. Як Ви вважаєте, чому?» (у%)*

Відчувають загальний дискомфорт перед камерою	75,3
Через низьку швидкість інтернету	68,2
Не бажаю себе показувати зранку	67,6
Поряд із ними постійно знаходяться інші люди	63,7
Вебкамера відсутня / не працює	63,1
Паралельно займаюся іншими справами	45,2
Викладач не вмикає вебкамери	25,6
Вважають це порушенням приватного простору	25,0

*Сума перевищує 100%, оскільки респондент мав змогу обрати декілька варіантів відповідей.

На переш місце, серед причин респонденти поставили загальний дискомфорт – 75,3%. Можна припустити, що це пов'язано з певними психологічними комплексами або обмеженістю навичок міжособистісного спілкування, кількість якого суттєво знизилась за часи вимушеного дистанційного навчання. Окремо фіксуються низка факторів, які пов'язані з особистісними характеристиками / поясненнями «не бажання себе показувати зранку» - 67,6%, паралельно займаюся іншими справами – 45,2%, відчуття порушення власного приватного простору - 25% тощо. Такі пояснювальні характеристики свідчать скоріше про спробу виправдання своєї поведінки за допомогою абстрактних проблем, які в цілому не відносяться до навчального процесу. Втім, респонденти вказують, що наявними можуть бути і проблеми суто технічного характеру: низька швидкість інтернету – 68,2%, відсутність відповідного обладнання 63,1% тощо. Окремо слід звернути увагу на тих здобувачів (63,7%), які підкреслюють, що не бажують вмикати камеру у зв'язку з постійною присутністю інших людей поряд (або вдома, або на роботі). Вірогідно, що від цього також виникає почуття дискомфорту або не бажання показувати хто є поруч.

Таким чином, можна зазначити, що не зважаючи на звичність формату онлайн-навчання, примітна кількість здобувачів не вважають за потрібне вмикати камеру і наводять цілу низку причин, чому вони так роблять. Їх можна поділити на три категорії – 1. психологічні (відчуття дискомфорту), 2. технологічні (проблеми чи відсутність відповідного обладнання) та 3. особистісні (власне небажання, можливість робити щось інше тощо) Актуальним видається більш поглиблене вивчення заявленої проблематики та визначення детальних дослідних індикаторів для вивчення небажання користуватись веб камерами. Зауважимо, що в майбутньому, кількість онлайн-спілкування, навчання, роботи буде тільки зростати, тому важливим аспектом в умовах навчального процесу є «соціалізація» здобувачів до користування камерами під час онлайн-занять і введення таких дій на рівень повсякденних соціальних практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбова Ю. С. Чайка В.Г. Комплексний звіт за результатами соціологічного дослідження в рамках проєкту Erasmus+ka2 DEFER «Дистанційна освіта майбутнього: найкращі практики ЄС у відповідь на запити сучасних здобувачів вищої освіти та ринок праці». URL: https://kneu.edu.ua/ua/ndi/inst_sociology/defef/

УДК 316.4

Срескова Т. В.*к.с.н., доцент, доцент кафедри соціології**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***Мазурик О. В.***д.с.н., доцент, завідувач кафедри соціальних структур та соціальних відносин**Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний стан громадянського суспільства висуває нові вимоги перед членами українського соціуму. Одними з таких вимог виступають соціальна відповідальність та соціальна активність. Соціальна відповідальність пов'язана з формуванням міцної бази навичок, необхідних громадянину: здатність критично аналізувати інформацію, спілкуватися, співпрацювати і творчо підходити до вирішення спільних завдань. Бо, відповідно до центрального закону саморозвитку, ступінь свободи прямо пропорційна ступеню відповідальності за те, що відбувається з людиною у будь-яких життєвих обставинах [1]. Соціальна активність передбачає не тільки розуміння і прийняття інтересів суспільства і певних спільнот, а й готовність, уміння реалізувати ці інтереси в умовах різких, докорінних соціальних змін [2]. Зрозуміло, що формування соціально відповідальної та соціально активної особистості є тривалим процесом. Ключову роль у зміні цієї ситуації здатна відігравати освіта. Саме освіта здатна прищепити нові практики життєдіяльності, пов'язані з ідеями вільної самореалізації та самовизначення особистості, незалежності, критичності та креативності мислення.

Освіта все більше сприймається як загальнонаціональний простір, що сприяє формуванню критичного мислення для подолання наслідків соціальних невизначеностей (спровокованих воєнними діями). На підтвердження наших міркувань, зупинимося на тенденціях, які ілюструють зміну контексту сприйняття освіти як соціального інституту.

По-перше, відхід від дихотомії «важлива/неважлива» освіта в умовах війни на користь «важливості». Справа у тому, що під час військових дій знижується можливість позитивної взаємодії з оточуючим середовищем та починає домінувати, так звана, стихійна соціалізація, яка є спонтанною, ситуативним, заздалегідь не спланованим процесом. Освіта, як соціальний інститут, забезпечує необхідні процеси цілеспрямованої соціалізації [3, с. 14]. Тобто, система освіти дозволяє нормалізувати власний досвід, надає відчуття стабільності та безпеки, особливо для тих, хто вимушений стати внутрішньо переміщеними особами або біженцями, бо це дає надію на майбутнє через контакти з іншими, що допомагає зберегти відчуття нормальності, впевненості та безпеки, підвищує адаптивні здібності особистості. Освіта все більше набуває потенціалу через розробку та впровадження освітніх проєктів, які підвищують обізнаність про права людини, гуманітарне право, толерантність, мирне врегулювання суперечок та управління конфліктами. Подібні освітні програми сприяють формуванню відповідних компетентностей щодо інтегративних стратегій соціальної взаємодії у суспільстві. Це необхідно для більш глибокого розуміння інших культур та зменшення негативних стереотипів, сприяння різноманіттю та універсальності цінностей, принципів демократії, інтеграції та справедливості.

По-друге, подолання певної ілюзорності щодо локалізації, тобто ототожнення, виразу «освіта в умовах війни» лише з певними територіями або соціальними суб'єктами, які безпосередньо відчували на собі наслідки військових дій.

По-третє, лютий 2022 року став переламним у думках і поглядах багатьох молодих українців і на перший план вийшли цінності та права, яким раніше не надавалася така увага, тому що не було такої потреби. Формування у молоді ціннісного ставлення до освіти, як спеціальної сфери соціального життя, стає провідною тенденцією, що вже реалізується в системі освіти у наступних напрямках: «безпечна особистість», тобто нездатна заподіювати шкоду іншим; «мовна особистість», яка володіє державною мовою і мовами світу, здатна до діалогу, обміну інформацією; «державна особистість», здатність бути учасником та організатором складних суспільних, соціальних процесів і структур державного, регіонального управління та місцевого самоврядування, що дбає про збереження цілісності держави.

По-четверте, розуміння та визначення значення освіти для громадянського суспільства. Освіта виступає як механізм формування поглядів майбутніх громадян на суспільство, суспільне життя, державу.

На нашу думку, саме ці вектори сучасної освіти, за своєю сутністю та спрямованістю, сприятимуть змінам, які відбуваються у суспільній свідомості на загальнонаціональному рівні – світогляді, системі цінностей, менталітеті великих та малих соціальних спільнот та груп. Такі зміни вважаються найбільш глибокими та фундаментальними; такими, що спрямовують соціальні процеси, визначають всі інші зміни у суспільстві. І як результат – ми отримуємо особистість, яка має здатність до аналізу, прогнозуванню наслідків соціальних явищ та процесів та яка використовує ці навички у повсякденній діяльності.

Думаємо, можна констатувати, що формування у членів соціуму свідомої соціальної позиції, здатності висловлювати реалістичний та об'єктивний погляд на важливі суспільні проблеми та досягати консенсусу – основні вектори трансформації особистості. Чим більше освічених (у означеному контексті) громадян приймають участь у соціально-політичному процесі, що, у свою чергу, дозволяє посилити контроль над прийняттям найважливіших суспільних рішень, тим більше відкривається перспектива досягнення дійної свободи, участі громадян у колективному формуванні соціально-політичного вектору держави. Мова йде про сприяння зростанню активних «пасіонарних» особистостей, які орієнтовані на нові форми комунікаційних та взаємовідповідальних взаємовідносин у суспільстві [4, с.121]. На нашу думку це закладає підґрунтя для появи «іноваційно відповідальної людини» (за Я.Пасько) - суб'єкта національного і глобального громадянського суспільства, що має

національне коріння і спрямовує власну діяльність на відкриту передачу своїх знань та вмінь іншим. Тому найвища мета функціонування освіти як соціального інституту – виконання завдань з формування громадянського світогляду, індивідуальної культури особистості, соціальної відповідальності за суспільство, залучення до соціальної активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Бінарна опозиція «свобода-відповідальність» в інформаційному суспільстві: до постановки проблеми. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія. № 1 (28) 2016. С. 15-25. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12215/1/Dzoban_Manuylov_15-26.pdf (дата звернення: 09.09.2023).
2. Мазурик О.В., Єрескова Т.В. Соціальна активність сучасного українського соціуму: форми, ресурси наслідки. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Соціологія. 2016. № 3. С. 70-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_8 (дата звернення 10.09.2023).
3. Чепак В. Теоретико-методологічні засади становлення і розвитку соціології освіти : монографія. Київ, 2011. 304 с.
4. Пасько Я.І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : монографія. Київ, Вид-во ПАРАПАН, 2008. 272 с.

Chelombitko T.*PhD of Economics, Associate Professor,
Department of Management, Business and Professional Communications
ERI "Karazin Banking Institute" V.N. Karazin Kharkiv National University***Oliynyk N.***PhD of Philology, Associate Professor, Department of Foreign Language and Translation
School of Foreign Languages V.N. Karazin Kharkiv National University*

HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: EMBRACING DISTANCE LEARNING FOR FUTURE PROGRESS

Despite the current situation in Ukraine, educators and scholars are determined to continue the educational process and scientific research with the main goal of supporting the development of the UA higher education system for the sake of the future "human capital and social cohesion for establishing Ukraine as an equal member of the European community, building an effective innovative competitive economy and ensuring high standards of quality of life" [3].

However, higher education institutions are facing a set of new challenges with the ongoing evolution of workplace and new jobs emergence. While they are expected to teach relevant, in-demand skills promoting critical thinking and creativity that align with the needs of the market, there are certain mismatches between the requirements of the labour market and the offer of UA HEIs. Another concern is poor funding of education, need for teaching staff training in ICTs and lack of trust to the system of higher education in terms of its relevance to labour market requirements.

The "Strategies for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032" define the mission of higher education in Ukraine, its main priorities and the expected results. The latter aim at the "creation of a modern and effective system of higher education that meets the needs of citizens, the economy and society, has a decent reputation and is competitive on the domestic and global market of educational services" [3].

Achieving such an ambitious goal is possible through evolutionary social shifts, which the education system itself is able to generate: for achieving "change on a grand scale ... there is one instrument and one instrument only, which can be used: Education" [1, p.1237]. It can set in motion the much-desired social, economic and cultural transformations by awakening of a new social consciousness among individuals and sections who may be the heralds of change for innovative development and more competitive knowledge economy.

The full realization of the knowledge triangle between academic education, scientific research and innovation requires both new and creative models of governance and enhanced management capacities [2].

In light of the ongoing challenges faced by higher education institutions in Ukraine, it is evident that distance education will play a pivotal role in achieving the ambitious mission outlined in the Strategies for the development of UA HE for 2022–2032. While the higher education landscape grapples with issues such as aligning curricula with market demands, securing adequate funding, and enhancing faculty training in ICTs, distance education emerges as a powerful solution to bridge these gaps in multiple directions.

Firstly, it has the potential to enhance education management. Through digital platforms and e-learning systems, institutions can efficiently manage and deliver educational programs, ensuring flexibility and adaptability to changing market demands.

Secondly, it can facilitate multi-stakeholder partnerships by encouraging collaboration between society, the state, and businesses in designing and implementing educational and research initiatives. E-learning fosters the creation of multi-stakeholder partnerships that can contribute to a well-rounded education system.

Thirdly, distance education ensures inclusive quality education: by leveraging technology, it can reach a wider audience, including individuals who might not have had access to higher education otherwise. It allows for quality education to be more inclusive and accessible to diverse groups.

Finally, it promotes internationalization and boosts academic attractiveness. Distance education transcends geographical boundaries, and enables Ukrainian institutions to collaborate with foreign universities, fostering a globalized learning environment. In the long run, it can enhance the appeal of higher education institutions in Ukraine for both Ukrainian and international students by offering flexible learning options.

In sum, despite the challenges posed by the current situation and evolving labour market needs, Ukraine's higher education system remains resilient and committed to progress. The path towards building a modern and effective higher education system in Ukraine, as envisioned in the Strategies for 2022-2032, is intricately linked with the innovative potential of distance education. By focusing on these strategic directions and embracing education as a transformative force, Ukraine can position itself as an equal player in the global knowledge economy and build a brighter future for its citizens and the international community alike now and in the post-war period. As we move forward, it is imperative for stakeholders to invest in and support the growth of distance education initiatives as a cornerstone of educational evolution and transformation in Ukraine.

Keywords: distance education, system of higher education of Ukraine, strategies

REFERENCES

1. Kamat, R. Education and Social Change: A Conceptual Framework. *Economic and Political Weekly*, 1982, vol. 17, no 31, p. 1237–1244.
2. Powell, J.; Bernhard, N.; Graf, L. The Emerging European Model in Skill Formation: Comparing Higher Education and Vocational Training in the Bologna and Copenhagen Processes. *Sociology of Education*, 2012, no. 85 (3), p. 240–258. DOI: 10.1177/0038040711427313.
3. Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 (2022). Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 23, 2022, no. 286. Retrieved September 07, 2023 from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>

УДК 378.1

Оляднічук Н. В.*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва*

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СПЕЦІАЛІСТА ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Наукова вітчизняна освіта у сучасному економічно-соціальному просторі має враховувати систему чинників, які базуються на педагогічних методиках, інноваційних методах та формах навчання з урахуванням умов сьогодення. Обґрунтування стратегічних орієнтирів щодо цифровізації сучасного освітнього процесу в Україні мають місце у працях науковців, серед яких: Биков В., Спірін О., Пінчук О., Дубасенюк О., Карплюк С. та інші. Зважаючи на цінні наукові здобутки авторів, недостатньо вирішеними залишаються нагальні проблеми розвитку використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у вітчизняному освітньому просторі.

Першочергова проблема полягає у формуванні і впровадженні єдиного інформаційного простору в Україні та високоефективного науково-освітнього забезпечення. Наступна – удосконалення інфраструктури інформаційних та телекомунікаційних мереж, що дозволить забезпечити якісним Інтернет-зв'язком нинішніх і потенційних користувачів. Вирішення цих та ряду супутніх проблем сприятиме розвитку цифровізації освіти усіх рівнів. Інформаційно-освітнє середовище має формуватися на нових технологіях і забезпечувати освітній процес електронними навчально-методичними комплексами, у тому числі підручниками, посібниками. Освітній процес вищої школи має базуватися на певних методиках, методах, формах навчання та навчальному змісті. Викладач не єдине джерело подачі інформації користувачу. Отримання навчальної інформації виступає інструментом вирішення практичних проблем певного освітнього спрямування.

Важливим кроком у розвитку цифровізації освіти є схвалення Концепції розвитку цифрових компетентостей та затвердження плану заходів з її реалізації. Цифровізація освіти є сучасним етапом її інформатизації, що передбачає достатнє насичення інформаційно-освітнього простору електронно-цифровими пристроями, засобами, системами тощо та забезпечення комунікаційного обміну між ними.

Відповідно до Концепції процес цифровізації освіти передбачає підвищення мобільності та самостійності студентів у плані теоретичної та практичної підготовки. Професійна освітня спрямованість вимагає вдосконалення конкретних технологій навчання, що базуються на використанні новітнього спеціального програмного, інформаційного та методичного забезпечення. Базовою основою навчання має стати електронна (дистанційна) інформаційна навчальна платформа як складова новітніх освітніх інформаційних технологій у навчальному процесі.

Для створення сприятливого середовища цифровізації освітнього процесу та його інноваційного розвитку необхідно забезпечити здійснення наступних заходів:

- систематизація розвитку інформатизації освітнього середовища;
- забезпечення прогресивної структури інформаційно-комунікаційних технологій;
- впровадження національної системи цифровізації освітнього середовища;
- удосконалення вітчизняних електронних освітніх ресурсів та їх синхронізація з міжнародними.

Застосування новітніх інформаційних технологій при підготовці майбутніх фахівців, зокрема облікового профілю сприяє підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетентостей. Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання.

Для формування професійної компетентності у студентів потрібно сприяти формуванню здібностей творчої особистості, надавати їм можливість реалізовувати проекти, на основі яких вони будуть досліджувати певну обліково-економічну проблематику. Варто наголосити на тому, що використання технічних засобів навчання на базі нових інформаційних технологій, мультимедійних засобів розкриття інформації, створення комплексних педагогічних програмних засобів забезпечать отримання студентами теоретичних знань і практичних навиків та вмінь. При формуванні професійних компетентостей сучасного спеціаліста обліково-економічного профілю поряд з теоретичним засвоєнням навчального матеріалу, необхідне набуття майбутнім фахівцем досвіду практичної діяльності під час навчання у закладі вищої освіти, тобто інтеграції професійної освіти, практичної діяльності та прогресивних інформаційних технологій.

Особливість формування професійних компетентостей у майбутніх фахівців облікового профілю визначається специфікою їх професійних обов'язків, що безпосередньо має відношення до вирішення їх обліково-економічних проблем, необхідністю формування системи професійних особистісних якостей та знань:

- інноваційність (зацікавленість, вдосконалення діяльності, реалізація стратегічних ініціатив);
- розвиток (зацікавленість новими практиками, кращими розробками, обмін досвідом);
- системність (засвоєння нової інформації, глибокий аналіз, креативне мислення);
- комунікативність (побудова взаємовідносин, відстоювання особистих позицій та ідей);
- результативність (самостійність, підвищення професійних навичок, досягнення мети тощо).

Таким чином, сучасна професійна вища освіта повинна забезпечувати усесторонній розвиток особистості студента, сприяти його комунікативній підготовленості, формуванню професійних компетентостей, здібностей аналітично й абстрактно мислити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», 2020. Вип. 1. С. 27-36.
2. Дубасенюк О.А. Цифровізація вищої освіти: сучасні виклики, ризики, досвід // Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики [Електронний ресурс]: матеріали міжнар. наук.-практ.конф., 26 січня 2023р. / За заг. ред. І. Жуковського, З. Шарлович, О. Мандич / Міжнародна Академія Прикладних Наук (Республіка Польща) Державний біотехнологічний університет.
3. Концепція розвитку цифрових компетентостей до 2025 року та її значення. URL: <https://everlegal.ua/kontsepsiya-rozvytku-tsyfrovyykh-kompetentnostey-do-2025-roku-ta-yiyi-znachennya>.
4. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі // Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О. М. Соколюк. – К, 2019. С. 188-197.
5. Цифрові платформи у вищій освіті. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/cifrovi-platформи-u-vishij-osviti>.

УДК 37.014.6:378

Аніщенко Г. Ю.*к.е.н., доцент***Підлубна О. Д.***викладач кафедри обліку і оподаткування**Уманський національний університет садівництва*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Заклади вищої освіти нині виконують важливу місію – підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечити стабільну роботу усіх галузей та сфер діяльності. Швидке працевлаштування випускників та їх кадрове зростання є одним з індикаторів якості освітнього процесу та якості навчання самих здобувачів. Трансформаційні процеси, пов'язані з розвитком суспільних відносин, мають безпосередній вплив на освіту, яка аналогічно до змін реагує на запити та постійно переорієнтовується. Для цього обов'язково враховується співпраця у форматі «здобувач – заклад освіти – роботодавець». Заклади вищої освіти спільно із стейкхолдерами перетворюють освітні стандарти на унікальні освітні інструменти впливу, через які відбувається програмування процесу професійного встановлення здобувачів. Останні ж обирають таку програму для власного зростання, яка відповідає їх очікуванням, здійснюючи при цьому відбір найкращих пропозицій на ринку освітніх послуг. На сьогодні професійне встановлення майбутнього фахівця не може покладатись лише на державні стандарти чи заклад освіти, або самого здобувача чи визначатись вимогами роботодавця. Це є комплексна співпраця та тісна взаємодія усіх перелічених сторін, яка, за нашими переконаннями, у перспективі буде лише посилюватись. Для того, щоб прагнути ідеальності здобувачі повинні зрозуміти, що крім заявлених в освітніх програмах компетентностей вони повинні навчитись самовдосконалюватись, адже здобуття освітнього рівня не є кінцевою точкою в їх професійному встановленні. Динамізм розвитку суспільних відносин диктує потребу у постійному оновленні навичок, набуття нових знань та проявляється у здатності працювати в нових швидкозмінних умовах.

Інноваційний розвиток у будь-якій сфері стартує від ідеї, але втілюється в життя завдяки професіоналам – співробітникам компаній, які володіють унікальним набором якостей, поєднуючи при цьому знання, досвід та особисті риси. Досить часто компанії надають важливе значення особистісному розвитку співробітників, їх здатності до взаємодії, комунікації, бажання вдосконалюватись, здатності бути адаптивним, тримати рівень продуктивності (ефективності), розуміти, аналізувати й прогнозувати. Все частіше обрання на посади серед сотень / тисяч претендентів відбувається у ході реального спілкування завдяки особистим якостям. Ось це усвідомлення має бути одним з головних орієнтирів при формуванні у здобувачів культури навчання: «отриманні знання + орієнтація на власний розвиток = досягнення амбітних ліцей». Шлях здобуття освіти це не лише hard-skills. Для адаптації у професії, пристосування до умов виробничого та соціального середовища, побудови взаємовідносин у колективі, з керівництвом та з контрагентами потрібен інший набір навичок – soft skills. «Це особисті характеристики, завдяки яким людина може успішно взаємодіяти в команді під час розв'язання будь-яких робочих питань» [3].

Освіта відіграє роль інтегратора інтересів держави, бізнесу та повинна орієнтувати здобувачів на реальні потреби потенційних роботодавців. Позитивною є практика залучення представників роботодавців до навчального процесу: при обговоренні та затвердженні освітніх програм, участі в заходах закладів вищої освіти (конференції, семінари, круглі столи тощо). Можливість проходження виробничих практик дозволяє змодельовати реальність виконання роботи за фахом та зрозуміти здобувачам їх професійні функції, рівень придатності та спрямувати себе у подальшому розвитку задля майбутньої роботи. Перспективним, на нашу думку, є пропозиція до посилення практичної складової в освітніх програмах, що відкриває унікальні можливості до розуміння здобувачами очікування від них з боку роботодавців, вимог до їх професійних навичок та рівня відповідальності в рамках обраної професії. Отримавши певний багаж знань в стінах закладів вищої освіти та пройшовши практичну підготовку, випускники можуть реально оцінити свої сильні та слабкі сторони й використати це задля посилення рівня підготовки й самовдосконалення.

Взаємодія бізнесу та освіти дозволяє готувати кадри безпосередньо під потреби конкретних роботодавців. Перспективність даної складової професійного встановлення випускників полягає у тому що зацікавленими є усі залучені сторони, кожна з яких отримує свої переваги: здобувачі – гарантоване працевлаштування; заклади освіти – осучаснення змісту й завдань освітнього процесу, розробка нових авторських курсів, поглиблення процесу унікальної ідентифікації освітніх програм; роботодавці – зменшення витрат на підготовку чи перепідготовку кадрів.

Ще вітчизняна система вищої освіти в Україні має подолати проблему інтеграції з європейським освітнім простором [1], для того, щоб визнавались дипломи за відповідними освітніми рівнями, випускники були мобільними та мали можливість працевлаштуватися за фахом. Комплексність цього питання вирішується через зближення сучасної вищої школи до стандартів європейського освітнього простору [2, С. 235-236]: використання освіти як інструменту надання новим поколінням професійної компетентності та гарантування їх конкурентоспроможності на ринку праці; постійне осучаснення засобів і розширення спектру методів навчання; поширення практики інтернаціоналізації освіти через програми обміну студентами для навчання в освітніх системах інших країн. Здобуваючи освіту, студенти мають унікальні можливості крім безпосереднього вивчення матеріалу за обов'язковими компонентами формувати свою власну освітню траєкторію (через вибір вибіркового дисциплін, через самоосвіту, участь у програмах академічної мобільності), удосконалювати рівень володіння іноземними мовами та займатись науковими дослідженнями.

Таким чином, рівень підготовки здобувачів у закладах вищої освіти повинен орієнтуватись на підготовку фахівців, які б потребували мінімальних термінів для адаптації для роботи на підприємствах не лише в межах своєї держави, а й за кордоном. Випускник не повинен відчувати дискомфорту чи невпевненості при працевлаштуванні та максимально наблизитись до потенційних претендентів на аналогічні посади з досвідом. Професійна компетентність визначається як результат розвитку професійних якостей здобувачів та якостей їх особистості, які у поєднанні стають основою для формування компонентів, необхідних для підготовки випускників будь-яких спеціальностей. Модель формування професійних компетентностей є динамічною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубасенюк О.А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13363/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.pdf> (дата звернення 10.09.2023).
2. Мельник А.О., Кук Т, Сапян А.С. Стан та перспективи вищої освіти в Україні. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки. Спецвипуск. Київ: КНУТД, 2018. С. 228-238. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10294/1/EOEMIR2018_P228-238.pdf (дата звернення 02.09.2023).
3. SOFT SKILLS: чому ці навички такі важливі сьогодні? Офіційний сайт компанії INNOVECS. URL: <https://jobs.innovecs.com/uk/about-us-ua/#block-id-template-front-page-timeline-block> (дата звернення 05.09.2023).

УДК 321.524

Ліщук Р. І.*к.т.н., доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій
Уманський національний університет садівництва*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ

Сучасна вища освіта стикається з численними викликами і можливостями завдяки швидкому розвитку технологій. Один із головних трендів у сучасній вищій школі – це використання інтерактивних технологій у навчанні. Ці технології відкривають нові горизонти для студентів і викладачів, сприяючи зростанню мотивації, покращенню результатів та поглибленню знань. У цій статті ми детально розглянемо, як використання інтерактивних технологій трансформує вищу школу.

1. Інтерактивні лекції та відеоконференції

Один з перших способів, які приходять на думку при згадці про інтерактивні технології у вищій школі, це інтерактивні лекції та відеоконференції. Вони дозволяють викладачам та студентам взаємодіяти в режимі реального часу, незважаючи на фізичну відстань. Студенти можуть задавати питання, обговорювати теми та спільно працювати над проектами, що сприяє активному навчанню.

2. Віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR)

Використання VR та AR може вплинути на спосіб, яким студенти сприймають навчальний матеріал. Завдяки цим технологіям, студенти можуть зануритися у віртуальний світ, де вони можуть вивчати складні наукові концепції або навіть відвідувати історичні події. AR може розширювати реальний світ, доповнюючи його додатковою інформацією, що полегшує розуміння складних концепцій.

3. Інтерактивні платформи навчання

Розробники створюють інтерактивні платформи, які дозволяють студентам вивчати матеріал у формі гри або виконувати завдання відповідно до свого темпу. Це підвищує зацікавленість студентів і дає їм можливість отримати миттєву зворотну інформацію щодо своїх успіхів.

4. Підтримка індивідуального навчання

Інтерактивні технології сприяють індивідуалізації навчання. Вони дозволяють студентам вибирати темп та спосіб навчання, які найкраще відповідають їхнім потребам і стилі навчання. Інтерактивні платформи можуть адаптуватися до рівня знань і інтересів кожного студента.

5. Заохочення активності та співпраці

Інтерактивні технології стимулюють активність та співпрацю студентів. Завдяки можливості спільного створення проектів, обговоренню тем та спільному вирішенню завдань, студенти розвивають критичне мислення, комунікаційні навички та здатність працювати в команді.

Використання інтерактивних технологій у вищій школі стає все більш популярним і необхідним. Вони дозволяють змінити парадигму навчання, роблячи його більш залучаючим і ефективним. Проте, важливо враховувати інфраструктурні, технічні та педагогічні виклики, які виникають при впровадженні цих технологій. Розумне використання інтерактивних технологій вимагає підготовки викладачів та студентів, а також розробки якісного навчального контенту.

Зростаюча роль інтерактивних технологій у вищій школі відкриває нові перспективи для навчання та дослідження. Ці технології можуть допомогти підвищити якість освіти, покращити результати студентів та розвинути навички, які важливі у сучасному світі. Важливо забезпечити доступ до інтерактивних технологій для всіх студентів та зробити їх використання доступним та ефективним.

Загалом, використання інтерактивних технологій у вищій школі не лише змінює спосіб навчання, але й розширює можливості для освіти та навчання. Ці технології стають мостом між сучасністю та майбутнім освіти, відкриваючи двері до нових знань і можливостей для студентів та викладачів у всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніколаєнко С.М. Законодавча база управління навчальними закладами / С.М. Ніколаєнко. – К.: НУБіП України, 2015. – 225 с
2. Мурашко М. І. Віртуалізація ринку освітянських послуг / М. І. Мурашко, С. О. Назарко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. № 4. – С. 289–293.
3. Кравченко Ю. Концепція раціонального структурування знань у системі дистанційного навчання / Ю. Кравченко // Вища школа. – 2015. – № 4–5. – С. 76–86
4. Ткач Д. Організація інноваційної діяльності у виші як умова підвищення якості освіти / Д. Ткач // Вища школа. – 2015. – № 4–5. С. 13–19.
5. Пономаренко В. Як зробити самостійне навчання якіснішим: [вища освіта] / В. Пономаренко // Освіта України. – 2015. – № 33 (лип.). – С. 7.

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Головним трендом в освіті сьогодні є поєднання традиційного та інноваційного. В Україні на сьогоднішній день у цій галузі надважливим завданням є реформування освітньої системи, вироблення перспективних орієнтирів розвитку та ефективного впровадження освітніх інновацій, вироблення ефективної моделі освіти, що відповідає міжнародним стандартам.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» під інновацією слід розуміти новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно - технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальну сферу [3].

Останні декілька років були дуже складними для України. Спочатку були запроваджені карантинні обмеження у зв'язку з Covid 19, потім почалися військові дії. Все це негативно відбивалось на можливості надання освітніх послуг населенню. Тому, в Україні почали інтенсивно використовувати різні інноваційні методи освіти. Одним із них є дистанційне навчання. Взагалі слід відмітити те, що в Україні дистанційна форма навчання впроваджується уже понад десять років. У 2002 році Міністерством освіти і науки України було розпочато експеримент з дистанційного навчання. У світовій системі вищої освіти дистанційне навчання із використанням сучасних електронних засобів та мережі Інтернет використовується досить широко [2].

В нашій державі питання дистанційного навчання досліджували такі вчені, як Б. Агранович, О. Адаменко, А. Артюшенко, Х. Беккер, В. Биков, П. Брусиловський, Г. Кедров, А. Коротков, О. Крюков, Ю. Насонов, І. Роберт, Д. Смолін та інші. Їх дослідження базувались на тому, що викладач розробляє навчальну програму, яка передбачає самостійне навчання студентів [1].

Розглядаючи дистанційне навчання слід відмітити те, що воно має цілий ряд переваг порівняно з іншими формами навчання. Зокрема, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, зокрема відеозв'язку, і одержувати навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді. Таким чином можна читати лекції, проводити практичні та лабораторні заняття, складати іспити.

Якість дистанційної освіти не поступається якості очної форми навчання. При ній для підготовки дидактичних засобів залучаються найкращі викладачі, які використовують сучасні навчально-методичні матеріали. Для забезпечення якнайкращого використання даного способу навчання слід проводити спеціалізований контроль за якістю дистанційної освіти на відповідність її освітнім стандартам.

Дистанційна освіта оновлює та розширює роль викладача в освітньому процесі. Вона робить його наставником-консультантом, який координує пізнавальний процес, постійно удосконалює курси, які він викладає, підвищує творчу активність та кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

Ще однією перевагою дистанційного навчання є те, що при ньому можна поєднувати освіту одночасно з професійною діяльністю, або з навчанням за іншим напрямком. Також при ньому існують рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу студентів. Дистанційна освіта надає можливість одержувати освіту у навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, які проживають за кордоном.

Дуже багато позитивного є у використанні дистанційного навчання, але як і в будь-якій іншій формі навчання, тут є і певні недоліки. Перш за все це ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, особливо, якщо викладач бачить їх вперше.

Крім того, до недоліків такої системи навчання можна віднести низьку пропускну спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього, можуть страждати ті студенти, що навчаються дистанційно і проживають у невеликих містечках України, але їм найбільше підходить дистанційна освіта через географічну віддаленість від закладів вищої освіти.

Серед недоліків дистанційного навчання в нашій країні можна виділити і те, що може існувати недостатній безпосередній контакт між викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість педагогів. Також, сьогодні в Україні бажаючих отримати дистанційну освіту багато, а досвідчених викладачів, які досконало володіють новітніми технологіями дистанційного спілкування, не так багато.

Не зважаючи на існуючі недоліки, дистанційне навчання здобувачам вищої освіти надає доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок. Професорсько – викладацький склад, в свою чергу, має можливість опанувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів.

Узагальнюючи, зауважимо, що на сьогоднішній день, в освітніх системах усіх країн спостерігається прискорення трансформації освіти в руслі її технологізації. Це потребує розробки та впровадження національної ІТ-стратегії, забезпечення рівного доступу до електронних навчальних ресурсів, формування цифрової компетентності у здобувачів освіти та педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мусієнко О. Л., О.В. Зелінська Дистанційне навчання у вищій школі: моделі і технології, 2013. URL.: http://www.confcontact.com/20110929/tn_musien.php.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07. 2014, № 1556-VII / ВР України. URL.: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 31.03. 2023, № 2849-IX / ВР України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

UDC 004.81

Oksana Sokolova*PhD of Technical Sciences, Senior Lecturer of the
Information Technologies of Uman National University of Horticulture***METHODS FOR CONSTRUCTING A MODEL OF A LEARNING OBJECT**

Learning as a process of obtaining and transmitting knowledge involves two components: the source of information - the teacher (teacher) and the receiver of information accumulating knowledge - the learner (student). Naturally, attempts have been made repeatedly to build a model of both the source and the receiver [1]. To describe the information source strategy, decision-making issues were considered [2].

As a holistic issue, modeling of a learning system is considered in [4], where the following tasks are set: improvement of methods for describing, searching and displaying information from the subject area and the learning management system; development of a learning management system; development of mathematical models of structural components of the control system and a complex model of an adaptive computerized learning system.

There are known methods for formalizing the description of the educational process with the creation of a mathematical model. Thus, in work [3], to build a Computerized Training System, the mathematical apparatus of constructing analytical and structural-functional models of the components of a computerized training system was used.

Management of the educational process in a computerized learning system consists [3] in the formation of a set of goals that ensure the solution of the assigned tasks $U = \{U_1, U_2, \dots, U_n\}$, possible options for achieving them

$D = \{d_1, d_2, \dots, d_k\}$ and choosing a set of actions $D^i = \{d_1^i, d_2^i, \dots, d_s^i\}$, that ensure the achievement of set goals.

To develop an apparatus for search and calculation tasks, a hybrid network model of control objectives was used, in which logical and functional vertices, comparison and search vertices were introduced. A multi-level conceptual model of an adaptive computerized learning system based on functional networks was also developed there. In a computerized learning system, for individual adaptation to students, methods of adaptive construction of a sequence of materials, adaptive presentation of information to students, and adaptive interaction support are used.

However, it should be noted that the proposed adaptive learning methods are based on a learner model, which contains only knowledge control information.

In order to differentiate operators, in [3] fuzzy knowledge models of the student operator were constructed using methods of dichotomous assessment of knowledge based on the Rasch function:

$$p_v = \exp^{D(\theta_v - \beta)} / 1 + \exp^{D(\theta_v - \beta)},$$

where for the v -th operator the parameter is D introduced in order to standardize probability scales for different mathematical models.

Dependence of the probability of a correct answer on β is a geometric image v -th operator. For one i -th assignment, the Rasch function is written as follows:

$$p_i = \exp^{D(\theta_i - \beta)} / 1 + \exp^{D(\theta_i - \beta)} \quad \text{at } \beta_i \rightarrow +\infty.$$

The requirement to conduct knowledge control with a dichotomous scale is a significant limitation of the use of this model for teaching university students.

REFERENCES

1. Babansky K.Yu. Optimization of the learning process. / K.Yu. Babansky M.: Science 1977. – 187c.
2. Babenko M. I. The support system takes a decision when managing the initial process of back-lighting: dis. Ph.D. those. Sciences: 05.13.06 / Babenko Mikola Ivanovich - Kherson, 2007. - 195 p.
3. Kudinova S. V. Methods for assessing fuzzy knowledge models of operators of information management systems: abstract. dis. Ph.D. tech. Sciences: specialist, 05.13.06 "Information technologies" / Svetlana Volodymyrivna Kudinova. – Kherson, 2008. – 22 p.
4. Leshchenko I. E. Models and information technologies of computerized systems are based on hierarchical functional measures. Abstract dis. Ph.D. tech. Sciences: specialist, 05.13.06 "Information technologies" / I. E. Leshchenko. – Kherson, 2005. – 210.

CORRECTION OF TRAINING TIME IN THE INFORMATION COMPUTERIZED TRAINING SYSTEM

In the context of computerization of all spheres of human activity, improving the training system is becoming increasingly important. Thus, at present, distance learning systems have become particularly popular and relevant [3], due to the accessibility, convenience and many other opportunities provided to the remote user (student).

Automated distance learning systems provide support and accompaniment of the educational process [1, 2]. Such systems, depending on the characteristics of the student and the initial level of knowledge, give recommendations on the optimal organization of the educational process, the volume of acquired information, and predict the learning outcome.

In addition to the capabilities and abilities of the student, it is necessary to ensure the required level of training, which may change during the learning process, as well as restrictions imposed on the educational process in the possible type of access to the information network. An algorithm is proposed that allows you to automatically adjust the learning time depending on generally accepted factors that influence higher rates of the educational process.

The educational process is usually considered as a set of successive stages (steps) of learning and is characterized by the following:

- the material studied for each subject is divided into several modules, the number of which is determined by the number of intermediate controls for each subject $X = (X_1, X_2, \dots, X_n)$;

- time forecast for studying each module (can be set in different ways before the start of training) - $T = (T_1, T_2, \dots, T_n)$;

- a variety of possible results of knowledge control after studying the material of each module and the entire subject;

- type of activity of the student, which can be aimed at achieving the following goals;

- transition from the final state of one module to the state of another module;

- increasing the level of knowledge within one module;

- repetition of material without increasing the level of knowledge;

- for each of the above types of activities, a function is specified $\delta(X_i, T_i)$ each possible learning outcome

when studying the material of the module in question when choosing a specific training time;

- the learning outcome is a certain goal set by the learner before the start of training.

Upon completion of a certain stage of training (i-1) coefficient is calculated Δ , characterizing the difference between the predicted training time at a given stage $T_{np}(i-1)$. and time spent $T_p(i-1)$. :

$$\Delta_i = \frac{T_p(i-1)}{T_{np}(i-1)}$$

Taking this coefficient into account, the function is corrected $\delta(X_i, T_i)$ to achieve the intended learning outcome.

Function correction is carried out as follows:

- if at some stage of training X_i magnitude $\Delta > 1$, then the value of the function σ and initially recommended time at the stage

X_{i+1} multiplied by Δ and thus increases; this time is selected as recommended;

- if at some stage of training X_i magnitude $\Delta < 1$, then the value of the function σ and initially recommended time at the stage X_{i+1} multiplied by Δ and thus decreases; this time is selected as recommended.

The considered algorithm can be used both for one discipline and for a certain sequence of disciplines, in which each subsequent one is connected with the previous one.

Automated distance learning systems using this algorithm can be easily integrated into automated systems of a higher level in terms of their branching and complexity.

REFERENCES

1. Astanin S.V. Supporting the learning process based on fuzzy modeling / S.V. Astanin // Distance education. - 2001. - №5. – pp. 101 – 106.
2. Great expectations for e-learning in 2010 [Electronic resource] / Access mode: www / URL:: <http://www.tonybates.ca/2009/12/30/great-expectations-for-e-learning-in-2010/>
3. The concept of creation and development of a unified system of distance education // Problems of informatization of higher education. -1998. - No. 3. – pp. 95-105.

УДК 378.134:811

Галабуда Л. М.
викладач першої категорії
ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Сучасний світ є тісним і динамічним. Нас оточують постійні зміни. Щоб жити в сучасних умовах повноцінним життям потрібно навчитися правильно і швидко реагувати на ці зміни.

Іноземна мова, порівняно з іншими предметами, відкриває перед людиною нові стилі життя, скарбничку іншомовної культури. Для інтеграції українців у світ необхідно досконале володіння іноземною мовою.

Враховуючи інтереси та потреби студентів, сучасний викладач має знати інноваційні методи викладання англійської мови. Використовувати спеціальні навчальні прийоми та обирати різні методи навчання якнайкраще за рівнем знань.

На заняттях з англійської мови використовуються сучасні комунікативні методики. Це вимагає з боку викладача креативного підходу. Для кращого засвоєння матеріалу необхідно використовувати активні нестандартні форми і методи роботи.

Найефективнішими є такі методи роботи: індивідуальна; групова; парна; робота в команді.

Для парної та групової роботи такі форми є найефективнішими: Brain storm (мозковий штурм), Think-pair-share (обмін думками), Gigsaw reading (читання зигзагом), Pair-interviews (парні інтерв'ю), inside / outside circles (внутрішні (зовнішні) кола).

Метод проєктів дозволяє ефективно вирішувати особистісно орієнтований підхід у навчанні іноземному спілкуванню. Використання проєктної методики вивчення іноземних мов підвищує інтерес студентів, розвиваючи внутрішню мотивацію.

Основна ідея методу проєктів полягає в навчанні студентів через їх дослідницьку діяльність. Проєкт цінний тим, що під час його виконання студенти вчаться самостійно оволодівати знаннями, здобувати їх досвід пізнавальної та навчальної діяльності. Між виконавцями проєкту та викладачем формуються партнерські відносини, що створює сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності.

Проєкт на заняттях англійської мови може бути пошуковим, творчим (креативним), дослідницьким, ігровим, аналітико-прогностичним. Інтернет-проєкти є найбільш цікавими для студентів. Вони побудовані на основі комп'ютерної комунікації, що має спільну мету, проблему, методи та способи діяльності. Інтернет - проєкти _ це освітні технології, які дозволяють студентам досягати своїх цілей за допомогою презентацій.

На основі підібраних методичних матеріалів викладач використовує такі приклади інтернет-проєктів на початковому етапі:

Он-лайн та off-лайн лінії зв'язку (цей вид служить основою комунікаційного середовища для підвищення кваліфікації фахівців шляхом обміну інформацією та спілкування з представниками різних країн та за різними професіями.

Віртуальні освітні центри - допомагають студентам, особливо заочної форми навчання, отримати сучасну освіту.

Віртуальні медіатеки.

Застосування комп'ютерних технологій на заняттях з іноземної мови є ефективним та доцільним засобом навчання, спрямованим на розвиток комунікативних здібностей студентів. Крім того, використання методів проєктів і комп'ютерних технологій у викладанні англійської мови дозволяє:

- особистісно зорієнтоване навчання;
- дати студентів можливість виконати належну роботу;
- вчити студентів працювати у групі;
- навчити відповідати за результати своєї роботи;
- підвищувати інтерес та усвідомленість під час вивчення іноземної мови;
- мотивувати до навчання;
- забезпечити оперативний зв'язок між студентом та викладачем;
- подолати монотонність занять;
- підвищення індивідуалізації навчальної діяльності студентів шляхом відходу від традиційних форм навчання;
- оптимізувати вивчення лексико-граматичних одиниць та правил.

На сучасному етапі розвиток інформаційно-комунікаційних технологій ІКТ суттєво змінили багато сфер людської діяльності, уможлививши перехід від локальної моделі відносин між людьми до розподіленої дистанційної моделі, у процесі використання якої здійснюється спілкування між користувачами(студентами), що знаходяться на значній відстані один від одного.

Одна з найважливіших ІКТ технологій для вивчення іноземної мови забезпечує постійний доступ до навчальних матеріалів і лекцій. Для проходження онлайн-курсу англійської мови потрібен лише комп'ютер, підключений до Інтернету.

Серед найбільш часто використовуваних засобів ІКТ в освітньому процесі належать:

- науково-дослідницькі проєкти та роботи;
- трансляція презентацій, навчальних відео та аудіо ресурсів з використанням мультимедійного проєктора та комп'ютера;
- захоплення студентів грати в онлайн-ігри та тести з використанням освітніх ресурсів мережі Інтернет;
- підручники і посібники в електронній версії.

До тренінгів і лекцій можливе використання мультимедійних технологій. Головною перевагою інтерактивного навчання є його подання з традиційними методами. Будуть інтерактивні форми навчання ефективними, якщо на занятті студенти обговорюють проблему, про яку вони мають початкове уявлення.

Використання інноваційних методів навчання з англійської мови дозволить зробити заняття простором для самостійного творчого розвитку студента. Навчання стає по-справжньому відкритим, оскільки студенти є співучасниками досягнення поставлених цілей і завдань. Вони відчують свою цінність, що робить сам процес навчання продуктивним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-методичний журнал Англійська мова та література №13 травень 2011р. – С.8-11.
2. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу студентів // Відкрите заняття – 2002. – № 5-6. – С. 7-10.
3. Навч. посібник для самост. вивч. дисц / В.С. Лозниця. – К.: «ЕксОб», 1999. – 304 с.
4. Методика навч. іноземних мов і культур: теорія і практика: підручн. для студ. класичних, пед. і лінгвіст. університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / За заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. Teaching English as a Second Foreign Language // Heinle L Heinle Publishers – Boston, Massachusetts. – 2011. – 235 p.
6. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі навчання. Навч. посібн. під ред. Є.С. Полат. – 2005.- 272 с.
7. Кужель О. М., Т.І. Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов// Нові інформаційні технології навчання в навч. закл. України: Науково-методичний збірник. Вип.8: Пелагогіка.
8. Пахомова Т.Г. Методичні рекомендації щодо використання ІКТ під час викладання іноземних мов// Англійська мова та література. -2015. - №5.
9. Романенко Л.В. Використання мультимедійних технологій у вивченні англійської мови// 2004. №5.-С.40-45.
10. Маслова Н., Бутковська Н., Нікітіна Л. The Art of Presentation // Англійська мова та література. - 2010. - № 1.

УДК 621.3.082.52

Кучерук В. Ю.*Д.т.н., професор кафедри інформаційних технологій
Уманський національний університет садівництва***Кулаков П. І.***Д.т.н., професор кафедри інформаційних технологій
Уманський національний університет садівництва***Кулакова А. П.***Інженер кафедри інформаційних технологій
Донецький національний університет ім. В.Стуса*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ СИМУЛЯТОРІВ МІКРОПРОЦЕСОРНИХ СИСТЕМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Мікропроцесорні системи (МПС) представляють собою електронні пристрої, що служать для опрацювання даних і керування різними процесами у різних галузях діяльності. Вони мають важливе значення в нашому повсякденному житті, від побутових пристроїв до складних систем автоматизації та виробництва.

Застосування МПС актуальне завдяки їх здатності обробляти великий обсяг інформації і виконувати складні операції з високою точністю і швидкістю. Вони можуть використовуватися для моніторингу різних параметрів, таких як температура, вологість, тиск, швидкість тощо. МПС дозволяють автоматизувати багато процесів, що сприяє підвищенню продуктивності та якості виробництва і зменшенню витрат.

У сфері медицини МПС знайшли широке застосування для моніторингу стану хворих, контролю над лікарськими препаратами, діагностики захворювань і багато іншого. Крім того, МПС є невід'ємною частиною розвитку Інтернету речей (IoT), де вони використовуються для збору та передачі даних від різних датчиків і пристроїв, що дозволяє створити "розумний" будинок або місто.

У світі, де технологічний прогрес набуває все більшого темпу, використання МПС набуває ще більшого значення. Ці системи є критичними у різних галузях, від промисловості до медицини і побутової техніки. Вони сприяють підвищенню продуктивності та якості виробництва, розширенню можливостей управління та контролю і забезпечують точніший та швидший облік та обробку інформації.

З урахуванням стрімкого росту технологій та збільшення потреб у сфері автоматизації та управління, використання МПС стає необхідним і перспективним. Проте, важливо враховувати, що використання МПС повинно супроводжуватися належною підготовкою і дотриманням відповідних стандартів безпеки, щоб забезпечити ефективність та безпеку їх застосування.

Крім того, слід зазначити, що МПС є складними технологічними пристроями, що вимагають відповідного рівня кваліфікації та знань для їх налаштування та обслуговування. Це вказує на те, що використання МПС повинно супроводжуватися відповідною підготовкою та фаховою підтримкою. На щасливий випадок, існує низка онлайн-сервісів для моделювання мікропроцесорних систем, які дозволяють розробникам, інженерам та студентам тестувати та налагоджувати свої проекти без необхідності наявності фізичного обладнання [1]. Ось кілька прикладів:

1. Wokwi - це безкоштовний онлайн-сервіс для симуляції мікроконтролерних пристроїв. Wokwi володіє дуже зручним інтерфейсом, що дозволяє користувачам створювати складні пристрої та використовувати широкий асортимент компонентів.

2. CircuitVerse - це онлайн-сервіс для розробки та симуляції електронних схем. CircuitVerse пропонує обширну бібліотеку компонентів, що дозволяє користувачам створювати складні схеми та підтримує відлагодження коду.

3. Proteus Design Suite - це платформа для проектування та симуляції електронних пристроїв. Proteus Design Suite має розширену бібліотеку компонентів, дозволяючи користувачам створювати складні пристрої та забезпечує підтримку відлагодження коду.

4. Tinkercad - це онлайн-сервіс для розробки та симуляції електронних схем та пристроїв. Tinkercad володіє простим інтерфейсом та підтримує відлагодження коду.

5. Virtual Breadboard - це платформа для проектування та симуляції електронних пристроїв. Virtual Breadboard включає широкий асортимент компонентів, що дозволяє користувачам створювати складні пристрої та підтримує відлагодження коду.

Ці платформи надають користувачам можливість тестувати свої проекти, не потрібно мати фізичний пристрій, що робить їх особливо цінними для початківців у сфері електроніки та програмування, а також для студентів.

Дослідження популярності цих платформ за допомогою Google Trends показали, що найбільш популярними у світі є Wokwi та Tinkercad. Давайте проведемо аналіз основних характеристик обох сервісів.

Wokwi та Tinkercad - це два онлайн-сервіси, які надають можливість симулювати мікропроцесорні системи. Незважаючи на те, що обидва сервіси дозволяють користувачам розробляти та тестувати мікропроцесорні пристрої у віртуальному середовищі, вони мають деякі відмінності у своїх можливостях та функціональності.

Однією з основних відмінностей між Wokwi та Tinkercad є те, що Wokwi спеціалізується на мікропроцесорних системах, в той час як Tinkercad пропонує більший спектр інструментів для розробки електроніки, таких як симуляція логічних схем, макетування плат та інших електронних пристроїв. Отже, якщо користувачі зацікавлені у симуляції конкретно мікроконтролерних пристроїв, то Wokwi може бути більш вигідним вибором.

Ще однією відмінністю є те, що Wokwi має більш гнучкий та зручний інтерфейс користувача, який дозволяє користувачам розробляти та тестувати мікропроцесорні пристрої, додаючи компоненти та з'єднання до схеми. У той час як Tinkercad надає готові компоненти та обмежену кількість налаштувань.

Ще однією суттєвою різницею полягає в тому, що Wokwi дає користувачам можливість взаємодіяти зі своїми пристроями за допомогою JavaScript, що дозволяє створювати складні алгоритми та візуальні ефекти. Tinkercad не має такої функціональності. Wokwi є абсолютно безкоштовним та відкритим, дозволяючи користувачам розробляти та тестувати свої мікропроцесорні пристрої без необхідності сплачувати за підписку або використання. З іншого боку, Tinkercad пропонує безкоштовну версію, але обмежує доступ до деяких функцій та можливостей.

Крім того, Wokwi має відкрите API, що дозволяє розробникам створювати власні компоненти та інтегрувати їх у віртуальне середовище, тоді як Tinkercad має більш обмежену кількість компонентів та не дає можливість розробникам створювати власні компоненти.

Отже, якщо вам потрібен сервіс для симуляції конкретно мікроконтролерних пристроїв, то Wokwi може бути кращим вибором завдяки своїй гнучкості та зручному інтерфейсу користувача. У той час як, якщо вам потрібно розробляти більш широкий спектр електронних пристроїв, Tinkercad може бути більш підходящим вибором, оскільки він пропонує більший набір інструментів та компонентів для розробки електроніки.

Після загального аналізу стає зрозумілим, що для розробки та проектування мікропроцесорних систем найкращим вибором є онлайн-сервіс Wokwi.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучерук В.Ю., Кулаков П.І., Ліман В. Онлайн-сервіс WOKWI як симулятор мікропроцесорних систем // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах, №2, 2023, с. 153-158.

УДК 004.8:378.016

Дибкова Л. М.*д. пед. н., професор кафедри інформатики та системології
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ CHATGPT У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Штучний інтелект давно супроводжує людину в її діяльності. Прикладом використання можна назвати голосові помічники в мобільних додатках, аналіз пошукових запитів користувачів Інтернет, розпізнавання об'єктів на фотографіях, програми-перекладачі, мовленнєві тренажери та багато інших.

Діапазон програм штучного інтелекту швидко розширюється. Назвемо лише деякі з них.

Google Bard – сервіс розмовного штучного інтелекту, який надає актуальні відповіді на запитання, збираючи інформацію з Інтернету.

Facebook Blender – велика мовна модель (LLM), розроблена Facebook AI. Blender здатний виконувати різноманітні мовні завдання, включаючи відповіді на запитання, генерування тексту та узагальнення об'ємних документів.

Bing Image Creator – створення зображень на основі текстового запиту користувача.

Bedtimestory – створення власних розповідей на задану тему.

Talk to Books – знаходження цитат із першоджерел на задану тему.

DALL-E – створення зображень на основі текстового запиту користувача.

Моделі штучного інтелекту стрімко увірвалися й в освітнє середовище. У 2020 році розмір ринку штучного інтелекту в освіті оцінювався в 1,10 мільярда доларів США та, за прогнозами, досягне 21,52 мільярда доларів США до 2028 року, зростаючи на 45,21% у середньому з 2021 до 2028 року [1].

Останнім часом найбільш популярною є версія штучного інтелекту ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer), яка базується на мовній моделі (LLM – Large Language Models) та розроблена дослідницькою компанією OpenAI, заснованою Ілоном Маском. За даними OpenAI дослідники даних зібрали значну кількість даних шляхом сканування Інтернету та доповнили текстовими джерелами, які були або загальнодоступними або доступними для використання дослідниками.

ChatGPT використовує питання та підказки, щоб генерувати більш точні та релевантні відповіді на широкий спектр вхідних даних, і постійно налаштовується тими, які стосуються конкретного завдання. Таким чином, інформаційна база моделі постійно доповнюється та удосконалюється.

Назвемо лише деякі із найбільш поширених запитів, які можна задавати у ChatGPT.

- генерація комп'ютерного програмного коду;
- переклад тексту з однієї мови на іншу з урахуванням граматичних правил;
- виконання розрахунків заданої задачі;
- реферування заданого тексту;
- здійснення розрахунків в електронних таблицях.
- надання відповіді в розмовній манері на введений запит користувача;
- аналіз вмісту публікацій у соціальних мережах, статей на веб-сайті та описів продуктів;
- створення стислого викладу об'ємних текстів;
- створення тестів на задану тему;
- створення списку ключових слів, пов'язаних із визначеною темою;
- виправлення помилок у заданому тексті та ін.

Незважаючи на всі переваги, необхідно зазначити, що використання ChatGPT в навчальній діяльності створює певні виклики та активізує важливі питання, які потребують свого вирішення.

Необхідно, щоб студенти критично аналізували отриману інформацію, тому що програма може допускати помилки у розпізнаванні, оцінюванні або зробити неправильні висновки. Іншим негативним фактором є набуття залежності від отримання швидких та ґрунтовних відповідей від ChatGPT. Також виникають проблеми із «сліпим» копіюванням наданої інформації та плагіатом. Тому, організація навчання у контексті цієї теми полягає у необхідності розробки чітких вказівок щодо того, яким чином студенти можуть використовувати можливості штучного інтелекту.

Таким чином, перевагою моделі ChatGPT є те, що вона надзвичайно гнучка та відносно проста у використанні, має великий потенціал для створення контенту та допомоги студентам у навчанні, хоча й потребує удосконалення та організаційних заходів для регламентації використання у навчальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.verifiedmarketresearch.com/product/ai-in-education-market>
2. Матеріали круглого столу «Використання штучного інтелекту в освіті: CHATGPT і більше» (14.06.2023).

Клименко Л. В.*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва***СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА НАСТРОЇ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Боротьба українського народу за незалежність і свободу прискорила усвідомлення нацією власного цивілізаційного вибору, а також стала додатковим стимулом для демократизації суспільства та економічних перетворень. Водночас Україна переживає, глибоку соціально-економічну кризу, яку спровоковано російською агресією.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну спричинилося до радикальних трансформацій етнополітичних тенденцій і процесів на європейському континенті, узагальнено названих науковцями феноменом "гуртування довкола прапора" Європейського Союзу [3].

Суспільно-політичні виклики які переживає зараз народ України та війна виокремила проблематику диференційованого впливу на світовий порядок. Адже кожна із країн геополітичного простору у різній степені були вражені військовою агресією і по-різному реагували на військові події на території України. Провідні країни геополітичного простору та міжнародні угруповання — США, ЄС, НАТО, а також міжнародні фінансові інститути — МВФ, Світовий банк, ЄБРР та інші набули нових викликів та стратегій власного позиціонування і консолідації [4].

Війна в Україні активізувала значимість США у захисті світового порядку, спонукала країни ЄС до формування стратегічних рішень щодо гуманітарної підтримки та європейської безпеки. Успішна демонстрація Заходом єдності у протидії російському агресору змусила Китай відмовитись від парадигми зростання Сходу у противагу послаблення Заходу [1].

Саме пріоритети безпеки спонукають вживати заходів щодо концентрації усіх наявних ресурсів з метою забезпечення базових потреб держави через створення відповідних структур із визначеними зонами відповідальності [2].

Оцінюючи масштаби трагедії, великі втрати серед населення України та руйнування, уряд засвідчує, що нинішній економічний стан країни, не є краховим.

За сучасних умов, соціально-економічні трансформації насамперед визначаються спроможністю України результативно та успішно співпрацювати з міжнародними фінансовими інститутами (МВФ). Зокрема, українська сторона (у Меморандумі з МВФ) зобов'язалася на етапі, коли активні бойові дії підуть на спад, вжити заходів, які розширять можливості для інвестицій, зміцнять енергетичний сектор, дозволять повернутися до гнучкого валютного курсу, знизити залежність від зовнішнього фінансування та наблизять українське податкове законодавство до законодавства Євросоюзу [1, 4].

Стійкість національної економіки та перспективи її відбудови у значній мірі залежать від темпів та масштабів першочергово відновлення об'єктів критичної інфраструктури (енергетика, транспортна інфраструктура, водопостачання та водовідведення тощо), соціальної сфери (навчальні заклади, дитячі садки тощо), житлового фонду. На даному етапі держава надає великого значення саме людським, матеріальним та фінансовим ресурсам [1].

За дослідженнями національного банку України, необхідною умовою реального економічного зростання в Україні є розширення пропозиції грошей [4].

Отже, важливим ресурсом ефективної вітчизняної етнонаціональної політики має стати постійний політологічний, правознавчий і соціологічний моніторинг процесів етнонаціональної сфери, подальше комплексне науково-експертне осмислення їх змісту й динаміки змін, прогнозування потенційних загроз та механізмів їхньому запобіганню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юрчишин В. Стан економіки та перспективи її відновлення у 2023 р. Аналітична доповідь. Травень 2023 <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/18/2023-MATRA-I-KVARTAL-8.pdf> (дата звернення 14 вересня 2023 р.)
2. Ситник Г. Концептуальне осмислення факторів, які визначають національні інтереси у контексті глобальних тенденцій. Виклики і загрози дестабілізації суспільно-політичної системи України: матеріали науково-практичного семінару (Київ, 11 травня 2022 р.) К / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. – Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 190 с.
3. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи : монографія / автор. кол.: Войналович В. А. (керівник, наук. ред.), Єленський В. Є., Кулик В. М., Малиновська О. А., Набок С. В., Поліщук Ю. М., Рябчук М. Ю. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.
4. Нове покоління українського політикуму в умовах війни та повоєнних суспільних трансформацій : матеріали круглого столу (Київ, 15 листопада 2022 р.) [Електронний ресурс] / За наук. ред. Ю Ж. Шайгородського, С. Л. Чуніхіної ; Національна академія наук України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2022. 36 с. ISBN 78-617-8016-64-7

УДК 339.92:339.137

Мусієнко С. І.*здобувач третього рівня вищої освіти
(доктор філософії) за спеціальністю 073 «Менеджмент»
Уманський національний університет садівництва*

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ

Оптимізація крос-культурної складової менеджменту за умов євроінтеграційних процесів – це досить складний та прогнозований процес, який передбачає співпрацю не лише між національними, а й зарубіжними партнерами міжнародних відносин у глобальному просторі. Відповідно, базовими засадами сучасних крос-культурних аспектів національної системи менеджменту є систематизація проблемних питань міжнародного середовища, які виникають в результаті господарських процесів та договірних взаємовідносин.

Згідно сучасних наукових положень «крос-культурний менеджмент» ототожнюють як «перетин культур», а особлива значимість даного процесу полягає у розумінні кожним підприємцем успішного функціонування за умов розвитку крос-культурних комунікацій міжнародного рівня. Саме таке визнання забезпечує формування крос-культурного шоку, та відповідно крос-культурної взаємодії [1; 3].

Відповідно, вивченні комунікації та складові менеджменту сприяють активізації універсальних та культурно-специфічних аспектів менеджменту та формують культурну активність, яку коригують за допомогою ціннісних орієнтирів, моделей сучасної поведінки та різноманіття способів життя [2].

Національну культуру топ-менеджерів та цілісну систему управління з врахуванням якісних умов праці та чіткої культури документообігу наукові інтегрують в управлінську культуру крос-менеджменту. В цілому складові досліджуваної проблематики загально передбачають вивчення організації зі сторони культурного прояву та обумовлюють результативність господарських процесів з економічної точки зору. Поєднання цих двох складових забезпечує прогресивну ефективність та злагодженість і чіткість співпраці визначеної команди [2].

У міжнародному праві надважливу роль відіграють культурні та соціальні фактори крос-культурного середовища, а найбільш впливовим чинником виступає система операційного, інвестиційного, фінансового менеджменту, а також кадрового потенціалу [3].

Ми підтримуємо наукові дослідження О. В. Ареф'євої, зокрема думку, що під крос-культурними комунікаціями слід розглядати та вивчати ефективну взаємодію на міжнародному рівні, яка передбачає безпосередню співпрацю між людьми різних національностей, зважаючи на їх опосередковані форми управлінської культури [4, с. 120].

Науковці англомовної культури ототожнюють ступінь конфліктності у системі менеджменту як виробничу необхідність та головну умову креативності та ініціативності. В цілому напруження та контрольована ризиковість в межах організації розглядається як стала норма і відповідно є ознакою ефективного бізнесу. Отже, добре керовані конфліктні ситуації та дискусійні бесіди пропорційні «енергетичній підзарядці» всіх учасників процесу та акумулюють появу нових ідей [1].

На нашу думку, залучення складових крос-культурного менеджменту на рівні національних компаній щодо формування ефективних договірних відносинах сприятиме формуванню ефективних управлінських рішень; забезпечуватиме командну роботу на мультинаціональному рівні; злагоджуватиме складові конфліктології; гарантуватиме ефективність проведених переговорів та встановлення взаємовигідних міжнародних відносин із контрагентами; формуватиме ефективну систему лідерства, контролю та мотивації [2].

Отже, крос-культурний менеджмент – це система управління відносинами, які виникають на основі міжнародних культур. А їх дослідження сприяє виявленню причин міжкультурних конфліктів та відповідно їх нейтралізація, забезпечують визначення ефективних закономірностей поведінки, властивих національній діловій культурі менеджменту організацій. Ефективний крос-культурний менеджмент - спільний із зарубіжними партнерами бізнес, заснований на визнанні та повазі щодо крос-культурних відмінностей, формуванні спільної корпоративної системи цінностей, які сприйматимуть і визнаватимуть сі члени багатонаціонального колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Warburton K. Business Culture in Greece / Keith Warburton. 2019. URL: <https://www.worldbusinessculture.com/country-profiles/greece/culture/>.
2. Клименко Л.В., Халахур Ю.Л., Длугоборська Л.В., Мусієнко С.І. Крос-культурний менеджмент міжнародних домовленостей. Збірник наукових праць УНУС. Випуск 102 Частина 2. 2023. С.17-25
3. Костенко Д.В. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2018. № 30. С. 81–85
4. Ареф'єва О. В. Крос-культурний менеджмент як детермінанта формування конкурентоспроможності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 20 (1). С. 19–22.

Костюк В. С.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва

СУЧАСНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Серед показників людського розвитку сучасного суспільства особливе місце займає освіченість, адже можливість набутти, розширювати й оновлювати знання – це перевага і досягнення людини ХХІст.

Стан людського розвитку, його тенденції відображає показник Індекс Людського Розвитку (ІЛР), який є середнім геометричним нормованих індексів для кожного з встановлених вимірів.

Таблиця 1

Індекс людського розвитку та його складові

Місце країни в рейтингу, 2021	Країна	ІЛР, 2021	Тривалість життя при народженні роки, 2021	Середні роки навчання в школі, 2021	ВНД на душу населення (ПКС \$,) 2021
1.	Швейцарія	0,962	84,0	13,9	66 933
2.	Норвегія	0,961	83,2	13,0	64 660
3.	Ісландія	0,959	82,7	13,8	55 782
9.	Німеччина	0,942	80,6	14,1	54 534
77.	Україна	0,773	71,6	11,1	13 256
191.	Південний Судан	0,385	55,0	5,7	768
	Світ	0,732	71,4	8,6	16 752
	Країни з дуже високим РЛР	0,896	78,5	12,3	43 752
	Країни з високим РЛР	0,754	74,7	8,3	15 167
	Країни з середнім РЛР	0,636	67,4	6,9	6 353
	Країни з низьким РЛР	0,518	61,3	4,9	3 009

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Лідером людського розвитку є Швейцарія, яка щороку входить і у двадцятку найпотужніших у світі економік. Економіка цієї країни побудована навколо освіти, і насамперед професійно-технічної. Тому її досвід є цікавим для України. Тим більше, що у Європі в сфері розвитку профтехосвіти, дуальної освіти найкращими вважаються саме Швейцарія і Німеччина. Адже в розвиток профтехосвіти вкладається бізнес, який виник після Другої світової війни.

Аналіз історичного досвіду дає можливість повернутись в післявоєнний період II світової війни в пошуках факторів відродження понівечених війною економік і зрозуміти зусилля урядів Німеччини та інших європейських країн, зосереджених саме на розвиток освіти. Реформування освіти було направлено на те, щоб в країні був якомога вищий показник населення, що працює – не утримувати безробітних, а забезпечити можливість працевлаштування через рівний доступ до одержання освіти та певної кваліфікації. Для досягнення цієї цілі злагоджено співпрацювали і співпрацюють школи, влада та бізнес.

З цього боку можна сказати, що після закінчення російсько-української війни Україна повинна не просто відродити освіту довоєнного періоду, а, використовуючи зарубіжний та власний досвід, побудувати такий освітній простір, який найкращим чином відповідає потребам сьогодення і є фактором зростання людського капіталу, без якого не можливий прорив національної економіки.

У більшості країн Західної Європи національні системи освіти сприяють вирішенню надскладного профорієнтаційного питання школярів, які закінчують 9 клас: навчатися в спеціальній середній школі чи гімназії, які готуватимуть їх до вступу в університет, або ж обрати дуальну професійну освіту, коли учень поєднує теорію з практикою, а навчання в аудиторії з роботою на підприємстві за фахом приблизно у співвідношенні 30% до 70%. Якщо ж учень не визначився, він може використати додатковий рік навчання в 10 класі, аби вирішити, куди йти далі. Одним з основних принципів систем освіти західноєвропейських країн саме і є ця визначеність, тобто до 9 класу дитині необхідно допомогти визначитися, ким вона хоче бути, яка професія відповідає її здібностям, бажанням, покликанню та де вона може і хоче працювати. У Швейцарії загалом 80% дітей знає, куди йтимуть після 9 класу, а 20% допомагають визначитися. І цим 20% учням надають 80% уваги[2].

І треба одразу відмітити, що обрати сучасну робочу професію, яка вимагає не стільки фізичних зусиль, а достатнього інтелектуального потенціалу – це престижно у Європі. Цього не можна сказати про Україну. Орієнтовно 75% учнів в Україні вступають у заклади вищої освіти після закінчення школи. Більш ніж половина випускників до 35 років, за довоєнними даними Держстату, не працюють за спеціальністю. Тоді як приблизно 75% учнів у Швейцарії обирають професійну освіту[2]. Одна з причин цього, що у нас робочі професії пов'язують з важкою фізичною працею, зі складними, часто шкідливими умовами праці, профтехосвіту обирають за залишковим принципом, як не престижно. Попри це, в Україні є багато профтехів, які добре вибудували співпрацю з бізнесом і постійно покращують умови навчання. Щоб підняти престижність, зацікавити майбутніх учнів треба змінити статус тих, хто навчається в профтехосвіті. Це – такі самі студенти, які мають отримувати таку саму

стипендію, як і студенти вищої освіти. Також має змінитися якість викладання і забезпечення матеріально-технічної бази закладів ПТО.

Ще одне важливе завдання сучасної дуальної освіти – виховати відповідальність, самодостатність людини, навчити працювати в колективі, адже робота в команді в постіндустріальному суспільстві ціниться більше, приносить кращий результат, ніж коли людина працює самотійно. І тут для української школи знову ж важливий досвід швейцарської, яка вчить відповідальності за себе, а не дисципліні, оскільки між цими явищами прірва - тебе зобов'язують бути дисциплінованим, а бути відповідальним – це особистий вибір. Дуальне навчання означає, що учень насамперед має знайти роботодавця, який погодиться на те, щоб учень стажувався на його фірмі. Для Швейцарії цілком нормальна історія, коли діти самотійно надсилають по 500 запитів на стажування та резюме і проходять десятки співбесід. Якщо школяр знаходить роботодавця, то оформляється угода між ним і учнем, в якій роботодавець зобов'язується забезпечити професійну підготовку за певною професією, а учень - виконувати роботу в службах роботодавця.

В Україні в період війни, яка принесла колосальні руйнування, і в період подальшої відбудови, особливо на рівні територіальних громад, потрібні робочі руки, мають бути професії, яких потребують підприємства. Тому дуже важливо для територіальних громад щоб діти, випускники шкіл знаходили роботу за місцем проживання. І тут знову може бути цікавим досвід Швейцарії, де місцеві органи влади в налагодження співпраці між підприємством і школою вкладають дуже багато. На рівні громад у середньому 29% видатків із місцевого бюджету спрямовується на освіту. Тому громади мають великі можливості й одночасно велику відповідальність в забезпеченні якісної освіти, чому сприяє співпраця з бізнесом.

Освітня складова людського розвитку в Україні зазнала особливих втрат в умовах російсько-української війни. Можна констатувати, що загальна якість освіти не набула того рівня, щоб забезпечувати зростання показників людського розвитку. На сьогодні необхідно об'єднати зусилля на всіх рівнях - держава, університет, школа, бізнес і якомога більше тримати курс на дуальну освіту, її якості, та продовжувати освітні інвестиції. Лише освічені громадяни забезпечать швидке відновлення економіки та піднімуть країну в світових рейтингах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Human Development Report 2021-2022/https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf (дата звернення 10.09.2023)
2. Марковська М. Як у Швейцарії здобувають професію з 15 років і чому це цікаво для України.<https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/13/255256/>(дата звернення 10.09.2023)

Безкорвайний В. С.*к.е.н., доцент кафедри інформатики та системології
ННІ «Інститут інформаційних технологій в економіці»**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***ВИКЛАДАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

При викладанні комп'ютерної графіки основна увага приділяється 2 видам графіки – растровій та векторній.

Растрове зображення – це загальний термін, який використовується в комп'ютерній та цифровій фотографії. Таке зображення представлено у формі прямокутної сітки пікселів, які можна переглянути за допомогою растрового дисплея. Растрове зображення легко зменшити, але проблематично збільшити розмір або роздільну здатність без погіршення якості зображення.

Векторне зображення створюється шляхом з'єднання точок і фігур, або за допомогою математичних рівнянь для формування окремих ліній і кривих. Це створює більш тонке і детальне зображення. Якщо його збільшити можна побачити чіткі лінії, точки та криві. Векторна графіка використовується художниками, експертами з дизайну та творчими професіоналами через те, що полегшує створення ілюстрацій, логотипів та інших типів дизайну для друку великих об'єктів.

Найбільш поширеними програмним засобом редагування растрової графіки є Adobe Photoshop. Для створення та редагування векторної графіки найчастіше застосовуються Adobe Illustrator або CorelDRAW.

Кожен з видів графіки вимагає у студентів достатній рівень художньої майстерності для роботи у відповідних програмних пакетах. Більшість студентів ІТ-спеціальностей таких навичок не мають. Тому у якості допомоги при створенні зображень студенти можуть використовувати системи штучного інтелекту, які у даний момент швидко розвиваються.

Для створення зображень у системах штучного інтелекту використовуються промпти. Промпт – набір підказок для системи штучного інтелекту на основі якого буде сформовано зображення. Промпт повинен включати текстовий опис майбутнього зображення. Чим докладніше буде описано деталі, тим більше з них буде відображено у підсумку.

Також промпт може додатково включати наступні параметри:

- розмір та співвідношення сторін зображення (книжкова, альбомна, 3:4, 10:16 тощо);
- якість зображення (фото, художнє, типографія, тривимірне тощо);
- стиль зображення (аніме, абстракціонізм, сюрреалізм, постер тощо);
- колір об'єктів або всього зображення.

Для створення зображень використовують генеративні змагальні мережі. Ці мережі є поєднанням двох окремих нейромереж: генератора, який безпосередньо створює зображення, та дискримінатора, який проводить оцінку відповідності створеного зображення запиту. Таким чином відбувається процес взаємного навчання обох нейромереж.

Для аналізу зображень системами штучного інтелекту використовують згорткові нейронні мережі. Вони за допомогою математичного апарату відтворюють біологічний процес з'єднання нейронів зіркової кори людини. Їх основне застосування розпізнавання зображень та відео, класифікація об'єктів.

Наприклад, нейромережа-генератор малює зображення людини, а нейромережа-дискримінатор вираховує наскільки результат реалістичний. Якщо зображення виглядає неприродно (проблеми з обличчям, кількістю кінцівок тощо), друга нейромережа повертає його на доопрацювання доти, поки якість генеруємого зображення не досягне встановленої позначки.

Для створення растрових зображень можна скористатись найпоширенішими системами DALL-E або Midjourney, але ці системи платні. З точки зору навчального процесу краще скористатись хоч і менш потужними, але безкоштовними системами, при цьому отримані навички створення промптів можуть використовуватись у всіх системах.

Рис. 1. Растрове зображення створене у системі Ideogram

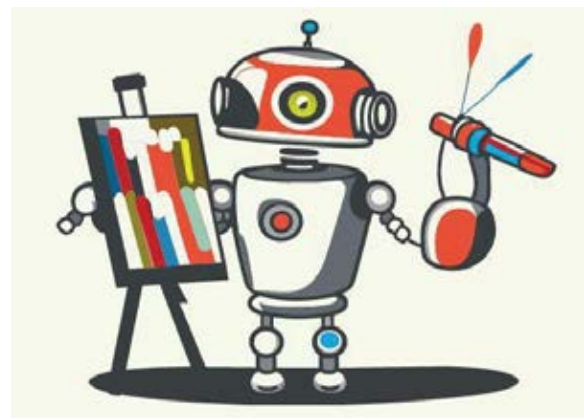

Рис. 2. Векторне зображення створене у системі Recraft

Система Ideogram [1] дозволяє створювати растрові зображення безкоштовно та у необмеженій кількості. Для створення зображення з «роботом який самостійно малює» використаємо промпт «artistic robot with paint» та додатковими налаштуваннями «painting, poster» (Рис. 1).

Для отримання релевантного зображення доводиться корегувати та повторювати виконання промпта декілька разів, інколи промпт може не відповідати точному перекладу з української мови на англійську.

Систем для створення векторних зображень набагато менше, через специфіку їх застосування та складність розробки. Системою з великими можливостями є Recraft [2], яка дозволяє створювати векторні зображення у різних стилях. Такі зображення також можна використовувати для ілюстрації у презентаціях. Створене векторне зображення з промптом «artistic robot with paint» та додатковим налаштуванням «cartoon» представлено на рис. 2.

Системи штучного інтелекту значно полегшують слухачам сприйняття навчального матеріалу через спрощення підходів до створення зображень. Студенту достатньо у текстовому вигляді докладно описати що необхідно відобразити на зображенні і здати виконану роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ideogram. URL: <https://ideogram.ai>
2. Recraft. URL: <https://recraft.ai>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В МЕНЕДЖМЕНТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

У сучасному бізнес-середовищі швидкі зміни і конкурентний тиск змушують підприємства шукати нові способи підвищення ефективності і досягнення конкурентної переваги. Інноваційність стала ключовим чинником успіху, інноваційні підходи в менеджменті дозволяють компаніям ефективно адаптуватися до змін і розвиватися.

Під інноваційністю в менеджменті розуміємо впровадження нових ідей, підходів, методів та технологій у систему управління підприємством з метою покращення результатів і досягнення стратегічних цілей. Інноваційність може стосуватися всіх аспектів бізнесу, включаючи стратегічне планування, процеси, культуру підприємства та взаємодію з клієнтами і партнерами.

Тривалий час в класичних школах менеджменту провідне місце відводилося внутрішньому середовищу, тоді як в даний час основою розвитку господарюючого суб'єкта стає не стільки внутрішнє середовище, на стільки його здатність адаптуватися до змін ринкового середовища. Інтенсивність конкурентної боротьби, вимагають впровадження прогресивних управлінських технологій, здатних ефективно вирішувати завдання бізнесу і швидко реагувати на ринкові зміни. Сьогодні необхідні такі рішення, які дозволять об'єднати людей, завчасно доводити інформацію про бізнес-процеси для ефективного управління діяльністю підприємств [1].

Нова парадигма менеджменту у розвинутих країнах ґрунтується на системному і ситуаційному підходах до управління. Підприємство розглядається як «відкрита» система, успіх якої пов'язується з тим, наскільки вдало воно пристосовується до зовнішнього середовища, тобто, чи зуміє вчасно розпізнати загрози для своєї діяльності, чи скористається сприятливими можливостями і в кінцевому підсумку зможе отримати максимум вигоди, – це головні критерії ефективності усієї системи управління. Ситуаційний підхід до управління, пов'язаний із по будовою організаційної системи управління, є не що інше, як відповідь на різні за своєю суттю впливи з боку зовнішнього середовища, а також врахування технології виробництва і якості людських ресурсів.

Сучасний менеджмент постійно розвивається, адаптуючись до змін у бізнес-середовищі та технологічних інновацій. На нашу думку, ключовими напрямками розвитку сучасного менеджменту як у світі в цілому, так і в Україні зокрема, є:

1. Цифровий менеджмент (Digital Management):

– Цифрова трансформація: підприємства активно впроваджують цифрові технології для оптимізації бізнес-процесів, покращення споживчої вартості та забезпечення конкурентоспроможності.

– Аналітика даних: використання великих масивів даних і штучного інтелекту для прийняття більш обґрунтованих рішень та прогнозування розвитку ринків.

2. Управління змінами (Change Management):

– Агільність: використання агільних методологій управління для швидкого реагування на зміни та підвищення гнучкості підприємства. Агільність – філософія та підхід до роботи, які спрямовані на швидке реагування на зміни, ефективну співпрацю та досягнення більшої гнучкості у процесах розробки і управління проектами. Агільність була спочатку розроблена для роботи над програмними проектами, але з часом її принципи і методології були успішно застосовані в галузях управління.

Запровадження нових технологій і процесів: швидка адаптація до нових технологій та методів роботи для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності.

3. Стратегічне управління (Strategic Management):

– Системна стратегія: розвиток комплексної стратегії, що враховує всі аспекти бізнесу та спрямована на досягнення довгострокових цілей.

Соціальна відповідальність: зростання значущості екологічних та соціальних аспектів у стратегічному управлінні.

4. Лідерство та управління персоналом (Leadership and Human Resource Management):

– Лідерство в умовах змін: розвиток лідерських навичок, необхідних для мотивації та управління персоналом у періоди невизначеності.

Розвиток компетентностей: інвестиції в розвиток навичок та навчання персоналу.

5. Інноваційний менеджмент (Innovation Management):

– Внутрішня та зовнішня інноваційність: залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел інновацій для покращення продуктів та процесів.

– Екосистема інновацій: розвиток партнерств і співпраці з іншими організаціями, щоб сприяти інноваціям.

6. Соціальна взаємодія та стосунки зі споживачами (Social Interaction and Customer Relations):

– Соціальні медіа та маркетинг: використання соціальних мереж для побудови відносин з клієнтами та підтримки бренду.

– Споживча емпатія: спрямованість на задоволення потреб та очікувань клієнтів.

7. Ризик-менеджмент (Risk Management):

– Аналіз ризиків: постійний аналіз ризиків і використання стратегій для їхнього зменшення або управління.

Кібербезпека: заходи для захисту від кібератак та збереження конфіденційності даних.

Сучасний менеджмент є багатограним і динамічним процесом, він постійно еволюціонує відповідно до нових викликів і можливостей. Підприємства, які успішно впроваджують і адаптуються до цих напрямків, мають більше шансів досягти успіху в сучасному мінливому бізнес-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Червінська Л.П., Червінська Т.М. Ключові напрями розвитку сучасного менеджменту. *Актуальні питання у сучасній науці. № 1(1). 2022. С. 214–225.*
2. Дяків О. П., Островерхов В.М. Управління персоналом: навч.-методич. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 288 с.

УДК 658.336

Петриківа О. С.*к.е.н., доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна*

РОЛЬ SOFT SKILLS В ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

В умовах трансформації освіти з урахуванням вимог роботодавців професійна підготовка менеджерів орієнтується не тільки на забезпечення майбутніх професіоналів-управлінців якісними знаннями та навичками, але й на постійний розвиток комунікативних навичок, універсальних якостей, які і визначають сучасного конкурентоспроможного працівника. Світові тенденції ринку свідчать про актуальність розвитку особистісних рис для багатьох фахівців у різних сферах, особливо тих, які пов'язані із роботою з людьми. Поєднання вузьких професійних навичок (hard skills) із надпрофесійними навичками (skft skills) особливо цінують роботодавці при підборі кадрів.

Чому саме на володінні soft skills сьогодні акцентується увага? Щоб досягти успіхів на роботі, потрібно вміти налагоджувати комунікативні зв'язки з колегами, клієнтами, керівництвом, при цьому також володіти компетентностями, пов'язаними безпосередньо з виконанням професійних обов'язків. Особливо важливо це для менеджерів, оскільки базою їх діяльності є лідерство, яке забезпечується саме через налагодження комунікаційної взаємодії та організацію цілеспрямованого впливу. Отже, сучасний ефективний лідер має володіти комплексом таких якостей, як цілеспрямованість, самовпевненість, харизматичність, переконливість, прагнення досягти успіху, ризикованість, вміння працювати в екстремальних ситуаціях. Враховуючи це в освітньому процесі, навіть в умовах викликів сьогодення щодо організації дистанційної форми навчання, важливо розвивати комунікаційні навички майбутніх менеджерів за допомогою сучасних методів розвитку комунікативних здібностей (тренінгів, вебінарів і т.і.).

Серед існуючих soft skills для менеджерів можна виділити найважливіші навички, які допомагають вирішувати поставлені завдання та ефективно налагоджувати роботу з людьми. Перш за все, це комунікація, яка організовує обмін інформацією між людьми. Незважаючи на розповсюдження тенденції заміщення роботами, актуальним все ж залишається вміння вести переговори та ділову переписку, мати здібності так говорити, щоб бути зрозумілим та почутим. Саме це допомагає налагоджувати контакти, щоб мати можливість задовольняти людські потреби. Важливим soft skills для менеджера також є критичне мислення через постійну необхідність перевіряти інформацію на достовірність, реально мислити, приймати правильні рішення, формулювати сильні аргументи. Також орієнтація на клієнта особливо цінна для менеджера, оскільки допомагає бути конкурентоздатним в сучасних умовах господарювання. Вміння працювати в режимі невизначеності є своєчасним не тільки для менеджерів, хоча вміння швидко реагувати на зміни умов поставленого завдання, прийняття рішень в умовах стислих термінів, форс-мажорів та сильних навантажень входить до стрес-менеджменту. Ще один з найнеобхідніших soft skills для менеджерів це емоційний інтелект, який допомагає розуміти емоції, мотивацію, наміри інших людей та управляти ними. Такі навички допомагають обирати потрібний темп сприйняття інформації, запроваджувати методи впливу на емоції оточуючих. Крім того, дуже важливим при підготовці менеджерів є розвиток вміння працювати в команді. Всі зазначені вище soft skills є найціннішими, тому освітній процес має розвивати у майбутніх менеджерів такі навички, впроваджуючи нові методи та форми навчання, такі як проведення командних ігор, вебінарів, тренінгів, використання кейс-технологій. Розробка проектів сприяє розвитку аналітичних, дослідницьких, комунікативних, організаційних навичок, які формують високий рівень компетенції майбутнього менеджера, розвивають ініціативність, самостійність при прийнятті рішень та налаштовує на саморозвиток та професійне виконання поставлених завдань.

Впровадження інтерактивних методів навчання також сприятиме формування необхідних менеджерам умінь, забезпечуючи високий рівень його конкурентоздатності на регіональному та міжнародному ринках праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш В. А., Орлик С.В., Бондаренко Г. С. Розвиток гнучких навичок здобувачів освіти у контексті соціокультурної комунікації. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies, Vol. 14 (2021). P. 9-28*
2. Лободинська О. М., Гриджук О. Є. Формування соціальних навичок студентів: проблеми й перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник наукових праць*. Львів, 2020. Т.30.№3. С.116-121.
3. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Т.2. №6. с.152-160.

Артеменко С. Б.
к.соц.н., доцент кафедри соціології
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,
Фляшнікова А. Б.
к.соц.н., доцент кафедри соціології
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ СОЦІО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В сучасному світі в умовах викликів глобалізації головним завданням освіти у вищій школі стає постійне підвищення якості знань здобувачів за допомогою новітніх педагогічних технологій. Звідси особливої актуальності набуває імплементація інтегрованої освітньої технології у вітчизняну систему навчання, зокрема у викладання соціо-гуманітарних дисциплін в контексті інтеграції України у європейський освітній простір. При цьому якісна трансформація вищої освіти вимагає утвердження міждисциплінарного підходу у викладанні університетських дисциплін, в тому числі соціо-гуманітарних, збільшення кількості інтерактивних інтегрованих занять в межах навчального плану для підготовки здобувачів вищої освіти.

Зауважимо, що впровадження міждисциплінарного підходу у навчанні студентів передбачає розвиток у них міждисциплінарної культури наукових досліджень, формування міждисциплінарних (міжпредметних) зв'язків під час вивчення навчальних дисциплін у вищій школі.

Важливим інструментом реалізації міжпредметних зв'язків у викладанні соціо-гуманітарних дисциплін є творчі індивідуальні завдання, які володіють потужним мотиваційним потенціалом для студентів та сприяють ефективній реалізації інтегрованого підходу у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів. Зокрема, такі типи завдань стимулюють у здобувачів освіти пізнавально-пошукову, науково-дослідну активність, розвивають критичне мислення, здатність генерувати нові ідеї, формують системний, комплексний підхід у дослідженні міждисциплінарних наукових об'єктів, відповідно зумовлюють ефективне використання міждисциплінарних підходів та формують у студентів фахові компетентності міждисциплінарного, інтегрованого характеру [1].

Інтегровані індивідуальні завдання також покликані сприяти кращому засвоєнню іноземної мови, формуванню іншомовної комунікативної компетенції та покращенню англійської фахової комунікації у студентів в цілому.

На практиці індивідуальні завдання, розроблені на засадах інтегрованого підходу можуть включати спільну тематику різних соціо-гуманітарних дисциплін та фахової іноземної мови. Основою для інтеграції в даному випадку виступають спільні питання, які досліджуються в межах навчальних дисциплін під різним кутом зору.

Наприклад, підготовка індивідуальних завдань з дисципліни «Соціальна структура суспільства» може інтегрувати тематику з таких нормативних та вибіркового дисциплін у навчальному плані студентів спеціальності «Соціологія» бакалаврського рівня навчання, як «Історія соціології», «Загальна соціологічна теорія», «Основи демографії: соціологічний вимір», «Гендерна соціологія», «Соціологія девіантної поведінки», «Соціологія економіки» й головним чином дисципліни «Фахова іноземна мова» [2]. Звідси студентам пропонується підготувати таке індивідуальне завдання на засадах інтегрованого підходу: «Особливості зображення соціальної стратифікації в суспільстві фразеологічними засобами у лексиці сучасної англійської мови». При цьому для виконання цього індивідуального завдання здобувачі вищої освіти повинні опанувати використання міждисциплінарної методології, наприклад: загальнонаукових методів (аналіз, синтез, систематизація, класифікація, системний підхід), лінгвістичних (дискурс-аналіз, лексико-семантичний аналіз словникових дефініцій, контекстуальна інтерпретація тощо), а також соціологічної методології (традиційний аналіз та контент-аналіз документів).

Необхідно підкреслити, що на сьогодні розробка різних типів індивідуальних завдань у навчальному процесі з урахуванням міжпредметних зв'язків, насамперед в контексті ефективної інтеграції викладання дисциплін соціо-гуманітарного циклу вимагає від сучасного викладача оволодіння системою різних типів навичок. Зокрема, це наявність креативного мислення, здатність до пошуку нестандартних рішень, гнучкості та вміння об'єктивно оцінити результати виконаних робіт загалом. Також, очевидним є те, що викладач повинен мати глибокі знання у сфері інноваційних методик навчання та іноземної мови, оскільки їхнє практичне застосування є основою для успішної реалізації принципів міждисциплінарного підходу у вищій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко С.Б., Оніщук І.І., Артеменко В.О. Особливості організації індивідуальних завдань на засадах інтегрованого підходу у вищій школі для студентів спеціальності «Соціологія» (на прикладі викладання дисципліни «Міжкультурна комунікація») // *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, August 11, 2023. Amsterdam, The Netherlands: European Scientific Platform.* – 203 p. – 125-127.
2. Навчальний план освітньо-професійної програми «Соціальні та медіа-комунікації», ухвалений Вченою радою «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (протокол № 12 від 25.05.2023 р.). – Режим доступу до ресурсу: https://drive.google.com/file/d/1II_DJQqfz7m0ASRMEBxBbSjTqZx3l/view

UDC 005.94: 37.09: 378

Oleksiienko Roman*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Management of Foreign Economic Activity,
University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)*

ON THE APPLICATION OF INNOVATIVE APPROACHES TO THE ORGANISATION OF THE MODERN HIGHER EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION

Current global trends towards the digitalisation of social life require all participants involved in this process to make appropriate adjustments and changes in the traditional way of thinking, decision-making, behaviour and implementation of timely actions. In fact, such urgent requirements are put forward for all spheres of human activity.

Under such conditions, the issue of training future specialists in various fields, who are maximally adapted to the ever-growing mobility, variability and diversity of the modern world, is becoming increasingly important. In this regard, educational institutions have a responsible mission to "keep up with the times". This, in turn, requires all levels of the educational process to develop and implement truly adequate and innovative measures that will comprehensively include a variety of means and tools directly related to active digitalisation and information accessibility, as well as a significant expansion and transformation of previously established approaches.

It should be understood that the traditional common practice of many educational institutions is to gather qualified specialists with relevant documents, as well as to allocate considerable funds for the "exterior". This, logically, can be considered a branding card of an educational institution in the eyes of potential clients-entrants. However, demonstrating only visual, external attractiveness and trying to advertise a higher education institution by simply informing about the quality of its staff is unlikely to provide a real competitive advantage in today's changing environment. Thus, the solution lies in a certain uniqueness and diversity of services that a particular educational institution can actually offer.

At the same time, it should be remembered that higher education institutions today operate within the framework of significant financial, economic and managerial autonomy, which forces them to deal with serious issues of financing their own activities. In particular, under such conditions, each educational institution must rely and depend primarily on its own capabilities, independently seeking the best options for achieving advantages. In addition, it should be borne in mind that in an effort to earn money for their further activities and development, higher education institutions should adhere to the basic principles of real efficiency and effectiveness of their own actions.

Therefore, a progressive educational institution, especially one that is not among the leading "giants" of higher education, needs to develop and offer its own flexible and timely information product that will be of real interest to consumers and that can be adapted, improved or replaced, if necessary, based on available opportunities.

As a result, it will definitely allow to achieve the desired competitive position and gain a niche in the relevant field, winning against other higher education institutions. In turn, high-quality and competitive offers of the higher education institution will be in high demand among applicants, students and other stakeholders in the general market of educational services, which will be associated, of course, with regular and stable financial and monetary revenues.

However, unfortunately, today it is increasingly common to hear the opinion that the existing education system is gradually losing its ability to fully train a future qualified employee. Obviously, the reason for this problem lies primarily in the all-embracing "outdated" approach to education that does not correspond to modern realities. And this applies not only to the higher education system, but to the entire educational process in general.

In particular, practice has consistently shown that pressure, excessive control, and strict management are not always the most effective methods of encouraging activity. But it is precisely this approach that shapes the entire learning process, starting from primary school. For example, a teacher, as a rule, focuses only on the final result of a learning task. If the work is not done properly, a corresponding "negative" grade is given and the process of "learning" continues. However, with this approach, the teacher may not notice that the student simply cannot understand the subject or lacks motivation, or considers the subject unnecessary in his or her future activities, so intuitively or consciously directs own efforts to study other "interesting and important things".

Thus, one of the most important missions of the teacher is to convey to the student the basics of motivation and examples of why a particular discipline is necessary for a successful future and where exactly he or she will be able to use the acquired knowledge and skills. But, in any case, the student should strive to prove himself or herself in the field that interests them. So, in general, students should be encouraged to self-educate and develop themselves, arguing that no one but themselves can find all the necessary knowledge that will make them better in their field of work, and offering them to choose the information that is most interesting to them.

In addition, it is advisable to demonstrate to students that they have a free space for their self-expression and self-realisation, and to encourage them to do so. In this case, their potential will be fully utilised. Thus, students could be actively involved in decision-making and be empowered in the design and implementation of learning tasks.

It is also necessary to encourage students to achieve results by introducing the concept of a common goal into the actual learning process. After all, a team that is subordinated to a common goal would seek to rationalise its own activities through high self-awareness, self-organisation and internal control.

Having visited the websites of various educational institutions, one can easily see that in foreign practice, a modern adaptive approach to achieving real efficiency and effectiveness in the process of training competitive specialists is actively and widely used. For example, in many developed countries, higher education institutions have proven by their own example that the preparation of highly professional specialists can take place not only through a long break from the main occupation of the relevant student employees, but also through the use of distance education opportunities. In this way, higher education institutions are permanently trying to offer the highest level of

mobility and efficiency on the way to achieving the educational goal, optimally combining theoretical learning and practical skills, and promptly putting the acquired knowledge into practice in their own professional activities.

Of course, the most important specificity of the widespread use of distance learning is that students, unlike traditional part-time or full-time education, must be in "constant contact" with teachers due to strict requirements for actual daily performance of current work, mandatory participation in relevant forums, discussions and colloquia, as well as preparation of substantial module works that require not only self-study efforts but also periodic reporting to their mentors and classmates, active communication and exchange of the most relevant information and knowledge.

Herewith, it's clear that higher education institution is obliged to ensure an appropriate innovative approach to the organisation of distance learning, deeply and thoroughly thought out and improved, in accordance with the practical, theoretical and technical requirements of the time. This will allow educational institutions to graduate highly qualified specialists in various fields not only for activities within a particular country, but also for practical work abroad.

Thus, as a result, competitive and effective education that meets the latest requirements is one of the main elements in the system of training specialists in any field and a prerequisite for a higher education institution to gain significant competitive advantages, especially given the global trends towards digitalisation, which impose serious conditions on each individual educational institution to provide its graduates with real skills to adapt to the national and international labour markets. At the same time, the effectiveness of educational and informational services will directly depend on the quality of the teaching staff and the readiness of the educational institution to respond in a timely manner to the constantly emerging and potential changes associated with the changing information space and society's requirements, trends and market demands dictated by the "digital age". Moreover, even a slight deviation from the traditional educational process, at least with the help of the above-mentioned innovative approach, can give to relevant institution the certain competitive advantages in the eyes of the student society, making it stand out from the others.

УДК 321.524

Шопін В. В.
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ННІ «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна*

Малафєєв Т. Р.
*помічник директора, к.н. з державного управління,
доцент кафедри менеджменту, бізнесу
та професійних комунікацій ННІ «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В ХХІ СТОЛІТТІ. ПОТЕНЦІАЛ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Зі стрімким розвитком технологій освітні системи стикаються зі зростаючим тиском щодо надання учням навичок 21-го століття для життя у взаємопов'язаному світі. У той час як традиційні методи навчання намагаються не відставати, нові технології пропонують потенційні вектори для трансформації навчання як на національному, так і на глобальному рівнях. У своїй роботі проаналізовано віртуальну і доповнену реальність (VR/AR), штучний інтелект (ШІ), онлайн-платформи та інструменти цифрового виробництва як інноваційні рішення, що вже пілотноються або пропонуються. Вивчаючи застосування цих технологій у різних контекстах країн і платформ для міжнародної співпраці, це дослідження має на меті визначити технологічні підходи, які можуть покращити освіту як всередині країн, так і між ними.

Впровадження новітніх технологій на національному рівні

На національному рівні деякі країни почали пілотувати нові освітні технології з багатообіцяючими першими результатами. Наприклад, у Сполучених Штатах екскурсії з використанням віртуальної реальності на уроках історії та природничих дисциплін покращили засвоєння концептуальних знань порівняно з підручниками. Сінгапур включив у навчальні програми з математики асистентів-репетиторів зі штучним інтелектом, які надають індивідуальну підтримку, що сприяло підвищенню результатів тестування. У Фінляндії розробили математичні додатки та онлайн-курси, які покращують навички з математики, якщо їх використовувати як доповнення [1].

Такі проекти демонструють, як VR, штучний інтелект і цифровий контент можуть залучати учнів і покращувати результати навчання, якщо їх ретельно інтегрувати в існуючі навчальні програми. Оскільки витрати знижуються, ширша імплементація пропонує потенціал для підвищення якості освіти та рівності в країнах, покращуючи доступ до неї для віддалених/незахищених верств населення. Однак це також вимагає подолання бар'єрів, таких як підготовка вчителів та інвестиції в інфраструктуру зв'язку.

Можливості для міжнародної співпраці

Нові технології також створюють можливості для транскордонної співпраці та поширення доступу до освіти в усьому світі. Онлайн-платформи з відкритим вихідним кодом вже сприяють проведенню транснаціональних масових відкритих онлайн-курсів. Завдяки контенту, доступному кількома мовами і пристосованому для людей з обмеженими можливостями, участь може розширитися.

Віртуальна і доповнена реальність обіцяють віртуальні культурні обміни шляхом перенесення студентів через міжнародні кордони. Технологічний прогрес може одного дня уможливити повне занурення в 360-градусний досвід. Цифрові інструменти виробництва, такі як 3D-принтери, у поєднанні з онлайн-обміном дизайном каталізують нові можливості для практичного впровадження STEM-освіти [2].

Сфери майбутніх інновацій

Нові технології використовують такі напрямки, як персоналізоване навчання за допомогою штучного інтелекту, симуляції змішаної реальності та спільні проекти між школами. Міжнародні ініціативи, що розвивають бібліотеки спільного контенту, програми пожертвування пристроїв і дослідження передового досвіду, можуть допомогти подолати вартісні та інфраструктурні бар'єри, що непропорційно обмежують доступ до освіти в регіонах з низьким рівнем доходу.

Державно-приватні партнерства також пропонують інструмент для прискорення інновацій, поєднуючи потреби освітніх установ зі швидким розвитком споживчих технологій. Загалом, нові технології представляють собою вектори, що мають потенціал революціонізувати процеси викладання і навчання в країнах і в усьому світі – за умови їх продуманого впровадження і масштабування через міжнародне співробітництво [3].

Отже, оскільки технології продовжують змінювати суспільство, освіта повинна впроваджувати інновації, щоб забезпечити підготовку учнів. В даній роботі проаналізовано приклади пілотного впровадження освітніх технологій у національних контекстах і можливості для транскордонного співробітництва. Разом із викликами з'являються і можливості – завдяки стратегічній інтеграції таких інструментів, як віртуальна реальність, штучний інтелект, онлайн-платформи тощо в навчальні програми на глобальному рівні, нові технології пропонують захоплюючі вектори для трансформації освіти в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися — освітній блог. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoymozhe-butysuchasna-osvita/>
2. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12-28. Інноваційні процеси в освіті. Програма навчальної дисципліни. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 37 с.

Федоренко Н. І.*к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ**

В умовах глобалізації розвиток сучасних закладів вищої освіти забезпечується впровадженням освітніх інновацій. Серед інноваційних технологій в освітній діяльності використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема хмарні, які дозволяють формувати ефективне і динамічне інформаційно-освітнє середовище. В сучасному закладі вищої освіти (ЗВО) на зміну класичним лекційно-семінарським заняттям прийшли сучасні проєктні, дискусійні, пошукові формати з високим ступенем самостійності та активності студентів.

В умовах пришвидшення інтернаціоналізації освітньої, наукової, креативної та організаційно-фінансової діяльності університету та забезпечення на цій основі його високої конкурентоспроможності в глобальному та європейському освітньому та науковому середовищі в КНЕУ ім.В.Гетьмана створений відділ міжнародної академічної мобільності. Проєктна діяльність кафедр університету є важливою складовою роботи цього відділу. За останні роки викладачі КНЕУ ім.В.Гетьмана взяли участь у роботі таких міжнародних проєктів, як: Проєкт ErasmusPlus PAGOSTE, Проєкт ErasmusPlus "ITE-VET", проєкт GUMLog – Німецько-Українська Магістерська програма у галузі логістики, Проєкт GENIUS (Gender Initiative for Universities and Society), Проєкт UTTERLY «Центри сертифікації викладачів: інноваційні підходи до досконалості викладання» Європейського Союзу Еразмус+ з розвитку потенціалу вищої освіти; В рамках Програми Європейського Союзу Еразмус+ та напряму Жан Моне проєкт «European integration impact on economic security of EU members-states» та багато інших.

Якісно організована проєктна діяльність у закладах вищої освіти відкриває нові можливості щодо покращення інфраструктури та впровадження новітніх технологій в освітній процес. В рамках проходження у 2023 році міжнародного стажування «Фандрейзинг та організація проєктної діяльності в закладах освіти: європейський досвід» автор ознайомилась з алгоритмом та основними етапами створення освітнього проєкту. Міжнародне стажування було організоване Європейською фундацією «Зустріч» (Польща), кафедрою Польсько-Українських Студій Ягеллонського університету (Польща), Центром розвитку кар'єри ГО «Соборність» (Україна) і Луганським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти (Україна). Програма Міжнародного стажування була розроблена для педагогічних та науково-педагогічних працівників. Метою стажування було сформувати в слухачів загальне уявлення щодо проєктового менеджменту та сформувати практичні навички розроблення власних освітніх проєктів. Міжнародне стажування складалося з лекцій, тренінгів, роботи в малих групах з презентацією результатів, дискусій, опитувань, виконання комплексу індивідуальних завдань. Всі заняття проводилися в активних формах навчання. Це дало можливість слухачам оволодіти необхідними знаннями, уміннями та навичками через різноманітні заходи та вправи.

Організатори міжнародного стажування зробили акцент на розвитку наступних професійних компетенцій слухачів:

- методична компетентність: знання методичних і теоретичних засад організації проєктної та фандрейзингової діяльності в закладі освіти та пошук грантів з різних інформаційних ресурсів;
- фінансово-економічна компетентність: здатність створення кошторису
- освітнього проєкту;
- соціально-комунікативна компетентність: здатність забезпечувати власні
- потреби та досягати цілей шляхом створення партнерських відносин з іншими, уміння організувати командну роботу в закладі освіти та підтримувати позитивний мікроклімат;
- ціннісно-сміслова компетентність: усвідомлення цінності командної взаємодії та необхідності створення сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей учасників освітнього процесу.

Програма міжнародного стажування «Фандрейзинг та організація проєктної діяльності в закладах освіти: європейський досвід» складалася з двох частин: базової та індивідуальної. Базова частина (90 годин) – це навчальні модулі, лекції, семінари, тренінги, тести та завдання, однакові для всіх учасників стажування. Індивідуальна частина (90 годин) – це навчальні модулі, завдання, тести та консультації відповідно до розробленого проєкту. Для виконання індивідуальної частини стажування необхідно було виконати комплекс індивідуальних завдань, пройти підсумкове тестування та захистити проєкт. Автор у складі команди слухачів працювала над підготовкою освітнього проєкту: «Формування Soft Skills учасників освітнього процесу».

При роботі над підготовкою освітнього проєкту слухачами широко використовувались різноманітні інструменти проєктового менеджменту. З ціллю опрацювання мети і завдань проєкту, команда використала SMART-аналіз. SMART – це абревіатура, яка використовується для оптимізації постановки цілей усередині організації, зокрема в таких аспектах, як керування проєктами, рекламні кампанії, керування ефективністю й особистісний розвиток. Отже, команда аналізувала освітній проєкт з точки зору його цілей: конкретність цілі, вимірність, досяжність, релевантність і обмеженість у часі. Наступним кроком підготовки проєкту став SWOT-аналіз. Цей інструмент є одним із найпоширеніших аналітичних методів, який дозволяє в комплексі оцінити сильні й слабкі сторони проєкту, а також можливості й загрози, що впливають на нього. Наступний освітній інструмент з яким автор ознайомилась в процесі підготовки проєкту - це – Work breakdown structure (WBS) - Ієрархічна структура робіт (ІСР). Цей інструмент застосовується з ціллю планування роботи над проєктом. Він є основою для оцінки та контролю ходу робіт у проєкті, визначення ресурсів та призначення відповідальних за виконання робіт. Також ІСР допомагає чітко визначити взаємозалежність між задачами.

Готуючи освітній проєкт автор у складі команди розглянула різноманітні технології організації проєктної та фандрейзингової діяльності. Команда слухачів складала Діаграму Ганта, розробляла бюджет проєкту, опрацьовувала різноманітні стратегії роботи зі стейкхолдерами та обговорювала можливі перспективи проєкту, Досвід підготовки проєкту «Формування Soft Skills учасників освітнього процесу» продемонстрував, що такі міжнародні освітні проєкти є ефективним засобом інтеграції українських науково-педагогічних працівників в європейський освітній простір.

УДК 004.9:378.1:33

Сільченко М. В.*к.е.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та цифрової трансформації
КНЕУ ім. В.Гетьмана***Красюк Ю. М.***к.пед.н., доцент, завідувач кафедри інформатики та системології
ННІ «Інститут інформаційних технологій в економіці» КНЕУ ім. В.Гетьмана*

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Цифровізація усіх аспектів професійного, суспільного і особистого життя сучасної людини вимагає швидкого формування у неї незалежно від віку розгалуженої системи цифрових навичок — так званих digital skills. В цьому контексті особливо важливими стають уміння у студентів освітніх програм, що належать до галузей знань «Соціальні та поведінкові науки», «Управління та адміністрування», застосовувати сучасні програмні засоби обробки великих масивів даних, пов'язаних з економічною та фінансовою діяльністю, для їх всебічного аналізу і візуалізації як основи прийняття рішень.

З цією метою в КНЕУ викладачі кафедри інформатики та системології розробили комплекс навчальних дисциплін, вивчення яких забезпечує поетапне формування цифрових навичок студентів щодо аналізу даних. До складу цього комплексу входять навчальні дисципліни «Прикладна інформатика» (модулі щодо аналізу даних вивчаються в рамках тем «Системи опрацювання таблично поданих даних» та «Системи управління соціально-економічними базами даних»), «Бізнес-інформатика» (модулі «Аналіз великих масивів даних засобами MS Excel» та «Візуалізація економічних даних засобами MS Excel») та «Business Intelligence» (рис. 1).

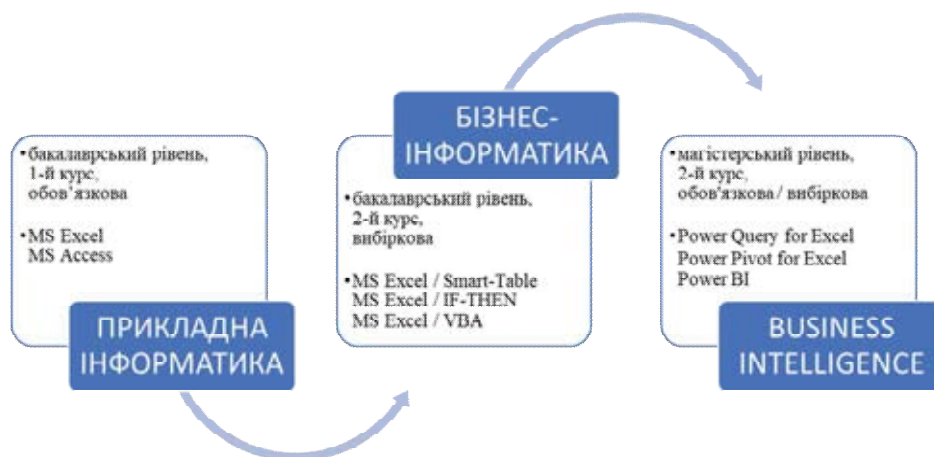

Рис. 1

Навчальний матеріал зазначених навчальних дисциплін, пов'язаний з вивченням великих масивів даних, різниться за складністю та глибиною застосовуваних технологій аналізу даних, які можна розшарувати за рівнями: data set, data model, data tools, data visualization (Рис. 2).

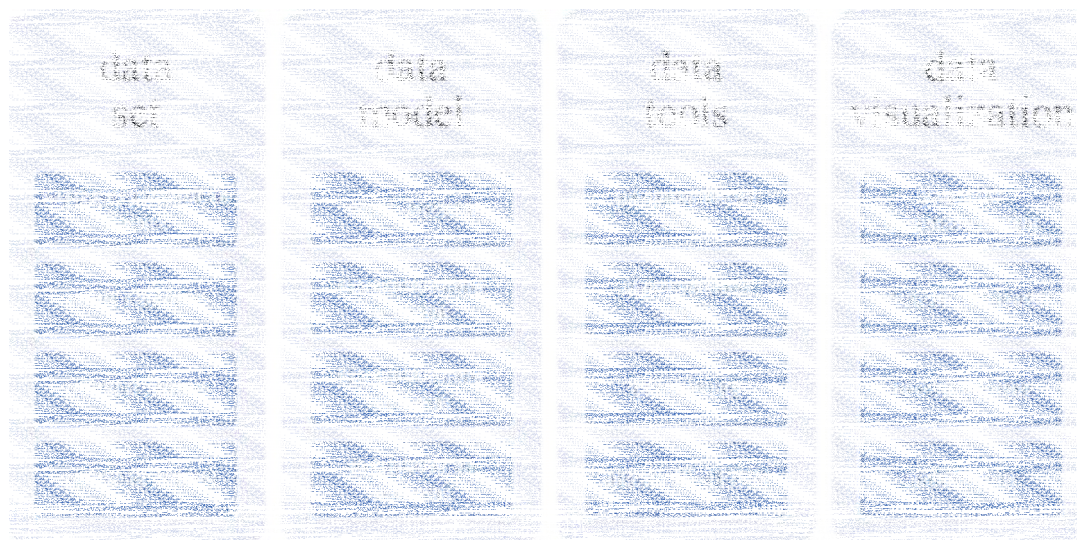

Рис. 2

Таким чином, інтеграційні зв'язки між цими дисциплінами дозволяють студентам поступово опанувати технології аналізу даних від елементарних засобів MS Excel через розуміння логіки побудови моделей даних в MS Access до потужної платформи аналізу та візуалізації реляційних баз даних Power BI.

У результаті студенти мають можливість поетапно побачити переваги та недоліки кожного програмного продукту та в подальшому добирати оптимальне програмне рішення.

Затребуваність таких навичок аналізу даних підтверджується тим що ці навчальні дисципліни також обирають і здобувачі дорослої вікової категорії: слухачі Інституту бізнес-освіти, які здобувають другу вищу освіту, та викладачі економічних та фінансових дисциплін, які підвищують кваліфікацію на постійно-діючих в університеті курсах «ІТ-платформа освітньої діяльності викладача».

Для забезпечення якісного навчання, а також для організації пост-підтримки наших здобувачів створюються різноманітні дистанційні курси на загально університетській платформі Moodle, які містять інтерактивні електронні підручники, відеолекції, відеозаписи онлайн-занять, відеоінструкції та різноманітні скрінкасти. Увесь відеоконтент розміщується на авторських YouTube-каналах, що дозволяє для викладачів досліджувати аналітику переглядів, а для студентів та слухачів — використовувати посилання для подальшого перегляду.

УДК 004.771: 347.78

Журавська І. М., Обухова К. О.
д-р техн. наук, професор; ст. викладач кафедри комп'ютерної інженерії
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

НАБУТТЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Попит на інтелектуальну власність зростає, особливо в країнах, що знаходяться на шляху сталого розвитку. До того ж, важливість прав інтелектуальної власності зростає. У наш час дослідження дуже швидко перетворюються на послуги чи продукти. Сучасні дистанційні платформи допомагають інноваторам захищати та підтримувати права інтелектуальної власності на ринку.

Зі збільшенням ролі інновацій, транскордонних досліджень і співпраці в освіті необхідно акцентувати увагу студентів на права інтелектуальної власності, тому що вища освіта в Україні може стати саме тим рушієм інновацій, який потрібен країні для глобальної конкурентоспроможності. Експерти вважають, що суттєве усвідомлення авторських прав на твір необхідно розвивати під час навчання [1]. Студенти вже під час навчання знаходять перші робочі місця у професійному світі, де вони розвиватимуть і користуватимуться правами інтелектуальної власності. Таким чином, можна стверджувати, що набуття прав інтелектуальної власності має бути частиною навчальної програми в університеті [2].

Слід зазначити, що знання механізмів набуття прав інтелектуальної власності (ІВ) важливі не лише для студентів-юристів, які навчаються інформувати інших про цінність ІВ та управління нею, але й для осіб, які вивчають інформаційні технології та комп'ютерну інженерію.

Важливо, щоб студенти розуміли, як керувати інтелектуальною власністю, зокрема в освітньому середовищі [3]. Це особливо актуально сьогодні, оскільки зростає кількість освітніх програм, що заохочують підприємництво та винахідництво, а також конкурси бізнес-планів, стартап-проекти, мейкерспейси, воркшопи та інші навчальні й додаткові заходи.

Інтелектуальна власність охоплює всі форми творчості, такі як винаходи, програмне забезпечення, відкриття, творчі чи художні роботи, ноу-хау, процеси та унікальні матеріали. Наприклад, об'єктами авторського права в ІТ-галузі можуть бути виступи, лекції, аудіовізуальні твори, ілюстрації, комп'ютерні програми, бази даних тощо [4]. Інтелектуальна власність захищається законом через патенти, авторські права, товарні знаки та комерційну таємницю. На один і той самий об'єкт інтелектуальної власності можна використувувати кілька форм захисту. Наприклад, комп'ютерне програмне забезпечення може бути захищене авторським правом, патентом, комерційною таємницею та товарним знаком.

В Україні здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності державна організація Національний орган інтелектуальної власності (далі - НОІВ). Починаючи з 05 червня 2023 р. зазначена організація почала приймати заявки щодо набуття прав інтелектуальної власності через Систему електронної взаємодії – СЕВ [5]. Застосування електронної взаємодії закладу експертизи (НОІВ) та суб'єктів СЕВ надає суттєві переваги заявникам-здобувачам вищої освіти в умовах здійснення онлайн-навчання у дистанційному форматі. Студенти, які вже мають напрацювання у вигляді комп'ютерних застосунків, що входять до складу кваліфікаційних робіт бакалаврів та магістрів, можуть дистанційно подати заявку через цю систему (рис. 1) та отримати свої перші права на інтелектуальну власність вже під час навчання.

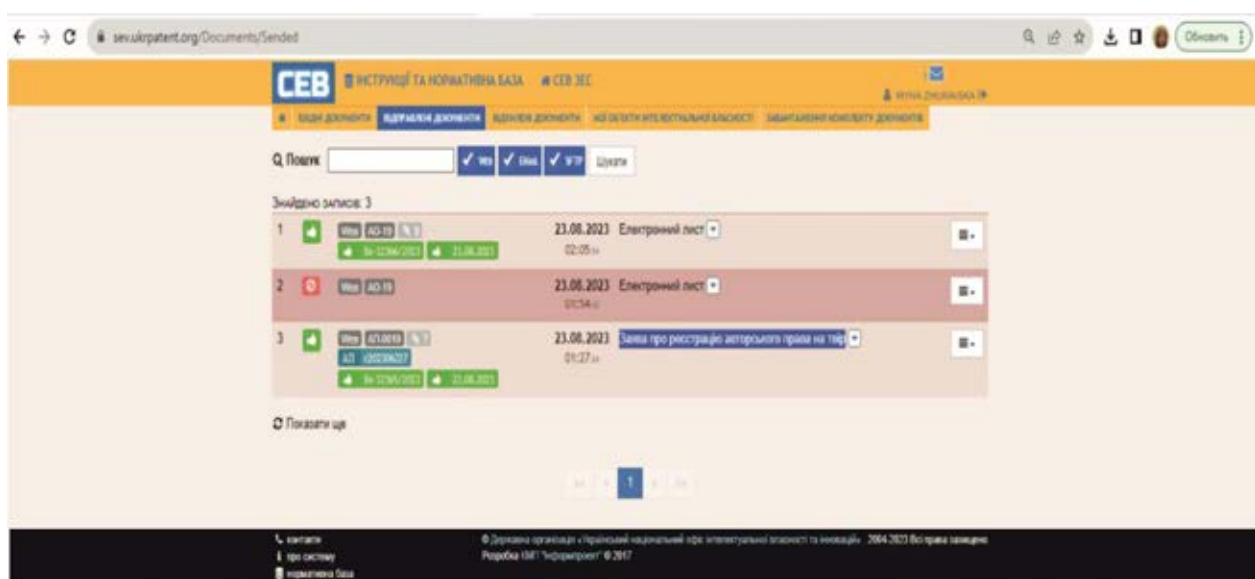

Рис. 1. Подання заявки про реєстрацію авторського права на твір через СЕВ НОІВ

Отже, викладання дисципліни «Інтелектуальна власність в ІТ-галузі» сприяє формуванню у студентів теоретичних та практичних навичок, пов'язаних з розумінням процесу створення та діяльності ІТ-бізнесу, його структурування, регулюванням відносин між розробниками інформаційних продуктів та замовниками і особливостей використання інформаційних продуктів ІТ-бізнесу із забезпеченням захисту інтелектуальної власності, переважно в частині авторського права на створені програмні застосунки, бази даних, дизайн вебсайтів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Three Things Student Innovators Should Know About IP : blog. Publ. Jul 30, 2020. URL: <https://michelsonip.com/three-things-student-innovators-should-know-about-ip/> (Last accessed: 15.09.2023).
2. Bhatia M. Awareness of Intellectual Property Rights for Student Innovators. Publ. Feb 24, 2022 URL: <https://ipbulletin.in/awareness-of-intellectual-property-rights/> (Last accessed: 15.09.2023).
3. David S. Intellectual property rights protection for inventions developed by students while at universities. 2020. 25 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.15250.61123.
4. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 15.09.2023).
5. Система електронної взаємодії НОІВ України. URL: <https://sev.ukrpatent.org/> (дата звернення: 15.09.2023).

УДК 378.147

Школьній О. О.*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва*

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АКАДЕМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН З МЕНЕДЖМЕНТУ

Динамічність теорії та практики управління, а також економічне середовище за умов функціонування конкурентного ринку праці зумовлюють необхідність перегляду підходів до методів викладання академічних дисциплін з менеджменту. Нині роботодавці зацікавлені у залученні фахівців, які не лише обізнані з виробничими та маркетинговими технологіями, але й спроможні здійснювати управління проєктами, формувати глобальні команди, аналізувати та прогнозувати параметри кон'юнктури цільових ринків. Тому методи навчання повинні включати не лише здобуття теоретичних знань, але й освоєння практичних навичок підприємництва.

При підготовці менеджерів навчальний процес зорієнтований на відображення загальнокультурних норм, що відображатиметься в управлінській діяльності майбутнього менеджера [1]. Психологічний портрет менеджера формують цілеспрямованість, оперативність, інтерес до обраної професії та роботи з персоналом; високий інтелектуальний рівень та компетентність; вольові якості та організаційні здібності; позитивні морально-психологічні характеристики та комунікативні навички [2].

Освітній процес при формуванні управлінської культури майбутніх фахівців з менеджменту необхідно спрямувати на [3]:

- відображення в навчальному процесі основних концепцій менеджменту;
- формування практичних навичок управління організаціями;
- застосування ефективних комунікативних технологій, спрямованих на тісну взаємодію викладачів та студентів;
- підтримку сприятливого навчального середовища із використанням мотиваційних механізмів;
- залучення ефективних методів управління аудиторією;
- розвиток навичок студентів щодо розв'язання складних проблем та прийняття неординарних комплексних рішень;
- формування навичок аналізу проблемних ситуацій, інтегрованих в сценарії втілення в життя стратегій конкуренції;
- використання тренінгів в процесі розгляду моделей, сценаріїв та концептуальних підходів до вирішення управлінських проблем;
- формування навчальних груп та команд в процесі розгляду виробничих ситуацій;
- аналіз різних варіантів стратегічного позиціонування за умов впливу чинників ризику та невизначеності.

Традиційні методи навчання передбачають передачу викладачем інформації теоретичного та практичного характеру студентам з можливістю використання її у майбутньому. При цьому студенти повинні запам'ятати основні визначення та підтвердити рівень засвоєння інформації в процесі тестування та іспитів. Однак цінність інформації з плином часу змінюється, що ставить під сумнів важливість таких методів навчання.

Поряд з цим, студентів можна залучити до навчання згідно їх інтересів і вподобань. Студентоцентричний підхід в нинішніх умовах розвитку вищої школи спрямований на конструювання знань на основі конкретного досвіду, здобутого в процесі занять. Командна робота дозволяє засвоїти основні концепції менеджменту в процесі збору та аналізу інформації щодо певних суб'єктів підприємництва. Участь у групових дослідницьких проєктах забезпечує формування практичних навичок науково-дослідної роботи. Ділові ігри, які імітують практичні ситуації, орієнтують студентів на аналіз управлінської динамічної системи та інтерактивну взаємодію учасників.

Віртуальне навчальне середовище поєднує елементи традиційного навчання та цифрового світу, формуючи передумови для аналізу уявних сценаріїв виробничих ситуацій. Імітаційні ігри (management simulation games) сприяють формуванню навичок менеджменту, зокрема прийняття колективних рішень з урахуванням індивідуальних особливостей студентів. Інтерактивне навчання передбачає також розгляд конкретних випадків (case studies) з метою практичного вирішення поставлених проблем. Активізації міжособистісної взаємодії сприяє застосування рольових ігор.

Отже, нині при викладанні дисциплін з менеджменту залучаються як традиційні, так і інноваційні методи. Формування управлінської культури майбутніх фахівців з менеджменту значною мірою пов'язане із застосуванням інтерактивних методів навчання, а також засвоєнням практичних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончар Л. Формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів: психолого-педагогічні аспекти. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 95-99.
2. Палінчак В.М., Козубовська І.В. Професійні вимоги до фахівців менеджменту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2007. № 31. С. 123–125.
3. Carneiro, A. (2004), "Teaching management and management educators: some considerations", *Management Decision*, Vol. 42 No. 3/4, pp. 430-438.

ДО РЕФОРМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ще на парламентських слуханнях „Правове забезпечення реформи освіти України”, яке відбулося у Верховній Раді України 9 грудня 2015 року, із уст багатьох ораторів прозвучало, що основною проблемою освітньої сфери є незадовільне забезпечення її фінансовими ресурсами як для розвитку матеріально-технічної бази, так, особливо, для забезпечення достойного рівня оплати праці освітян. Загалом, відмічалось недостатнє бюджетне фінансування освіти, звучали пропозиції залучати для неї кошти господарюючих суб'єктів.

Однак, на сьогоднішній день, через тривання російсько-української війни та й деякий час після її закінчення навряд чи можна очікувати значного збільшення бюджетних асигнувань на потреби освіти і науки.

Верховна Рада України ще у 1999 році схвалила концепцію реалізації інноваційної моделі розвитку країни, проте якихось значних успіхів в її реалізації не досягнуто. І тут, окрім інших, основними причинами, стали у суб'єктів господарювання дефіцит фінансових ресурсів для інвестицій, які „згоріли” під час гіперінфляції і платіжної кризи 1990-х, та недоступність інвестиційних банківських кредитів і нерозвиненість фондового ринку. Внаслідок цього країна опинилася у глибокій інвестиційній кризі. Це стало однією з причин того, що Україна входить до невеличкої групи країн, які ніяк не можуть досягти обсягів ВВП 1990 року, тоді як інші країни за цей період його збільшили, іноді в рази.

За становища, в якому Україна опинилась, значно ускладненого воєнною розрухою, нашому народу слід зробити доленосний вибір: або стрімко увійти до кола країн, які є авангардом сучасної людської цивілізації (це мало б стати національною ідеєю нашого народу, яку має усвідомити кожен громадянин), або бути приреченою на безнадійне відставання від них, стати країною-аутсайдером і ніяких перспектив на краще не мати.

Щоб цього не сталося, Україні потрібна не тільки реалізація інноваційної моделі розвитку, але передусім така неординарна стратегія розвитку інтелектуального потенціалу, наукової та освітньої сфер нашого суспільства, котра призвела б до швидкого зростання усіх інших видів нашого потенціалу (передусім оборонного і виробничого) та їх ефективного використання. Її потрібно не тільки розробити, але й швидко і цілеспрямовано реалізувати.

Адже у третьому тисячолітті людство вступило в еру економіки, розвиток якої передусім базується на знаннях у широкому розумінні цього слова. Водночас різко зростає роль освіти та науки, стан яких в нашій країні за роки її державної незалежності значно погіршився, але не є ще настільки катастрофічним, щоб не забезпечувати потреби її соціально-економічного розвитку. Про це свідчать розробки під час війни нашими вченими, інженерами, а то й просто винахідниками-любителями зразків зброї та воєнної техніки, яким часто немає рівних у світі.

Якщо за останні роки багато зроблено щодо реформування середньої школи, то вищої школи та науки реформи майже не торкнулися. Обсяги їх фінансування залишаються недостатніми, а рівень оплати працівників вищої школи і наукових установ незаслужено низький, якщо його порівняти, наприклад, з оплатою правоохоронців чи представників бізнесу.

На наше переконання, реформування вищої школи слід провести шляхом переведення вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) на госпрозрахунок, який полягає у їх самофінансуванні, яке за необхідності може доповнюватися банківським кредитуванням та бюджетним фінансуванням, а також грантами та пожертвуваннями юридичних і фізичних осіб і держав. Для цього необхідно:

1) Запровадити обов'язкову оплату студентами навчання у ВНЗ. Її розмір має бути досить високим, щоб забезпечити ВНЗ необхідну матеріально-технічну базу і достойний рівень оплати їх працівників та оберігти їх від тих молодих людей, які не хочуть або не мають здібностей досягти вищої освіти. Пільгові категорії громадян повинні отримувати таке соціальне забезпечення, яке б гарантувало їм умови для достойного життя, в тому числі й для оплати навчання. Така особа сама повинна вирішувати, як розпорядитися своїми коштами.

2) Не пізніше другого семестру чи триместру студент повинен мати договір з майбутнім роботодавцем, який в кредит буде вносити за нього плату за навчання та виплачувати стипендію, яка повинна забезпечувати студентів нормальні умови життя. Студент, який не уклав відповідного договору, вносить плату власним коштом або за рахунок пільгового банківського кредиту. Якщо договір укладається з бюджетною установою, то зазначені витрати фінансуються з відповідного бюджету. Підготовка фахівців для громадських організацій повинна проводитись за рахунок їх власних коштів.

3) Роботодавець майбутнього фахівця може зобов'язати студента отримати додаткові, окрім передбачених навчальним планом, знання, надавати можливість проходити виробничу практику як на власній базі, так і на інших вітчизняних чи зарубіжних підприємствах, рекомендувати теми курсових і дипломних проєктів (робіт), забезпечити роботою, що поєднується студентом з навчанням тощо.

4) Після закінчення ВНЗ фахівець зобов'язаний відпрацювати у роботодавця період, передбачений договором, і погасити отриманий кредит. Щоб стимулювати студента сумлінно навчатися, розмір кредиту, що підлягає погашенню, диференціюється залежно від якості диплома. Очевидно, власники „червоних” дипломів можуть звільнитися від погашення кредиту, а якщо середній бал „задовільно”, то заборгованість за кредитом підлягає погашенню повністю.

5) Для кредитування студентів, аспірантів, докторантів, працівників ВНЗ і самих ВНЗ слід заснувати державний Освітнянський банк. Його статутний капітал протягом 5–6 років повинен формуватися за рахунок бюджетних асигнувань, які вивільнюються від фінансування ВНЗ. З часом цей банк можна акціонувати за рахунок коштів ВНЗ.

До речі, ще у 1990 році 63 ВНЗ України був заснований Інноваційно-інвестиційний „Укрміжвузбанк”, потім перейменований на „Інтелектбанк” (нині – ТАС-комерцбанк), який надав ряд кредитів ВНЗ та їх працівникам на реалізацію інноваційних проєктів та розвиток бізнесу. Наприклад, Харківському авіаційному інституту був наданий кредит на впровадження технології виготовлення деталей методом вибуху, а працівникам тоді ще Харківського державного університету – на виробництво столових приборів методом наплення. Лише тяжке фінансове становище ВНЗ не дозволило їм збільшувати статутний капітал банку, вимоги до розміру якого з боку Національного банку України постійно підвищувалися, а тому цей банк, як й багато інших, викупили так звані „нові українці”.

Доцільно запровадити компенсацію одним підприємством іншому витрат на підготовку працівників, які переходять до нового роботодавця (наприклад, як це робиться у спорті).

На наш погляд, реалізація перелічених пропозицій підвищить якість підготовки фахівців, створить нормальні умови для освітньої і науково-дослідної діяльності ВНЗ, поставить у рівні умови державні і комерційні ВНЗ, підвищиться рівень конкуренції між ВНЗ за отримання грантів на виконання науково-дослідних робіт, залучення кращих абітурієнтів і співробітництва з суб'єктами господарювання. Належний рівень оплати праці науково-педагогічних працівників підвищить престижність науково-дослідної роботи („добровільної каторги”), сприятиме залученню до науково-дослідної роботи талановитої молоді.

За таких умов почнуть повертатися в Україну науковці та інші емігранти, які у свій час виїхали в інші країни з кращими умовами роботи та життя, де вони збагатилися новими знаннями та науковим досвідом. Врешті-решт покращаться умови для реалізації інноваційної моделі розвитку країни, що, зважаючи на її корисні копалини, родючі ґрунти, сприятливий клімат, вигідне географічне розташування та працелюбний народ, дозволять Україні зайняти достойне місце серед країн світу, а українців поважатимуть інші народи.

UDC 37.013.2:371.214.

Kateryna Yuryeva*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of Music Art Department,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University***Zhao Beibei***Post Graduate Student,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University***Wang Pan***Instructor of Music Department, Ningxia Art Vocational College;
Post Graduate Student**H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University***Li Yabin***Head of The Easel Painting Department, Hebei Academy of Fine Arts;
Post Graduate Student**H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*

PROMISING INNOVATIONS IN THE TRAINING OF ARTISTIC-EDUCATIONAL PERSONNEL IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Key words: artistic and pedagogical education, instructors of artistic disciplines, training, innovations, People's Republic of China

Despite the ongoing hostilities of the Russo-Ukrainian war, Ukrainian society is already, more than a year and a half after the full-scale invasion, formulating plans for post-war reconstruction. In these plans and projects, the reform of the education system to align with European and global standards occupies a significant position.

Naturally, the priority directions for the development of Ukrainian education and science in the coming decade will include natural and technical sciences, medicine, and digital technologies. However, it is imperative to address the psychological support for the entire population and the mitigation of the consequences of prolonged chronic stress caused by the war at this very moment. Art, arguably, could become a paramount instrument for such psychological rehabilitation, as art therapy has long gained recognition within scientific circles and among practicing psychotherapists. Concurrently, artistic activity in and of itself often becomes an effective agent for an individual's psychological recovery, rekindling interest in life, the desire to create beauty, and to spread goodwill in the world.

Educational institutions, ranging from preschools to universities, are expected to play a crucial role in engaging all segments of the population in artistic practices. In this regard, instructors of artistic disciplines will undoubtedly play a pivotal role. Therefore, it is crucial to focus on updating the educational programs for training artistic educators today, critically examine similar international references, and outline paths for their creative implementation within the Ukrainian education system.

In our perspective, the experience of training artistic educators in China (PRC) is unquestionably worth considering, despite the considerable cultural disparities between Ukrainian and Chinese civilizations. Following the devastating consequences of the "Cultural Revolution" of 1966–1977, which were on par in terms of scale with the aftermath of a major war, China embarked on a path of modernization and global openness. This policy, within roughly two decades, catapulted the nation into the ranks of leading world economies. A breakthrough also occurred in the socio-economic life of Chinese society, with an increase in the level of education among its population. According to [3], in the 1990s, only 4% of Chinese citizens had higher education, while by 2021, that figure had risen to 15%. Considering that China was recently the most populous country on the planet, these statistics are indeed impressive.

We have previously conducted a thorough analysis of the legislative and regulatory framework for arts education in the People's Republic of China (PRC) [2], identifying the stages of its development [5], and contemporary trends [4]. Taking into account the research findings on various aspects of training artistic educators, such as [1], we can identify key innovative practices that may be of interest and benefit to the Ukrainian educational community. These innovations include:

Diversification of forms for acquiring arts pedagogy education. Currently, in China, artists and, among others, instructors of artistic disciplines are trained in (a) artistic departments of normal (pedagogical) colleges and universities, (b) pedagogical departments of specialized arts institutions such as conservatories and academies of arts, and (c) artistic departments within multidisciplinary universities.

Development of integrated interdisciplinary arts courses. A prominent trend in this regard is the creation of elective courses aimed at expanding graduates' employment opportunities and enhancing their competitiveness in the job market. Some examples of the most interesting integrated courses include "Art Therapy", "Makeup", "Economics of the Arts Business", "Art Management", "Art Criticism", "Artistic Technologies", "Music Acoustics", "Music Engineering", "Fashion Shows", "Show Directing", "Electronic Music Production", "Stage Performance", and even "Musical Instruments Repair". In the context of the New Ukrainian School, the current concept entails the teaching of an integrated course titled "Art" instead of separate subjects such as "Music", "Visual Arts", or "Choreography". Therefore, Ukrainian educators may find it intriguing to explore the Chinese experience of providing future instructors of artistic disciplines with training in various forms of art. For example, in China, disciplines like "Body and Movement" and "Dance Choreography" are already being developed and implemented, aimed at acquainting future music educators with the fundamentals of choreography.

Social practice for future instructors of artistic disciplines, involving the development and implementation of individual or team-based creative, innovative, managerial, or entrepreneurial-oriented social projects.

Organizational and pedagogical practice, when, for example, future teacher-artists help students of non-art majors in staging and rehearsal preparation of musical and dance numbers for dramatic performances and musicals, developing the design of costumes and scenery, etc.

Wide use of big data and artificial intelligence in artistic and pedagogical research.

These innovative approaches, as observed in the Chinese context, offer valuable insights and strategies that could be adapted and beneficially applied to the Ukrainian educational landscape, paving the way for a more dynamic and effective arts education system.

REFERENCES

1. Guo, Yijiang. (2022). New music teacher training system in China: humanization, integration, foreign experience. *Means of educational and research work*, 58, 169–183. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.58.15>
2. Guo, Yijiang, Zhang, Hao, Zhao, Beibei; & K., Yuryeva (2020). Normative base of modern aesthetic education in China. *Means of educational and research work*, 55, 102–137. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2020.55.08>
3. Yang, Jing. (2022). Chinese contemporary art teachers' professional development in the 20th and 21st centuries within the multicultural framework. *Heritage Science*, 10(1). <https://doi.org/10.1186/s40494-022-00692-8>
4. Yuryeva, K. (2021). Modern trends in the development of art education in China. *Means of educational and research work*, 56, 126–166. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2021.56.08>
5. Zhao, Beibei. (2021). Periodization of the development of art education in the People's Republic of China. *Means of educational and research work*, 56, 60–82. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2021.56.05>

Бойко А. П.*канд. техн. наук, доцент кафедри комп'ютерної інженерії***Давиденко Є. О.***канд. техн. наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення**ЧНУ ім. Петра Могили*

ВИРІШЕННЯ БАГАТОПАРАМЕТРИЧНИХ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ

В теперішній час при розробці нових складних інженерних об'єктів, споруд та пристроїв часто виникає необхідність вирішення оптимізаційних задач з великою кількістю параметрів [1].

Дуже часто задача визначення оптимальних характеристик – нелінійна та багаторозмірна. Якщо розмірність простору пошуку велика, то це, з одного боку призводить до різкого зростання кількості обчислень цільової функції, а з іншого – до великих витрат часу, необхідного для одноразового обчислення цільової функції. В результаті пряме рішення задачі оптимізації класичними методами нелінійної оптимізації виявляється складною проблемою.

Ця проблема може бути вирішена за допомогою використання ефективних алгоритмів оптимізації та сучасних обчислювальних систем.

Останніми роками, з появою потужних обчислювальних засобів були розроблені нові ефективні способи оптимізації. Це велика кількість варіантів нейромережових алгоритмів, еволюційні, генетичні алгоритми та тому подібне.

Генетичні алгоритми представляють собою групу адаптивних методів, які можуть використовуватися для вирішення завдань пошуку і оптимізації. Генетичні алгоритми (ГА) – це сімейство алгоритмів, що дозволяють знайти рішення для задач, які складно розв'язуються, за допомогою послідовного підбору та комбінування параметрів з використанням механізмів, які нагадують біологічну еволюцію [2–4].

Принцип роботи наступний: генетичні алгоритми оперують сукупністю осіб (популяцією), які є рядками, що кодують одне з рішень задачі. За допомогою функції пристосованості (fitness-function) серед усіх осіб популяції виділяють найбільш пристосовані (більш відповідні рішення), які отримують можливість схрещуватися і давати потомство і найгірші (погані рішення), які видаляються з популяції і не дають потомства. В результаті цього, пристосованість нового покоління виходить у середньому вище за попереднє.

Робота генетичного алгоритму представляє собою ітераційний процес, який триває до тих пір, поки не виконається критерій припинення пошуку. Алгоритм роботи генетичного алгоритму представлений на рисунку 1.

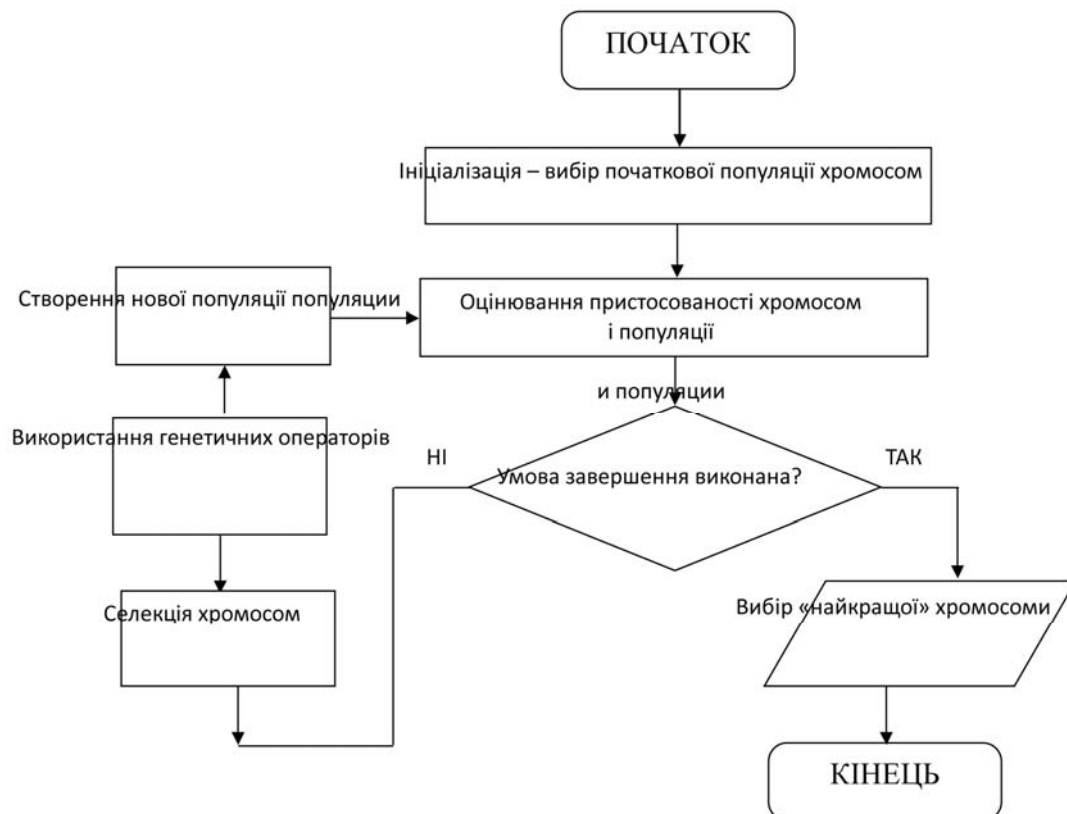

Рисунок 1. Блок-схема роботи генетичного алгоритму

Основні відмінності генетичних алгоритмів від традиційних методів пошуку екстремумів наступні:

1. Генетичні алгоритми працюють з кодами, в яких представлений набір параметрів, які безпосередньо залежать від аргументів цільової функції. Інтерпретація цих кодів відбувається тільки перед початком роботи алгоритму і після його завершення для отримання результату. В процесі роботи маніпуляції з кодами відбуваються незалежно від їх інтерпретації, код розглядається просто як бітовий рядок.

2. Для пошуку оптимуму генетичний алгоритм використовує декілька точок одночасно (популяцію), а не переходить від точки до точки, як це робиться в традиційних методах. Це дозволяє здолати один з їх недоліків – небезпеку попадання в локальний екстремум цільової функції, якщо вона не є унімодальною, тобто має декілька таких екстремумів.

3. Генетичний алгоритм в процесі роботи не використовує додаткову інформацію, що підвищує швидкість роботи. Єдиною інформацією може бути область допустимих значень параметрів і цільової функції в довільній точці.

4. При пошуку оптимуму генетичний алгоритм розраховує тільки цільову функцію, а не її похідні або іншу додаткову інформацію.

5. У генетичному алгоритмі застосовуються як імовірнісні правила для породження нових точок аналізу, так і детерміновані правила для переходу від одних точок до інших.

На сьогоднішній день сфера застосування генетичних алгоритмів досить широка: оптимізація параметрів складних інженерних споруд, розробка програмного забезпечення, системи штучного інтелекту, штучні нейронні мережі і тому подібне.

Нині еволюційні алгоритми є однією з галузей науки, що активно розвиваються, дослідження в якій ведуть до постійного підвищення ефективності та розширення сфер їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bondarenko O., Boyko A., Zvaigzne A. Application of the genetic algorithm at initial stages of ships design. *Nase More*. 2018. № 65 (1). P. 1–10 .
2. Julia Carson *Genetic Algorithms: Advances in Research and Applications*. Nova, 2017. 127 p.
3. Holland J. H. *Adaptation in natural and artificial systems. An introductory analysis with application to biology, control, and artificial intelligence*. London: Bradford book edition, 1994. 211 p.
4. Chambers D.L. *The Practical Handbook of Genetic Algorithms Vol. 1. Applications*. Boca Raton: CRC Press, 2001. 520 p.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО

Дистанційне навчання стає все більш популярним як за кордоном, так і в Україні. Люди прагнуть набувати нових знань або вдосконалювати наявні. Проте через об'єктивні чинники, наприклад, такі як пандемії, зайнятість у будь-якої-іншої діяльності, фізичні вади тощо, не завжди можливе очне відвідування занять. Отже, дистанційне навчання стало одним з альтернативних шляхів надання освітніх послуг.

У доповіді розглядаються основні моменти організації системи дистанційного навчання (СДН) й можливі проблеми впровадження такої форми навчання у ЗВО.

Організація СДН у ЗВО вимагає насамперед чітко визначити мету впровадження такої форми навчання. Наприклад, для ЗВО, що надають освітні послуги за традиційною формою навчання (очна та заочна), вельми актуальним є підвищення гнучкості організації навчального процесу через розширення форм взаємодії учасників навчального процесу. Далі необхідно окреслити круг завдань, що сприятимуть ефективному досягненню поставленої мети. Черговість рішення і значущість завдань визначається наявною інфраструктурою, устаткуванням і бюджетом навчального закладу. В доповіді окреслено основні завдання впровадження СДН у ЗВО та виокремлено питання, які потребують ретельного опрацювання.

Відповідність традиційним формам навчання, що використовуються у ЗВО. Тобто необхідно визначити: у якій мірі має зазнати змін наявна організація навчального процесу та діяльність викладачів і студентів. Систему дистанційного навчання, наприклад, можна розглядати, як альтернативну систему навчання, яку використовують тільки за певних умов. Або як систему, що доповнює традиційну та дає змогу оптимізувати навчальний процес. У такому разі СДН інтегрується в традиційні форми навчання і використовується впродовж усього процесу, доповнюючи або замінюючи певні навчальні компоненти [1].

Надалі необхідно з'ясувати вимоги щодо навчальних матеріалів і способів взаємодії викладачів і студентів. Усе це має бути уніфіковано та певною мірою стандартизовано для організації комфортного навчального середовища. Навчальне середовище має бути організовано так, щоб, з одного боку, воно було гнучким, надавало низку способів взаємодії, а з іншого воно не має бути різномірним у межах курсів. Тобто надавати зручний для студента користувацький інтерфейс. Цього можна досягти, використовуючи, наприклад, спеціалізовані платформи або сервіси дистанційного навчання [2; 3]. Використання СДН, як самостійної форми навчання, вимагає також передбачити електронний деканат, організацію допомоги студентам та викладачам (організацію навчання, психологічну та технічну допомогу), збір статистики за процесом навчання тощо.

Сертифікація знань, що є в традиційному навчальному процесі, реалізується в системі дистанційної освіти здебільшого з використанням електронних тестів, результати яких зазвичай обробляються автоматично. Є і інші різновиди організації контролю знань: контрольні роботи, що виконуються студентами в режимі офлайн. Тут основною проблемою є забезпечення достовірності того, що одержані викладачем від студента матеріали дійсно підготовлені останнім без сторонньої допомоги. Нині жодне з дистанційних засобів не забезпечує стовідсоткової гарантії цього. Вирішення цього завдання є одним із головних у процесі впровадження СДН, адже це має безпосередній вплив на визнання результатів навчання з боку стейкхолдерів.

Організація навчального процесу. Тут важливим є гнучкість СДН, як загалом, так і окремих його компонентів щодо учасників навчального процесу – студентів, викладачів, адміністрації. Кожен із них пред'являє до СДН свої власні, інколи суперечливі вимоги. Студенти можуть пред'являти вимоги щодо форми презентування навчального матеріалу, до частоти й характеру взаємодії з викладачем. Викладач бажав би мати змогу оперативного внесення змін у окремі частини навчального курсу. Адміністрації ж потрібна наявність актуальної статистики навчального процесу, відстеження успішності, якості викладання і навчання. Отже, ефективність впровадження СДН у освітній процес ЗВО визначається успішністю вирішення низки завдань, які стосуються всіх учасників навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичек С. Як організувати дистанційне навчання. 20 відповідей від освітнього омбудсмена. *Суспільне*. 2021: вебсайт. URL: suspilne.media/95481-ak-organizuvati-distancijne-navcanna-20-vidpovidej-vid-osvitnogo-ombudsmena/ (дата звернення 22.08.2023)
2. Года М. Сервіси та платформи для дистанційного навчання. *24 канал*. 2020: вебсайт. URL: 24tv.ua/tech/navchannya-vdoma-spisok-program-platform-dlya-distantsijnogo-navchannya_n1416110 (дата звернення 22.08.2023)
3. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання. *Нова Українська школа*. 2020: вебсайт. URL: nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yaki-dopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/ (дата звернення 22.08.2023)

УДК 316.77:130.2

Поліщук Д. В.
*студентка групи 21-сз кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
факультет економіки і підприємництва
Уманський національний університет садівництва
Науковий керівник: Тупчий О. С.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманський національний університет садівництва*

МЕДІА ТА ІННОВАЦІЇ: ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬСТВО

Інновації є важливим фактором, який впливає на сучасну культуру. Вони впливають на культуру в різних сферах, таких як технології, мистецтво, освіта, комунікація, медицина та інші. Інновації можуть створювати нові можливості для вираження, навчання, співпраці та розвитку. Однак не завжди мають позитивний вплив на культуру. Іноді вони можуть призводити до конфліктів, опору, втрати культурної спадщини або нерівності. Деякі приклади інновацій, які впливають на культуру, можуть бути такими:

iPhone від Apple є одним з найбільш впливових продуктів у сучасному світі. Він не тільки змінив способи споживання інформації, розваги та послуг, але й створив нову культуру мобільності, соціальності та інтерактивності. iPhone також став символом статусу, моди та індивідуальності для багатьох людей.

Віртуальна реальність є новою технологією, яка дозволяє створювати імерсивні симуляції реальності. Вона може мати різні застосування в галузях, таких як освіта, медицина, розваги, туризм та інші. Вона також може змінювати способи сприйняття, уявлення та емоційного реагування на реальний світ.

Шанель від Coco Chanel є одним з найбільш визначних брендів у світовому модельному бізнесі. Вона не тільки створила новий стиль одягу для жінок, але й започаткувала новий образ жіночності і незалежності. Вона також вплинула на культуру мистецтва, літератури і кіно.

Також одним з чинників, що впливає на сучасний розвиток культури, є інформаційна революція, що принципово змінила «спосіб входження» в культуру, коли не відвідини музеїв, театрів, виставок, а Інтернет, телевізор і смартфон стали головним «вікном в культуру».

Велике значення в суспільстві набуває вплив медіа в інформаційному просторі, тому в дослідженні суспільних підсистем його неможливо ігнорувати. В теперішній час, коли технологічний прогрес постійно зростає і в обладнанні ЗМІ майже всі культурні, економічні, політичні події набувають легітимності завдяки засобам масової інформації.

На даний момент жодна інформаційна система не здатна конкурувати з медіа, що може докладно та оперативно висвітлювати рух, зміни та події у світовому просторі у своїх щоденних повідомленнях.

За словами відомого сучасного німецького дослідника Г. Бехманн існує два основних протилежних між собою напрямки впливу медіа на культурний розвиток суспільства. Це, в першу чергу, напрямок культурної глобалізації, що визначає тенденцію формування єдиної світової культури з урахуванням як позитивних, так і негативних наслідків. На думку цього вченого, осмислення цієї тенденції вимагає відповіді на питання, чи призводять глобальні форми комунікації, які продукуються Інтернетом, до розвитку всесвітньої культури, яка б домінувала над усіма іншими партикулярними формами культури. Другий напрям, як вважає Г. Бехманн, полягає у відображенні збільшення панування медійних систем на процеси культурної диференціації, індивідуалізації суспільних практик, утворення «множинної ідентичності».

В українському суспільстві актуальності набирає проблема формування та розвитку активного простору соціальних медіа. Потрібно зауважити, що постійне зростання впливу медійних систем у спонуканні інноваційних процесів культурного продукування або репродукції спричинено певними умовами. Також, важливо зазначити, що в період колишнього СРСР під впливом ідеологічних факторів традиційні форми культурного життя українців пережили деструкцію і девальвацію цінностей. Саме з цих причин відзначається потреба в новому медійному підході до висвітлення традиційних форм культурного життя українського народу, з урахуванням демократичних принципів організації суспільного життя. Також слід відзначити, що протягом останніх двох десятиліть в інформаційному просторі України виникли та стали дуже популярними нові соціальні медіа з великим потенціалом для комунікації, інформаційної роботи, освіти і мистецтва. Несумнівно, у сучасному соціокультурному контексті очевидним є те, що соціальні медіа відіграють важливу роль як стимул і ресурс для осіб з творчим, інтелектуальним і художнім потенціалом.

Отже, інновації мають надзвичайно важливий вплив на сучасну культуру, перетворюючи її в різних аспектах нашого життя. Вони створюють нові можливості для виразності, навчання, співпраці та розвитку в різних сферах, від технологій і мистецтва до освіти і комунікацій.

З одного боку, інновації сприяють створенню нових продуктів, які змінюють наш спосіб життя і спілкування. Наприклад, iPhone від Apple став справжньою іконкою сучасної мобільної культури, а віртуальна реальність розширює можливості нашого сприйняття та досвіду.

З іншого боку, інновації можуть викликати конфлікти і опір, особливо коли вони стикаються зі старими традиціями і цінностями. Також можуть виникати проблеми, пов'язані з втратою культурної спадщини або збільшенням соціальних нерівностей. Проте беззаперечно, що інновації мають потенціал позитивно вплинути на розвиток культури, створюючи нові можливості для самовираження розширення горизонтів. Важливо враховувати цей вплив і розвивати інновації з урахуванням культурних та соціальних аспектів.

У сучасному світі, де інформаційна революція і медіа відіграють ключову роль у формуванні культурного простору, важливо аналізувати та розуміти вплив медійних систем на культурну різноманітність та індивідуальність. Культурна глобалізація та однастайність можуть привести до втрати культурної різноманітності, але також інформаційні технології можуть сприяти розвитку різноманітних культурних виразів та ідентичностей.

Україна, як і багато інших країн, стикається з важливим завданням адаптації сучасних соціальних медіа до своєї культурної спадщини і цінностей. Важливо забезпечити, щоб соціальні медіа сприяли розкриттю та підтримці національної культурної спадщини та творчих потенціалів.

Отже, інновації і медіа грають важливу роль у формуванні та розвитку сучасної культури, і їх вплив потребує уваги та обговорення з урахуванням різноманітних аспектів культурної і соціальної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географія культурних інновацій (географія інкультурації, інкультураційна географія). Віртуальна читальня освітніх матеріалів. URL: <https://subject.com.ua/geographic/digest/229.html>
2. Приклад архітектурної інновації | Як змінюється майбутнє – AhaSlides.AhaSlides. URL: <https://ahaslides.com/uk/blog/example-of-architectural-innovation/>
3. Монографія / В. М. Судакова, М. Ю. Наумова та ін. – К.: Інститут культурології НАМ України, 2017. – 352 с.
4. Bohush L. A. INFLUENCE OF MEDIA ON FORMATION OF PUBLIC OPINION IN THE WORLD. "Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University", Series: "Philology. Journalism". 2021. Vol. 3, no. 1. P. 299–305. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-3/49>
5. Учасники проєктів Вікімедіа. Інновація – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інновація>

УДК 004.853

Іванець С. А.*к.т.н., доцент кафедри радіотехнічних та вбудованих систем
НУ «Чернігівська політехніка»*

РЕВОЛЮЦІЯ НАВЧАННЯ: ЯК ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТРАНСФОРМУЄ ВИЩУ ОСВІТУ

Штучний інтелект (Artificial Intelligence, AI) стрімко формує майбутнє вищої освіти, створюючи перед навчальними закладами як можливості, так і виклики [1]. ШІ може значно покращити досвід навчання для студентів, забезпечуючи персоналізоване та адаптивне навчання, покращуючи взаємодію та пропонуючи миттєвий зворотній зв'язок і підтримку.

Сьогоднішній інтерес до ШІ перш за все пов'язаний з появою систем генеративного ШІ та його реалізацій у вигляді чат-ботів зі штучним інтелектом: ChatGPT [2], Google Bard [3], DALL-E 2 [4], Midjourney [5].

Серед позитивних змін, які ми очікуємо у освіті завдяки розвитку штучного інтелекту дослідники називають:

Покращення викладання та навчання: штучний інтелект може втілити в життя абстрактні ідеї за допомогою візуальних засобів [4, 5], роблячи навчання більш захоплюючим [6]. **Удосконалення досліджень:** штучний інтелект може допомогти дослідникам в аналізі великих наборів даних, виявленні закономірностей за допомогою технологій Big Data, Machine Learning [1]. **Оптимізація адміністративних функцій:** штучний інтелект може автоматизувати рутинні завдання під час вступу, маркетингу, супроводження процесу організації навчання за рахунок чат-ботів, що дають відповіді на стандартні питання та вирішують стандартні задачі документообігу [7]. Також ШІ може допомогти студентам і викладачам приймати обґрунтовані рішення щодо вибору курсу, кар'єрних шляхів [8].

Дослідники також описують перспективи у покращенні **персоналізованого досвіду навчання**, який адаптується до потреб і прогресу окремих студентів. Також очікують вирішення проблем упередженості та дискримінації, оскільки ШІ, налаштований на відповідальне ставлення буде працювати за алгоритмами, щоб зменшити упередженість та дискримінацію [1]. Однак, поточний стан розвитку технологій ШІ не дає нам можливості говорити про швидку появу подібних рішень у найближчі 5-7 років.

Але, використання ШІ несе також проблеми, які слід враховувати:

Етичні та правові проблеми: штучний інтелект викликає питання щодо конфіденційності, безпеки даних і прав інтелектуальної власності. **Потенціал збільшення плагіату та дезінформації:** інструменти на основі штучного інтелекту можуть полегшити студентам виконання завдань, генеруючи замість них тексти і сприяти поширенню дезінформації [9]. **Вплив на роль викладачів:** Оскільки штучний інтелект бере на себе більше завдань у викладанні та навчанні, від викладача буде потребуватися більше роботи зі студентами та якісного оцінювання відповідей студентів з аналізом помилок та коригуванням подальшого навчання.

Застосовуючи відповідальні практики штучного інтелекту та постійно оцінюючи роль вищої освіти в суспільстві, ЗВО можуть ефективно інтегрувати штучний інтелект у свою діяльність і підготувати студентів до майбутнього, повного штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. M'hammed Abdous. How AI Is Shaping the Future of Higher Ed [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.insidehighered.com/views/2023/03/22/how-ai-shaping-future-higher-ed-opinion>
2. ChatGPT [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://chat.openai.com/>
3. Bard [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bard.google.com/>
4. midjourney [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.midjourney.com/>
5. DALL-E 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://openai.com/dall-e-2>
6. ASU faculty members share their thoughts on how AI can shape education today and in the future [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://news.asu.edu/20230622-creativity-role-ai-higher-education>
7. Mark J. Drozdowski 5 Ways Artificial Intelligence Will Transform Higher Education [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bestcolleges.com/news/analysis/5-ways-ai-will-transform-higher-education/>
8. Pete Koczera, Rich Pushard AI Has Arrived in Higher Education. Now What? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://edtechmagazine.com/higher/article/2023/07/ai-has-arrived-higher-education-now-what>
9. How will artificial intelligence change higher Ed? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.chronicle.com/article/how-will-artificial-intelligence-change-higher-ed>

УДК 373.3.016:502.1]004.77

Смолякова М. В.*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету початкового навчання
ХНПУ імені Г.С.Сковороди***Дербак О. В.***вчитель початкових класів Харківського ліцею №143***Смоляннюк Н. М.***к.п.н, доцент кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін
у дошкільній, початковій і спеціальній освіті
ХНПУ імені Г.С.Сковороди***ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ НА УРОКАХ Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Стрімкий перехід життя на режим «онлайн» сприяв значному підвищенню цифрової компетентності кожного мешканця України. Цифрові навички вдалося прокачати усім: від дошкільників до людей похилого віку.

Майже за п'ять років вимушеного переходу на дистанційне навчання вихователі ЗДО, вчителі ЗЗСО, викладачі ЗВО – усі, без винятку, адаптувалися до умов навчання та опанували десятки цифрових сервісів, які зробили освітній процес доступнішим, емоційнішим, цікавішим, креативнішим і безумовно ефективнішим.

Сьогодні важко уявити будь-який урок в початковій школі без використання цікавих вправ на сервісі «Laerningapps», без анімаційних презентацій на сервісі «Canva», без віртуального конспекту на дошці «Migo», захопливих завдань на платформі «Wizer», активної взаємодії та зворотного зв'язку на платформі «Mentimeter», стимулюючих скілів на сервісі «ClassDojo» та інше.

У початковій школі урок Я досліджую світ сприяє формуванню в учнів цілісної наукової картини світу (як природного так і соціокультурного). Саме на цих уроках відбувається усвідомлення взаємозв'язків між людиною та навколишнім природним середовищем, між особистістю та суспільством, державою тощо. Через зміст уроків «Я досліджую світ» відбувається формування громадянської, природничої та екологічної, соціальної компетентностей учнів.

Освітньою програмою початкової школи передбачено ознайомлення учнів початкових класів з державною символікою, визначними місцями України, знайомство рідним краєм, столицею рідної країни, важливими історичними подіями. Для вивчення цього матеріалу доцільно використовувати віртуальні екскурсії, пізнавальні онлайн вікторини та проєкти.

У процесі ознайомлення з навколишнім природним середовищем, формування екологічної свідомості та культури; засвоєння норм поведінки у природі слід використовувати короткі відеореєстри, після перегляду яких обговорити правильність поведінки головних героїв; заочні подорожі; онлайн тести, тощо.

На уроках, присвячених формуванню або розвитку морально-етичної свідомості, загальнокультурної грамотності, здоров'язбережувальної поведінки, ознайомленню з правилами взаємодії у суспільстві та інше, варто скористатися сервісами для створення інфографіки, інтелект-карт, скрайбінгу.

На інтегрованих уроках Я досліджую світ передбачено використання великої кількості завдань дослідницького характеру (розпізнавання, спостереження, пошук) тому важливо, презентувати ці завдання у доступній та цікавій формі, не менш важливо, щоб кожен учень зміг долучитися до їх виконання та мати можливість демонструвати результати власних досліджень.

Застосування цифрових сервісів у процесі вивчення різних тем навчального предмету Я досліджую світ дозволяють:

- створювати можливості для формування національної свідомості молодших школярів;
- візуалізувати та систематизувати отримані знання на уроках;
- нестандартно підходити до виконання домашніх завдань;
- здійснювати віртуальні подорожі;
- підвищувати рівень знань з окремих освітніх галузей;
- застосовувати прийоми логічного мислення;
- покращувати зворотній зв'язок, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальні освітні програми для 1-4 класів [*Електронний ресурс*], URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
2. Порадник з питань організації освітнього процесу в початкових класах закладів загальної середньої освіти: Матеріали інструктивно-методичної наради «Початкова освіта в нових реаліях: досвід, ризики та перспективи». – Ужгород, ЗІППО, 2022. 81 с.
3. Смоляннюк Н. М., Домилівська Ю.Д. Педагогічна взаємодія з батьками учнів початкової школи на платформі CLASS DOJO *Наукові тренди постіндустріального суспільства*: матеріали II Міжнар. наук. конф., м.Запоріжжя, 3 груд. Міжнар. центр наук. досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. Т. 3. С. 47–49.
4. Собченко Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах змішаного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35, т. 5. С. 282–287.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО	5
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: CHALLENGES OF THE FUTURE	
Astrid FELLNER, Eva NOSSEM, Yuliya STODOLINSKA	6
CHALLENGES OF DIGITALIZATION FOR THE STUDY OF SOCIAL PHENOMENA	
Heorhii SLUKIN, Vitalii DANICH	7
METHODS OF DIGITAL SIMULATION OF FINANCIAL BUSINESS PROCESSES	
Olha HORISHNA, Oleksandra DANYLOVA, Nikita ISHCHEKHO	8
ВИКЛИКИ СВІТОВОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	
Наталія СТЯГЛИК, Катерина АНДРЕНКО	10
СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ ЯК КЛЮЧОВОЇ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	
Анна ЧХЕАЙЛО	12
ЕКОНОМІКА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ В КОНТЕКСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ	
Марина КАПОРІНА	14
INFORMATION SYSTEM FOR MILKING PLANT WITH MILKLINE	
Pavlo KULAKOV, Volodymyr KUCHERUK, Anna KULAKOVA	16
ADAPTIVER KONTEXT DER DIGITALISIERUNG DER MODERNEN WIRTSCHAFT	
Tetiana BOCHULIA	18
МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ ТРАНЗАКЦІЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В БАНКАХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ В УКРАЇНІ	
Тетяна ТОМАРОВИЧ	19
РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА	
Тетяна СОБЧЕНКО, Вікторія ФЕДОРЕНКО	21
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	
Юлія ЧАЛЮК	23
ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОБРОБКИ ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВИХ ДАНИХ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ	
Олеся ТОЦЬКА	24
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СФЕРУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА РОЗВИТОК НАВИЧОК HR-ФАХІВЦІВ	
Алла ХОЛОДНИЦЬКА	27
ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ПРАЦІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ	
Віталій КРУГЛОВ	29
ЕВОЛЮЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ: ІННОВАЦІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	
Тетяна ОМЕЛЬЯНЕНКО, Катерина МІРОШНИЧЕНКО	31
ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	
Анастасія КИРИЧЕНКО	33
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	
Олександр КАЛІНІН	34
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
Тетяна БОРОДЕНКО	35
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОЗОРИСТЬ У ФІНАНСУВАННІ ПУБЛІЧНИХ ВИДАТКІВ	
Вадим ТАРАСОВ	36
РОЛЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ТОРГІВЛІ	
Оксана КУЛІНІЧ, Дмитро ПІЛІЄВ	38
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ	
Яна ГРЕБЕНЮК, Тетяна АНДРОСОВА	40
ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ІНДЕКСІВ	
Андрій ТКАЧУК	42
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ГУМОРУ ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОНЛАЙН	
Юлія ГЕТМАН	44
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ В БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	
Наталія ОБУХОВА, Оксана ДАВИДЕНКО	46
РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	
Катерина МЕЛЬНИК, Яна КУЛИБАБА	48
ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ	
Олег ПОЛІЩУК	50
ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОГО НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	
Олена БАБАК, Тетяна СОБЧЕНКО	51
ЦИФРОВІ ЕКОСИСТЕМИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА КООРДИНАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
О. С. ТУПЧІЙ, А. Г. МОВСЕСЯН	53
USE OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN MEDICAL INSTITUTIONS IN THE CONDITION OF WAR	
Olha YAREMCHUK, Olha KOROLYOVA, Bogdan YAREMCHUK	54

ВИДИ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Юрій ЗАДВОРНИЙ	56
ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО Ірина БРЮХОВЕЦЬКА, Галина КРИШТАЛЬ	58
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ Валентин ДЕКАРЧУК	59
MARKETING DIGITALIZATION OF BUSINESS SUBJECTS Olha MAKUSHOK	60
METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE EFFICIENCY OF DIGITAL PRODUCTS AND SERVICES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES Oleksandr TRANCHENKO	62
ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ Алла ОСІПОВА	63
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ Богдан ПАЗДНІКОВ	64
ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК НАСЛІДОК ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ Ольга РАТУШНА	65
ПЕРЕХІД ДО ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА, ЗАСНОВАНОГО НА ЗНАННЯХ, ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІЗАЦІЮ Алла ДМИТРІВ	67
УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ Людмила КРАЧОК	69
МИСТЕЦТВО, КУЛЬТУРА І МЕДІА У СВІТЛІ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ: НОВІ ФОРМИ ВИРАЗНОСТІ ТА СПІЛКУВАННЯ? Наталія СТЯГЛИК, Дар'я ДРАКОН	71
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ НА ОСВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ Оксана КОНДУР, Світлана КРОПЕЛЬНИЦЬКА	73
АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ШЛЯХОМ ЦИФРОВОГО МОНИТОРИНГУ Олена МАТРОС	75
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ З ПОЗИЦІЙ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ Алла ГРІНЬКО, Павло ГРІНЬКО	77
РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ Ярослав ПЕТРУНЕНКО	79
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ І АУДИТІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ Наталія ІВАНОВА	81
ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ Вікторія ЖМУДЕНКО	82
IMPACT OF DIGITIZATION ON BUSINESS PROCESS TRANSFORMATION AND ACCOUNTING Z. P. MYRONCHUK, H. V. MATSKIV, S. M. KOLACH	84
ПАТЕРНИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ Лілія ТЕРЕНЯК	86
ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА Оксана ТУПЧІЙ, Віталій ЩЕРБАКОВ	88
ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОСТІ Едуард ХАРЧЕНКО	89
УНІКАЛІЗАЦІЯ ANDROID ЗАСТОСУНКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ CHATGPT Віктор РАЛЕНКО	91
DIGITIZATION AND THE LABOR MARKET: CHANGES, CHALLENGES AND EDUCATION TRANSFORMATION Serhii SHKARLET, Olha POPELO, Nataliia TKALENKO, Alina PINCHUK	92
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В ІНТЕНСИВНІЙ ТЕРАПІЇ Ольга КРАВЕЦЬ, Олена КЛИГУНЕНКО, Василь ЄХАЛОВ, Дар'я КРИШТАФОР, Дмитро СТАНІН	94
ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ПРО ЦИФРОВІ РЕЧІ ТА ПОСЛУГИ Петро ШПИГА	95
ITIL FRAMEWORK AND ITS ROLE IN MODERN DIGITAL TRANSFORMATION Artem POZHAROV	97
BUILDING AN INFORMATION SYSTEM FOR COLLECTING AND ANALYSING SPORTS RESULTS IN ACADEMIC ROWING AS A COMPONENT OF THE DIGITALISATION OF THE SPORTS EDUCATIONAL PROCESS Нііб HORBAN	99
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА Іван КОНДРАТЮК	101
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ - НЕОБХІДНІСТЬ ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ Н. О. ТЕРЕНТЬЄВА, А. Г. ГУРАЛЮК, К. М. ГНЕЗДІЛОВА, С. О. КАСЯРУМ	103
ПЕРЕВАГИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН Ольга МИРОСЄДІ, Ганна ПАНАСЕНКО	104
ПРОЦЕС ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ Юлія УЛЯНИЧ, Мирослав ДЯЧЕНКО	106
СФЕРА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРУКТУР ТА ТЕХНОЛОГІЙ Ю. О. НЕСТЕРЧУК, І. М. СИНЕНКО	107

ВЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РИНОК ПРАЦІ СЬОГОДНІ ТА В МАЙБУТНЬОМУ Анастасія КОНДРАТЕНКО, Вікторія ХМУРОВА	108
RELEVANCE OF TRANSITIONING FROM SCRUM TO AN ASYNCHRONOUS-FIRST WORKFLOW IN THE IT SPHERE Alla POLYANSKA, Yurii KASHCHENKO	109
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА І. В. ЧУКІНА, Д. В. НЕРОДА	111
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ Людмила СМОЛІЙ	113
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ Вікторія ГОНЧАР, Нікіта ПОНОМАРЕНКО	114
УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ Павло ДАЦЮК, Олексій БІЛОУСОВ	116
ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В БАНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Галина АЗАРЕНКОВА, Анна КОВІВЧАК	118
BRAVE NEW WORLD, OR TECHNOLOGIES AMONG US Maryna LAZAREVA	119
ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ Наталія ГОЛІОНКО	120
ЕВОЛЮЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ, СПРИЧИНЕНІ СТРИМКИМ РОЗВИТКОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ Андрій ДРОЗДОВСЬКИЙ, Наталія ОГОРОДНИК	122
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ Єва ШВИДКА	124
РОЗВИТОК Е-COMMERCE ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ РОЗШИРЕННЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ Інеса ШЕПЕЛЬ	126
ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ОЦИФРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО РЕСУРСУ ПІДПРИЄМСТВ Галина НАШКЕРСЬКА	127
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ Павло ХАРЧЕНКО	128
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ І. Ф. ЛІСНА	129
ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ: ГЕНЕРАТОРИ ТА ДЕТЕКТОРИ Володимир ГУЖВА	131
GARANTIRE LA SICUREZZA INFORMATICA NELL'ISTRUZIONE MODERNA Olga MALETSKA, Youriy MALETSKIY	133
ТЕХНОЛОГІЯ BLOKCHAIN У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ Наталія КРИХІВСЬКА, Розалія ЛЕСЮК	134
ВИМОГИ ДО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Євген ДАВИДЕНКО, Анжела БОЙКО	135
ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Оксана ПРОКОПИШИН	137
РОЗВИТОК FİNTECH-КОМПАНІЙ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Тетяна МАЙОРОВА, Світлана УРВАНЦЕВА	139
HR-МЕТРИКИ ВИМІРЮВАННЯ УСПІХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ О. А. ДАНИЛЕНКО, Є. Ю. ПАРАЩУК	141
ФРЕЙМВОРК ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ Лариса АНТОНЮК, Ольга ДЕНІСОВА	143
ВІРТУАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙНИ Світлана БУГІЛЬ	145
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ Н. В. МОСКАЛЮК, А. В. ЛЕНЬ, В. А. ІВАНИШИН	147
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ ПРАЦІ: КОРПОРАТИВНИЙ КОНТЕКСТ Є. Г. ПАНЧЕНКО, А. О. САМОЙЛЕНКО	149
РОЗДІЛ 2.	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА ФІНАНСІВ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ	151
ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ VS КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Марина ДМИТРИЄВА	152
ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ Крістіна СУХЕЦЬКА, Інна НОВАК	154
PREDICTION OF PRICE MOVE FROM ORDER FLOW Polina KRAVCHENKO, Vitalii ONATSKYI, Ivan BURLACHENKO	156

COMPETITIVENESS OF HOSPITALITY MANAGEMENT SUBJECTS: ASSESSMENT METHODS IN WAR CONDITIONS Bohdan ZHYKHOR, Olena ZHYKHOR	158
ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ Лариса ГОРОДЯНСЬКА	160
МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПОВОЄННІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ Ілля БЄЛЯК	162
LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGES TO ENSURING NATIONAL SECURITY DURING UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EU AND NATO Roman GALYCH, Eimantas KISIELIUS	164
КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЯМИ Валентина ХОДЗИЦЬКА	166
ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ Ольга СЕМЕНДА	168
DIGITALIZING VALUE: THE SYNERGY OF BLOCKCHAINS AND REAL ASSETS Denys LUKIANCHUK	170
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА БАНКУ РОЗВИТКУ РАДИ ЄВРОПИ Катерина КЛИМЕНКО, Максим САВОСТЬЯНЕНКО	171
ЧИННИКИ РОЗБУДОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ Владислав НЕМЧЕНКО, Анастасія ПОЛТОРАК	173
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДВАЛИН БЮДЖЕТНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ С. Я. КОНДРАТЮК, І. С. КОНДРАТЮК	175
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ Денис БЕЗРУК	178
КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Людмила ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ, Оксана ЛОЗОВА, Максим СОСЯН	180
ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ Тетяна ФЕДОРЕНКО, Інна ГРУЗІНА	182
ЕКОНОМІКА ПАНДЕМІЇ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Ольга МОГИЛЕВСЬКА, Ігор СІДАК	184
ТРАНСФОРМАЦІЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ПОПИТУ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ Ольга ПОНОМАРЕНКО	185
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ Вікторія МАЦУКА	187
ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО КОРПОРАТИВНОГО РОЗВИТКУ Ірина ФЕДОТОВА, Надія БОЧАРОВА	189
ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО СТВОРЕННЯ КОМПЕТЕНТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Інна ГРУЗІНА	191
ЗМІНИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ Олена ЛІНЬКОВА	193
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ Ганна СИРОТЮК, Катерина ЯНКОВСЬКА	195
ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПУБЛІЧНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ ЗВО Тетяна ЖИБЕР	197
ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА Олена КЛИМЕНКО	199
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Олена ПРОКОПЧУК, Роман ЖАРУН	200
ВИКОРИСТАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПРОТИДІЇ КАДРОВИМ РИЗИКАМ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ТА КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА Ольга ЧЕРНЯК, Володимир КОЗАК, Наталія ЗАЧОСОВА	202
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ Оксана ЗАГОРОДНЮК, Іван ДМИТРИК	204
ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ Іветта ШТОНДА, Інна ГОРДЕЄВА	206
ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ Микола БАЛИШЕВ	208
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ Інга МІРОШНИЧЕНКО	209
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА БАНКІВСЬКИЙ МАРКЕТИНГ Руслан ГАПОНЮК	210
СТАРТАПИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇХ ПІДТРИМКА В КРАЇНАХ СВІТУ Микита ХАУСТОВ	212
СТРАТЕГІЧНА УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ: ВПЛИВ РИЗИКІВ З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКА ВІЙНИ Валентина ХОДЗИЦЬКА	214

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ Михайло СТЕФАНИШИН	216
АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ Сергій КОЛОТУХА	218
ПРІОРИТЕТИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ З ВИРОБНИЦТВА ЦЕМЕНТУ Олександр КАСПРУК	220
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК В НАЛАГОДЖЕННІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ Маргарита АМБАРЧЯН, Іван БЕРЕЗКІН	221
МОДЕРНІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ, НАУКИ І ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Ольга ПОПОВА	222
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК СУЧАСНА ДЕТЕРМІНАНТА СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ Олена ОЛІЙНИК	224
МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ВИКЛИКИ МАЙБУТЬОГО Юрій ОНОПРІЄНКО	225
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ І. М. ЧЕРНЯВСЬКА, Ю. Е. БЕРЛІЗОВ	226
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ Оксана ПЕНЬКОВА	227
ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ Анна ШУСТА, Світлана ШУБІНА	229
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ Роман МАЩЕНКО	231
МІСЦЕ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ Марина МАЩЕНКО	232
SYSTEM APPROACH TO ASSESSING THE CREDITWORTHINESS OF BANK COUNTERPARTIES Roman PISKUNOV, DANYLO TORYANIK	233
ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З РФ Андрій ХАРЕНКО	235
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ Юлія ПЕНЯК, Орина СЕРГІЄНКО	236
ГЕЙМІФІКАЦІЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ Марина ШУБА, Єлизавета ШЕВЧЕНКО, Олексій ШИНКАРЕНКО	238
ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ Наталія ОСТАП'ЮК, Діана КЛИМОВИЧ	240
ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ У ГАЛУЗІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ Олександр КЛІМЧУК	242
НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ДОПОМОГИ З ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ Світлана МИХАЙЛОВИНА	244
ДЕРЖАВНІ КОРПОРАТИВНІ ВЕНЧУРНІ ФОНДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Світлана КРАСНОЖОН, Володимир ІВАНОВ	246
ЛОГІСТИКА У СТРАХУВАННІ Ірина КОРМАН	247
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА ГРИБНОЇ ПРОДУКЦІЇ Денис ШПИЧКО	249
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО Віктор ЯРЕМЧУК	250
НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА Юлія НЕСТЕРЧУК, Сергій СОКОЛЮК	251
ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ Наталія АНДРУСЯК, Василь АНДРУСЯК	253
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Дар'я КУЧЕР, Катерина МАКАРЧУК	255
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ Катерина МЕЛЬНИК, Аліна МАСЛЯНА	257
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ МИТНОГО КОНТРОЛЮ Олександр ФРАДИНСЬКИЙ	258
ЗВІТНІСТЬ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА Тамара КУЧЕРЕНКО	259
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА ФІНАНСІВ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ Ольга МОШ	261
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЄКТНІ РІШЕННЯ ЗАКЛАДУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА "ЕНТОМОФАГІЯ" З АЗІЙСЬКОЮ КУХНЕЮ Марія БАБЧИК, Олена ЖИХОР	262

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ У МІСТІ ХАРКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Дарина ФЕДЯЙ, Олена ЖИХОР	263
СУЧАСНИЙ СТАН СУПУТНИКОВОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗЕМЛІ ЯК СКЛАДОВОЇ СВІТОВОГО КОСМІЧНОГО СЕКТОРУ Олександр КРИВЦОВ	265
СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ – ВИПРОБУВАННЯ ВІЙНОЮ Андрій НІКІТІН	267
УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗНАНЬ Марина КАРМІНСЬКА-БЕЛОБРОВА, Ірина ТОВКАЧ	269
ЕКОНОМІЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ ВІДКРИТТЯ КАФЕ-КОНДИТЕРСЬКОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (НА ПРИКЛАДІ КАФЕ-КОНДИТЕРСЬКОЇ “COOKIE”) Ксенія ХОДОТ, Олена ЖИХОР	270
CORPORATE MANAGEMENT AS A SOURCE OF ENERGY Anastasiia MOVCHANIUK	272
АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ Н. Є. ЦІЦЬКА, П. В. ЦІЦЬКИЙ	274
ІННОВАЦІЇ І ЇХНЯ КОРИСТЬ ДЛЯ СФЕРИ ПОСЛУГ, ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ Ярослава ЩЕГЛОВА	276
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ФАКТОР АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ Вероніка ЄВЧЕНКО	277
МОТИВАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ФІНАНСІВ Леся БАРАБАШ	279
МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ Сергій ШЕЛУДЬКО	280
ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ У СФЕРІ ОСВІТИ Тетяна СОЛОДЖУК, Марина АНДРУХОВИЧ	281
МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙ Наталія БОНДАРЕНКО	283
СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ Владислав ВАСИЛЕНКО, Роман ГАЛИЧ	285
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ Марина КРИВОБЕРЕЦЬ, Ниджат ЙОЛЧІЄВ, Різван ГУРБАНОВ	287
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ Василь БОРИС	289
ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ У КРЕАТИВНОМУ СЕКТОРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА Олександр КУЛІЄВИЧ	291
FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE SIMPLIFIED TAXATION SYSTEM DURING THE STATE OF WAR Roman PISKUNOV, Yurii TYMORHEIEV	292
ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД Микола ДЯЧЕНКО	294
ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Юлія ХАЛАХУР	295
MIGRATION PROCESSES AS A STRATEGIC RESOURCE FOR ECONOMIC GROWTH Dariiia ANDRIUNINA	296
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ Осипа САВЧУК	298
ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗОВАНОГО ЗБИРАННЯ ОВОЧІВ – КРИТИЧНА НЕОБХІДНІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ Андрій ШЕПЕЛЬ	300
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В АГРОБІЗНЕСІ Лілія КУСТРИЧ	301
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОДАЖУ ГОТЕЛЬНОГО ПРОДУКТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «САД-ЛЮКС» Тетяна ГОРОДЯНСЬКА, Артем ТАТАРОВСЬКИЙ	302
ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА Назар ДІХТЯРЕНКО	303
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ Анастасія ОРЛОВА	305
МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ОСВІТОЮ Людмила ГНАТИШИН	306
МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА Іванна ЧУКІНА, Олег БУРЛАКА	307
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ Іванна ЧУКІНА, Володимир ПЕРЕКОС	309
НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ Микола МОСТОВ'ЯК	311
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ Марина ШУБА, Єлизавета ШЕВЧЕНКО, Олексій ШИНКАРЕНКО	313

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ Галина СХІДНИЦЬКА	315
ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА Людмила ПАРХОМЕНКО	317
МОТИВАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ Ганна ЧИЙПЕШ	319
ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ЯК ЯВИЩЕ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ Світлана ЩЕРБИНА	321
ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПОТУЖНИЙ РУШІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ Катерина ПИЛИПЕНКО, Наталія РУНЧЕВА, Софія БРИГІНА	322
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РИНКУ ЄС Денис ОКОЛИЧНИЙ	323
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАХОДІВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ АГРОБІЗНЕСУ Людмила АЛЬОШКІНА	325
ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ Оксана ПИСАРЧУК	327
ДЕФІЦИТ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЯК СТИМУЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇН-ЛІДЕРІВ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0 Анастасія ФЕДІВ, Тетяна КІМ	329
СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНЕ МАРКЕТИНГОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ Віталій ЛЮБКА, Ростислав ІВАНІВ	331
КРИПТОВАЛЮТА BITCOIN: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РИНКИ Владислав ВОЛКОДАВ	332
ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ Тетяна ГОРОДЯНСЬКА, Тетяна ГУЗЬ	333
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ Діана ХАРИНОВИЧ-ЯВОРСЬКА	334
КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРОПОЗИЦІЙ ДО ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА ІНШИХ НЮАНСІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ ТА ВИВЕДЕННЯ ДИНАМІКИ ТА ВИЩІ ТА ПОЗИТИВНІШІ ЗМІНИ Дарина ВОЗНЮК	336
DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES Tetiana HAVRYLIAK	337
ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА Артур ГУРТОВЕНКО, Світлана ВЛАСЮК	339
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ Оксана ФРОТЕР	341
БЮДЖЕТНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Рафаель МІЩЕНКО	343
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ Сергій ЩЕРБАНЬ	344
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Роман КУЛІЧЕНКО	345
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН В ПРОЦЕСІ ВІДСТЕЖУВАННЯ ЛАНЦЮГА ПОСТАЧАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ Андрій КОЛОДІЙ	346
АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА Олег ТОДУРОВ	347
СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ Людмила КОНОНЕНКО-ЖИТНУХІНА	348
ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА Світлана ХАМІНІЧ, Володимир МИРОШНИЧЕНКО	350
ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ КОМЕРЦІЇ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І. Р. СОЛОНЕНКО, А. В. ЛИНЕНКО	352
ТИМБІЛДІНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ Людмила ДЛУГОБОРСЬКА	353
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ МАРКЕТИНГУ НА РИНКУ ПРАЦІ Поліна СОКОЛ, Світлана ГОРДІЙЧУК	357
«БІЗНЕС-АНГЕЛЬСЬКЕ» ІНВЕСТИВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ВАРІАНТ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ Тетяна СУХОРУЧЕНКО	356
СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: ЇЇ СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІ SKILLS ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ Аліна МАЙБОРОДА	357
РЕЛОКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ І. І. ЧЕРНЕГА, Д. І. ЗАЙЧУК	359
МИТНИЙ СУПРОВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І. І. ЧЕРНЕГА, Г. І. ГАНГУРЯНУ	361

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ М. А. КОРОТЄЄВ, С. В. ЗАЙЦЕВ	363
ЕКОНОМІЧНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА І. С. ВЕРХОВОД	365
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ В. І. ЛАЗЕПКА, І. М. ЛАЗЕПКА	367
ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН АКЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕКУРЕНТНОЇ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖИ LSTM Євгеній ГУЦЬ, Оксана ТУПЧІЙ	369
СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ Алла РЕВУЦЬКА	371
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ В КОНТЕКСТІ РУХУ УКРАЇНИ В ЄС С. С. ГОЛБАНОС, А. В. СЕМИКІНА	373
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ВАЖИЛІ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У ЗМІСТІ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ М. В. СЕМИКІНА, В. І. СІКОРАКА	375
РОЗДІЛ 3.	
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	377
EUROPEAN VALUES IN THE DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS OF THE CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES Alina IOVCHEVA	378
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ Марина ВУЙЧЕНКО, Олександр НЯНЬКО	380
ЦИКЛІЧНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ГЛОБАЛЬНОГО КАПІТАЛІЗМУ Василина ПОДЛЕСНА	381
ELITES, HUMAN CAPITAL AND CORRUPTION: PLACE AND ROLE OF UKRAINE IN LIGHT OF SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATIONS IN THE GLOBAL WORLD Liudmyla GARNYK, Khusameddin AL-KHALAVANI	383
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ Володимир УЛАНЧУК, Олена ЖАРУН	385
ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ Ірина ВАРІС, Оксана КРАВЧУК	387
ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ПРОЦЕСИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ Катерина СЛЄПІХ	389
ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ Ніна ПІТЕЛЬ	390
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ Геннадій НІКОЛЕНКО	392
ДОДАНА ВАРТІСТЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Ярослав ГРАБЕК	394
ДИНАМІКА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ Руслан МУДРАК	396
CAUSES OF THE GLOBAL CRISIS OF 2020-2023 Nataliia Blenda	398
MARKETING AND CULTURAL IDENTITY: REFLECTING VALUES IN MARKETING STRATEGIES Maryna Iakovenko	399
ПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ Юлія ЛИСЕНКО	401
ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ Діана КОРОБКО, Ігор ІВАНЬКОВ	403
APPLYING LEFEVRE'S THEORY OF ETHICAL COGNITION AND HOFSTED'S CULTURAL DIMENSIONS TO THE PROBLEM OF SOCIAL AND POLITICAL TRANSFORMATION OF UKRAINE IN A GLOBALIZED WORLD Dmytro SKRYPKA	405
СОЦІАЛЬНА ЯКІСТЬ І ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК: ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ Ярослав ЛЄБЄДЄВ, Ірина ВЕРХОВОД	406
ЕКОНОМІЧНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА Ірина ВЕРХОВОД	407
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВИТИ ТА ЇЇ ЗНАЧИМІСТЬ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Наталія ІВАНОВА	409
СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І. І. ЧЕРНЕГА, М. В. КУЧЕРЕНКО	411

РОЗДІЛ 4.**ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА: КОНТЕКСТ ІСТОРІЇ, ФІЛОСОФІЇ,
ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

РОЛЬ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	413
Валерія ЛАВРЕНТЬЄВА	414
"SOFT SKILLS" AS A COMPETITIVE ADVANTAGE IN CAREER GROWTH IN TODAY'S BANI WORLD	
Zhanna TORIANUK, Viktoriia SHEVCHENKO, Oleksandr MELNYCHENKO	416
ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕД СФЕРОЮ ЗАКУПІВЕЛЬ	
Світлана САХНО	418
РОЛЬ МОДЕЛІ "БАРНАХУС" У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВЧИНЕННЯМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ	
Альона ПОНОМАРЬОВА	420
НЕВРЕГУЛЬОВАНІ НОРМИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА МИРНОЇ РОЗБУДОВИ	
Олег ГОНЧАРУК	422
EXPLORING INTELLECTUAL MIGRATION TRENDS: IMPACT ON THE LABOR MARKET IN SPAIN	
Tetiana KARMADONOVA	423
ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЕВІАНТНОЇ НАУКИ	
Олег ІВАНИЦЬКИЙ	425
ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МОТИВАЦІЮ ДО ПРАЦІ СТУДЕНТІВ	
Владислав ЯНЧЕНКО	426
МІСЦЕ І РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Катерина КОЦЮБА	427
ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДИ: КУЛЬТУРНО-ЗНАЧУЩІ СМИСЛИ СУЧАСНОСТІ	
Вікторія ЧЕРЕВАЧ	429
HUMANITARIAN EDUCATION: THE FOUNDATION OF THE "NEW ENLIGHTENMENT" THAT CONSIDERS THE FUTURE	
Iryna SHKNEAILO	431
ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ЦІЛЕЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ	
Аліна КОРНІЙЧУК	432
ДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
Ірина ЗАЙЧЕНКО	433
ФІЛОСОФСЬКІ Й ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ПОСТРАДІАНСЬКОМУ ПРОСТОРІ	
Анна БОЖЕНКО	435
РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЕВОЛЮЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	
Олексій ЗЕНЯКІН	436
ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА В КУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ	
Оксана СТАРИК	438
РОЛЬ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА НОВІТНІХ ТРЕНДІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
Наталія ДУНА	439
МЕЖІ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	
Інна СМАЛЬ	440
НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС МАГІСТРІВ З ЖИВОПИСУ ТА КОМПОЗИЦІЇ	
Сергій ЗАСЕНКО	442
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	
Тетяна ДОВБЕНКО	444
ЯКЕ "МИНУЛЕ" ПОТРІБНЕ МАЙБУТНІЙ УКРАЇНІ ДЛЯ РОЗБУДОВИ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА	
Ілля ЗАВОДОВСЬКИЙ	445
DISTANCE LEARNING: PROS AND CONS	
Olga ISHCHENKO	447

РОЗДІЛ 5.**ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

ПРО НЕОБХІДНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ЛІДЕРСТВА І ЛІДЕРІВ	449
Дмитро ДЗВІНЧУК, Марк ЛЮТИЙ	450
LEARNING PROCESS AS A PART OF INNER TRANSFORMATION OF AN INDIVIDUAL	
Daria YAKUBENKO	452
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ МАТРИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ДОЦІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА	
Віктор ПЕТРЕНКО, Григорій ХАМЧУК	453
ОСНОВНІ ТЕОРІЇ У СФЕРІ МОТИВАЦІЇ	
Анастасія ПОЛТОРАК, Микола ГАЙЧЕНКО	455

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВЕТЕРАНІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ В УНУС Михайло МАЛЬОВАННИЙ, Юлія УЛЯНИЧ	457
РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ Оксана ЗАГОРОДНЮК, Іван ДМИТРИК	459
ІНСТРУМЕНТИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ Тетяна ВОНБЕРГ, Олександр ШТІЛЬГОЙЗ	461
СТУПІНЬ РЕЗИЛЬСНТНОСТІ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВОЄННИЙ ЧАС Ольга КРАВЕЦЬ, Дмитро СТАНІН, Василь ЄХАЛОВ	463
ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ТА ВПЛИВ НА ОСВІТУ Кристина ЗУБКО	464
THE CONCEPT OF SOCIAL ADAPTATION AND SOCIALIZATION OF A PERSONALITY Yuliia FOKINA, Inna CHERNIAVSKA	465
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ЧИ ПОДАЛЬШИЙ ЗАНЕПАД ОСВІТИ Сергій ГАРМАШ	466
РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ Тетяна КАУР, А. Л. СУХОРУКОВА	468
«РОЖЕВИЙ» ПОДАТОК ЯК ПРИКЛАД ГЕНДЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ Валентина ЛЕМЕНТОВСЬКА	469
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЖІНОК, ЯКІ ВИМУШЕНО МІГРУВАЛИ В АНГЛІЮ Елла ЕМІНОВА	470
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ Катерина БАСУН, Оксана ТУПЧІЙ	472
РОЗДІЛ 6.	
ВЕКТОРИ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ	473
CULTURAL DIMENSION OF ASYNCHRONOUS LEARNING Kateryna HAIDARZHYYI	474
HYBRID LEARNING IN HIGHER EDUCATION: SEARCHING FOR A BALANCE Denys LIFINTSEV	475
ДРАЙВЕРИ ЗАЛУЧЕННЯ УВАГИ ЗДОБУВАЧІВ ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО ВИКЛАДАННЯ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ Володимир МОМОТ, Олена ЛИТВИНЕНКО	476
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ДИСКУРС ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ Марина ШУЛЬГА	478
ОСВІТНЬО-НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ І МІЖКУЛЬТУРНИЙ КОУЧИНГ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА І РИНКУ ПРАЦІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ХХІ СТОЛІТТЯ (МІЖНАРОДНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС) Вячеслав ЦІВАТИЙ	480
ACHIEVING «FLOW» IN THE ONLINE CLASSROOM TO STIMULATE DEEP LEARNING AND CONNECTION Clare Elizabeth CANNON; Jorge Latorre IZQUIERDO	482
ONVĂȚĂMBNTUL LA DISTANȚA – PROVOCARE PENTRU INSTITUȚIILE DE ONVĂȚĂMBNT SUPERIOR Oxana PALADI	484
EDUCATION AND INNOVATION: CATALYSTS FOR ECONOMIC ADVANCEMENT IN THE MODERN ERA Zaneta SIMANAVICIENE, Nadiia MOROZOVA, Iryna DENCHYK	486
FORMATION OF STUDENTS' ELITE CIVIC COMPETENCE IN RESPONSE TO LOCAL AND GLOBAL DEMOCRATIC CHALLENGES Svitlana TOPALOVA, Arturas SIMANAVICIUS	488
THE PECULIARITIES OF E-LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE IN WARTIME Dmytro OVSIANIUK, Olena USTYMENKO	490
ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ Т. М. ТАРДАСКИНА, А. Р. ГАЙДУК, А. С. КАЗАК	492
EMBRACING THE DIGITAL FRONTIER: REVOLUTIONIZING LANGUAGE EDUCATION THROUGH DISTANCE LEARNING Yuliia FERNOS	494
ВЕКТОРИ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ О. О. ЦУРАНОВА, Т. Ф. БИВШЕВА, Ю. Л. ТАТАРИНЦЕВА	496
НЕОБХІДНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ ТА ГОТОВНІСТЬ ДО ЦЬОГО ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШІВ УКРАЇНИ Ольга ГОНЧАРОВА	497
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Наталія ХОЛЯВКО	499
ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ Сергій СОКОЛЮК, Володимир УЛАНЧУК	501
ВЕБ-КАМЕРА НА ОНЛАЙН-ЗАНЯТТІ: ПОВСЯКДЕННА СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА ЧИ ФАКТОР ДИСКОМФОРТУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Юлія ГОРБОВА, Владислав ГОРБОВ	502

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ Тетяна ЄРЕСКОВА, Олег МАЗУРИК	504
HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: EMBRACING DISTANCE LEARNING FOR FUTURE PROGRESS Tetiana CHELOMBITKO, Natalia OLIYNYK	506
ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СПЕЦІАЛІСТА ОБЛІКОВО- ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ Наталія ОЛЯДНІЧУК	507
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Галина АНІЩЕНКО, Ольга ПІДЛУБНА	509
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ Роман ЛІЩУК	511
ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛИКИ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Оксана КРОЧАК	512
METHODS FOR CONSTRUCTING A MODEL OF A LEARNING OBJECT Oksana SOKOLOVA	513
CORRECTION OF TRAINING TIME IN THE INFORMATION COMPUTERIZED TRAINING SYSTEM Andrii SOKOLOV	514
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ Любов ГАЛАБУДА	515
ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ СИМУЛЯТОРІВ МІКРОПРОЦЕСОРНИХ СИСТЕМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В. Ю. КУЧЕРУК, П. І. КУЛАКОВ, А. П. КУЛАКОВА	517
ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ CHATGPT У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Людмила ДИБКОВА	519
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА НАСТРОЇ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ Лідія КЛИМЕНКО	520
КРОС-КУЛЬТУРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ Сергій МУСІЄНКО	521
СУЧАСНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ Віра КОСТЮК	522
ВИКЛАДАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Віталій БЕЗКОРОВАЙНИЙ	524
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В МЕНЕДЖМЕНТІ ОРГАНІЗАЦІЙ Марина ГОМЕНЮК	526
РОЛЬ SOFT SKILLS В ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ Ольга ПЕТРИКІВА	527
МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ СОЦІО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Світлана АРТЕМЕНКО, Алла ФЛЯШНІКОВА	528
ON THE APPLICATION OF INNOVATIVE APPROACHES TO THE ORGANISATION OF THE MODERN HIGHER EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION Roman OLEKSIENKO	529
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В ХХІ СТОЛІТТІ. ПОТЕНЦІАЛ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ Валерій ШОПІН, Тимур МАЛАФЄЄВ	531
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ОСВІТНИХ ПРОЄКТІВ Наталія ФЕДОРЕНКО	532
ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ Марина СІЛЬЧЕНКО, Юлія КРАСЮК	533
НАБУТТЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Ірина ЖУРАВСЬКА, Катерина ОБУХОВА	535
ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АКАДЕМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН З МЕНЕДЖМЕНТУ Олександр ШКОЛЬНИЙ	537
ДО РЕФОРМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ І. М. ЛАЗЕПКА	538
PROMISING INNOVATIONS IN THE TRAINING OF ARTISTIC-EDUCATIONAL PERSONNEL IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA Kateryna YURYEVA, Zhao BEIBEI, Wang PAN, Li YABIN	540
ВИРІШЕННЯ БАГАТОПАРАМЕТРИЧНИХ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ Анжела БОЙКО, Євген ДАВИДЕНКО	542
ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО Катерина КІРЕЙ	544
МЕДІА ТА ІННОВАЦІЇ: ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬСТВО Дар'я ПОЛІЩУК, Оксана ТУПЧІЙ	545
РЕВОЛЮЦІЯ НАВЧАННЯ: ЯК ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТРАНСФОРМУЄ ВИЩУ ОСВІТУ Сергій ІВАНЕЦЬ	547
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ НА УРОКАХ Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ М. В. СМОЛЯКОВА, О. В. ДЕРБАК, Н. М. СМОЛЯНИЮК	548

Наукове видання

ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА ТА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО ТА ВПЛИВ НА ОСВІТУ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

(20-22 вересня 2023 року, м. Харків, Україна)

Проект співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проекту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Матеріали подаються в авторській редакції

Комп'ютерне верстання *Н. О. Ваніна*
Макет обкладинки *Н. Є. Пруднік*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 82,73. Наклад 100 пр. Зам. № 182/23.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.02.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна
Тел. 705-24-32

Co-funded by
the European Union

UNIVERSITÄT
DES
SAARLANDES

Universidad
Rey Juan Carlos

